

JERZY KLISTAŁA

Harcerstwo w miastach i powiatach Bielska i Białej w latach 1925-1949

Relacje, wspomnienia, życiorysy

JERZY KLISTAŁA

Harcerstwo w miastach i powiatach Bielska i
Białej w latach 1925-1949.

Relacje, wspomnienia, życiorysy.

BIELSKO-BIAŁA 2005

Copyright by: Jerzy Kłistała 2005

Konsultacja: hm. Józef Drożdż, hm. Zdzisława Kobiela.

Korekta merytoryczna: hm. Krystyna Wójcicka, hm. Teresa Ceremuga.

Materiały archiwalne:

Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża i hm. Zdzisławy Kobieli.

Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku- Białej

Książka ukazała się dzięki inicjatywie hm. Józefa Drożdża

ISBN 83-916718-6-0

Druk i skład: Wydawnictwo „Prasa Beskidzka” Sp. Z o.o.
Ul. Dubois 4, 43-300 Bielsko-Biała, tel. (33) 819 39 58.

Książkę tą poświęcam druhom i druhom, którzy w życiowych poczynaniach wierni byli słowom Przyrzeczenia Harcerskiego.

SPIS TREŚCI

Od Autora

Zarys historii ZHP w miastach i powiatach Bielska i Białej

I ROZDZIAŁ

KALENDARIUM

- Komendanci Hufców w latach 1925-1949

- Noty biograficzne hufcowych

KALENDARIUM POWSTAWANIA HUFCÓW, DRUŻYN, ZASTĘPÓW, GROMAD ZUCHOWYCH

- Hufiec Harcerek – Biała Krakowska – Chorągiew Harcerek Kraków

- Hufiec Harcerek – Bielsko – Chorągiew Śląska Katowice

- Hufiec Harcerzy – Biała Krakowska – Chorągiew Harcerzy Kraków

- Hufiec Harcerzy – Bielsko – Chorągiew Śląska Katowice

- Hufiec Bielski i Bialski Harcerzy – okres powojenny lata 1945-1949

- Beskidzki Hufiec Harcerzy w Bielsku w okresie 1945-1949

- Beskidzki Hufiec Harcerek w Bielsku w okresie 1945-1949

II ROZDZIAŁ

DRUŻYNY HARCERSKIE MĘSKIE

- I Drużyna Harcerska im. T. Kościuszki przy Państwowym Gimnazjum Polskim w Bielsku

- II Drużyna Harcerzy im. ks. J. Poniatowskiego

- III Drużyna Harcerzy im. Kazimierza Pułaskiego przy Szkole Wydziałowej w Bielsku

- IV Męska Drużyna Harcerska dla Pracujących im. Zawiszy Czarnego

- V Drużyna Harcerska – Kolejowa im. Marszałka J. Piłsudskiego

- I Drużyna Harcerska im. T. Kościuszki w Mikuszowicach Śląskich

- VI Drużyna Harcerska – Mniejszościowa Niemiecka

- IV Lotnicza Drużyna Harcerska im. Orlicz-Dreszera w Białej

- 21 Lotnicza Drużyna Harcerska im. Szczepana Grzeszczyka

- Harcerstwo Wilkowic (25 Męska Drużyna Harcerzy im. Romana Konckiego w Wilkowicach)

- Drużyna Harcerska im. ks. J. Londzina w Jasienicy

DRUŻYNY HARCERSKIE – ŻEŃSKIE

- Informacje wstępne o drużynach harcerek

- I Drużyna Harcerek im. E. Plater przy Prywatnym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim im. św. Hildegardy w Białej Krakowskiej.

- III Drużyna Harcerek im. M. Konopnickiej przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej

HARCERSTWO CZECHOWIC I DZIEDZIC

Powstawanie Drużyn Harcerskich w Czechowicach i Dziedzicach w okresie 1928-1939 r.

- Drużyna Harcerska Kolejowa w Dziedzicach

- Drużyna Harcerska im. Władysława Warneńczyka w Czechowicach-Lipowcu

- Drużyna Harcerska im. Żwirki i Wigury – „Kopalniana”

- Drużyna Harcerzy im. ks. J. Londzina w Zabrzegu

- Gromady Zuchowe przy Szkole Dziedzickiej
- Harcerski Klub Sportowy – Sekcja w Dziedzicach
- DZIAŁALNOŚĆ ZHP NA TERENIE CZECHOWIC-DZIEDZIC W LATACH 1945-1949.

III ROZDZIAŁ.

WYDARZENIA, OSOBISTOŚCI, SYMBOLIKA, MIEJSCOWOŚCI.

- Bielscy Harcerze w walce zbrojnej z hitlerowskim najeźdźcą
- Pogotowie Harcerek – Hufiec Harcerek Białej Krakowskiej i Bielska – okres okupacji hitlerowskiej (1939-1945).
- Harcerski i harcerze z Hufca Biała Krakowska i Bielsko w okresie 1939-1945
- Józef Pukowiec – wielki patriota, komendant Śląskiej Chorągwi Harcerzy w okresie okupacji
- Śląski komendant harcmistrz Wojciech Niederliński
- Pacut Zofia
- Działan Maria
- Łaszczok Mieczysław
- Ostatnia rozmowa z moim bratem (wspomnienie siostry Wandy).
- Janik Bronisław – Droga do Harcerskiego Krzyża
- Bucze – kuźnia umysłów....
- Jubileuszowy Zlot w Spale 1935 r.
- Harcerski Klub Narciarski – Bielsko
- Harcerska Spółdzielnia „Beskid” w Bielsku-Białej

ROZDZIAŁ IV.

- Słownik biograficzny harcerek i harcerzy funkcyjnych
- Postscriptum.

ROZDZIAŁ VI.

Pamięć zachowana w zdjęciach

Ojczyzna to ziemia i groby.
Narody tracąc pamięć tracą życie.
(Ferdinand Foch)

Sentencja powyższa widnieje przy wejściu do starego Cmentarza w Zakopanem. U dołu widnieją jeszcze słowa „Zakopane pamięta 1848-1948”. A my, beskidzcy harcerze pamiętamy? Pamiętamy tych, którzy organizowali pierwsze drużyny na terenie Bielska i Białej.

Od wielu już lat piszemy drobne wspomnienia i opracowania historyczne dotyczące działalności ZHP w naszej małej Ojczyźnie. Zbieramy stare dokumenty z działalności naszych drużyn i gromad. Powstała przy Hufcu Beskidzkim ZHP Izba Tradycji. Napisano kilka prac magisterskich o działalności drużyn i Hufca Beskidzkiego. Autorom tych opracowań dziękujemy - to co stworzyli pozostanie dla zuchów, harcerek, harcerzy, którzy wkroczą kiedyś na ścieżkę historii. Konieczne jednak było zebranie tych materiałów w jednym dostępnym wszystkim opracowaniu.

Do napisania książki opartej na materiałach historycznych usilnie dążył dh. hm. Józef Drożdż. Opracowania takiego podjął się druh Jerzy Kłistała. Zbierał oryginały dokumentów, fotografie, relacje z działalności drużyn i instruktorów. Przeglądał kroniki, rozmawiał z nielicznymi już świadkami tamtych lat. Wiele godzin spędził w Harcerskiej Izbie Tradycji przeglądając znajdujące się tam materiały. Powoli powstawał zarys pracy. Dołączyły do tego opracowania materiały historyczne z podhufca Czechowice-Dziedzice i tak powstała książka. Liczymy, że będzie ona pomocą w poznawaniu przeszłości dla przyszłych pokoleń harcerskiej braci, pamiętającej o tych, którzy rozwinęli ideę skautingu, zapoczątkowali harcerską działalność na terenie naszego miasta.

Jest to tylko część naszej działalności obejmująca lata 1925-1949. Pierwsza z podanych dat i rok 2005 obejmują 80 lat naszej harcerskiej służby w Bielsku-Białej. W związku z tą rocznicą dążyliśmy do wydania tej książki. Nie byłoby to możliwe bez pomocy Rady Miasta Bielska-Białej, za co w tym miejscu serdecznie dziękujemy. Wierzimy, że to opracowanie będzie początkiem zebrania całego dorobku Hufca w ciągu 80 lat jego istnienia.

Komendant Hufca
Hm. Sławomir Gajda

*Ocalić od zapomnienia
trzeba pamiątki dawnych lat,
by z trudu harcerskich przeżyć
w historii pozostał ślad.
Coś starań wymaga to wiele
i nam już sił jest brak –
tak działać nam wszystkim trzeba,
by o tym wiedział świat,
że skauci są, byli i będą –
choć się zmienia czas –
bo są potrzebni ludziom:
jak środowisku las,
jak ziemi słońce i woda,
a strudzonemu wiatr,
jak pokój całemu światu,
a zakochanym kwiat.
To, co myśmy przeżyli –
Hercerze wczorajszych już zdarzeń –
Niech z kart choć wyczytają
i włączą do swoich marzeń
co młodzi, co po nas przyjdą
i trud podejmą działania.
By historię harcerskiej prawdy
ocalić od zapomnienia.*

hm. Genowefa MAGA

OD AUTORA

Czuwaj...

To jakże skromne i krótkie „Czuwaj” jest pozdrowieniem harcerskim, ale także wiele znaczącym symbolem autentycznego czuwania. Czuwali – by dawać przykład innym poprzez osobiste zachowania i wysokie morale, czuwali – niosąc pomoc potrzebującym, czuwali – by wróg bezkarnie nie zniewalał Ojczystej ziemi.

Wszystko to dotyczy kręgu osób zrzeszonych w wybitnie patriotycznej organizacji młodzieżowej, jaką jest Związek Harcerstwa Polskiego. Gdy więc w naszej szarej codzienności coraz bardziej panoszy się zakłamanie i niemoralność, to z tym większą czcią wspominamy wzorce, które od pokoleń kojarzone są właśnie z harcerstwem.

Harcerstwo kształtowało charaktery młodzieży zrzeszonej w szeregach tejże organizacji, dawało możliwość rozwijania sprawności fizycznej, uczyło zaradności życiowej. Natomiast o tym, jak kształtowało patriotyczne uczucia, niech świadczy postawa młodzieży harcerskiej w chwili, gdy Główna Kwatera ZHP, jeszcze przed wrześniem 1939 roku, poinformowała o grożącej Polsce agresji Niemiec hitlerowskich i ogłosiła pogotowie do obrony kraju. Odzew był ogromny, wielu harcerzy zgłosiło gotowość zostania „żywą torpedą” i wysłało zbiorowe zgłoszenie do dowództwa Marynarki Wojennej w Gdyni, prosząc o przyjęcie, w razie potrzeby, do takiej formy służby w obronie ojczyzny.

Kim więc byli ci młodzi ludzie gotowi bez wahania stanąć przeciwko najeźcy i oddać dla Polski życie? Czy wyróżniali się czymkolwiek ze swego otoczenia? Przecież w cywilnych ubraniach, czy w harcerskich mundurkach byli jednakowo skromni i prości.

A jednak wyróżniało ich serce bijące dla ojczyzny, poczucie odpowiedzialności za jej los oraz odziedziczona po rycerskich przodkach dzielność i odwaga.

Wielu z nich zginęło, wielu już odeszło na „wieczną wartę”, ale żyją jeszcze niektórzy uczestnicy i świadkowie czasów wojny, dawni harcerze, a my niejednokrotnie być może przechodzimy obok nich, ocieramy się o nich w tłumie nie zdając sobie sprawy, że oto minęliśmy kogoś wielkiego, godnego naszego szacunku i podziwu, bo ONI nadal są skromni i prości i nic ich w otoczenia nie wyróżnia.

Można dziś, oczywiście, wymieniać liczne przykłady heroizmu i poświęcenia tych wspaniałych patriotów z czasów ich młodości, ale wystarczy jedno słowo „harcerz”, i w naszej świadomości powstają właściwe skojarzenia i budzą się liczne refleksje.

Czy jednak można się dziwić czemuśkolwiek, jeżeli młodzi zapaleńcy ochoczo, świadomie i dobrowolnie przyjmowali z bezwzględną aprobatą kodeks zachowań i postępowania ujęty w niewielu wierszach Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego?

PRZYRZECZENIE HARCERSKIE

Mam szczerą wolę całym życiem
pełnić służbę Bogu i Polsce

nieść chętną pomoc bliźnim
i być posłusznym Prawu Harcerskiemu.

PRAWO HARCERSKIE

1. Harcerz (rka) służy Bogu i Ojczyźnie i sumiennie spełnia swoje obowiązki.
2. Na słowie harcerza (rki) polegaj jak na Zawiszy.
3. Harcerz (rka) jest pożyteczny (a) i niesie pomoc bliźnim.
4. Harcerz (rka) w każdym widzi bliźniego swego, a za brata uważa każdego innego harcerza.
5. Harcerz (rka) postępuje po rycersku.
6. Harcerz (rka) szanuje przyrodę i stara się ją poznawać.
7. Harcerz (rka) jest karny i posłuszny (a) rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerz (rka) jest pogodny (a).
9. Harcerz (rka) jest oszczędny (a) i ofiarny (a).
10. Harcerz (rka) jest czysty (czysta) w mowie i uczynkach, nie pali i nie pije napojów alkoholowych.

Dodać do powyższego należy, że z tradycji harcerstwa wynikało zobowiązanie tak dla harcerek jak i harcerzy, żeby codziennie spełnić chociaż jeden dobry uczynek, a na zbiórkach zastępów owe uczynki były omawiane. Niewykonanie dobrego uczynku należało uwidocznić w postaci węzełka na końcu chusty, czego raczej się wystrzegano, gdyż widoczny węzełek nie przynosił chluby harcerce czy harcerzowi.

Z wielkim wzruszeniem spoglądałem na bardzo skrupulatnie prowadzony „Dzienniczek harcerski” druha K. Opyrchała – z okresu do 7.08.1938 r. Zeszyt ten wręcz „pachnie” atmosferą tamtych czasów, kiedy harcerstwo było w pełnym rozkwicie (zdjęcia tych stron dzienniczka zamieszczone są w końcowej części książki – za zdjęciami opsoń i niektórych drużyn).

Ci z nas, którzy byli harcerzami, znają i pamiętają smak tej autentycznej przygody – zbiórki zastępów, drużyn, wyjazdy na obozy i biwaki, wieczory przy ogniskach, nocne warty i podchody. Niby zabawa, a przecież to właśnie dzięki niej kształtowano i rozwijano osobowość wielu dziewcząt i chłopców, ucząc ich zaradności w każdej sytuacji, właściwych postaw i zachowań, życia i pracy w zespole i dla dobra innych, poszanowania przyrody, a wreszcie – dając im wszechstronną i bogatą wiedzę o świecie.

Harcerstwo wspomagało i uzupełniało pracę wychowawczą rodziców, ci zaś byli pewni, że ich dziecko spędzające czas na zbiorce, obozie czy biwaku nigdy nie nabierze złych manier, nawyków, a wprost przeciwnie – może tylko zyskać, bo harcerstwo to krąg ludzi prawych, uczciwych, pełnych godności i honoru.

Klasycznym przykładem nauki zaradności w rzeczywistości obozowej była konieczność samodzielnego wykonania posłania z drobnych gałązek. Wielu obozowiczów dzięki temu miało okazję zweryfikować prawdziwość ludowego przysłowia: „Jak sobie pościelisz, tak się wyśpisz”.

Ludzie współcześni przyzwyczajeni do wygod i udogodnień codzienności z niedowierzaniem słuchają o opisanych wyżej powinnościach harcerzy. Ale ci, którzy tych harcerskich zmagani doświadczyli, z sentymentem wspominają miniony czas.

Wspomnienia, wspomnienia .... – skłaniają do wzruszeń, ale także i do refleksji nad kondycją umysłową, psychiczną i fizyczną współczesnej młodzieży.

Dzięki cywilizacji i postępowi technicznemu nastąpił niespotykany dotychczas rozwój urządzeń elektronicznych. Telewizja, komputery i inne środki multimedialne przyczyniły się do niekorzystnych zmian w zachowaniach i umysłach młodzieży. Nie opuszczając domu, usadowieni w miękkich, wygodnych fotelach wchodzą w wirtualny świat przedkładając go nad istniejącą rzeczywistość.

Dlaczego tak się stało? To w dużym stopniu вина dorosłych, którzy pozwolili, by telewizor czy komputer zastępował ich dzieciom rodziców. Telewizor nie zanudza, komputer nie prawi kazań, a gdy się ma ich dość, wystarczy wziąć pilota lub kliknąć myszką. Najważniejsze, że wszystko się dzieje bez wysiłku. I tak rośnie nam komputerowo-internetowe pokolenie o spustoszonych umysłach, zniekształconych kręgosłupach, bezuczuciowe i nudne.

Może więc nadszedł czas, by uświadomić młodym ludziom, że telewizyjno-komputerowy erzac nie zastąpi świeżego orzeźwiającego powietrza, gdy letnim rankiem rozsunie się zamek obozowego namiotu, nie zastąpi tak korzystnego dla figury ruchu podczas marszu czy pieszej wycieczki, nie posiada też uroku i nastroju ogniskowych rozmów i piosenek, kiedy „Płonie ognisko i szumią knieje .....”.

Zaś co najstraszniejsze – przygody internetowe czy zabawy komputerowe nie zostawią po sobie wspomnień, które tak są potrzebne, gdy życie człowieka zbliża się ku końcowi.

Kończąc swoje słowo wstępne, składam wyrazy szczególnej wdzięczności osobom, które okazały mi pomoc, – bez której książka ta nie mogłaby się ukazać.

Harcistrz Józef Drożdż był inicjatorem upamiętnienia dziejów harcerstwa w powiatach Bielsko i Biała. Zwracał uwagę na konieczność wyeksponowania wkładu poszczególnych druhen i druhow w rozwój tej organizacji, co działo się w tymże harcerstwie od pierwszych drużyn które powstały w regionie dzisiejszego Podbeskidzia. Jego wspinała pamięć pomagała w korygowaniu niektórych faktów i zdarzeń. Najwymowniejsze jednak jest to, że dla hm. Drożdża pierwszoplanowym celem napisania książki było oddanie hołdu wspinałym harcerzy – jakże wiernym słowom przyrzeczenia harcerskiego: „... mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Ojczyźnie”, a którzy – gdy zaszła taka potrzeba, to życie faktycznie za Ojczyznę oddali. Mogłem też bez ograniczeń korzystać z domowego a przebogatego archiwum druha Drożdża.

Składam wyrazy wdzięczności harcmistrzynie Ewie Kossowskiej, opiekunce Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej, dzięki której miałem możliwość korzystania z materiałów archiwalnych.

Składam wyrazy wdzięczności harcmistrzynie Zdzisławie Kobieli, która z wielkim zaangażowaniem zaopatrywała mnie w informacje i dokumentację na temat harcerstwa z Czechowic i Dziedzic.

Dziękuję drużynie harcmistrzynie Krystynie Wójcickiej za wiedzę, informacje, ciekawostki które wyczytałem i wykorzystywałem z jej pracy dyplomowej p.t. *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielska i Białej w latach 1925-1939* oraz

harcistrzowi Januszowi Wójcickiemu za materiały zawarte w pracy dyplomowej p.t. *Rozwój i działalność Związku Harcerstwa Polskiego w Bielsku i powiecie w latach międzywojennych*.

Wyjawiam też pewne zakłopotanie, gdyż nie wymieniłem nazwisk innych autorów – znakomitych redaktorów publikacji o harcerkach, harcerzach i harcerstwie z Hufca Bielsko czy Biała Krakowska, których opracowaniami się posługiwałem. Jeżeli jednak konieczność zmuszała mnie do korzystania z ich opracowań, bardzo wyraźnie to zaznaczałem w niniejszej pracy.

Książka podzielona jest na kilka rozdziałów, ale uważam że dosyć istotną jej częścią jest słownik biograficzny, poświęcony funkcyjnym harcerzom. Starałem się (w układzie alfabetycznym), chociaż w kilku wierszach udzielić informacji i dać dowód pamięci o osobach z tak szlachetnej wspólnoty młodzieżowej. Proszę jednocześnie o wyrozumiałość tych wszystkich, których nazwiska nie znalazły się w owym słowniku. Miałem bowiem do dyspozycji takie a nie inne materiały archiwalne.

Życzę czytelnikowi poszerzenia wiedzy o harcerstwie, które jest tak wyjątkową i specyficznie spostrzeganą organizacją dla wielu pokoleń rodaków. Dodam jeszcze – znamienne słowa mojego wspaniałego wychowawcy – profesora Innocentego Libury: *„Gdy ostatni już z nich odchodzą od nas, niech te kartki przekażą nowym pokoleniom pamięć o nich i o wartościach duchowych, które wypracowali, równie cennych jak materialne skarby tej ziemi”*.

ZARYS HISTORII ZHP W MIASTACH I POWIATACH BIELSKA I BIAŁEJ

Wzorce umiejętnego zorganizowania młodzieży, pochodzą z Anglii, gdzie w roku ok. 1908 powołano do istnienia zrzeszenie młodych chłopców pod nazwą „Skauting”. Twórcą skautingu jest Robert Smyth Baden-Powell, urodzony 22.02.1857 r. w Anglii, syn profesora uniwersytetu w Oxfordzie. Jego dziadek Smyth był admirałem, wuj był królewskim astronomem. Robert Smyth Baden-Powell – otrzymał bardzo dobre wykształcenie oraz wspaniałe warunki do realizowania swoich zamiłowań i pomysłów. Pierwszym miejscem, które młodego Baden-Powella wychowało, zaprawiło i nauczyło miłować i poznawać przyrodę, były najbliższe okolice rodzinnego domu. Po ukończeniu szkoły poświęca się karierze wojskowej. W 1876 roku zostaje mianowany podporucznikiem i wyjeżdża do Bombaju w Indiach. Tam rozpoczyna się Wielka Przygoda życiowa „Bi-Pi” (jak go w skrócie nazywano). Nieprzerwanie trwa ta dobra passa realizowania młodzieńczych marzeń poprzez kolonialną służbę wojskową w Indiach i Afryce, poprzez liczne przygody myśliwskie i zwiadowcze, aż wreszcie doprowadza go w młodym wieku do stopnia pułkownika, który otrzymuje w roku 1899 r. W roku 1907 w pełni kariery wojskowej wychodzi z wojska i organizuje na wyspie Brownsea obóz dla skautów-chłopców, ucząc na nim solidaryzmu społecznego, wychowując w duchu apolitycznym oraz religijnym. Eksperyment udaje się znakomicie i nowy system wychowania zostaje ujęty w książce, która ukazuje się w roku 1908 p.t. *„Scouting for boys” (Skauting dla chłopców)*. Już w rok później w 1909 r. odbywa

się pierwszy zlot skautów. Od tej pory skauting szybko ogarnia Anglię, a później dociera do różnych zakątków świata. Robert Smyth Baden-Powell (Bi-Pi) staje się w ten sposób twórcą, organizatorem i Naczelnym Skautem skautingu światowego.

A w Polsce?

Informacja o zasadach i wartościach skautingu rozpowszechniła się w Polsce na podstawie opublikowanej w 1911 r. książki Andrzeja Małkowskiego pod tytułem *Scouting jako system wychowania*. Publikacja ta trafiła na właściwy grunt, gdyż na długo przed pierwszą wojną światową, wśród młodego pokolenia w zaborze pruskim, austriackim i rosyjskim zaczęły się budzić nastroje i dążenia do zorganizowanego życia, mającego na celu wywalczenie niepodległości. Organizacje młodzieżowe takie jak „Sokół”, „Zarzewie”, „Eleussis” dały początek rozwoju ruchu skautowego we wszystkich zaborach.

- Organizacja „Sokół”, najbliższy pierwowzór harcerstwa, rozpoczęła swoją działalność po klęsce Powstania Styczniowego, wpięrow na terenie Galicji, a następnie na terenach wszystkich trzech zaborów. Jedynie jednak w Galicji organizacja ta cieszyła się poparciem władz austriackich i przyzwoleniem na aktywność.
- Organizacja „Eleussis” powstała w Krakowie na początku XX wieku. Jej celem było pielęgnowanie zasad absolutnej wstrzemięźliwości od wszelkich nałogów.
- Organizacja „Zarzewie” interesowała się pracą wojskową, tworząc już w 1909 r. oddziały w Galicji pod nazwą „Oddziały ćwiczebne”.

W 1910 r., „Sokół” wykonał zdecydowany „krok” w kierunku szybkiego rozwoju działalności skautowej. Z inicjatywy tej organizacji zaczyna się ukazywać pismo „Skaut”, a w 1912 r. przy władzach „Sokoła” powstaje we Lwowie – Związkowe Naczelnictwo Skautowe, którego naczelnikiem został dr Kazimierz Wyrzykowski. Młodzież szybko zapełniała szeregi ruchu skautowego spragniona przygód, miłego spędzenia czasu, a przede wszystkim chętna do działalności niepodległościowej.

W 1912 r. powstała Naczelna Komenda Skautowa w Warszawie, działająca niezależnie od lwowskiego Naczelnictwa. Przewodniczącym jej został Czesław Jankowski, natomiast żeńską komendę utworzoną w 1913 r. prowadziła Elżbieta Kwiatkowska.

W okresie wojny, czyli w latach 1914-1918, działalności ruchu skautowego towarzyszą utarczki o to, czyje opcje ideowe i polityczne zdobędą większe wpływy – piłsudczycy czy Narodowa Demokracja. Na terenie Kongresówki działania scaleniowe ruchu młodzieżowego trwają niemal dwa lata, do chwili zjednoczenia wszystkich grup skautowych zaboru rosyjskiego w jedną organizację – Związek Harcerstwa Polskiego. W dniu 1.11.1916 r. przewodniczącym Związku Harcerstwa Polskiego (ZHP) został ks. Jan Mauersberger.

Dzień 1.11.1918 r. stał się dniem przełomowym w ruchu skautingu polskiego, gdyż wreszcie zgodnie zaakceptowana została uchwała o połączeniu wszystkich organizacji z całej Polski w jedną organizację: Związek Harcerstwa Polskiego.

Na terenie Śląska pierwsze prace nad utworzeniem organizacji skautowych podjęto w 1912 r. Tworzenie drużyn rozpoczęto jednocześnie na terenie Górnego Śląska, będącego w tym czasie pod zaborem pruskim oraz na terenie Śląska Cieszyńskiego, będącego pod panowaniem Habsburgów. Harcerze, obok starszej części społeczeństwa Śląska, czynnie włączali się w przedsięwzięcia wspomagające powstańców śląskich w okresie od 1919 r. do 1921 r. Wpierw brali czynny udział w przygotowaniach do powstania, a następnie także w walkach zbrojnych. Organizowali punkty sanitarne, kuchnie polowe, pełnili funkcje łączników i wywiadowców, organizowali punkty przerzutu broni przez granicę, itp.

W okresie plebiscytu a więc w roku 1921, harcerstwo na Śląsku działało pod hasłami rozwijania patriotyzmu, oddziaływało na aktywność starszego społeczeństwa tego regionu. Po okresie powstań śląskich, w 1921 r. został rozwiązany przy Naczelnictwie ZHP Wydział Plebiscytowy, a w jego miejsce powstała w Katowicach Męska i Żeńska Komenda Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego, podległa bezpośrednio Naczelnictwu ZHP.

Po skrótowym, z konieczności, naszkicowaniu dziejów harcerstwa (z uwzględnieniem uwarunkowań politycznych, przeobrażeń i podporządkowań) przedstawiam poniżej równie esencjonalny opis korzeni, z których wyrosło harcerstwo bielskie i białskie. Zaznaczam jednak, że bardzo wiernie korzystam z opracowań: Krystyny Wójcickiej pt. „Polski ruch skautowy w okręgu Bielska i Białej w latach 1912-1939” i Janusza Wójcickiego p.t. „Ruch harcerski w okręgu Bielska i Białej w latach 1915-1939” (w zbiorach Izby Tradycji w Bielsku i Białej).

„Nasze dzisiejsze miasto Bielsko-Biała, w tamtym czasie [ok. 1915 roku – dop. J.K.], należało do zaboru austriackiego ale podzielone było administracyjnie na dwa miasta i podległe im powiaty – tj. Bielsko – należące do Śląska pod zaborem austriackim i Białą Krakowską – należącą do Galicji. Sytuacja Polaków w obu miastach była bardzo trudna i złożona. Ludność obu miast była wielonarodowościowa, przy czym w Bielsku przeważała ludność niemiecka, a w Białej – polska. Władze obu miast stanowili Niemcy. W ich rękach znajdował się też przemysł. Sytuacja ta nie sprzyjała rozwojowi polskich organizacji, tym bardziej o charakterze narodowowyzwoleńczym.

Mimo to w Białej, gdzie większość stanowiła ludność polska, prawdopodobnie już w 1912 roku powstały pierwsze załączki naszego dzisiejszego harcerstwa w postaci drużyny skautów przy Seminarium Nauczycielskim Towarzystwa Szkoły Ludowej a skauci tej drużyny Tadeusz Woleński i Karol Mazurek stali się założycielami i prowadzącymi drużynę skautów przy Polskiej Szkole Wydziałowej w Czechowicach. Powstała też drużyna skautów w Dziedzicach.

Najbliższym środowiskiem, w którym działały drużyny skautów był powiat cieszyński, gdzie w 1912 roku powstał pierwszy zastęp a pod koniec 1913 roku istniały już drużyny w Polskim Gimnazjum w Cieszynie i w Gimnazjum w Orłowej. Inicjatywa skautowa na Ziemi Cieszyńskiej, do której należała wtedy Ziemia Bielska, dotarła do Cieszyna ze Lwowa przez Kraków.

W momencie wybuchu I wojny światowej drużyny skautów zawiesiły swoją działalność, gdyż większość skautów poszła na front. Od 8 sierpnia 1914

roku formowano Legion Cieszyński. W dniu 25 sierpnia 1914 roku wyjechał on do Cieszyna, gdzie został wcielony do Batalionu Śląskiego Legionów Polskich.

W 1915 roku w Białej, w Gimnazjum Realnym powstał zastęp a w 1916 roku działała drużyna skautek złożona z uczennic Gimnazjum Realnego, Szkoły Wydziałowej i Seminarium Nauczycielskiego. Założycielem i komendantem tej drużyny był nauczyciel gimnazjum Jan Kaim. Drużyna związana była przynależnościowo z Polską Organizacją Skautową w Piotrkowie Trybunalskim (na terenie byłej Kongresówki) sympatyzującą z ruchem legionowym Józefa Piłsudskiego. Wiązało się to z tym, że istniejące na terenie Galicji Związki Naczelnictwo Skautowe we Lwowie o orientacji procarskiej zabraniało skautom i skautkom wiązania się z ruchem legionowym. To uniemożliwiło rozwój i umocnienie się drużyny przez połączenie z powstałą w 1916 roku drużyną skautek w Żywcu. Drużyna skautek w Białej, poza normalną działalnością drużyny, zajmowała się akcją pomocy dla Legionów. Skautki między innymi pomagały w organizacji uroczystości odsłonięcia w 1916 roku tarczy Legionów Polskich w Białej, w zbieraniu i wysyłaniu na front dla legionistów książek i darów od ludności polskiej, w kolportażu kartek i wydawnictw Naczelnego Komitetu Narodowego oraz w zbieraniu datków pieniężnych dla Skarbu Narodowego.

Po zakończeniu wojny, gdy niemal cały ruch skautowy w dniu 1 listopada 1918 roku przерodził się w Związek Harcerstwa Polskiego, w związku z tym, że sytuacja przynależności Śląska w tym Bielska do Polski do 1920 roku była niejasna, nie było warunków na terenie obu miast do rozwoju organizacji młodzieżowych. Dopiero później skauting znalazł podatny grunt do swojej działalności w Białej Krakowskiej, w której obok męskich drużyn skautowych formowały się drużyny harcerskie. Z Białej ruch skautowy oddziaływał na młodzież Bielska, gdzie powstały wówczas dwie drużyny skautowe, utrzymujące swą działalność aż do 1939 roku, liczące w tym czasie 50 skautów w wieku 14 – 20 lat. Jedna drużyna działała przy Szkole Zawodowej, druga – środowiskowa grupowała młodzież szkolną i pozaszkolną. Nie wiadomo natomiast jak długo istniała drużyna skautów działająca w 1922 roku przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach.

Zamykając rozdział skautingu polskiego należy podkreślić, że zarówno skauci jak i skautki stanowili najbardziej patriotyczny element w zbrojnym ruchu narodowo – wyzwolénym, tym bardziej, że nie docierały do nich w pełni racje obozów politycznych opowiadających się za taką czy inną koncepcją niepodległościową. Najważniejsza dla nich była wolność Polski".

„Po uzyskaniu wolności najważniejszą sprawą dla bielskich i bialskich harcerów i harcerzy stało się odrodzenie narodowe. Rozwój drużyn Związku Harcerstwa Polskiego w okręgu Bielska i Białej Krakowskiej odnotowywany jest od 1925 roku, po powołaniu w 1924 roku przez Naczelnictwo ZHP – Zarządu Okręgu i Komendy Chorągwi Męskiej i Żeńskiej na Śląsku. W okresie międzywojennym Związek Harcerstwa Polskiego nie był ruchem koedukacyjnym, stąd wynikał podział na męski i żeński ruch harcerski. W strukturze organizacyjnej posiadał on wspólne Naczelnictwo, ale dwie odrębne Główne Kwatery.

Od 1925 roku odnotowano rozwój drużyn harcerek i harcerzy w obu miastach i powiatach.

Drużyny męskie w Bielsku powstają: w 1925 roku przy Gimnazjum Polskim, Szkole Przemysłowej i Szkole Wydziałowej; w 1928 roku w powiecie bielskim: pozaszkolna drużyna w Czechowicach i przy szkołach powszechnych nr 4 i 5 w Dziedzicach.

Pierwsze drużyny męskie w Białej powstają w latach 1925-1932: przy Seminarium Nauczycielskim, Szkole Ćwiczeń Seminarium Nauczycielskiego, Gimnazjum Polskim im. Adama Asnyka, Szkole Handlowej, Szkole Powszechnej.

Drużyny żeńskie powstają: w 1925 roku przy Gimnazjum Polskim w Bielsku, w 1928 roku drużyna harcerek przy Gimnazjum Polskim w Pszczynie, w 1929 roku w Bielsku. Pozaszkolna drużyna skupiająca uczennice Szkoły Zawodowej i Rzemiosła, drużyna harcerek przy Prywatnej Szkole Zawodowej Macierzy Szkolnej oraz w powiecie bielskim: wiejska drużyna harcerek w Czechowicach, do której należały harcerki z okolic Czechowic i Dziedzic.

Drużyny żeńskie w Białej powstają: w 1925 roku przy Prywatnym Seminarium Nauczycielskim, w 1926 roku przy Gimnazjum Realnym, w 1929 roku w Szkole Handlowej.

Te drużyny dały początek istnienia Związku Harcerstwa Polskiego w powiatach Bielska i Białej, bowiem w wyniku ich rozwoju już w 1925 roku powstał w Bielsku pierwszy hufiec męski noszący do 1928 roku nazwę Komenda Miejsca, a w 1928 roku, kiedy odnotowano rozwój drużyn w powiecie, nazwę Komendy Hufca Harcerzy w Bielsku. Kolejnymi komendantami tego hufca byli: Roman Koncki (1925-1929), Stanisław Górny (1929-1931), Józef Miodoński (1931-1933), Marian Greiss (1933-1934), Leon Łaciak (1934-1936), Kazimierz Maroszek (1936-1938), Jerzy Wieczorek (1938-1939), Józef Drożdż (08.- 09.1939). Po hufcu tym kolejno powstawały następne.

W 1929 roku powołano Hufiec Harcerek w Bielsku, którego kolejnymi komendantkami były: Maria Ksyk (1929-1935), Anna Kubaczka (1935-1936), Aniela Widel (1937-1939). W tym samym roku powołano Hufiec Harcerek w Białej Krakowskiej. Kolejnymi komendantkami były: Janina Poniatowska (1929-1936), Maria Działianka (1936-1937), Maria Hołuj-Kreinerowa (1937 -1938) i Joanna Ziaja – Bukowska (1938-1939).

W 1932 roku powstał Hufiec Harcerzy w Białej Krakowskiej, w którym funkcje komendantów powierzono kolejno: Edwardowi Federowiczowi (1932-1936), Konradowi Raczyńskiemu (1937-1939), Bronisławowi Gabrysiowi (1939). W 1937 roku z męskiego hufca w Bielsku wyodrębnił się Podhufiec Harcerzy w Czechowicach i Dziedzicach, którego komendantem aż do wybuchu wojny był Stanisław Dutka, a w 1938 roku z żeńskiego hufca w Bielsku wyodrębnił się Hufiec Harcerek w Czechowicach i Dziedzicach w którym funkcję komendantki do 1939 roku sprawowała Wanda Mrózek.

Rozwój organizacyjny drużyn w hufcach z powiatów Bielska i Białej był systematyczny. Z 16 drużyn, które dały początek ich istnienia, do 1939 roku powstały 52 drużyny harcerskie, w tym: 26 drużyn harcerek i 26 drużyn harcerzy, 28 gromad zuchowych, w tym 15 męskich i 13 żeńskich oraz 1 Krąg Starszoharcerski Żeński. W okresie tym harcerstwo obejmujące początkowo swym zasięgiem

wyłącznie młodzież szkół średnich w miastach, w których one funkcjonowały, stało się powszechnym ruchem dzieci młodzieży i ludzi dorosłych.

Ruch harcerski w okręgu Bielska i Białej od początku wspierany był przez dorosłe społeczeństwo. Już w 1925 roku na terenie Bielska powstało Koło Przyjaciół Harcerstwa liczące 41 członków, obejmujące swą opieką drużyny męskie i żeńskie. Pierwszym przewodniczącym KPH był dh M. Afanasowicz. W okresie późniejszym każdy hufiec posiadał własne Koło Przyjaciół Harcerstwa. Tworzyły się one również przy drużynach działających w szkołach. Powstały w ten sposób ruch przyjaciół harcerstwa finansowo wspomagał jego działalność. Był fundatorem sztandarów, gromadził środki na obozy harcerskie i inne potrzeby drużyn i hufców. Od 1928 roku w ramach budowy Stanicy Harcerskiej i Szkoły Instruktorskiej na Buczu (koło Górek Wielkich), spośród członków KPH wyłonił się tzw. Komitet Bielski, któremu przewodniczył generał Wacław Przeździecki i starosta J. Duda. Komitet ten realizował zadanie budowy i urządzenia boisk sportowych. Dzięki nim i innym komitetom budowy z terenu województwa śląskiego Szkoła Instruktorska na Buczu od 1931 roku stała się „kuźnią kadr” harcerek i harcerzy z całego kraju. Wysiłkiem bielskiego Ruchu Przyjaciół Harcerstwa i samych harcerzy wybudowano a następnie w 1938 roku oddano do użytku „Dom Harcerza” w Mikuszowicach Śląskich. Dzięki wysiłkowi organizacyjnemu hufców i wsparciu finansowemu Ruchu Przyjaciół Harcerstwa rozwija się w okresie międzywojennym harcerska akcja letnia (obozowa i nieobozowa). Obozy harcerskie były dla hufców nie tylko ważną formą organizowania atrakcyjnego wypoczynku dla dzieci i młodzieży, ale również sprawdzenia jakości całorocznej pracy drużyn i kształcenia kadr. Początkowo jednak nieliczna grupa młodzieży mogła pozwolić sobie na taki wyjazd. Koszt munduru, plecaka, menażki i odpłatność za obóz przekraczały możliwości dzieci i młodzieży z rodzin niezamożnych. Późniejsza, zorganizowana przez hufiec akcja zarobkowa oraz pomoc Kół Przyjaciół Harcerstwa pozwoliły na korzystanie z tej akcji wszystkim chętnym harcerkom i harcerzom. Jak do 1931 roku hufce mogły sobie pozwolić na przeprowadzenie tylko jednego obozu, w którym brało udział od 30 do 60 uczestników, tak pod koniec okresu międzywojennego organizowały po trzy i więcej obozów, w tym obozy drużyn – stałe i wędrownie oraz zimowiska. Na wyróżnienie zasługuje tu Hufiec Harcerzy w Bielsku, który już w 1935 roku zorganizował 8 obozów dla 240 harcerzy, w tym 1 zimowisko.

Rozwojowi organizacyjnemu ruchu harcerskiego powiatów Bielska i Białej w okresie międzywojennym towarzyszył rozwój działalności i duże osiągnięcia w pracy wychowawczej. Bielskie i bialskie harcerstwo (szczególnie żeńskie) od początku swojego istnienia aż do wybuchu II wojny św. związane było z ideologią Narodowej Demokracji. Wyrósł z ruchu narodowo – polskiego księdza Stanisława Stojalowskiego, którego podstawowym celem pracy było budzenie uczuć patriotycznych i dumy z przynależności do narodu polskiego, wśród, zdominowanej początkowo przez Niemców ludności polskiej. (O tym, że w okresie sanatyacji życia kraju harcerki nie zerwały swych więzów z tym ruchem świadczą ich liczne kontakty z Domem Polskim w Bielsku – siedzibą wszystkich organizacji endeckich. Przyp. K. Wójcicka).

Obok celu wychowania patriotycznego bielskie i bialskie harcerstwo podjęło cel wychowania w duchu przyjaźni między narodami. Świadczą o tym liczne kontakty międzynarodowe na zlotach poza terenem kraju: w Anglii, w Czechach (Pradze), na Węgrzech, w Danii, w Niemczech i w międzynarodowym zlocie na terenie Polski w Spale, jak również utworzenie pierwszej drużyny harcerzy w Gimnazjum Niemieckim, gdzie harcerze pochodzenia niemieckiego obok normalnej pracy drużyny, zapoznawali się z tradycjami i kulturą narodu polskiego, uczyli się polskich tańców i piosenek ludowych oraz mówienia po polsku. Utrzymywali oni ścisłe, przyjacielskie kontakty z II Drużyną Harcerzy przy Gimnazjum Polskim w Bielsku, którą z kolei zapoznawali z kulturą narodu niemieckiego. Był to pierwszy przypadek w Polsce podjęcia przez harcerstwo próby wychowania narodów w duchu pokojowej wspólnej egzystencji.

Harcerstwo z okręgu Bielska i Białej skupiało w swoich szeregach wiele dzieci i młodzieży pochodzenia robotniczego. Największa ich liczba znajdowała się na terenie Czechowic i Dziedzic, gdzie w okresie międzywojennym prężnie działał ruch robotniczy. Nie było więc dziełem przypadku, że w Czechowicach przy kopalni węgla kamiennego „Silesia” powstała w 1932 roku męska drużyna „Czerwonego Harcerstwa” ideowo związana z ruchem socjalistycznym, licząca 150 harcerzy. Drużynowym tej drużyny aż do 1939 roku był Franciszek Foltyn – syn górnika. Mimo iż władze szkolne i administracyjne miasta zabraniały kontaktów pozostałych drużyn z drużyną Czerwonego Harcerstwa, korzystała ona nieoficjalnie ze sprzętu obozowego harcerzy z Czechowic i Komendy Hufca Harcerzy w Bielsku, uczestniczyła w organizowanych przez nią ogniskach, zabawach i wędrownkach.

Dzieci i młodzież pochodzenia robotniczego były przedmiotem troski wszystkich hufców, szczególnie zaś żeńskiego ruchu harcerskiego, gdzie szeroko rozumiana i realizowana służba społeczeństwu sprawiła, że ruch ten był bardziej postępowy, niż oscylujące głównie wokół samokształcenia się i samodoskonalenia harcerstwo męskie. Pomoc harcerstwa dla dzieci z ubogich rodzin, w tym głównie robotniczych i chłopskich, polegała nie tylko na świadczeniach finansowych, dożywianiu i pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wobec ich rodzin, ale przede wszystkim na dokształcaniu pozwalającym zdobyć podstawowe lub dodatkowe źródło zarobku i podnieść ogólny poziom kulturalny tej młodzieży. Szczególnie wartościowe formy dokształcania się i pomocy innym w tym zakresie podjął Krąg Starszoharcerski Żeński „Kozice” w Hufcu w Białej Krakowskiej prowadzony przez komendantkę hufca Marię Działiankę. Jego działalność sprawadzała się przede wszystkim do przygotowania do życia w rodzinie. Krąg prowadził naukę gotowania, haftu, szydełkowania, robót na drutach i szycia na maszynie. Poza tym przewodnicząca KPH dr Zofia Bastgen bezpłatnie uczyła harcerki języka angielskiego, zaś hufcowa M. Działianka pomagała czterem harcerkom w nauce esperanto. Cenną inicjatywą harcerzy Tadeusza Kurka i Władysława Jarka dającą pracę wielu instruktorom i dochody organizacji harcerskiej, było utworzenie Harcerskiej Spółdzielni „BESKID”. Początkowo był to sklep przy głównej ulicy w Białej, handlujący różnymi towarami branyymi w komis, później sklep wyłącznie z akcesoriami harcerskimi i sprzętem turystyczno-sportowym. Z czasem spółdzielnia ta otworzyła filie w Dziedzicach, Kętach i w Bielsku oraz własną wytwórnię nart i sprzętu sportowego,

która po II wojnie światowej stała się podwaliną dla rozwoju dużych, państwowych Zakładów Sprzętu Sportowego „POLSPORT” w Bielsku-Białej.

Cel wychowania patriotycznego drużyny harcerek i harcerzy realizowały poprzez działalność kulturalno-oświatową oraz sportowo-rekreacyjną. Wiedzę o kraju i jego historii harcerki i harcerze zdobywali nie tylko na zbiórkach drużyn, ale i przy okazji organizowanych ognisk, wycieczek, biwaków, na obozach. Wartościową formą rozbudzania uczuć patriotycznych była gawęda harcerska (forma opowiadania o jakiejś konkretnej sytuacji lub wydarzeniu z wpływającym z niego morałem). Praca kulturalno-oświatowa polegała też na organizowaniu teatryków, nauki tańców regionalnych, pieśni ludowych, patriotycznych i harcerskich. Działalność ta szeroko popularyzowana była przez harcerki i harcerzy wśród społeczeństwa. Gdziekolwiek znajdowali się harcerze (na biwaku, obozie, czy w miejscach publicznych swoich miast i wsi) wokół nich skupiali się ludzie, wiedząc, że to rzadka dla nich okazja atrakcyjnego spędzenia wolnego czasu. Później, gdy harcerki lub harcerze osiągnęli już dość wysoki poziom w jakiejś wybranej dziedzinie działalności, zaczęli tworzyć pierwsze drużyny i kluby specjalnościowe. Do nich możemy zaliczyć prężnie działającą od 1938 roku na terenie Czechowic drużynę artystyczną harcerek oraz powstałe w 1933 roku – Harcerski Klub Narciarski i Harcerski Klub Sportowy, które obok działalności na rzecz zrzeszonych w nich harcerzy stały się organizatorami spartakiad sportowych letnich i zimowych, nie tylko o zasięgu regionalnym lecz również ogólnozwiązkowym.

W ostatnich pięciu latach okresu międzywojennego w pracy hufców szczególnie nacisk kładziono na tzw. „Służbę Polsce”. W obliczu rodzącego się na zachodzie faszyzmu w całym Związku a szczególnie na naszym (przygranicznym) terenie, wzmożono działania patriotyczno-wychowawcze z zakresu gotowości do obronności państwa. Szkolenia sanitarne, obrony cywilnej, przeciwlotniczej, przeciwpożarowej, łączności, opieki nad dzieckiem i inne, stały się obowiązkowym elementem pracy drużyn. Instruktorów tych specjalności kształciła m.in. Szkoła Instruktorska na Buczu (- dla druhen, dla druhow w Górkach Wielkich – dop. J.K.), gdzie w składzie Komendy Szkoły znajdowała się Aniela Libionka, która przeszła na Bucze z funkcji przybocznej hufcowej Hufca Harcerek w Białej Krakowskiej.

Sumując pracę harcerstwa w okręgu Bielska i Białej w okresie międzywojennym można podzielić ją na cztery okresy:

1. lata 1915-1918 – załóżki ruchu harcerskiego biorącego swój początek z polskich ośrodków skautowych zmierzających do odzyskania niepodległości Polski,
2. lata 1925-1931 – okres tworzenia się hufców ZHP i poszukiwań nowych treści do pracy drużyn,
3. lata 1931-1935 – okres ogromnego wysiłku organizacyjnego w kierunku ilościowego rozwoju drużyn, wdrażania metodyki pracy harcerskiej z ukierunkowaniem na „Służbę Polsce” – głównie pracę społeczno-kulturalną,
4. lata 1935-1939 – okres po jubileuszowym Zlocie z okazji 20-lecia ZHP w Spale, w którym Służba Polsce przybrała nieco inny wymiar – gotowości obronnej i praktycznego przygotowania do życia i użyteczności

społecznej. Przyjęto też zadania wyrównywania poziomu drużyn (równania do najlepszych) oraz pogłębiania poczucia łączności i solidarności wewnętrznej.

Efekty wychowawcze harcerstwa okresu międzywojennego zostały najbardziej unaocznione społeczeństwu w ostatnim jego okresie działalności, w trakcie przygotowań i udziału w wojnie obronnej oraz w czasie okupacji, bowiem od końca 1938 roku zachowanie się ludności niemieckiej na terenie obu miast Bielska i Białej bardziej niż w innych rejonach kraju zwiastowało zbliżającą się wojnę. Obywatele pochodzenia niemieckiego organizowali się w bojówkach faszystowskich i nielegalnie działających na terenie Śląska organizacjach partyjnych i młodzieżowych. Urządzali na terenie obu miast wiece i marsze z pochodniami wnosząc prowokacyjne, antypolskie okrzyki i śpiewając faszystowskie pieśni. W tej sytuacji harcerstwo zaczęło podejmować różne środki zapobiegawcze, m.in. aktywizowanie członków zaprzyjaźnionej harcerskiej drużyny niemieckiej do przeciwdziałania, organizowanie pokojowych kontrmanifestacji i pochodów, przygotowywanie harcerek i harcerzy do działań na wypadek wojny. W sierpniu 1939 roku część dorosłych harcerzy i harcerek zostało powołanych do wojska i służb pomocniczych, m.in. komendant Hufca Harcerzy w Bielsku Jerzy Wieczorek oraz instruktorki: Stanisława Bełtowska-Grzywowa, Zofia Pacut, Jadwiga Zajac i inni.

Decyzją komend chorągwi męskich i żeńskich śląskich i krakowskich w dniu 24 sierpnia 1939 roku zostało utworzone „Pogotowie Harcerzy” wspólne dla miast Bielska i Białej, którego komendantem został Józef Drożdż. Powołano również „Pogotowie Harcerek” wspólne dla miast Bielsko i Biała z komendantką Anielą Wideł – hufcową z Bielska i dla miast Czechowice i Dziedzice, którego komendantką była hufcowa Wanda Mrózek. W tym czasie harcerze przygotowywali się do bezpośredniej walki w obronie miast oraz do pełnienia służb porządkowych. Harcerki organizowały placówki i punkty pomocy, takie jak: punkty sanitarne w szkołach, pracy pomocniczej w szpitalach, opieki nad zagubionymi dziećmi, służb ewakuacyjnych na dworcach kolejowych oraz punkty pomocy dla uchodźców i punkty przyjmowania meldunków z jednostek dowodzenia akcją obrony cywilnej. Harcerki i harcerze pomagali też wojsku przy kopaniu rowów strzeleckich wokół miast oraz w Hałcnowie, Lipniku i Czechowicach.

Służbę w obronie kraju harcerki i harcerze traktowali bardzo poważnie. Wnieśli do niej ideały braterstwa, bezinteresownego poświęcenia i chęć niesienia pomocy umiłowanej Ojczyźnie. Harcerze byli ostatnią władzą porządkową w miastach po wycofaniu się wojska i policji. Po zajęciu miast przez Niemców poszli jeszcze na pomoc walczącemu Krakowowi. Po drodze zlikwidowali niemiecką radiostację szpiegowską. W Krakowie obsługiwali dworzec kolejowy z przyległymi ulicami. Po zajęciu przez Niemców Krakowa wyruszyli do Sandomierza. W Tarnobrzegu ujęli niemieckich szpiegów, których oddali w ręce wojska. Później podzielili się na dwie grupy z których jedna wzięła udział w obronie Chełma, druga – w obronie ludności Zamościa.

Kłęska wrześniowa Polski stała się osobistą tragedią bielskich i bialskich harcerek i harcerzy. Przestała istnieć ich umiłowana Ojczyzna i organizacja harcerska. Nie mogąc pogodzić się z tym faktem podjęli w czasie okupacji walkę

konspiracyjną w organizującym się ruchu narodowo-wyzwoleńczym. Walczyli jeszcze o niepodległość Polski na różnych wojennych frontach Europy. Wielu z nich nie doczekało wolności.(...) W walce obronnej oraz w walkach o niepodległość Polski w czasie okupacji harcerki i harcerze zapisali jedną z najbardziej chlubnych kart w historii ZHP.”

W 1949 roku, na skutek decyzji władz państwowych nastąpiła reorganizacja całego ruchu młodzieżowego w Polsce, w wyniku której powstała jedna organizacja p.n. Związek Młodzieży Polskiej, w ramach której wśród dzieci ze szkół podstawowych działała tzw. Organizacja Harcerska. Organizacja ta wprowadziła nową, obcą dla polskich tradycji narodowych metodykę i formy pracy zmierzające do emocjonalnego wiązania dzieci i młodzieży z ideologią państw socjalistycznych. Nie przestrzegała też wcześniejszej zasady dobrowolnego wstępowania w jej szeregi i pozytywnie selektywnego doboru członków. To spowodowało, że większość kadry instruktorskiej bielskich i bialskich hufców – przywiązanej do historii i tradycji Związku Harcerstwa Polskiego – wycofała się w okresie działalności OH z czynnej służby instruktorskiej.

I ROZDZIAŁ

KALENDARIUM

KOMENDANCI HUFCÓW W LATACH 1925-1949

MĘSKI HUFIEC BIELSKO (miasto i powiat)

1925-1929	KONCKI ROMAN
1929-1931	GÓRNY STANISŁAW
1931-1933	MİDOŃSKI JÓZEF
1933-1934	GREISS MARIAN
1934-1936	ŁACIAK LEON
1936-1938	MAROSZEK KAZIMIERZ
1938-1939	WIECZOREK JERZY

MĘSKI HUFIEC BIAŁA KRAKOWSKA (miasto i powiat)

1932-1936	FEDOROWICZ EDWARD
1936-1939	RACZYŃSKI KONRAD
1939	GABRYŚ BRONISŁAW

W KONSPIRACJI BIELSKO I BIAŁA

1939-1940	DROŻDŻ JÓZEF
1941-1944	KASPERKIEWICZ MARIAN
1944-1945	ŁACIAK LEON

MĘSKI PODHUFIEC DZIEDZICE

1938-1939	DUTKA STANISŁAW

ŻEŃSKI HUFIEC BIELSKO (miasto i powiat)

1929-1935	KSYK MARIA
1935-1937	KUBACZKA ANNA
1937-1939	WIDEL ANIELA

ŻEŃSKI HUFIEC BIAŁA KRAKOWSKA (miasta i powiat)

1929-1936	PONIATOWSKA JANINA
1936-1937	DZIAMIANKA MARIA
1937-1938	HOŁUJ - KREINEROWA MARIA
1938-1939	ZIAJA - BUKOWSKA JOANNA

ŻEŃSKI HUFIEC DZIEDZICE

1938-1939	MRÓZEK WANDA
1945-1946	JANUSZ JOANNA
1946-1948	WĘGRZYN HELENA Z D. PTAK
1949	GRZEGORZ WANDA

MĘSKI HUFIEC BESKIDZKI BIELSKO/BIAŁA PO 1945 r. (z powiatami)

1945-1946	ŁACIAK LEON
1946-1948	DROŻDŹ JÓZEF
1948-1949	ŁACIAK LEON
1949	KASPRZYKOWSKI STANISŁAW
1949	MIODOŃSKI STANISŁAW (Biała Krakowska)

W październiku 1945 r. na polecenie Komendy Chorągwi nastąpił podział harcerek w Bielsku i Białej na: Beskidzki Hufiec Harcerek w Białej Krakowskiej i Beskidzki Hufiec Harcerek w Bielsku.

BESKIDZKI HUFIEC HARCEREK W BIAŁEJ KRAKOWSKIEJ

IV.1945-X.1945	PACUT ZOFIA
X. 1945-1948	ZIAJA JOANNA
1949 - dwa miesiące	SUCHOŃ IRENA
1949-1.X..1949	PACUT ZOFIA

BESKIDZKI HUFIEC HARCEREK W BIELSKU

X.1945-VIII.1946	WIDEŁ ANIELA
1946 r. – 3 miesiące	JURASZ-PILCH MARIA
IX.1946-VIII.1947	DĄBROWSKA ANTONINA
IX.1947-1.X.1949	DUBIEL BOGUMIŁA

*

NOTY BIOGRAFICZNE HUFCOWYCH

KONCKI ROMAN,

1925-1929 - komendant Męskiego Hufca Bielsko (miasto i powiat).

Urodzony 2.07.1906 r. w Tarnowie woj. krakowskie, syn Henryka i Janiny z d. Jodłowska. Naukę rozpoczął w Tarnowie i tam też w wieku 10 lat wstąpił do Związku Harcerstwa Polskiego. W 1922 r. wraz z rodzicami zamieszkał w Katowicach, gdzie uczęszczał do gimnazjum państwowego i należał do drużyny harcerskiej. W 1925 r. rozpoczął naukę w Państwowej Wyższej Szkole Przemysłowej na Wydziale Mechanicznym w Bielsku. Nadal aktywnie zaangażowany w działalność harcerską, przy wielkiej pomocy prof. Henryka Boryczki i prof. Kazimierza Srebro.

Założył pierwsze w Bielsku drużyny harcerskie: I Drużynę Harcerską przy Państwowym Gimnazjum Polskim, II Drużynę Harcerską im. ks. Józefa Poniatowskiego przy Szkole Przemysłowej, III Drużynę Harcerską im. Kazimierza Pułaskiego przy Szkole Wydziałowej w Bielsku. Po założeniu tych drużyn, został mianowany przez władze harcerskie – komendantem Hufca Beskidzkiego w Bielsku. Po ukończeniu nauki na Wydziale Mechanicznym w Bielsku otrzymał posadę w Hucie „Pokój” w Nowym Bytomiu – na Górnym Śląsku. W 1931 r. został członkiem Komendy Chorągwi w Katowicach – prowadził Wydział Organizacyjny. Za pracę oświatową i wychowawczą wśród młodzieży, odznaczony został Brązowym Krzyżem Zasługi. Inną jego pasją było lotnictwo szybowcowe. W 1932 r. zapisał się na kurs lotnictwa szybowcowego w Polichnie w woj. kieleckim. Ukończył ten kurs i uzyskał dyplom pilota. Następnie skończył kurs instruktorski. W przeddzień powrotu z kursu do domu, dnia 21.10.1932 r., podczas lotu ćwiczebnego, zderzył się w powietrzu na skutek bocznego podmuchu wiatru, z drugim szybowcem pilotowanym przez Antoniego Olszewskiego z Ostrowi Mazowieckiej. Było to zderzenie tragiczne w skutkach, obaj piloci zginęli.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GÓRNY STANISŁAW,

1929-1931 – komendant Męskiego Hufca Bielsko (miasto i powiat).

Urodzony w Mikuszowicach Śl. Ukończył Seminarium Nauczycielskie w Białej, następnie studiował w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego kończąc tę uczelnię z tytułem magistra. Przed wojną oficer wojska polskiego. W okresie okupacji hitlerowskiej działał w partyzancie. W 1945 r. już jako pułkownik W.P., z ramienia Ministerstwa Obrony Narodowej otrzymał zadanie reaktywowania Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w roku 1952 został odwołany z zajmowanego stanowiska, przeniesiony do Wrocławia i tam zatrudniony jako profesor antropologii w Uniwersytecie Wrocławskim.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MIODŃSKI JÓZEF,

1931-1933 - komendant Męskiego Hufca Bielsko (miasto i powiat).

Wykształcenie wyższe – inżynier. Był profesorem Państwowej Szkoły Przemysłowej do 1935 r. a następnie pracował w Walcowni Metali w Czechowicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GREISS MARIAN,

1933-1934 - komendant Męskiego Hufca Bielsko (miasto i powiat).

Urzędnik Urzędu Skarbowego w Bielsku, przeniesiony następnie do pracy w Cieszynie.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ŁACIAK LEON,

1934-1936 - komendant Męskiego Hufca Bielsko (miasto i powiat).

1944-1945 - komendant Hufca w konspiracji Bielsko-Biała

1945-1946 - komendant Hufca Beskidzkiego – Bielsko/Biała z powiatami

1948-1949 - komendant Hufca Beskidzkiego – Bielsko/Biała z powiatami

Urodzony 27.03.1910 r. w Mikuszowicach Śląskich. W Bielsku ukończył Szkołę Powszechną i Wydziałową, a w 1924 r. uczył się na wydziale włókienniczo-technicznym w Państwowej Wyższej Szkole Przemysłowej, kończąc ją w 1928 r. Do ZHP wstąpił 7.05.1925 r. do II Drużyny Harcerskiej im. ks. Józefa Poniatowskiego w Państwowej Wyższej Szkole Przemysłowej w Bielsku. Już podczas tak krótkiej działalności w harcerstwie, pełnił kolejno funkcje: zastępowego, przybocznego, drużynowego. Po ukończeniu szkoły wyższej w maju 1929 r. praktykował w fabrykach przemysłu włókienniczego w Bielsku.

Od 15.05.1929 r. podjął pracę technika włókiennika w Fabryce „Unia” – Spółka Akcyjna Przemysłu Jutowo-Lnianego w Bielsku, pełniąc kolejno różne funkcje zawodowe. W tymże 1929 r. zakłożył środowiskową 5 drużynę Harcerską im. T. Kościuszki w Mikuszowicach Śląskich i został jej pierwszym drużynowym. W latach 1930-1932 był drużynowym V Drużyny Harcerzy im. J. Piłsudskiego przy PKP w Bielsku. W latach 1931-1934 organizował i prowadził następujące drużyny: IV Drużyna Harcerzy im. Zawiszy Czarnego dla młodzieży robotniczej (drużyna pozaszkolna – wywodzi się z niej spora część kadry instruktorskiej Hufca Harcerzy Bielsko), I Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki w Mikuszowicach Śląskich, Drużyna Harcerzy we wsi Leszczyny k/ Bielska. W roku 1931 ukończył kurs podharcemistrzowski i uzyskał stopień podharcemistrza, zaś w 1934 r. otrzymał stopień harcistrza. W okresie 11-25.07.1935 r. był uczestnikiem jubileuszowego obozu złotowego ZHP (Hufca Męskiego) w Spale. W latach 1934-1938, pełnił społeczne funkcje hufcowego Harcerzy w Bielsku. Hufiec w tym czasie prężnie się rozwijał, a równocześnie L. Łaciak zawodowo pełnił funkcję kierownika biura technicznego fabryki (pracując na tym stanowisku do wybuchu wojny w 1939 r.). Od 1937 r. był współorganizatorem Harcerskiego Klubu Narciarskiego. W latach 1937-1939 członek Komendy Hufca Harcerzy w Bielsku. W 1939 r. współorganizator Pogotowia Harcerzy w Bielsku i Białej. Organizował służbę harcerzy pełniąc jednocześnie funkcję komendanta wojennego w swej fabryce „Unii”. Po zajęciu w 1939 r. Bielska przez Niemców, musiał opuścić miasto i powędrował na wschód do Kamieńca Podolskiego, skąd wrócił w maju 1940 r. Ratując się przed wywiezieniem na roboty przymusowe do Niemiec, podjął pracę robotnika fizycznego na kolei w Bielsku i pracował tam do 1941 r. W latach 1941-

1942 pracował jako tkacz w fabryce sukna w Bielsku, a w latach 1943-1945 w Cegielni „Brzeszcze”. W latach 1944-1945 został komendantem harcerskich „Szarych Szeregów” na Okręg Bielsko – w rejonie operacyjnym „Śląsk”. Po wyzwoleniu Bielska, w lutym 1945 r. jako jeden z pierwszych wrócił na stare miejsce pracy do „Unii” – zabezpieczał fabrykę, organizował i uruchamiał jej produkcję działając jako pełnomocnik Grupy Operacyjnej Bielsko. Później działał tam z polecenia Centralnego Zarządu Włókienniczego w Łodzi, obejmując stanowisko naczelnego dyrektora. Od marca 1945 do 1946 r. był organizatorem i komendantem Hufca Harcerzy Bielsko. Był też jednym z założycieli Spółdzielni „Beskid”, której celem było zdobywanie finansów na działalność harcerską oraz zaopatrywanie drużyn w mundury i sprzęt. Z dniem 1.01.1947 r. zakład „Unia” został włączony w kombinat pod nazwą P.Z.Z.P. Ln. Nr 2 „Lenko” w Bielsku. Leon Łaciak pełnił tam funkcję kierownika technicznego – do 1950 r. Następnie był kierownikiem Działu Kontroli Technicznej i pracował tam do czasu przejścia na emeryturę, tj. do 1982 r. Pracował także dodatkowo w szkolnictwie zawodowym. We wrześniu 1947 został drużynowym drużyny Instruktorskiej im. A. Małkowskiego dla Hufców Bielsko, Cieszyn, Pszczyna. W latach 1948-1949, gdy zachodziła potrzeba, znowu stanął na czele Hufca i pełnił funkcję komendanta. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w 1957 r. został drużynowym dla drużyn męskich „Ptaki Beskidzkie”, W 1979 r. włączył się aktywnie do pracy Instruktorskiego Kręgu „Seniora” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku, jednocześnie współpracował z Komisją Historyczną przy Hufcu. Odszedł na wieczną wartę 28.04.1984 r. W uznaniu zasług odznaczony: w 1948 r. Medalem Zwycięstwa i Wolności, w 1955 r. Medalem 10-lecia Polski Ludowej, w 1966 r. Srebrną Odznaką „Zasłużony w rozwoju woj. katowickiego”, w 1969 r. Złotym Krzyżem Zasługi, w 1978 r. Odznaką „Za zasługi dla woj. bielskiego”, w 1982 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, w 1984 r. Medalem 40-lecia Polski Ludowej.

Bibliografia: Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania*; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

MAROSZEK KAZIMIERZ,

1936-1938 - komendant Męskiego Hufca Bielsko (miasto i powiat). Więzień KL Auschwitz, KL Mauthausen-Gusen.

Urodzony w 1906; w Krakowie. W latach 1936-1938 komendant hufca ZHP w Bielsku, 1938-1939 w Cieszynie (phm.). Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Zaangażował się w działalność konspiracyjną w ruchu oporu. Aresztowany w wyniku zdrady 12.05.1941 r. w Krakowie, został 26.06.1941 r. przewieziony do KL Auschwitz, a po roku do KL Mauthausen-Gusen. Zginął 26.03.1943r. w Mauthausen. Pełniejszy biogram przy rozdziale: *Polegli harcerze z Hufca Biała Krakowska i Bielsko w okresie 1939-1945.*

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 73; *Życiorysy harcerów i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945.* Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 63.

WIECZOREK JERZY,

1938-1939 - komendant Męskiego Hufca Bielsko (miasto i powiat).

Inżynier leśnik z wykształcenia, podczas okupacji brał udział w Powstaniu Warszawskim, w którym zginęła cała jego rodzina. On sam, prawdopodobnie był więźniem KL Auschwitz.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

FEDOROWICZ EDWARD,

1932-1936 - komendant Męskiego Hufca Biała Krakowska (miasto i powiat).

W 1932 do 1936 r. organizator Hufca i pierwszy hufcowy Komendy Hufca Harcerzy w Białej Krakowskiej. Wykształcenie wyższe – magister wychowania fizycznego, przedwojenny nauczyciel Seminarium Nauczycielskiego. Po wojnie zorganizował Liceum Pedagogiczne w Bielsku-Białej i był jego długoletnim dyrektorem. Był także jednym z bardziej aktywnych działaczy nauczycielskich – pełniąc wiele funkcji w Zarządzie Powiatowym ZNP. Był także działaczem politycznym w PPR, PZPR, działaczem Miejskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Był inicjatorem i jednym z współzałożycieli Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Czeskiej i Polsko-Węgierskiej. Otrzymane odznaczenia powojenne: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi, Medal X-lecia i 1000-lecia Państwa Polskiego, Złota Odznaka ZNP i Złota Odznaka „zasłużony w Rozwoju Województwa Katowickiego”. Posiadał doktorat filozofii nauk humanistycznych. Odszedł na wieczną wartę 8.05.1967 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Kronika Beskidzka Rok 1967, Nr 19 s. 2.

RACZYŃSKI EMIL KONRAD,

1936-1939 - komendant Męskiego Hufca Biała Krakowska (miasto i powiat).

Urodzony 20.11.1913 r., w Bielsku. Szkołę Powszechną a także gimnazjum ukończył w Wadowicach. Tam też zetknął się z harcerstwem. Po egzaminie dojrzałości otrzymał pracę w Śląskim Banku Kredytowym w Bielsku, gdzie oprócz zawodowych obowiązków, zaangażował się w działalność społeczną prowadząc Dom Młodzieży. W 1936 r. pełni funkcję komendanta Hufca Męskiego w Białej Krakowskiej (harc mistrz). W czerwcu 1939 r. powołany do wojska polskiego, uczestniczył w kampanii wrześniowej. Drogą przez Węgry, Turcję, Iran, Afrykę i Francję dotarł do formacji gen. Maczka w Wielkiej Brytanii (wywiadowca-czołgista). Zginął 2.10.1944 r. podczas przeprowadzania zwiadu pod Arnhem na granicy belgijsko-holenderskiej.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 93; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r. s. 3; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s.79, 80.

GABRYŚ BRONISŁAW JAN,

1939 - komendant Męskiego Hufca Biała Krakowska (miasto i powiat).

Urodzony 16.05.1916 r. w Bielsku. Wykształcenie średnie – matura w Seminarium Nauczycielskim. Praca zawodowa: od 1937 do 1939 r. w szkolnictwie, od 1940-1945 r. Fabryka Śrub w Bielsku-Białej, od 1945 do 1953 w szkolnictwie, od 1953 do 1978 r. Urzędnik w fabrykach przemysłu włókienniczego. Wstąpił do harcerstwa 1.10.1930 r., przyrzeczenie składał 1.03.1931 r. W 1935 r. harcerz orli, w 1936 r. stopień instruktorski – podharc mistrz. Od 1930 do 1932 r. członek Drużyny Harcerskiej im. A. Mickiewicza przy Seminarium Nauczycielskim, w 1933 do 1934 r. Wódz i p.o. namiestnik zuchowy. Od 18.02.1935 r. przyboczny komendanta

Hufca w Białej Krakowskiej. Od 1.11.1937 do 1.09.1939 r. Instruktor Przysposobienia Wojskowego. W 16.01.1933 do 31.08.1934 r. wódz Gromady Zuchowej przy II drużynie im. A. Mickiewicza w Bielsku. W 24.09.1934 do 1939 r. Namiestnik Zuchowy przy Komendzie Hufca w Białej Krakowskiej, od 24.11.1934 pracownik w Komendzie Hufca jako przyboczny. W 1939 r. komendant Hufca Harcerzy w Białej Krakowskiej. Od 1.02.1942 do 31.01.1945 r. działał w ruchu oporu w organizacji konspiracyjnej AK. Harcmistrz.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

DROŹDŹ JÓZEF,

1939-1940 - komendant Hufca Bielsko i Biała w konspiracji 1946-1948 - komendant Hufca Beskidzkiego Bielsko i Biała z powiatami. Więzień nr obozowy 7602 w KL Auschwitz, 122312 w KL Mauthausen-Gusen.

Urodzony 22.01.1918 r. w Kamienicy pow. Bielsko, syn Tomasza i matki Anieli z d. Skowron. Po szkole powszechnej był uczniem Gimnazjum Polskiego. Do Związku Harcerstwa Polskiego wstąpił 15.01.1930 r. W 1933 r. prowadził Drużynę Harcerską „Błękitna Trójka” im. K. Pułaskiego. W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik jubileuszowego międzynarodowego Zlotu ZHP w Spale (w obozie Hufca Hufca Męskiego uczestniczyły 3 drużyny wraz z drużynowymi: I Drużyna – Stanisław Pacut, II Drużyna- Józef Curzydło, III Drużyna – Józef Drożdż).

W 1939 r. przyboczny komendanta Hufca w Białej Krakowskiej. Rozkazem Komendanta Chorągwi ZHP Krakowskiej i Śląskiej, w dniu 24.08.1939 r. mianowany został komendantem Pogotowia Harcerskiego na terenie hufców Bielska i Białej Krakowskiej. Gdy wojska hitlerowskie wkraczały 3.09.1939 r. do Bielska i Białej, harcerze wspomnianych powiatów jako jedni z ostatnich opuszczali swoje stanowiska i wraz z wycofującymi się oddziałami wojskowymi, dotarli do Krakowa, a następnie do Brzuchowic pod Lwowem. Po powrocie z ewakuacji do Bielska, J. Drożdż 19.11.1939 r. zaangażował się do pracy w harcerskiej organizacji konspiracyjnej współpracującej z ZWZ. Aresztowany został przez gestapo 18.12.1940 r. i po kilkudniowym przetrzymywaniu na gestapo w Bielsku, przewieziony do KL Auschwitz. W lutym 1941 r. przesłany ponownie do gestapo w Bielsku, a następnie przekazany do więzienia w Bytomiu. W lipcu 1941 r. przeniesiony do więzienia w Zabrze. Kolejne więzienia to: listopad 1941 r. – więzienie w Katowicach, skąd po rozprawie sądowej przewieziony został do Brzegu – Zuchthaus, gdzie przebywał do kwietnia 1944 r. Następnie przebywał w więzieniu w Sosnowcu, skąd w styczniu 1945 r. przewieziony został do Mysłowicach, a stamtąd w styczniu 1945 r. do KL Mauthausen-Gusen 2. Tam przebywał do oswobodzenia obozu przez aliantów dnia 5.05.1945 r. powrócił do Bielska 7 lipca 1945 r.. Od 1.04.1946 r. do 30.08.1948 r. pełnił funkcję komendanta połączonych hufców harcerzy Bielska i Białej. W międzyczasie, w 1946 r. Komenda Chorągwi wysłała go na roczny kurs wychowania fizycznego przy AWF w Warszawie. Po ukończeniu kursu, oprócz funkcji komendanta hufca, wykonywał funkcję instruktora wychowania fizycznego przy Śląsko - Dąbrowskiej Chorągwi w Katowicach. W latach 1948-1949 ukończył studia na AWF i został skierowany do pracy w szkole,

gdyż nastąpiła reorganizacja harcerstwa w 1949 r. Był jednak corocznie organizatorem harcerskich igrzysk zimowych na szczęblu centralnym.

Bibliografia: Krzysztof Chodorowski, *Zarys Historii I Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Bielsku-Białej (1919-1999)*, Wydawca I LO im. M. Kopernika, s. 29, 30, 31; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

KASPERKIEWICZ MARIAN,

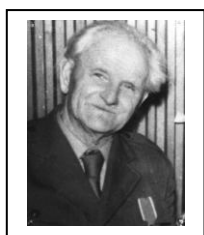
1941-1944 - komendant Hufca w konspiracji Bielsko-Biała. Więzień KL Gross-Rosen i KL Bergen-Belsen.

Urodzony 8.12.1920 r. w Komorowicach k.Bielska. Zainteresowanie harcerstwem wykazywał już jako uczeń szkoły podstawowej. W latach 1935 do 1939 uczeń Szkoły Handlowej w Białej Krakowskiej. Pełnił funkcję wodza gniazda „Orla Brać”, członek kręgu starszoharcerskiego, członek Pogotowia Harcerzy. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W okresie okupacji hitlerowskiej został zaprzysiężony w pierwszej kolejności (przez Józefa Drożdża) i zobowiązany do zorganizowania harcerskiego podziemia antyhitlerowskiego. Współorganizował konspirację harcerską na obecnym terenie Podbeskidzia, zaangażowany był w działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ/AK i w Szarych Szeregach. Aresztowany we wrześniu 1944, wpieryw przekazany do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach, a następnie przetransportowany do KL Gross-Rosen i KL Bergen-Belsen, gdzie zginął w maju 1945.

Bibliografia: Wszystko, co nasze, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 55; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 43, 44; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

DUTKA STANISŁAW,

1938-1939 - komendant Podhufca Męskiego Dziedzice. Więzień KL Dachau, KL Mauthausen-Gusen.

Urodzony 24.03.1909 r. w Komorowicach Krakowskich, syn Stanisława i Anny z d. Stanclik. Po ukończeniu szkoły powszechnej, kontynuował naukę w Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej i tam w 1924 r. wstąpił do drużyny harcerskiej. W jej szeregach pełnił funkcje zastępowego i przybocznego do 1928 r. – do momentu zdania matury. Dla pogłębienia harcerskich „kwalifikacji” wakacje w 1928 r. przeznaczył na szkolenie instruktorskie w Buczu (Górki Wielkie), zdobywając stopień podharcemistrza.

Od 1.09.1928 r. rozpoczął pracę nauczyciela w IV Szkole Powszechnej w Czechowicach, gdzie zorganizował I Drużynę Harcerską im. gen. Józefa Bema oraz Koło Przyjaciół Harcerzy. Założył w tym samym okresie i prowadził II Drużynę Harcerską przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach. Był inicjatorem i organizatorem dalszych drużyn harcerskich działających na tym terenie. W 1934 r. przeniesiony został do Szkoły Powszechnej w Czechowicach-Lipowcu, gdzie założył kolejną drużynę harcerską oraz gromadę zuchową. Prowadził je do 1935 r. – kiedy przeniesiony został do Mazańcowic (gdzie nadal aktywnie działał w harcerstwie). W latach 1936-1939 był członkiem Komendy Hufca Harcerzy w Bielsku, pełniąc jednocześnie funkcję namiestnika zuchowego w rejonie Czechowice i Dziedzice.

Organizował obozy harcerskie, kursy zastępowych i przybocznych. Dodać koniecznie należy, że stanowił swoją osobowością szlachetny wzorzec dla instruktorów i działaczy społecznych Czechowic i Dziedzic, w związku z czym harcerstwo w latach 1928-1939 było prężną organizacją na tych terenach. Tak wybitnego patriotę aresztowano 18.09.1939 r., czyli już w pierwszych dniach okupacji hitlerowskiej. Został jednak zwolniony z aresztu 22.12.1939 r., ale musiał się codziennie meldować w gestapo. Dnia 5.04.1940 r. aresztowano go po raz drugi, i tym razem wywieziono do KL Dachau, a następnie przekazano do KL Mauthausen. W potwornych warunkach bytowych, wykonując nadludzką pracę w kamieniołomach, przy stałym zagrożeniu życia, nie zapomniał, że jest harcerzem. Organizował pomoc, zwłaszcza dla młodszych więźniów, dostarczając im cudem zdobytą żywność, czy fragmenty odzieży. Urządzał też tajne spotkania małych grup i wtedy przejmował rolę wychowawcy – starszego brata, podtrzymującego na duchu, a zwłaszcza nakłaniającego do przetrwania. Jego pogodny sposób bycia oraz życzliwość wobec wszystkich – wielu więźniom umożliwiły przetrwanie obozowego piekła. Wolność odzyskał 5.05.1945 r. Po powrocie do Mazańcowic, podjął pracę nauczycielską oraz działalność instruktorską. Jak przed wojną, organizował drużyny harcerskie i zuchowe, prowadził kursy drużynowych oraz troskliwie opiekował się młodzieżą harcerską. W Hufcu Beaskidzkim był instruktorem Kręgu Seniorów. Pełnił dodatkowo szereg funkcji społecznych: – przewodniczącego Gminnej Rady Narodowej w Mazańcowicach, radnego Powiatowej Rady Narodowej w Bielsku-Białej, radnego Gminnej Rady Narodowej w Starym Bielsku, radnego Gminnej Rady Narodowej w Jasienicy. Tę funkcję sprawował do ostatnich dni swego życia, pozostając jednocześnie członkiem Rady Sołectkiej w Mazańcowicach. Był współzałożycielem gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Mazańcowicach, w Komorowicach i Starym Bielsku, sprawując funkcje członka rady nadzorczej. Był przewodniczącym Rady Nadzorczej Banku Spółdzielczego w Jasienicy, działał w Związku Pszczelarzy. Jako członek Zarządu Kółka Rolniczego w Mazańcowicach oraz Gminnego Związku Spółek Wodnych w Jasienicy – należał do grona współzałożycieli Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej „Jedność” w Mazańcowicach. Do ostatnich swych dni, interesował się życiem społeczno-gospodarczym gminy i sołectwa, był członkiem ZBoWiD (wcześniej: Związku Byłych Więźniów Politycznych) oraz Związku Nauczycielstwa Polskiego. Phm. Stanisław Dutka posiadał wiele odznaczeń, w tym Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Krzyż Oświęcimski. Odszedł na wieczną wartę 12.08.1988 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

GRZEGORZ WANDA,

1949 - komendantka Hufca Żeńskiego w Dziedzicach.

Urodzona 28.01.1928 r. Wstąpiła do ZHP w 1939 r. Zdobyła stopnie harcerskie: ochotniczka, pionierka, samarytanka. Stopnie instruktorskie: przewodnik, podharc mistrz. W 1945 r. bardzo aktywnie pracowała w Pogotowiu Harcerek. W 1946 r. należała do Drużyny Harcerek im. E. Plater, gdzie pełniła funkcję drużynowej. W 1949 r. komendantka Hufca Żeńskiego Dziedzice. Odeszła na wieczną wartę 23.04.1986 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KSYK MARIA,

1929-1935 - komendantka Hufca Żeńskiego Bielsko (miasto i powiat).

Urodzona w 1905 r. w Krakowie. Tam kończyła szkołę powszechną, średnią i studia uniwersyteckie. Od szkoły powszechnej należała do harcerstwa czyli od 1920 r. Po ukończeniu studiów w 1929 r. i podjęciu pracy w Doksztalającej Szkole Zawodowej w Bielsku, posiadała już instruktorskie kursy i rozpoczynała organizowanie drużyn harcerek na terenie Bielska.

W Bielsku istniała w tym czasie I Drużyna Harcerek przy Gimnazjum, zorganizowana w roku szkolnym 1927-1928 przez Irenę Gorączko-Miś. M. Ksyk zorganizowała II Drużynę Harcerek – pozaszkolną dla młodzieży pracującej zawodowo (od 1931 r. była to II Drużyna Żeńska „pozaszkolna” im. Królowej Jadwigi przy Domu Polskim w Bielsku). W tej to drużynie szkoliła przyszłe zastępowe, przyboczne i drużynowe. Po utworzeniu w Bielsku w 1929 r. Hufca Żeńskiego przy szkole Powszechnej nr 3, została pierwszą komendantką hufca. Następnie, zorganizowała Drużynę przy Prywatnej Szkole Zawodowej Macierzy Szkolnej w Bielsku, która od 1931 r. była III Drużyną Żeńską im. Marii Konopnickiej w Bielsku. Była obożną w 1931 i 1934 r. – obozu Hufca Harcerek Bielsko w miejscowości Wielka Wieś-Hallerowo (obecnie Władysławowo). W 1935 r. została przeniesiona do pracy w Katowicach, gdzie była nauczycielką w Szkole Zawodowej i Gimnazjum Krawieckim Towarzystwa Polek. Tam także zaangażowana była w działalność harcerską. Nieznana jest jej okupacyjna działalność, ale wiadomo, że zaraz po wyzwoleniu w 1945 r. powróciła do Katowic i pracowała nadal jako nauczycielka w Zespole Szkół Zawodowych, pomagając w pracy harcerskiej jako opiekunka drużyn przyszkolnych. Odeszła na wieczną wartę w lipcu 1982 r. w Krakowie.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP.

KUBACZKA ANNA,

1935-1937 - komendantka Hufca Żeńskiego Bielsko (miasto i powiat).

WIDEL ANIELA,

1937-1939, 1495-1946 - komendantka Hufca Żeńskiego Bielsko (miasto i powiat). Więźniarka nr ob. 6276 w KL Ravensbrück.

Urodzona w 1910 r. w Marcinkiewiczach. Dnia 23.09.1932 r. założyła I Drużynę Żeńską im. Emilii Plater przy Prywatnej Szkole Powszechnej Żeńskiej nr 3 w Bielsku i była pierwszą jej drużynową. W 1933 r. założyła Żeńską Gromadę Zuchową „Krasnoludki” przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku. W 1937 r. została komendantką Hufca Harcerek w Bielsku i w tymże roku była komendantką obozu Hufca Harcerek Bielsko w miejscowości Międzybrodzie Żywieckie. W roku 1938 była komendantką obozu Hufca Harcerek Bielsko w miejscowości Ostrowsko k/Nowego Targu, w 1939 r. komendantką VII obozu Hufca w miejscowości Krzepice przy zachodniej granicy Polski. Przed 1939 r. była nauczycielką w szkole podstawowej w Bielsku, gdzie pełniła też funkcję komendantki hufca harcerek. W 1941 r. aresztowana w Marcinkiewiczach za udział w ruchu oporu ZWZ. Przebywała

kolejno w więzieniu w Nowym Sączu i Tarnowie, skąd 12.09.1941 r. wywieziono ją do KL Ravensbrück, gdzie otrzymała numer obozowy 6276. W konspiracyjnej drużynie Murów pełniła funkcję zastępowej. Po wojnie pracowała jako nauczycielka w Bielsku. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w latach 1945-1969 była aktywna w ruchu harcerskim w mieście, przez pewien czas będąc hufcową Hufca Harcerek w Bielsku, później opiekunką drużyn harcerskich. W 1957 r. członkini Komendy Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białej – Referat Pracy Drużyn. Pracowała w Związku Byłych Więźniów Politycznych, ZBoWiD i ZNP. Odznaczona: Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Zwycięstwa i Wolności 1945, Krzyżem za zasługi dla ZHP, złotą odznaką Zasłużonemu w rozwoju Województwa Katowickiego.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Broszura; *Z historii Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej 1915-1986*, wyd. Bielski-Biała 1987 r.

MRÓZEK WANDA,

1938-1939 - komendantka Hufca Żeńskiego Dziedzice.

Urodzona 19.09.1911 r. w Boguminie – Czechosłowacja. W 1927 r. wstąpiła do Drużyny Harcerskiej im. Emilii Plater w Białej Krakowskiej przy Seminarium Nauczycielskim. W 1928 r. na harcerskim obozie dla zastępowych w Szczyrku, złożyła przyrzeczenie i odtąd pracowała w drużynie jako zastępowa. W 1930 r. brała udział w I Ogólnopolskim Zlocie Starszyny Harcerskiej nad Kiełpinami. W dniu 6.09.1930 r. otrzymała posadę nauczycielki Szkoły Powszechnej w Łaziskach Średnich pow. Pszczyna i tam założyła drużynę harcerską im. Królowej Jadwigi, którą powadziła do 1938 r.

W maju 1931 r. brała udział w kursie kierowniczek obozów Chorągwi Śląskiej. W 1932 r. przy Szkole Powszechnej w Łaziskach Średnich założyła Gromadę Zuchową. W 1935 r. uczestniczyła w jubileuszowym Zlocie ZHP w Spale. W 1936 r. w Łaziskach Średnich założyła Zastęp Starszoharcerski. Z dniem 1.09.1938 r. przeniesiona została do pracy jako nauczycielka do Szkoły Powszechnej nr 3 w Czechowicach-Lipowcu, gdzie założyła i prowadziła drużynę harcerek i gromadę zuchów. W tym samym czasie otrzymała polecenie zorganizowania hufca na terenie Czechowic, Dziedzic i okolicy. W skład hufca weszły drużyny: przy Szkole Powszechnej nr 1, nr 2, nr 3, nr 4, w Dziedzicach. W 1939 r. została komendantką Pogotowia Harcerek Hufca Czechowice i Dziedzice. Już od października 1939 r. organizowała tajne nauczanie młodzieży. Organizowała zespoły starszych harcerek i punkty pomocy uchodźcom na stacji PKP, punkty sanitarne gdzie harcerki udzielały pierwszej pomocy potrzebującym w pierwszych dniach września. Ewakuowała i przekazywała swoim harcerkom książki z bibliotek szkolnych i kolejowej na przechowanie (książki w 1945 r. wróciły na swoje miejsce). Organizowała dożywianie dla jeńców polskich, przekazywała przez harcerki wiadomości rodzinom i pomagała organizować ucieczki żołnierzy i więźniów z obozu. Wraz ze swoimi harcerkami opiekowała się rodzinami aresztowanych – niosąc im pomoc materialną. Od maja 1940 r. rozpoczęła ze swoją grupą harcerek, akcje systematycznego organizowania zbiórki odzieży, żywności i leków dla

więźniów obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, przekazując je poprzez punkt harcerski prowadzony przez siostry Jadwigę i Ernestynę Dylikówny – harcerki z Oświęcimia. Poprzez młodzież organizowano też przesyłanie paczek dla polskich jeńców wojennych przebywających w oflagu. W dniu 1 czerwca 1942 r. została aresztowana i wywieziona do obozu przejściowego w Gorzycach pow. Wodzisław. W wolnych chwilach zajmowała się przebywającymi w obozie dziećmi. Zorganizowała dla nich tajne nauczanie, bez książek, zeszytów i pomocy naukowych. Dużą pomocą w tej pracy była współpraca z komendantką Pogotowia Harcerek Chorągwi Śląskiej – Ireną Kuśnierzewską-Kabatową (kierowniczką Patronatu Rady Głównej Opiekuńczej nad więźniami), która poprzez harcerki – instruktorki, zorganizowała systematyczną wysyłkę zeszytów, papieru, kredek, odzieży, a nawet książek do czytania. Pomocne również w tej pracy były harcerki z Czechowic i Dziedzic, z którymi również nawiązała kontakt i otrzymywała od nich pomoce naukowe. Wróciła do domu w kwietniu 1945 r. po zajęciu obozu przez wojska radzieckie. Podjęła pracę nauczycielki w Szkole Podstawowej nr 4 w Czechowicach, gdzie włączyła się czynnie do organizowania pracy harcerskiej na terenie swojej szkoły. Podharcemistrzyni. Odeszła na wieczną wartę 28.03.1992 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

PONIATOWSKA JANINA,

1930-1936 - komendantka Hufca Żeńskiego Biała Krakowska (miasta i powiat).

Urodzona 1908 (1909?) r. na Ukrainie. W 1918 r., gdy zginął ojciec, matka z małą Janką przedostały się do Rumunii, gdzie Janka ukończyła szkołę powszechną i średnią. Prawdopodobnie ukończyła gimnazjum żeńskie w 1927 r. i po maturze wyjechała do Polski – do Krakowa. Podjęła studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Już w czasie studiów należała do Akademickiej Żeńskiej Drużyny Harcerskiej „Watra”. W latach 1929-1930 wraz z druhną Marylą Wojtalik prowadziły drużynę „Watry”.

Na pierwszym obozie, który miał miejsce w 1930 r. w Glince k. Ujsół w Beskidzie Żywieckim – pełniła funkcję zastępczyni komendantki obozu. Stopień instruktorki podharcemistrzyni otrzymuje w 1930 r. W tym też roku, po ukończeniu studiów, otrzymała posadę nauczycielki języka francuskiego w państwowej 3 klasowej Koedukacyjnej Szkole Handlowej z 4-tą klasą specjalną w Białej Krakowskiej. W szkole tej założyła III Drużynę Harcerek im. Marii Konopnickiej. Przy dotychczas istniejących drużynach żeńskich w Białej (I Żeńska Drużyna Harcerska im. Emilii Plater i II Żeńska Drużyna Harcerska im. Królowej Jadwigi) na polecenie Krakowskiej Komendy Chorągwi Harcerek – Janina tworzy Hufiec. Od tego momentu, z wielką energią organizowała oraz prowadziła kursy i szkolenia zastępowych, przybocznych i drużynowych. Zakładała nowe drużyny w szkołach podstawowych i średnich. Organizowane były z inicjatywy Hufca wyjazdy na obozy i kolonie. W 1931 r. była komendantką obozu Hufca Harcerek Biała Krakowska w miejscowości Cisiec. Tą samą funkcję pełniła na obozie w 1932 r. miejscowości Jachówka, w 1933 r. w miejscowości Poronin-Olcza, w 1934 r. w miejscowości Nowa Wieś k/Krynicy, w 1935 r. w miejscowości Straconka oraz na Zlocie w Spale. Od 1936 r. Janina przeniosła się na Wołyń do Krzemieńca i podjęła pracę w

tamtejszym liceum, gdzie uczyła języka francuskiego i była wychowawczynią I klasy gimnazjalnej. W Krzemieńcu w dalszym ciągu z wielkim zaangażowaniem pracowała w Wołyńskiej Komendzie Chorągwi i w Hufcu Krzemienieckim. Prowadziła szkolenia i kursy, była stale blisko młodzieży. Jesienią 1939 r. władze radzieckie ze wzmożoną siłą prześladowały Polaków. Likwidowane były polskojęzyczne szkoły, nastąpił masowy wywóz Polaków w głąb Rosji, na Syberię i do Kazachstanu. Janina wraz z matką udzielała daleko idącej pomocy pokrzywdzonym rodzinom – pomagała w ewakuacji, zabezpieczała ich majątek, organizowała dla wygnańców paczki żywnościowe. Przystąpiła w tym okresie do pracy konspiracyjnej zorganizowanej przez Chorągiew Wołyńską. Pod koniec 1940 r., na skutek donosu została aresztowana przez Ukraińców i osadzona w krzemienieckim więzieniu. Gdy jednak zbliżały się wojska niemieckie do granic ZSRR, ludność miejscowa uwolniła więźniów i umożliwiła im ucieczkę. Niestety, niedługo po uwolnieniu, ponownie została aresztowana przez Gestapo i ukraińską policję. Pod koniec 1941 r. wraz z grupą Polaków została rozstrzelana. Miejsce jej egzekucji i pochówku nie jest znane.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 90; K. Wójcicka: *Żeński ruch...*; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 8-15.

DZIAMIAN MARIA,

1936-1937 - komendantka Hufca Żeńskiego Biała Krakowska (miasto i powiat).

W latach 1936-1937 komendantka Hufca Harcerek w Białej Krakowskiej. W 1937 r. komendantka obozu Hufca Harcerek z Białej Krakowskiej w miejscowości Brańkówka. Organizatorka Kręgu Starszoharcerskiego „Kozice” w Białej. Była osobą o wielkiej wiedzy i kulturze osobistej. Ukończyła na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie dwa fakultety: filozofię i historię – uzyskała tytuł doktora nauk filozoficznych. Pracowała jako nauczycielka w Państwowym Seminarium Męskim w Białej. Obszerniejsza informacja o M. Dziamian w Rozdziale III.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP.

HOŁUJ MARIA,

1937-1938 - komendantka Hufca Żeńskiego Biała Krakowska (miasta i powiat).

W 1933 r. drużynowa II Żeńskiej Drużyny Harcerek im. Królowej Jadwigi. W 1936 r. komendantka obozu Hufca Harcerek Biała Krakowska w Zubrzycy Górnej. W okresie 1937-1938 komendantka Hufca Harcerek w Białej Krakowskiej. W 1938 r. komendantka Pogotowia Harcerek Hufca Biała Krakowska (Hufiec Harcerek Biała Krakowska – Chorągiew Harcerek Kraków).

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP.

ZIAJA - BUKOWSKA JOANNA,

1938-1939, 1945-1948 - komendantka Hufca Żeńskiego Biała Krakowska (miasto i powiat).

Urodzona 16.10.1918 r. w Bieńkówce w wielodzietnej rodzinie robotniczej. Wykształcenie średnie zawodowe. Ukończyła

koedukacyjną szkołę handlową z 4-tą klasą specjalizacji w Białej Krakowskiej. Do harcerstwa wstąpiła 10.09.1930 r. do V Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Białej Krakowskiej. Od 1.09.1931 do 30.06.1936 r. w III Drużynie Harcerskiej im. Marii Konopnickiej przy Państwowej 3 klasowej koedukacyjnej Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej (w latach 1935-1936 zastępowa w tej drużynie).

W dniu 20.07.1933 r. złożyła przyrzeczenie harcerskie na obozie harcerskim w Poroninie-Olczy. Od 10.09.1936 do 30.09.1937 r. uczestniczyła w pracach Kręgu Starszoharcerskiego przy Komendzie Hufca Harcerzek w Białej Krakowskiej. Od 18.02.1937 r. drużynowa VII Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Lipniku, równocześnie do września 1938 r. pełniła funkcję kwatermistrza w Hufcu Harcerzek w Białej Krakowskiej. Od lipca 1936 do 31.01.1938 r. bezrobotna, a od 1.02.1938 do 1.09.1939 r. kasjerka w Banku Ludowym w Białej Krakowskiej. W 1939 r. w ramach Pogotowia Harcerzek, harcerki pod jej kierunkiem pełniły dyżury w szpitalach, na dworcach PKP, kopały okopy. Wraz z Hufcem Harcerzek z Bielska, prowadziła punkty dożywiania wojska, przejeżdżającego przez Bielsko i Białą. W czasie hitlerowskiej okupacji nie mogła całkowicie zaangażować się w pracę konspiracyjną z powodu ciężkich warunków rodzinnych i konieczności sprawowania opieki nad liczным rodzeństwem. Prowadziła jednak tajne nauczanie dzieci. Od 1.09.1942 do 8.02.1945 r. pracowała w niemieckim Zakładzie Fotograficznym w Bielsku jako laborantka. Po wojnie, od 1.03. do 30.06.1945 r. pracowała w Starostwie Powiatowym w Wadowicach, ale włączyła się też z wielkim zaangażowaniem do pracy harcerskiej. Od października 1945 r. do lutego 1949 r. hufcowa w Beskidzkiego Hufca Harcerzek w Białej, zarazem od 1.07.1945 do 31.12.1950 główna księgowa i członek Zarządu Harcerskiej Spółdzielni „BESKID” w Bielsku-Białej.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - od 1.01.1951 do 13.11.1953 r. pracownica Zakładów Sprzętu Sportowego w Bielsku-Białej. Po przeniesieniu się do Tarnowa w 1959 r. podjęła pracę w Komendzie Chorągwi Tarnowskiej jako sekretarka-kwatermistrz. Tytuł harcmistrzyni otrzymała rozkazem Naczelnika ZHP z 22.07.1964 r. Od 1979 r. była członkiem Kręgu Instruktorskiego Seniorów przy Beskidzkim Hufcu ZHP. Dużą wartość dla dziejów Hufca ZHP w Białej Krakowskiej, posiadają opracowane przez Joannę „*Dzieje III Drużyny Harcerzek im. M. Konopnickiej w Białej Krakowskiej*”, szkice Kręgu Młodzieży Starszej „*Kozice*” oraz powojennego Kręgu Instruktorskiego „*Barwny Rój*”. Mimo ciężkiej choroby, do ostatnich dni życia dzielnie znosiła przeciwności losu. Harcerską służbę Joanna pełniła 60 lat. Zmarła 20.12.1990 r.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Biogram oparty o opracowanie hm. Ewy Kossowskiej; Broszura *Z historii Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej 1915-1986*, wyd. Bielsko-Biała 1987 r.

KASPRZYKOWSKI STANISŁAW,

1949 - komendant Hufca Beskidzkiego Bielsko z powiatem.

Urodzony 24.02.1920 r. w Jordanowie k.Myślenic, syn Stanisława i Tekli z d. Smolarska. Do Szkoły Powszechnej uczęszczał w Kalwarii Zebrzydowskiej k.Wadowic i tam w 1932 r. wstąpił do

ZHP. Po skończeniu Szkoły Powszechnej, rozpoczął naukę w Gimnazjum Ogólnokształcącym w Wadowicach. Ukończył je w 1937 r. W tym czasie, rodzice przenieśli się do Białej Krakowskiej, więc tam uczęszczał do Liceum Pedagogicznego.

Był harcerzem od dwunastego roku życia. Do wybuchu wojny światowej w 1939 r. ukończył dwie klasy w/w Liceum. Podczas okupacji został wywieziony na roboty przymusowe i pracował jako pomocnik murarski w miejscowości Heydebreck (Kędzierzyn) i we Wrocławiu w J.G. Farbenindustrie. Po zwolnieniu z przymusowych robót z powodu choroby (wrzody żołądka), pracował w Białej Krakowskiej jako robotnik w Szczotkarni „Sennewald”, a następnie w Fabryce Maszyn „Alscher i Syn” – aż do 1945 r. Po wyzwoleniu, zgłosił się do pracy w szkolnictwie powszechnym w charakterze nauczyciela. Pracując zawodowo, uzupełniał wykształcenie w Liceum Pedagogicznym i w roku 1945 złożył egzamin dojrzałości. Od 21.05.1945 r. referent drużyn szkolnych w Komendzie Beskidzkiego Hufca Harcerzy oraz instruktor podharcemistrz przy Powiatowym Zarządzie ZWM w Bielsku-Białej, później w wyodrębnionym hufcu harcerskim w Bielsku, a następnie przez kilka miesięcy roku 1949 komendant Hufca Harcerskiego w Bielsku. W szkolnictwie, na byłych terenach Białej Krakowskiej pracował od 29.03.1945 do 1.09.1947 r. Dążąc do osiągnięcia wyższych kwalifikacji zawodowych zapisał się na Wyższy Kurs Nauczycielski – dział Robót Ręcznych i Rysunków, który ukończył w 1947 r. W tymże roku wstąpił w szeregi PPR. W lipcu 1946 r. ukończył kurs metodyczno-dydaktyczny nauczycieli i dyrektorów szkolnictwa zawodowego ministerstwa przemysłu i handlu. Przyjął propozycję przejścia do szkolnictwa zawodowego w wyżej wym. ministerstwie i pracował jako nauczyciel w Szkole Przysposobienia Przemysłowego w Bielsku od 1.09.1947 do 1.06.1949 r. Z dniem 1.06.1949 r. przeszedł do Ośrodka Szkolenia Zawodowego Fabryki Przemysłu Metalowego w Bielsku Białej i pracował tamże do 3.01.1950 r.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - z dniem 1.02.1950 r. podjął pracę w Spółdzielni Spożywców w Bielsku na stanowisku kierownika szkolenia i stanowisko to pełnił do 31.12.1952 r. Z dniem 1.01.1953 r. został przeniesiony na mocy wzajemnego porozumienia stron do Centralnego Zarządu Przemysłu Welnianego Południe w Bielsku na stanowisko kierownika Działu Gospodarczego – intendenta. Funkcję tę pełnił do 30.02.1955 r. Z dniem 1.12.1955 r. został mianowany kierownikiem Wytwórni Filmów Fabularnych Łódź – Oddział w Bielsku-Białej, a po usytuowaniu się Studia Filmów Rysunkowych jako samodzielnej jednostki – został dyrektorem studia. Odszedł na wieczną wartę 29.10.1961 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MIODOŃSKI STANISŁAW,

1949 - komendant Hufca Beskidzkiego Biała Krakowska z powiatem.

W 1949 r. został komendantem Hufca w Białej Krakowskiej (po podziale Beskidzkiego Hufca). W okresie 1947-1948 - drużynowy 18 Drużyny Harcerzy im. Żwirki i Wigury w Bielsku-Białej. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w 1957 r. członek

Komendy Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białej – Komisja Rewindykacyjna.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

WĘGRZYN HELENA z d. PTAK.

1946-1948 r. komendantka Hufca Żeńskiego w Dziedzicach.

Urodzona 7.02.1915 r. Wstąpiła do ZHP w 1930 r., przyrzeczenie składała w 1931 r. Stopnie harcerskie: ochotnik, pionier, wędrowniczka, samarytanka, stopień instruktorski: haremistrz. W okresie 1934-1939 drużynowa drużyny żeńskiej w Krakowie. W okresie 1946-1948 r. komendantka Hufca Żeńskiego w Dziedzicach. Brała udział w obozach stałych: 1933 r. w Zwardoniu, 1934 r. w Milówce, 1935 r. udział w Zlocie Jubileuszowym w Spale, 1947 r. ponownie w Milówce, 1948 r. w Rabce. Odeszła na wieczną wartę 19.02.1998 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

SUCHOŃ IRENA,

1949 - komendantka Beskidzkiego Hufca Harcerek w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Broszura *Z historii Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej 1915-1986*, wyd. Bielski-Biała 1987 r.

PACUT ZOFIA,

1945 i 1949 - komendantka Beskidzkiego Hufca Harcerek w Białej Krakowskiej.

Urodzona 12.03.1917 r. w Brodach pow. Wadowice. Nauczycielka. Członkini Pogotowia Harcerek. Powołana została do wojskowej służby łączności w sierpniu 1939 r. Z wojskiem dotarła na Węgry, gdzie została internowana w obozie przejściowym w Ludanie. Stamtąd powróciła do kraju w listopadzie w 1939 r. i przystąpiła do pracy konspiracyjnej w okresie okupacji hitlerowskiej.

Po wyzwoleniu Bielska i Białej spod okupacji w 1945 r. wspólnie z innymi harcerkami postanowiły zorganizować Hufiec Harcerzy i Harcerek. W dniach 1-2.04.1945 r. na zorganizowanym spotkaniu inicjatorów reaktywowania harcerstwa na Podbeskidziu, wybrana została tymczasową hufcową Hufca Harcerek. W dniu 1.10.1945 r. Hufiec harcerek podzielił się ponownie na Hufiec bialski i bielski, więc hufcowymi zostają: Joanna Ziaja i Aniela Widel. Zofia Pacut rozpoczęła naukę w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Bielsku. Po zamążpójściu Joanny Ziaji – Bukowskiej i wyjeździe do Tarnowa, od 4.11.1949 r. ponownie przejęła kierowanie Hufcem Harcerek w Białej. W 1957 r. drużynowa drużyny harcerek przy Szkole Ogólnokształcącej nr III w Bielsku-Białej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Krystyna Wójcicka *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Broszura *Z historii Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej 1915-1986*, wyd. Bielsko-Biała 1987 r.

JURASZ-PILCH MARIA,

1946 - komendantka Hufca Harcerek w Bielsku.

Urodzona w 1918 r. w Węgierskiej Górcie. Wychowana na wzorcach patriotycznych, z chwilą rozpoczęcia się okupacji hitlerowskiej zaangażowała się od października do grudnia 1939

r. jako kurierka, przeprowadzając przez zieloną granicę do słowackiej miejscowości Polhora grupy uchodźców z okolic Bielska, Pszczyny i Katowic. Stamtąd uciekinierzy ci przedostawali się na Węgry i dalej na Zachód. Podczas któregoś z powrotów z przeprowadzenia uchodźców w grudniu 1939 r. została ujęta przez oddział słowackich kolaborantów i osadzona w areszcie.

Mimo brutalnego śledztwa nie przyznawała się do zarzucanych jej czynności kurierskich i ponieważ nie udowodniono jej niczego, w krótkim czasie została zwolniona. „Spalona” na kurierskim szlaku, zaangażowała się w 1940 r. w działalność dla tworzącej się w Węgierskiej Górze organizacji konspiracyjnej, w której działali kpt. Bronisław Pawłowicz, por. Roman Mroziński i plut. Michał Bednarz. W marcu 1941 r. niemiecki urząd pracy w Żywcu skierował ją do pracy w charakterze pomocy domowej u niemieckiego dyrektora Odlewni Żeliwa w Węgierskiej Górze Jakuba Siebera, u którego także zamieszkiwała. Pod nieobecność Siebera w domu, korzystając z jego odbiornika radiowego, dokonywała nasłuchów dla potrzeb konspiracji, a znając dobrze język niemiecki, wychwytywała z prasy wydawanej przez okupanta wiadomości przydatne organizacjom konspiracyjnym. Mieszkanie Niemca Siebera sąsiadowało z siedzibą niemieckiej policji, więc Maria żadnej koncentracji mundurowych czy funkcjonariuszy gestapo nie mogła nie dostrzec, o czym niezwłocznie informowała konspiracyjnych zwierzchników. Organizowała także pomoc dla rodzin, których członkowie byli aresztowani. Za jej przyczyną paczki żywnościowe trafiały do uwięzionych. Niestety, zupełnie przypadkowo któregoś dnia żona Niemca Siebera przyłapała ją na słuchaniu polskiej zachodniej stacji radiowej, za co Marii groziło zesłanie do obozu koncentracyjnego. Na szczęście incydent ten zakończył się na oddaniu jej do dyspozycji urzędu pracy. Została skierowana do miejscowości Zabłocie, do niemieckiej rodziny z ośmiorgiem dzieci. W ten jednak sposób kontakt z konspiracją w Węgierskiej Górze został zerwany, ale nawiązała go z miejscowym proboszczem ks. Władysławem Wolnym, który pomagał jej w zdobywaniu leków i żywności, a te w dosyć skomplikowany sposób trafiały do więźniów obozu koncentracyjnego w Stutthoffie. Po zakończeniu II wojny światowej Maria Jurasz-Pilch przez około trzy miesiące dowodziła hufcem harcerek w Bielsku, gdy przestała pełnić tę funkcję Aniela Wideł.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DĄBROWSKA ANTONINA z d. BORZUCHOWSKA, 1946-1947 - komendantka Beskidzkiego Hufca Harcerek w Bielsku.

Jesienią 1945 r. rozpoczęła pracę w Szkole Podstawowej nr 5 im. A. Mickiewicza w Bielsku. Z inicjatywy kierownika szkoły założyła w swojej szkole drużynę harcerek. W lipcu 1946 r. zorganizowała obóz harcerski w Porąbce. W sierpniu 1946 r. brała udział w obozie szkoleniowym w Głuchołazach. Od września 1946 do sierpnia 1947 r. była komendantką Hufca Harcerek w Bielsku (po Marii Jurasz-Pilchowej), nadal prowadząc drużynę w Szkole Podstawowej nr 5 im. Adama Mickiewicza. W 1947 r. prowadziła obóz harcerski pod namiotami w Węgierskiej Górze. W 1948 r. prowadziła obóz harcerski w Przyborowie k. Jeleśni oraz prowadziła obóz wędrowny młodzieży starszej – harcerek w Tatry.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w latach 1950-1954 była już tylko opiekunką drużyny przy Szkole Podstawowej nr 5. W 1957 r. członkini Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białą – referat pracy drużyn.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Broszura *Z historii Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej 1915-1986*, wyd. Bielsko-Biała 1987 r.

DUBIEL BOGUMIŁA,

1947-1949 - komendantka Beskidzkiego Hufca Harcerek w Bielsku.

Urodziła się 2.08.1923 r. w Nowym Sączu, z ojca Jana i matki Heleny. Do harcerstwa wstąpiła już w Szkole Powszechnej, do Drużyny Harcerskiej im. hm. Wiktorii Wussatowskiej w Nowym Sączu. W drużynie tej pozostała także jako uczennica Państwowego Gimnazjum i Liceum im. Marii Konopnickiej. W 1935 r. uczestniczyła w obozie w Soli koło Zwardonia, w 1936 r. w Foluszu k/Jasła, w 1937 r. w Bastunach k/Lidy na Wileńszczyźnie.

W okresie okupacji hitlerowskiej przebywała w Nowym Sączu. Ukończyła na tajnym nauczaniu IV klasę gimnazjalną w Gimnazjum i Liceum Sióstr Niepokalanek. Następnie, w utworzonym przez władze niemieckie Liceum Handlowym, ukończyła naukę w zakresie dwuletniego programu i po zdaniu egzaminów otrzymała niemieckie świadectwo dojrzałości. Nie obejmowało ono jednak przedmiotów niedozwolonych do nauczania, jak język polski, historia, geografia. W latach 1941-1942 podjęła pracę w wytwórni wina jako pracownik umysłowy, a w latach 1943-1945 w warsztatach kolejowych „Ostbahn Ausbesserungswerk Nau Sandez”. Po wojnie złożyła egzamin dojrzałości w liceum handlowym przed komisją powołaną przez polskie władze oświatowe. We wrześniu 1945 r. przeniosła się z matką i bratem do Bielska. Podjęła pracę w charakterze księgowej w Elektrycznej Sieci Okręgowej „Silesia” i uczęszczała do Państwowego Gimnazjum i Liceum, gdzie zdała kolejny egzamin dojrzałości, tym razem według programu wydziału humanistycznego. W marcu 1946 r. ponownie rozpoczęła działalność w harcerstwie. Po przejściu szkolenia prowadzonego przez Anielę Widel i Marię Jurasz, od września 1946 do sierpnia 1947 była drużynową Drużyny Harcerek im. Zofii Wocalewskiej przy Państwowym Gimnazjum i Liceum Żeńskim w Bielsku. W czerwcu tegoż roku, zaczęła pracować w Narodowym Banku Polskim. We wrześniu 1947 r. została mianowana komendantką Beskidzkiego Hufca Harcerek w Bielsku. W styczniu 1949 r. przeniosła się służbowo do NBP we Wrocławiu.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w lipcu 1950 r. wyszła za mąż i przyjęła nazwisko Biel. W sierpniu 1955 r. przeniosła się z rodziną do Warszawy. W marcu 1958 r. ukończyła kurs prowadzony przez Centralne Laboratorium Ochrony Radiologicznej, zdobywając zawód dozymetrysty. Przez cały okres pracy w WIHE do kwietnia 1978 r. pełniła funkcje społeczne: przewodniczącej Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia przy WIHE, aktywnie działała w Towarzystwie Przyjaciół Dzieci i w Towarzystwie Przyjaciół Regionów Nowosądeckizny. Po reaktywowaniu ZHP w 1956 r. zgłosiła się do pracy harcerskiej wraz z mężem i rozpoczęli działanie w Hufcu Warszawa-Wola. Szkolili młodą kadrę instruktorów, zaś w czasie ferii letnich i zimowych organizowali i brali

udział w akcjach letnich i zimowiskach. W roku 1963 w ramach ZHP powstała na terenie Chorągwi Stołecznej Młodzieżowa Służba Ruchu, w której uczniowie szkół podstawowych i średnich szkoleni byli w zakresie ruchu drogowego (przepisy, pierwsza pomoc medyczna w wypadkach), odbywali ćwiczenia, aby pomagać w razie potrzeby, a nawet zastąpić funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej w kierowaniu ruchem drogowym. Rozkazem L. 1/64 z 1.10.65 r. został jej nadany stopień podharcmistrzyni. Od 1971 do 1976 r. prowadzi 101 Warszawską Drużynę Harcerską przy Szkole Muzycznej nr 1. Rozkazem L 8/73 z 25.09.1973 r. nadano jej stopień harcmistrzyni. Nadal aktywna w ZHP – jest członkinią Instruktorskiego Kręgu Pokoleń „Romanosy” – Hufiec Warszawa-Praga Południe. Posiadane odznaczenia i wyróżnienia: Złoty Medal „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyźnie”, Brązowy Medal „Za Zasługi dla Obronności Kraju”, Medal X-lecia PRL, Odznaka „Przyjaciół Dziecka”, Odznaka „Wzorowy Pracownik Służby Zdrowia”, „Złota Tarcza Herbowa Miasta Nowego Sącza”

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; Broszura *Z historii Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej 1915-1986*, wyd. Bielsko-Biała 1987 r.

**KALENDARIUM POWSTAWANIA HUFCÓW, DRUŻYN,
ZASTĘPÓW, GROMAD ZUCHOWYCH**

HUFIEC HARCEREK – BIAŁA KRAKOWSKA – CHORĄGIEW HARCEREK KRAKÓW

Rok 1925

Powstają:

I Żeńska Drużyna Harcerska im. Emilii Plater przy Prywatnym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej (24.02.1925),

drużynowa:– Irena Kuśnierzewska, przyboczna Irena Kowalanka.

Rok 1926

II Żeńska Drużyna Harcerska im. Królowej Jadwigi przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Św. Hildegardy w Białej Krakowskiej (X 1926),

drużynowa – Helena Myrdkówna, przyboczna Maria Krauzówna.

Rok 1929

III Żeńska Drużyna Harcerska im. Marii Konopnickiej przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej,

drużynowa – Aniela Libionka, przyboczna Maria Jankowska.

Powstaje Hufiec Harcerki w Białej Krakowskiej.

Organizatorka Hufca i pierwsza hufcowa – Janina Poniatowska.

(Rozpoczyna szkolenia zastępowych i drużynowych dla kolejnych – organizujących się drużyn).

Zorganizowano kolonię letnią, której komendantką była Irena Kuśnierzewska-Kabatowa.

Rok 1931

Powstają:

Drużyna Harcerki przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Lipniku

drużynowa – Maria Jankowska;

Hufiec organizuje obóz w Ciścu. Komendantka obozu – Janina Poniatowska, obożna Aniela Libionka.

Rok 1932

Powstają:

I Żeńska Drużyna Harcerska im. Emilii Plater przy Szkole Powszechnej w Brzeszczach,

drużynowa – Ewa Tokarżówna, przyboczna Stanisława Morończykówna;

Hufiec organizuje obóz w Jachówce. Komendantka obozu – Janina Poniatowska, obożna Aniela Libionka.

Rok 1933

IV Żeńska Drużyna Harcerska im. Michaliny Mościckiej przy Państwowym Gimnazjum im. Adama Asnyka w Białej Krakowskiej,

drużynowa - Gertruda Żurawikówna, przyboczna - Wanda Blayówna;

V Żeńska Drużyna Harcerska im. Zofii Chrzanowskiej przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Białej Krakowskiej,

drużynowa - Helena Rusnokówna, przyboczna - Eugenia Mikołajenkówna;

Obóz Hufca w Poroninie-Olczy. Komendantka - Janina Poniatowska, obożna - Aniela Libionka.

Rok 1934

Powstają:

Drużyna Harcerzek im. Elizy Orzeszkowej przy Szkole Powszechnej w Dankowicach
drużynowa – Janina Kalicińska;

Drużyna Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Lipniku,
drużynowa – Marta Chotkowska.

Drużyna Harcerzek przy Szkole w Straconce,
drużynowa – Jadwiga ? – Zofia Zajac;

Drużyna Harcerzek im. Emilii Plater przy Gimnazjum Ogólnokształcącym w Kętach,
drużynowa – Janina Zbylut (w 1939);

Drużyna Harcerzek im. Zofii Chrzanowskiej przy Szkole Powszechnej w Kętach,

Drużyna Harcerzek im. Marii Curie – Skłodowskiej przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach,

drużynowa – Emilia Zielińska;

I Gromada Zuchowa „Muchomorki” przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi
w Białej Krakowskiej,

drużynowa - Janina Gondek;

II Gromada Zuchowa „Leśne Duszki” przy Szkole Powszechnej w Lipniku,
drużynowa – Anna Koczur;

III Gromada Zuchowa „Krasnoludki” przy Szkole Powszechnej w Straconce,
drużynowa – Barbara Nowicka;

IV Gromada Zuchowa „Plastusie” przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach,
drużynowa – Emilia Zielińska;

V Dromada Zuchowa „Pszczołki” przy Szkole Powszechnej w Dankowicach,
drużynowa – Janina Kalicińska;

Obóz Hufca pod namiotami w Nowej Wsi k. Krynicy. Komendantka obozu – Janina Poniatowska, obożna - Aniela Libionka.

Obóz wędrowny hufca w Pieniny, komendantka obozu Janina Poniatowska.

Rok 1935

Powstają: Drużyna Harcerzek im. Marii Curie –Skłodowskiej przy Szkole Powszechnej w Kozach.

Drużyna Harcerzek im. Bł. Kingi przy Szkole Powszechnej w Bulowicach,
Gromada Zuchowa przy Szkole Ćwiczeń w Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej.

Powstaje przy Hufcu – Koło Przyjaciół Harcerzek, Przewodnicząca Koła – dyrektorka Gimnazjum Żeńskiego im. A. Asnyka w Białej – dr Zofia Bastgan.

Obóz hufca w miejscowości Straconka. Komendantka obozu – Janina Poniatowska.
Wyjazd 48 harcerzek na Złot Jubileuszowy ZHP w Spale. Drużynową drużyny złotowej była Janina Poniatowska.

Rok 1936

Zmiana na stanowisku hufcowej. Komendantką Hufca Żeńskiego w Białej Krakowskiej została dr Maria Działan (nauczycielka Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Białej Krakowskiej).

Obóz Hufca w Zubrzycy Górnej. Komendantka – Maria Hołuj, oboźna – Ewa Tokarz.

Rok 1937

Powstał Krąg Starszoharcerski „Kozice” – skupiający harcerki starsze (po maturze, robotnice).

Obóz Hufca w Brańkowie k. Mucharza. Komendantka obozu – Maria Działan, z-ca Joanna Ziara, oboźna Ewa Tokarz.

W październiku – Zmiana na stanowisku Hufcowej. Komendantką Hufca Żeńskiego w Białej Krakowskiej została Maria Hołuj.

Rok 1938

Powołano Pogotowie Harcerki Hufca – komendantką została – hufcowa Maria Hołuj.

Obóz Hufca w Koszarawie. Komendantka obozu – Emilia Zielińska, oboźna Joanna Ziara.

We wrześniu – zmiana na stanowisku Hufcowej. Komendantką Hufca Żeńskiego w Białej Krakowskiej została Joanna Ziara.

Zimowisko hufca w miejscowości Zwardoń. Komendantką była Maria Działanka.

Rok 1939

Obóz drużyny Gimnazjum Żeńskiego im. A. Asnyka z Białej Krakowskiej – w Krzemieńcu na Wołyniu. Komendantka obozu – Barbara Lekki (nauczycielka tegoż liceum),

Obóz III Drużyny Harcerki z Gimnazjum i Liceum Handlowego w Białej Krakowskiej – w Bańskiej k. Nowego Targu. Komendantka obozu – drużynowa Stanisława Zalewska.

Obóz Hufca (dla harcerki z drużyn młodszych – szkół powszechnych w Białej) w Brennej. Komendantka obozu – Joanna Ziara.

W sierpniu, w okresie „przedwojennym” Pogotowie Harcerki realizuje akcje dyżurne na dworcach kolejowych w Bielsku i Białej Krakowskiej, wyznacza harcerki na łączniczki przy komendzie miasta, dyżurne w szpitalach, organizuje pomoc dla ewakuującej się ludności miasta.

Rok 1939-1945

Harcerki zrzeszone w Pogotowiu Harcerki z Białej Krakowskiej w okresie okupacji hitlerowskiej ściśle współpracują z harcerkami z Bielska. Działalność konspiracyjna, współpraca z organizacją ruchu oporu ZWZ/AK i harcerzami Hufca Beskidzkiego, wykonywanie funkcji łączniczek, nasłuch radiowy, zajęcia tajne z dziećmi – nauczanie, kultywowanie polskich tradycji.

HUFIEC HARCEREK – BIELSKO – CHORAGIEW ŚLĄSKA KATOWICE

Rok 1925-1926

Powstają:

Zastęp harcerek w Gimnazjum Polskim w Bielsku.

I Drużyna Żeńska im. M. Konopnickiej przy Gimnazjum Polskim w Bielsku,
drużynowa – Irena Gorączkówna do 1929 r., następnie od 1930 r. – Amelia Szarzecówna, przyboczna – Stefania Kasperlikówna. W 1931 r. drużynę rozwiązano.

Rok 1927-1928

Powstaje I Drużyna Żeńska im. Henryki Pustowójtówny przy Gimnazjum Żeńskim w Pszczynie (I 1928 - 1933),

drużynowa: Danuta Przewoźnikówna;

Rok 1928-1929

Powstaje: II Drużyna Harcerek im. Jadwigi Szejterskiej w Czechowicach skupiająca dzieci ze szkół powszechnych wiejskich,

drużynowa – (od 1933 r.) - Danuta Przewoźnik;

Komenda Hufca Harcerek w Bielsku. Zasięgiem obejmuje drużyny harcerskie i gromady zuchowe Bielska i powiatu.

Komendantką Hufca Żeńskiego w Bielsku została Maria Ksyk.

Rok 1929-1930

Powstała II Drużyna Harcerek – pozaszkolna (robotnicza) im. Królowej Jadwigi przy Domu Polskim w Bielsku,

drużynowa – Maria Ksyk, od 1933 r. - Maria Wróblówna.

Rok 1930 - 1931

Powstają:

III Żeńska Drużyna Harcerska przy Szkole Zawodowej Żeńskiej Macierzy Szkolnej w Bielsku,

drużynowe: Maria Ksyk, Janina Choińska, Stefania Śliszówna, Janina Janusz;

I Żeńska Drużyna Harcerska im. Królowej Wandy w Dziedzicach,

drużynowa: Bronisława Bartosikówna, przyboczna Janina Michaliczanka.

Obóz hufca w Wielkiej Wsi – Hallerowie (obecnie Władysławowo). Komendantka Maria Ksyk.

Rok 1931-1932

Powstają:

I Żeńska Drużyna Harcerska im. Emilii Plater przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku

drużynowe: Aniela Widelówna (od 1931), następnie Emma Prusówna;

I Gromada Zuchowa „Krasnoludki” przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku,

drużynowe: Aniela Widelówna, następnie Wanda Palowiczówna, Zyta Rakoczy,

Małgorzata Peterek, Zofia Trznadłówna, Maria Holeksianka;

I Żeńska Drużyna Harcerska im. Emilii Plater przy Szkole Powszechnej nr 4 w Czechowicach (1931- 1933),

drużynowa: Irena Gorączkówna, przyboczna Maria Gołuchówna.
Obóz hufca w miejscowości Cisiec powiat Żywiec. Komendantka obozu Maria Ksyk, obożna Aniela Widel.

Rok 1932 - 1933

Powstają:

I (do 1938, następnie V) Żeńska Drużyna Harcerska im. Marii Konopnickiej przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach (w skład drużyny wchodziła 1 gromadka zuchów),

drużynowa – Janina Machalica, przyboczna - Stanisława Janik;

I Żeńska Drużyna Harcerska im. Michaliny Mościckiej w Zabrzegu k. Dziedzic.

drużynowa: Wanda Trzesówna;

Gromada Zuchowa (środowiskowa) „Kwiaty” w Czechowicach,

drużynowa: Danuta Cyankiewicz;

Gromada Zuchowa „Jaskółki” przy Szkole Powszechnej w Komorowicach Śląskich,

drużynowa: Ewa Kryglówna;

Gromada Zuchowa „Leśne Duszki” przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach,

drużynowa: – Stanisława Janik;

Obóz Hufca w Wielskiej Wsi-Hellerowo. Komendantka obozu – Maria Ksyk.

Rok 1933-1934

Powstają drużyny specjalnościowe i wiejskie:

IV Drużyna Harcerki przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Sióstr de „Notre Dame” w Bielsku,

drużynowa: – Aniela Zabłocka, kolejna Marta Turek;

Gromada Zuchowa przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Sióstr dr. Notr Dame w Bielsku,

drużynowa: Stefania Adamczykówna, Maria Borkowska;

V Drużyna Harcerki „Kolejowa” (przy PKP) im. Żwirki i Wigury w Bielsku,

drużynowa: – Małgorzata Bogacz;

I Drużyna Harcerki im. Michała Grażyńskiego przy Szkole Powszechnej w Bystrej Śląskiej,

drużynowa – Aleksandra Siwirska, następnie Stefania Adamczykówna;

IV Drużyna Harcerki przy PKP w Dziedzicach, drużynowa Palówna,

Gromada Zuchowa – drużynowa J. Pisulówna,

Drużyna Harcerki im. Michaliny Mościckiej w Szkole Podstawowej w Zabrzegu,

drużynowa: Łucja Winkler;

Gromada Zuchowa przy Szkole Powszechnej w Zabrzegu,

drużynowa: Kamila Grzewińska-Machnicka.

Rok 1934

Obóz hufca w Wielkiej Wsi-Hallerowo. Komendantka – Maria Ksyk.

Rok 1935

Powstają:

I Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej nr 1 w Czechowicach-Lipowcu,

drużynowa: Janina Więcek;

Gromada Zuchowa – drużynowa Janina Więcek, następnie Danuta Gil,

II Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej nr 2 w Czechowicach,

drużynowe: Elżbieta Kwaśna do 1937 i Jadwiga Ociepka do 1939 r.

Gromada Zuchowa – drużynowa Danuta Cyankiewicz,

Obóz Drużyny Kolejowej z Bielska w Ustroniu - Polanie.

Komendantka – Małgorzata Bogacz- Chrobak.

Wyjazd 35 osób Hufca Harcerek w Bielsku na Zlot ZHP w Spale, drużynową drużyny zlotowej była Maria Ksyk.

Dnia 1 września zmiana hufcowej. Komendantką hufca zostaje Anna Sikora-Kubackowa

Rok 1936

Obóz IV Drużyny Harcerek przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Sióstr de Notre Dame w Budzanowie nad Seretem. Komendantka – Aniela Zabłocka.

Rok 1937

We wrześniu zmiana hufcowej Hufca Żeńskiego w Bielsku. Komendantką hufca zostaje Aniela Widel.

Powstają:

Gromada Zuchowa przy Szkole Powszechnej nr 2 w Czechowicach,

drużynowa: Olga Czulak;

Gromada Zuchowa „Jaskółki” przy Szkole Powszechnej w Komorowicach Śląskich,

drużynowa – Ewa Kryglówna, następnie Joanna Pyrzykówna;

Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej w Komorowicach Śląskich.

Drużyna Harcerek. Drużynowa – Wanda Mrózek.

Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej w Zabrzegu –drużynowa Łucja Winkler,

Gromada Zuchowa przy Szkole Powszechnej w Millardowicach (Ligota) -

drużynowa Kamila Grzewińska – Machnicka,

Obóz Hufca w Międzybrodziu Żywieckim. Komendantka obozu – Aniela Widel.

Rok 1938

Powstają:

III Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej nr 3 w Czechowicach-Lipowcu,

drużynowa: Wanda Mrózek;

Gromada Zuchowa przy Szkole Powszechnej nr 3 w Czechowicach - Lipowcu,

drużynowa: Wanda Mrózek;

I Drużyna Starszoharcerska im. Emilii Plater w Czechowicach.

Obóz hufca w Ostrowsku k.Nowego Targu. Komendantka obozu – Aniela Widel.

W kwietniu Sejm Rzeczypospolitej uchwalił ustawę o powszechnym obowiązku służby kobiet na wypadek wojny – w formie służby pomocniczej lub zastępczej - (służby: wartownicza, techniczna, łączności, samarytańska, przeciwpożarowa, biurowa i transportu). Główna Kwatera Harcerek rozpoczęła intensywne szkolenie starszych harcerek w w/w. kierunkach i rozkazem nr 13 z dnia 24.09.38 r. powołała „Pogotowie Harcerek” o zasięgu ogólnopolskim. Komendantką Pogotowia mianowano Józefinę. Łapińską – komendantkę Szkoły Instruktorskiej na Buczu.

Komendantką Pogotowia Harcerek w Hufcu Bielskim została hufcowa Aniela Wideł.

W Hufcach intensywne szkolenie instruktorek specjalności: łączności, sanitarnej i opieki nad dziećmi. Harcerki bielskie brały udział w organizowaniu punktów opieki nad dziećmi i kulturalno – oświatowych na Zaolziu.

1 września utworzono z podziału Hufca Harcerek Bielsko – Hufiec Harcerek w Dziedzicach, przekazując drużyny i gromady zuchowe tych miast i okolicy. Komendantką Hufca na rejon Czechowice i Dziedzice została Wanda Mrózek.

Rok 1939

Lipiec – obóz Hufca w Krzepicach przy zachodniej granicy Polski – „obóz pogotowia”. Komendantka obozu – Aniela Wideł.

Obóz i kolonia zuchowa drużyn z Czechowic i Dziedzic w Bystrej Śląskiej, komendantka Wanda Mrózek.

Sierpień – wyznaczono jako siedzibę Pogotowia Harcerek – Szkołę Powszechną Nr 3 w Bielsku, czynną całą dobę.

Zorganizowano 14 punktów sanitarnych i opieki nad dziećmi, skompletowano sprzęt gospodarczy i apteczki, służba łączności działała sprawnie.

Koniec sierpnia i początek września – dyżury na dworcu PKP, służba gospodarcza udzielała pomocy ewakuowanej ludności i żołnierzom. W magistracie w cywilnej Obronie Miasta, harcerki pełniły służbę łączności.

Rok 1939-1945

Bielsko i Biała włączone do III Rzeszy. Komenda Pogotowia Harcerek i harcerki nawiązały kontakt z organizacjami wojskowymi, tworzyły małe grupki konspiracyjnej działalności, wykonywały prace łączniczek w strukturach konspiracyjnych, prowadziły tajne nauczanie, organizowały pomoc więźniom w KL Auschwitz. Prowadziły kolportaż prasy podziemnej i nasłuch wiadomości radiowych, współpracowały z partyzantami. Pogotowia Harcerek z Bielska i z Białej Krakowskiej ściśle współpracowały ze sobą i hufcem męskim.

HUFIEC HARCERZY – BIAŁA KRAKOWSKA – CHORAŹIEW HARCERZY KRAKÓW

Rok 1923

Powstaje I Drużyna Harcerzy przy Państwowym Gimnazjum im. Adama Asnyka w Białej Krakowskiej, która istniała do 1925 r.

Rok 1924

Powstaje II Drużyna Harcerzy im. A. Mickiewicza przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim (w skład drużyny wchodzi 3 zastępy).

Organizatorem drużyny i drużynowym został Józef Badura. Następni drużynowymi byli: dh Celiński (1926 – 1931), dh Kamiński (do 1.02.1935), p.o. Ludwik Gwóźdź Stanisław Piekiełko, Józef Markiel.

Rok 1925

W związku z reorganizacją szkolnictwa, młodzież żeńska została w szkole w Asnyku, natomiast męska przeszła do gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku.

Zuchy z I Drużyny Harcerzy przeszły do Szkoły Ćwiczeń przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Białej.

Wodzem gromady był do 12.12.1932 r. dh Wilczyński, a następnie dh Jonkisz.

Rok 1926

Powstaje zastęp harcerzy młodszych przy Szkole Ćwiczeń – Seminarium Nauczycielskiego Męskiego prowadzony przez Władysława Kamińskiego.

Rok 1931

Powstają:

III Drużyna Harcerzy im. Żwirki i Wigury – przy Średniej Szkole Handlowej. Organizatorem i drużynowym – Edwin Rakoczy.

Od 1931 do 1932 r., I Drużynę Harcerzy przy Męskim Seminarium Nauczycielskim w Białej, prowadzi drużynowy – St. Piekiełko. W 1933 r. funkcję drużynowego obejmuje Leopold Gleń, w 1935 r. Edward Borowicz a następnie Józef Nikiel.

Rok 1932

Powstaje Komenda Hufca Harcerzy w Białej Krakowskiej.

Organizator Hufca i pierwszy hufcowy – Edward Fedorowicz.

Przyboczny – Stefan Dziwli.

Powstają:

Gromada Zuchowa „Orlęta” przy Drużynie Harcerzy w Szkole Ćwiczeń, wódz gromady: Wł. Gryzelko, od 16.01.1933 r. przejmuje ją Bronisław Gabryś;

I Drużyna Harcerzy w Bestwinie (istniała do XI 1935),

drużynowi:– Wł. Gryzelko, Wł. Wilczek i Antoni Grygierzec;

II Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki przy Gimnazjum w Kętach,

drużynowi: St. Dziwlik, Eugeniusz Rogalski (opiekun – prof. Marian Zikliński), Stanisław Królicki, Karol Mitoraj (opiekun Kalikst Konior).

I Męska Drużyna Harcerzy im. Ks. Józefa Poniatowskiego w Kozach,
drużynowy Edmund Talik (do XII 1934), Ambroży Tomalik (do X 1935), Julian Glas, J. Malarz;
Drużyna Harcerzy przy Szkole Powszechnej w Komorowicach
Krakowskich. Organizator i drużynowy – Mieczysław Trychubczak.
Obóz wędrowny hufca w Tatry Polskie i Słowackie prowadzony przez prof.
Józefa Mertę – pioniera ruchu turystycznego w Białej Krakowskiej.

Rok 1933

Powstają:

IV Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki przy Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki w Białej,
drużynowi – Marek Jonkisz, następnie drużynę prowadzi Fryderyk Szwed (do IX 1934), dh Czupeczyński (od IX 1934 do IX 1935), dh Baruś (od IX 1935).

Drużyna Starszoharcerska im. Lisa Kuli przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim. (Jest to drużyna kadrowa Hufca).

drużynowy – Andrzej Kucharski

I Drużyna Harcerzy im. ks. Józefa Poniatowskiego przy Szkole Powszechnej w Kozach.

organizator i drużynowy – Edmund Talik.

Rok 1934

Powstają:

W lutym I Drużyna Harcerzy przy Szkole Powszechnej w Lipniku. Drużyna posiadała własne Koło Przyjaciół Harcerstwa.

drużynowy: Izydor Długosiewicz, opiekun – Mieczysław Rogowski (nauczyciel), a od IX 1935 Rosiński.

Rok 1935

Od 24.06. do 5.07. trwają przygotowania do Jubileuszowego Zlotu ZHP w Spale. W obozie przedzlotowym w Witowie – Dolina Chochołowska, udział bierze 30 harcerzy, następnie – grupa ta wyjeżdża do Spały.

W marcu powstaje I Drużyna Harcerzy im. J. Piłsudskiego przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach. Drużyna posiadała własne Koło Przyjaciół Harcerstwa.

drużynowy: Franciszek Sękowski, w 1936 r. przekazuje prowadzenie drużyny Janowi Winiarskiemu.

Powstaje Gromada Zuchowa „Dzieci Słońca” przy Szkole Powszechnej im. T.Kościuszki. Wodzem grupy zostaje Alfred Olejak, opiekunem – nauczycielka Modéc-Zitzmanowa.

W październiku Delegacja Hufca przewozi ziemię z grobów żołnierskich w Lipniku na Sowiniec i bierze udział w sypaniu Kopca.

Komenda Hufca Harcerzy podała Rozkazem komendanta Hufca z dnia 15.9.1935 r. nowy skład Komendy:

phm. Edward Fedorowicz – nadal hufcowy

ćwik Józef Libański - z-ca
ćwik Bronisław Gabryś – przyboczny i namiestnik zuchowy
wyw. Alfred Olejak – sekretarz
h.o. Izydor Długosiewicz – referat drużyn
ćwik Edward Borowicz – referat finansowo.-gospodarczy.

Rok 1936

Następuje zmiana na stanowisku hufcowego – Hufiec przejmuje Konrad Raczyński.

Powstaje VI Drużyna Harcerzy (środowiskowa, robotnicza) im. Jana Kilińskiego przy Warsztacie Sukienniczym Micherdzińskiego.

organizator i drużynowy – Stanisław Jędrzejkiewicz.

Komenda Hufca organizuje kurs zastępowych z nauką jazdy na nartach w Zakopanem.

Rok 1937

W ramach Harcerskiego Klubu Narciarskiego – Hufiec organizuje obozy zimowe w Zwardoniu i Zakopanem (uprawiane są sporty zimowe).

Powstaje Zastęp Żeglarski „Piratów” przy VI Drużynie Harcerzy im. Jana Kilińskiego w Białej Krakowskiej z siedzibą w Leszczynach, zastępowy – Jan Zatloukal.

Rok 1939

Rozkazem L.5/39 r. z dnia 1 lutego 1939 r. Komendy Chorągwi Harcerzy w Krakowie został mianowany nowy skład Komendy Hufca w Białej Krakowskiej:

Gabryś Franciszek – hufcowy

Raczyński Konrad – z-ca hufcowego

Drożdż Józef – przyboczny

Pudełko Mieczysław – sekretarz

Starzyk Stefan – ref. gosp. skarb.

Raczyński Stefan – ref. Kręgu st. harc.

Fedorowicz Edward – ref. obozów i turyst.

Rogowski Mieczysław – W.F. i P.W.

Libański Józef – lekarz .

Dnia 10.06.1939 r. zostało powołane przez Główną Kwaterę Harcerzy Pogotowie Harcerskie, które mobilizowało pracę drużyn starszych harcerzy na wypadek wojny. Komendy Chorągwi powoływały Pogotowie Harcerskie w Hufcach. Dla hufców harcerzy w Bielsku i Białej Krakowskiej powołano wspólne Pogotowie, którego komendantem został mianowany Józef Drożdż.

HUFIEC HARCERZY – BIELSKO – CHORAGIEW ŚLĄSKA KATOWICE

Rok 1925

Powstają:

Komenda Hufca Harcerzy – Bielsko.

Komendantem hufca zostaje Koncki Roman.

I Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki przy Państwowym Gimnazjum Polskim w Bielsku (listopad 1925), drużynowy – Stanisław Matusiak.

II Drużyna Harcerzy im. Ks. J. Poniatowskiego przy Państwowej Szkole Przemysłowej (wrzesień 1925), drużynowy – Koncki Roman.

III Drużyna Harcerzy im. Kazimierza Pułaskiego przy Szkole Wydziałowej w Bielsku (1 października 1925), drużynowy – Stefan Rajman.

Na początku roku szkolnego z inicjatywy hufcowego i prof. Kazimierza Srebro, zostaje zorganizowane Koło Przyjaciół Harcerstwa – na pierwszym zebraniu w dniu 20.12.1925r. przewodniczącym zostaje wybrany dyrektor Jan Szajter z Gimnazjum Polskiego im. J. Piłsudskiego, zaś sekretarzem prof. Kazimierz Srebro.

Koło Przyjaciół Harcerstwa – otaczało opieką drużyny harcerskie męskie i żeńskie.

Rok 1927

Koło Przyjaciół Harcerstwa i Bielskie Towarzystwo Tatrzańskie ofiarowało Sztandar dla Hufca Harcerzy.

Komenda Hufca otrzymuje pomieszczenie na swoją siedzibę w Państwowej Szkole Przemysłowej.

Rok 1928

Powstają drużyny:

I Drużyna im. Gen. Józefa Bema przy IV Szkole Powszechnej w Czechowicach – drużynowy Stanisław Dutka,

I Drużyna Harcerzy im. Józefa Londzina przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach, drużynowy – Stanisław Dutka.

II Drużyna Harcerzy przy Szkole Powszechnej Nr 5 w Czechowicach, drużynowy – Kałus.

II Drużyna Harcerzy im. Bronisława Pierackiego przy PKP w Dziedzicach (10.10.1928), drużynowy – Franciszek Krzesica.

IV Drużyna Harcerzy – pozaszkolna im. Zawiszy Czarnego przy Domu Polskim w Bielsku (11 listopada 1928),

drużynowy – Leon Łaciak, przyboczny Edward Janik.

Powstaje Komitet Budowy Stacji Harcerskiej na Buczu z inicjatywy Oddziału Śląskiego ZHP – przy finansowej pomocy zakładów Śląska.

Rok 1929

Następuje zmiana na stanowisku komendanta hufca – Roman Koncki przekazuje funkcję – Stanisławowi Górnemu.

Powstaje Drużyna Harcerzy im. J. Sobieskiego w Mikuszowicach Śląskich (założyciel Leon Łaciak),

drużynowy - Andrzej Dobija (opiekun nauczyciel Szymon Zontek),
następnie Jan Damek.

Zostaje również zorganizowane Koło Przyjaciół Harcerstwa –
przewodniczącym zostaje – Franciszek Drozd.

W Złocie Głównej Komendy Harcerskiej w Poznaniu bierze udział 50-
osobowa grupa harcerzy, a w zlocie „Jamboree” w Anglii 7 harcerzy.

Obóz i kolonia zuchowa w Zadzielu k. Żywca I Drużyny Harcerzy im. J.
Bema i I Drużyny Harcerzy im. J. Londzina przy Szkole Powszechnej w
Dziedzicach.

Rok 1930

Powstaje Drużyna Harcerzy w Mesznej,

drużynowy – Władysław Zając, opiekunka Helena Baścik.

Obóz i kolonia zuchowa w Zadzielu k. Żywca I Drużyny Harcerzy im. J.
Bema i I Drużyny Harcerzy im. J. Londzina przy Szkole Powszechnej w
Dziedzicach.

Rok 1931

Zmiana na stanowisku hufcowego – Stanisław Górny przekazuje Hufiec
Józefowi Miodońskiemu.

Uroczyste otwarcie Stanicy Harcerskiej na Buczu, której zadaniem jest
całoroczne szkolenie kadry instruktorskiej – organizowanie biblioteczek
harcerskich, pomoc w organizacji obozów letnich, udostępnianie
pomieszczeń dla obozów wędrownych. Komendantem Stanicy Harcerskiej
na Buczu zostaje hm. Stefan Szeletyński – pełni tę funkcję do 1932 r.

W Wszechsłowińskim Zlocie w Pradze (CSR) bierze udział 17-osobowa
reprezentacja Hufca.

Powstaje Drużyna Harcerzy im. Józefa Londzina przy Szkole Powszechnej
w Jasienicy, drużynowi: Franciszek Bujok, (inicjator i opiekun Mieczysław
Grohman - nauczyciel), następnie – R. Bojdyś (od 1933).

Obóz harcerski w Rychwałdzie k.Żywca – I Drużyna Harcerzy im. ks.
Londzina z Dziedzic.

Rok 1932

Powstaje Drużyna „Czerwonego Harcerstwa” w Grabowicach przy Kopalni
„Silesia” w Czechowicach. Drużynowi: Marian Grzyb, od 1937 r.
Franciszek Foltyn.

Nastąpiło połączenie I Drużyny im.J. Bema w Czechowicach i I Drużyny ks.
J. Londzina w Dziedzicach. Drużynowy Marian Grzyb (od 1934).

Rok 1933

Następuje wzmożony rozwój drużyn harcerskich w powiecie.

Powstają:

Drużyna Harcerzy im. Stanisława Skorupki przy Szkole Powszechnej w
Mazańcowicach, drużynowy – Stanisław Dutka;

Drużyna Harcerzy im. A. Mickiewicza przy Szkole Powszechnej w Starym
Bielsku, drużynowy – Marian Markiewicz;

Drużyna Harcerzy im. A. Mickiewicza przy Szkole Powszechnej w Strumieniu, drużynowy – Kazimierz Pisztok;
 Drużyna Harcerzy przy Szkole Powszechnej w Zarzeczu;
 Związek Drużyn im. Kapitana Jana Łyska w Jaworzu,
 Związek Drużyn w Międzyrzeczu,
 V Drużyna Harcerzy im. J. Piłsudskiego przy Rodzinie Kolejowej w Bielsku (3 stycznia 1933), drużynowy – Jerzy Ślusarczyk.
 Drużyna Harcerzy im. Bronisława Pierackiego „Kolejowa” w Dziedzicach, drużynowy - Marian Grzyb,
 - Zmiana na stanowisku hufcowego – Józef Miodoński – przekazuje Hufiec – Marianowi Greissowi.
 - Delegacja 5-osobowa hufca bierze udział w „Jamboree” na Węgrzech w miejscowości Gödöllő.
 Powstaje Harcerski Klub Narciarski, jako sekcja HKN w Katowicach.
 Założyciel i organizator – Marian Przetocki. W roku 1937 HKN staje się samodzielnym klubem obejmującym wszystkie hufce: Bielska i Białej Krak. – harcerk oraz harcerzy. (Marian Przetocki zostaje Prezesem HKN i funkcję tę pełni do wybuchu II wojny światowej – 1939 r.).
 HKN organizuje zawody narciarskie w Zwardoniu i na Magurce, w konkurencjach zjazdowych i biegach płaskich, jest organizatorem nauki jazdy na nartach, a w lecie prowadzi sekcje lekkiej atletyki i gier sportowych. Kapitanami sportowymi byli: dla Bielska i Białej – Stanisław Pacut, a dla Dziedzic – Bernard Nogaj.
 Na obozie szybowcowym w Polichnie k.Piotrkowa Trybunalskiego – w zderzeniu dwóch szybowców – ginie w dniu 28.10.1933 r. były I komendant hufca – Roman Koncki.

Rok 1934

- Zmiana hufcowego – Mariana Greissa zastępuje Leon Łaciak.
 Powstają:
 - Drużyna Harcerzy im. Wł. Warneńczyka w Czechowicach-Lipowcu, drużynowy - Stanisław Dutka, od 1936 – Kazimierz Sadlik,
 - Gromada Zuchowa w Czechowicach-Lipowcu, drużynowy – Gondek,
 - I Drużyna Harcerzy im. ks. Londzina w Dziedzicach (z połączenia I Drużyny im. Bema w Czechowicach i I Drużyny im. Londzina w Dziedzicach, drużynowy – Roman Żoczek,
 - zastęp harcerski przy Niemieckim Gimnazjum w Bielsku, który w roku następnym przekształca się w drużynę.
 Organizator – Oskar Ondraschke, prof. tej szkoły.
 - Harcerski Zespół Pilotów Szybowcowych, który wchodzi w skład Koła Szybowcowego Komendy Chorągwi Harcerzy w Katowicach.
 - Delegacja Hufca – 7 osób bierze udział w Złazie Starszoharcerskim w Żabim.
 - HKN Hufca uczestniczy w Ogólnopolskich Zawodach Narciarskich w Zwardoniu.

Rok 1935

- Powstaje VI Drużyna Harcerzy przy Gimnazjum z językiem wykładowym niemieckim (wrzesień 1935).

Z inicjatywy Koła Przyjaciół Harcerstwa w Mikuszowicach Śląskich, którego przewodniczącym jest Franciszek Drozd, rozpoczęto budowę Domu Harcerza w Mikuszowicach Śląskich.

- Na Błoniach w Mikuszowicach Śl. Komenda Hufca organizuje obóz przedzłotowy – bierze w nim udział 98 harcerzy, którzy w tym składzie wyjeżdżają na Jubileuszowy Złot ZHP w Spale.

- Delegacja Hufca na rowerach wyjeżdża do Krakowa celem uczestniczenia w budowie Kopca na Sowińcu.

Obóz Drużyny Kolejowej z Dziedzic w Cepcewiczach na Polesiu, komendant – Tadeusz Borkowski.

Rok 1936

Leon Łaciak przekazuje funkcję komendanta hufca Kazimierzowi Maroszkowi.

Kurs zastępowych Hufca Bielsko na zimowisku w Soli, komendant Leon Łaciak (z czechowickimi harcerzami – Stanisław Dutka).

Obóz Drużyny Kolejowej z Dziedzic w Chudykowicach na Podolu, komendant – S. Zając (był to kurs zastępowych).

Obóz Drużyny Kolejowej z Dziedzic w Jaworzu – komendant Marian Grzyb.

Rok 1937

Komenda Hufca tworzy z drużyn harcerzy rejonu Czechowic i Dziedzic Podhufiec i mianuje jego komendantem Stanisława Dutkę, który pełni tę funkcję do wybuchu II wojny światowej.

Obóz Drużyny Kolejowej z Dziedzic w Maszanie Dolnej, komendant Stanisław Zając (kurs zastępowych),

Spływ kajakowy Drużyny Kolejowej z Dziedzic rzeką Niemen, komendant Adam Krótki.

Obóz sportowy zimowy na HKN na Magurce.

Rok 1938

Przekazanie funkcji komendanta hufca przez Kazimierza Maroszka Jerzemu Wieczorkowi, który pełni tę funkcję do wybuchu wojny.

W kwietniu 1938 r. powstaje X Drużyna Harcerzy im. ks. J. Londzina w Zabrzegu, drużynowy Józef Puchałka.

Obóz zimowy HKN w Soli, komendant Stanisław Pacut.

Dnia 18.IX.1938 r. otwarcie Domu Harcerza w Mikuszowicach Śląskich.

Rok 1939

Obóz harcerski drużyn I DH im. ks. J. Londzina oraz DH „Kolejowej” im. B. Pierackiego w Grodnie, komendant Stanisław Dutka.

Obóz w Manmonstal na Podolu.

15 sierpnia obozy harcerskie kończą swoją pracę i wracają do Bielska.

20 sierpnia Józef Drożdż zostaje mianowany Komendantem Pogotowia Harcerzy na hufce harcerek Białej Krakowskiej i Bielska, włącza się do organizacji pracy Pogotowia, a „Czarna Czwórka” z Bronisławem Wyrwiczem podporządkowuje się komendantowi. Podejmują dalsze zadania wytyczone przez mjr Józefa Płonkę – obejmują służbę wartowniczą i porządkową w miastach, na dworcach PKP.

W dniu 1.09. – Batalion Wartowniczy Pogotowia zostaje uzbrojony w broń z magazynu Przysposobienia Wojskowego w Liceum Pedagogicznym w Białej.

2 września komenda policji wycofuje się z obu miast i władzę porządkową na terenie Bielska i Białej przejmują harcerze, a Pogotowie pozostaje jako jedyna władza administracyjna. Pod naporem wojsk niemieckich oddziały wojskowe i harcerze wycofują się z Bielska w kierunku Wadowic – do Krakowa. W Wadowicach grupują się w jeden oddział, dołączają do nich harcerze z Cieszyna i grupą około 150 osób wkraczają do Krakowa, gdzie w Komendzie Chorągwi od druha Aleksandra Kamińskiego otrzymują zadanie ochrony dworca głównego PKP, rozładunku wagonów z żywnością i rozdzielania jej między ludność. Z Krakowa bielscy harcerze pod komendą Józefa Drożdża wyruszają w kierunku Opatowa na Sandomierz. W okolicy Chełma dzielą się na dwie grupy. Jedna pod dowództwem Bronisława Wyrwicza udaje w kierunku Lublina, gdzie bierze udział w obronie miasta, a druga pod dowództwem Józefa Drożdża udaje się do Zamościa i Lwowa.

19 września oddział Józefa Drożdża zostaje na polecenie z-cy komendanta Chorągwi Śląskiej Piechaczka, rozwiązany. Zakopują broń i małymi grupami wracają do Bielska. Pierwsze grupy wracają do Bielska 10.10.1939 r. Druga grupa po zajęciu Lublina przez Niemców, również rozwiązuje się i wraca w pierwszych dniach października do Bielska. I tak oto wojenna działalność harcerzy bielskich zakończyła się, a rozpoczęła praca w konspiracji.

Zaczęła się okupacja, harcerze rozrzućeni po świecie walczyli na wielu frontach walk wyzwoleniczych, oddając swoje życie „Za Waszą i Naszą Wolność”.

HUFIEC BIELSKI i BIALSKI HARCERZY - OKRES POWOJENNY LATA 1945-1949

Harcerze Hufców Bielska i Białej Krakowskiej współpracowali ze sobą od 1939 r. w Pogotowiu Harcerzy, gdzie praca konspiracyjna zjednoczyła ich w walce ze wspólnym wrogiem.

Harcerki i harcerze, którzy przeżyli koszmar zniewolenia, podejmują na nowo przerwana pracę, tj. ujawniają przynależność harcerską. Odtworzony został Beskidzki Hufiec Harcerzy wspólny dla dotychczas pracujących dwóch Hufców.

Komenda Śląskiej Chorągwi Harcerzy w Katowicach pismem z dnia 13.03.1945 r. powierza pełnienie społecznie obowiązków hufcowego Komendy Beskidzkiego Hufca Harcerzy w Bielsku – harcmistrzowi Leonowi Łaciakowi. Już w kwietniu 1945 r. zorganizowano kurs drużynowych (w soboty i niedziele), a komendantem kursu został harcerz orli Władysław Jarek. Zorganizowano również kursy zastępowych, których komendantami byli: dla Bielska -Jerzy Mał, dla Czechowic i Dziedzic Bronisław Janik.

BESKIDZKI HUFIEC HARCERZY

Rozkazem nr 1 z dnia 21.05.1945 r., Komendant Beskidzkiego Hufca Harcerzy dh hm. Leon Łaciak podał drużynom do wiadomości skład Komendy Hufca i mianował pierwszych powojennych pełniących obowiązki drużynowych dla powstałych już drużyn. Jednocześnie powiadomił członków, że wystąpił do Komendy Chorągwi w Katowicach o zatwierdzenie wymienionych w rozkazie funkcyjnych, a mianowicie:

Skład Komendy Hufca:

Hufcowy	hm.	Leon Łaciak
Zastępca hufcowego	h.o.	Władysław Jarek
Referent organizacyjny i spraw Z.M.	ćwik	Jerzy Mał
Sekretarz Komendy Hufca	ćwik	Bronisław Sufa
Referent PW i WF	phm.	Marian Tyszkowski
Referent szybowcowy	h.o. pilot	Tadeusz Puchejda
Referent żeglarski	wyw.	Edward Kózka
Referent obozownictwa i turystyki	h.o.	Zdzisław Tanewski
Referent drużyn szkolnych	h.o.	Stanisław Kasprzykowski
Referent prasy i propagandy	h.o.	Julian Suchanek
Referent gospod. – skarbowy	wyw.	Kazimierz Kocurek
Referent imprez dochodowych	wyw.	Tadeusz Kurek.

Mianowani p.o. drużynowi:

ćwik	Otton Środa
	Drużyna Harcerzy przy Szkole Przemysłowej w Bielsku
wyw.	Józef Duda
	Drużyna Harcerzy im. Jana III Sobieskiego przy IV Szkole Podstawowej w Wapienicy
wyw.	Zygmunt Faber
	II Drużyna Harcerzy im. Adama Mickiewicza przy Państwowej Szkole Ćwiczeń w Białej Krakowskiej

młodzik Jan Oleszkiewicz
 Gromada Zuchów (Wików) przy Państw. Szkole Ćwiczeń w Białej
 Krakowskiej
 wyw. Kazimierz Kocurek
 Drużyna Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki przy Szkole Podstawowej
 im. T. Kościuszki w Bielsku
 wyw. Tadeusz Góral
 IV Pozaszkolna Lotnicza Drużyna Harcerzy w Białej
 wyw. Bolesław Ficek
 IV Lotnicza Drużyna Harcerzy im. Kazimierza Pułaskiego przy Szkole
 Podstawowej w Lipniku
 ćwik Bronisław Baganc
 I Drużyna Harcerzy im. Lisa Kuli przy Szkole Podstawowej w Lipniku
 młodzik Stefan Ostrowski
 Związek Drużyn przy Szkole Podstawowej w Wilkowicach
 ćwik Jan Damek
 Drużyna Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki w Mikuszowicach
 wyw. Bronisław Janik
 I Drużyna im. ks. Londzina w Dziedzicach
 wyw. Stanisław Chanek
 Drużyna Harcerzy przy Rodzinie Kolejowej w Dziedzicach.

W 1945 roku powstają:

5 kwietnia I Drużyna Harcerek im. Królowej Jadwigi przy Szkole
 Podstawowej Nr 4 w Bielsku,
 20 kwietnia II Drużyna Harcerek im. E. Plater przy Gimnazjum de Notre
 Dame w Bielsku,
 8 maja III Drużyna Harcerek im. Klaudyny Potockiej przy Szkole
 Podstawowej Nr 5 w Bielsku,
 6 maja I Drużyna Harcerek im. M. Konopnickiej przy Gimnazjum
 Handlowym w Białej,
 15 maja II Drużyna Harcerek im. Królowej Jadwigi przy Szkole Podstawowej
 Nr 2 w Białej,
 17 maja III Drużyna Harcerek przy Szkole Podstawowej Nr 1 w Białej,
 25 maja IV Drużyna Harcerek im. Janiny Poniatowskiej przy Gimnazjum im.
 A. Asnyka w Białej.
 13 czerwca Z inicjatywy Komendy Hufca rozpoczyna działalność Harcerska
 Spółdzielnia „Beskid”, której głównym zadaniem jest zaopatrzenie
 drużyn harcerskich w umundurowanie, sprzęt obozowy i turystyczny,
 a także wypracowanie środków finansowych na działalność harcerską
 hufca.
 czerwiec Komenda Hufca harcerek i harcerzy z Bielska i Białej Krakowskiej
 organizują I Zlot Drużyn na terenie Międzybrodzia Bialskiego, w
 ramach Dni Morza. W zlocie wzięło udział około 1000 osób.

lipiec	W Szkole Szybowcowej na Żarze harcerze drużyn lotniczych biorą udział w przeszkoleniu. W tym samym czasie zostaje zorganizowany Harcerski Ośrodek Żeglarski w Porąbce.
14 i 15 lipca	Zostaje przeniesiona siedziba hufców harcerek i harcerzy do Domu Harcerza przy ul. Zdrojowej 11 w Bielsku.
Lato 1945	25 harcerzy z Hufca Beskidzkiego uczestniczy w Kursie Instruktorskim w Leśnicy.
wrzesień	Reaktywowanie działalności Harcerskiego Klubu Narciarskiego.
15 września	Powstaje IV Drużyna Harcerek im. Marii Konopnickiej przy Szkole Zawodowej w Bielsku.

Powstają kolejne drużyny:

I Gimnazjalna Drużyna im. T. Kościuszki w Bielsku,
drużynowy – Gancarz Zygmunt;
Drużyna Harcerzy im. Zawiszy Czarnego przy Szkole Podstawowej Nr 4,
drużynowy – Alfred Sylwester;
Drużyna Harcerzy im. K. Pułaskiego przy Szkole Podstawowej Nr 3,
drużynowy – Sikora Jerzy;
Drużyna Harcerzy im. J. Poniatowskiego przy Szkole Podstawowej Nr 5,
drużynowy – Grohman Marian;
Drużyna Harcerzy im. M. Żaruskiego przy Szkole Podstawowej Nr 6,
drużynowy – Kuczer Władysław;
Drużyna Harcerzy im. F. Chopina przy Domu Harcerza,
drużynowy – Bukowski Władysław;
Drużyna Harcerzy im. S. Rogozińskiego przy Domu Harcerza,
drużynowy – Kózka Edward;
Drużyna Harcerzy w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych im. J. Kusocińskiego w Bielsku,
drużynowy – Rybiński Jerzy.

28 kwietnia I Drużyna Harcerek im. M. Curie Skłodowskiej przy Szkole Podstawowej w Mikuszowicach.
13 maja I Drużyna Harcerek przy Szkole Podstawowej w Kamienicy,
Gromada Zuchowa „Muchomorki” przy Szkole Podstawowej Nr 2 w Białej,
Gromada Zuchowa przy Szkole Ćwiczeń w Białej,
Gromada Zuchowa przy Szkole Nr 5 w Bielsku,
Gromada Zuchowa przy Szkole Podstawowej w Lipniku,
Gromada Zuchowa przy Szkole Podstawowej w Kamienicy,
Gromada Zuchowa przy Drużynie Harcerskiej im. T. Kościuszki w Mikuszowicach
drużynowy – Stec Leszek,
Gromada Zuchowa przy Drużynie Harcerskiej im. B. Chrobrego w Starym Bielsku
drużynowy – Cybula Sławomir,
Gromada Zuchowa przy Drużynie Harcerskiej im. J. Mrozika w Kamienicy
drużynowy – Kasperlik Kazimierz,
Gromada Zuchowa przy Drużynie Harcerskiej im. J. Zamojskiego w Aleksandrowicach

drużynowy – Mykietyn Zbigniew,
Gromada Zuchowa przy Drużynie Harcerskiej im. T. Rejtana. w Wapienicy
drużynowy – Duda Eryk.

Powiat bialski:

29 kwietnia - I Drużyna Harcerki im. Curie Skłodowskiej przy Szkole Podstawowej w Wilkowicach,
15 maja - I Drużyna Harcerki przy Szkole Podstawowej w Kętach,
18 maja - I Drużyna Harcerki im. Królowej Jadwigi przy Szkole Podstawowej w Lipniku,
20 maja - I Drużyna Harcerki przy Szkole Podstawowej w Buczkowicach,
20 maja - II Drużyna Harcerki pozaszkolna w Wilkowicach,
25 maja - I Drużyna Harcerki im. Królowej Kingi przy Szkole Podstawowej w Mikuszowicach Krakowskich,
28 maja - I Drużyna Harcerki przy Szkole Podstawowej w Leszczynach,
1 czerwca - II Drużyna Harcerki im. Zofii Chrzanowskiej przy Gimnazjum w Kętach,
15 czerwca - I Drużyna Harcerki im. Królowej Wandy przy Szkole Podstawowej w Bystrej Krakowskiej.

Hufiec Dziedzice:

Kwiecień - I Drużyna Harcerki im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach,
drużynowe – Bartosik Bronisława, Krótka Janina;
II Drużyna Harcerki im. Emilii Plater – „Kolejowa” w Czechowicach,
drużynowa - Butorek Janina;
III. Drużyna Harcerki im. Grażyny w Czechowicach,
drużynowa – Ćmiel Roża;
IV Drużyna Harcerki im. M. Konopnickiej w Zabrzegu,
drużynowa – Tyc Anna;
XI Drużyna Harcerki im. M. Konopnickiej w Czechowicach-Lipowcu,
drużynowa – Korzeniowska Wanda;
I Drużyna Harcerzy im. Łaszczoka w Dziedzicach,
drużynowy – Janik Bronisław;
II Drużyna Harcerzy im. M. Grzyba – „Kolejowa” w Czechowicach,
drużynowi: Lasota Edward, potem Chanek Stanisław;
III Drużyna Harcerzy im. Warneńczyka przy Szkole Podstawowej Nr 3 w Czechowicach,
drużynowi: Hoczek Józef, Pustelnik Rudolf;
IV Drużyna Harcerzy przy Kopalni „Silesia” im. Żwirki w Czechowicach,
drużynowy – Kozik Władysław;
X Drużyna Harcerzy im. ks. J. Londzina przy Szkole Podstawowej w Zabrzegu,
drużynowy – Tyc Jan;
Drużyna Harcerzy im. gen. Sikorskiego przy Szkole Podstawowej w Chybiu,
drużynowy – Szuścik Tadeusz.
Drużyna Harcerzy im. P. Stalmacha przy Szkole Podstawowej Nr 5 w Czechowicach,
drużynowy – Wroński Kazimierz;

Drużyna Harcerzy im. Zawiszy Czarnego przy Szkole Podstawowej Nr 3 w Strumieniu,

drużynowy – Skorupa Stanisław.

Po świętach Bożego Narodzenia hufiec organizuje 10-dniowy obóz zimowy (kurs drużynowych dla instruktorów) w Szczyrku. Komendantem obozu jest Władysław Jarek, a oboźnym Bolesław Góral.

Rok 1946

28 stycznia zarejestrowany zostaje oficjalnie w Starostwie w Bielsku – Harcerski Klub Narciarski (HKN) w Bielsku i Białej.

W dniu 3 lutego otwarto schronisko na Dębowcu.

20-23 lutego reprezentacja hufca bierze udział w Harcerskich Mistrzostwach Narciarskich w Zakopanem.

W dniu 4 kwietnia komendantem Beskidzkiego Hufca Harcerzy w Bielsku zostaje phm. Józef Drożdż – funkcję tę pełni do 30.09.1948 r.

Skład Komendy Hufca:

Komendant	phm. Józef Drożdż
z-ca komendanta	phm. Władysław Bukowski
ref. Drużyn harcer.	pwd. Bronisław Wyrwicz
ref. Drużyn zuchowych	pwd. Jan Oleszkiewicz (do 06.46 r.)
od 09.46 r.	pwd. Jerzy Sikora
ref. d/s. kultury	pwd. Zdzisław Tanewski
kwatermistrz	pwd. Kazimierz Kocurek
podhufiec Czechowice	pwd. Leon Czyłok.

Wykaz drużyn Beskidzkiego Hufca Harcerzy po objęciu hufca przez Józefa Drożdża:

1 Drużyna Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki w Bielsku – drużynowy Zygmunt Gancarz,

2 Drużyna Harcerzy im. Józefa Poniatowskiego w Bielsku – drużynowy Otton Środa,

3 Drużyna Harcerzy im. Kazimierza Pułaskiego w Bielsku – drużynowy Władysław Bukowski,

4 Drużyna Harcerzy im. Orlicz-Dreszera w Białej – drużynowy Tadeusz Góral,

5 Drużyna Harcerzy im. Jana III Sobieskiego w Mikuszowicach – drużynowy Jan Damek,

6 Drużyna Harcerzy im. Adama Asnyka w Białej – drużynowy Zygmunt Faber,

7 Drużyna Harcerzy im. Jana III Sobieskiego w Leszczynach – drużynowy Władysław Jurzak,

8 Drużyna Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki w Białej – drużynowy Rudolf Zacher,

9 Drużyna Harcerzy im. Bolesława Chrobrego w Starym Bielsku – drużynowy Wojciech Żamowski,

10 Drużyna Harcerzy w Kozach – drużynowy Sadlik,

11 Drużyna Harcerzy im. Kazimierza Pułaskiego w Lipniku – drużynowy Erwin Więzik,

12 Drużyna Harcerzy im. Zawiszy Czarnego w Bielsku – drużynowy Władysław Jończy,

- 13 Drużyna Harcerzy im. Jana Mrozika w Kamienicy – drużynowy Adam Drożdż,
- 14 Drużyna Harcerzy im. Jana Zamojskiego w Aleksandrowicach – drużynowy Jan Laszczak,
- 15 Drużyna Harcerzy im. Tadeusza Rejtana w Wapienicy – drużynowy Eryk Duda,
- 16 Drużyna Harcerzy im. Władysława Jagiełły w Wilkowicach – drużynowy Feliks Płaza,
- 17 Drużyna Harcerzy im. Stanisława Kostki w Bystrej – drużynowy Antoni Sternal,
- 18 Drużyna Harcerzy im. Żwirki i Wigury w Białej – drużynowy Leszek Wydrzyński,
- 19 Drużyna Harcerzy im. Józefa Poniatowskiego w Bielsku – drużynowy Bolesław Góral,
- 20 Drużyna Harcerzy im. Władysława Sikorskiego w Bielsku – drużynowy Lewandowski,
- 21 Drużyna Harcerzy im. Jana Grzeszczyka w Białej – drużynowy Ludwik Steiber,
- 22 Drużyna Harcerzy im. Adama Mickiewicza w Buczkowicach – drużynowy Edward Korzec,
- 23 Drużyna Harcerzy im. Jana Kilińskiego w Mesznej – drużynowy Józef Grygiel,
- 24 Drużyna Harcerzy w Szczyrku – drużynowy Jan Oleszkiewicz,
- 25 Drużyna Harcerzy w Wilkowicach – drużynowy Henryk Kwaśny,
- 26 Drużyna Harcerzy w Wilkowicach – drużynowy Fabiańczyk,
- 27 Drużyna Harcerzy w Lipniku – drużynowy Długosiewicz,
- 28 Drużyna Harcerzy w Komorowicach – drużynowy Minczak.

Wykaz drużyn Podhufca Czechowice:

- 1 Drużyna Harcerzy im. Łaszcza w Dziedzicach – drużynowy Leon Czylok,
  - 2 Drużyna Harcerzy im. Mariana Grzyba w Dziedzicach – drużynowy Edward Lasota,
  - 3 Drużyna Harcerzy im. Władysława Warnieńczyka w Czechowicach – drużynowy Józef Hoczek,
  - 4 Drużyna Harcerzy im. Żwirki w Czechowicach – drużynowy Władysław Kozik,
  - 10 Drużyna Harcerzy im. ks. Londzina w Zabrzegu – drużynowy Jan Tyc,
  - 6 Drużyna Harcerzy im. ks. Wrzoła w Ligocie – drużynowy Wiktor Czylok.
- W dniach 12-14 kwietnia 1946 r. delegacja Beskidzkiego Hufca Harcerzy brała udział w I Ogólnopolskim Zlocie Młodzieży w Szczecinie.
  - W dniu 26 kwietnia 1946 r. zorganizowano Dzień Patrona ZHP – obchody odbywały się na Dębowcu.
  - Samodzielny obóz zorganizowany przez Szczep „Łazików Górskich”. Obóz zlokalizowano w Zwierzyńcu-Jarnołtówek k.Prudnika. Komendantem obozu był Zdzisław Tanewski, zastępcą Stanisław Goleniowski.
  - Od 4 lipca do 4 sierpnia 1949 r. zorganizowano samodzielny obóz w Krościenku nad Dunajcem, przez 1 Drużynę Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki przy Państwowym Liceum i Gimnazjum Męskim w Bielsku. Komendantem był Zdzisław Kabała, oboźnym Zygmunt Gancarz.
  - W sierpniu 1946 r. 19 drużyn harcerskich wraz z Hufcem Niemodlin, organizuje obóz w Paczkowie. Uczestniczyło ok. 90 osób, komendantem obozu był Bolesław Góral.

- Latem 1946 r. Hufiec Beskidzki Harcerzy zorganizował 3 turnusy obozu w Pruszkowie k. Opola. Komendantem turnusów był phm. Józef Drożdż.
- Odbył się obóz IV Drużyny Lotniczej oraz XIX i XXI Drużyny Harcerzy w Głuchołazach. Komendantem obozu był Zdzisław Tanewski.

Rok 1947

- 31 stycznia do 2 lutego - Mistrzostwa Narciarskie ZHP w Szczyrku. Z polecenia Głównej Kwatery ZHP w Warszawie, organizuje je HKN w Bielsku.
- W ferie zorganizowano zimowisko narciarskie w Szczyrku oraz zimowisko w Zakopanym, na którym goszczono 10 skautów z Czechosłowacji.
- 8 czerwca. Uroczystość poświęcenia i wręczenia sztandaru Beskidzkiemu Hufcowi Harcerzy w Bielsku, ufundowanego przez Koło Przyjaciół Harcerstwa w Bielsku i Białej Krakowskiej.
- Letnie obozy harcerskie zostały zorganizowane w Olsztynie nad Jeziorem Krzymym. Komendant I turnusu obozu był Władysław Bukowski, kwatermistrz Bronisław Wyrwicz. W II turnusie komendantem był Stanisław Kasprzykowski, oboźny – Jan Tyc.
- 27 grudnia do 6 stycznia 1948 r. zorganizowano zimowisko w Zakopanem. Komendantem był hufcowy Józef Drożdż.

Rok 1948

- 1 lutego. Powstaje Międzyszkolna Drużyna Harcerzy im. Fryderyka Chopina – Orkiestra Dęta Hufca, drużynowym zostaje – Władysław Bukowski.
  - 13-14 marca. Przeprowadzono zbiórkę Drużyny Drużynowych, połączona z odprawą instruktorów i drużynowych.
  - 18-25 kwietnia, zorganizowano wspólnie z harcerkami „Tydzień Harcerza”.
  - 6 czerwca. Delegacja Komendy Hufca wraz z orkiestrą harcerską brała udział w uroczystości przekazania sztandaru miejscowej jednostce wojskowej.
  - 26-27 czerwca. Na kąpielisku miejskim w Bielsku Komenda Hufca Harcerzy w Bielsku, zorganizowała I Ogólnopolskie Harcerskie Mistrzostwa Pływackie z udziałem harcerki i harcerzy z całej Polski.
  - 30 października. Zmiana na stanowisku hufcowego. Józef Drożdż wyjeżdża na studia do Warszawy, funkcję hufcowego przejmuje Leon Łaciak.
- Rozkazem L.10/48 Śląsko-Dąbrowskiej Komendy Chorągwi Harcerzy w Katowicach z dnia 1.12.1948 r. skład Hufca przedstawia się następująco:

Hufcowy	hm. Leon Łaciak
I z-ca hufcowego na okręg Bielsko	h.o. Jerzy Sikora
II z-ca hufcowego na okręg Biała	h.R. Tadeusz Kurek
III. z-ca hufcowego na okręg Dziedzice	h.R. Leon Czyłok
Wizytatorzy drużyn	phm. Kazimierz Kocurek phm. Bronisław Wyrwicz phm. Czesław Flaman
Namiestnik zuchów	h.o. Jerzy Sikora
Gospodarz	h.o. Władysław Byrski
Sekretarz	ćwik Józef Orzechowski
Skarbnik	h.R. Stanisław Miodoński
Referent drużyn	

Referent ogóln-administracyjny	ćwik Jerzy Podgórny
Referent stopni i sprawności	phm. Zdzisław Tanewski
Referent W.F.	ćwik Mieczysław Kraszkiewicz
Referent H.S.I.	h.o. Leszek Stec.

Wykaz drużyn harcerskich z lat 1947-1948 przejętych przez nowego hufcowego Leona Łaciaka od opuszczającego tę funkcję hm. J. Drożdża

1. Drużyna im. T. Kościuszki w Bielsku – drużynowy Zbigniew Grzbiela, Zdzisław Tanewski,
2. Drużyna Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Bielsku – drużynowy Otton Środa,
3. Drużyna Harcerzy im. K. Pułaskiego – drużynowy Jerzy Sikora,
4. Drużyna Harcerzy im. Orlicz-Deresza w Białej – drużynowy Tadeusz Patan, Tadeusz Kurek,
5. Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki w Mikuszowicach – drużynowy Leszek Stec,
6. Drużyna Harcerzy im. A. Asnyka w Białej – drużynowy Zygmunt Faber,
7. Drużyna Harcerzy im. J. Sobieskiego w Leszczynach – drużynowy Władysław Łekawa,
8. Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki w Białej – drużynowy Rudolf Zacher,
9. Drużyna Harcerzy im. B. Chrobrego w Starym Bielsku – drużynowy Sławomir Cybula,
10. Drużyna Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Kozach – drużynowy Roman Kućka, Roman Bieroński,
11. Drużyna Harcerzy im. K. Pułaskiego w Lipniku – drużynowy Erwin Więzik,
12. Drużyna Harcerzy im. Z. Czarnego w Bielsku – drużynowy Władysław Janczy,
13. Drużyna Harcerzy im. J. Mrozika w Kamienicy – drużynowy Adam Drożdż,
14. Drużyna Harcerzy im. J. Zamojskiego w Aleksandrowicach – drużynowy Mykietyn Zbigniew,
15. Drużyna Harcerzy im. T. Rejtana w Wapienicy – drużynowy Eryk Duda,
16. Drużyna Harcerzy im. Wł. Jagiełły w Wilkowicach – drużynowy Jan Damek,
17. Drużyna Harcerzy im. St. Kostki w Bystrej – drużynowy Antoni Sternal,
18. Drużyna Harcerzy im. Żwirki i Wigury w Białej – drużynowy Stanisław Miodoński,
19. Drużyna Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Bielsku – drużynowy Jan Waislicher,
20. Drużyna Harcerzy im. Chopina – drużynowy phm. Władysław Bukowski,
21. Drużyna Harcerzy im. Skulewicza – drużynowy Stanisław Peszkowski,

22. Drużyna Harcerzy im. A. Mickiewicza w Buczkowicach – drużynowy Władysław Gembala,
23. Drużyna Harcerzy im. J. Kilińskiego w Mesznej – drużynowy Józef Grygiel,
24. Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki w Szczyrku – drużynowy Bolesław Węgrzynkiewicz,
25. Drużyna Harcerzy im. R. Konckiego w Wilkowicach – drużynowy Henryk Kwaśny,
26. Drużyna Harcerzy im. St. Rogozińskiego w Bielsku – drużynowy Wojciech Żarnowski,
27. Drużyna Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Lipniku – drużynowy Franciszek Hernas,
28. Drużyna Harcerzy im. K. Zulińskiego w Hałcnowie – drużynowy Władysław Zdrowak,
29. Drużyna Harcerzy im. A. Mickiewicza w Komorowicach – drużynowy Józef Ryba,
30. Drużyna Harcerzy im. B. Chrobrego w Godziszce – drużynowy Tadeusz Wawrzuta,
31. Drużyna Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Straconce – drużynowy Józef Radoń,
32. Drużyna Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Kozach – drużynowy?
33. Drużyna Harcerzy im. K. Kusocińskiego w Bielsku – drużynowy Sobiesław Zasada,

1. Drużyna Harcerzy im. M. Łaszczoła w Dziedzicach – drużynowy Leon Czyłok,
2. Drużyna Harcerzy im. M. Grzyba w Dziedzicach – drużynowy Zygmunt Rodak,
3. Drużyna Harcerzy im. W. Warneńczyka w Czechowicach – drużynowy Pustelnik Rudolf
4. Drużyna Harcerzy im. St. Żwirki w Czechowicach „Silesia” – drużynowy Mieczysław Kluka,
10. Drużyna Harcerzy im. J. Londzina w Zabrzegu – drużynowy Rudolf Puchałka,
6. Drużyna Harcerzy im. Gen. W. Sikorskiego w Chybiu – drużynowy Jan Tyc,
- Drużyna Harcerzy im. H. Sienkiewicza w Białej – drużynowy Stanisław Peszkowski.
- Obóz Beskidzkiego Hufca Harcerzy na Wyspie Wolin – komendant Władysław Bukowski.-

W grudniu, na żądanie miarodajnych czynników miasta Białej Krakowskiej i Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie, Naczelnictwo ZHP i Komendant Śląsko-Dąbrowskiej Chorągwi Harcerzy w Katowicach, polecieli podzielić Beskidzki Hufiec wg stanu majątkowego na dzień 31.01.1949 r. W wyniku podziału. 2/5 majątku wspólnego przekazano do Hufca w Białej Krakowskiej, a 3/5 pozostało w Hufcu Bielsko.

Rok 1949

- 1 stycznia. Funkcję hufcowego w Białej Krakowskiej obejmuje phm. Stanisław Miodoński, a w Bielsku nadal pełni ją hm. Leon Łaciak.
- 5 lutego. Przy udziale przedstawicieli Komend Chorągwi Harcerzy w Krakowie i w Katowicach, nastąpił podział Hufców – połączony z odprawą drużynowych, zbiórką drużyn i przemarszem do lokalu Hufca w Białej Krakowskiej.
- W dniu przejęcia Hufiec Biała Krakowska liczył 15 drużyn i 2 gromady zuchowe:
  - VI Drużyna Harcerska im. A. Asnyka przy Szkole Ćwiczeń w Białej – 60 członków,
  - VII Drużyna Harcerska im. J. Sobieskiego na Leszczynach – 23 członków,
  - X Drużyna Harcerska im. ks. J. Poniatowskiego przy Szkole Podstawowej w Kozach – 41 członków,
  - XI Drużyna Harcerska im. K. Pułaskiego przy Szkole Podstawowej w Lipniku – 41 członków,
  - XVIII Drużyna Harcerska im. Żwirki i Wigury przy Gimnazjum Handlowym w Białej – 18 członków,
  - XXI Drużyna Harcerska im. H. Sienkiewicza przy Szkole Podstawowej w Białej – 25 członków,
  - XXII Drużyna Harcerska im. A. Mickiewicza w Buczkowicach – 27 członków,
  - XXIII Drużyna Harcerska im. J. Kilińskiego przy Szkole Podstawowej w Bystrej – 23 członków,
  - XXIX Drużyna Harcerska im. A. Mickiewicza przy Szkole Podstawowej w Komorowicach – 32 członków,
  - XXXI Drużyna Harcerska im. ks. J. Poniatowskiego w Straconce – 23 członków,
  - Związek Drużyny im. Wł. Jagiełły przy Szkole Podstawowej w Wilkowicach – 31 członków,
  - Związek Drużyny im. K. Zulińskiego przy Szkole Podstawowej w Hałcnowie – 18 członków,
  - Związek Drużyny im. B. Chrobrego przy Szkole Podstawowej w Godziszce – 21 członków,
  - Związek Drużyny im. ks. J. Poniatowskiego przy Szkole Podstawowej w Rybarzowicach – 20 członków,
  - XII Drużyna Harcerska im. T. Kościuszki przy Szkole Podstawowej w Białej – 35 członków,
  - I Drużyna Zuchowa przy Szkole Powszechnej w Lipniku – 20 członków,
  - II Drużyna Zuchowa przy Szkole Powszechnej w Białej – 35 członków.
- 1 kwietnia. Zmiana na stanowisku hufcowego w Bielsku. Leona Łaciaka zastępuje phm. Stanisław Kasprzykowski – na podstawie pisma Komendy Chorągwi z dnia 28.03.1949 r.

Hufiec Bielsko wraz z podhufcem w Dziedzicach w chwili podziału liczył 22 drużyny:

Hufiec Bielsko:

- I Drużyna Harcerska im. T. Kościuszki przy LO w Bielsku – 42 członków,
- III Drużyna Harcerska im. K. Pułaskiego przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku – 28 członków,

V Drużyna Harcerska im. T. Kościuszki (pozaszkolna) w Mikuszowicach Śląskich – 34 osoby,
XII Drużyna Harcerska im. Zawiszy Czarnego przy Szkole Powszechnej nr 4 w Bielsku – 37 członków,
XIII Drużyna Harcerska im. J. Mrozika w Bielsku-Kamienicy – 37 członków,
XIV Drużyna Harcerska im. J. Zamojskiego w Aleksandrowicach – 30 członków,,
XV Drużyna Harcerska im. T. Reytana w Bielsku-Wapienicy – 43 członków,
XIX Drużyna Harcerska im. ks. J. Poniatowskiego przy Szkole Powszechnej nr 5 w Bielsku – 46 członków,
XX Drużyna Harcerska im. F. Chopina przy Hufcu w Bielsku – 22 członków,
XXVI Drużyna Harcerska im. St. Rogozińskiego przy Szkole Powszechnej nr 1 w Bielsku – 35 członków,
XXXIV Drużyna Harcerzy im. M. Zaruskiego przy Szkole Powszechnej nr 2 w Bielsku – 21 członków,
XXXIII Drużyna Harcerska im. J. Kusocińskiego w Bielsku,
IX Drużyna Harcerska im. B. Chrobrego w Starym Bielsku,
II Drużyna Harcerzy im. ks. J. Poniatowskiego w Bielsku.

Podhufiec Dziedzice:

I Drużyna Harcerzy im. M. Łaszczoka w Dziedzicach – 36 członków,
II Drużyna Harcerzy im. M. Grzyba w Dziedzicach – 29 członków,
III Drużyna Harcerzy im. Wł. Warneńczyka w Czechowicach 34 członków,
IV Drużyna Harcerzy im. Żwirki i Wigury w Czechowicach – 31 członków,
VIII Drużyna Harcerzy im. P. Stalmacha w Czechowicach – 23 członków,
X Drużyna Harcerzy im. ks. Londzina w Zabrzegu - 20 osób,
Obóz Hufca w Zwierzyńcu prowadzi Stanisław Kasprzykowski (I turnus) i Czesław Obara (II turnus).

BESKIDZKI HUFIEC HARCEREK W BIELSKU W OKRESIE 1945-1949

Rok 1945

Do września pracę drużyn żeńskich Hufca Bielskiego i Bialskiego koordynowała phm. Zofia Pacut. We wrześniu wznowiona została działalność Beskidzkiego Hufca Harcerek, którego komendantką została hm. Aniela Widel.

Rok 1946

Wrzesień, komendantką hufca została Antonina Dąbrowska.

Rok 1947

We wrześniu Komendantką Hufca została Bogumiła Dubiel.

I przyboczna hufcowej Maria Mykietyn

II przyboczna hufcowej

Emilia Zabzdyl

Sekretarka Hufca

Irena Barteczko

Skarbniczka Hufca

Maria Mykietyn

Referat szkoleniowy

Bogumiła Dubiel

Aniela Widel

Bojan

Referat W.F.

Wiesława Pałosz

Referat obozowy

Kamila Machnicka

Referat gospodarczy

Maria Mykietyn

Referat zdrowia

Krystyna Przecherko

Referat imprez

Adela Bartko

Referat śpiewu

Bogumiła Dubiel

Służba

Antonina Dąbrowska

Bibliotekarka

Irena Barteczko.

Wykaz drużyn Hufca:

I Drużyna Harcerek przy Szkole Podstawowej Nr 3

- drużynowa Emilia Zabzdyl,

II Drużyna Harcerek przy Państwowym Gimnazjum Żeńskim

- drużynowa Barbara Pikula,

III Drużyna Harcerek przy Przemysłowej Szkole Zawodowej Żeńskiej

- drużynowa Janina Gembala,

IV Drużyna Harcerek przy Szkole Podstawowej Nr 4

- drużynowa Halina Sporysz,

V Drużyna Harcerek przy Szkole Podstawowej Nr 5

- drużynowa Aleksandra Sierosławska,

VI Drużyna Harcerek przy Szkole Ćwiczeń PIRR-u

- drużynowa Danuta Skraba,

VII Drużyna Harcerek przy Szkole Podstawowej Nr 6

- drużynowa Ewelina Cybulanka,

VIII Drużyna Harcerek przy Szkole Podstawowej w Wapienicy

- drużynowa Eleonora Kubiesa,

IX Drużyna Harcerek przy Szkole Podstawowej w Mikuszowicach

- drużynowa Hildegarda Skiwa,

- X Drużyna Harcerzek przy Szkole Podstawowej w Komorowicach
  - drużynowa Jadwiga Mikuła,
- XI Drużyna Harcerzek przy Szkole Podstawowej w Czechowicach
  - drużynowa Wanda Korzeniowska,
- XII Drużyna Harcerzek przy Szkole Podstawowej w Wapienicy
  - drużynowa Halina Tabak,
- XIII Drużyna Harcerzek przy Szkole Podstawowej w Jaworzu
  - drużynowa Lidia Muszanka,
- XIV Drużyna Harcerzek przy Szkole Podstawowej Nr 2
  - drużynowa Edwarda Wojutycka,
- I Gromada Zuchowa przy Szkole Podstawowej Nr 1 i 4
  - Halina Pieczora,
- II Gromada Zuchowa przy Szkole Podstawowej Nr 2
  - Barbara Tyrała,
- III Gromada Zuchowa przy Szkole Podstawowej Nr 3
  - Zofia Kubala,
- IV Gromada Zuchowa przy Szkole Podstawowej Nr 5
  - Helena Dubiel,
- V Gromada Zuchowa przy Szkole Podstawowej Nr 6
  - Krystyna Tabiszewska.

Rok 1948

Wrzesień. Z inicjatywy komendantki Hufca Bielsko powstaje przyjacielski krąg harcerski – Drużyna „Mosty” – skupiająca członkinie Komendy Hufca i wszystkie drużyny.

Rok 1949

Kwiecień. Drużyny i gromady przeprowadziły pokazowe zbiórki, a w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych odbył się konkurs na najładniej urządzonej świetlicę harcerską.

Drużyna XIV została wyróżniona i pochwalona w Rozkazie L.13/48 z dn.21.06/1948 r. za wydatną pomoc w organizowaniu Wystawy Szkół Podstawowych oraz wykonanie wzorowej izby harcerskiej i pokaz obozownictwa.

*

We wrześniu 1949 r. decyzją władz politycznych następuje reorganizacja ruchu młodzieżowego. Powstaje Związek Młodzieży Polskiej. Komendy hufców przekazują cały majątek i dokumentację powstałej Organizacji Harcerskiej (OH) przy ZMP w Bielsku. Z ramienia ZMP majątek i dokumentację przejmuje Marian Kałoń.

*

II ROZDZIAŁ DRUŻYNY HARCERSKIE

DRUŻYNY HARCERSKIE MĘSKIE

I DRUŻYNA HARCERSKA IM. T. KOŚCIUSZKI PRZY PAŃSTWOWYM GIMNAZJUM POLSKIM W BIELSKU¹

W 1925 r. przeprowadził się z Katowic do Bielska Roman Koncki, by rozpocząć naukę w Państwowej Wyższej Szkole Przemysłowej na Wydziale Mechanicznym. Był już bardzo zaangażowanym w działalność harcerską w Tarnowie, skąd przeniósł się wraz z rodzicami do Katowic, a z Katowic – gdzie także był aktywnym harcerzem, przyjechał do Bielska. Nie trzeba uzasadniać, że i w tym nowym miejscu osiedlenia się i nauki, stał się na tyle zauważalnym działaczem harcerskim, że mianowany był do pełnienia funkcji komendanta założonego w Bielsku Męskiego Hufca Harcerzy i funkcję tę pełnił od 1925 do 1929 r.

W Bielsku Roman Koncki trafia na wybitne indywidualności jakimi byli profesorowie miejscowego Państwowego Gimnazjum Polskiego – Henryk Boryczka i Kazimierz Srebro. Z inicjatywy i przy wielkiej pomocy prof. Henryka Boryczki i prof. Kazimierza Srebro powstaje pierwsza w Bielsku drużyna harcerska – I Drużyna Harcerska przy Państwowym Gimnazjum Polskim, II Drużyna Harcerska im. ks. Józefa Poniatowskiego przy Szkole Przemysłowej i III Drużyna Harcerska im. Kazimierza Pułaskiego przy Szkole Wydziałowej w Bielsku.

Konkretna data założenia owej I Drużyny to 4.02.1925 r., a pełna jej nazwa: I Drużyna Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki przy Państwowym Gimnazjum Polskim w Bielsku. Drużyna weszła w skład Hufca Bielskiego. W jej powstaniu dużą zasługę położyli także – ówczesny dyrektor Gimnazjum Jan Szajter z gronem innych nauczycieli, poza wymienionymi już Henrykiem Boryczką i Kazimierzem Srebro.

Pierwszym drużynowym został N. Sosna, zaś członkami drużyny byli uczniowie Gimnazjum pochodzący z rodzin pracowników instytucji państwowych, robotników, rolników i niewielkiej wówczas polskiej inteligencji Bielska i Białej Krakowskiej. Drużyna liczyła ok. 62 harcerzy, zbiórki odbywały się regularnie co 2 tygodnie, a zastępów – co tydzień.

Przewodnimi założeniami drużyny było rozwijanie w młodzieży uczuć patriotycznych, wyrabianie przedsiębiorczości, wytrwałości i koleżeńskości. Urządzano wycieczki krajoznawcze, uczestniczono w różnych uroczystościach narodowych. Podkreślić należy, że swoją patriotyczną postawą i zaangażowaniem w służeniu Ojczyźnie oddziaływali na młodzież niezrzeszoną w harcerstwie. Dawali przykład, jak należy utrzymywać polskość w niemieczonym Bielsku, nazywanym wówczas „Małym Berlinem”.

Wielki wkład w rozwój drużyny wniósł w latach 1926-1927 drużynowy Stanisław Górny, który w latach 1929-1931 był komendantem Hufca w Bielsku (a po II wojnie światowej płk WP, rektor AWF w Warszawie). Między innymi, „Kościuszkowcy”, jak ich skrótowo nazywano, uczestniczyli w uroczystości

---

¹ Biuletyn Informacyjny Komendy Bielskiej Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego „Krajka”, lipiec 1988 r. wg Bolesława Górala.

nadania sztandaru Hufcowi, w zawodach harcerskich Chorągwi Śląskiej, w powitaniu przybyłych z Ameryki Polaków (3.05.1927 r.).

W roku szkolnym 1927-1928 (po przejściu S. Górnego do pracy w Komendzie Hufca), drużynowym został Stefan Sułkowski, uczeń kl. 6 gimnazjum. W tymże 1927 r. (po 8 – letniej poniewierce w obcych budynkach) Gimnazjum im. J. Piłsudskiego uzyskało własny gmach, a to w jakimś sensie przyczyniło się do dalszego rozwoju drużyny. W okresie pełnienia funkcji drużynowego przez S. Sułkowskiego, tj. do grudnia 1929 r. drużyna rozrosła się do 90 harcerzy, podzielonych na plutony – każdy po 5 zastępów.

Drużyna rozwinęła działalność tzw. wewnętrzną, polegającą na budzeniu poczucia obowiązku wobec społeczeństwa i kraju, na przystosowywaniu się do warunków życiowych, przygotowywaniu się do przyszłego zawodu, równocześnie – poprzez zdobywanie sprawności, rozwijanie wrodzonych, a często ukrytych zdolności i zamiłowań harcerzy. Do zewnętrznej działalności, należy zaliczyć organizowanie wycieczek krajoznawczych, uczestnictwo w uroczystościach innych drużyn oraz udział w zawodach sportowych. W 1927 r. w zawodach o mistrzostwo Chorągwi Śląskiej drużyna zdobyła nagrodę w postaci kilimu, zdobiącego później harcówkę. W rok później, w podobnych zawodach, specjalny zastęp drużyny wywalczył I miejsce (w technice harcerskiej), zdobywając namiot, saperki i toporki.

W 1927 r. opiekunem drużyny był nauczyciel Zygmunt Lubertowicz – poeta i taternik. Miało to o tyle istotne znaczenie, że inspirował swoich podopiecznych do wycieczek w okoliczne góry, natomiast zimą urządzał wyprawy narciarskie.

Latem 1928 r. drużyna delegowała 10 harcerzy na kurs zastępowych do Lidzbarka. Nowo wyszkoleni zastępowi, przekazując dalej zdobyte umiejętności i wiadomości, pogłębiali sprawność, wiedzę i proces samowychowawczy u swych podwładnych.

W 1929 r. – także latem, 12 harcerzy uczestniczyło w obozie Hufca w Rytrze, a 5 druhów w Międzynarodowym Zlocie Skautów „Jamboree” w Anglii.

W nowym roku szkolnym 1929-1930 drużynowym został Stefan Słanina, uczeń kl. 7 gimnazjum. Drużyna liczyła 65 harcerzy i podzielona była na 8 zastępów. W lipcu 1930 r. 2 zastępy uczestniczyły w Zlocie Chorągwi Śląskiej w Giszowcu, a w sierpniu tegoż roku – 35 harcerzy przebywało na obozie w Niżniowie, w woj. stanisławowskim, poznając miejscowości Podola oraz okolice Czernohory. W tym czasie opiekunem drużyny był nauczyciel Antoni Nikiel, po wojnie dyrektor gimnazjum w Wieliczce, później rektor UJ w Krakowie.

Od nowego roku szkolnego 1930-1931 drużynowym został Władysław Wicherek, uczeń kl. 7 gimnazjum. Przybocznymi mianowano Erwina Brożka i Jerzego Przeździeckiego, natomiast opiekunem został nauczyciel Włodzimierz Mykita. Drużyna liczyła 50 harcerzy i 25 zuchów.

Gromady zuchowe powstawały ze względu na obowiązujące wówczas uwarunkowania wiekowe. Było bowiem tak, że chęć przynależności do drużyny harcerskiej wyrażali uczniowie klas I i II szkoły powszechnej. Uczniem gimnazjum można było zostać po IV klasie szkoły powszechnej – w wieku 10 lat, zaś harcerzem można było zostać w wieku 12 lat, czyli w III kl. gimnazjum. Program gromady zuchowej obejmował kształcenie charakteru poprzez zabawę. Zuchy nosiły na mundurkach zamiast krzyża – głowę wilczka (stąd potoczna nazwa „wilczki”).

Drużyna harcerzy, podzielona została na 5 zastępów, z których każdy posiadał wybierane na zbiórce godło w postaci zwierzęcia.

Przytaczam dla „pogłębienia” tematu, opis oznaczeń i umundurowania harcerzy I Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki – wg wspomnień hm. Bolesława Górala:

„Znakiem zastępu był kolorowy trójkątny proporzec, złożony z dwóch – oddzielonych pionowo pól oraz dwóch, trzech lub czterech kolorów. Na większym polu (bliżej drzewca z obu stron proporca) widniała głowa wybranego zwierzęcia, na mniejszym – cyfra zastępu, przeważnie rzymska. Harcerze nosili bluzę koszulową koloru khaki, z długimi rękawami, zapinaną na metalowe guziki z lilijką. Bluza miała 2 kieszonki i 2 naramienniki, na których umieszczano arabską cyfrę drużyny. Do lewego naramiennika przyszyte były kolorowe wstążki, szerokości 1 cm, długości 12 cm, których było 7. Ich barwy wskazywały kolory chorągwi, hufca i zastępu. Na lewym ramieniu powyżej łokcia, na niebieskim polu widniał napis BIELSKO (wyszity żółtą nitką), a nad nim herb Śląska: na niebieskim polu – złoty orzeł piastowski. Dopiero później, ok. 1934 r. wprowadzono zasadę używania herbów miast. Harcerze nosili spodenki do kolan (w kolorze bluzy). Krzyż umieszczano w środku nad lewą kieszenią bluzy (ok. 3 cm - 2 palce). Sprawności przyszywano na rękawy, z tym, że na lewy: samarytanina, ratownika, pierwszą pomoc i higienistę, natomiast na rękaw prawy – pozostałe w liczbie ok. 50. Cała drużyna nosiła kolanówki jednego koloru oraz jasne skarpety, wykładane na wysokie buty. Nakryciem głowy była rogatywka. Instruktorzy na bluzę ubierali frencz (marynarka khaki z 4 kieszeniami), na którym umieszczano krzyż, sznur funkcyjny i herb. Zastęp tworzyli harcerze z jednej lub dwóch klas. Zwykle zastęp nie zmieniał składu osobowego od jego powstania aż do rozwiązania (po ukończeniu szkoły), a zaletą był ten sam poziom wiedzy, wyrobienia charakteru i potrzeb jego członków. W miejsce rozwiązanego zastępu powstawał nowy, a zastępowym zostawał starszy o rok lub 2 harcerz, po ukończonym kursie, umiejący przekazywać wiedzę i pomagać w samowychowaniu. Zdobywanie stopni odbywało się całym zastępem w trakcie roku szkolnego, przy wzajemnej pomocy i rywalizacji. Zwykle 3 zastępy przygotowywały się do zdobycia III stopnia, zaś 2 do II stopnia. Oprócz zdobywania wiedzy teoretycznej i praktycznej, niezbędnej do próby na stopień, zastępy na cotygodniowych zbiórkach pracowały nad technicznym i etycznym wyrobieniem harcerzy. Zbiórki drużyny odbywały się co 2 tygodnie. Drużyna urządzała częste wypadki w teren, będące sprawdzianem (w formie biegów harcerskich całych zastępów) zdobytych wiadomości i umiejętności. Nadto drużyna uczestniczyła we wszystkich imprezach Hufca, szkoły i środowiska.”

W wakacje 1930 r. pięciu „Kościuszkowców” brało udział w Wszechsłowiańskim Zlocie w Pradze. Staraniem opiekuna drużyny – nauczyciela Włodzimierza Mykity, powstało Koło Przyjaciół Harcerstwa, którego członkami zostali nie tylko rodzice „Kościuszkowców”, ale także liczni sympatycy harcerstwa. KPH zapewniało w jakimś chociaż skromnym stopniu finansową pomoc drużynie –

zwłaszcza na obóz dla drużyny, w urządzaniu różnych imprez. Takim wymiernym efektem tej pomocy był obóz w Rytrze w sierpniu 1931 r.

Od nowego roku szkolnego 1930-1931 drużynowym został na krótko Jerzy Przeździecki. Drużyna liczyła 60 harcerzy i 15 zuchów. Działo 5 zastępów. Opiekunem nadal był nauczyciel W. Mykita.

Pod koniec roku szkolnego 1931-1932 drużynowym został uczeń kl. 7 Erwin Brożek (po wojnie wykładowca WSE w Katowicach), zaś przybocznym Jerzy Przeździecki.

W czasie od 16.07. do 10.08.1932 r. – 25 harcerzy uczestniczyło w obozie Hufca w Piwnicznej, na którym komendantem był hufcowy Józef Miodoński, oboźnym Leon Łaciak. Po obozie drużynę objął Florian Słonina, przybocznym został Erwin Czaja, opiekunem od lutego 1933 r. został nauczyciel Marian Panczakiewicz. Ważnym kolejnym osiągnięciem drużyny był obóz w Wielkiej Wsi-Hallerowo w lipcu 1933 r., w którym uczestniczyło 35 harcerzy. Obóz prowadził Leon Łaciak, oboźnym był F. Słonina. Obozowicze zwiedzili Swarzewo, latarnię w Rozewiu z pamiątkami po Stefanie Żeromskim, Hel i Gdynię, gdzie uczestniczyli w Świącie Morza. W drodze powrotnej zwiedzili Warszawę.

W nowym roku szkolnym 1933-1934 nastąpiła kolejna zmiana drużynowego, którym został Erwin Brożek, przybocznym został Jan Lankosz. Rok ten zakończono obozem w Worochcie nad granicą z Rumunią. Po drodze uczestnicy zwiedzili Lwów z Panoramą Raclawicką, Cmentarzem „Orląt” i Kopcem Unii Lubelskiej. Komendantem był E. Brożek, oboźnym J. Lankosz.

W 10-tą rocznicę istnienia drużyny w 1935 r., drużynowym został Stanisław Pacut, w tym też okresie 11-25.07.1935 r. miał się odbyć Zlot ZHP w Spale. Dla tak wielkiego wydarzenia, do którego drużyna przygotowywała się wyjątkowo starannie, zorganizowano przedzlotowy obóz w Mikuszowickich na Błoniach. Do Spały wyjechało 22 harcerzy. Komendantem obozu był Stanisław Pacut, oboźnym Jan Lankosz, natomiast uczestnikami: Mieczysław Andrysik, Julian Biel, N. Bielawka, Jan Drabek, Stanisław Goleniowski, Bolesław Góral, Wiesław Góral, Tadeusz Grygiel, Witold Grygiel, Józef Jastrzębowski, Karol Kozina, Adam Lankosz, N. Matlak, Tadeusz Nikiel, Stanisław Pacut, Stanisław Radecki, Kazimierz Sumper, Zdzisław Tanewski. W Spale harcerze I Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki uczestniczyli w uroczystym otwarciu Zlotu, dokonanym przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego. Następnie byli współuczestnikami wielu imprez tam się odbywających.

Jesienią 1935 r. kierowanie drużyną przejął Józef Jastrzębski. Drużyna liczyła 45 harcerzy, a jej opiekunem został nauczyciel N. Krysta. Latem 1936 r. drużyna zorganizowała obóz w Podwiślu. Na początku 1937 r. kolejna zmiana drużynowego – został nim Stanisław Goleniowski. Opiekunem drużyny został nauczyciel N. Janiczak. Członkowie drużyny uczestniczyli w obozie organizowanym przez Hufiec w Porąbce oraz we własnym obozie – w Piwnicznej. Drużyna zwiększyła liczebność do ok. 90 harcerzy. W 1938 r. zorganizowany był obóz w Augustowie.

Na początku roku szkolnego 1938-1939 drużynowym został Rudolf Kubeczka. To on urządził w 1939 r. ostatni obóz przed wybuchem II wojny

światowej, obóz w Smołwach na Wileńszczyźnie. Komendantem obozu był Józef Drożdż.

*

Z chwilą wybuchu II wojny światowej harcerze I Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki byli uczestnikami różnych wydarzeń, zostali także rozproszeni w różne części kraju. W początkach okupacji hitlerowskiej wielu jednak wróciło do rodzinnego miasta, do rodzinnych domów, a wychowywani przez harcerstwo na patriotycznych wartościach, z pełną determinacją podjęli walkę konspiracyjną z najeźdźcą. Organizowali się w „trójki” – podporządkowane organizacji konspiracyjnej ZWZ „Szare Szeregi”. Niestety, niektórym nie udało się ustrzec przed aresztowaniem. Tych więc nieszczęśliwców osadzono w obozach koncentracyjnych. Wielu z nich oddało życie w obronie Ojczyzny. Zostali między innymi aresztowani: Henryk Boryczka, Zbigniew Boryczka, Jan Drożdż, Józef Drożdż, Henryk Hofman, Kazimierz Sumper, Michał Kochane, Adam Lankosz, Stefan Sułkowski, Stanisław Pacut, Erwin Czaja.

*

Kończąc te skromne wspomnienia o I Drużynie Harcerskiej im. T. Kościuszki przy Państwowym Gimnazjum Polskim w Bielsku, wymieniam raz jeszcze nazwiska drużynowych według lat, w których pełnili te zaszczytne funkcje:

Rok 1925-1926	N. Sosna
Rok 1926	Stanisław Matusiak
Rok 1926	N. Woliczko
Rok 1926-1927	Stanisław Górny
Rok 1927-1929	Stefan Sułkowski
Rok 1929-1930	Stefan Słonina
Rok 1930	Jerzy Przeździecki
Rok 1930-1931	Erwin Brożek
Rok 1931-1932	Władysław Wicherek
Rok 1932-1933	Florian Słonina
Rok 1933-1934	Erwin Brożek
Rok 1934-1935	Jan Lankosz
Rok 1935-1937	Józef Jastrzębski
Rok 1937-1938	Stanisław Goleniowski
Rok 1938-1939	Rudolf Kubeczka.

II DRUŻYNA HARCERZY IM. KS. J. PONIATOWSKIEGO

II Drużyna Harcerzy im. ks. J. Poniatowskiego przy Państwowej Szkole Przemysłowej w Bielsku powstała w 1925 r. – równocześnie z I Drużyną Harcerzy im. T. Kościuszki przy Państwowym Gimnazjum Polskim. Jej organizatorem i pierwszym drużynowym był Roman Koncki.

Pierwszoplanowym celem tej drużyny było propagowanie idei harcerstwa w środowisku młodzieżowym bielskich szkół. Organizowano więc różne formy zabiegów, by przyciągać młodzież do harcerstwa. Harcerze tej drużyny wykonywali prace społeczne na rzecz szkoły i najbliższego środowiska, przez co pozyskiwali

przychylność bielskiej społeczności, a także uznanie dyrekcji szkoły, przy której drużyna istniała. W grudniu 1925 r., z inicjatywy drużynowego Konckiego powstało w Bielsku pierwsze Koło Przyjaciół Harcerstwa.

II Drużyna Harcerzy, w pierwszym roku swojego istnienia utworzyła z harcerzy i uczniów szkolnych koło sportowe z sekcjami: kolarską, tenisową, lekkoatletyczną i narciarską.

Młodzież szkolna, obserwując swoich rówieśników tak wspaniale zorganizowanych, wykazywała duże zainteresowanie harcerstwem. W wyniku tej fascynacji drużyna dosyć szybko się rozrastała. Jej stan liczbowy wzrósł z kilku harcerzy do 26 harcerzy w 1929 roku. W tym właśnie roku 18 harcerzy złożyło uroczyste przyrzeczenie i uzyskało II stopień. Drużyna otrzymała w szkole, przy której istniała, własne pomieszczenie na urządzenie harcówki, w związku z czym harcerze mogli swobodnie prowadzić zajęcia i zbiórki. Ponadto, drużyna otrzymała od dyrektora Szkoły Józefa Stonawskiego – poważną pomoc materialną. Przekazał bowiem na potrzeby drużyny kwotę 650 zł., co w tamtych czasach było sumą niebagatelną.

Dobra materialne oraz fundusze ofiarowane przez J. Stonawskiego pozwoliły drużynie stworzyć własną bibliotekę, a powiększanie księgozbioru dokonywane było poprzez osobiste zaangażowanie w tę akcję dyrektora szkoły.

Kolejny wzrost aktywności drużyny miał miejsce w 1930 r. i był zasługą nowego opiekuna prof. J. Miodońskiego. Dzięki temu wspaniałemu opiekunowi II Drużyna Harcerzy im. ks. J. Poniatowskiego przy Państwowej Szkole Przemysłowej w Bielsku wysunęła się na czołowe miejsce w bielskim hufcu, który w tymże 1930 r. na terenie miasta Bielska posiadał 4 drużyny harcerskie.

Dzięki opiekunowi inż. J. Miodońskiemu oraz aktywnie działającemu Kołu Przyjaciół Harcerzy, drużyna otrzymała 2 nowe namioty polowe (12 osobowe), kotły, kubły, toporki, saperki, itp., a ogółem wartość takiego wyposażenia i majątku drużyny w 1930 roku wynosiła około 1000 złotych.

Kolejnym, bardzo szczodrym opiekunem dla II Drużyny było Bielskie Towarzystwo Tatrzańskie, które przekazało drużynie 200 zł.

Duże wsparcie finansowe pozwoliło nowemu drużynowemu Teodorowi Soporowi, na rozwinięcie akcji letniej, w której udział wzięli prawie wszyscy harcerze z drużyny.

Opiekun prof. J. Miodoński bardzo angażował harcerzy w prace społeczne dla hufca. Także dzięki jego inicjatywie w 1930 r. hufiec bielski otrzymał pomieszczenie w Szkole Przemysłowej na zorganizowanie tam Komendy Hufca Związku Harcerstwa Polskiego.

W latach 1931-1932 drużynę dotknął kryzys spowodowany spadkiem stanu ilościowego aktywnych harcerzy. Było to wynikiem zwiększenia ilości godzin lekcyjnych w Szkole Przemysłowej. Nie wszyscy harcerze mogli zatem uczestniczyć w zbiórkach i pracach drużyny. Wobec powyższego, Komenda Hufca ZHP zaniepokojona takim stanem rzeczy, wysłała 4 harcerzy na kurs drużynowych do Bucza oraz urządziła 10 dniowy obóz wędrowny do Zamków Orawskich, by poprzez tego typu atrakcję zdobyć sympatyków wśród młodzieży, a tym samym nowych członków. Dzięki temu stan liczbowy drużyny ponownie wzrósł do 28 harcerzy, co zezwalało na utworzenie trzech zastępów.

W 1932 r. Komenda Hufca mianowała Adolfa Bujoka na funkcję drużynowego. Jego działalność przyczyniła się do większego uaktywnienia pracy drużyny. Z inicjatywy A. Bujoka 10 harcerzy wzięło udział w kursie zastępowych oraz założono w drużynie (w 1933 r.) zastęp łącznościowców.

W roku 1937 nowym drużynowym został Walter Siekierzyński, a opiekę nad drużyną z ramienia szkoły i KPH objął oddany harcerstwu prof. K. Srebro. Stan drużyny wzrósł do 35 harcerzy, zgrupowanych w 4 zastępach: „Lwów”, „Świstaków”, „Orłów”, i „Jeleni”. Drużyna włączona została przez Komendę Hufca do zimowej akcji wypoczynku młodzieży. Urządzono obozy zimowe w Beskidach, w ramach których uczono jazdy na nartach, na sankach, łyżwach itp. Najlepsi brali udział w zawodach wojewódzkich i krajowych. W okresie lata tradycyjną formą działalności drużyny były obozy stałe i wędrowne.

Zbiórki drużyny odbywały się raz w miesiącu, natomiast zastępu – raz w tygodniu. Miejscem zbiórek była przeważnie harcówka (w okresie zimy), a latem teren boiska sportowego. Harcówka była, między innymi, miejscem prowadzenia zajęć z zakresu modelarstwa szybowcowego oraz z zakresu introligatorstwa. Członkami drużyny byli między innymi: Stanisław Pacut, Marian Tyszkowski, Zbigniew Łoza, Tadeusz i Witold Grygiel, Jan Zontek, Stanisław Gałuszka, Jerzy Gruszka, Julian Gawlas, Antoni Tomczyk, Eugeniusz Brzuchański, Adolf Łomozik, Józef Curzydło, Władysław Palowski, Jan Nowicki, Jan Poloński, Tadeusz Puchajda, Byrdy, Gajkowski, Jan Gawlas, Alojzy Troszok, Stanisław Szafrńczyk, Henryk Müller, Stanisław Lasota i inni.

W 1938 r. drużyna urządziła obóz w Wielkiej Puszczy k.Porąbki. W okresie ferii zimowych były organizowane przez drużynę parodniowe obozy narciarskie przygotowujące do zawodów odbywających się corocznie 2 lutego na Magurce (bieg patrolowy), których organizatorem był Hufiec. Przedstawiciele drużyny: W. Siekierzyński i St. Pacut byli reprezentantami harcerzy polskich na międzynarodowych zawodach harcerskich w biegu patrolowym w Mariazell (Austria), gdzie zdobyli I miejsce. Na ogólnopolskich zawodach harcerskich w biegu patrolowym w 1938 r. w Zwardoniu, drużyna zdobyła I miejsce. Na Harcerskich Mistrzostwach Polski w 1939 r. w Zakopanem A. Łomozik zdobył I miejsce w biegu zjazdowym.

T. Puchajda był instruktorem szybowcowym i spadochronowym. Brał udział w zlotach harcerskich: w 1937 r. w Holandii i w 1938 r. na Węgrzech, lecąc tam szybowcem na holu. Po uruchomieniu wieży spadochronowej w Bielsku, był kierownikiem i szefem wyszkolenia.

Od 1939 r. i w okresie okupacji hitlerowskiej nastąpiło rozproszenie członków drużyny. Część z nich po aresztowaniu za udział w ruchu oporu dostała się do obozów koncentracyjnych, część wywieziono na roboty przymusowe, a niektórzy przenieśli się do innych miejscowości. Po wojnie nie wszyscy, niestety, wrócili do Bielska.

Harcerze z byłej „Dwójki”, którzy w 1945 r. znaleźli się w Bielsku, czynili wielkie starania, by już w maju powstała Drużyna Harcerska przy Państwowej Szkole Przemysłowej, jako Drużyna nr 2 im. ks. J. Poniatowskiego. Opiekunem drużyny z ramienia szkoły został kolejny raz prof. Srebro, drużynowym M. O. Środa, przybocznym Czesław Mrozik. Zastępowy pierwszego zastępu: T.

Krawczyk, członkowie: W. Gąsior, K. Moskal, M. i J. Binder, Ł. Świątnicki, J. Nikiel, J. Mrozek, J. Minosiewicz. Zastępowy drugiego zastępu: Cabak, członkowie: E. Hofman, J. Malinowski, A. Musioł, M. Widerski, E. Madej, A. Mędrzak, O. Kotula, W. Olszowski, T. Bednarczyk.

Zbiórki zastępów odbywały się w pogodne dni w terenie (np. Cygański Las) względnie na 2-dniowych wędrówkach górskich. W razie niepogody zbiórki odbywały się w harcówce mieszczącej się w suterenie szkoły.

Z uwagi na to, że część harcerzy należała do H.K.S. lub H.K.N., brali udział w obozach, zimowiskach i innych imprezach organizowanych przez Hufiec.

Zbiórki i praca w drużynie odbywała się do jesieni 1948 r. W tym to okresie dyrektor szkoły coraz mocniej wносił pretensje, że drużyna ma niewłaściwe ukierunkowanie ideologiczne, sugerując przekształcenie działalności w charakterystyczne dla organizacji młodzieżowej – ZMP. Harcerze jednak byli innego zdania, działając na zasadach harcerstwa przedwojennego. Wobec tak pojętego konfliktu interesów drużyna się rozpadła.

III DRUŻYNA HARCERZY IM. KAZIMIERZA PUŁASKIEGO PRZY SZKOLE WYDZIAŁOWEJ W BIELSKU.

Są to niemal te same okoliczności, jakie przedstawiłem w opisie o „narodzinach” w 1925 r. pierwszych drużyn harcerskich w Bielsku, a więc I i II Drużyny Harcerzy. Oczywiście każda z nich powstawała przy innej szkole i obrała sobie innego patrona. Nie ma więc sensu po raz kolejny przypominać o niewątpliwych zasługach Romana Konckiego w tym temacie.

III Drużyna Harcerzy została założona 1.10.1925 r. na terenie Szkoły Wydziałowej w Bielsku i przyjęła imię Kazimierza Pułaskiego. Pierwszym drużynowym został Stefan Rajman, a opiekunami – ks. prof. Augustyn Pohl i dyrektor Szkoły Powszechnej Czesław Wojciechowski. Drużyna grupowała w swych szeregach najstarszą młodzież szkoły. Dlatego, niestety dosyć szybko, zmuszona była zawiesić swoją działalność, gdyż uczniowie ci w 1928 r. po ukończeniu szkoły, niemal w pełnym składzie osobowym przeszli w listopadzie 1928 r. do nowo powstałej IV Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego, zrzeszającej młodzież pracującą. Zachował się nawet niepełny wykaz harcerzy, którzy byli wówczas członkami III Drużyny, a są to: Kucharski, Franciszek Pastor, Jan Hers, Jan Guzy, Franciszek Jeleśniański, Józef Trojak, Walenty Malik, Władysław Duda.

Wznowienie działalności drużyny i wzrost jej aktywności nastąpił w roku szkolnym 1929-1930, tj. z chwilą objęcia funkcji drużynowego przez Janusza Przeździeckiego, syna gen. bryg. Wacława Przeździeckiego. Funkcję drużynowego pełnił przez dwa lata szkolne, a praca harcerska pod jego kierownictwem rozwijała się bardzo dobrze, mimo że drużyna nie posiadała własnej harcówki. Powstały w drużynie 3 zastępy, a także Koło Przyjaciół Harcerstwa – dzięki inicjatywie i mocnemu poparciu Rady Rodzicielskiej działającej przy szkole.

W 1931 r. Janusz Przeździecki zdał maturę w Polskim Gimnazjum w Bielsku i wstąpił do Szkoły Podchorążych Marynarki Wojennej w Toruniu. Funkcję drużynowego objął w roku szkolnym 1931-1932 Witold Deimel. Chyba dzięki pomocy ojca – dyrektora Szkoły Handlowej w Białej Krakowskiej (Jana Leopolda

Deimla), załatwił dla drużyny harcówkę, a konkretniej, zagospodarowaną na ten cel altankę w ogrodzie Szkoły Handlowej.

W dalszym ciągu drużyna ma tendencje rozwojowe, a ilość jej członków wzrasta do około 20 osób. Przybocznym drużyny został Józef Drożdż, natomiast opiekunem nauczyciel Rudolf Radoń. W 1932 r. zorganizowano pierwszy stały obóz drużyny w Piwnicznej. W tym samym roku utworzono koło sportowe, w którym wyodrębniono sekcję lekkoatletyczną i rowerową, prężnie pracowała grupa o zainteresowaniach turystycznych, a także modelarstwa żeglarskiego. Na początku 1933 r. założono sekcję narciarską.

W lecie 1933 r. drużynowy Witold Deimel ukończył szkołę i wybierał się na studia, więc przed zdaniem funkcji drużynowego, zorganizował obóz wędrowny wzdłuż polskiego wybrzeża morskiego. Było to dla uczestników obozu wielką przygodą i możliwością poznawania kraju. Po powrocie z obozu Witold został wyróżniony za bardzo dobre wyniki, jakie drużyna osiągała w Hufcu Bielskim. W nagrodę wydelegowano go na Zlot Skautów na Węgrzech do miejscowości Gödöllő, skąd przywiózł mały namiot i przekazał go w prezencie dla drużyny, z którą był zmuszony się rozstać.

Od 1.09.1933 r. Komenda Chorągwi mianowała drużynowym III Drużyny Harcerzy im. Kazimierza Pułaskiego Józefa Drożdża, a podkreślić należy przy okazji, że przez tę nominację, stał się w owym czasie najmłodszym drużynowym Śląskiej Chorągwi Harcerzy.

Dla drużyny rozpoczął się nowy okres rozwoju. W roku szkolnym 1933-1934, powstała przy III Drużynie Harcerskiej gromada wilczków, a następnie zuchów. Wodzem zuchów został Czesław Bryl. Gromada zuchowa wzbudzała wielkie zainteresowanie wśród młodszych uczniów i ich rodziców, ci ostatni mieli bowiem możliwość obserwowania, a nawet uczestniczenia w grach, zabawach i gawędach organizowanych przez zuchów. Efektem tak widocznej działalności zuchów było to, że już w następnym roku liczebność gromady z kilku członków zwiększyła się do 28 i utworzono 4 szóstki.

W 1934 r. skład osobowy III Drużyny Harcerzy im. Kazimierza Pułaskiego przedstawiał się następująco:

drużynowy	- h.o. Józef Drożdż
przyboczny	- ćwik Feliks Fiałkowski
sekretarz	- wyw. Antoni Ślosarczyk
zastępowy	- ćwik Wojciech Figiel
zastępowy	- wyw. Bolesław Kopeć
zastępowy	- ćwik Eugeniusz Rogalski

członkowie: Włodzimierz Cepeniuk, Adam Soczek, Kazimierz Zybek, Ryszard Heiling, Robert Krischke, Alfred Zipzer, Emil Ferfecki, Wojciech i Antoni Januła, Andrzej Stanuła, Adam Gontkiewicz, Zdzisław Gontkiewicz, Jerzy Weber, Adam Wyrobek i inni.

Nowy opiekun drużyny – nauczyciel Szeligiewicz, wykazał dużo sympatii dla podopiecznych harcerzy.

W 1934 r. harcerze: Wojciech Januła, Antoni Ślosarczyk, Bolesław Kopeć, Emil Ferfecki i Józef Drożdż, zbudowali kajak, który przechowywano w

Międzybrodziu, a w wolnym czasie wykorzystywali go do pływania po międzybrodzkim zalewie.

Częstym gościem drużyny był Komendant Śląskiej Chorągwi Harcerzy w Katowicach harcmistrz Jan Grzbiela. Drużyna, jako jedna z niewielu w ten sposób uprzywilejowana, posiadała własną komisję do przeprowadzania próby na stopień wywiadowcy, powołaną przez Komendę Śląskiej Chorągwi Harcerzy w Katowicach. Działalność drużyny z roku na rok coraz bardziej się aktywizowała. Jej wychowankowie stanowili społeczną kadrę dla nowo powstałych drużyn harcerskich.

W 1935 r. Koło Przyjaciół Harcerstwa pod przewodnictwem opiekunki p. Leśniewskiej i dyrektora oraz Komitet Rodzicielski Szkoły Wydziałowej przy ul. Słowackiego w Bielsku, ufundowali drużynie wyposażenie harcówki w stylu podhalańskim. Była ona chlubą drużyny i szkoły.

Przed rozpoczęciem roku szkolnego 1937-1938 dotychczasowy drużynowy h.R. Józef Drożdż przekazał drużynę Jerzemu Sikorze.

III Drużyna Harcerzy im. Kazimierza Pułaskiego brała udział w następujących obozach stałych: w 1934 r. w Porąbce - Wielka Puszcza, 1935 r. w Spale, 1936 r. w Jaworzu Nałężu, 1937 r. w Międzybrodziu Bialskim, 1939 r. w Brennej. Komendantem obozów w latach 1934 do 1937 był h.R. J. Drożdż, a w 1938 r. ówczesny Jerzy Sikora. Opiekunami obozów byli nauczyciele: w 1934 r. W. Jeleśniański, w 1935 i 1936 r. K. Szeligiewicz, w 1937 r. R. Radoń.

Rezygnacja w 1937 r. Józefa Drożdża z funkcji drużynowego III Drużyny Harcerzy im. K. Pułaskiego spowodowana była przejściem do Liceum Pedagogicznego w Białej, a tym samym objęciem funkcji harcerskich w Komendzie Hufca w Białej.

Do 1939 r. obowiązki drużynowego pełnił J. Sikora, natomiast przez okres okupacji harcerze, działając w Pogotowiu Harcerskim i angażując się w różne przedsięwzięcia konspiracyjne, narażeni byli na koleje losu opisywane przy innych drużynach.

Po wyzwoleniu w 1945 r., funkcję drużynowego w reaktywowanej III Drużynie Harcerzy im. K. Pułaskiego objął Władysław Bukowski. W niedługim jednak czasie powierzono mu funkcję kwatermistrza a później zastępcy hufcowego. Funkcję tę pełnił do 1948 roku. Bukowski był założycielem Orkiestry Dętej im. Fryderyka Chopina działającej przy Hufcu Beskidzkim w Bielsku. W marcu 1948 r. zawarł związek małżeński z hufcową Hufca Żeńskiego w Białej p.m. Joanną Ziajówną. W listopadzie 1953 r. został przeniesiony służbowo do Tarnowa do pracy w Fabryce Silników Elektrycznych „Tamel”.

IV MĘSKA DRUŻYNA HARCERSKA DLA PRACUJĄCYCH IM. ZAWISZY CZARNEGO²

IV Męska Drużyna Harcerska im. Zawiszy Czarnego z siedzibą w Domu Polskim w Bielsku, powstała w 1928 r. z inicjatywy Leona Łaciaka – jej założyciela i pierwszego drużynowego. Przybocznym został Edward Janik, zastępowymi: Władysław Górny i Tadeusz Bryl, natomiast opiekunem Edward Zajączek.

---

² Na podstawie opracowania dha Bronisława Wyrwiczka.

Członkami – założycielami drużyny byli: Maksymilian Berka, Józef Bojdys, Antoni Gawęda, Jan Hes, Stanisław Jurzak, Józef i Rudolf Kubikowie, Franciszek Pastor, Józef Trojak i inni.

Dopiero jednak z początkiem 1929 r. drużyna rozpoczęła aktywniejszą działalność. W 1930 r. na kurs podharcemistrzowski pojechali Edward Janik i Leon Łaciak. Tego też roku drużyna zorganizowała „obóz dochodzący” na Błoniach w Mikuszowicach. Organizacyjnie wyglądało to w ten sposób, że w dni robocze, po pobudce, harcerze udawali się do swej codziennej pracy, by jednak po godz. 15-tej meldować się w obozie i uczestniczyć w programowych zajęciach z pionierki, sygnalizacji, samarytanki, topografii, terenoznawstwa oraz obozownictwa. Zdobywano także sprawności oraz stopnie harcerskie. W obozie uczestniczyło 22 harcerzy. W podobny sposób zorganizowano obóz w 1931 r.

W 1930 r. na zaproszenie kierownika Domu Polskiego, a równocześnie opiekuna Drużyny Edwarda Zajączka – do Bielska przybył gen. F. Ks. Latanik, który był dowódcą całego frontu polskiego na Śląsku Cieszyńskim (którego oddziały zdołały zatrzymać – chociaż z trudem, ofensywę czeską pod Skoczowem, gdy Czesi zamierzali podbić cały Śląsk Cieszyński, a swoją wschodnią granicę ustanowić na rzece Białej). Przy okazji spotkał się z harcerzami i harcerkami. W rok później podobną wizytę w Domu Polskim, w którym mieściła się IV Drużyna Harcerzy, złożył gen. Wł. Haller i także spotkał się z drużynami i drużynami. Na tę okoliczność wizytujący generałowie dokonali własnoręcznych wpisów w kronice drużyny, a wpisał się także prezydent RP prof. Ignacy Mościcki, gdy drużyna przebywała w pobliżu Jego zameczku w Wiśle, podczas wycieczki drużyny do Wisły. Niestety, kronika ta zaginęła w czasie wojennej zawieruchy.

W roku 1931 drużyna odbyła wycieczkę na Bucze.

W 1934 r. Leon Łaciak objął funkcję przybocznego komendanta hufca, więc kierowanie drużyną przejął Władysław Górny. Drużyna rozrosła się w tym czasie do 4 zastępów, z których zastęp „Fanfarzystów” był najsłynniejszy. Określenie ma związek z tym, że był to zastęp orkiestry dętej (jedynej w Bielsku i Białej Krakowskiej), który grywał marsze podczas defilad z okazji różnych świąt czy uroczystości.

W następnych latach zmienili się drużynowi w IV Drużynie Harcerskiej im. Zawiszy Czarnego, a pełnili je: Józef Bojdys, N. Szwed, N. Gleń, Marian Tyszkowski. W 1938 r. Tyszkowski powołany został do odbycia służby wojskowej, więc od tego czasu (do 1939 r.) funkcję tę wykonywał Bronisław Wyrwicz. W 1934 r. drużyna otrzymała harcówkę w Domu Żołnierza w Białej, a w 1938 r. przeniosła się do gmachu Szkoły Zawodowej w Bielsku, zaś opiekunem drużyny został dyrektor placówki N. Guzek.

Wielu członków „czarnej czwórki”, jak ich popularnie nazywano, po ukończeniu kursów drużynowych zakładało nowe drużyny przy Szkole Zawodowej w Białej. Jan Zatloukal utworzył drużynę wodną.

Obozy letnie – po wspomnianych powyżej „obozach dochodzących”, drużyna urządziła: w 1933 r. w Jaworzu-Nałężu (30 uczestników), w 1934 r. w Istebnej (35 uczestników). W 1935 r. 12 harcerzy uczestniczyło w Jubileuszowym Zlocie ZHP w Spale. W 1939 r. w wędrownym obozie uczestniczyło 12 osób. Trasa

obozu przebiegała przez: Krynicę – Pieniny – Gorce – Babią Górę – Pilsko – Skrzyczne – Klimczok – Bielsko.

Dużą pomoc w organizowaniu obozów drużyna zawdzięcza kwatermistrzowi 3 Pułku Strzelców Podhalańskich mjr Mieczysławowi Drabikowi. Wypożyczał drużynie namioty, dostarczał prowiant dla uczestników obozów (konserwy, mięso, kasze itp.), dzięki czemu za uczestnictwo w obozie można było pobierać niewielkie opłaty, a biedniejsi harcerze byli zwolnieni od wnoszenia opłat.

W 1939 r. – 18.08. drużynowy Bronisław Wyrwicz otrzymał rozkaz, by cała drużyna zgłosiła się do Pogotowia Harcerzy (Rozkaz Naczelnika ZHP nr 16/39 z 10 czerwca 1939 r.). Po alarmowym zwołaniu zbiórki, drużyna stawiała się w Państwowej Szkole Przemysłowej w Bielsku celem objęcia służby i zameldowała się u komendanta Pogotowia Harcerskiego.

Praca w drużynie miała wieloraki charakter – wspomina B. Wyrwicz.

„Wychowywano młodzież w duchu patriotycznym, przysposabiając ją do życia obywatelskiego. Patron drużyny, słynny rycerz Zawisza Czarny, stanowił wzór wszelkich cnót. Słowa Przysiężenia i treść Prawa Harcerskiego wryły się w pamięć każdego z nas, stając się przewodnią ideą w codziennym życiu. Częstokroć zbiórki były zwoływane systemem alarmowym. Pamiętna była Wigilia – 24.12.1931 r. Po wigilijnej wieczerzy otrzymałem alarmową wiadomość, że mam zgłosić się na Pasterce w zabytkowym kościele w Mikuszowicach. Stąd cała drużyna udała się na Błonia, gdzie rozpalono ognisko, a na rosnącym świerku zapalono świece. Po odśpiewaniu kilku kolęd i harcerskich pieśni, phm. Leon Łaciak wezwał niektórych z nas do złożenia Przysiężenia Harcerskiego na sztandar Hufca. Były to niezapomniane chwile. Hymnem harcerskim drużyna zakończyła wzruszającą uroczystość. Do domów wracaliśmy prawie nad ranem”.

Harcerskie formy oddziaływały wielokierunkowo, wzmacniając zdrowie ducha i ciała. Prowadzono liczne zajęcia sportowe. W lecie uprawiano gry zespołowe – siatkówkę, koszykówkę, lekkoatletykę, natomiast zimą – narciarstwo.

W 1937 r. z ramienia Harcerskiego Klubu Narciarskiego w Bielsku na kurs instruktorów narciarstwa skierowano Bronisława Wyrwicza. Szkolenie ukończył z wynikiem dobrym, a świadectwo uprawniało do prowadzenia szkolenia narciarskiego w oddziałach Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego. Prawie wszyscy harcerze IV Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego należeli do Harcerskiego Klubu Narciarskiego w Katowicach – Sekcji w Bielsku, która w 1937 r. przekształciła się w samodzielny Harcerski Klub Narciarski. Prezesem Klubu został Marian Przetocki (dyr. banku), a sekretarzem jego żona Maria. Kapitanami sportowymi w KHN byli: Stanisław Pacut, Zenon Lasek, Chrapkiewicz i Bronisław Wyrwicz. Klub zarejestrowany był w Polskim Związku Narciarskim.

V DRUŻYNA HARCERSKA – KOLEJOWA IM. MARSZAŁKA JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO

Drużyna ta powstała 3.01.1933 r. przy Rodzinie Kolejowej i przyjęła nazwę V Drużyna Harcerska im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Bielsku. Jej pierwszym

drużynowym został Jerzy Ślusarczyk, a składała się ona z 2 zastępów liczących razem około 20 harcerzy, zaś jej członkami byli synowie bielskich i bialskich pracowników PKP. Dzięki wielkiemu zaangażowaniu rodziców – od pierwszych dni istnienia drużyna okazywała dużą aktywność. Nic zresztą dziwnego, skoro tak bogaty sponsor, jak Rodzina Kolejarska, wyposażył podopiecznych harcerzy w sprzęt obozowy, pomagał organizować obozy, służył bezpłatnym transportem sprzętu i harcerzy na miejsce obozu. Opiekunem drużyny z ramienia Rodziny Kolejarskiej był p. Rogawski.

Pierwsza zmiana na stanowisku drużynowego miała miejsce zimą 1934 r. Opuścił funkcję drużynowego J. Ślusarczyk, a przejął ją Leon Łaciak. Pod kierownictwem L. Łaciaka rozrosła się do 36 członków i w takiej liczbie dzięki inicjatywie drużynowego, pojechała w 1934 r. na swój pierwszy obóz w Hallerowie nad morzem. Po obozie nastąpiła kolejna zmiana na stanowisku drużynowego, został nim Klassek, ale już w kilka miesięcy później, drużynowym został Srokol.

W 1935 r. kierowanie drużyną objął Franciszek Krzysica, ale stan członków drużyny zmalał do 25 harcerzy. Niestety, w latach 1935-1938 częste zmiany drużynowych wpłynęły na osłabienie działalności drużyny i dopiero gdy w 1938 r. drużynę objął Kazimierz Sumper, jej aktywność ponownie się zwiększyła, zaś ilość członków wzrosła do 35 harcerzy.

Od początku swego istnienia V Drużyna Harcerska Kolejowa nie posiadała harcówki. Zbiórki odbywały się w poczekalni II klasy lub w świetlicy dworcowej. Mimo takich trudności drużyna w okresie zimowym organizowała występy teatralne i widowiskowe, a uzyskiwane w ten sposób przychody finansowe przekazywała na bardzo szlachetny cel – na fundusz dla bezrobotnych.

I DRUŻYNA HARCERSKA IM. TADEUSZA KOŚCIUSZKI W MIKUSZOWICACH ŚLĄSKICH

Drużyna ta powstała w 1929 r., mimo że nie było polskiej szkoły, przy której zazwyczaj drużyny powoływano. Jej założycielem i drużynowym był Leon Łaciak, a opiekunem p. Zontek. Dodać należy, że to dzięki drużynie założono pierwszą klasę Polskiej Szkoły w 1938 r. w Mikuszowicach Śląskich. Klasa ta funkcjonowała przy szkole niemieckiej, zaś pierwszym nauczycielem był Wilhelm Chrobak. Stąd to dopełnienie informacji, że inspiracją założenia polskiej klasy była drużyna i jej działalność, bowiem do tego czasu dzieci i młodzież polskich rodzin były zmuszone chodzić do bardziej oddalonych szkół w Krakowskich i Leszczynach.

W 1933-1934 r. drużynę prowadził Franciszek Jeleśniański, następnie w latach 1935-1937 Mieczysław Pacek, po nim drużynę przejął Józef Fołta. Drużynę zuchów powstałą przy drużynie harcerskiej prowadził Jan Damek.

W Mikuszowicach Śl. zawiązało się niezwykle prężnie działające Koło Przyjaciół Harcerzy na czele z Franciszkiem Drozdem. Z jego inicjatywy w roku 1936 rozpoczęto starania o budowę własnego Domu Harcerza, a dwa lata później – w maju 1938 r. odbyło się uroczyste poświęcenie nowego budynku Domu Harcerza. W uroczystości poświęcenia tak ważnego obiektu dla drużyny brał udział wojewoda śląski dr Michał Grażyński i lokalne władze.

VI DRUŻYNA HARCERSKA – MNIEJSZOŚCIOWA NIEMIECKA

Sprawą wielkiej wagi był fakt, że to właśnie na terenie Bielska powstała pierwsza w tym miejscu, a zarazem w całym kraju, drużyna mniejszości niemieckiej, a stało się to dzięki wspaniałej reklamie harcerstwa, co z wielkim skutkiem wykorzystano w Bielsku. Otóż młodzież niemiecka z zazdrością i zainteresowaniem obserwowała działalność drużyny harcerskiej w Gimnazjum Polskim, więc Hufiec bielski ZHP wychodząc naprzeciw takiemu zainteresowaniu, zorganizował na terenie niemieckiego gimnazjum kilka projekcji filmowych o tematyce harcerskiej, przedstawiając pracę drużyny harcerskiej oraz organizację wypoczynku młodzieży. Po projekcjach i agitacjach prowadzonych przez instruktorów komendy hufca, kilku uczniów zgłosiło chęć przynależenia do tej organizacji.

Wraz z rozpoczęciem nowego roku szkolnego, tzn. 1.09.1934 r., prof. Gimnazjum Niemieckiego Oskar Andraschke zgłosił w Komendzie Hufca ZHP pierwszych ochotników do drużyny harcerskiej. Powstał więc wprawdzie zastęp próbny liczący około 8 harcerzy, a następnie pierwsza w historii harcerstwa drużyna mniejszościowa w Bielsku i Polsce, na co wcześniej zwróciłem uwagę.

Pierwsze zbiórki zastępu odbywały się w harcówce II Drużyny Harcerskiej. Między innymi omawiano Prawo i Przysiężenie Harcerskie, ale odbywały się także szkolenia ideologiczne na rzecz państwowości polskiej – wszczepiano harcerzom niemieckim umiłowanie polskiej kultury ludowej, ucząc ich polskich tańców i pieśni ludowych.

Na przełomie 1934-1935 r. bielska komenda hufca ZHP mianowała pierwszego zastępowego ucznia klasy VI gimnazjalnej o nazwisku Burda, natomiast opiekę z ramienia szkoły powierzono prof. O. Andraschke. W nowym roku szkolnym 1935-1936 powołano już drużynę harcerską, w skład której wchodziły dwa zastępy. Pierwszy zastęp „Lisków” liczył 8 harcerzy, a zastępowym został uczeń klasy III – A Müller. Zastępowym drugiego zastępu, także 8 osobowego, został uczeń II klasy – Krebok. Opiekunem z ramienia szkoły w I półroczu został prof. O. Andraschke, natomiast w II półroczu prof. Obracaj. Drużynę niemiecką oznaczono w 1935 r. jako VI Drużyną Harcerską w mieście.

Drużyna założyła w szkole sklepik, posiadała własne zbiory biblioteczne, korzystała z pracowni modelarskiej II drużyny i rozwinęła szeroką współpracę z innymi drużynami w mieście. Jej członkowie brali udział we wspólnych wycieczkach turystycznych, letnich stałych obozach oraz wędrownych kilkudniowych. Od KPH drużyna otrzymała sprzęt harcerski w postaci namiotu i narzędzi. Jej formy działalności w ciągu roku szkolnego były identyczne jak drużyn polskich, tj. praca społeczna, zarobkowa, zbieranie surowców wtórnych, gry, zabawy, praca w kołach zainteresowań itp.

Latem 1935 r. zastęp niemieckich harcerzy uczestniczył w Zlocie ZHP w Spale, zaś w 1936 r. drużyna obozowała na Buczu. Od tego roku drużyna aktywnie uczestniczyła w każdej akcji letniej, organizowanej przez Komendę Hufca ZHP w Bielsku.

IV LOTNICZA DRUŻYNA HARCERSKA IM. ORLICZ-DRESZERA W BIAŁEJ³.

Związki harcerstwa bielskiego i bialskiego z lotnictwem są obszernie opisane w książce Adama Skarbińskiego *Dzieje lotnictwa na Podbeskidziu 1932-2000*. Książka bardzo szczegółowo informuje o rozwoju lotnictwa szybowcowego na terenie Podbeskidzia, niemniej, w kilku fragmentach porusza sprawę zaangażowania harcerstwa i poszczególnych jego członków w „związek uczuciowy” z lotnictwem sportowym, co zaowocowało powołaniem do życia Drużyny Harcerskiej – Lotniczej przy Beskidzkim Hufcu.

Najczęściej są cytowane wspomnienia Zygfrieda Jana Spili⁴, więc przytaczam te fragmenty – uznając je za dosyć istotne dla tego właśnie opracowania:

„W 1933 roku zorganizowałem przy Komendzie Beskidzkiego Hufca Harcerzy w Bielsku Oddział Harcerskiego Koła Szybowcowego, który w 1934 roku wszedł w skład działającego przy Komendzie Chorągwi ZHP w Katowicach Harcerskiego Koła Szybowcowego HKS – zarejestrowanego 26 stycznia 1934 roku w PKS w Warszawie. Pełniłem funkcję pierwszego oddziałowego. Prowadziłem nabór i organizowałem kursy teoretyczne dla przyszłych szybowników; wykładowcą był też inż. T. Chlipalski. W 1934 roku wysłałem sporą grupę na szkolenie latania do Golezowa na Chełm. Informowałem się osobiście na starcie, jak się moi harcerze sprawują. Derengowski miał nawet do mnie pretensje, że mu dzieci na kurs latania przysyłał. Wśród kursantów byli między innymi Józef Janik i Józef Drożdż” [uczniowie gimnazjum w Bielsku - przyp. A. Skarbińskiego].

I kolejny cytat:

„Późniejszymi kursantami Oddziału Harcerskiego Koła Szybowcowego w Bielsku byli też: Adam Bukietyński, Tadeusz Grygiel (z PSP), Marian Kotarba, Rudolf Kuwik, Zbigniew Łoza, Leon Owiński i Jan Zontek - wspomina Z. J. Spila - W 1935 roku oddziałowym HKS został druż T. Puchajda, a ja referentem szybowcowym Komendy Hufca Harcerzy w Bielsku”.

Wstrzymując się od cytowania dalszych fragmentów z wyjątkowo ciekawej książki, chcę jedynie zwrócić uwagę, że właśnie owo ocieranie się na terenie Bielska i Białej o sport lotniczy, spowodowało tak wielką fascynację tym sportem u młodzieży obu miast (Góra Chełm – leżąca pomiędzy Golezowem a Godziszowem, góra Żar – leżąca w Beskidzie Małym, lotnisko w Aleksandrowicach k.Bielska, Kopiec Lipnicki).

Wielką rolę w rozwoju harcerskich związków z lotnictwem odegrał wspomniany już Tadeusz Puchajda ur. 12.10.1914 r. w Białej Krakowskiej, uczeń PSP w Bielsku na kierunku farbiarskim. [...W 1936 r. przejął on od Z. J. Spili, który

---

³ Według opracowania Tadeusza Górala i Mariana Kałonia.

⁴ Z. J. Spila - przedwojenny działacz harcerski, zastępowy w IV DH im. Zawiszy Czarnego w Bielsku, drużynowy I DH im. Jana III Sobieskiego w Leszczynach i sekretarz Komendy Hufca Harcerzy w Bielsku, pilot szybowcowy wyszkolony do kat. B w Polichnie w 1932 r., wywieziony do obozów koncentracyjnych w Dachau i Mauthausen-Guzen.

został referentem do spraw szybowcowych przy Komendzie Hufca w Bielsku, kierownictwo Oddziału Harcerskiego Koła Szybowcowego w Bielsku. Wyszkolony w 1935 r. w Goleszowie na górze Chełm do kategorii A i B, w 1936 r. do kategorii C w Bezmiechowej i w 1936 r. do kategorii D1 i w 37 r. w Katowicach do kategorii D2 i D3, późniejszy kierownik i instruktor szkoły spadochronowej na wieży w Bielsku w 1938 r. i 1939 r. Uczestnik V Jamboree Skautowego w Yogelenzang w Holandii 29.07-13.08.1937 r. (hol szybowcem Sokół) i członek wyprawy polskich harcerzy na Węgry do Budapesztu 22.04-28.04.1938 r., (hol szybowcem Sokół). Odznaczony Brązową Odznaką Honorową LOPP (por. XV-lecie LOPP, praca zbiorowa, Warszawa 1938 r.). Z dniem 1 września 1938 r. T. Puchajda został mianowany przez prezesa okręgu wojewódzkiego LOPP dr Michała Grażyńskiego kierownikiem Ośrodka Wyszakolenia Spadochronowego w Bielsku. Zastępcami kierownika stacji byli dorywczo Tadeusz Marcinik i Jan Zontek, a w 1939 r. Tadeusz Grygiel. Pomagali im starsi harcerze: Bronisław Wyrwicz i Mieczysław Krywult. J. Zontek odbył szkolenie I stopnia w grupie harcerzy z Bielska (m.in. J. Burek, Dindorf, J. Drożdż, Langenfeld – obecni instruktorzy W. Burghardt i T. Puchajda) w dniach od 10-17 maja 1937 roku na wieży w Warszawie, bo wieży w Bielsku jeszcze nie było, a II stopnia w Katowicach w czerwcu 1939 roku, oddając trzy skoki z samolotu typu Bellanca zakupionego przez zarząd główny LOPP od braci Adamowiczów, którzy na nim przelecieli przez Atlantyk. Również T. Grygiel posiadał II stopień wyszkolenia ...]⁵.

Po ciężkich bojach o wyzwolenie Białej Krakowskiej i Bielska, z tej pierwszej miejscowości Niemcy zostali przepędzeni 10-go, a z drugiej 12.02.1945 r. Od razu też młodzież harcerska w obu miastach przystąpiła z wielkim zaangażowaniem do obrony mienia swoich miast. Tadeusz Góral wspomina tamte wydarzenia następująco: „*harcerze z wielkim wyczuciem ratowali przed rabunkiem przyfrontowym medykamenty w aptekach, sprzęt turystyczno-harcerski, żeglarski i lotniczy*”. Na czoło grupy ochotników do ochrony mienia miejskiego wysunął się Tadeusz Puchajda – żeglarz, pilot szybowcowy, wyszkolony przed wojną do kategorii D i instruktor spadochronowy. Pełen energii w powojennej rzeczywistości, zgromadził wokół siebie znanych przedwojennych harcerzy – entuzjastów lotnictwa: Stanisława Faranę, Tadeusza Górala, Tadeusza Grudzieńskiego, Mieczysława Gunię, Mariana Kotarbę, Zygryda Jana Spilę, Ottona Mieczysława Środę i Bronisława Wyrwicza.

Według wspomnień O. M. Środy, nauczyciel i harcerz Stanisław Kasprzykowski zorganizował w swoim mieszkaniu zebranie harcerzy i powstała wówczas pierwsza drużyna harcerska – pozaszkolna, której drużynowym został O. M. Środa. Na terenie obu miast rozpoczęły działalność i inne drużyny harcerskie. Powracali też harcerze z okupacyjnej poniewierki – między innymi z obozu koncentracyjnego wrócili Józef Drożdż i Władysław Jarek.

Pozaszkolna Drużyna Harcerska przekształcona została w Lotniczą Drużynę Harcerską (LDH) i drużynowym nadal pozostał O. M. Środa, chociaż funkcję tę pełnił bardzo krótko. Rozpoczął bowiem naukę w Państwowej Szkole Przemysłowej

---

⁵ Adam Skarbiński *Dzieje lotnictwa na Podbeskidziu 1932-2000*, Wyd. Bielsko-Biała 2002, s. 53.

(PSP) w Bielsku i w związku z tym przekazał obowiązki drużynowego Edwardowi Wojtyłe, a po nim przejął prowadzenie drużyny Tadeusz Góral. Dodać jednak należy, że O. M. Środa nadal bardzo zaangażowany w sprawy harcerskie, założył drużynę w PSP.

Do pozaszkolnej Lotniczej Drużyny Harcerskiej zachowującej przedwojenną tradycję rzemieślniczej „Czarnej Czwórki” z czarnymi chustami noszonymi na mundurach – jak wspomina drużynowy T. Góral – należeli między innymi: Dutka, Eryk Falcman, M. Gunia. Emil Hankus, Marian Kałoń, M. Kotarba, Wiktor Pietrzykowski, Mirosław Smółka. Władysław Szymczyk. Miejscem zbiórek drużyny był lokal przy ul. Ratuszowej. Przejęto też doskonale wyposażoną modelarnię lotniczą, którą zaczął prowadzić M. Gunia.

„W latach po 1945 roku (wspomnienia E. Więzika) w Bielsku-Białej było wielu wspaniałych ludzi, instruktorów harcerskich, którzy z ogromnym zapalem oddani byli wychowaniu młodzieży, kształtowali nas jako ludzi, obywateli i patriotów, nie oglądając się na korzyści materialne”.

W Bielsku i w Białej poszerzała się grupa młodzieży zainteresowanej lotnictwem. Według wykazu drużyn harcerskich Hufca Beskidzkiego z dnia 4.04.1946 r., sporządzonego w związku z przejęciem obowiązków hufcowego przez dha J. Drożdża od dha L. Łaciaka, działały następujące drużyny związane z lotnictwem:

- drużyna nr 4 im. Orlicz-Dreszera pozaszkolna w Białej prowadzona przez T. Górala,
- drużyna nr 18 im. Żwirki i Wigury przy Gimnazjum Handlowym w Białej prowadzona przez Leszka Wydrzyńskiego,
- drużyna nr 21 im. Szczepana Grzeszczyka przy Gimnazjum im. Asnyka w Białej prowadzona przez Ludwika Stieberta (pierwszym drużynowym był Julian Biel, a od 10.02.1946 r. L. Stieber).

4 Lotnicza Drużyna przyjęła jako patrona nazwisko gen. Orlicz-Dreszera, więc w kilku zdaniach warto poszerzyć informację o tej osobistości. Ten wielki zwolennik Józefa Piłsudskiego od 1918 r. był w I Brygadzie Legionów Polskich. Od 1930 r. był inspektorem armii, a od 1936 r. inspektorem obrony przeciwlotniczej państwa. Zginął w katastrofie lotniczej.

Oficjalnie drużyna z takim imieniem została powołana rozkazem Hufca nr I w maju 1945 r., a już 9.05.1945 r. uczestniczyła w defiladzie z okazji zakończenia II wojny światowej.

Drużynę podzielono na zastępy, a zastępowymi zostali: Wiktor Pietrzykowski, Emil Hankus, Hurdecki, Marian Dutka, przybocznik: Marian Kałoń i Eryk Falcman (przez pewien czas przybocznym był również dh Emil Hankus). Na instruktorów powołano Mieczysława Gunię i Krymskiego. Zbiórki drużyny odbywały się raz w tygodniu w pomieszczeniu Ośrodka Szybowcowego w Białej. Stan ilościowy drużyny – 40 osób. Oprócz zbiórek stacjonarnych bardzo często organizowano zajęcia w terenie – w górach, najczęściej na Dębowcu, Szyndzielni, Klimczoku, w Szczyrku (tak w lecie, jak i w zimie z nartami).

Przyrzeczenie harcerskie nowo powstałej drużyny składane było w dniu święta patrona harcerstwa św. Jerzego i w wyjątkowej scenerii – w „Grocie Klimczoka” – między Klimczokiem a Trzema Kopcami. Harcerze na nartach udali się do otworu grotu i następnie zdjawszy narty, na linach opuścili się do jej wnętrza. Przyrzeczenie harcerskie odbierał dh Zdzisław Tanewski.

Kurs zastępowych drużyna zorganizowała we własnym zakresie. Powołana także została grupa instruktorów szkoleniowych w składzie: phm. Bolesław Góral (kierownik kursu), Mieczysław Gunia, Zdzisław Smolarek (student Akademii Medycznej), Marian Kałoń - przyboczny. Szkolenie odbywało się najczęściej na Dębowcu w harcerskim schronisku. Do prowadzenia zajęć na kursie zastępowych poproszono phm. Stanisława Kasprzykowskiego – do wykładów o historii skautingu, historii ZHP, tradycji i metodyki oraz hm. Leona Łaciaka – wspaniałego specjalistę w teorii jak i praktyce z „pionierki”.

Bliskość Ośrodka Szkolenia Szybowcowego dawała możliwość korzystania ze szkolenia i latania na szybowcach, a w tej dziedzinie wybitnie pomagał Tadeusz Puchajda – instruktor szybowcowy, zawsze chętny do szkolenia harcerzy. Należy również wspomnieć o innych instruktorach szybowcowych: Mietku Guni, Janie Płonce, Mieczysławie Krywulcie. Na górze Żar członkowie drużyny niejednokrotnie mieli możliwość bezpośredniej rozmowy z pilotami i instruktorami szybowcowymi, pracującymi na znajdującym się tam lotnisku, między innymi Franciszkiem Kępką i kierownikiem Szkoły Szybowcowej Władysławem Dziergasem.

W kwietniu 1945 r. miał miejsce Zlot Hufca Harcerzy Bielsko i Biała z udziałem wszystkich drużyn harcerskich, by sprawdzić poziom organizacyjny drużyn. Oczywiście wszystkie drużyny postawiły sobie za cel pokazanie się z jak najlepszej strony.

4 Lotnicza Drużyna Harcerska postanowiła przedstawić także swój pomysł na tak ważne zgromadzenie młodzieży harcerskiej. Wieczorem tego dnia przy ognisku przygotowanym przez dh Zdzisława Tanewskiego oraz instruktorów: Jana Oleszkiewicza, Jerzego Musiała, Tadeusza Górala, Bolesława Górala i Mieczysława Gunię, oprócz zespołowego śpiewu, drużyna lotnicza urządziła pokaz kolorowych rakiet artyleryjskich. Tryskały w niebo kolorowe fajerwerki (ok.20 min.) i tym akcentem zakończył się pierwszy po wojnie Zlot Hufca Bielsko i Biała.

Na biwaku zorganizowanym przy okazji Zlotu harcerze „rozochocili” się, by wziąć udział w obozie letnim drużyny. Zaczęli więc poważnie myśleć, jak zdobyć pieniądze na ten wymarzony obóz. Problemem zasadniczym było jednak zdobycie pomieszczenia na własną harcówkę i wreszcie otrzymali od harcerek pomieszczenie o wymiarach 5 x 8 m. w ich siedzibie przy ul. Legionów, na poddaszu.

Przybywało drużynie nowych członków, więc zachodziła konieczność szkolenia nowych kadr. Komenda Hufca na szefa kursu wyznaczyła Władysława Jarka, a że starsi druhowie pracowali zawodowo, kurs prowadzono systemem dochodzącym raz w tygodniu. Zbiórki najczęściej odbywały się w Leśniczówce w Mikuszowicach Śląskich-Błonia. Na kurs zgłaszali się między innymi druhowie: Sufa, Leon Czyłok, Marian Capik, Julian Suchanek, Eugeniusz Temlak, Marian Kotarba, Bolesław Góral, Jan Damek, Mieczysław Gunia, Franciszek Hernas, Erwin Więzik, Eugeniusz Bertoldi, Otton M. Środa.

Na obóz w lipcu 1946 r. wybrana została miejscowość Jarnołówka pow. Prudnik (ziemia opolska). W miejscowości tej znajdowały się zabudowania należące do niemieckiego nadleśnictwa i położone były na północnym stoku Biskupiej Kopy. W starym budynku leśniczówki umieszczono magazyny żywnościowe, a po rozlokowaniu podobozów drużyny dh Fabra i dh Kocurka z 4 LDH rozbijały namioty, słomą napełniały sienniki (otrzymali ją z wioski), a następnie budowały urządzenia obozowe: kuchnię, latryny, bramy, maszty. W obozie lotniczym były namioty 4-osobowe z podestami drewnianymi (deski odzyskali harcerze ze starych hitlerowskich pomieszczeń wojskowych). Wszyscy byli bardzo zaangażowani w urządzenie obozowiska - był to przecież pierwszy po wojnie obóz Szczepu Łaziki Górskie.

Następne dni miały harcerzom na pracach pionierskich, a tereny obozowe były coraz ładniejsze. Po około 15-tu dniach trwania obozu miała miejsce niespodziewana wizyta Komendanta Chorągwi Wojciecha Niederlińskiego, która pozostawiła po sobie miłe wspomnienia ze względu na pozytywną ocenę dla harcerzy i organizatorów obozu, jaką przed wszystkimi uczestnikami obozu wyraził komendant.

W każdą niedzielę harcerze w zwartym szyku udawali się do Jarnołówka do kościoła. Dh Zdzisław Tanewski grał na organach, a pozostali harcerze śpiewali pieśni kościelne. Na zakończenie mszy śpiewano każdorazowo „*O Panie Boże, Ojczyźnie naszej*”. Ponadto, na prośbę proboszcza z Jarnołówka, reprezentacje uczestników obozu brały udział w budowie krzyży upamiętniających męczeńską śmierć z rąk hitlerowców – zadaną ludności tych terenów. Lotnicza Drużyna Harcerzy budowała krzyż pod dowództwem dh Zdzisława Tanewskiego.

Ku zadowoleniu miejscowej ludności prowadzono zajęcia i zabawy dla miejscowych dzieci. Organizowane były ogniska harcerskie z udziałem miejscowego społeczeństwa, szczególnie dzieci. Harcerze czynnie włączali się w pomoc przy żniwach. Urządzane były wycieczki piesze - krajoznawcze po okolicy, w tym na Biskupią Kopę (na granicy polsko – czeskiej), gdzie z wieży ustawionej na jej szczycie, widać było panoramę szczytów górskich.

Dosyć wielkim przeżyciem – szczególnie dla fanatyków lotnictwa było znalezienie w czasie penetracji okolicy, w stodole podobnej do hangaru, pod słomą tam magazynowaną, szybowca SG 38 zachowanego w bardzo dobrym stanie. Za zgodą właścicieli stodoły zabrano szybowiec do obozu, a po zakończeniu pobytu na obozie, przetransportowano tak cenny nabytek do Bielska, przekazując go następnie Aeroklubowi Bielskiemu.

Po powrocie z obozu Tadeusz Góral wrócił do pracy zawodowej na Opolszczyznę. W związku z tym cotygodniowe zbiórki prowadził przyboczny Marian Kałoń, a szkoleniem zastępowych zajmował się Bolesław Góral – już wtedy w stopniu podharcmistra.

Zasłużony dla 4 Lotniczej Drużyny Harcerskiej Mieczysław Gunia został oddelegowany do sztabu organizacyjnego jednego z pierwszych po wojnie kursów szybowcowych na Żarze.

Do wspomnień zaliczyć również należy udział „lotników” w bardzo udanym zimowisku, którego bazą było małe schronisko w Orlim Gnieździe w Szczyrku. Jak przystało na rasowych łazęgów górskich, trasę z Bielska do Szczyrku odbyli z

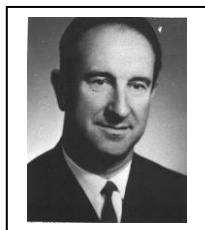
Marianem Kałoniem w pełnym turystycznym „oporządzeniu” na piechotę – z nartami na ramieniu. W 1947 r. organizowane były Harcerskie Mistrzostwa Polski w sportach zimowych. Hufiec Bielski reprezentowali druhowie: Tadeusz Góral, Więzik i Otton Środa. Drużyna ta zdobyła Mistrzostwo Polski w biegu patrolowym.

W roku 1948 kierowanie drużyną przejął Tadeusz Kurek, a przybocznym został Tadeusz Patan. Drużyna działała do 1949 r. do momentu rozwiązania ZHP i utworzenia Organizacji Harcerskiej w ramach Związku Młodzieży Polskiej.

Harcerstwo nadawało ton różnym imprezom, pokazom i zabawom – drużyny lotnicze miały w tym niewątpliwy udział. Członkami 4 LDH im. Gen. Orlicz-Dreszera w latach 1945-1949 r. byli między innymi: Góral Tadeusz, Kałoń Marian, Falczan Eryk, Krymski, Pietrzykowski Wiktor, Smółka Mirosław, Miodoński Czesław, Hardecki, Hankus Emil, Dutka Marian, Piprek Henryk, Słowik, Malinowski Stanisław, Gunia Mieczysław, Patan Tadeusz, Szymczyk Włodzimierz, Matejko Edward, Cader Stanisław, Cader, Marcinkowski, Kocierz Karol, Szlauer Marian, Szkarabko Antoni, Siuda Kazimierz, Gaik Alfred, Gardiasz Zbigniew.

*

GÓRAL TADEUSZ

Urodzony 11.07.1923 r. w Krakowie. W 1930 r. rozpoczyna naukę w Polskiej Szkole Podstawowej w Bielsku i uczy się w niej do 1936 r. Do ZHP wstąpił w 1933 r. do I DH im. Tadeusza Kościuszki w Bielsku. Przyrzeczenie harcerskie złożył 3.05.1934 r., na ręce hm. Leona Łaciaka. Zdobyte stopnie harcerskie: w 1934 r. młodzik, w 1937 r. wywiadowca, w 1946 r. ćwik, w 1947 r. harcerz orli, natomiast stopnie instruktorskie to: w 1958 r. podharcistrz, w 1961 r. harcmistrz, w 1971 r. harcmistrz PL.

W szkole uczęszcza do modelarni lotniczej prowadzonej przez opiekuna miejscowej drużyny harcerskiej prof. Szeligiewicza. Należy również do szkolnego teatryku i grupy strzeleckiej prowadzonych przez prof. Leśniaka. W roku szkolnym 1936-1937 rozpoczyna naukę w Państwowym Polskim Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. Od 1933 r. jest członkiem I DH im. T. Kościuszki przy tym gimnazjum. W roku szkolnym 1938-1939 kontynuuje naukę w Gimnazjum Mechanicznym w Oświęcimiu, prowadzonym przez Salezjan. W wakacje 1939 r., uczestniczył w kursie drużynowych w Porąbce prowadzonym przez phm. Józefa Drożdza. Po powrocie do Bielska pełni funkcje wartownicze i łącznościowe w Batalionie Wartowniczym pod dowództwem phm. Józefa Drożdza. Pod koniec sierpnia udaje się do Brzostku do rodziny i tam ze względu na niepewną sytuację polityczną tworzy z miejscowej młodzieży oddział obronno – obserwacyjny przeciwlotniczy. Za zgodą miejscowych władz, straży pożarnej i proboszcza tamtejszej parafii zakłada punkt ciągłej obserwacji na wzgórzu przy cmentarzu. Szefem oddziału zostaje starszy kolega mieszkający w budynku miejscowej cegielni. Oddział prowadzi również nasłuch komunikatów radiowych.

Po wkroczeniu do Brzostku wojsk hitlerowskich, w obawie przed aresztowaniem, opuszczają tę miejscowość i udaje się do znajomych do sąsiedniej miejscowości w kierunku na Dębicę. Dostatecznie szybko jednak decyduje się na powrót

do Bielska, więc pieszo udaje się do Tarnowa, a stamtąd różnymi możliwymi środkami lokomocji przez Kraków wraca ok. 20.09.1939 r. do Bielska.

Całą okupację Tadeusz Góral przebywa w Bielsku. W 1940 r. wstępuje w szeregi ZWZ/AK „Szare Szeregi” i zostaje zaprzysiężony przez Mariana Kasperkiewicza przyjmując pseudonimem „Szarotka”. Działał jako łącznik bojowy obwodu Bielsko, w pierw pod dowództwem phm. Józefa Drożdża, a po jego aresztowaniu, pod dowództwem Mariana Kasperkiewicza. Współpracuje z grupą partyzantów Władysława Brzezki w Jeleśni. W swoim mieszkaniu wraz z bratem prowadzi również nauczanie z zakresu szkoły średniej, w zajęciach uczestniczą między innymi Eugeniusz Tehlak, Marian Kotarba, Kazimierz Kubica. Z całą rodziną prowadzi zbiórki leków, żywności i odzieży dla jeńców obozów wojskowych i wojennych. Przez całą okupację przymusowo pracuje w różnych zakładach niemieckich w Bielsku, chroniąc się w ten sposób przed deportacją w głąb Rzeszy Niemieckiej. Praca obowiązkowa i możliwość w miarę swobodnego poruszania się po Bielsku, pomagają mu w działalności konspiracyjnej. Wraz z kolegami bierze udział w małej dywersji – wadliwie montując motory oraz remontowane samochody, przesyłane dla potrzeb armii niemieckiej na front wschodni

Po wyzwoleniu Bielska i Białej bierze udział w organizacji Komendy Hufca oraz drużyn harcerskich. Zakłada i jest drużynowym pierwszej drużyny lotniczej w Bielsku. Zabezpiecza sprzęt szybowcowy i tworzy bazę dla szkolenia kadr lotniczych. Wraz z kolegami zbiera ponemiecki sprzęt obozowy, turystyczny i sportowy, a z rozbitych aptek gromadzi lekarstwa i materiały opatrunkowe dla placówek służby zdrowia.

Już w lipcu 1945 r. jest uczestnikiem pierwszego powojennego kursu szybowcowego w Jeżowie k. Jeleniej Góry, który kończy jako pilot szabowcowy kat. C. Po powrocie zakłada i prowadzi Drużynę nr 4 im. gen. Orlicz-Dreszera – lotniczą.

W styczniu 1946 r. dostaje nakaz pracy i skierowanie jako geodeta Wojewódzkiego Urzędu Ziemskiego w Katowicach na teren powiatu Prudnik (ziemia opolska). Nawiązuje współpracę z harcerzami Hufca Prudnik, wchodzi w skład Komendy Hufca jako kierownik referatu drużyn, a we wrześniu 1947 r. zostaje mianowany przez Śląsko-Dąbrowską Komendę Chorągwi Harcerzy – komendantem Hufca Prudnik i pracą tego hufca kieruje do listopada 1949 r.

Jego wielką pasją życiową jest lotnictwo. Będąc na obozie harcerskim w Jarnołówku w lipcu 1946 r. znajduje szybowiec niemiecki SG-38 w dobrym stanie i postanawia go przetransportować do Bielska. Wraz z kolegami przywożą go i przekazują Aeroklubowi Bielskiemu.

W 1956 r., po wznowieniu działalności ZHP, przystępuje do organizacji drużyn i Hufca Bielsko-Biała. Od 1.12.1956 r. jest członkiem Komendy Hufca Bielsko-Biała.

W 1957 r. organizuje IV DH im. Zawiszy Czarnego przy Technikum Budowlanym w Bielsku i zostaje jej drużynowym, a od 1958 r. pełni równocześnie funkcję kierownika referatu harcerskiego Komendy Hufca Bielsko-Biała.

Rozkazem z dnia 15.04.1959 r. Komendy Chorągwi Katowice zostaje mianowany przez KCH – komendantem Hufca Bielsko-Biała. Od 1.06.1959 r.

przechodzi do pracy etatowej w ZHP. Funkcję komendanta Beskidzkiego Hufca ZHP (powiatowego) pełni nieprzerwanie do 31.08.1975 r. to jest 16 lat. Należy do nielicznej grupy komendantów hufców powiatowych ZHP w Polsce kierujących pracą hufca przez tak wiele lat. Obejmował hufiec po phm. Józefie Drożdżu liczący 3.350 suchów, harcerzy i instruktorów. W latach siedemdziesiątych Hufiec Beskidzki należał do najliczniejszych, prężnie działających hufców w Polsce – w 1975 r. liczył 20.000 suchów, harcerzy i instruktorów.

W 1964 r. z inicjatywy komendanta Tadeusza Górala rozpoczęto budowę stałej bazy obozowej hufca w Siewierzu, w Jurze Krakowsko-Częstochowskiej – w ramach akcji „Zamonit”. Do roku 1973 był komendantem tej „bazy” w czasie każdej akcji letniej, a ośrodek należał do najlepszych w Chorągwi Katowickiej.

Tadeusz Góral – bardzo dobry metodyk i organizator pracy, szkolił i powiększał kadrę instruktorską hufca, aby można było objąć działalnością harcerską każde dziecko okazujące chęć przynależności do harcerstwa. Z jego inicjatywy w hufcu w latach sześćdziesiątych rozwijają się drużyny specjalnościowe: lotnicze, modelarskie, Młodzieżowej Służby Ruchu, sanitarne, pożarnicze, sportów obronnych, turystyczne, artystyczne, itp. Metodyka pracy tych drużyn prowadziła do zdobywania w czasie działania w drużynie różnych uprawnień, pogłębiania zainteresowań (patenty lotnicze, prawo jazdy, karty rowerowe, odznaki turystyczne, sanitarne, i inne). Różnorodność form pracy dawała możliwość każdemu rozwijać swoje zdolności i zainteresowania we własnej drużynie harcerskiej. Udało mu się tak zorganizować w latach 1968-1975 pracę hufca, że przez różne formy obozowe drużyn, szczepów, rejonów przechodziło prawie połowę członków hufca. Był między innymi inicjatorem i organizatorem corocznych Ogólnopolskich Harcerskich Rajdów Beskidzkich. Wraz z kadrą hufca był organizatorem IX Ogólnopolskich Harcerskich Igrzysk Zimowych w Bielsku w 1963 r. (ostatnich harcerskich) oraz III Ogólnopolskich Igrzysk Młodzieży Szkolnej w 1968 r. w Bielsku, masowych zawodów narciarskich dla dzieci pod patronatem Telewizji Polskiej i wielu innych instytucji.

W 1973 r. jako komendant hufca podjął wraz ze „starszyzną” zadanie organizacji obchodów 50-lecia powstania harcerstwa na ziemi bielskiej i organizacji komisji historycznej hufca. Opracowano materiały historyczne, wykazy kadry instruktorskiej, zgromadzono materiały dotyczące pracy drużyn, szczepów, opracowano kampanię programową hufca oraz materiały i nazwiska harcerzy, którzy zginęli w czasie II wojny światowej – opracowano, wykonano i odsłonięto tablicę ich pamięci.

Jubileusz 50-lecia powstania harcerstwa był pierwszą próbą podsumowania całego półwiecza pracy harcerskiej w Bielsku i Białej oraz w powiecie bielskim. Uroczystość ta była zarazem pożegnaniem hm. Tadeusza Górala z etatową pracą w ZHP. Z funkcji komendanta hufca odszedł w czasie reorganizacji administracyjnej i po powołaniu Bielskiej Chorągwi ZHP.

Za swoją pracę harcerską otrzymał szereg wyróżnień i odznaczeń:

- Złota Odznaka Zasłużonego w rozwoju woj. katowickiego,
- Krzyż „Za zasługi dla ZHP”,
- Medal Prezydenta Miasta Bielsko-Biała,
- Złotą Odznakę PTTK,

- Medal X Alertu Naczelnika ZHP,
- Srebrny Krzyż Zasługi,
- Złotym Krzyż Zasługi,
- Medalem Zwycięstwa i Wolności,
- Medal Komisji Edukacji Narodowej,
- Odznaka „Przyjaciół Dziecka”,
- Odznaka „Za zasługi dla Aeroklubu PRL”,
- Złota Odznaka „Zasłużonego Działacza Turystyki”,
- Złoty Medal „Za zasługi dla pożarnictwa”,
- Odznaka XXV-lecia Harcerskiej Akcji Letniej Zamość.

Za działalność konspiracyjną i bojową w czasie okupacji odznaczony został:

- Krzyżem Partyzanckim,
- Odznaką Weterana walk o niepodległość,
- Krzyżem Armii Krajowej,
- Odznaką pamiątkową AK Akcja Burza,
- Odznaką „Za zasługi ZKRP i BWP”.

Od 1980 r. członek Kręgu Seniora przy Komendzie Hufca ZHP Bielsko-Biała, a od 1985 r. Komisji Historycznej przy Komendzie Chorągwi ZHP Bielsko-Biała.

Hm. Tadeusz Góral 15.12.1998 r. otrzymał wyróżnienie w wojewódzkim plebiscycie na Osobowość Podbeskidzia (I edycja plebiscytu) w uznaniu zasług w organizacji pracy drużyn harcerskich, za oddanie i wytrwałość w uczeniu i wychowaniu młodzieży.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

21 LOTNICZA DRUŻYNA HARCERSKA IM. SZCZEPANA GRZESZCZYKA.

Drużyna ta powstała w październiku 1945 r., przy Gimnazjum im. Adama Asnyka w Białej, a jej pierwszym drużynowym został Julian Biel, natomiast przybocznym został mianowany Ludwik Stieber. Kiedy J. Biel z powodu wyjazdu na studia medyczne do Wrocławia zrezygnował z prowadzenia drużyny, od lutego 1946 r. obowiązki drużynowego przejął L. Stieber, a przybocznym został Jan Szumiec. Zastępowymi byli Kazimierz Fijak i Kazimierz Bieńkowski. Członkami drużyny byli między innymi: Bronisław Fabrowicz, Zdzisław Janik, Kaczmarek, Kochan, Kazimierz Kubica, Kulig, Zbigniew Lempart, Franciszek Pruski.

Z racji zamiłowania do lotnictwa, jakie wykazywali harcerze 21 Lotniczej Drużyny Harcerzy im. Szczepana Grzeszczyka, niektórzy członkowie tej drużyny brali udział w kursie szybowcowym na Żarze w Międzybrodzu Żywieckim, w czasie od 18.07. do 10.08.1945 r., uzyskując kategorię „B” pilota szybowcowego. Szkolenie ukończyli (między innymi) druhowie: Bronisław Fabrowicz, Kazimierz Fijak, Zdzisław Janik, Zdzisław Lempart, Ludwik Stieber. Ich instruktorem była Władysława Świtalska, a grupowym Bolesław Kuśnierz.

W okresie od 30.06.1946 r. do 28.07.1946 r. r. harcerze 21 Lotniczej Drużyny Harcerskiej im. Szczepana Grzeszczyka byli w Grunowie (obecnie Jeżów) na obozie harcerskim, gdzie wzięli udział w kursie szybowcowym uzyskując

kategorię „A” pilota szybowcowego (22 druhow). Niektórzy druhowie uczyli się w pilotażu szybowcowym na Żarze, a następnie na lotnisku w Aleksandrowicach.

Oprócz działalności lotniczej drużyna prowadziła działalność typowo harcerską – organizowała wycieczki krajoznawcze, zdobywała stopnie i sprawności harcerskie, organizowała ogniska, natomiast w sierpniu 1946 r. część członków drużyny wzięła udział w dwutygodniowym obozie wędrownym po polskim wybrzeżu morskim.

Ludwik Stieber prowadził 21 Lotniczą Drużynę Harcerzy im. Szczepana Grzeszczyka do czasu odejścia na studia, tj. do października 1947 r., lecz niestety – niedługo po tym okresie drużyna się rozpadła, ponieważ wielu jej członków także rozpoczęło wyższe studia, a harcerstwo zaczęło zmieniać swoje oblicze polityczne.

HARCERSTWO WILKOWIC⁶

Dosyć skromna jest niestety dokumentacja o przedwojennej działalności harcerstwa w Wilkowicach. Stąd niemal w zarysie służę informacją, że początki harcerstwa w tej miejscowości sięgają 1935 r., kiedy to funkcjonowała 30 osobowa Drużyna Harcerki im. M. Skłodowskiej-Curie założona 10.09.1935 r. z drużynową Emilią Zielińską oraz 15 osobowa Drużyna Harcerzy im. W. Jagiełły, której drużynowym był Franciszek Sękowski. Harcerki urządzały przedstawienia i występy artystyczne oraz podejmowały się różnego rodzaju robót, między innymi po to, żeby zbierać chociaż trochę pieniędzy na potrzebny sprzęt i możliwość uczestnictwa w wycieczkach czy obozach. Wspólnie z harcerzami urządzały wieczornice oraz ogniska dla miejscowej i okolicznej ludności. Zbiórki drużyny odbywały się raz w miesiącu i wówczas omawiano szczegóły planu na najbliższy okres oraz działalność na rzecz środowiska. Szczególnie drużyna harcerki była bardzo rozśpiewana. Działalność harcerska z oczywistych względów została przerwana przez okres okupacji hitlerowskiej. Wiele wspaniałych młodych ludzi z Wilkowic zginęło lub cierpiało w okresie wojennej zawieruchy. Po wyzwoleniu, w 1945 r. w Wilkowicach powstały 3 drużyny harcerskie:

- I Drużyna Harcerki im. M. Skłodowskiej-Curie z drużynową Moniką Więżik,
- II Drużyna Harcerki im. E. Plater z drużynową Anną Dobija,
- III Drużyna Harcerzy – z drużynowym Kazimierzem Puchałą.

II Drużyna Harcerki im. E. Plater była drużyną starszoharcerską, skupiającą w swoich szeregach dziewczęta w wieku szkoły średniej. Wielką wagę przykładła do tego, by pomagać władzom gminy w urządzaniu uroczystości państwowych, organizowaniu dożynek z całą obrzędowością ludową. Urządzała występy artystyczne z okazji różnych świąt, organizowała ogniska harcerskie, opiekowała się ludźmi starszymi i niedołącznymi, prowadziły stałą działalność charytatywną.

Ponieważ jednak znacznie obszerniejszy materiał znalazłem o drużynie męskiej, przeto to opracowanie będzie na pewno szczegółowsze.

*

---

⁶ Opracowanie z Biuletynu Historycznego Związku Harcerstwa Polskiego Komendy Chorągwi Bielskiej (lipiec 1987 r.) Opracowanie Anna KRUPINSKA.

25 MĘSKA DRUŻYNA HARCERZY IM. ROMANA KONCKIEGO W WILKOWICACH⁷.

Już w kilka tygodni po wyzwoleniu Wilkowic, a ściślej pod koniec kwietnia 1945 r., reaktywowana została w tej miejscowości męska drużyna harcerska, a jej założycielem był Kazimierz Puchałka.

Drużyna powstała dzięki kilku młodym zapaleńcom nie mającym żadnego zaplecza materialnego, bo wioska była biedna, wyniszczona wojną, bez harcówki i myślano w tej pierwszej fazie istnienia drużyny, by spotykać się na zbiórkach, organizować wspólne gry i zabawy, i... – ustalać sposób działania na najbliższą przyszłość. Nie uprawiali polityki i nie odczuwali, aby ktoś na nich oddziaływał. Jako harcerze chcieli służyć ludziom i odbudowującej się z ruin Ojczyźnie. Drogowskazem dla ich działalności było Prawo, Przyrzeczenie Harcerskie i symbole literowe wypisane na lilijce harcerskiej „ONC”, czyli ojczyzna, nauka i cnota. Po latach, twórca kroniki Drużyny z Wilkowic – Henryk Kwaśny, tak się wypowiada:

„... staraliśmy się robić takie dobre uczynki, jakie symbolizowały kropki na krzyżu harcerskim podobnie jak i słowa modlitwy harcerskiej, które kierowały naszym postępowaniem w codziennym, ciężkim wówczas życiu”.

Szeregi drużyny dosyć szybko zaczęły się powiększać, gdy koledzy szkolni przekonywali się, jak wspaniałe wartości dają organizowane zbiórki harcerskie, że nie są to tylko spotkania dla owych wspólnych gier i zabaw, lecz znaczą coś więcej. Nie zachowała się pierwsza imienna lista harcerzy, trudno więc odtworzyć ilu ich było, niemniej, można przyjąć bez większego błędu, że liczebność drużyny wynosiła ponad stu harcerzy. Należy jednak gwoili uczciwości dopowiedzieć, że nie działały w tym czasie w Wilkowicach inne organizacje młodzieżowe, w których chłopcy znaleźliby swoje miejsce. Po powstaniu konkurencji, czyli innych organizacji, liczebność harcerzy zmalała.

Po latach hitlerowskiej okupacji w psychice wielu młodych Polaków istniała chęć społecznego działania. Zwyczajem stało się, że co wieczór po zakończonych zbiórkach, harcerze z Wilkowic chodzili drogami wioski, śpiewając piosenki harcerskie i żołnierskie, przypominając, w jakimś sensie mieszkańcom, że nie ma już okupacji i nastał czas wolności.

Tak spontanicznie powołana do życia organizacja harcerska wymagała jednak formalnego zalegalizowania, gdyż stało się to bez porozumienia z Komendą Hufca w Bielsku. Rejestracja drużyny nie powodowała jednak większych problemów i natychmiast, gdy tego dokonano, Kazimierz Puchałka i Henryk Kwaśny – pełniący role przywódcze, skierowani zostali na kurs zastępowych. Władze gminy niemal w tym samym czasie, przydzieliły do dyspozycji harcerzy poniemiecki budynek – na „harcówkę”. Rozpoczęła się bardziej zorganizowana praca w drużynie. Według wskazówek komendy hufca, wybrano funkcyjnych drużyny, utworzono odpowiednią ilość zastępów. Drużynowym został założyciel drużyny Kazimierz Puchałka, przybocznym Henryk Kwaśny, a zastępowymi wybrano: Franciszka Klimczaka, Edwarda Kaczmarczyka, Franciszka Jurasza i Stanisława Mędrka. Funkcje te w późniejszym czasie pełnili również inni harcerze.

---

⁷ Opracowanie na podstawie Kroniki Drużyny Harcerzy wg Henryka Kwaśnego wydanej w 1990 r.

Stanowisko skarbnika objął Staszek Kaspura, sprawy gospodarcze powierzono Józkowi Kwaśnemu.

Druh Henryk Kwaśny wspomina:

„W zależności od zasobów materialnych rodziców, coraz częściej u poszczególnych druhów zaczęły pojawiać się jakieś części umundurowania harcerskiego. Posiadanie czapki harcerskiej z lilijką było marzeniem każdego z nas. Z mundurkami różnie sobie radziliśmy. Kilka pierwszych pseudo bluz harcerskich uzyskaliśmy dzięki naszej milicji, która zarekwirowała u synów byłych Volksdeutschów – mundurki Hitlerjugend. Niemalą gratkę stanowiły odebrane im również bagneciki. Po wydłubaniu z nich odznaki hitlerowskiej wkładaliśmy w jej miejsce lilijkę harcerską. Większość bluz szyły nam nasze kochane mamy z materiału zdobytego z wielkim trudem, często w kolorze zbliżonym tylko do koloru khaki”.

Wiadomości zdobywane na kursie zastępowych były skrupulatnie przekazywane pozostałym członkom zastępów, a zatem stanowiły główne źródło wiedzy o skautingu, harcerstwie, pomocy sanitarnej i terenoznawstwie.

Drużyna swoją aktywnością, śpiewem i ogniskami zjednała sobie sympatię mieszkańców Wilkowic. Dokonano rozsądnego wyboru opiekuna drużyny. Został nim miejscowy ksiądz – Giżycki, który służył mądrymi radami i uczestniczył w ważniejszych przedsięwzięciach drużyny. Jego pogodne usposobienie i życzliwość odpłacane były powszechnym szacunkiem. Wspaniałą rzeczą jakiej między innymi dokonał, był zorganizowany na własny koszt trzydniowy biwak harcerek i harcerzy z Wilkowic w schronisku na Magurce. Harcerze nocowali w stodole na sianie, harcerki w schronisku, natomiast posiłki konsumowali w schronisku. Ten wspólny biwak z harcerkami bardzo zbliżył we współpracy żeńską i męską drużynę.

Już w czasie najbliższych wakacji dwaj przywódcy drużyny ukończyli kurs drużynowych. Wzbogaceni o nową wiedzę i doświadczenie w pracy harcerskiej, przygotowali bogatszy program działania na najbliższy okres. Podczas wakacji organizowano wycieczki turystyczno-krajoznawcze, rozgrywki w siatkówkę, ogniska harcerskie. Wycieczki były organizowane w celu poznania pomników przyrody, architektury oraz poznania kultury regionu i wioski. Na ogniska zapraszani byli mieszkańcy Wilkowic.

Wraz z rozpoczęciem się nowego roku szkolnego wielu z członków drużyny przechodziło do szkół wyższego stopnia, część rozpoczynała pracę zarobkową, dlatego też drużyna przekształcona została w pozaszkolną. Decyzją Komendy Hufca drużyna otrzymała numer dwudziesty piąty, a przy szkole podstawowej w Wilkowicach powstała druga drużyna harcerzy – młodsza.

Szkolenie harcerskie uzupełniono pracami w różnego rodzaju sekcjach. Powstała między innymi sekcja sportowa, w której aktywność wykazywali: Kazimierz Puchałka, Julian Kaczmarczyk, Franciszek Klimczak, Antoni Nikiel, Leszek Polak, Janek Damek, Mieczysław Polak, Józef Ferfecki i inni. Drużyna ta zajęła liczące się miejsce w hufcu. W każdej imprezie sportowej organizowanej przez hufiec lub z jego udziałem (np. w zawodach lekkoatletycznych, narciarskich pomiędzy hufcami bielskim i zakopiańskim), brali liczny udział zawodnicy z Wilkowic. W reprezentacji hufca w siatkówkę stałe miejsce mieli: Leszek Polak,

Franciszek Klimczak, Mieczysław Polak i Kazimierz Puchałka. W zawodach ZHP w 1947 r., które odbyły się w Zakopanem, patrol Hufca Bielsko zdobył w biegu patrolowym wicemistrzostwo Polski, a kapitanem tej drużyny był właśnie Henryk Kwaśny z drużyny w Wilkowicach.

Drużyna wykazywała też wielką aktywność w sekcjach kulturalno-rozrywkowych, a konkretniej w zespole teatralnym. W sekcji wyróżniali się: Zbigniew Chromik, Edward i Julian Kaczmarczykowie, Stanisław Kaspura, Józef Kwaśny, Franciszek Klimczak i inni druhowie. Zdolności reżyserskie wykazywali Zbigniew Chromik, Edek Kaczmarczyk i jego brat Julian. Zespół wystawiał sztuki „Damy i huzary” oraz „Stary dzwon”. Przygotował również występy estradowo-kabaretowe i bogate programy na ogniska urządzone dla mieszkańców Wilkowic. Przez jakiś czas istniał przy drużynie kwartet muzyczny prowadzony przez Zbyszka Chromika w składzie: Edward i Julian Kaczmarczyk, Wiesław Wdowiak i Henryk Kwaśny. W niedziele i święta drużyna organizowała wycieczki piesze w okoliczne góry lub do ciekawych miejscowości.

W pierwszym miesiącu wakacji w 1946 r., drużyna wyjechała na zorganizowany przez Komendę Hufca obóz w Pruszkowie koło Opola.

Nowy rok szkolny przyniósł zmianę drużynowego. Dh Puchałka przebywający na studiach w Łodzi nie mógł kierować drużyną, więc funkcję tę powierzono Henrykowi Kwaśnemu, który był drużynowym do chwili rozwiązania drużyny w 1948 r.

Współpraca z harcerkami – z drużyną prowadzoną przez Danutę Konior, układała się wspaniale. Prawie wszystkie imprezy organizowane były wspólnie. Nawet po latach, wspominane są harcerki Mania i Janeczka Więzik, Hanka Paluch, Czesia Kanik, Olga Dudka, Irena Wisła, Janka Kubica i inne. To dzięki ich pomysłom, dziewczęcej zaradności i pracowitości, wiele wspólnych przedsięwzięć dawało w Wilkowicach wspaniały rezultat.

W lipcu 1947 r. nastąpił wyjazd na obóz zorganizowany przez Hufiec. Obóz urządzony został aż nad Jeziolem Krzywym w Olsztynie. Na obozie, zgodnie z ustalonym programem, pogłębiane były harcerska wiedza, nauka pływania, zdobywano nowe sprawności. Dużo czasu przeznaczono na zwiedzanie i poznanie Olsztyna i okolicznych miejscowości.

Nie wszyscy harcerze z drużyny „dwudziestej piątej” (z różnych przyczyn) mogli wyjechać na obóz do Olsztyna. Zorganizowano więc jeszcze jeden obóz w sierpniu, bliżej domu – w Zakopanem. Organizatorem i komendantem tego obozu był Kazimierz Puchałka. Obóz zorganizowano pod regłami – pomiędzy Doliną Białego a Strążyską. Obóz miał charakter turystyczno-krajoznawczy.

Tatry tak rozmiłowały w sobie harcerzy „25-tej” drużyny, że w 1948 r. ponownie pojechali pod regle. W niewielkiej odległości obóz miały tym razem także harcerki z Wilkowic pod dowództwem drużynowej Danuty Konior.

Po przyjeździe z obozu podjęli rozważania nad przyszłością drużyny. Zbigniew Chromik, który ukończył kurs szybowcowy podpowiadał, że drużyna powinna przekształcić się w lotniczą. Ktoś inny, rozkochany w wodniactwie z okresu pobytu w Olsztyńskim (nad jeziorami augustowskimi), proponował przekształcenie w wodniacką. W końcu większość rozkochana w Tatrach, spowodowała, że zdecydowano się na przekształcenie w drużynę „podhalańską”!

Niestety, w lipcu 1948 r. odbywał się Zlot Młodzieży we Wrocławiu. Tam powstał Związek Młodzieży Polskiej. Z tego powodu starsze drużyny straciły rację bytu. Tak i harcerze z Wilkowic otrzymali polecenie rozwiązania 25 Drużyny Harcerzy – dopiero co nazwanej imieniem im. Romana Konckiego. Polecenie to z wielkim żalem wykonane zostało we wrześniu 1948 r.

Na zakończenie opracowania odwołam się jeszcze raz do wspomnień Henryka Kwaśnego:

„ Po naszej młodzieżowej pracy w ZHP nie pozostał wprowadzić żaden widoczny ślad, gdyż i harcówka po likwidacji drużyny przeznaczona została na inny cel, ale pozostało coś bardziej trwałego, czego nie można zmierzyć żadną miarą. Pozostała w sercach i umysłach naszych wierność ideom harcerskim, a więc między innymi wierność i miłość do Ojczyzny, zdyscyplinowanie i patriotyzm, pracowitość i szacunek do ludzi pracy, tolerancja i społeczne zaangażowanie. Dzięki temu każdy harcerz z naszej drużyny może z dumą stwierdzić, że żył godnie i społecznie użytecznie. A co dzisiaj? Dzisiaj zakończmy nasze wspomnienia znaną nam wszystkim piosenką:

*Marsz naprzód nasza drużyno,
W dół nigdy, lecz zawsze wzwyż
Po latach, które przeminą
Harcerski zostanie krzyż
Harcerski krzyż, harcerski krzyż.
Czuwaj!”*

Imienny wykaz harcerzy najtrwalej związanych z 25-tą drużyną Harcerzy w Wilkowicach:

Zbigniew Chromik, Antoni Damek, Wiesław Dudek, Tadeusz Dutka, Mieczysław Jakubiec, Edward Kaczmarczyk, Julian Kaczmarczyk, Stanisław Kaspura, Franciszek Klimczak, Jerzy Konior, Marian Kubica, Henryk Kwaśny, Józef Kwaśny, Stanisław Maślanka (Huciska), Stanisław Maślanka, Władysław Męcner, Stanisław Mędrek, Jerzy Niemirowski, Krzysztof Niemirowski, Antoni Nikiel, Marian Pawelek, Antoni Pipek, Kazimierz Pipek, Leszek Polak, Kazimierz Puchałka, Mieczysław Stec, Jan Szymanek, Marian Wala, Tadeusz Walczak, Edward Wojaczek, Ryszard Kania, Michał Ogródzki.

DRUŻYNA HARCERSKA IM. KS. J. LONDZINA W JASIEICY⁸

Założycielem Drużyny Harcerskiej w Jasienicy był Mieczysław Grohman, posiadający 12-letni staż pracy w harcerstwie. Wstąpił bowiem do harcerstwa pod koniec I wojny światowej w 1918 r. Ukończył wiele kursów harcerskich w Katowicach, uczestniczył w obozach i wycieczkach, a także konkretnej pracy z młodzieżą w Nowym Bytomiu. Po przybyciu do Jasienicy organizował młodzież męską do zespołowego spędzania wolnego czasu. W wyniku tych działań, założona

---

⁸ Biuletyn Informacyjny Komendy Bielskiej Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego „Krajka” nr 8, listopad 1990 r.

została 10.05.1931 r. I Drużyna Harcerska im. ks. J. Londzina podległa hufcowi bielskiemu.

Drużynowym został R. Bojdys, a ponieważ drużyna podzielona została na dwa zastępy, funkcje zastępowych pełnili Karol Duława i Stanisław Szczotka. W planie pracy, obok szkoleń harcerskich, uwzględniono uprawę jarzyn, kwiatów, ziół leczniczych, gdyż w Jasienicy funkcjonowała znana w okolicy Szkoła Ogrodnicza i ogrodnictwo. W ten więc sposób pomagano młodzieży – uczniom szkoły, w zdobywaniu wiedzy ogrodniczej. Ponadto harcerze zajmowali się gromadzeniem wzorów ludowych, zabytków, stworzono kółko fotograficzne, zdobywano sprawności, oganizowano wycieczki krajoznawcze.

W roku 1932 r. wizytację drużyny przeprowadzili komendant Hufca Bielskiego Józef Miodoński i znany instruktor ZHP Leon Łaciak. Wielkim przeżyciem dla harcerzy było przyrzeczenie harcerskie, składane w Bielsku wobec Leona Łaciaka.

Praca w drużynie rozwijała się bardzo prężnie. Cyklicznie odbywały się na zbiórkach drużyny szkolenia, zdobywano sprawności. Często organizowane były ogniska, na których śpiewano wyuczone pieśni harcerskie i narodowe. Dużą frekwencją cieszyły się obozy w Jaworzu, na Buczu, w Bielsku, Porąbce (opodal zapory na Sole), Istebnej i Katowicach. To samo można powiedzieć o uczestnictwie w wycieczkach drużyny w bliższe i dalsze okolice Bielska, Wisły, Cieszyna, Katowic, Krakowa, Wieliczki, a szczególnie w góry – na Błatnią, Klimczok, Szyndzielnię, Równicę, Stożek, Kiczorę, Baranią Górę, itp. Dla młodszej części młodzieży, która chciała należeć do harcerstwa, ale nie zezwalały na to ograniczenia wiekowe, przy drużynie utworzono gromadę zuchową.

Harcerze brali udział co roku w świętach państwowych jak 3 Maja, 11 Listopada, a także brali udział w uroczystościach lokalnych, np. w uroczystym nadaniu sztandaru Stowarzyszeniu Młodzieży Żeńskiej, otwarciu lotniska sportowego w Aleksandrowicach, inauguracji Szkoły Instruktorskiej Harcerstwa Żeńskiego na Buczu, obchodach 25-lecia Hufca w Bielsku. W Święto Lasu harcerze sadzili drzewka, a zarobione w ten sposób pieniądze przeznaczyli na Fundusz Obrony Narodowej (kwota 80 zł – gdy tygodniowa płaca robotnika nie przekraczała 12 zł). Zimą urządzone były kuligi do Jaworza, Rudzicy, Bucza, zaś latem obozy wędrowne po Beskidzie Śląskim.

Bardzo ważnym zadaniem drużyny harcerskiej – wyczulonej na patriotyzm lokalny, było spopularyzowanie Jasienicy. Przy okazji różnych imprez organizowanych w tym celu, za zdobywane fundusze kupowano literaturę harcerską i sprzęt dla drużyny. Wykonywano fotografie – pejzaże Jasienicy, wydawano te zdjęcia w formie widokówek (nakład 5 tys. egz.) z nadrukiem: „Wydała I Drużyna Harcerska i Szkoła w Jasienicy”. Urządzano przedstawienia, więc własnym kosztem na zbiórkach harcerze wytwarzali rekwizyty teatralne, dekoracje i wyposażenie sceny. We własnym zakresie wykonywano też sprzęt obozowy (łóżka, stoliki, krzesła), modele samolotów i szybowców, sprzęt sportowy, pomoce naukowe.

Wielkim przeżyciem dla niektórych członków drużyny był udział w Zlocie ZHP w Spale w 1935 r. Wiele entuzjazmu powodowało wówczas wszechstronne przygotowanie drużyny do zlotu (od sprawienia nowych mundurów do kompletowania sprzętu i wyposażenia obozowego). Przed wyjazdem na Zlot odbył

się próbny obóz w Mikuszowicach Śl. i ostatecznie 10 harcerzy reprezentowało drużynę w Spale. Jako jedyni wśród drużyn wiejskich, harcerze z Jasienicy zdobyli dyplom za udział w jednej z konkurencji sportowych Złotu.

Zastęp starszych harcerzy uczestniczył w obozie szkoleniowym nad Jeziorem Żarnowiec (na Pomorzu). Udając się na obóz, harcerze po drodze zwiedzili Warszawę i Gdynię, a w Gdyni mieli możliwość zwiedzenia zacumowanych do nabrzeża statków m/s „Zawisza Czarny” i m/s „Józef Piłsudski”.

Rok 1939 i okupacja hitlerowska przerwały dalszą prężną pracę I Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina w Jasienicy. Mimo zniewolenia Ojczyzny harcerze jednak zachowali polskiego ducha i patriotyczną postawę, co wykazał swoją postawą m.in. Stanisław Szczotka.

Wybuch wojny w 1939 r. zastał go w Warszawie, skąd uciekł do Wilna, a następnie pod Kowno. W czasie działań wojennych w 1941 r. powrócił do Jasienicy, ale natychmiast został wcielony do niemieckiego wojska i wysłany na front. W 1942 r. zdezerterował i przebywał w Warszawie angażując się w działalność konspiracyjną w organizacji AK. Znając doskonale cztery języki obce: niemiecki, angielski, rosyjski i litewski, przeszedł specjalne przeszkolenie wywiadowcze i został wysłany na teren Niemiec w okolice Phenemünde, gdzie z grupą kilku innych osób z konspiracji, usiłował rozpracować w okolicy Świnoujścia zakłady zbrojeniowe – produkujące pociski V-1. Po lokalizacji tych zakładów grupa ta kieruje z ziemi za pomocą radia, nolatami alianckich eskadr bombardujących, które miały zniszczyć obiekty produkcji zbrojeniowej. Niestety, na skutek rozpracowania siatki przez gestapo, S.Szczotka został aresztowany i rozstrzelany w lutym 1944 r. w Szczecinie.

DRUŻYNY HARCERSKIE – ŻEŃSKIE

INFORMACJE WSTĘPNE O DRUŻYNACH HARCEREK

Wykorzystując pracę dyplomową Krystyny Wójcickiej p.t. „*Żeński ruch harcerski w okręgu Bielska i Białej w latach 1925-1939*”, posłużę się jej spostrzeżeniami:

„... pierwsza drużyna skautek w Białej powstała dość późno w stosunku do innych drużyn w Galicji i na terenie dwu pozostałych zaborów, które w momencie wybuchu wojny stanowiły już jednostki dość dobrze zorganizowane i przygotowane do działalności niepodległościowej”. Należy przez to rozumieć, że chodzi o działalność skautek w latach do 1920 r. Że nie był to ruch masowy świadczy takie zdanie: „Należy również pamiętać, że skauting, jak i później powstały ZHP, był ruchem elitarnym działającym w miastach, skupiających młodzież inteligencji polskiej i zamożnych mieszczan (drużyny były organizowane wyłącznie na terenie szkół średnich)”.

Odwołując się do uwarunkowań geopolitycznych w Bielsku i Białej Krakowskiej, co miało niemały wpływ na narodowościowe „ścierania” się młodzieży tych miast, przedstawiam dane, charakteryzujące dosyć dokładnie narodowościową statystykę ludności Bielska i Białej Krakowskiej z 1921 r.:

W Bielsku:

23,3 % Polaków,
61,9 % Niemców,
14,0 % Żydów,
0,8 % innych narodowości – w tym głównie Czechów.

W powiecie bielskim:

79,3 % Polaków,
19,8 % Niemców,
0,7 % Żydów.

W Białej:

59,8 % Polaków,
27,5 % Niemców,
11,8 % Żydów,
0,9 % Czechów i Ukraińców.

W powiecie białskim:

89,5 % Polaków,
8,5 % Niemców,
1,7 % Żydów.

W 1925 r. powstają:

- I Drużyna Żeńska im. Marii Konopnickiej w Bielsku przy Szkole Wydziałowej Żeńskiej, a pierwszą drużynową została J.Gorączko
- I Drużyna Żeńska im. Emilii Plater w Białej przy prywatnym Seminarium Nauczycielskim, z pierwszą drużynową Wandą Górecką.

Drużyny te jako samodzielne, podlegały bezpośrednio pod Komendę Chorągwi Żeńskiej w Katowicach i Krakowie.

Na terenie Bielska zawiązało się 20.12.1925 r. pierwsze Koło Przyjaciół Harcerstwa liczące 41 członków i obejmowało swą opieką drużyny męskie i żeńską. Przewodniczącym KPH był M. Afanasowicz, zastępcą G. Przeździecka, sekretarzem Prof. K. Srebro, skarbnikiem R. Gorączko.

Harcerki bielskie i bialskie organizowały swoją działalność zgodnie z programami i instrukcjami organizacyjnymi żeńskiego ruchu harcerskiego w oparciu o Statut ZHP, prawo i przyrzeczenie harcerek. Na zbiórkach i wycieczkach poznawały kraj, jego historię, geografę, przyrodę, ćwiczyły swoją sprawność fizyczną i organizacyjną, podejmowały prace społeczne na rzecz drużyn i środowiska. Budziły wśród młodzieży dumę z przynależności do narodu polskiego.

Nie jest tajemnicą, że w latach 1926-1931 w łonie Naczelnictwa ZHP i w harcerstwie męskim rozgrywała się ostra walka o władzę między instruktorskim obozem endeckim a obozem sanacyjnym. Dla zewnętrznego obserwatora walka ta miała charakter sporu ideologicznego. Do kwestii spornych należały: sprawa wyznaniowego charakteru Związku, kwestia czy harcerstwo ma być narodowe, czy narodowościowe i czy harcerstwo winno podporządkować się służbie sanacyjnej państwa. Działaczki żeńskiego ruchu harcerskiego, ostro ustosunkowały się do istniejącego w latach 1926-1931 stanu rzeczy w ZHP. Generalnie nie angażowały się one w rozgrywki polityczne.

W Bielsku powstała:

- I Drużyna Żeńska im. Marii Konopnickiej przy Gimnazjum w Bielsku, zorganizowana w 1925 r., działająca do 1930 r. Pierwszą drużynową została Irena Gorączko, drugą Amelia Szarzec (do 1929 r.), przyboczną Stefania Kasperlik. Drużyna liczyła 16 osób, w tym 15 harcerek do lat 15 i 1 powyżej piętnastu.
- I Drużyna Żeńska im. Jadwigi Szejterskiej w Czechowicach i w Dziedzicach skupiająca dzieci ze szkół powszechnych wiejskich w wieku od 11-15 lat. Założona była we wrześniu 1929 r.

Była także I Drużyna pozaszkolna. Organizowała ją od końca 1929 r. nauczycielka Dokszałcającej Szkoły Zawodowej w Bielsku Maria Ksyk. Do drużyny należały dziewczęta pracujące w prywatnych warsztatach rzemieślniczych oraz robotnice fabryczne do 18 lat. Od 1931 r. była to II Drużyna Żeńska „Pozaszkolna” im. Królowej Jadwigi przy Domu Polskim w Bielsku. Następnie, Drużyna przy Prywatnej Szkole Zawodowej Macierzy Szkolnej w Bielsku, którą także organizowała od 1930 r. Maria Ksyk. (Od 1931 r. była to III Drużyna Żeńska im. Marii Konopnickiej w Bielsku).

W 1931 r. stan drużyn w Bielsku i powiecie uległ zmianie. Rozwiązała się I Drużyna Żeńska im. Marii Konopnickiej przy gimnazjum, prawdopodobnie na skutek odejścia ze szkoły i z organizacji drużynowej i przybocznej, których nazwiska już nie powtarzają się w statystykach drużyn z lat następnych. Ogólnie odczuwalny brak kadry instruktorskiej w Związku, mógł być kolejną przyczyną rozpadu drużyny. Świadczyłoby to jednak o tym, że ta najstarsza drużyna w Bielsku

nie „przykładała się” do kształcenia kadr rezerwowych, tzn. funkcyjnych, które w każdej chwili mogłyby przejąć kierownicze funkcje w drużynie. Powstają jednak nowe drużyny, czego powodem jest utworzenie w 1929 r. przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku – Żeńskiej Komendy Hufca, którego pierwszą hufcową została Maria Ksyk. Jej zaangażowanie w rozwój działalności drużyn można zauważyć śledząc statystyki drużyn, z których wynika, że większość z nich zakładała osobiście i w okresie od 1929 do 1931 r., pełniąc równocześnie funkcję hufcowej i drużynowej kilku drużyn. W latach następnych powierzała owe funkcje przeszkolonym przez siebie drużynowym, pełniąc rolę opiekuna w tych drużynach, w których brak było opiekuna ze strony grona pedagogicznego szkoły.

W 1931 r. na terenie Bielska i powiatu działało już 6 drużyn harcerek i jedna dziewczęca gromada zuchowa. Były to:

- I Drużyna Żeńska im. Emilii Plater przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku, założona w 1931 r. a zarejestrowana 23 września 1932 r. Pierwszą drużynową była nauczycielka Aniela Wideł, drugą Emma Prósówna – samarytanka, przyboczną była nauczycielka Maria Prósówna. Drużyna liczyła 18 harcerek.
- Żeńska Gromada Zuchowa „Krasnoludki” przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku, założona w 1931 r., zarejestrowana w 1933 r. Pierwszą drużynową była Aniela Wideł, drugą wychowawczyni przedszkola Wanda Palowiczówna - ochotniczka. Gromada liczyła 32 zuchów w 1933 r.
- II Drużyna Żeńska im. Królowej Jadwigi przy Domu Polskim w Bielsku (zwana też drużyną pozaszkolną). Drużynową jej była nadal Maria Ksyk a przyboczną uczennica krawiectwa Maria Wróblówna – pionierka.
- III Drużyna Żeńska im. Marii Konopnickiej przy Prywatnej Szkole Zawodowej Macierzy Szkolnej w Bielsku. Drużynową była Maria Ksyk. Drużyna ta nie posiadała w 1931 r. przybocznej i opiekuna. Zmiana drużynowej i obsada funkcji przybocznej nastąpiła dopiero w 1933 r.
- I Drużyna Żeńska im. Jadwigi Szejtterskiej w Czechowicach i Dziedzicach nadal pracowała z dziećmi wiejskimi. W dokumentach archiwalnych, najwcześniejsze dane na temat składu kadrowego tej drużyny pochodzą z 1933 r., w którym to drużynę objęła absolwentka gimnazjum pszczyńskiego Danuta Przewoźnikówna, a jej przyboczną była urzędniczka Janina Machalicówna – pionierka.
- I Drużyna Żeńska im. Emilii Plater przy Szkole Powszechnej nr 4 w Czechowicach, założona 3.11.1931 r. Drużynową była urzędniczka Irena Gorączko – samarytanka, przyboczną uczennica Seminarium Nauczycielskiego Maria Gołuch – ochotniczka, opiekunką nauczycielka Szkoły Powszechnej nr 4 w Czechowicach – Niemczykówna.

W powiecie białskim w latach 1926-1931 przybywają dwie drużyny harcerek na terenie miasta Biała, w związku z czym z końcem 1931 r. działały w tym mieście trzy drużyny. Były to:

- I Drużyna Żeńska im. Emilii Plater przy Prywatnym Seminarium Nauczycielskim w Białej, założona 24.02.1925 r. Drużynową była Irena

- (Lilla) Kuśnierzewska - uczennica seminarium, przyboczną Irena Kowalanka, opiekunką Maria Drozdowa. Drużyna liczyła 57 harcerzek.
- II Drużyna Żeńska im. Królowej Jadwigi przy Gimnazjum Realnym w Białej założona w październiku 1926 roku. Drużynową była Helena Myrdkówna – uczennica gimnazjum, przyboczną Maria Krauzówna. W 1930 r. drużyna liczyła 33 harcerki.
  - III Drużyna Żeńska im. Marii Konopnickiej przy Szkole Handlowej w Białej, założona w 1929 r., zarejestrowana 10.09.1931 r. Drużynową była Aniela Libionka, przyboczną Maria Jankowska, opiekunką Janina Poniatowska. W 1929 r. powstała również w Białej – Żeńska Komenda Hufca. Trudu organizacyjnego podjęła się instruktorka ZHP podharc mistrzyni Janina Poniatowska – przybyła w 1928 r. na teren Białej. Hufiec powstał po założeniu trzeciej Drużyny w Białej. Później, w latach trzydziestych, pod kierownictwem drużyny Janiny Poniatowskiej nastąpił znaczący rozkwit jego działalności.

Z dokumentacji archiwalnej dotyczącej interesującego nas okręgu bielskiego i białskiego wynika, że w okręgu tym stosunek szkoły i jej władz był dla harcerstwa przychylny, lecz tylko w nielicznych wypadkach czynny. Wzrastały też objawy zainteresowania pracą harcerską u rodziców, choć rzadko widoczna była współpraca organizacji z nimi. Władze wojskowe i samorządowe stopniowo zjednywały sobie organizację przez udzielaną jej pomoc materialną, głównie w zakresie dofinansowywania akcji letniej. Inne instytucje odnosiły się w tym czasie do harcerstwa życzliwie, lecz biernie.

W 1929 r. drużyny harcerzek w Białej realizowały swoje zadania zgodnie z metodyką pracy harcerzek, przygotowując je do zdobycia stopni ochotniczki i pionierki. Stosowane formy pracy związane były z kształceniem osobowości harcerzek (wieczory patronek drużyn – jako wzorców osobowych, urządzanie imprez związanych z obchodami świąt państwowych i kościelnych), z wychowaniem patriotyczno-obronnym (zajęcia z przysposobienia wojskowego prowadzone przy pomocy szkoły), z rozwijaniem funkcji opiekuńczo-wychowawczych (opieka nad młodszymi – zuchami). Drużyny zaspokajały też potrzeby rekreacyjno-poznawcze harcerzek, organizując wiele wycieczek krajoznawczo-turystycznych i kurs łyżwiarski.

Działalność drużyn rejestrowana była w kronikach. Zapisy z historii pracy drużyny uzupełniane były rysunkami, fotografiami, listami, pocztówkami itp. Kronika spełniała m.in. funkcję podtrzymywania tradycji drużyny. Wychowanie w zastępie czy drużynie było wychowaniem w grupie, wychowaniem społecznym. Przynależność do zastępu lub drużyny dawała poczucie więzi społecznej, zaspokajała potrzebę przynależności i wdrażała do zespołowego działania.

Podstawową zasadą działania było kształtowanie wartości moralnych i rozwijanie sprawności fizycznej. Usprawnienia osiągane przez gry i ćwiczenia (system gier i zabaw), samowychowanie i samokształcenie stanowiły treść życia każdej harcerki od najmłodszych lat. W późniejszych latach wprowadzenie do drużyny szyfrów było nie tylko przygotowaniem do działalności konspiracyjnej w razie zaistniałej potrzeby, lecz również stwarzało nastrój wtajemniczenia i

wzajemnego porozumienia. Obok szyfrów istniały jeszcze powiedzonka – przestrogi, nawiązujące do wydarzeń w drużynie.

Harcerki podejmowały prace zarobkowe dla zorganizowania kolonii letniej. Pomocy udzielało im Koło Przyjaciół Harcerstwa. W 1929 r. Hufiec Biała zorganizował kolonię, której komendantką była Irena Kuśnierzevska-Kabatowa. W 1931 r. Hufiec Biała zorganizował obóz, którego komendantką była Janina Poniatońska, natomiast Hufiec Bielsko zorganizował obóz, którego komendantką była Maria Ksyk.

Hufcowe wybierane były spośród najaktywniejszych instruktoerek, głównie najoperatywniejszych drużynowych.

I tak funkcję hufcowej w Bielsku kolejno pełniły:

Maria Ksyk 1929-1935,
Anna Kubaczka 1935-1936,
Aniela Widel 1937-1939.

Funkcję hufcowej w Białej Krakowskiej kolejno pełniły:

Janina Poniatońska 1929-1936,
Maria Działianka 1936-1937,
Maria Hołuj-Kreinerowa 1937-1938,
Joanna Ziāja-Bukowska 1938-1939.

Pod kierownictwem wyżej wymienionych hufcowych w latach 1931-1939 nastąpił znaczny rozwój ilościowy i jakościowy bielskich i białskich drużyn harcerek.

W latach 1935-1939 w ramach „Służby Polsce” harcerki prowadziły również praktyczne przygotowanie do życia i użyteczności społecznej. Przykładem może być działalność Kręgu Starszoharcerskiego „Kozice” w Białej, o której pisze Joanna Bukowska. Krąg założyła hufcowa Maria Działianka. Była ona człowiekiem o wielkiej wiedzy i kulturze osobistej, ale na Jej temat obszerniejsze opracowanie znajduje się w rozdziale III niniejszej książki.

Otóż, spośród harcerek – absolwentek szkół średnich, zebrała ona w roku szkolnym 1936-1937 grono około 20 osób, które utworzyło Krąg „Kozice”, zbierający się w mieszkaniu drużyny Działianki. Jego działalność sprowadzała się przede wszystkim do przygotowania do życia w rodzinie. Ponieważ większość harcerek rekrutowała się ze sfer robotniczych i rzemieślniczych, obok sztuki gotowania, estetycznego podawania do stołu, urządzenia przyjęć, drużyna Działianka uczyła harcerki prowadzenia rozmów towarzyskich i w ogóle tzw. *savoir-vivre*’u. Na zbiórkach tych harcerki uczyły się haftu, robót na drutach, szydełkowania i szycia. Drużyna Działianka udostępniła im w tym celu własną maszynę do szycia, wzory robót ręcznych, wykroje i żurnale. Poza tym krąg prowadził zajęcia podnoszące zakres wiedzy harcerek. Przewodnicząca KPH dr Zofia Bastgen bezpłatnie uczyła harcerki języka angielskiego, a w nauce języka esperanto pomagała czterem harcerkom osobiście drużyna Działianka. Harcerki korzystały z jej domowej biblioteki i prowadziły potem rozmowy na temat przeczytanej literatury.

I DRUŻYNA HARCEREK IM. E. PLATER PRZY PRYWATNYM SEMINARIUM NAUCZYCIELSKIM ŻEŃSKIM IM. ŚW. HILDEGARDY W BIAŁEJ KRAKOWSKIEJ.⁹

I Drużyna Harcerek im. E. Plater przy Prywatnym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Białej Krakowskiej powstała 24.02.1925 r. Pierwszą jej drużynową była Irena (Lilla) Kuśnierzevska, przyboczną Irena Kowalanka – obydwie były uczennicami Seminarium. Bardzo dobra praca agitacyjna wśród uczennic szkoły dała taki oto rezultat, że już na początku swej działalności drużyna liczyła 57 harcerek. Należały do niej, oprócz miejscowych uczennic, dziewczęta dojeżdżające do seminarium z Oświęcimia, Żywca, Andrychowa, Dziedzic. Opiekunką z ramienia rady pedagogicznej była nauczycielka Maria Drozdowa.

Nie bez znaczenia było, wkrótce po powstaniu drużyny, utworzenie przy niej Koła Przyjaciół Harcerstwa, wspierającego finansowo działalność harcerek, co owocowało dużą pomocą w przedsięwzięciach drużyny. Prezesem KPH była dr Zofia Bastgen.

Bardzo dużą pomoc okazywał harcerstwu w okresie 1925-1935 r. dyrektor seminarium nauczycielskiego – Stanisław Merta. Po latach w swoim pamiętniku harcerka Anna Barus tak oto wspomina zaangażowanie dyrektora seminarium:

„Odwiedzał on nie tylko wszystkie nasze obozy, ale jako pionier ruchu turystycznego (wraz ze swoim synem – nauczycielem geografii w szkole średniej) prowadził obozy wędrowne drużyny. Dzięki temu poznałyśmy urok i piękno wielu zakątków naszej Ojczyzny, jak: Tatry, Pieniny, Beskidy z Babią Górą i Pilskiem, Dolinę Prądnika z Ojcowem i inne. Zwiedziłyśmy także Tatry Słowackie. S. Merta nauczył nas umiłowania gór, wszczepił w nas ukochanie ojczystego kraju. W czasie wędrowek wykonał wiele pamiątkowych zdjęć, zachowanych do dziś i będących żywą ilustracją pracy oraz życia harcerek w drużynie”.

Wspaniałą pracę w zakresie doskonalenia i rozwoju drużyny odegrały także jej członkinie jak: Janina Poniatowska (hufcowa w latach 1929-1936), Irena Kuśnierzevska, Maria Dziarnianka (hufcowa w latach 1936-1937), Maria Hołuj (hufcowa w latach 1937-1938), Joanna Ziaja (hufcowa w latach 1938-1939), Barbara Lekki i inne. Były to przeważnie nauczycielki o wysokich kwalifikacjach pedagogicznych i harcerskich.

Nie bez przyczyny dopowiadam, że pełniły w różnych okresach funkcje hufcowych. Zdobyte w macierzystej I Drużynie doświadczenie i wiedzę, wykorzystywały przy zakładaniu kolejnych, nowych drużyn. Pełniły w nich funkcje drużynowych, szkoliły skutecznie młodsze harcerki, prowadziły obozy i następnie pełniły odpowiedzialniejsze funkcje w ZHP.

Janina Poniatowska, dzięki której nastąpił znaczny rozwój ilościowy (a także jakościowy) białskich drużyn harcerek i gromad zuchowych, pełniła funkcję hufcowej 6 lat. Stan hufca z 6 drużyn w 1933 r., powiększył się do 20 w 1939 r. W

---

⁹ Biuletyn Historyczny Związku Harcerstwa Polskiego – Komendy Chorągwi Pielskiej „Krajka” lipiec 1988 r. s. 10 – 11.

tej liczbie było 5 gromad zuchowych, 14 drużyn harcerek i 1 drużyna starszoharcerska. W roku harcerskim 1938-1939 hufiec liczył 465 członków.

W latach 1929 - 1939 co roku organizowano obozy harcerskie, kolonie i zloty. Obozy harcerskie urządzone były w miejscowościach: Cisiec, Jachówka, Cicha, Węgierska Górka (zlot), Poronin, Krynica, Straconka, Spała (zlot), Zubrzyca Górna, Drawkowice, Zwardoń, Brenna, Koszarawa, Krzemieniec, Końska koło N. Targu. Komendantkami obozów były instruktorki o wysokich walorach osobistych, z wielkim poczuciem odpowiedzialności za wychowanie młodzieży. Do takich instruktorek bez wątpienia należały: Janina Poniatowska, Irena Kuśnierzeńska, Aniela Libionka, Irena Kowala, Maria Hołuj, Maria Działan, Joanna Ziaja, Barbara Lekki, Stanisława Zalewska, E. Zielińska.

Nie siląc się na dosadniejsze stwierdzenia, posłużę się ponownie tekstem drużyny Anny Barus – *„Obozy harcerskie spełniały wiele funkcji: poznawczą, wychowawczą i rekreacyjną. Praca na obozie oparta była o samowychowanie i samoobsługę. Pełne wrażeń były warty nocne i niezapomniane prace w kuchni. W środowisku stacjonowania obozu harcerki prowadziły działalność społeczną, udzielały pierwszej pomocy miejscowej ludności wiejskiej, pomagały starszym ludziom w pracach gospodarskich. W czasie żniw roztaczały opiekę nad małymi dziećmi, często biorąc udział w zbiorze plonów. W pamięci zachowały się wieczorne ogniska, na które zapraszano miejscową ludność. Echa harcerskich pieśni odbijały się od gór i lasów, pobudzały miłość do ziemi ojczystej”*.

Cytowana wyżej autorka dzieli działalność harcerstwa żeńskiego na dwa okresy. Na lata 1931-1935, w których odbywał się wielki wysiłek w zakresie ilościowego i jakościowego rozwoju drużyn, obozownictwa i pracy kulturalno-oświatowej. Natomiast okres 1935-1939, to działania w służbie Polsce, „..... gotowość do obrony kraju, praktyczne przygotowanie do życia, solidarność, użyteczność społeczna, łączność i współżycie wewnętrzne, wyrabianie i pogłębianie patriotyzmu”.

Pamiętać należy, że harcerstwo tak w Białej Krakowskiej, jak i Bielsku, działało w wyjątkowych warunkach. Oba miasta, przedzielone rzeką Białą, były zdominowane przez osiadłych w nich Niemców, nieprzyjaźnie nastawionych do Polski i Polaków. Wobec takiej świadomości harcerstwo stanęło przed wyjątkowo ważnym zadaniem – oferowaniem młodzieży wartości zapobiegających zniemczeniu. W szerokim tego słowa znaczeniu szerzono polskość, pobudzano uczucia patriotyczne wśród dzieci, młodzieży oraz rdzennego – miejscowego społeczeństwa. Czyniono to poprzez wieczorki literackie, przedstawienia teatralne, jasełka, konkursy czytelnicze, naukę pieśni oraz tańców ludowych, akademie i wieczornice z okazji narodowych świąt.

Wbrew pozorom nie oddaliłem się od tematu o działalności I Drużyny Harcerek im E. Plater, poświęcając dużo miejsca opisowi hufców żeńskich. To przecież członkinie tej drużyny zajmowały zaszczytne funkcje hufcowych i miały wpływ na działalność hufców Bielska i Białej Krakowskiej. Niestety, dalsze poczynania I Drużyny oraz innych drużyn żeńskich jak i męskich od 1935 r., z uwagi na coraz jawniejszą wrogość Niemców wobec Polski i Polaków, ukierunkowały także działalność harcerską. Nie zapominając o pozyskiwaniu młodzieży do harcerstwa poprzez atrakcyjność tej organizacji, poważniej

potraktowano zajęcia z zakresu obronności kraju. Podjęto ćwiczenia z dziedziny łączności, przeciwpożarowe, obrony przeciwgazowej i przeciwlotniczej, udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach. Gdy natomiast w latach 1938-1939 atmosfera polityczna kraju była bardzo napięta, drużyny hufców Białej Krakowskiej i Bielska, opracowywały plan działania drużyn na wypadek wybuchu wojny, a po wkroczeniu hitlerowców do Polski aktywnie włączyły się w działalność Pogotowia Harcerek. Jest to dalszy ciąg wydarzeń opisanych w oddzielnym opracowaniu niniejszej książki – „Pogotowie Harcerki i Harcerzy”.

III DRUŻYNA HARCEREK IM. M. KONOPNICKIEJ PRZY SZKOLE HANDLOWEJ W BIAŁEJ KRAKOWSKIEJ¹⁰

Drużyna została założona w 1930 roku, zarejestrowana 10 września 1931 roku. Drużynową była Aniela Libionka, przyboczną Maria Jankowska, opiekunką Janina Poniatowska.

Po wielu latach Aniela Libionka wspomina następująco okoliczności powstania 3 drużyny żeńskiej w Białej Krakowskiej:

„W 1930 r. przybyła do Białej phm. Janina Poniatowska, która po ukończeniu studiów na Wydziale Romanistyki UJ w Krakowie otrzymała pierwszą posadę nauczycielki języka francuskiego w Państwowej Szkole Handlowej. Była również instruktorką ZHP. Po zainstalowaniu się w Białej, rozpoczęła starania o utworzenie drużyny w szkole, w której pracowała, zaś Komenda Chorągwi w Krakowie zleciła jej zorganizowanie Hufca Harcerki. Rozmowy na ten temat i pertraktacje rozpoczęły się już w II półroczu szkolnego roku 1930-1931. Dyrektor szkoły z zadowoleniem przyjął propozycję, doceniał bowiem rolę nowego ruchu wśród młodzieży, wierzył, że organizacja działać będzie w szkole dla dobra uczniów, że stworzy właściwą atmosferę, będzie wywierała dobry wpływ na uczennice i będzie pomocną nauczycielom w ich pracy wychowawczej.”.

Przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej, dzięki zabiegom organizacyjnym Anieli Libionki (członkini II Drużyny Żeńskiej im. Królowej Jadwigi przy Gimnazjum Realnym w Białej), powstaje wprawdzie zastęp harcerki. Ponieważ jednak przywódcze ambicje owej organizatorki były dostrzegane przez hufcową – Janinę Poniatowską, Aniela Libionka została wysłana na obóz szkoleniowy dla drużynowych do Harcerskiej Szkoły Instruktorskiej w Buczu. Po powrocie z obozu utworzyła Żeńską Drużynę Harcerską przy Szkole Handlowej, a pierwsza uroczysta zbiórka drużyny odbyła się dnia 13.11.1931 r. Drużynową została oczywiście jej założycielka – Aniela Libionka, która nadal wyróżniała się nie tylko zdolnościami organizacyjnymi, ale pilnością, obowiązkowością, a nade wszystko prawością charakteru. Do swoich obowiązków podchodziła bardzo poważnie. Słuchała rad i wskazówek hufcowej J. Poniatowskiej – jednocześnie opiekunki drużyny.

---

¹⁰ Biuletyn Informacyjny nr 11 Komendy Bielskiej Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego „Krajka”, Wrzesień 1994 r.

Tak więc, od nowego roku szkolnego 1931-1932 zaczęła swą działalność nowa drużyna, nosząca odtąd oficjalną nazwę: III Drużyna Harcerek im. Marii Konopnickiej przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej.

Drużyna w Szkole Handlowej poprzez cały okres swojego istnienia nigdy nie przekroczyła liczebnie 50 członkiń, zgrupowanych w 4-5 zastępach 8, 10-osobowych. Przyjmowano dziewczęta, które chciały należeć do ZHP, a w okresie próbnym swą postawą, zachowaniem i umiejętnościami wykazały, że chcą być harcerkami. Okres próbny przed przyjęciem do drużyny trwał od 3 do 6 miesięcy. Zbiórki drużyny odbywały się raz w miesiącu, zbiórki zastępów co tydzień. Zbiórki drużyny były sprawdzianem, czy zastępowe zrealizowały plan drużyny, wytyczony przez radę drużyny. W skład rady drużyny wchodziły: drużynowa, przyboczna, zastępowe i funkcyjne. Rada drużyny ustalała plan zbiórek drużyny, decydowała o przyjęciu nowych kandydatek lub skreśleniu z ewidencji niepostępujących zgodnie z prawem i przyrzeczeniem harcerskim. Rada przyznawała stopnie i sprawności harcerskie, omawiała sprawy gospodarcze drużyny i sposoby zbierania funduszy na obozy, decydowała o zakupie potrzebnego sprzętu.

Jest sprawą oczywistą, że każda nowo powstająca drużyna zaczynała swą działalność finansową od zera. W przypadku III Drużyny Harcerek z finansami zawsze były trudności. Do szkoły uczęszczała przeważnie młodzież niższych warstw społecznych. Rodzice harcerek byli albo urzędnikami (niższych szczebli), albo rzemieślnikami, a większa część dziewcząt była pochodzenia chłopskiego, dojeżdżająca lub dochodząca z odległych wsi.

Obowiązywała składka członkowska w drużynie – nazywana inaczej pogłównym. Dla przykładu, w latach 1930-1939, obowiązkowe pogłówne wynosiło 10 groszy, z czego 5 pozostawało w drużynie, 2 w Hufcu, a 3 grosze odprowadzało się do Komendy Chorągwi. Niewiele można było z tych kilku groszy kupić, gdy w dodatku niemal połowa zwolniona była z owego obowiązkowego pogłównego. Dla zdobycia więc jakichkolwiek funduszy (na zakup sprzętu lub dofinansowanie obozu dla najbiedniejszych) drużyna organizowała loterie fantowe, festyny, zabawy młodzieżowe i przedstawienia. Dzięki nauczycielce p. Józefie Czopikównie, która w klasach pierwszych uczyła robót ręcznych i szycia, zastępy zarabiały wykonywaniem przeróżnych drobiazgów, później sprzedawanych młodzieży szkolnej, krewnym i znajomym. Nauczycielka z własnej inicjatywy uczestniczyła w zbiórkach, podsuwała pomysły, uczyła konstrukcji, pomagała w doborze materiałów. Przed „Mikołajem” harcerki wykonywały małe diabełki z drucików i czerwonej lub czarnej materii, Mikołajki z resztek różnych materiałów, różgi malowały złotą i srebrną farbą. Przed świętami Bożego Narodzenia z różnych papierów, kolorowych bibułek, słomek i wydmuszek wykonywały ozdoby choinkowe. Przed Wielkanocą zajmowały się malowaniem ślicznych pisanek, w karnawale sporządzały piękne kotyliony, na które był zawsze duży popyt.

Wyposażenie harcówki, którą dyrektor wygospodarował w budynku szkoły, składało się wyłącznie z mebli darowanych. Dostatecznie proste elementy umeblowania, jak półeczki czy ramki obrazków, harcerki wykonały własnoręcznie. Skromną biblioteczkę stanowiły darowizny starszych harcerek.

Niewątpliwie, mocno przeżywanym wydarzeniem był moment składania przyrzeczenia harcerskiego. Najczęściej na ceremonię tę wybierano odpowiednie

okoliczności, np. głęboką noc, kiedy poszum lasu powodował dodatkowe emocje lub wzruszenie. Często iskry ogniska, żar jego płomieni – zobowiązywały podświadomie, by wartość wypowiedzanej rotty przyrzeczenia była dochowana do końca życia.

Według relacji uczestniczek przyrzeczenia w III Drużynie Harcererek im. M. Konopnickiej, pierwsze przyrzeczenie odbyło się dosyć zwyczajnie, w sali gimnastycznej Gimnazjum Żeńskiego im. św. Hildegardy (w styczniu lub lutym 1932 r.) z okazji wizytacji Hufca przez instruktorkę Komendy Chorągwi hm. Felicję Kasprzyk. Przyrzeczenie złożyły wówczas: Stefania Mrzygłodówna, Jadwiga Zajacówna, Katarzyna Szczepanówna, Anna Kierzkówna i Gertruda Żurawikówna.

Do stałych uroczystości w drużynie w latach 1930-1939 należały obchody 3 Maja i 11 Listopada. Święta te czczono udziałem we mszy św. i uroczystej defiladzie. Obchodziły je miasta Biała i Bielsko.

Święto patrona harcerstwa św. Jerzego (23 kwietnia) było zawsze uroczystie obchodzone. Najczęściej hufce żeńskie i męskie w Białej Krakowskiej i Bielsku, przygotowywały wspólny program.

Na wszystkie organizowane imprezy zapraszano całe grono nauczycielskie (opiekunowie drużyn przychodzili obowiązkowo). W latach 1930-1939 do stałych i częstych gości należeli: dyrektor Leopold Deimel, nauczyciele: Władysław Kawiak, Zofia Leska, Maria Dudzik, J. Czopik, Jan Krasoń, ks. Georgovich, ks. Smolarek, a później ks. Banaś. Dodam do tych informacji zapis Janiny Dziennówny w kronice tejże drużyny, że na początku 1933 r. *„odbył się w Domu Katolickim, przy ul. 11. Listopada w Białej doroczny opłatek (...); przy współudziale wszystkich drużyn bialskich (...). Było nie tylko tradycyjne łamanie się opłatkiem, ale też zabawa taneczna. Przygrywała orkiestra Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Białej. Zabawa skończyła się... niestety o godz. 21.00, bo ks. Mączyński gasząc światło, pomimo naszych prośb zmusił nas do opuszczenia sal”*.

Bardzo ważnym elementem działalności drużyny były wycieczki krajoznawcze i obozy letnie. W tych pierwszych często uczestniczył Władysław Kawiak, opiekun Kółka Krajoznawczego, nauczyciel geografii, zapalony wędrowiec. W latach 1936-1938 przewodnikiem oraz inspiratorem wycieczek górskich była dr Maria Działianka, drużynowa Kręgu Starszoharcerskiego „Kozice”, będąca w tym czasie hufcową. Były więc wycieczki na górę Żar, na Magurkę, Groniczki, Klimczok, Dębowiec, Skrzyczne, Baranią Górę.

Pierwszy obóz III Drużyny Harcererek im. Marii Konopnickiej przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej odbył się w lipcu 1931 r. w Cichej. Komendantką była Lilka Kuśnierzeńska. Uczestniczyło w nim aż 6 druhen, którym dyrektor handlowki udzielił zapomogi. One też w następnym roku szkolnym zostały zastępowymi lub funkcyjnymi.

W 1932 r. Hufiec pod koniec czerwca i na początku lipca zorganizował obóz w Ciścu k. Milówki, z komendantką p.hm. J. Poniatowską (hufcowa), obożną A. Libionką.

Latem 1933 r. zorganizowany był obóz w Poroninie, lecz następnie przeniesiony został do szkoły w Olczy – bliżej Zakopanego i Tatr. Był to obóz Hufca Bialskiego bez... namiotów.

W 1934 r. Hufiec w Białej Krakowskiej zorganizował obóz w Nowej Wsi k.Krynicy. Uczestniczkami obozu były harcerki różnych drużyn, a więc także III Drużyny Harcerek im. Marii Konopnickiej. Nowa Wieś zamieszkała była przez Łemków, lud bardzo biedny i zacofany. Po pierwszym wywiadzie we wsi okazało się, że głównym zadaniem harcerek będzie opieka samarytańska nad dziećmi i starcami. Tę służbę podjęły starsze harcerki. Na wieść, że harcerki „leczą”, do obozu nieprzerwanym strumieniem schodzili biedni, poranieni i chorzy ludzie z różnymi dolegliwościami. Nie wszystkim można było pomóc, na obozie nie było bowiem lekarki, ale rany opatrzyć, zdezynfekować i nałożyć odpowiedni opatrunek potrafiła każda samarytanka.

W czasie obozu odbyły się 2 wycieczki: 1-dniowa do Krynicy i 5-dniowa przez pasmo Jaworzyny, Hałę Łabowską i Pisaną do Piwnicznej, przez Pasma Radziejowej do Szczawnicy, przez Sokolicę do pustelni i ruin zameczku św. Kingi. Nie wymieniono w tej dłuższej wycieczce wszystkich miejscowości i atrakcji, lecz nawet to bardzo wyrwykowe potraktowanie kierunku przemieszczania się świadczy, jak wspaniałą przygodą było uczestnictwo w tych krajoznawczych wycieczkach.

W roku 1935 obchodzony był bardzo uroczyście jubileusz 20-lecia Związku Harcerstwa Polskiego. Centralne uroczystości oraz zlot odbyły się w Spale, w parku letniej rezydencji prezydenta RP prof. Ignacego Mościckiego. Spotkały się delegacje skautów z wielu krajów świata. Bialski Hufiec zorganizował tygodniowy obóz przedzlotowy w Straconce (doskonalone były harcerskie umiejętności). Obóz zlotowy prowadziła hufcowa J. Poniatowska (od nowego roku szkolnego przeniosła się do Liceum w Krzemieńcu na Wołyniu). Oboźnymi były Apolonia Mandatówna i Gizela Pękała, a gospodynią dr M. Dziamianka. Z Hufca Biała Krakowska wydelegowano na Zlot 34 harcerki, z czego 14 było członkiniami III Drużyny Harcerek im. Marii Konopnickiej przy Szkole Handlowej.

Kolejne obozy w których harcerki z III Drużyny uczestniczyły, to: w 1936 r. obóz w Zubrzycy Górnej (Orawa), w 1937 r. obóz w Mucharzu-Brańkówce, w 1938 r. obóz w Koszarawie, w 1939 r. obóz w Bańskiej k/Szaflar.

*

W okresie od 1931 r., a więc od powstania drużyny, do 1939 r. drużynowymi III Drużyny Harcerek im. Marii Konopnickiej przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej były:

- **Aniela Libionka:** założycielka i pierwsza drużynowa. Pełniła tę funkcję w latach 1931-1933. Była wzorem dyscypliny, energii i solidności. Prawo i przyrzeczenie było jej drogowskazem w całym pracowitym życiu. Sama pracując rzetelnie, wymagała tego samego od wszystkich.
- **Hildegarda Fajkis:** funkcję pełniła w latach 1933-1935. Podobnie jak poprzedniczka, należała do najlepszych uczennic. Solidna w nauce i pełnieniu obowiązków drużynowej (przygotowana przez poprzedniczkę) stanowiła wzór do naśladowania. Po kursie drużynowych w Czortkowie k.Zaleszczyk drużynę poprowadziła z całym oddaniem i zapałem. Z Bronisławą Mąkową założyła

drużynę zuchów w Szkole Powszechnej w Białej i prowadziły ją do czasu uzyskania pracy w 1936 r.

- **Weronika Chrobak:** objęła drużynę w 1935 r. i prowadziła ją do 1937 r. Nawyk odbywania wędrówek pozostał jej na całe życie. Przekazała go harcerkom, które zwędrowały całe Beskidy, a biwaki były dla nich odskocznią od codzienności.
- **Stanisława Zalewska:** objęła drużynę w 1938 r. i prowadziła ją do wybuchu II wojny światowej. Dobra uczennica – wzorowa harcerka, była pierwszą drużynową, która z opiekunką **Z. Pacut** prowadziła samodzielny obóz drużyny. Był to już czas Pogotowia Harcerek, stąd zbiórki drużyny miały charakter szkolenia sanitariuszek i przygotowywania do służby i opieki nad dziećmi i starcami.

*

W okresie okupacji hitlerowskiej drużyna przestała istnieć, ale harcerki hufca bialskiego, w tym III Drużyny Harcerek, włączyły się do pracy konspiracyjnej. Wiele z nich działało na miejscu, inne w Generalnej Guberni.

Po wyzwoleniu Polski spod hitlerowskiej okupacji odrodziło się harcerstwo. W Białej reaktywowano Szkołę Handlową, wprowadzono pod nazwą Gimnazjum i Liceum Ekonomiczne, ale zaraz też powstała tam drużyna harcerek, założona przez Władysławę Semik-Waligórę. Drużyna za patronkę obrała Emilię Plater. Przyboczną była najpierw Aleksandra Kasperlik, a następnie Irena Suchoń. Drużyna liczyła 5-6 zastępów, działała prężnie, stanowiła silną kuźnię kadry. Była zatem podporą hufca, chętnie też uczestniczyła w każdej akcji i wszelkich użytecznych pracach. Swoją działalność uwieczniła poprzez zapisy w nowej kronice drużyny.

HARCERSTWO CZECHOWIC I DZIEDZIC

Przekazuję wyrazy wdzięczności druźnie hm. Zdzisławie Kobieli za okazaną mi pomoc i udostępnienie materiałów dotyczących harcerstwa Czechowic, Dziedzic i okolicznych miejscowości.

W 1987 r. Komisja Historyczna Hufca wydała pod redakcją dh hm. Tadeusza Kopoczka *„Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)”*. Fragmentem owej publikacji rozpoczynam informacje o harcerstwie wspomnianych miejscowości.

W początkach, a później w latach rozwoju harcerstwa (1910-1912), Czechowice i Dziedzice były dwoma odrębnymi gminami wiejskimi. Eugeniusz Kopec w książce *„Szkice z przeszłości Czechowic – Dziedzic”* (Śląski Instytut Naukowy Katowice 1977) napisał o powstaniu w Czechowicach polskiej szkoły wydziałowej, której zadaniem było wychowanie dzieci w polskim duchu narodowym. Na str. 68 znajdujemy ważne dla harcerskiej przeszłości zdanie:

„Temu celowi miało służyć założenie przy szkole pierwszej na terenie Czechowic -Dziedzic drużyny harcerskiej”.

Zestawiając przytoczony cytat z wypowiedzią Jana Polaka, zawartą w „ankiecie” Komisji Historycznej Hufca – uzyskamy drugi niejako dowód, iż drużyna harcerska (skautów) w Czechowicach powstała już w roku szkolnym 1911-1912. J. Polak w cytowanej „ankiecie” wyraźnie użył terminu „skauting”, w przeciwieństwie do autora „Szkiców”.

J. Polak napisał:

„Prowadzącymi drużynę byli Tadeusz Woleński i Karol Mazurek, uczniowie Seminarium Nauczycielskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej w Białej. (...) Drużyna liczyła ok. 20 uczniów wymienionej Szkoły Wydziałowej, z których pamiętam: Alojzego Morawca, Adolfa Danela, Romualda Borgła, Artura Kasprzyka, Emila Żurka”.

J. Polak stwierdził też, iż drużyna owa była pierwszą w Czechowicach, a jej członkowie nosili mundury koloru zielonego (bluzy) i takie same chusty, zaś kapelusze typu skautowskiego, z odchylonym rondem i biało-czerwoną różą.

Nie wiadomo jak długo działała pionierska drużyna. Możemy się tego domyślać z faktu zwolnienia ze stanowiska kierownika szkoły Józefa Madejskiego i zmuszenia go do opuszczenia Czechowic. Mogło to nastąpić ok. 1912 r. na podstawie oskarżenia miejscowych germanofilii, którzy kierownikowi zarzucali szerzenie propagandy antyaustriackiej.

Należy przytoczyć jeszcze jeden cytat, pochodzący z opracowania hm. PL dr Ludwika Kohutka *„Przyczynek do dziejów ZHP w Cieszynie”*, zamieszczony w siódmym wydaniu *„Na Szlaku Harcerskiego Działania”* (publ. Komendy Hufca Cieszyn im. Zwycięzców II Wojny Światowej, wydana w maju 1983 r.), w którym na str. 8 czytamy:

„Wybuch I wojny światowej Polakom na Śląsku Cieszyńskim, od 600 lat będącym pod obcym panowaniem, przybliżył nadzieję na upragnioną wolność. Polacy wierzyli święcie, że dzięki tej wojnie Polska nareszcie odzyska swą

wolność. Za tę cenę skauci gremialnie zgłaszali się do tworzonego od 8 sierpnia 1914 r. w Cieszynie Legionu Cieszyńskiego. W samych tylko Dziedzicach sformowano pluton ochotników, w większości skautów miejscowej drużyny, od których przysięgę na wierność narodowi polskiemu odebrał nie kto inny, a Feliks Hajduk” (założyciel I Drużyny Skautów im. K. Pułaskiego przy gimnazjum polskim w Cieszynie).

Ochotnicy złożyli przysięgę w dniu 14 sierpnia 1914 r. Dowódcą sformowanego plutonu został Adolf Janik, zaś kwatera mieściła się (jak podaje E. Kopeć w „Szkicach”) w gospodzie J. Stryczka. Owacyjnie żegnany pluton 25 sierpnia 1914 r. wyjechał do Cieszyna, gdzie wcielony został do Batalionu Śląskiego Legionów Polskich.

Kolejną wzmiankę o czechowickim harcerstwie wyczytać można z monografii E. Kopcia na str. 103, gdzie jest informacja:

„Hufiec Związku Harcerstwa Polskiego w Cieszynie już w 1921 r. rozważał sprawę odbudowy ruchu harcerskiego w Dziedzicach”.

Dzisiaj trudno doszukać się dokumentów, mówiących o podległości dziedzickiego harcerstwa męskiego Hufcowi Harcerzy w Cieszynie. Nie sposób też jednoznacznie określić czasu trwania zależności. Być może, iż stan taki utrzymywał się do czasu organizacyjnego umocnienia Hufca Męskiego ZHP w Bielsku.

Z relacji byłego nauczyciela Leopolda Gilmana, w Szkole Powszechnej w Dziedzicach w 1922 r. działała drużyna skautowa. L. Gilman pamięta nazwiska następujących skautów: B. Gołucha, Kazimierza Guzika, Dzierżawę, Karola Sablika, Żeleznika. Wspomina też w „ankiecie”, że praca ich polegała na ćwiczeniu musztry, badaniu terenu (topografii) i wzorowała się na metodyce Baden-Powella.

*

POWSTAWIANIE DRUŻYN HARCERSKICH W CZECHOWICACH I DZIEDZICACH W OKRESIE 1928-1939 R.

DRUŻYNY MĘSKIE

Powyżej opisane zrzeszenia młodzieżowe dotyczą skautingu, natomiast przyjmuje się, że początkiem rozwoju harcerstwa w Czechowicach i Dziedzicach jest wrzesień 1928 r. Powstające w tym czasie drużyny harcerzy podporządkowane były Hufcowi w Bielsku, którego komendantem był Roman Koncki, zaś Hufiec wchodził w skład Śląskiej Chorągwi Harcerzy w Katowicach, której komendę kolejno sprawowali, hm. Marian Łowiński, hm. Jan Grzbiela, a następnie hm. Józef Bielec. Animatorami ruchu harcerskiego w okresie międzywojennym w Czechowicach i Dziedzicach byli T. Borkowski, J. Badura, phm. Stanisław Dutka.

Stanisław Dutka, kształcący się w Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej, wstąpił tam do nowo powstałej drużyny harcerskiej i działał w jej szeregach do zdania matury w 1928 r. Jednakże w celu pogłębienia wiedzy o harcerstwie, wakacje w 1928 r. przeznaczył na szkolenie, którego uwieńczeniem było zdobycie stopnia podharcemistrza. Jako młody nauczyciel z dniem 1 września 1928 r. objął pracę w IV Szkole Powszechnej w Czechowicach i już wkrótce spośród uczniów szkoły utworzył 2 zastępy, liczące po 12 harcerzy. Złączone

zastępy utworzyły I Drużynę Harcerzy im. gen. J. Bema, której St. Dutka z ramienia kierownictwa szkoły, został opiekunem. Dutka 25.10.1928 r. założył także Koło Przyjaciół Harcerstwa, składające się z członków rady pedagogicznej i rady rodzicielskiej. Pomoc udzielana przez KPH pozwoliła drużynie na urządzenie w latach 1929 i 1930 kolonii w Zadzielu k.Żywca z drużyną im. ks. Londzina.

W następstwie częstych zmian na stanowisku drużynowego z początkiem 1930 r. praca harcerska znacznie osłabła. Stan taki trwał dość długo, gdyż dopiero w styczniu 1932 r. na skutek braku drużynowego w I Drużynie Harcerskiej im. gen. J. Bema, na krótko nastąpiło jej połączenie z II DH im. ks. J. Londzina w Dziedzicach. Ożywienie działalności w drużynie nastąpiło dopiero w 1934 r., kiedy funkcję drużynowego objął Marian Grzyb. Drużyna liczyła wówczas 15 harcerzy. W tym jednak czasie (10.10.1928 r.) powstała Drużyna Harcerska „kolejowa” im. Bronisława Pierackiego, co odciągnęło dzieci kolejarzy od I Drużyny i przyczyniło się do likwidacji drużyny przy IV Szkole Powszechnej. Drużyna „kolejowa” posiadała własną harcówkę, bardzo dobrze wyposażoną w sprzęt obozowy oraz dysponowała urządzeniami sportowymi, boiskiem sportowym i lodowiskiem. Przedstawiciel Rodziny Kolejowej – Ignacy Gawędziński pełniący funkcję opiekuna drużyny, położył olbrzymie zasługi dla jej rozwoju. Jego staraniem Rodzina Kolejowa nie szczędziła funduszy na wycieczki, obozy letnie i zimowe oraz sprzęt obozowy.

Cofając się nieco w czasie, należy wspomnieć, że w 1928 r. w Szkole Powszechnej w Dziedzicach rozpoczął pracę Tadeusz Borkowski. Harcerstwo znał z obserwacji w czasie nauki w Seminarium Nauczycielskim. Podjął się więc założenia drużyny harcerskiej w szkole, w której rozpoczął pracę i tak powstała od 27.09.1928 r. II Drużyna Harcerzy w Dziedzicach. Jednakże z braku doświadczenia instruktorskiego jej założyciela i drużynowego praca początkowo rozwijała się powoli. Pierwszym drużynowym został St. Dutka, współpracujący z Józefem Badurą (nauczyciel Szkoły Powszechnej w Zarzeczcu k.Strumienia). Do najbardziej czynnych harcerzy w tym pierwszym okresie należeli: Edward Borowicz, Franciszek Byrdy, M. Grzyb, bracia Jeleniowie, Mieczysław Łaszczoł, Otto Sauer, Józef Sosna, Roman Żoczek i inni.

W 1931 r. drużynę objął Franciszek Krzysica. Od tego momentu aktywność drużyny wyraźnie wzrosła. Harcerze organizowali wycieczki w Beskidy, podejmowali prace zarobkowe, zbierali makulaturę i złom, a uzyskane pieniądze przeznaczali na potrzeby drużyny. Dnia 24.03.1934 r. drużyna zostaje przemianowana z II na I Drużynę Harcerzy im. ks. Londzina o specjalności wodnej.

Dnia 27.03.1934 r. drużynowym został Roman Żoczek. Po przeszkoleniu na obozie żeglarskim w Gdyni stał się zapalonym wodniakiem, a jego zainteresowania udzieliły się prawie wszystkim harcerzom z drużyny, co wpłynęło na zmianę charakteru jej pracy, czołowe bowiem miejsce zajęło żeglarstwo, w czym drużynowego walnie wspierali także: E. Borowicz, Stanisław Klimczak, Franciszek Kopeć i M. Łaszczoł.

W 1936 r. wzmocnione zostało Koło Przyjaciół Harcerstwa w następującym składzie osobowym: Wawrzyniec Waryas – prezes, Wiktor Łaszczoł – wiceprezes, Artur Kowalski – sekretarz, Józef Pietrzyca – skarbnik. W rok później drużyna uczestniczyła w Zlocie Śląskiej Chorągwi w Piekarach (komendantem Zlotu był hm.

Józef Bielec), a w czerwcu 1938 r. obchodziła 10-lecie działalności i z tej okazji otrzymała sztandar ufundowany przez KPH. W tym czasie drużynowym był M. Łaszczoł.

W sierpniu 1939 r. drużyna uczestniczyła w obozie letnim w Grodzie, którego komendantem był St. Dutka.

Do ważniejszych wydarzeń drużyny zaliczyć należy:

- 1929 r.: udział w uroczystości powitania przywożonej do kraju trumny z prochami gen. J. Bema,
- 1931 r.: obóz pod szałasami w Rychwałdzie k. Żywca, prowadzony przez T. Borkowskiego, Z. Kałusa i F. Krzysicę,
- 1932 r.: wizytacja Komendy Hufca, przeprowadzona przez N. Miodońskiego i Waltera Siekierzyńskiego,
- 1933 r.: wizytacja Komendy Chorągwi, przeprowadzona przez Romana Konckiego; drużyna uczestniczyła w obozie Hufca w Piwnicznej,
- 1936-1937 r.: w grudniu i styczniu kilku harcerzy uczestniczyło w kursie dla zastępowych w Soli, zorganizowanym przez Komendę Hufca; kurs prowadził St. Dutka,
- 1937 r.: wycieczka do Warszawy, połączona ze spotkaniem z Marszałkiem Polski E. Rydzem-Śmigłym, któremu drużyna wręczyła na pamiątkę statuetkę przedstawiającą harcerza; złożono także wizytę w Głównej Kwaterze Harcerzy.

Drużyna męska przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach tuż przed wybuchem II wojny światowej przeszkolona została z zakresu umiejętności sanitarnych (prowadził je instruktor-specjalista PCK N. Pniewski) oraz obrony przeciwlotniczej (instruktor LOPP Adolf Janik). Wydzielono z niej grupę harcerzy jako tzw. zastęp specjalny, w skład którego m. in. weszli: Leon Czyłok, Czesław Gil, Bronisław Janik, Zbigniew Krótki, Zbigniew Łaszczoł, Bolesław Maniszewski, Zbigniew Piernik, Rudolf Szkucik, Ludwik Skarżeński (Hes) i Ludwik Tora. Pod koniec sierpnia 1939 r. pełnili służbę łączności w przeciwlotniczym punkcie obserwacyjnym w Szkole Powszechnej w Dziedzicach, który połączony był z punktem odbiorczym w Urzędzie Gminnym, gdzie odpowiedzialną funkcję pełniła drużynowa harcerek Stanisława Janik. Punkt rozwiązany został w momencie likwidacji Urzędu Gminnego w dniu 2.09.1939 r.

DRUŻYNY ŻEŃSKIE

W 1932 r. powstała jedna z pierwszych drużyn harcerek – Drużyna im. Marii Konopnickiej przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach, którą założyła i prowadziła Janina Machalica-Maślisz. Jej przyboczną została Stanisława Janik. Machalica-Maślisz założyła także Gromadę Zuchową z drużynową Danutą Gil-Kopeć. We współpracy z gronem nauczycielskim a przede wszystkim z kierownikiem szkoły – Leopoldem Piesko oraz nauczycielkami Zofią Słomkówną, Elżbietą Zmęły jak i Bolesławem Machalicą (bratem drużynowej), drużynowa Janina Machalica-Maślisz organizowała szereg imprez dochodowych, a zdobyte w

ten sposób środki finansowe zostały przeznaczone na pomoc dla biednych dzieci oraz na zakup książek do biblioteki harcerskiej.

W 1933 r. powstała kolejna drużyna harcerek – Drużyna Kolejowa, której drużynową została E. Pała, założycielka także Gromady Zuchowej z drużynową J. Pisulówną. W tymże roku powstała dzika drużyna harcerek przy Szkole Powszechnej Nr 2, a prowadziła ją Elżbieta Kwaśna-Wojciechowska. Nieznane są przyczyny, dla których drużyna została zatwierdzona dopiero w 1935 r. Wojciechowska założyła także Gromadę Zuchową, w której drużynową była jej przyboczna – Danuta Cyankiewicz.

W 1935 r. powstała Drużyna Harcerek przy szkole Nr 1 w Czechowicach Górnych („Katarzyna”) oraz Gromada Zuchowa, którą prowadziła Janina Wiącek – drużynowa po kursie na Buczu. W 1937 r. drużynę przejęła Jadwiga Ociepczanka, a Gromadę Zuchową – Olga Czulak.

W 1938 roku powstała Drużyna Harcerek oraz Gromada Zuchowa przy Szkole Nr 3 w Czechowicach Lipowcu. Założycielką tych drużyn była Wanda Mrózek. Prowadziła wymienione wcześniej drużyny jak również Hufiec Żeński w Czechowicach.

W 1937 r. w Zabrzegu, Łucja Winkler założyła Drużynę Harcerek przy Szkole Powszechnej, zaś w Miliardowicach Kamila Grzewińska-Machnicka założyła Gromadę Zuchową i prowadziła ją do wybuchu II Wojny Światowej.

Teren Czechowic i Dziedzic w latach trzydziestych należał do Hufca Bielskiego, a ten podlegał Komendzie Chorałwi w Katowicach. Hufcówą harcerek była Aniela Widelówna. Dopiero w 1938-1939 r. na terenie Czechowic i Dziedzic powstał hufiec żeński, którego hufcówą była Wanda Mrózek.

Wykaz drużyn harcerek oraz gromad zuchowych należących do Hufca Czechowice - Dziedzice w latach 1938 i 1939:

Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej Nr 1 w Dziedzicach – drużynowa J. Machalica,

Drużyna Harcerek przy PKP w Dziedzicach – drużynowa E. Pała,

Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej w Zabrzegu – drużynowa Ł. Winkler,

Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej Nr 1 w Czechowicach Górnych – drużynowa J. Wiącek,

Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej Nr 2 w Czechowicach „Kopalnia” – drużynowa E. Kwaśna, J. Ociepka,

Drużyna Harcerek przy Szkole Powszechnej Nr 3 w Czechowicach Lipowcu – drużynowa W. Mrózek,

Krąg Drużynowych im. E. Plater – drużynowa W. Mrózek,

Gromada Zuchów przy Szkole Powszechnej Nr 1 Czechowice Górne – drużynowa J. Wiącek,

Gromada Zuchów przy Szkole Powszechnej Nr 2 Czechowice (Kop. Silesia) – drużynowa O. Czulak,

Gromada Zuchów przy Szkole Powszechnej Nr 3 Czechowice Lipowiec – drużynowa W. Mrózek,

Gromada Zuchów przy Szkole Powszechnej Nr 1 Dziedzice – drużynowa D. Gil,

Gromada Zuchów przy PKP Dziedzice – drużynowa J. Pisula,

Gromada Zuchów przy Szkole Powszechnej Nr 2 w Ligocie – drużynowa K. Grzewińska-Machnicka.

W czerwcu 1939 r. zorganizowano w Czechowicach i Dziedzicach Złot harcerek i zuchów, a w lipcu tegoż roku zorganizowano obóz i kolonię zuchową w Bystrej Śląskiej. Komendantką obozu była Wanda Mrózek.

DRUŻYNA HARCERSKA KOLEJOWA W DZIEDZICACH

W 1933 r. staraniem Rodziny Kolejowej założona została Drużyna Harcerska im. Bronisława Pierackiego, powstała z harcerzy podupadłej drużyny przy Szkole Powszechnej nr 4.

Miejscowość Dziedzice, dzięki stacji węzłowej I kl. i parowozowni, stanowiła silny ośrodek kolejarski, toteż drużyna posiadała własną harcówkę i boisko, a w zimie także lodowisko.

Antoni Gawędziński, przedstawiciel Rodziny Kolejowej – będący opiekunem drużyny, położył duże zasługi dla jej rozwoju. Jego staraniem Rodzina Kolejowa nie szczędziła środków pieniężnych na wycieczki, obozy i zimowiska, a także na zakup sprzętu obozowego i sportowego, dzięki czemu obozy można było urządzać o setki kilometrów od Dziedzic. Liczne były też wycieczki po Beskidzie Śląskim.

Do najaktywniejszych działaczy Drużyny „Kolejowej” należeli w tym okresie: Marian Grzyb, Adam Krótki, Edward Kobiąłka, Waldemar Sierpina, Jerzy Szostak, Stanisław Rodak, Jan Orawski, Otto Szubert, Stanisław Zajac, Stanisław Hanek.

Z ramienia władz oświatowych funkcję opiekuna sprawował nauczyciel Szkoły Powszechnej nr 4, zarazem wielki przyjaciel harcerzy – Alojzy Donocik, natomiast niezawodnym organizatorem był Marian Grzyb. Przy jego pomocy odbył się obóz w Cepcewiczach Wielkich nad rzeką Horyń na Polesiu (w majątku hr. Poniatowskiego). Komendantem był T. Borkowski, zaś opiekunami A. Gawędziński i A. Donocik. W czasie wakacji zimowych 1935-1936 harcerze „kolejowi” uczestniczyli w kursie dla zastępowych w Soli (organizator: Komenda Hufca Bielsko), zaś latem 1936 r. drużyna obozowała nad granicą polsko-rumuńską w jarze doliny Dniestru w Chudykowcach na Podolu. Komendantem był S. Zajac (drużynowy), zaś opiekunem A. Donocik. Obóz miał charakter kursu zastępowych. W rok później latem kurs zastępowych zorganizowano ponownie, tym razem w Mszanie Dolnej nad Rabą.

W 1936 r. przy drużynie powstał starszoharcerski zastęp skautowy wodniaków z Adamem Krótkim na czele. Już w sierpniu 1937 r. zorganizował on spływ kajakowy rzeką Niemen od granicy polsko-radzieckiej w Stołpcach do Grodna, a następnie Kanałem Augustowskim do Augustowa. Nieco później zastęp przekształcił się w VII Drużynę Skautów, której drużynowym został R. Żoczek. Od 1938 r. funkcję tę przejął S. Zajac, którego przybocznym był Adam Krótki.

Drużynowi:

1928-1939 r. Stanisław Chanek, Stanisław Zajac, Marian Grzyb, Stefan Fichtel, Tadeusz Sikora.

1945 r. drużyna została przemianowana z Pierackiego na Mariana Grzyba.

1945 r. drużynowymi są Stanisław Chanek, Lasota Ewa, Zygmunt Rodak.

1949 r. p.o. drużynowy Zbigniew Rodak.
Obozy, w których drużyna brała udział: 1935 r. Cepcewicz – Polesie (komendant obozu Tadeusz Borkowski), 1936 r. Jaworze (komendant obozu Marian Grzyb), 1936 r. Chudykowice – Podole (komendant obozu Stanisław Zajac), 1938 r. Stołpce, 1939 r. Grodno, 1939 r. Manmonstal (Podole).

DRUŻYNA HARCERSKA IM. WŁADYSŁAWA WARNEŃCZYKA W CZECHOWICACH-LIPOWCU

Drużynę Harcerską na Lipowcu im. Władysława Warneńczyka i Gromadę Zuchową w 1934 r. założył i prowadził Stanisław Dudka, a w 1936-1939 r. drużynowym był prawdopodobnie Kazimierz Sadlik. Natomiast drużynowym Gromady Zuchowej - Gondek.

Lata okupacji hitlerowskiej 1939-1945 r. nie pozwoliły na oficjalne działanie drużyny, dlatego praca harcerstwa została zawieszona. Jednak starsi harcerze tej drużyny, nie mogąc pogodzić się z okupacją hitlerowską, wstąpili do organizacji konspiracyjnej ZWZ/AK. Niestety, niewielu harcerzy zaangażowanych w konspiracyjną działalność doczekało wolnej Polski. Ten tragiczny los między innymi spotkał Kazimierza i Stefana Bocianów. W 1942 r. zostali aresztowani i uwięzieni w KL Auschwitz. Torturowani w śledztwie, nie zdradzili swoich kolegów. Kazimierz Bocian został rozstrzelany 7.03.1943 r., natomiast Stefana Bociana 25.08.1944 r. ewakuowano do Neuengamme, skąd 1.05.1945 r. wraz z innymi więźniami tego obozu został zapędzony do portu w Lubece i załadowany na jeden ze statków „Thielbeck”, „Athenę”, „Cap Arcanę” lub „Deutschland”. Na pełnym morzu 3.05.1945 r. flotylla ta została wskutek niemieckiej prowokacji zatopiona przez aliantów.

W 1945 r. drużynę reaktywował Jan Bocian. Pracował z drużyną bardzo krótko, ponieważ został aresztowany przez służby UB. Drużynę przejął druh Józef Hoczek ze swoim bratem, przybocznym Stefanem Hoczkim i obaj prowadzili ją do 1946 r. Wcześniej, w 1945 r., obaj harcerze aktywnie włączali się w dyżury pogotowia harcerskiego na stacji PKP Dziedzice, dla repatriantów i powracających z obozów koncentracyjnych oraz z przymusowych robót.

W latach 1947-1948 drużynowym został Rudolf Pustelnik, przybocznym Robert Szary.

W 1947 r. drużyna samodzielnie zorganizowała obóz w Laskowej koło Limanowej. Komendantem tego obozu był Rudolf Pustelnik, zaś organizatorem i opiekunem obozu był Józef Czyż. Harcerze tej drużyny byli bardzo wysportowani, organizowali atrakcyjne zawody między zastępami oraz drużynami i włączali się aktywnie we wszystkie imprezy organizowane przez Hufiec Żeński Dziedzice. Drużyna bardzo rozśpiewana przez braci Hoczków, została ogólnie nazywana „śpiewakami”. Na marginesie dodam, że w tym czasie drużyny męskie podlegały pod Hufiec w Bielsku.

Od 1948 roku do maja 1950 r. drużynę prowadził druh Józef Domaradzki. Drużyna organizowała obozy i biwaki, zawody sportowe. Harcerze brali udział w szkoleniach i imprezach organizowanych samodzielnie i przez Hufiec. W latach 1950-1956 drużyna przestała istnieć. Ponownie została reaktywowana w 1957 r. i prowadził ją Jan Domaradzki, przyboczny Jan Czorny.

Drużynowi:

Od 1934-1936 r. Stanisław Dutka – założyciel drużyny i drużynowy,

Od 1936-1939 r. Kazimierz Sadlik,

Od 1945 r. Jan Bocian (aresztowany przez UB)

Od 1945-1946 Józef Hoczek,

Od 1947-1948 Rudolf Pustelnik,

Od 1948-1950 Józef Domaradzki.

Drużyna harcerek

Drużynowe:

Od 1935-1938 r. Janina Wiącek,

Od 1938-1939 r. Wanda Mrózek,

Od 1945-1946 r. Wanda Korzeniowska,

Od 1947-1948 r. Stefania Dąbrowska,

Od 1948-1949 r. Irena Dąbrowska.

DRUŻYNA HARCERSKA IM. ŻWIRKI I WIGURY – „KOPALNIA”.

Jesienią 1932 r., za przyczyną Robotniczego Towarzystwa Opieki nad Dziećmi oraz za zgodą Stanisława Ciejki – kierownika Szkoły Podstawowej nr 2 w Grabowicach, założona została w rejonie tejże szkoły Drużyna Czerwonego Harcerstwa. Drużyna ta organizowała swoją działalność pod ideowym kierunkiem Polskiej Partii Socjalistycznej i wspierana była przez środowisko górników kopalni „Silesia”.

Niestety, niemalże od momentu założenia drużyny, jej członkowie narażeni byli na szykany władz oświatowych. Próby obrony przed owym prześladowaniem podjął się wójt gminy Franciszek Zieleźnik, lecz bez większego rezultatu.

Z końcem 1933 r. władze oświatowe wydały polecenie obniżania ocen z zachowania wobec dzieci przynależących do tej drużyny. Rezultat okazał się oczywiście na tyle szkodliwy, że liczebność członków drużyny szybko malała. Niezależnie jednak od tego, drużyna kontynuowała swoją działalność aż do 1939 r.

Podsumowując dorobek Drużyny Harcerskiej im. Żwirki i Wigury – „Kopalnianej” nie można pominąć takich oto jej osiągnięć:

- Z okazji Świąt Wielkanocnych, trzymali warty przy Bożym Grobie.
- Drużyna brała czynny udział we wszystkich świątach państwowych, kościelnych oraz w święcie górników.
- Jej członkowie pełnili dyżury na stacji PKP Dziedzice – udzielając pomocy sanitarnej i informacyjnej powracającym z obozów koncentracyjnych i przymusowych robót.
- Wspólnie z drużynami żeńskimi, które prowadziły Róża i Irena Żak, organizowane były ogniska dla mieszkańców Czechowic i Dziedzic oraz biwaki z gramiami terenowymi z zakresu terenoznastwa, pionierki i pierwszej pomocy.
- Organizowano spotkania z górnikami, kominki, wspólne festyny w celach zarobkowych. Natomiast praca w zastępie polegała na nauce śpiewu i przygotowaniu do zdobycia stopni i sprawności, musztry. Zbiórki odbywały się w „Domu Noclegowym” czyli tzw. koszarach kopalni „Silesia” w Czechowicach.

- Intensywnie uprawiali sport, zwłaszcza pływanie. Treningi i zawody odbywały się na stawie kopalnianym.

W 1937 r. drużynowym drużyny harcerskiej i gromady zuchowej był Franciszek Foltyn – syn górnika. Pełnił tę funkcję do wybuchu II wojny światowej.

Przy okazji wspomnieć należy o wielkim zaangażowaniu matek harcerzy w życie drużyny. Wspólnie z drużyną organizowały różnego rodzaju imprezy dochodowe, z których fundusze przeznaczone były na wyposażenie w sprzęt obozowy i materiał na mundurki, a z materiału tego, matka Franciszka Foltyna z wielkim poświęceniem szła te mundurki dla harcerzy.

Z chwilą rozpoczęcia się okupacji hitlerowskiej, Franciszek Foltyn został wysłany na roboty przymusowe do Niemiec, skąd wrócił w kilka miesięcy po wyzwoleniu. Objął więc ponowne prowadzenie drużyny od Władysława Kozika, który reaktywował drużynę w kwietniu 1945 r.

DRUŻYNA HARCERZY IM. KS. J. LONDZINA W ZABRZEGU¹¹

Michał Białas – współtwórca Kroniki Harcerzy im. ks. J. Londzina w Zabrzegu, tak oto po latach wspomina początki powstania harcerstwa w Zabrzegu: „10-cio letni Józef Puchałka po przeczytaniu książki Schreieberta i Piaseckiego <Harce młodzieży polskiej>, postanowił że będzie harcerzem”. Tak więc od determinacji Józefa Puchałki rozpoczęły się poczynania uwieńczone niebywałym sukcesem i przynoszące chwałę młodzieży z Zabrzega, niewielkiej wioski obok Czechowic-Dziedzic.

Kontynuując wątek o początku harcerstwa w Zabrzegu trzeba nawiązać także do tego, co piszą i inni autorzy Kroniki – jak niełatwe było to zadanie, biorąc pod uwagę, że w latach trzydziestych życie dzieci wiejskich poza szkolnymi obowiązkami obciążone było pracami domowymi oraz gospodarskimi. Jedynie w okresie zimowym było więcej wolnego czasu, który dzieci mogły z większą swobodą wykorzystywać na sporty zimowe i inne rozrywki.

Z początkiem 1930 r., rodzice Franciszka Małki, Rudolfa Kozika i Ignacego Kuboszka, zdecydowali się wysłać swoich synów do Szkoły Powszechnej w Dziedzicach, przekonani o wyższym poziomie nauczania w „mieście”. Tam chłopcy ci wstąpili do szkolnej drużyny harcerskiej. Zbiórki harcerskie odbywały się w niedzielę, więc i Józef Puchałka wybrał się z wymienionymi kolegami na jedno z takich spotkań i w tajemnicy przed rodzicami zapisał się do harcerstwa. Od tego czasu cała czwórka co niedzielę po południu maszerowała do Dziedzic na zbiórkę. Latem 1932 r. Drużyna dziedzicka urządziła biwak w lesie pomiędzy miejscowością Zabrzeg a Miliardowice. W czasie biwaku przeprowadzono próbę na pierwszy stopień harcerski – na „młodzika”. Jesienią tego roku drużynowy zorganizował w szkole kominek i odbyło się przyrzeczenie, które odebrał od „nowych”, przybyły na tę uroczystość komendant Hufca w Bielsku, phm. Józef Miodoński. Gdy na piersi Józefa Puchałki i jego kolegów przypinany był harcerski krzyż, z niemalym

¹¹ Opracowane w oparciu o Kronikę Drużyny – praca zbiorowa: Józefa Puchałki, Michała Białasa i Rudolfa Puchałki.

wzruszenie Józef stwierdził, że spełniło się jego marzenie – został pełnoprawnym harcerzem, był członkiem Związku Harcerstwa Polskiego.

Przez najbliższy rok Józef brał udział w pracach drużyny dziedzickiej, stale jednak myślał o zorganizowaniu harcerstwa w Zabrzegu. W szkole namawiał kolegów do spotkań przy grze w piłkę nożną, ale w czasie tych spotkań w większym gronie, czy w czasie wypasania krów i kóz, opowiadał kolegom o harcerstwie.

W roku 1933 r., gdy ukończył 7 klas Szkoły Powszechnej w Dziedzicach, ojciec posłał go na naukę do 8 klasy w Bielsku. Nadal jednak należał do drużyny harcerskiej w Dziedzicach. W tym czasie w Zabrzegu istniała Organizacja paramilitarna, silnie zorganizowana i wspomagana przez Związek Strzelecki. Do tej organizacji należeli działacze zabrzescy razem z wójtem J. Tycem i kierownikiem szkoły K. Pytlem. Organizacja ta opiekowała się oddziałem młodzieżowym pod nazwą Orłęt. Dla jej spopularyzowania, sprawy organizacyjne wzorowano na harcerstwie, natomiast program działania był planowany i kontrolowany przez Związek Strzelecki. Harcerstwo jako organizacja „wyższej użyteczności”, było dozwolone w szkołach, natomiast owa organizacja młodzieżowa Orłęt nie była przez Ministerstwo Oświaty akceptowana. Mimo to, jeżeli jej członkami byli tacy działacze jak w Zabrzegu, nikt nie zabronił młodzieży szkolnej uczęszczania na zbiórki tych właśnie Orłęt.

Należy przy okazji przypomnieć takie uwarunkowania życia społecznego w „tamtych czasach”, że w miejscowości liczącej zaledwie 3000 mieszkańców (w roku szkolnym 1934-1935), istniało aż kilkanaście najrozmaitszych związków i stowarzyszeń. Czasami zdarzało się, że jeden człowiek był w jednym związku prezesem, w drugim sekretarzem, a w trzecim skarbnikiem i w „n-tym” – członkiem wspierającym lub też honorowym. Często praca poszczególnych organizacji, związków czy stowarzyszeń, polegała tylko na zbieraniu składek członkowskich oraz wymarszu w dniu Święta Narodowego w mundurach z poczem sztandarowym na czele. Co gorsza, tak zorganizowane skupiska osób często wzajemnie się „ścierały”, prowadząc szkodliwe współzawodnictwo, którego głównym celem było przeciąganie członków na swą stronę.

Wybiegając nieco do przodu, kiedy drużyna harcerska rozpoczynała działalność w Zabrzegu, w taki to sposób rywalizowały między sobą organizacja Orłęt – skupisko „narybku” dla Związku Strzeleckiego i Drużyna Harcerzy. Michał Białas, jako trzynastoletni chłopiec, został zwabiony do Orłęt pięknym mundurkiem. Była to wówczas jedyna organizacja młodzieżowa mająca idealne warunki rozwoju na terenie Zabrzega, a wszelkie problemy materialne były rozwiązywane z wielką hojnością przez Związek Strzelecki. Związek ten, jako organizacja paramilitarna, podlegał bezpośrednio Ministerstwu Spraw Wojskowych. Druga organizacja młodzieżowa – z trudnością rozwijająca się drużyna miejscowych harcerzy, nie miała niestety tak hojnych i potężnych opiekunów, co było powodem, że swe plany i nadzieje dalszego rozwoju oraz pracy musiała realizować w oparciu o własną pomysłowość.

Tenże Michał Białas po latach wspomina:

„..... program pracy orłęcej podobał mi się bardzo, lecz metody dotyczące wychowania młodzieży jako przyszłych obywateli, uważałem za mylne i zgubne. Obserwując tę nieliczną grupkę harcerzy, poznawszy ich

drużynowego, który mimo piętrzących się zwalów najrozmaitszych trudności, z bezprzykładnym zapalem i poświęceniem, starał się z pomocą dwóch młodziutkich zastępowych, pokonać te przeszkody, rozpoczął pracę doprowadzić do końca, a zatem ugruntować harcerstwo na trwałych fundamentach. Widziałem rozpalone dziwnym blaskiem oczy harcerzy, którzy z zapalem wykonywali swe zadania, przewyższając pod każdym względem swych rówieśników z orląt, dając swym zachowaniem, punktualnością i obowiązkowością, dobry przykład w szkole, w domu i poza domem, niosąc chętnie pomoc słabszym – bliźnim. Widziałem jak z wielkim wysiłkiem oszczędzali swe grosze z drobnych podarunków, aby wreszcie mogli ubrać ten wymarzony mundurek oraz by móc kiedyś wyjechać chociaż na parę dni na obóz letni. Obóz był szczytem marzeń oraz zapłatą za całoroczny trud”.

Latem 1936 r. kierownik szkoły w Zabrzegu Karol Pytel, otrzymał polecenie z Uniwersytetu Ludowego w Katowicach, by wysłać na Kurs Przodowników Samokształceniowych wstępnej Organizacji Uniwersytetu Ludowego w celu otwarcia placówki samokształceniowej w Zabrzegu. Kierownik zaproponował wyjazd na ten kurs Józefowi Kopciowi, lecz ten odmówił uczestnictwa w kursie. W tej sytuacji wyjazd zaproponowano Józefowi Puchałce, który uwarunkował udział w kursie od wyrażenia zgody kierownik na zorganizowanie harcerstwa przy szkole w Zabrzegu i przejęcie opieki nad tą drużyną. Gdy więc kierownik zaaprobował takie warunki, było to ukoronowaniem marzeń Józefa.

Wspomniany kurs odbył się w Czatkowach koło Krzeszowic i trwał 3 tygodnie. Po powrocie z kursu, wraz z Franciszkiem Maską zdołał zgromadzić kandydatów do wstąpienia w szeregi harcerskie, więc grupę tę zarejestrował u swojego drużynowego w Dziedzicach dh. Edwarda Borowicza zwracając się jednocześnie z prośbą o przyjęcie do 1 Drużyny Harcerzy im. ks. Józefa Londzina w Dziedzicach.

Rozkazem Nr 1 z dnia 25.10.1936 r. zostali przyjęci jako II Pluton Zabrzeg niżej wymienieni druhowie:

1 Antoni Białas	ur. 25.10.1922 r. w Zabrzegu
2 Józef Płonka	ur. 19.03.1923 r. w Zabrzegu
3 Antoni Maśka	ur. 10.10.1922 r. w Zabrzegu
4 Józef Puchałka	ur. 4.03.1920 r. w Zabrzegu
5 Franek Maśka	ur. 31.08.1919 r. w Zabrzegu
6 Ludwik Kozik	ur. 4.12.1926 r. w Zabrzegu
7 Rudolf Maśka	ur. 4.11.1926 r. w Zabrzegu
8 Józef Kołoczek	ur. 15.02.1926 r. w Zabrzegu
9 Rudolf Puchałka	ur. 20.03.1927 r. w Zabrzegu
10 Edward Tyc	ur. 6.07.1924 r. w Zabrzegu
11 Alojzy Stoszek	ur. 19.11.1926 r. w Zabrzegu
12 Karol Poloczek	ur. 4.11.1925 r. w Zabrzegu
13 Franciszek Machej	ur. 20.11.1925 r. w Zabrzegu.

Druh Borowicz pojechał z wizytą do Plutonu oraz na rozmowę z kierownikiem szkoły K. Pytlem – opiekunem drużyny. Józef Puchałka został

zastępowym plutonu, natomiast kierownik szkoły przydzielił zastępowi miejsce na harcówkę. Taki – w skróconym opisie, był początek harcerstwa w Zabrzegu.

Nie bez znaczenia jest dobór patrona drużyny, gdyż ksiądz prałat Józef Londzin syn Józefa i Katarzyny z d. Kuboszek urodził się 5.02.1863 r. w Zabrzegu. Szkołę Powszechną ukończył w Zabrzegu, gimnazjum w Bielsku, a wydział teologii w Ołomuńcu. Świecenia kapłańskie otrzymał w 1884 r. Pracował jako duszpasterz w Strumieniu, Międzyrzeczu i Cieszynie. W 1895-1907 r. był katechetą w Gimnazjum Polskim w Cieszynie. W 1891 r. został wybrany do Zarządu Głównego Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego, gdzie walczył o prawa językowe dla ludności polskiej. Po śmierci Pawła Stalmacha (1891 r.) został redaktorem i wydawcą „Gwiazdki Cieszyńskiej”. Pod zaborem austriackim działał w wielu polskich organizacjach. Był prezesem Dziedzictwa Bł. Jana Sarkandra. W 1902 r. założył Śląskie Towarzystwo Ludoznawcze w Cieszynie. Był członkiem Rady Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego. Jako prezes Polskiego Towarzystwa Turystycznego „Beskid Śląski” był inicjatorem budowy dwóch schronisk turystycznych na Ropiczce i Stożku. W latach 1907-1911 był posłem do parlamentu austriackiego. Po pierwszej wojnie światowej pracował w Polskiej Radzie Narodowej Śląska Cieszyńskiego. W 1919 r. został wybrany posłem do Sejmu Ustawodawczego RP, a od 1922 r. był posłem do Sejmu Śląskiego. W 1927 r. został mianowany burmistrzem miasta Cieszyna. Wolny czas poświęcał na zbiór materiałów o historii szkolnictwa polskiego i kościoła na Śląsku Cieszyńskim. W spuściźnie pozostawił szereg prac naukowych. Zmarł 21.04.1929 r. w Cieszynie.

Ambicje Józefa Puchałki wykraczały jednak poza możliwość kierowania w Zabrzegu zastępem, usilnie pragnął stworzyć drużynę i dopiął swego. Pojechał na kurs drużynowych w Kątach Podlaskich i otrzymał nominację na drużynowego. W kwietniu 1938 r. Hufcowy Hufca Bielskiego hm. L. Łaciak powołał nową jednostkę harcerską w Zabrzegu – 10 Drużynę Harcerzy im. ks. J. Londzina i mianował jej drużynowym h.o. Józefa Puchałkę. Dnia 12.04.1938 r. drużynowy 1 Drużyny Harcerzy w Dziedzicach E. Borowicz, przekazał oficjalnie inwentarz dotychczasowego II Plutonu – 10 Drużynie Harcerzy w Zabrzegu. Od tego czasu Drużyna ta była samodzielną jednostką. Kierownik Szkoły K. Pytel przekazał funkcję opiekuna drużyny – nauczycielowi Stanisławowi Niemczykowi. W tym roku Franciszek Maśka skończył Kurs Wodzów Zuchowych w Nierodzimiu koło Skoczowa i zorganizował Gromadę Zuchową, która w rok później liczyła około 20 chłopców. Przybocznym drużynowego Józefa Puchałki został Michał Białas. Sprawy administracyjne drużyny prowadził Józef Maśka.

Roztropność i ambicje harcerzy pokonywały niemal wszystkie problemy natury materialnej i organizacyjnej. Gospodarze zabrzescy nie byli bogaczami, nie mogli wspierać potrzeb finansowych drużyny harcerskiej. Wobec tego, aby zdobyć środki finansowe na udział w biwaku lub obozie, harcerze urządzali przedstawienia teatralne, cieszące się na wsi dużym powodzeniem. Między innymi wystawiano takie sztuki jak: „Jasełka”, „Zasadzkę”, „Nasi jadą”, „Prawy Harcerz”. Żeby uporać się z brakiem umundurowania harcerzy, wpadli na pomysł, by część pieniędzy uzbieranych z przedstawień przeznaczyć na kupno od miejscowej straży pożarnej

materiału magazynowanego na mundury strażackie, a matki harcerzy uszyły z tego materiału mundurki harcerskie.

Okres zimowy umożliwił drużynie dokładne zaplanowanie programu działania na rok następny. Poza zbiórkami drużyny, zaplanowano wyjazd na wymarzony kilkudniowy biwak harcerski. Wybrali na tę okazję czerwiec i miejsce w Jaworzu, gdzie wcześniej otrzymali pozwolenie obozowania na terenie posiadłości hrabiego Larisza. Nie zdawali sobie sprawy z kłopotów, jakie wynikną z braku namiotów i odpowiedniego ekwipunku gospodarczego, środka transportu i opiekuna niepełnoletnich druhow, bo takie obowiązywały wymogi. Franciszek Maśka i Józef Puchałka byli niepełnoletni i nie wolno im było obozować bez opiekuna. W tej sprawie zwrócili się do Katolickiego Stowarzyszenia z prośbą o pomoc, ale w międzyczasie zadeklarował pomoc Franek Białas chłopak pełnoletni – kuzyn Michała Białasa, który zgodził się pojechać z nimi. Problem opiekuna biwaku został zatem pomyślnie rozwiązany, ale nie mieli z kolei środka transportu do Jaworza koło Bielska – miejscowości oddalonej od Zabrzega ok. 20 km. Każdy uczestnik biwaku miał swój własny bagaż i z nim decydował się na tak długi przemarsz, ale trzeba było zrobić wózek do przewozu sprzętu kuchennego. Ze skromnych składek lub darów udało się kupić kociołek i parę mniejszych naczyń, a resztę druhowie przynieśli z domów. Po rozmowie z rodzicami uczestników biwaku każdy chłopak otrzymał 2 złote i tyle jedzenia, na ile danego rodzica było stać. Na artykuły spożywcze składały się: kiełbasa, ziemniaki, kasza, słonina, tłuszcz i bochny chleba z domowego wypieku. Od wójta Zabrzega – Tyca, wypożyczyli plandekę, której używał w sklepie do nakrywania w magazynie towarów spożywczych, a która miała spełniać na biwaku ten sam cel. Już na miejscu, dla zabezpieczenia sobie miejsc noclegowych, musieli wybudować szałas – na wzór tych, o których wcześniej czytali w książce *Harce młodzieży polskiej*.

W pierwszych dniach biwakowania było dobrze, pogoda dopisywała, jedzenia było dosyć, opiekun nie wymuszał jakichś szczególnych form zachowań, więc w jakimś sensie byli zadowoleni, gdyż nie byli skrępowani poważniejszymi rygorami i kierowali się własnym poczuciem odpowiedzialności za poczynania. Jednak po tygodniu pogoda zaczęła się pogarszać i nastąpiły dni deszczowe. Namiot żywnościowy (z plandeki) spełniał swoje zadanie, ale szałas mieszkalne były nieszczelne i trzeba było szukać suchego miejsca dla szeregowych harcerzy oraz dla komendy biwaku. Niedaleko było gospodarstwo i gospodarz pozwolił im zakwaterować się w stodole. Zaczęło jednak brakować pożywienia, a chłopacy nie chcieli wracać do domu i skra zaplanowanego pobytu na biwaku. Posiłki stanowiła kasza i kompoty z owoców, więc jednego dnia, o 4-tej rano, kilku chłopaków poszło do wielkiego hrabiowskiego ogrodu – w aleje obsadzone drzewami śliw i zaczęli obierać owoce. Na ich nieszczęście złapał ich ogrodnik, przyprowadził chłopców do bazy biwakowej i postraszył, że powiadomi o tym wykroczeniu hrabiego. Oczywiście harcerze unieśli się honorem i z własnej inicjatywy stanęli z przeprosinami przed obliczem hrabiego. Wysłuchawszy przeprosin, hrabia pochwalił przybyłych za odwagę przyznania się do winy i zezwolił na zbieranie owoców pod drzewami, ile tylko zechcą. W ten sposób owocowa spiżarnia na obozie uzupełniała braki w wyżywieniu i wszyscy dotrwali do końca biwaku. Do

dosyć zabawnej informacji, uzupełniającej opis biwaku, należy następujący fragment wspomnień jednego z uczestników obozu:

„Dla większej odwagi przy pełnieniu nocnych wart, zabraliśmy ze sobą psa - nierasowego kundla, łaszącego się do każdego z nas. Psa karmiliśmy tym samym, co i my jedliśmy. Gdy jednak zaczęło brakować pożywienia, posiłki składały się z kaszy oraz kompotu z owoców. Pies nie chciał ani jednego, ani drugiego. Kiedy nastąpił termin powrotu do domu, spakowaliśmy sprzęt na wózek i rozpoczęliśmy marsz do Zabrzega. Jedynym problem był pies, który był tak osłabiony, że musieliśmy go wieźć na wózku ze sprzętem. Na szczęście, po powrocie do domów, żaden z chłopców nie zachorował, a pies także odzyskał dawną kondycję”.

Rozmyślnie pozwoliłem sobie na nieco szczegółowsze opisanie tych pierwszych wydarzeń biwakowych drużyny, gdyż autorzy kroniki bardzo wiernie oddali klimat i atmosferę tak dojrzałego zachowania się chłopców małoletnich. Ten pierwszy biwak dał im poczucie autodyscypliny i samowystarczalności – co kształtowało młode charaktery w tak pozytywny sposób.

Pomijam opisy kolejnych obozów i biwaków – równie wspaniałych i pełnych atrakcji, bo oto zdarzenia 1939 r. zmusiły zabrzeskich harcerzy do włączenia się w przygotowania na wypadek wybuchu wojny. Tak jak inne drużyny z Dziedzic czy Czechowic angażowali się w służbę porządkową jako łącznicy dla władz wojskowych, w zabezpieczanie mienia szkół. Uczestniczyli w tworzeniu w najbardziej ruchliwych punktach posterunków regulujących ruch uliczny, by nie powstawały zatory dla ewakuującej się ludności. Można śmiało stwierdzić, że hasło Czuwaj oraz prawo harcerskie zostały wprowadzone w czyn w pełnym zakresie. Wielu z nich uczestniczyło następnie w kampanii wrześniowej z bronią w rękach, np. Alfred Puchałka (plutonowy podchorąży) zginął już na początku wojny w 1939 r. Niektórzy dostali się do obozów koncentracyjnych. Jeden z więźniów opowiadał po szczęśliwym powrocie w 1945 r., z obozu, że i tam za drutami kolczastymi, w nieludzkich warunkach bytu, na pryczach – „..... do późna w nocy, szeptem pod kocami, prowadziliśmy rozmowy i wspomnienia o harcerstwie. W naszych młodych umysłach, planowaliśmy po przeżyciu w obozie – dalszą, wznioślejszą aktywność w szeregach harcerskich”.

A oto skromna lista „Londzinowców”, którzy znaleźli się w Wojsku Polskim na zachodzie: drużynowy – Józef Puchałka, przyboczny – Michał Białas, wódz zuchowy – Franciszek Maśka, zastępowy – Edward Tyc, zastępowy – Józef Indeka, szeregowi członkowie – Antoni i Rudolf Maśka, Ludwik Kozik, Emil Tyc.

Po wojnie na powrót do kraju zdecydowali się: Edward Tyc, Ludwik Kozik i Emil Tyc. Po likwidacji Wojska Polskiego na zachodzie grupa osób która pozostała w W. Brytanii została włączona do armii brytyjskiej pod nazwą Polski Korpus Przysposobienia i Rozmieszczenia. Do tej grupy należeli: Józef Puchałka, Franciszek Maśka, Michał Białas, Antoni Maśka, Rudolf Maśka, Józef Indeka, który zmarł we Włoszech przed powrotem do Wielkiej Brytanii. Antoni Maśka wyjechał do Argentyny a w późniejszym okresie Rudolf Maśka wyjechał do USA.

Wodzowska trójka Londzinowców, która pozostała w W. Brytanii, podjęła się pracy niepodległościowej w harcerstwie poza granicami kraju, kontynuując przez

przeszło 50 lat Związek Harcerstwa Polskiego oparty o przedwojenne tradycje, - najpierw w kręgach starszoharcerskich w wojsku, później w harcerstwie młodzieżowym.

Michał Białas – przyboczny, w wojsku redagował pułkową gazetkę. W latach 50 - tych brał czynny udział w organizacji harcerzy na terenie Huddersfield, leżącej w hrabstwie Yorkshire. Później pracował w dziale administracji Chorągwi Harcerzy w W. Brytanii.

Franek Maśka – Wódz Zuchowy, w wojsku członek Kręgu Starszoharcerskiego w Pułku Saperów. Po demobilizacji przez lata prowadził doskonale prace zuchowe w Hufcu „Gdynia”, który obejmował hrabstwa Lancashire, Cheshire i Yorkshire, jak również w Komendzie Chorągwi Harcerzy. Był komendantem szeregu kolonii i kursów wodzów zuchowych. Przez lata prowadził sprawy finansowe w Komendzie Chorągwi Harcerzy. Na nieszczęście odszedł za wcześnie na wieczną wartę w 1974 r.

Józef Puchałka – drużynowy, w wojsku był kierownikiem Kręgu Starszoharcerskiego przy 14 Pułku Artylerii. W pierwszej połowie lat 50 był Hufcowym Hufca „Gdynia” z siedzibą w Manchester. W 1956-1961 r. był komendantem Chorągwi Harcerzy w W. Brytanii. Prowadził szereg kursów instruktorskich, był komendantem wyprawy na Złot Jubileuszowy Skautingu w 1957 r., był komendantem Złotu Harcerzy z okazji 50-lecia ZHP w 1960 r.

Czekali przez cały okres zniewolenia Ojczyzny na chwilę, gdy będą mogli rozpocząć nowe życie i pracować wszystkimi siłami dla odbudowy nowej Polski, o jakiej myśleli, o której marzyli przymierając głodem za drutami obozów koncentracyjnych, stalagów, oflagów. Niestety, dla niektórych z nich marsz do Ojczyzny trwa nadal, dla innych powrót jest niemożliwy – odeszli na wieczną wartę.

A w kraju, harcerstwo działające pod okupacją niemiecką „Szare Szeregi” (Armia Krajowa) zostało rozwiązane, natomiast przedwojenni instruktorzy zaczęli wracać do pracy, został odtworzony przedwojenny Związek Harcerstwa Polskiego. Proces ten trwał zaledwie przez 4 lata. Okres lat 1945-1949 opisuje londzinowiec Rudolf Puchałka, który w tym okresie pełnił funkcję drużynowego 10 Drużyny im. Ks. J. Londzina w Zabrzegu:

„Chcąc opisać, jak organizowaliśmy po wojnie 10 Drużynę Harcerzy w Zabrzegu, starałem się dowiedzieć, czy są jeszcze jakieś dowody po drużynie przedwojennej. Zwróciłem się, do Kierownika Szkoły z prośbą o odnalezienie dokumentów, które powinny znajdować się w Szkole. Okazało się jednak, że dokumenty zaginęły. Postanowiłem zaciągnąć informacji u harcerzy z tego okresu. Dowiedziałem się od Kazimierza Distla, który był w tym czasie kronikarzem drużyny, że obszerną kronikę wraz ze zdjęciami przekazał do Szkoły w Zabrzegu. Kronika i szereg dokumentów zostały zagubione, nikt nie wie co się z nimi stało”.

W czerwcu 1950 r. dotychczasową nazwę Związek Harcerstwa Polskiego zmieniono na nazwę Organizacja Harcerska, w skrócie OH przy ZMP. Instruktorzy, którym trudno było się przeorientować na zaistniałe podporządkowanie harcerstwa Związkowi Młodzieży Polskiej, opuszczali organizację.

Wracam jednak jeszcze do okresu tuż po wyzwoleniu, gdy byli harcerze i młodzi chętni (do harcerstwa) z Zabrzega zaczęli się organizować. W Bielsku powstał Hufiec harcerzy, a w Dziedzicach powstał Podhufiec. Jan Tyc z Miliardowic i Rudolf Puchałka postanowili odtworzyć przy szkole w Zabrzegu 10 Drużynę Harcerzy im. ks. J. Londzina. Pierwszym drużynowym został mianowany Jan Tyc, Puchałka pełnił funkcję przybocznego. W lipcu 1946 r. został wysłany na kurs drużynowych w Kędzierzynie. Po ukończeniu kursu Rudolf Puchałka został mianowany drużynowym 10 Drużyny Harcerzy w Zabrzegu i funkcję tę pełnił do 1948 r. Następnie drużynę tą przejął Franciszek Puchałka i rowadził ją do maja 1950 r., natomiast Janek Tyc otrzymał zadanie zorganizowania drużyny harcerzy w Chybiu.

Obozy organizowane były przez Hufiec Bielski. Pierwszy obóz odbył się w 1946 r. w Pruszkowie, a kolejny – w 1947 r. w Olsztynie. Ten w Olsztynie prowadził phm. Stanisław Kasprzykowski z Bielska. Oboźnym był Janek Tyc. Było 5 podobozów, więc jednym z komendantów podobozu, w skład którego wchodziły drużyna zabrzeska i z Chybia, był Rudolf Puchałka. W czasie obozu został przeprowadzony kurs zastępowych, który z 10-tej Drużyny Harcerzy z Zabrzega ukończyli Kazimierz Distel i Mieczysław Dziech – w drużynie pełnili funkcje przybocznych.

*

Na zakończenie opracowania, przedstawiam wykaz „Londzinowców” z Zabrzega, wspominanych z wielkim sentymentem i czcią. Zaznaczam jednak, że wykaz jest niekompletny. Nie odnaleziono, niestety, pełnej dokumentacji, umożliwiającej szczegółowsze opracowanie. Dane poniższe pochodzą z częściowo ocalałych dokumentów 10 Drużyny Harcerskiej i informacji udzielonych przez żyjących członków drużyny.¹²

Białas Antoni, urodzony 25.10.1922 r. w Zabrzegu. Mieszkaniec Zabrzega. Stopień harcerski - młodzik. Odszedł na wieczną wartę 20.6.1992 r.

Białas Michał, urodzony 12.08.1921 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – harcmistrz. Stopień wojskowy – kapral.** Po wojnie pozostał w Anglii. Mieszkał w Rastrick, hrabstwo Yorkshire. Po śmierci urnę z prochami Michała Białasa sprowadzono do Polski i spoczywają na cmentarzu w Komorowicach.

Bialek Wiktor, urodzony w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik.

Blachut Wiktor, przed powołaniem do wojska często pomagał kolegom z drużyny w ćwiczeniach sportowych. Został udekorowany Krzyżem VIRTUTI MILITARI. Odszedł na wieczną wartę w Australii.

Dyrda Albin, urodzony 9.02.1926 r. w Zabrzegu. Mieszkaniec Zabrzega. Stopień harcerski – młodzik.

---

¹² Dla jaśniejszego ustalenia przynależności wojskowej, oznaczono gwiazdkami dane: * 3 Pułk Piechoty Podhalańskiej w Bielsku, ** 1 – szy Korpus Wojska Polskiego na Zachodzie, *** 2 – gi Korpus Wojska Polskiego na Zachodzie.

Dyrda Bolesław, urodzony 24.10.1924 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik. Stopień wojskowy – szeregowy.** Po wojnie wrócił do Polski. Mieszkaniec Zabrzega.

Indeka Gustaw, urodzony w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik.

Indeka Józef, urodzony 1924 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – wywiadowca. Stopień wojskowy – szeregowy.** Odszedł na wieczną wartę we Włoszech w 1945 r.

Kołoczek Ferdynand, Stopień harcerski – młodzik.

Kołoczek Józef, urodzony 15.02.1926 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik. Od czasów wojny mieszkaniec Zabrzega.

Kozik Ludwik, urodzony 4.12.1926 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik. Stopień wojskowy – szeregowy.** Po wojnie wrócił do Polski. Mieszkaniec Zabrzega Odszedł na wieczną wartę 25.01.1998 r.

Kubiczek Ludwik, Stopień harcerski – wywiadowca.

Machaj Franciszek, urodzony 20.11.1925 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik. Mieszkaniec Zabrzega.

Maśka Antoni, urodzony 10.10.1922 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik. Stopień wojskowy – starszy strzelec.** Po wojnie wyjechał do Argentyny. Odszedł na wieczną wartę w 1980 r.

Maśka Franciszek, urodzony 31.08.1920 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – harcmistrz. Stopień wojskowy – podporucznik.** Po wojnie pozostał w Anglii. Mieszkał w Manchester.

Maśka Józef, urodzony 3.03.1921 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – ćwik. Po wojnie wrócił z Niemiec do Polski. Mieszkał na Górnym Śląsku. Odszedł na wieczną wartę w 1964 r.

Maśka Rudolf, urodzony 4.11.1926 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik. Po wojnie mieszkał w Anglii. W latach 60 tych wyjechał na stałe do USA. Mieszkał w Pittsburgh, Pensylwenia.

Maśka Wiktor, urodzony 1.02.1925 r. w Zabrzegu. Dołączył w Anglii do Londzinowców, powiedział, że przed wojną z czterech Maśków trzech wstąpiło do harcerstwa. W domu ktoś musiał paść krowy. Mieszkał w Londynie.

Mynarski Rudolf, urodzony w Zabrzegu. Stopień harcerski – ochotnik.

Niemczyk Stanisław, urodzony 15.11.1914 r. w Dziedzicach. Stopień wojskowy podporucznik.* Opiekun 10 Drużyny Harcerskiej w Zabrzegu. Po wojnie wrócił z niewoli z Niemiec. Mieszkaniec Czechowic – Dziedzic. Odszedł na wieczną wartę (?).

Pniok Ludwik, urodzony w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik.

Puchałka Józef, urodzony 4.03.1920 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – harcmistrz. Stopień wojskowy – porucznik.** Po wojnie pozostał w Anglii. Mieszkał w Scunthorpe hrabstwo Lincoln. Po śmierci, urnę z prochami Józefa Puchałki sprowadzono do Polski i spoczywają na cmentarzu w Zabrzegu.

Puchałka Rudolf, urodzony 20.03.1927 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – harcerz Rzeczypospolitej. Po wojnie drużynowy Londzinowców. Mieszkaniec Zabrzega.

Płonka Józef, urodzony 19.03.1923 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – wywiadowca.

Poloczek Karol, urodzony 4.11.1925 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik.

Smolorz Jan, urodzony w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik.

Stoszek Aloizy, urodzony 19.11.1926 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik. Zginął w czasie wojny.

Tyc Antoni, urodzony 25.12.1925 r. w Miliardowicach. Stopień harcerski – młodzik.

Tyc Edward, urodzony 6.07.1924 r. w Zabrzegu. Stopień harcerski - ćwik. Stopień wojskowy – starszy strzelec.** Po wojnie wrócił do Polski. Mieszkaniec Rybnika.

Tyc Emil, urodzony w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik. Stopień wojskowy – szeregowy.** Po wojnie wrócił do Polski. Mieszkaniec Czechowic – Dziedzic.

Tyc Ferdynand, urodzony w Zabrzegu. Mieszkaniec Czechowic-Dziedzic. Odszedł na wieczną wartę w 1992 r.

Tyc Jan, urodzony 11.12.1927 r. w Miliardowicach. Stopień harcerski – młodzik.

Zermański Antoni, Stopień harcerski – młodzik.

Żoczek Ernest, Stopień harcerski – młodzik.

Więcek Franciszek, urodzony w Zabrzegu. Stopień harcerski – młodzik.

GROMADY ZUCHOWE

Gromada zuchowa przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach założona została równocześnie z drużyną harcerską i prowadzona była przez Fryderyka Sauera (Zatorski), Władysława Kielocha, Zbigniewa Łaszczoka, a następnie przez Bronisława Janika, który był ostatnim wodzem zuchów do momentu wybuchu II wojny światowej. Z „ankiety” wypełnionej przez Bronisława Janika dowiadujemy się, że w lipcu 1938 r. w Brennej brał on udział w kursie wodzów zuchowych, którego komendantem był N. Marek.

Gromada zuchowa liczyła 30 członków, a podstawą pracy był poradnik Aleksandra Kamińskiego „Gry i zabawy”. Gawędy wygłaszano w oparciu o bajki i legendy, których tematyka powiązana była z życiem zuchów, wycieczki zaś urządzano w okolice Zabrzega, często wspólnie z żeńską gromadą zuchową, prowadzoną przez Danutę Gil-Kopeć. Jej gromada uczestniczyła we wszystkich uroczystościach państwowych oraz Zlocie Harcerek i Zuchów Hufca Żeńskiego w Dziedzicach w czerwcu 1939 r., prezentując zwykle żywe obrazy.

Zbiórki zuchów odbywały się w starej szkole w Dziedzicach, w której jedna z klas przeznaczona była na harcówkę, a w niej wydzielono kącik dla zuchów. Zuchy chłopcy nosili brązowe berety z wilczkiem wytłoczonym z miedzianej blachy. Stopnie oznaczone były gwiazdkami od 1 do 3, natomiast dziewczynki nosiły kolorowe berety i duże kokardy przy kołnierzach. Przy każdej drużynie do 1939 r. istniała Gromada Zuchowa, a więc przy drużynie kolejowej z drużynową Janiną Pisulanką, przy drużynie kopalnianej z drużynową Danutą Cyankiewicz i drużynowym Franciszkiem Foltynem, na Lipowcu z drużynową Wandą Mrózek i przy szkole Nr 1 z Janiną Więcek.

HARCERSKI KLUB SPORTOWY – SEKCJA W DZIEDZICACH

W okresie od 1937 r. do 1939 r. oraz od 1945 r. na terenie Czechowic i Dziedzic działała sekcja lekkoatletyczna – Harcerskiego Klubu Narciarskiego w Bielsku. Założył ją Bernard Nogaj i on też, jako instruktor wychowania fizycznego,

prowadził zajęcia treningowe z młodzieżą harcerską. W grupie ćwiczących wyraźnie wyróżniał się harcerz Czesław Ciełka – wybitnie uzdolniony sprinter (syn kierownika Szkoły nr 2 przy kopalni „Silesia”). Na święcie Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego sztafeta w składzie: Bernard Nogaj, Marian Tyszkowski, Tadeusz Grygiel, Czesław Ciełka zdobywa I miejsce i Puchar Burmistrza Bielska.

Na zajęcia treningowe bardzo chętnie uczęszczała duża grupa harcerzy z drużyn męskich: 1 Drużyna Harcerzy im. ks. J. Londzina, 2 Drużyna Harcerzy im. Żwirki i Wigury, 3 Drużyna Harcerzy im. Wł. Warneńczyka oraz Drużyna Harcerzy im. Bronisława Pierackiego. W okresie zimy zawodnicy wywodzący się z tych drużyn brali udział w zawodach narciarskich organizowanych przez Komendę Hufca i HKN Bielsko. Do tradycji należały zawody narciarskie – biegi patrolowe, slalom, zjazd, odbywające się w dniu 2 lutego na Magurce. W biegu patrolowym harcerze musieli wykazać się takimi umiejętnościami jak: pionierka, samarytanka, terenoznawstwo, sygnalizacja (morsem i semaforem).

Harcerski Klub Narciarski organizował także obozy zimowe: w 1937 r. na Magurce i w 1938 r. Soli. W obozach tych brała udział młodzież z drużyn harcerskich terenu Czechowic i Dziedzic.

DZIAŁALNOŚĆ ZHP NA TERENIE CZECHOWIC-DZIEDZIC W LATACH 1945-1949.

Już w pierwszych dniach po wyzwoleniu – w 1945 r., reaktywowano harcerstwo na terenie Czechowic-Dziedzic. Wielką bowiem aktywność we wznowieniu działalności harcerskiej okazali: Leon Czyłok, Wiesław Koutny, Eugeniusz Krótki, Marian Capik, Zdzisław Grygierczyk, Jan Paszek, Kazimierz Janik, Zbigniew Łaszczoł i inni. W tej sytuacji komendant Hufca Bielskiego hm. Leon Łaciak, wyznaczył delegata Wiktora Łaszczoła na teren Czechowic i Dziedzic. Otrzymał on konkretne zadanie, by pomagać w organizowaniu drużyn harcerskich na terenie Czechowic-Dziedzic i okolicy, a skutkiem tego było powstanie 20.04.1945 r. pierwszej drużyny harcerskiej.

Pierwszym drużynowym I Drużyny Harcerzy im. ks. Józefa Londzina został ćwik Bronisław Janik, mianowany rozkazem Komendanta Hufca ZHP Bielsko dnia 15.04.1945 r. Drużyna ta kontynuowała oczywiście tradycję drużyny z lat 1928-1939 r. W ślad za tym, gdy tylko rozpoczął się pierwszy kurs drużynowych Hufca w Bielsku, na szkolenie wyznaczeni zostali z Czechowic-Dziedzic: Bronisław Janik, Marian Capik, Zbigniew Łaszczoł, którzy piechotą chodzili na zajęcia z Dziedzic do Bielska, ponieważ pociągi rzadko kursowały.

W tym samym czasie została zorganizowana drużyna harcerek, a pierwszą drużynową była Bronisława Bartosik. Duże zaangażowanie w organizacji harcerskiej wykazały: Bronisława Bartosik, Janina Krótka, Danuta Szkucik i wiele innych dziewczyn.

Z inicjatywy Leona Czyłoka i przy wielkim współudziale Bronisława Janika oraz Wiktora Łaszczoła, rozpoczęły się starania o pozyskanie willi niemieckiej firmy „Kohlrus” dla celów ZHP. Starania te uwieńczone zostały sukcesem, czyli przydzieleniem willi przez starostwo powiatowe w Bielsku dnia 14.04.1945 r. dla potrzeb ZHP – podhufiec Czechowice-Dziedzice.

Remont willi jak i jej zagospodarowanie wykonała młodzież harcerską, a wkrótce budynek ten, nazwany Domem Harcerza, stał się ostoją dla wszystkich drużyn harcerskich z terenu Czechowic, Dziedzic i okolicy. Miało tam także swoją siedzibę dobrze działające Koło Przyjaciół Harcerstwa z przewodniczącym Wiktorem Łaszczokiem. Równolegle, przy drużynie „Kolejowej”, powstaje harcówka z dobrze wyposażoną modelarnią – w budynku stołówki kolejowej.

W pierwszym okresie działalności drużyn skupiano się w wielkim stopniu na pracy społecznej dla własnego środowiska – między innymi przystąpiono do oczyszczenia po działaniach wojennych szkół, przy których drużyny istniały.

Z inicjatywy komendantki hufca harcerek phm. Joanny Janusz, oraz drużynowymi Wandą Lasota, Bronisławą Bartosik i innymi harcerkami, powstaje 12.05.1945 r., w porozumieniu z władzami PKP na stacji kolejowej w Dziedzicach – pierwszy punkt pomocy harcerskiej dla więźniów powracających z obozów koncentracyjnych. Na punkt ten otrzymano jeden pokój noclegowy oraz drugi – na punkt sanitarny. W jednym z tych pomieszczeń w dzień i w nocy pełnione były stałe dyżury harcerek, harcerzy oraz lekarza dr Niedźwiedzkiego. Korzystano także z posiłków stołówki kolejowej – rozdawano proste zupy dla repatriantów.

Dnia 5.07.1945 r. został powołany Państwowy Urząd Repatriacyjny (PUR) w Czechowicach-Dziedzicach z siedzibą w dawnej Ubezpieczalni Społecznej. Od tego momentu zmieniła się służba harcerek i harcerzy, gdyż zniesiono dla nich nocne dyżury, chociaż nadal pełnili dyżury dzienne. Harcerze pomagali powracającym do kraju przewozić dobytek do punktu PUR, opiekować się dziećmi, prowadzili szeroko rozumianą działalność kulturalno-oświatową w formie ognisk, kominków, spotkań, występów, itp. Przez punkt PUR-u przewinęło się 88 tys. osób. Rozwiązanie tej instytucji nastąpiło w roku 1948.

Okres od 1945 do 1949 r. był dla ZHP na terenie Czechowic-Dziedzic bardzo żywiołowy. Harcerstwo brało czynny udział we wszystkich poczynaniach nie tylko na rzecz własnej organizacji, lecz i dla środowiska, wszędzie tam, gdzie tego wymagała potrzeba.

- 2.09.1945 r. na stacji PKP Dziedzice społeczeństwo i harcerstwo witało 2000 oficerów polskich powracających z obozu Murnau (Bawaria) z gen. Bończą-Uzdrowskim i gen. Kąkolewskim. W Domu Harcerza nastąpiło powitanie harcerzy – oficerów: pp. Zieliński – harcmistrz Komendy Chorągwi Pomorskiej w Toruniu, pp. Bolesław Szczerbowski harcmistrz Hufcowy Samodzielnej Chorągwi Pomorskiej, pp. Budzyński Antoni podharcmistrz Chorągwi Pomorskiej.
- 23.09.1945 r., 100 osobowa grupa harcerek i harcerzy w pełni umundurowana, wyjechała na zlot Chorągwi do Katowic z okazji „25-lecia harcerstwa na Śląsku”. Udział w zlocie wzięło 40 tys. harcerzy i harcerek.
- 30.09.1945 r., staraniem więźniów politycznych oraz Wiktora Łaszczoka i podhufca ZHP Dziedzice, odbyła się ekshumacja ofiar rozstrzelanych przez hitlerowców w Starym Bielsku w dniu 13.11.1939 r. a pochodzących z Czechowic i Dziedzic: Dr Różewicza, Mieczysława Łaszczoka – drużynowego I Drużyny Harcerzy im. ks. J. Londzina, Franciszka Ślezińskiego i Stanisława Peterki. Szczątki wymienionych, a tragicznie zmarłych, zostały złożone na cmentarzu w Dziedzicach, a pogrzeb zmienił

się w wielką manifestację społeczeństwa Czechowic, Dziedzic i okolicy oraz harcerstwa Bielska i Białej.

- 11.05.1945 r., obok drużyn, które działały przy Domu Harcerza, powstała drużyna harcerska przy PKP zorganizowana przez Stanisława Chanka za zezwoleniem Komendy Hufca ZHP Bielsko. Drużyna skupiła wokół siebie bardzo dobry aktyw w osobach: bracia Rodakowie – Stanisław, Zygmunt, Zbyszek, Kazimierz, Marian, bracia Chanek – Stanisław i Kazimierz, bracia Kociołkowie – Roman, Tadeusz, i Jan – (inspiratorzy pięknej lotniczej modelarni harcerskiej), bracia Siciarz Tadeusz i Jerzy, Edward Lasota, Stefan Twardzik. Drużyna została nazwana imieniem im. Mariana Grzyba. Przy wzmiance o modelarni lotniczej należy dopowiedzieć, że w 1946 r. na zawodach modeli latających, jakie odbyły się w Bielsku-Białej, harcerze w/w zdobyli 4 miejsce.
- W kwietniu 1945 r. pierwszą drużynową została Janina Butorek mająca do współpracy takie harcerki jak: siostry Wanda i Barbara Lasota, Eugenia (Nuśka) Janusz, Halina Koutna i Irena Ciołczyk.
- W sierpniu zostało założone Koło Przyjaciół Harcerstwa z przewodniczącym Rudolfem Januszem, sekretarzem Franciszkiem Kępnym, opiekunem Teofilem Grzybem, opiekunką harcerek Julią Grzybową. Drużyny aktywnie działały na rzecz środowiska, współpracując ściśle z PUR-em (Polski Urząd Repatriacyjny). W dowód uznania drużyny otrzymały wyposażenie obozowe.
- 10.03.1946 r., I Drużyna im. ks. J. Londzina została przemianowana na wniosek Rady Drużyny i zatwierdzona rozkazem Komendy Chorągwi, na Drużynę im. Mieczysława Łaszczoła – dla upamiętnienia bohaterskiej śmierci byłego drużynowego tejże drużyny. Drużyna wyjechała na obóz (60 osób) do Pruszkowa k. Opola (komendant obozu Leon Czyłok).
- W 1946 r. drużyna kolejowa pojechała na obóz do Porąbki. Komendantem obozu był Stanisław Chanek.
- Harcerki pojechały do Porąbki – komendantką zgrupowania była hufcowa Joanna Janusz.
- Rok 1947, drużyny wzięły udział w zawodach narciarskich ZHP organizowanych przez KPH Bielsko-Biała w Szczyrku. W kwietniu tegoż roku drużyny harcerzy wzięły udział w zlocie hufca. Drużyn im. M. Łaszczoła (55 osób) jedzie na obóz do Mszany Dolnej. Komendantem obozu był H.O. Leon Czyłok. Drużyna Warneńczyka pojechała do Laskowej – prowadzi obóz R. Pustelnik. Zgrupowanie obozu harcerek pojechało do Milówki – komendantką zgrupowania była hufcowa Helena Węgrzyn.
- Rok 1948, obóz podhufca harcerzy w Wiselce k. Międzyzdroi (50 osób). Komendantem obozu był Eugeniusz Krótki. Harcerki miały obóz w Rabce – prowadziła go hufcowa Helena Węgrzyn.
- Rok 1949, Kolejowa Drużyna pojechała na obóz hufca do Olsztyna. Harcerki pojechały do miejscowości Jeleśnia-Koszarawa – zgrupowanie prowadziła Danuta Szkucik.

Przy kopalni „Silesia” powstają drużyny harcerskie w dzielnicy Żebraczy, gdzie pierwszym drużynowym były Władysław Kozik wraz z Franciszkiem Foltynem, organizatorem drużyn zuchowych oraz KPH. W tej pracy dzielnie pomagają: Zenon Wieja, Mieczysław Kluka, Fryderyk Faruga, Górkiewicz. Z harcerek wyróżniają się Róża Ćmiel, Irena Żak, Stanisława Kalarus.

Ożywia się ruch harcerski w kolejnej dzielnicy Czechowic na Lipowcu przy Szkole Nr 3, gdzie drużynę reaktywował Bocian Jan z braćmi Hoczkami – Józefem i Stefanem, przy współpracy z takimi harcerkami jak: Wanda Korzeniowska, Jadwiga Kuchejda, Józefa Gola, Stefania i Irena Dąbrowska. W latach 1947-1949 czynnie pracował w tej drużynie phm. Józef Czyż, który w 1947 r. był współorganizatorem obozu w Laskowej k.Limanowej (pełniąc funkcję opiekuna obozu).

W Zabrzegu pierwszym drużynowym został Jan Tyc, który ściśle współpracował z Rudolfem Puchalką oraz z harcerkami: Anną Tyc, Marią Kopeć. Działają także drużyny harcerskie w Ligocie – brak pełnej informacji.

W okresie powstawania drużyn bardzo prężnie pracowały wszystkie drużyny podhufca Czechowice-Dziedzice, czego dowodem były wysokie lokaty drużyn w hufcu i Komendzie Chorągwi. Przy Domu Harcerza działał zespół teatralny, który wystawił sztukę sceniczną w 3 aktach pt. „*Dla Ciebie, Polsko*” napisaną przez drużynową Danutę Szkucik, działał też zespół taneczny, który występował na terenie powiatu bielskiego i województwa katowickiego. Z tego zespołu tanecznego wyłoniły się w późniejszym okresie takie solistki Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk” jak Barbara Brandt czy Barbara Węgrzyn.

Przy drużynie harcerskiej kolejowej pracowała dobrze wyposażona i rozwijająca się modelarnia lotnicza, prowadzona przez braci Tadeusza i Romana Kociołków. Na Żebraczy istniał przy drużynach harcerskich zespół muzyczno-wokalny. Rozśpiewane były drużyny braci Hoczków na Lipowcu – zwane „śpiewakami”.

Obok drużyn, które działały przy Domu Harcerza powstawały nowe drużyny harcerzy i harcerek. Powstał hufiec harcerek w Dziedzicach, a pierwszą hufcową była phm. Joanna Janusz, skupiająca wokół siebie oddane harcerki: Bronisławę Bartosik, Janinę Krótką, Wandę i Barbarę Lasota, Danutę Szkucik, Nuškę Janusz, Janinę Butorek, Stasię Kalarus, Różę Ćmiel, Irenę Żak, Halinę Koutną, Irenę Ciołczyk i Wandę Łaszczok. Po phm. Joannie Janusz hufiec harcerek przejęła hm. Helena Węgrzyn, a następnie phm. Wanda Lasota – aż do rozwiązania hufca w 1949 r. na rzecz O.H. czyli Organizacji Harcerskiej pod patronatem Związku Młodzieży Polskiej.

*

Należy zaznaczyć, że przy opracowywanym materiale o harcerstwie Czechowic i Dziedzic, spotkałem się z przykładami rodzinnego zaangażowania w działalność harcerską.

Rodzina Łaszczoków:

- Łaszczok Wiktor – (ojciec) wieloletni przewodniczący Koła Przyjaciół Harcerstwa przy drużynie im. ks. Józefa Londzina a od 1945 im. M. Łaszczoka

- Łaszczok Katarzyna – (matka - żona Wiktora) opiekunka drużyn harcerek im. kr. Jadwigi i Elizy Orzeszkowej.
- Łaszczok Mieczysław – (syn) zginął 13.11.1939 r. drużynowy I drużyny im. ks. Londzina
- Łaszczok Zbigniew – (syn) drużynowy Gromady Zuchowej
- Łaszczok (Wróbel) Wanda – (córka) drużynowa Gromady Zuchowej
- Łaszczok Janina – (córka) zastępowa D.H. im. kr. Jadwigi
- Łaszczok Jan – (syn) drużynowy Gromady Zuchowej.
- Łaszczok Bogusław (syn)

Rodzeństwo Rodaków:

- Rodak Tadeusz – wywiadowca
- Rodak Stanisław – przyboczny Drużyny Harcerskiej „Kolejowej” im. B. Pierackiego
- Rodak Zygmunt – H.O. drużynowy Drużyny Harcerskiej im. M. Grzyba
- Rodak Zbigniew – ćwik p.o. drużynowy
- Rodak Kazimierz – ćwik Wódz Gromady Zuchowej
- Rodak Marian – ćwik zastępowy
- Rodak Sławomir – phm. (syn Mariana)

Rodzeństwo Lasotów:

- Lasota Edward – drużynowy Drużyny Harcerskiej im. M. Grzyba. Zginął w walkach bratobójczych w 1946 r.
- Lasota-Grzegorz Wanda – Drużynowa D.H. im. E. Plater
- Lasota-Olbrycht Barbara – Drużynowa D.H. im. E. Plater.

Rodzeństwo Krótkich:

- Krótki Adam – Drużynowy D.H. im. ks. J. Londzina, członek KPH.
- Krótki Zbigniew – (brat) zginął w Buchenwaldzie
- Krótki Eugeniusz – (brat) drużynowy D.H. im. M. Łaszczoka.
- Krótki- Janina (Długołęcka) – (siostra) drużynowa D.H. im. kr. Jadwigi
- Krótka Stanisława (Cholewik) – (siostra) zastępowa.

Rodzina Pierników:

- Piernik Zbigniew – zginął w 1944 r.
- Piernik Tadeusz – (brat Zbigniewa) hm.
- Piernik Krzysztof – (syn Tadeusza) pwd.
- Piernik Zbigniew – (syn Tadeusza) pwd.
- Piernik Małgorzata – (wnuczka Tadeusza) tropicielka
- Piernik Zbigniew – (wnuk Tadeusza) H.O.
- Piernik Grzegorz – (wnuk Tadeusza) młodzik
- Piernik Ryszard – (wnuk Tadeusza) młodzik

Rodzina Kociołków:

- Kociołek Roman – H.O.
- Kociołek Tadeusz – H.O.
- Kociołek Jan – wywiadowca

- Kociołek-Mizera Łucja – (córka Jana) ochotniczka

Rodzina Puchalków:

- Puchalka Józef – hm.
- Puchalka Rudolf – H.O.
- Puchalka Franciszek – hm.
- Puchalka Halina – (córka Franciszka) phm.
- Puchalka Ewa – (córka Franciszka) phm.

Rodzina Mašków:

- Maška Franciszek – hm.
- Maška Józef – ćwik
- Maška Antoni – młodzik
- Maška Wiktor -
- Maška Rudolf - młodzik

Rodzina Tyców:

- Tyc Edward - ćwik
- Tyc Emil - młodzik
- Tyc Ferdynand -
- Tyc Antoni – młodzik
- Tyc Jan – młodzik

III ROZDZIAŁ.
WYDARZENIA, OSOBISTOŚCI, SYMBOLIKA, MIEJSCOWOŚCI.

BIELSCY HARCERZE W WALCE ZBROJNEJ Z HITLEROWSKIM NAJEŹDŹCĄ

Ponieważ spotykałem się z kilkoma wersjami opisu wydarzeń okupacyjnych – dotyczących udziału w tych wydarzeniach harcerzy Bielska i Białej Krakowskiej, aby uniknąć przekłamań na temat tak ważnych historycznych wydarzeń, posłużę się opracowaniem hm Józefa Drożdża – bezpośredniego świadka tych wydarzeń. Działalność harcerek bardzo szczegółowo jest opisana przy opracowaniu o Pogotowiu Harcerek. [Przypis J. K.]

*

Wprowadzenie¹³

W wyniku narastających okresów niepokoju i nastroju wojennego, władze harcerskie Śląskiej Komendy Chorągwi Harcerzy w Katowicach zdawały sobie sprawę z niebezpieczeństwa grożącego Polsce ze strony niemieckiej, czego dowodem może być fakt, że już na kursie podharcemistrzowskim w sierpniu 1937 r. w Suminie, niedaleko Raciborza, tuż przy granicy niemieckiej, harcmistrz Józef Pukowiec (ścięty przez Niemców w czasie okupacji) zalecał harcerzom naukę języka niemieckiego. Między innymi zaproponował Józefowi Drożdżowi, że jako niebieskooki blondyn może uchodzić za Niemca, więc znając język niemiecki, powinien pojechać do Prus Wschodnich na wycieczkę kajakową celem nawiązania kontaktu z Polakami zamieszkałymi na terenie Niemiec. Na podstawie takiego wywiadu, będzie można dokonać oceny aktualnej atmosfery politycznej – tam panującej. Po powrocie z kursu do Bielska J. Drożdż otrzymał polecenie obserwowania zachowywania się miejscowych Niemców.

W Bielsku mieszkał senator Rudolf Wiesner, przywódca Jungdeutsche Partei für Polen (JDP), a ludność niemiecka Bielska i okolicy odgrywała dużą rolę w organizowaniu dywersyjnych bojówek. Organizował on pracę dywersyjną Niemców przeciw Rzeczypospolitej w ścisłym porozumieniu z władzami III Rzeszy i pod ich nadzorem.

W wyniku sanacyjnej polityki rządu, narodowość niemiecka w Bielsku i powiecie uzyskała w ostatnich trzech latach niepodległości szereg uprawnień w urzędach i w życiu codziennym. Powszechnie zaczął się pojawiać język niemiecki.

---

¹³ W opracowaniu niniejszym posłużyłem się następującymi materiałami - publikacjami:

- Bielsko-Biała. Zarys rozwoju miasta i powiatu – Część III – Okupacja hitlerowska. Wydawca Śląski Instytut Naukowy. Wydawnictwo Śląsk 1971.
- Kalendarz Beskidzki – rocznik 1964 i 1969.
- Życiorysy Harcerek i Harcerzy z Hufców Biała Krakowska i Bielsko, którzy oddali życie za ojczyznę w latach 1939 – 1945. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Senior” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej – wydano w 1981 r. do użytku wewnętrznego
- Wojskowy Przegląd Historyczny Nr 3/89 Warszawa 1979, s. 308-312 „Udział harcerzy bielskich w wojnie obronnej Polski w 1939 r.”
- „Lilijka i Kraty” – Materiał na konferencję popularno naukową. Stanisław Polanowski i Roman Szpala wydano Bielsko-Biała 1980 r.
- Podbeskidzie, Zeszyt 1-2/3-4/ z 1983 r. Bogusław Hojnacki – „Udział bielskich harcerzy w wojnie obronnej kraju w 1939 roku – szkic historyczny”.

Zaczęły działać niemieckie organizacje i stowarzyszenia w jednym określonym celu – przygotowania niemieckiej mniejszości narodowej do przyjęcia wojsk niemieckich.

Uczucia patriotyczne ludności polskiej, w tym młodzieży harcerskiej hufców bielskiego i czechowickiego znalazły ujście w organizowaniu w 1938 r. akcji pod kryptonimem „Zaolzie”. W ramach tej akcji przeprowadzono głównie szkolenie sanitarne PCK dla harcererek. Wkrótce akcja „Zaolzie” została odwołana, a zgromadzony sprzęt i urządzenia sanitarne zostały złożone w pomieszczeniach szkolnych, specjalnie na ten cel wydzielonych, w ten sposób, by na wezwanie w każdej chwili był sprawny i mógł być użyty.

Wydarzenia, jakie rozgrywały się w Europie (wojska niemieckie wkroczyły na ziemię czechosłowacką), zapowiadały zbliżający się początek konfliktu zbrojnego z Polską. Śląska Komenda Chorągwi ZHP rozpoczęła przygotowania do ewentualnych obronnych działań zbrojnych przeciwko Niemcom. W tym celu pod koniec 1938 r. wtajemniczono funkcyjnych instruktorów harcerskich w organizację przygotowań drużyn harcerskich do walki z najeżdżcą. Przydzielono zadania do realizacji na najbliższe miesiące. Wśród tych zadań najważniejsze miejsce zajęło wykrywanie piątej kolumny zorganizowanej w Bielsku przez niemieckie organizacje.

Na początku 1939 r. na terenie miasta Bielska (w latach przedwojennych Bielsko i Biała były oddzielnymi miastami, należącymi do dwóch różnych województw) zaczyna aktywizować swoją działalność młodoniemiecki ruch Jungdeutsche Partei fur Polen, którego siedziba mieściła się przy ulicy Cieszyńskiej (dziś budynek Wytwórni Filmów Rysunkowych). Organizacja ta urządzała manifestacje, organizowała uliczne pochody z płonącymi pochodniami, wznosząc prowokacyjne okrzyki i śpiewając głośno piosenki faszystowskie.

Harcerstwo bielskie nie pozostało obojętne na prowokacyjne zachowania młodzieży niemieckiej. Bielska Komenda Hufca ZHP chcąc osłabić szeregi niemieckiej organizacji zorganizowała w Gimnazjum Niemieckim drużynę harcerską. Pragnęła tym samym przeciwdziałać śmiałym poczynaniom młodych Niemców. Przedsięwzięcie to zaczęło wkrótce owocować. Młodzi Niemcy, choć było ich niewielu, garnęli się do polskiej organizacji, by wspólnie z harcerzami polskimi mogli dzielić harcerską przygodę. Inną formą działalności polskiego harcerstwa było organizowanie marszów ze śpiewami po ulicach miasta. W ten sposób akcentowano swój patriotyzm i wierność Ojczyźnie. W manifestacjach udział brali zarówno harcerze, jak i harcerki.

Obozowa akcja letnia 1939 r. zaczęła się tak, jak każda poprzednia. Wszystkie niemal drużyny harcerskie zorganizowały obozy stałe lub wędrownie w okolicy Bielska. Tylko I drużyna męska w lipcu wyjechała na obóz nad jezioro Sorkwity w miejscowości Brody k. Wilna.

Komendantem obozu był podharcmistrz Józef Drożdż. W czasie wizytacji obozu przez Główną Kwaterę ZHP harcerze zostali poinformowani o poważnej sytuacji i możliwości powołania do obrony kraju. Wielu harcerzy – w odpowiedzi na tę informację – zgłaszało się na „żywe torpedy” i wysłano zbiorowy list do Dowództwa Marynarki Wojennej w Gdyni z prośbą o przyjęcie w razie potrzeby do służby.

Na przełomie lipca i sierpnia nastąpiła zmiana turnusów obozowych. Z dniem 1.08.1939 r. Komenda Hufca ZHP w Bielsku zorganizowała kurs drużynowych w Porąbce. Na kursie przebywało około 60 uczestników, a komendantem kursu był druh phm. J. Drożdż, który w dniu 22.08.1939 r. otrzymał polecenie likwidacji kursu i objęcia na podstawie porozumień Komend Chorągwi ZHP Krakowskiej i Śląskiej, funkcji komendanta Pogotowia Harcerskiego Hufców z Bielska i z Białej.

Pogotowie Harcerskie zostało powołane w celu:

- pomocy przy mobilizacji wojskowej ogłoszonej w powiecie bielskim w dniu 24.08.1939 r.,
- organizowania punktów informacji i obserwacji,
- udzielania informacji dla wojska o ruchach wojsk nieprzyjacielskich,
- wykrywania dywersantów,
- pomocy ludności cywilnej w ewakuacji,
- pełnienia służby porządkowej.

Wydarzenia, jakie miały miejsce w Niemczech, wprowadziły wśród ludności atmosferę niepewności i zdenerwowania. W mieście dają się zauważyć pierwsze przygotowania na wypadek wojny: gromadzenie żywności, pobór młodych do wojska, organizowanie tajnych magazynów, przegrupowywanie wojska, itp. W tych właśnie dniach został powołany w szeregi armii polskiej komendant Bielskiego Hufca Harcerzy Jerzy Wieczorek.

Sierpień dla licznych drużyn nie był już miesiącem wypoczynku. Harcerze otrzymali zadanie budowania okopów oraz uruchomienia punktów sanitarnych. Podobnie odbywały się przygotowania w hufcu harcerek w Bielsku, w Białej, w Czechowicach i Dziedzicach. Przeprowadzono intensywne szkolenie instruktorek w specjalnościach: sanitarnej, łączności, opieki nad dziećmi, wartowniczej, biurowej, technicznej, transportowej, służb pomocniczych itp. (wg broszurki „Harcerki okręgu Bielsko-Biała Krakowska w latach 1915-1945” wydanej 1984 r. do użytku wewn. Przez Krąg Instruktorski Seniorów przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej).

Rok 1939 od sierpnia –.... działalność harcerzy

Na podstawie wspólnego rozkazu Komend Chorągwi ZHP Krakowskiej i Śląskiej, w dniu 24.08.1939 r. wieczorem rozpoczyna swą pełną działalność POGOTOWIE HARCERSKIE, którego komendantem zostaje mianowany nowy komendant hufca phm. Józef Drożdż. Dla bielskiego harcerstwa otwiera się nowa karta historii. W ten sposób, w przededniu wybuchu drugiej wojny światowej, dwa miasta graniczące ze sobą poprzez rzekę Białą otrzymały wspólne harcerskie kierownictwo męskie.

W celu zgromadzenia harcerzy nowy komendant hufca wydał rozkaz, by uczestnicy kursu drużynowych w Porąbce przybyli na teren miast Bielsko i Biała, a drużyny harcerskie działające w szkołach zawodowych zgłosiły się do szeregów Pogotowia Harcerskiego. Harcerze otrzymali na zakwaterowanie internat Liceum Pedagogicznego w Białej przy obecnej ulicy Wyzwolenia. W budynku tym zakwaterowano wyłącznie harcerzy z okolicy, natomiast harcerze miejscowi dochodzili na miejsce zbiórek z domów rodzinnych. Siedzibą Pogotowia

Harcerskiego była Bielska Szkoła Przemysłowa. Pogotowie Harcerskie działało w ścisłej łączności z Batalionem Obrony Narodowej pod dowództwem mjr Józefa Płonki, pełniąc służbę obserwacyjną i wartowniczą.

W nocy z 31 sierpnia na 1 września 1939 r. w Szkole Przemysłowej dyżur całą noc pełnili obok żołnierzy również harcerze, gdy około godziny 4:30 rano do pokoju dowódcy batalionu, w którym obecny był również komendant bielskiego Pogotowia Harcerskiego, wszedł porucznik Czernek i podał swojemu dowódcy zalakowaną kopertę. Po jej otwarciu zebrani w pokoju dowiedzieli się o wybuchu wojny. Komendant Pogotowia Harcerskiego udał się natychmiast do Liceum Pedagogicznego, w którym tej nocy dyżur pełnił dyrektor Charlewski. Zawiadomił go o wybuchu wojny i w imieniu majora Płonki zażądał wydania karabinów. Była to broń stara, z okresu I wojny światowej. Każdy z tych karabinów posiadał dodatkowo długi bagniet nasadzony na lufę. Po raz pierwszy wydano harcerzom broń. Amunicję do tej broni otrzymali harcerze od dyrektora Leopolda Deimla w Szkole Handlowej, gdzie broń ta była magazynowana od czerwca 1939 r. Z bronią w ręku objęli harcerze służbę porządkową w mieście i na dworcu PKP.

Dyżur harcerzy trwał cały dzień. Pod wieczór powiadomiono ich o ewakuacji ludności cywilnej w kierunku Krakowa i Lwowa. Dla harcerzy nastały godziny gorącej pracy przez całą noc.

Uczestnicy Pogotowia Harcerskiego zostali podzieleni na trójki wartownicze, którym przydzielono zadania i stanowiska. Każdej trójce przydzielono punkt obserwacyjny w mieście, który znajdował się przeważnie na strychu wysokiego budynku lub wieży. Punkty obserwacyjne dla harcerzy wyznaczała już wcześniej Liga Obrony Przeciwlotniczej. Do szczególnie ważnych punktów należały: punkt obserwacyjny zorganizowany w szpitalu przy ul. Wyspiańskiego, na lotnisku w Aleksandrowicach, na pocztu w Bielsku i w Szkole Przemysłowej.

Każda trójka, wykonująca swoje zadanie obserwacyjne na danym stanowisku, była wyposażona w lornetkę oraz zobowiązana do składania meldunków przez gońców do Komendy Hufca mieszczącej się w gabinecie dyrektora Szkoły Przemysłowej. Inne trójki harcerskie pełniły dyżury na dworcu kolejowym oraz w różnych punktach miasta. Przeciwdziałały one panice, informowały ludność o punktach mobilizacyjnych, itp. W okresie tym czynnie działali między innymi: Józef Drożdż – komendant Pogotowia, Marian Kasperkiewicz, Leon i Stanisław Farana, Władysław Jarek, Ludwik Jurzak, Tadeusz i Kazimierz Kurek, Kazimierz Kocurek, Stanisław Kasprzykowski, Rudolf Kubeczka, Leonard Lenart, Jan Łuszczek, Stanisław Magiera, Romuald Markiewicz, Antoni Nikiel, Franciszek Rogowski, Franciszek Stanclik, Kazimierz Sumper, Bronisław i Ludwik Wyrwicz, Stanisław Zawada, Tadeusz i Władysław Zajac.

W dniu 2.09.1939 r. około południa komendant Pogotowia Harcerskiego został wezwany do komendanta policji, gdzie otrzymał informację o konieczności ewakuacji urzędów państwowych wraz z przekazaniem służby porządkowej dla obu miast tj. Bielska i Białej – harcerzom. W godzinach wieczornych harcerze byli w mieście jedyną władzą porządkową.

Do przedmieść miasta Bielska, w okolicy Aleksandrowic, zaczęła się zbliżać Armia Polska „Kraków” dowodzona przez gen. Szylinga, która broniła linii Cieszyn – Wisła – Istebna – Zwardoń. Spychana przez 7 dywizji piechoty niemieckiej,

bronila dzielnie polskiej ziemi w dniach od 1 do 3.09.1939 r. Do sukcesów armii niemieckiej przyczynila się w duzej mierze przewaga techniczna.

W czasie odwrotu wojska polskiego w Bielsku i w Bialej rozpoczela nasiloną dzialalnosc piata kolumna. Bojowkarze Freikorps'u i Selbstschutz'u dobrze uzbrojeni w broń maszynową i granatniki zaczęli razić ogniem, pod osłoną nocy zbliżajace się do Aleksandrowic, polskie oddziały wojskowe. Swoją dywersję bojowkarze przygotowywali bardzo starannie. Ogień rażenia sypał się z dachów, okien, bram piwnic i ogrodów. Tej nocy zginęło wielu polskich żołnierzy.

W godzinach rannych dnia 3.09.1939 r. oddziały niemieckie przystąpiły do zajmowania Bielska. Resztki oddziałów polskich przesunęły się do Bialej. W odwrocie wysadzono tunel kolejowy biegnący wzdłuż głównej ulicy Bielska (dziś ul. 3 Maja). Obrona miasta była daremna. Ogłoszono alarmową zbiórkę harcerzy, którzy wraz z wojskiem opuścili miasto.

Podczas wycofywania się harcerze wykryli niemieckie punkty zbrojnej dywersji. Pierwsze dwa gniazda zidentyfikowano przy obecnej ulicy Legionów w gmachu dzisiejszej „BEFY” oraz w budynku BZUT. Następnie zlikwidowano niemiecką radiostację przy ulicy Lipnickiej.

Oddział harcerski wycofywał się pieszo i tylko nielicznym udało się zdobyć rowery. W czasie odwrotu harcerze w dalszym ciągu pełnili służbę porządkową na drogach. Rozproszone trójki harcerskie podczas odwrotu zebrały się ponownie w zwarty oddział w okolicy Wadowic, liczący około 150 harcerzy. Pod Wadowicami do tego oddziału harcerskiego dołączyli harcerze z hufca cieszyńskiego i z Rudy Śląskiej. Dalszy odwrót harcerzy związany był z wycofującymi się oddziałami wojskowymi. Ich droga odwrotu wiodła poprzez Skawinę do Krakowa.

Przed Krakowem harcerze bielscy zlikwidowali wspólnie z wojskiem samochód szpiega, z którego poprzez radiostację dywersant meldował dowództwu niemieckiemu o stanowiskach większych oddziałów polskich.

W Krakowie harcerze z bielskiego pogotowia zgłosili się natychmiast do służby obronnej, bowiem w Krakowskiej Komendzie Chorągwi ZHP spotkano tylko harcmistrza Aleksandra Kamińskiego, który poinformował przybyłych, że Komenda Chorągwi ZHP ewakuowała się w kierunku Sandomierza i polecił harcerzom bielskim także udać się w tym kierunku.

Bielscy harcerze jednak zatrzymali się przez pewien czas w Krakowie. Dowództwu Służby Obrony Miasta Krakowa przedstawili dokumenty otrzymane od władz policyjnych w Bielsku i na tej podstawie powierzono im obsługę dworca kolejowego w Krakowie i ulic przylegających do tego obiektu. Tam harcerze otrzymali karabiny jednostrzałowe typu mauzer oraz krótką broń dziewięć strzałową. Była to broń bardziej sprawna. Do pełniących służbę porządkową harcerzy bielskich dołączyli w Krakowie harcerze ze Śląskiej Chorągwi ZHP oraz harcerze z Nowego Sącza.

Na dworcu kolejowym w Krakowie harcerze zajęli się utrzymaniem porządku i niesieniem pomocy ludności. Starali się pomagać w zaprowadzaniu ładunku i porządku na przepełnionych ulicach i przy rozdzielaniu żywności wśród uciekinierów, a w tym przede wszystkim dla dzieci, kobiet, rannych lub chorych itp.

Z zagrożonego przez hitlerowców Krakowa bielscy harcerze pod komendą phm. J. Drożdża wyruszyli przez Opatów do Sandomierza.

W Tarnobrzegu nad Wisłą byli świadkami nalotu samolotów niemieckich, które dokonały zrzutu szpiegów. Harcerze złapali kilku dywersantów i oddali ich w ręce wojska. Oddział harcerski dotarł w okolice Chełma. Tam po rozeznaniu sytuacji uznano, że w tak licznej grupie trudno będzie się przebijać wśród ewakuowanej ludności i wojska. Dokonano podziału oddziału na dwie grupy. Jedna grupa pod dowództwem J. Drożdża w liczbie około 60 harcerzy udała się w kierunku Zamościa, gdzie przez parę dni harcerze pełnili służbę na lotnisku, a następnie poszli w kierunku Włodzimierza Wołyńskiego. W tej okolicy kopali rowy obronne przeciw czołgom, a wieczorami zapewniali bezpieczeństwo ludności polskiej zamieszkałej w ukraińskich wsiach. W dalszym etapie podróży udali się w kierunku Łucka, gdzie wsiedli do pociągu wojskowego i dojechali do Brzuchowic pod Lwów. Tam wspólnie z wojskiem polskim zaatakowali pozycje niemieckie w Brzuchowicach. Gdy dalsza walka okazała się bezcelowa, harcerze w stodole u gospodarza pod Lwowem zakopali broń. Druga grupa harcerzy bielskich w liczbie około 25 osób udała się w kierunku Lublina, gdzie brała udział w obronie miasta.

W dniu 25.09.1939 r. komendant Pogotowia Harcerskiego J. Drożdż zgodnie z poleceniem jakie otrzymał po drodze od harcemistrza Piechaczka, ówczesnego zastępcy komendanta Śląskiej Chorągwi Harcerzy (był to dzień 19.09.1939 r.), rozwiązał oddział harcerski, podzielił go na małe grupy w liczbie 4 - 5 osób i polecił wracać do Bielska na własną rękę. Pierwsze grupy harcerzy dotarły do Bielska w dniu 10.10.1939 r. Za swoją nieobecność we wrześniu 1939 r. w Bielsku miejscowe władze niemieckie poleciły harcerzom prace przy zakopywaniu rowów, porządkowaniu szkół i innych obiektów uszkodzonych podczas działań wojennych.

Czas okupacji

Harcerze nie pozostali obojętni na terror hitlerowskiego okupanta. Nie stracili chęci do walki z najeźdźcą i zaraz po powrocie do Bielska przystąpili do ochrony polskiej kultury, ukrywając zasoby biblioteczne Macierzy Szkolnej, poprzez rozdanie książek do domów ludzi zaufanych. Legalna praca drużyn harcerskich była już niemożliwa. Harcówki polskie zostały zlikwidowane, a wypracowany dorobek drużyn harcerskich przestał istnieć. Przystąpiono do działalności konspiracyjnej.

Zorganizowana działalność konspiracyjna rozpoczęła się od wezwania byłego komendanta hufca i pogotowia harcerskiego w Bielsku phm. J. Drożdża do mieszkania kolejarza Czorneleckiego, zamieszkałego wówczas w Bielsku przy obecnej ul. Głowackiego. W mieszkaniu tym w dniu 19.11.1939 r. została zawiązana i zaprzysiężona trójka konspiracyjna w składzie: Józef Drożdż, Zbigniew Czornelecki, (?), w obecności redaktora Edwarda Zajączka. Każda z tych osób została zobowiązana do tworzenia dalszych trójek nie tylko w mieście, lecz także na terenie całego obecnego terytorium Podbeskidzia. Pierwszymi zaprzysiężonymi przez druha phm. J. Drożdża byli: Marian Kasperkiewicz, który miał za zadanie zorganizować służby łączników dostarczających prasę poza teren Bielska i Białej, Jan Drożdż w Sporyszu oraz Kazimierz Sumper i Jadwiga Chmiel. Jadwiga Chmiel

oprócz zorganizowania plutonu sanitarnego posiadała w mieszkaniu radio, przy pomocy którego odbierała wiadomości potrzebne do redagowania gazetek.

Grupę łączników tworzyli m.in. Jan Drabek, Jan Drożdż, Władysław Jarek, Tadeusz Grudziński, Tadeusz Kurek, Bernard Nogaj, Leonard Lenart, Stanisław Magiera, Tadeusz i Władysław Ziąja, Bolesław Żarnowski. Do pracy tej czynnie włączyły się także harcerki: Jadwiga i Stanisława Chmiel, Jadwiga i Anna Hulbój, siostry Gawędzianki, Danuta i Irena Byrdy (obecnie Danuta Fiałkowska i Irena Raczyńska), Zofia Biega, Olga Sapińska z Żywca i jej siostra będąca drużynową Drużyny Harcererek przy Gimnazjum De Notre Dame w Bielsku, Lilka Siwiec w Wadowicach i inne.

Głównym punktem kontaktowym J. Drożdża było mieszkanie państwa Orawskich w domach kolejowych w Dziedzicach. W domu tym (Gertrudy Orawskiej – absolwentki Szkoły Handlowej w Białej Krak.) J. Drożdż odbierał gazetki, które przewoził do Bielska i rozprowadzał dalej przez łączników. Tam też spotkał się z „Krukiem”, który współpracował z Gertradą Orawską (po zamążpójściu Marmel). Był to Antoni Węgrzyn¹⁴ ps. „Kruk” urodzony 15.09.1915 r. w Ligocie woj. krakowskie, absolwent Szkoły Ekonomiczno-Handlowej w Krakowie z roku 1936. Był on przedstawicielem krakowskiej delegatury Polskich Sił Zbrojnych na teren Czechowic, Dziedzic i okolicy. Mieszkał w tym czasie w domach kolejowych w Dziedzicach u swojego brata Czesława Węgrzyna. Pracował w księgowności w Spółdzielni w Dziedzicach przy ul. Kolejowej, gdzie pracowała także Gertruda Orawska, pełniąc rolę „ubezpieczenia” w czasie przejazdów pociągami na trasach: Bielsko, Oświęcim, Brzeszcze, Kraków.

Gertruda Orawska informuje po latach, że na terenie Dziedzic było już wiele zrad i „Kruk” otrzymał rozkaz wyjazdu i ukrycia się. Przyszedł do biura pożegnać się, a w tym czasie była tam rewizja i choć nic nie znaleźli – „Kruka” zabrali. Był więziony w Bytomiu czy Gliwicach. Zorganizowano jego odbicie, w czasie którego został postrzelony i umieszczony na leczenie pod dozorem w szpitalu – prawdopodobnie w Kochłowicach. Tam też zmarł i został pochowany na miejscowym cmentarzu, a po wojnie ekshumowany i przewieziony do Krakowa, gdzie mieszkali jego rodzice i rodzina (Kraków ul. Lubicz 13 m.13). Przed śmiercią prosił pielęgniarkę, by zawiadomiła G. Orawską, która otrzymała ze szpitala telegram „Anton The heute beerdigury”. Do szpitala – do owej siostry pojechał ojciec Gertrudy Orłowskiej i dowiedział się o miejscu pochowania „Kruka”, a następnie przejął opiekę nad grobem.

Konspiracyjną działalność po A. Węgrzynie ps. „Kruk” przejął Rudolf Mazur pseudonim „Mars”. Aresztowany w grudniu 1940 r., po przesłuchaniach na gestapo w Bielsku został wywieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie spotkał się z J. Drożdżem. Następnie, Rudolf Mazur został przewieziony do więzień w Mysłowicach i Bytomiu. Późną wiosną 1942 r. odbył się proces, w którym Rudolf Mazur został skazany na śmierć. Nie wydał nikogo. W dniu 13.06.1942 r. wyrok wykonano w więzieniu w Katowicach przez ścięcie na

---

¹⁴ Jest on wymieniony przez Juliusza Niekrasza w książce pt. *Z dziejów AK na Śląsku* str. 68, trzeci akapit, a w skróconym nazwisku podano – „nazwisko nieustalone”.

gilotynie wraz z ppor. Karolem Warmusem, z-cą komendanta powiatowego ZWZ w Bielsku.

Wg rozeznania J. Drożdża, komendantem konspiracyjnej jednostki PSZ, a następnie ZWZ na teren Bielska i okolic, w której działała opisana konspiracyjna organizacja harcerska, był od początku kpt. Henryk Boryczka. W skład tej grupy konspiracyjnej wchodziło w większości uczniowie Państwowego Gimnazjum w Bielsku m. in. Zbigniew Czernelecki, Erwin Czaja, Franciszek Smolarek, Paweł Pinczer, Kazimierz Sułkowski, a kpt. Henryk Boryczka był nauczycielem wychowania fizycznego w tym gimnazjum, a także współzałożycielem oraz opiekunem I Drużyny Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki przy tymże gimnazjum. Znał swoich uczniów i wiedział, komu można zaufać.

Istniała także druga grupa harcerskiej konspiracji, stworzona ze starszej młodzieży (w tym wojskowej), do której między innymi należeli: Stanisław Pacut, Paweł Pinczer, Erwin Czaja, Kazimierz Sułkowski, Bernard Nogaj – lecz brak jest bliższych informacji o zadaniach i działalności tej grupy, która wg J. Drożdża zajmowała się trudniejszą i znacznieszą działalnością konspiracyjną.

Poważniejszą działalnością konspiracyjną harcerzy była sprawa kolportażu gazetek i ulotek. Wiadomości do gazetek były przepisywane u Bernarda Nogaja i Jarków, a następnie rozpowszechniane. Punkty rozdzielcze gazetek mieściły się głównie w rodzinach harcerskich. W Bielsku u rodzin Biegów, Cabaków, Cebulów, Chmielów, Gawędzianek, Górali, Hulbujów, Jarków, Jeleśniańskich, Kasperkiewiczów, Krawczyków, Kurków. W Ketach – u Królickich, w Brzeszczach – u Nosalów (wzgl. Nosalików), w Sporyszu – u Jana Drożdża i Słowików, w Wadowicach u Siwców, w Żywcu – u Sapińskich. Innym punktem kolportażu był sklep papierniczy Czesława Kochanowicza w Bielsku przy dzisiejszej ulicy Zamkowej (budynek obecnie zburzony). Tam odbiorcą gazetek był Bernard Nogaj, z którym współpracowali: Stanisław Pacut, Paweł Pinczer, Erwin Czaja, Kazimierz Sułkowski, Ludwik i Bronisław Wyrwicz i inni. W dniu 5.12.1940 r., w tym sklepie gestapo utworzyło „kocioł” i aresztowało: Czesława Kochanowicza, Bernarda Nogaja, Okręglickiego, rodzeństwo Hankusów i innych. Z łącznikiem Władysławem Jarkiem współpracowali: Leon Farana, Tadeusz i Kazimierz Kurek, Kazimierz Kocurek, Kazimierz Maśka i inni.

Oprócz rozprowadzania drobnej prasy konspiracyjnej (gazetek), do zadań harcerskiej działalności konspiracyjnej należało:

- zajmowanie się propagandą konspiracyjną,
- zbieranie informacji o niemieckim wojsku,
- gromadzenie broni, przeprowadzanie ćwiczeń i szkolenia,
- organizowanie i udzielanie pomocy (w różnej formie) rodzinom osób aresztowanych i prześladowanych oraz innym potrzebującym pomocy, prowadzenie nasłuchu radiowego i redagowanie podziemnej prasy,
- pełnienie funkcji łączników i organizowanie przerzutów za granicę, współpraca z partyzantami, gromadzenie dla nich leków i broni,
- organizowanie drobnych sabotaży i dywersji.

Z działalności drobnych sabotaży i dywersji należy wymienić:

- w Fabryce Metalowej Wildner w Mucharzu i w Bielsku uszkodzono urządzenia do produkcji bomb lotniczych (V-2) – wg relacji Władysława Jarka,
- w warsztatach „Opel Park Garaże” w Bielsku sabotowano przy kompletowaniu gaźników do samochodów OPEL wysyłanych na front wschodni (nie wkręcano określonych dysz gaźnikowych),
- w remontowanych samochodach, transportowanych kolejną na front wschodni, zamieniano układy instalacyjne, zmieniano kolejność korbowodów z tłokami, przy kapitalnym remoncie silników. Było to możliwe dzięki temu, że samochody nie były uruchamiane do jazdy, lecz przewożone. Byli tu zatrudnieni między innymi: Bolesław i Tadeusz Góral oraz Kazimierz Kubica.

Za działalność konspiracyjną gestapo wielokrotnie aresztowało działaczy harcerskich. W kwietniu 1940 r. przy przekroczeniu granicy węgierskiej zostali aresztowani i osadzeni w obozach koncentracyjnych: Eugeniusz Kościelny, Leonard Lenart, Stanisław Magiera, Józef Zakutyński. W tym też czasie został aresztowany i osadzony w obozie Władysław Jarek. Dnia 18.12.1940 r. został aresztowany przez gestapo komendant hufca Józef Drożdż wraz z Janem Drabkiem i Stefanem Królickim. Po przesłuchaniach na gestapo w Bielsku, przewieziono go do KL Auschwitz, gdzie otrzymał nr 7602.

W czasie pobytu w KL Auschwitz spotkał się z Józefem Pukowcem – komendantem konspiracyjnej Komendy Chorągwi ZHP w Katowicach i członkiem sztabu ZWZ. W listopadzie 1941 r. J. Drożdż został przewieziony z więzienia w Katowicach do Zuchthaus w Brzegu, następnie w 1944 r. do więzienia „Radocha” w Sosnowcu. Po upływie czterech lat kary nie został zwolniony, lecz przekazany przez gestapo do Mysłowic, a stamtąd w styczniu 1945 r., wysłany ostatnim transportem do obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen 2 (otrzymał nr 122312), gdzie przebywał do chwili wyzwolenia, tj. do 5.05.1945 r.

Po aresztowaniu J. Drożdża funkcję komendanta hufca przejął Marian Kasperkiewicz, kontynuując konspiracyjną działalność harcerską. Była ona prowadzona w oparciu o system piątkowy wg zasad i instrukcji ZWZ, a następnie AK „Szare Szeregi”. We wrześniu 1944 r., w czasie wyjazdu do Kobióru po odbiór broni, został aresztowany przez gestapo wraz z 6 osobami na skutek zdrady konfidenta gestapo Andrzeja Kaszy z Oświęcimia. Po przesłuchaniu przez gestapo w Bielsku, przekazany został do więzienia w Mysłowicach, gdzie spotkał się ze Stanisławem Klimczakiem I sekretarzem KO pseudonim „Wilk”, któremu, jako członek ruchu oporu w więzieniu myślowickim, a pełniący funkcję „kalifaktora”, uratował życie przez dokonanie odpowiednich zmian w kartotece. Niestety, Marian Kasperkiewicz został w 1945 r. wywieziony do obozu koncentracyjnego w Bergen-Belsen, gdzie zginął.

W nocy z 25 na 26.09.1942 r. zostali aresztowani: Henryk i Zbigniew Boryczka, Erwin Czaja i Paweł Pinczer, a 7.10.1942 r. Stanisław Pacut. Na organizację harcerską spadła fala aresztowań. Mimo tych niepowodzeń konspiracja nigdy nie została całkowicie wykryta i w podziemiu przetrwała cały okres okupacji.

Bez względu na grożące niebezpieczeństwo utraty życia działalność konspiracyjnego hufca była kontynuowana. Po aresztowaniu Mariana Kasperkiewicza, funkcję komendanta hufca w latach 1944-1945 pełnił Leon Łaciak, utrzymując ścisłe kontakty z Wojciechem Niederlińskim – komendantem Chorągwi Śląskiej „Szarych Szeregów” podległych AK.

Opracowanie niniejsze na pewno nie zawiera opisu całokształtu działalności harcerskiej w czasie wojny i okupacji z uwagi na brak kompletnego materiału. Wiele osób zabrało tajemnice ze sobą do grobu, nie przekazując danych nawet najbliższym.

POGOTOWIE HARCEREK – HUFCÓW HARCEREK BIAŁEJ KRAKOWSKIEJ I BIELSKA – OKRES OKUPACJI (1939-1945 r)

Wg opracowania zbiorowego członków Kręgu Instruktorskiego Seniorów

Gdy nadszedł czas nastrojów i niepokojów wojennych, a sytuacja w kraju stawała się coraz trudniejsza, realiści zdawali sobie sprawę z faktu, iż wojna jest nieunikniona. W tej sytuacji Główna Kwatera Harcerek rozpoczęła przygotowanie starszych harcerek do obrony kraju, polegające na szkoleniu w kierunkach: sanitarnym, obrony przeciwlotniczo-gazowej, łączności oraz opieki nad dziećmi. Historycznym rozkazem nr 13 z dnia 24 września 1938 r. GKH powołała do działania Pogotowie Harcerek, które objęło całą Polskę. Komendantką Pogotowia mianowana została hm. Józefina Łapińska (komendantka Instruktorskiej Szkoły Harcerstwa Żeńskiego w Buczu k.Górek Wielkich), sprawująca tę funkcję do 1945 r.

W Buczu prowadzono szkolenie komendantek Pogotowia wyższych szczebli – chorągwi i hufców, a te szkoliły starsze dziewczęta w swoich środowiskach. W Szkole (Bucze) odbywały się również kursy instruktorek o specjalnościach służby samarytańskiej, opieki nad dziećmi oraz łączności.

W Harcerskim Zakładzie Wychowawczym dla Dzieci w Rabsztynie k.Olkusza, pod kierownictwem hm. Anny Piotrowskiej (kierownicza Zakładu), nasilono szkolenie służby samarytańskiej oraz przygotowywano kadrę do przeprowadzania na obozach letnich szkolenia ludności cywilnej na wypadek wybuchu wojny. Podkreślić należy, że w czasie wakacji 1939 r. harcerki urządziły na pograniczu niemieckim 75 obozów o programie Pogotowia, w czasie których szkoliły ludność okolicznych wsi przygranicznych z zakresu samoobrony na wypadek napaści zbrojnej na nasz kraj.

W ogólnopolskiej akcji przysposabiania żeńskich drużyn harcerskich do służby Ojczyźnie – nie zabrakło hufców z Białej Krakowskiej i Bielska. Urządzały one wspólne szkolenia harcerek, przygotowywały punkty sanitarne i wyposażały apteczki, a przy pomocy miejscowej komendy Przysposobienia Wojskowego Kobiet organizowały kursy z zakresu obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej.

W coraz bardziej napiętej sytuacji Pogotowie Harcerek hufców białskiego i bielskiego, w sierpniu 1939 r. podjęło następujące działania:

- pełnienie stałych dyżurów w komendach hufców,
- organizację specjalistycznych placówek oraz punktów różnych służb:
  1. punktów sanitarnych w szkołach,
  2. opieki nad chorymi w szpitalu w Białej Krakowskiej, a w razie konieczności ewakuacji – pomocy w ich transporcie,
  3. punktów opieki nad dziećmi zagubionymi w czasie działań wojennych,
  4. pomocy przy kopaniu rowów strzeleckich w Lipniku, Hałcnowie oraz w mieście,
  5. szkolenia łączniczek i pełnienia dyżurów w wyznaczonych punktach,
  6. pełnienie służby na dworcach PKP w Bielsku i Białej Krakowskiej w czasie przejazdu transportów wojskowych i ewakuacyjnych ludności, podawanie herbaty, udzielanie pomocy potrzebującym,

7. przyjmowanie meldunków z placówek i wytyczanie dalszego działania.

Harcerki z Hufca Biała Krakowska pełniły zatem dyżury w punktach sanitarnych, które mieściły się: w gimnazjach im. A. Asnyka i św. Hildegardy, Szkole Handlowej i w Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki. Wśród wielu harcerek pełniących wymienioną służbę, wyróżniły się: Irena i Stanisława Chmiel, Barbara Deimel, Anna Hulboj, Barbara Lekki, Irena i Janina Michoreckie, Jadwiga Radecka, Genowefa Widlarz - Maga i inne.

Na dworcach PKP w Białej służbę pełniły starsze harcerki: Maria Bogusz, Genowefa Widlarz- Maga, Maria Wróbel, Stanisława Zalewska oraz harcerki z klasy VII Szkoły Powszechnej im. Królowej Jadwigi.

Drużyna Harcerek ze Szkoły Handlowej wraz z drużynową Stanisławą Zalewską pełniła służbę w magistracie, obsługując telefony.

Harcerki z Hufca Bielsko urządziły 14 punktów Pogotowia w mieście i powiecie, a sprawną ich organizacją oraz działalnością kierowały członkinie Komendy Hufca Emilia Zabdyr i Aniela Zabłocka. Drużynowe z podkomendnymi harcerkami, jak drużyna kolejowa z Małgorzatą Bogacz-Chrobakową, Marią Borkowską, Emmą Prus, Zytą Rakoczy i innymi, uzupełniały zaopatrzenie apteczek, zapasy żywności i sprzęt pierwszej pomocy. Pełniły też one służbę na dworcu PKP w Bielsku, zaopatrując w herbatę i bułki ewakuowaną z Zaolzia ludność oraz żołnierzy z przejeżdżających transportów. W mieście natomiast pełniły służbę łączności w Cywilnej Obronie Miasta oraz w magistracie, a w punktach sanitarnych udzielały pomocy potrzebującym.

Służba w Pogotowiu Harcerek w Bielsku oraz w Białej Krakowskiej – w myśl wspólnie opracowanych założeń – przebiegała sprawnie. Harcerki wykazały duże zdyscyplinowanie, a nade wszystko zrozumienie zaistniałej trudnej sytuacji Ojczyzny.

Od dnia 2 września 1939 r. grupa harcerek ze swymi drużynowymi wędrowała szlakiem Bielsko –Wadowice – Kraków, w drodze pełniąc również swą harcerską służbę, udzielając pomocy sanitamej oraz angażując się w szpitalu polowym, w którym – po nalocie bombowym na ugrupowania wojskowe a także kolumny cywilnych uciekinierów – każda para sprawnych rąk ceniona była na wagę złota.

LATA HITLEROWSKIEJ OKUPACJI

Po klęsce wrześniowej w 1939 r. tylko część harcerek wróciła do Bielska i Białej, podejmując walkę z okupantem. Działalność konspiracyjna była niezwykle trudna, zważywszy fakt, iż działacze ZHP znajdowali się na tzw. czarnej liście gestapo. Upłynęło sporo czasu, zanim instruktorki ZHP nawiązały kontakt z Główną Komendą Pogotowia Harcerek, a następnie zorganizowały i uruchomiły sieć łączności, zaczęły tworzyć małe grupy – ogniwa oraz nawiązywać kontakt z ZWZ /AK.

Przeważnie pełniły funkcje łączniczek, przносиły i przewoziły konspiracyjną pocztę, kartki żywnościowe, ulotki oraz instrukcje do punktów kontaktowych w Bielsku, Białej, Żywcu, Oświęcimiu oraz w innych miejscowościach. Wiele druchen zajmowało się zdobywaniem lekarstw i żywności, które wysyłano do obozów koncentracyjnych i jenieckich. Między innymi Elżbieta Baczyńska pełniła funkcję kierownika łączności przy Inspektoracie AK, szkoląc grupy harcerek - łączniczek. Genowefa Widlarz była łączniczką pomiędzy oddziałem wywiadowczo-dywersyjnym „Lis”, a oddziałem Batalionów Chłopskich. Stanisława Beltowska-Grzywowa była łączniczką AK i zajmowała się kolportażem tajnej prasy oraz dostarczaniem instrukcji. Anna Barus i Joanna Ziaja-

Bukowska prowadziły tajne nauczanie. Zofia Pacut i Jadwiga Zając powołane zostały do wojskowej służby łączności. Wiele można wymienić nazwisk harcerek, które za konspiracyjną działalność trafiły do obozów koncentracyjnych i hitlerowskich więzień, oddając życie za Ojczyznę.

Godna uwagi jest również pomoc dla więźniów z KL Auschwitz-Birkenau. W domu harcerki Ernestyny Dylik-Zielińskiej w Oświęcimiu mieścił się punkt przyjmowania i przekazywania paczek żywnościowych oraz lekarstw i odzieży, przeznaczonych dla więźniów obozu koncentracyjnego. Pomoc tę organizowały harcerki ze Śląska, głównie Cieszyńskiego. Nie brakło też w tej akcji harcerek z Białej i Bielska, a to: Wiktorii Kliś, Karoliny Ślisz i innych.

Kurierką Głównej Komendy Pogotowia Harcerek na obszar Śląska była Aniela Libionka, która wielokrotnie przekraczając granicę ówczesnej Rzeszy przewoziła instrukcje oraz zalecenia. W czasie Powstania Warszawskiego A. Libionka była kierownikiem punktu opieki nad dziećmi oraz sanitarnego dla ludności cywilnej i powstańców. W niewielkiej broszurce pt. *„Harcerki okręgu Bielsko-Biała Krakowska w latach 1915-1945”* (praca zbiorowa członkin Księgu Instruktorskiego Seniorów przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielski-Białej, 1984 r.) zawarty został szerszy opis działalności harcerek w okresie hitlerowskiej okupacji.

*

Według niekompletnych danych w okresie hitlerowskiej okupacji zginęło 59 harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko. Dla upamiętnienia ich patriotyzmu oraz największej ofiary, jaką złożyli na ołtarzu Ojczyzny, ufundowana została tablica pamiątkowa umieszczona na Cmentarzu Wojskowym w Bielsku-Białej (Aleksandrowicach). Nazwiska harcerskich ofiar II wojny światowej zawarte zostały w pracy zbiorowej Księgu Instruktorskiego Seniorów pt. *„Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko, którzy oddali życie za Ojczyznę w latach 1939-1945, Bielsko-Biała 1981 r.*

Harcerscy patrioci uwiecznieni także zostali w dokumencie p.t. *„Harcerki i harcerze Podbeskidzia polegli na polach bitew II wojny światowej, ofiary hitlerowskiego terroru oraz następstw wojennej pożogi”* (wykaz nr 1 - 1989 r.) umieszczonym w komorze Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia, co w uroczystej i wysoce obrzędowej formie miało miejsce w dniu 31 sierpnia 1989 r.

Symboliczna Mogiła – odsłonięta w 50 rocznicę hitlerowskiej napaści na Polskę -mieści się, jak wiadomo, w Cieszynie.

HARCERKI I HARCERZE Z HUFCA BIAŁA KRAKOWSKA I BIELSKO POLEGLI W OKRESIE 1939- 1945¹⁵

„Wszystko co nasze Polsce oddamy.....”

... i wielu z tych młodych patriotów oddało życie za Ojczyznę. Ginęli z bronią w ręce, gdy wróg postawił stopę na polskiej ziemi, ginęli za udział w ruchu oporu w więzieniach, w obozach koncentracyjnych.

Cześć ich pamięci!

*

Rozstrzelani prze hitlerowców

Blachura Franciszek	– 1939 r. Bielsko
Grzyb Marian	– 1939 r. Dziedzice
Kochany Michał	– 1939 r. Bielsko
Lankosz Adam	– 1942 r. Kraków
Londzin Jan	– 1939 r. Stare Bielsko
Łaszczołk Mieczysław	– 1939 r. Bielsko
Peterko Stanisław	– 1939 r. Bielsko
Piekielko Mieczysław	– 1939 r. Mikuszowice
Poniatowska Janina	– 1943 r. Kamieniec Podolski
Śleziński Franciszek	– 1939 r. Bielsko

Pomordowani i rozstrzelani w obozach koncentracyjnych i więzieniach

Baron Agnieszka	– 1943 r. Oświęcim
Besz Marian	– 1942 r. Oświęcim
Bielawka Zofia	– 1943 r. Oświęcim
Bocian Kazimierz	– 1943 r. Oświęcim
Bocian Stefan	– 1945 r. Nouengamme
Borgiel Franciszek	– 1945 r. Rybnik (marsz śmierci)
Boryczka Henryk	– 1943 r. Oświęcim
Boryczka Zbigniew	– 1943 r. Oświęcim
Broda Joachim	– 1943 r. Oświęcim
Czaja Erwin	– 1942 r. Mysłowice
Drożdż Jan	– 1942 r. Oświęcim
Fernecki Emil	– 1944 r. Oświęcim
Furs Jerzy	– 1944 r. Oświęcim
Hoffman Henryk	– 1943 r. Oświęcim
Hyla Alojzja	– 1943 r. Oświęcim

---

¹⁵ Opracowanie wg Biuletynu Informacyjno-Historycznego Komendy Bielskiej Chorągwi ZHP „Krajka” s. 52 i 53, październik 1997 r.

Hyla Tadeusz	– 1943 r. Oświęcim
Kasperkiewicz Marian	– 1945 r. Bergen-Belsen
Kieloch Władysław	– 1944 r. Oświęcim
Krótki Zbigniew	– 1945 r. Buchenwald
Leśniar Leopold-Leon	– 1942 r. Cieszyn
Maroszek Kazimierz	– 1943 r. Mauthausen-Gusen
Mazur Rudolf	- 1942 r. Katowice
Mrowiec Michał	– 1942 r. Oświęcim
Pacut Stanisław	– 1943 r. Oświęcim
Piernik Zbigniew	– 1944 r. Oświęcim
Pinczer Paweł	– 1943 r. Katowice
Przeździecki Janusz	– 1943 r. Warszawa
Sikorski Władysław	– 1940 r. Oświęcim
Sumper Kazimierz	– 1944 r. Oświęcim
Schubert Otton	– 1942 r. Oświęcim
Talik Edmund	– 1943 r. Oświęcim
Tomalik Jan	– 1944 r. Oświęcim
Tomaszczyk Franciszek	– 1943 r. Oświęcim
Topór Tadeusz	– 1941 r. Mauthausen Gusen
Zieleźnik Józef	– 1945 r. Mauthausen Gusen
Zabnicka Maria	– 1942 r. Oświęcim

Zginęli w walce z okupantem na różnych frontach:

Jastrzębski Józef	– 1939 r. Kampania Wrześniowa
Marekwica Erwin	– 1944 r. Monte Casino
Migdał Wiktor	– 1939 r. Kampania Wrześniowa
Raczyński Konrad	– 1944 r. Zondereigen
Soczek Adam	– 1944 r. Sanok
Sokół Władysław	– 1944 r. Tarnów
Srokoł Józef	– 1944 r. Arnheim
Sułkowski Stefan	– 1939 r. Kampania Wrześniowa
Szczotka Stanisław	– 1944 r. Szczecin
Talik Jan	– 1943 r. Anglia
Wieczorek Jerzy	– 1944 r. Warszawa
Zatloukal Jan	– 1944 r. Anglia
Żarnowski Bolesław	– 1942 r. na granicy Szwajcarskiej
Żoczek Roman	– 1939 r. Kock

*

BARON AGNIESZKA z d. SUCHANEK,
Więźniarka nr obozowy 26487 w KL Auschwitz.

Urodzona 16.01.1919 r. w Zarzeczcu gmina Łodygowice pow. Żywiec, córka Jana i Agnieszki z d. Ficoń. Po szkole powszechnej podjęła naukę w szkole średniej krawieckiej w Bielsku. Harcerka – przyboczna III Drużyny Harcerskiej w szkole odzieżowej w Bielsku. W okresie okupacji hitlerowskiej zaangażowana w ruch oporu, a od 1941 r. łączniczka w organizacji konspiracyjnej Związek Walki Zbrojnej w Pietrzykowicach pow. Żywiec. Gdy wskutek zdrady denuncjatora Ryszarda Dembowicza w Bielsku miały miejsce aresztowania całego kierownictwa inspektoratu ZWZ/AK, także Agnieszka została aresztowana w dniu 13.10.1942 r. Wpierw przewieziona do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach, a następnie przekazana na pobyt w KL Auschwitz i zarejestrowana jako numer obozowy 26487. Zmarła z wyczerpania fizycznego i psychicznego w obozie, po bardzo ciężkim śledztwie, jakiemu została poddana.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 30; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

BASILIDES TADEUSZ,

Udział w kampanii wrześniowej 1939 r.

Urodził się 4.06.1920 r. w Oświęcimiu. Uczył się w Szkole Powszechnej nr 4 w Czechowicach, gdzie należał do I Drużyny Harcerskiej w Dziedzicach. Od 1930 r. kontynuował naukę w Państwowym Gimnazjum Polskim w Bielsku, gdzie także należał do drużyny harcerskiej. W maju 1938 r. zdał egzamin dojrzałości, od 28.09.1938 r. został powołany do czynnej służby wojskowej i podjął naukę w Szkole Podchorążych Rezerwy 21 Dywizji Piechoty Górskiej w Cieszynie. W lipcu 1939 r. w stopniu plutonowego – podchorążego, rozpoczął praktykę w 3 Pułku Strzelców Podhalańskich w Bielsku.

We wrześniu 1939 r., będąc dowódcą drużyny strzeleckiej przeszedł szlak bojowy Bielsko - Wadowice – Kraków – Tamów. Zginął 8.09.1939 r. w Wietrzykowicach k. Tamowa.

Bibliografia: Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3, Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 10.

BESZ MARIAN,

Więzień KL Auschwitz.

Przyboczny II Drużyny Harcerskiej w Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej. W czasie okupacji hitlerowskiej, zaangażowany w działalność ruchu oporu, za co został aresztowany 18.12.1940 r. i przesłany do KL Auschwitz, gdzie zginął w 1942 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 31; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3.

BIELAWKA ZOFIA,

Więźniarka KL Auschwitz nr 32102.

Urodzona 28.03.1924 r. w Białej Krakowskiej, harcerka Drużyny Harcerskiej w Białej Krakowskiej i tam zamieszkała. Aresztowana i przetrzymana w areszcie gestapo w Bielsku, skąd po paru dniach w transporcie zbiorowym przewieziona została do KL Auschwitz. Tam zginęła **3.03.1943 r.**

Bibliografia: *Kronika Beskidzka* – lista ofiar mieszkańców Podbeskidzia.

BLACHURA FRANCISZEK,

Zamordowany przez okupanta hitlerowskiego.

Urodzony 1920 r. w Bielsku. Harcerz od 1935 r., przyboczny III Drużyny Harcerskiej im. Żwirki i Wigury w Białej. Członek Kręgu Starszoharcerskiego „Orla Brać”, aktywny działacz Polskiego Związku Zachodniego, zaangażował się w akcje przeciw Niemcom na terenie Bielska. Po wkroczeniu wojsk hitlerowskich do Bielska, jako znany wróg III Rzeszy, został aresztowany 3.09.1939 i zginął 13.11.1939 r. w Starym Bielsku.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 32; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerzy i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 22.

BOCIAN KAZIMIERZ,

Więzień KL Auschwitz nr 80045.

Urodził się 23.05.1923 r. w Czechowicach, syn Michała i Anny z d. Wojcieszek. W szkole powszechnej na Lipowcu należał do drużyny harcerskiej. W 1936 r. podjął pracę w drukarni Sendera w Dziedzicach mieszczącej się w Domu Związku Zawodowego Kolarzy. W czasie okupacji nadal pracował jako zecer drukarni Sendera przeniesionej z Dziedzic do budynku ówczesnej „Sztuki Beskidzkiej” w Czechowicach Południowych. Kazimierz Bocian z braćmi Stefanem i Franciszkiem należeli do organizacji konspiracyjnej Związek Walki Zbrojnej/A.K. grupy dywersyjno-wywiadowczej. Organizacja ta kontaktowała się z Rudolfem Mazurem pseudonim „Mars” oraz Franciszkiem Zborkiem. Wraz ze swym bratem Stefanem zostali aresztowani przez gestapo w dniu 7 października 1942 r. i uwięzieni na gestapo w Bielsku, a następnie wywiezieni do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach, gdzie obaj poddani byli wymyślnym torturom, lecz nie wydali współtowarzyszy z konspiracji. Z Mysłowic w dniu 4 grudnia 1942 r. zostali razem przewiezieni do KL Auschwitz. Kazimierza zarejestrowano jako nr obozowy 80045. W dniu 7.03.1943 r. skazany został przez policyjny sąd doraźny na karę śmierci. Wyrok wykonano natychmiast – rozstrzelano go pod ścianą śmierci.

Bibliografia: Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach – 1987 r., s. 10; Irena Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998., s. 232; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerki i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3.

BOCIAN STEFAN,

Więzień KL Auschwitz nr 80046, w KL Neuengamme.

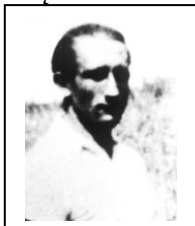
Urodzony 1.12.1920 r. w Czechowicach, (brat Kazimierza). Syn Michała i Anny z d. Wojcieszek. Był uczniem szkoły powszechnej na Lipowcu – obecnie Szkoła Podstawowa nr 3, gdzie należał do drużyny harcerskiej. Od 1934 roku uczęszczał do szkoły zawodowej. Pracował w firmie F. A. Tverdy w Bielsku do 7.10.1942 r. (do aresztowania). W czasie okupacji hitlerowskiej należał do Sił Zbrojnych Polski, następnie do ZWZ/AK. Działal w Czechowicach-Południowych, w Bestwinie w grupie dywersyjnej. Aresztowany za działalność konspiracyjną 7.10.1942 r., wprerw był więziony na gestapo w Bielsku, a następnie przewieziony do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach. Po śledztwie został przekazany 4.12.1942 r. do KL Auschwitz i zarejestrowany jako numer obozowy 80046. Dnia 25.08.1944 r. został przetransportowany do Neuengamme, skąd w drugiej połowie kwietnia 1945 r., więźniowie tego obozu zapędzeni zostali do portu w Lubece i załadowani na statki „Thielbeck”, „Athene” i „Cap Arconę”. W dniu 2 i 3 maja - na pełnym morzu, w wyniku prowokacyjnego działania Niemców, statki te zostały zbombardowane i w

efekcie zatopione przez alianckie lotnictwo. Uratowało się zaledwie 20 więźniów – Stefan Bocian zginął.

Bibliografia: Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 10; Irena Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998, s. 232; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3.

BORGIEL FRANCISZEK,

Więzień KL Auschwitz.

Urodzony 23.04.1921 r. w Czechowicach, syn Franciszka i Heleny z d. Świątłoch. Ukończył Szkołę Powszechną w Dziedzicach i dwie klasy „Przemysłówki” w Bielsku. Był bardzo dobrym uczniem i udzielał bezpłatnych korepetycji słabszym uczniom. Dalszą naukę przerwał mu wybuch wojny w 1939 r. Zarówno w szkole powszechnej jak i średniej był harcerzem. W szkole średniej, gdzie rozpoczął działalność w harcerstwie – był zastępowym.

W okresie okupacji hitlerowskiej – w 1940 r., został wywieziony do obozu pracy w Nortynham, gdzie doznał złamania ręki. Zbiegł stamtąd i przedostał się do Radzionkowa. Tam – w obozie jeńców alianckich, spotkał kolegę ze szkoły przemysłowej. Planowali razem ucieczkę z obozu jenieckiego za granicę. Gestapo wykryło ów plan i 3.05.1942 r. został aresztowany. Więziony był przez dwa dni w Bytomiu, a następnie 5.05.1942 r. przetransportowano go do KL Auschwitz. Z tego obozu przekazany został do komanda roboczego w Jaworznie (filii obozu). Podczas ewakuacji obozu w okolicach Rybnika podjął próbę ucieczki. Został jednak na tym zamiarze przyłapany i zastrzelony przez ss-mana Jana Olejaka z Bielska. Jego ciało wywieziono w nieznanym kierunku.

Bibliografia: Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 11; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3.

BORYCZKA HENRYK, pseud. „Doktor Adam”, „Jarema”,

Więzień w Bielsku, Mysłowicach, zginął w KL Auschwitz.

Urodzony 5.08.1884 r. w Zblitowskiej Górze obok Tarnowa, syn Marcina i Agaty z d. Skowron. Naukę rozpoczął w 1891 r. w szkole stopnia podstawowego (ludowej), a od 1898 r. w 3 klasowej szkole wydziałowej w Tarnowie. W latach 1902-1906 uczęszcza do seminarium nauczycielskiego w Tarnowie i 21.09.1906 r. zdaje egzamin dojrzałości. Po przeprowadzeniu się do Bielska, od 1906 do 1908 r. odbywa praktykę w Szkole Ludowej w Białej.

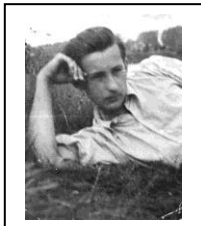
W styczniu 1909 r. otrzymuje patent na nauczyciela szkół pospolitych z możliwością wykładania języka niemieckiego i religii. W latach 1913-1914 działacz Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, uczestnik I wojny światowej. W lipcu 1916 r. jako żołnierz 3 Pułku Legionów Polskich dostał się do niewoli rosyjskiej. W sierpniu 1918 r. internowano go i umieszczono w obozach przejściowych w Chełmie i Przemyśle. Zwolniony we wrześniu 1918 r. bronił granic Ojczyzny w 70 Pułku

Piechoty WP. Za męstwo w tych walkach odznaczony orderem wojennym *Virtuti Militarii* kl. V i Krzyżem Walecznych. W lipcu 1922 r. uczestniczy w Państwowym Kursie Wychowania Fizycznego w Poznaniu. W sierpniu 1922 r. dokształca się w Centralnej Wojskowej Szkole Gimnastyki i Sportów – zdobywając tytuł instruktora. Gdy rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (W.R. i O.P.) z dnia 1.12.1922 r. powołano do życia hufiec szkolny przysposobienia wojskowego, z ramienia szkoły sprawował opiekę nad hufcem. (Wyszkolenie w hufcu polegało na: nauce o broni, wyszkoleniu strzeleckim i organizacji niższych jednostek bojowych, służbie polowej, na nauce regulaminów służby wewnętrznej, udziale w obozach letnich, na których pogłębiano wcześniej zdobyte umiejętności). W roku 1925 z jego inicjatywy powstała I Drużyna Harcerska im. Tadeusza Kościuszki, założona przy Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. Był wieloletnim opiekunem tej drużyny. Od samego początku jego działalności, w bielskich szkołach funkcjonowało koło sportowe noszące od 1931 r. nazwę „Start”. Był opiekunem tego koła aż do roku 1938. W drugim półroczu roku szkolnego 1935-1936 utworzono Międzyszkolny Klub Sportowy. Kuratorem Klubu był dyrektor Gimnazjum im. Marszałka J. Piłsudskiego – Marian Zając, a wspierał go między innymi prof. H. Boryczka. Z nastaniem okupacji hitlerowskiej, od października 1939 r. członek sztabu organizacji konspiracyjnej kpt. Zajączka, założyciela Narodowej Organizacji Wojskowej, podporządkowanej w lutym 1940 roku Związkowi Walki Zbrojnej. Kpt. H. Boryczka pełnił funkcję komendanta obwodu bielskiego ZWZ, w skład którego wchodziły placówki: w Bielsku, Białej, Międzybrodziu, Kętach, Dankowicach, Bestwinie, Kaniowie, Chybiu, Strumieniu. Po licznych aresztowaniach w 1940 r., od 1941 r. odtwarzał struktury konspiracyjne. Doszło do utworzenia nowych placówek ZWZ w Ligocie, Zabrzegu, Żebraczy i Dziedzicach. Wciągnął do pracy konspiracyjnej wielu harcerzy, między innymi: Erwina Czaję, Pawła Pinczera, Franciszka Smolarka, Kazimierza Sułkowskiego, Kazimierza Sumpera, Bolesława Żarnowskiego. Z Jego inicjatywy co tydzień odbywały się odprawy, które pod pozorem wycieczek organizowano w górach. Przeniknięcie do sztabu inspektoratu zdrajcy Ryszarda Dembowicza (ppor. Rez.) dnia 21.09.1942 r. aresztowano kpt. Henryka Boryczkę i jego uczniów, natomiast pozostałych członków inspektoratu bielskiego ZWZ/AK aresztowano w nocy z 25 na 26.09.1942 r. Henryk Boryczka przewieziony z Bielska do więzienia śledczego (*Ersatzpolizeigefängnis*) w Mysłowicach, poddany był sadystycznym metodom przesłuchań. Osądzony przez policyjny sąd doraźny w Mysłowicach, przewieziony do KL Auschwitz i rozstrzelany w dniu 25.01.1943 r. Czterokrotnie odznaczany był Krzyżem Walecznych, pośmiertnie – złotym Krzyżem Partyzanckim, awansowano go pośmiertnie do stopnia majora (mjr WP).

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 34; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Irena Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998, s. 675; Krzysztof Chodorowski, *Zarys Historii I Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Bielsku-Białej (1919-1999)*, Wydawca I LO im. M. Kopernika, s. 15, 16, 19, 20, 30, 31; Juliusz Niekrasz, *Z dziejów AK na Śląsku*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1985 r., s. 117; Pamiętnik hm. Józefa Drożdża, s. 9, 10, 13; *Więzienia Hitlerowskie na Śląsku, w Zagłębiu dąbrowskim i w Częstochowie 1939-1945*, Praca zbiorowa pod redakcją Andrzeja Szefera, Katowice 1983 r., s. 139; *Życiorysy harcerzy i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939 –*

BORYCZKA ZBIGNIEW,

Więzień KL Auschwitz nr 80047.

Urodzony 19.10.1924 r. w Białej Krakowskiej, syn Henryka. Szkołę Powszechną ukończył w 1936 r. W latach 1936-1939 r. uczęszczał do Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku, gdzie ze względu na wybuch wojny skończył tylko 3 klasy. Harcerz I Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Bielsku. W okresie okupacji hitlerowskiej zaangażowany w działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ/AK, kolporter prasy podziemnej, uczestniczył w ochronie zebrań i spotkań konspiracyjnych inspektoratu bielskiego.

Po denuncjacji agenta gestapo Dembowicza aresztowany 16.10.1942 r. Przewieziony do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach, a następnie przewieziony 4.12.1942 r. do KL Auschwitz i zarejestrowany jako numer obozowy 80047. Zginął w KL Auschwitz 17.01.1943 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 34; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Irena Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998, s. 232; Krzysztof Chodorowski *Zarys Historii I Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Bielsku-Białej (1919-1999)*, Wydawca I LO im. M. Kopernika, s. 35; *Życiorysy harcerzy i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 25.

BRODA JOACHIM,

Więzień KL Auschwitz.

Urodzony w 1907 r. w Kochłowicach, syn Juliusza, powstańca śląskiego i działacza plebiscytowego. Absolwent szkoły handlowej, harcerz z Kochłowic (Ruda ŚL). Organizator Pogotowia Harcerzy (szczególnie w służbach łączności i wartowniczej). Od jesieni 1939 r. działacz zaangażowany w konspiracyjną działalność harcerską na terenie Bielska i Zaolzia. Od listopada 1939 r. członek organizacji konspiracyjnej Służba Zwycięstwa Polski (SZP), a następnie w Związku Walki Zbrojnej (ZWZ). Wykonywał funkcje łącznika i kuriera między Komendą Okręgu SZP a Inspektoratem w Cieszynie. Od pierwszych dni 1941 r., wykonywał zadania dla pionu wywiadowczego w Inspektoracie ZWZ Bielsko. Aresztowany we wrześniu 1942 r. na dworcu w Dziedzicach, przewieziony został do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach, a po śledztwie przetransportowany do KL Auschwitz, gdzie zginął w 1943 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 35.

CZAJA ERWIN,

Więzień KL Auschwitz.

Urodzony 9.05.1914 r. w Białej, syn Władysława i Marii. Po ukończeniu szkoły powszechnej, uczęszczał do Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku i otrzymał świadectwo dojrzałości w 1937 r. Po maturze ukończył

Jednoroczny Kurs Handlowy Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Następnie był praktykantem pracującym w księgowości. Harcerz w I Drużynie Harcerskiej przy gimnazjum w Bielsku. Był uczestnikiem kampanii wrześniowej w 1939 r. (pchor.). Dostał się do niewoli, lecz podczas transportu jeńców do innej miejscowości zdołał zbiec i wrócił do Bielska. Zaangażował się w działalność konspiracyjną przeciw okupantowi. Należał do grupy konspiracyjnej starszej młodzieży harcerskiej bardzo zaangażowanej w organizacji ZWZ, między innymi zajmował się rozprowadzaniem gazetek konspiracyjnych, działał w zakresie niesienia pomocy osobom starym i skrzywdzonym przez hitlerowców. Następnie pełnił funkcję adiutanta Sztabu Inspektoratu Bielskiego, gdzie znajomość języka niemieckiego była szczególnie pomocna. Aresztowany wraz z pozostałymi członkami kierownictwa organizacji ZWZ/AK w nocy z 25 na 26.09.1942 r., i przetransportowany do gestapo w Bielsku, a następnie do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach. Po śledztwie przekazany do KL Auschwitz, gdzie wyrokiem policyjnego doraźnego sądu został skazany na śmierć. Wyrok wykonano 25.01.1943 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 38; Krzysztof Chodorowski, *Zarys Historii I Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Bielsku-Białej (1919-1999)*, Wydawca I LO im. M. Kopernika, s. 30, 31; Juliusz Niekrasz, *Z dziejów AK na Śląsku*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1985 r., s. 118; Pamiętnik hm. Józefa Drożdża, s. 9, 13; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 26 – 30.

DROŹDŹ JAN,

Więzień KL Auschwitz nr 33193.

Urodzony w 7.11.1914 r. w Kamienicy, syn Tomasza i Anieli z d. Skowron. Po Szkole Powszechnej uczęszczał do Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku, a następnie do Szkoły Handlowej w Białej Krakowskiej, którą ukończył 1936 r. Należał kolejno do I Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Bielsku, a następnie III Drużyny Harcerskiej przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej. Jako uzdolniony sportowiec, reprezentował harcerstwo bielskie w zawodach narciarskich. Po ukończeniu Szkoły Handlowej rozpoczął pracę w Fabryce Śrub w Żywcu-Sporyszu. Bardzo zaangażowany we współpracę z Komendą Hufca Harcerskiego w Żywcu – szczególnie w zakresie sportu. Od początku okupacji hitlerowskiej zaangażował się w działalność konspiracyjną. Jako członek Pogotowia Harcerzy został zaprzysiężony w pierwszej kolejności przez Józefa Drożdża i zobowiązany do zorganizowania harcerskiego podziemia antyhitlerowskiego. Następnie, należał do grupy kurierów, przenoszących meldunki, prasę podziemną a także amunicję i broń oraz materiały wspomagające robienie sabotaży. Od listopada 1939 r., został członkiem ZWZ. Współpracował z

organizacją konspiracyjną „Raclawice” (Ziemia Żywiecka). Aresztowany w kwietniu 1942 r., więziony był przez jakiś czas w Katowicach i z kolei przekazany do KL Auschwitz, gdzie decyzją doraźnego sądu policyjnego otrzymał wyrok kary śmierci. Wyrok wykonano 2.07.1942 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 40; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 31, 32.

FERFECKI EMIL, Więzień KL Auschwitz.

Urodzony 7.01.1919 r. w Grodźcu Śl. Rozpoczął naukę w 1926 r. w Grodźcu. W 1930 r. rozpoczął naukę w Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. W 1933 r. harcerz III Drużyny Harcerskiej im. Kazimierza Pułaskiego w Bielsku (wywiadowca, zastępowy). Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W okresie okupacji hitlerowskiej zaangażował się w działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ/AK. Pełnił funkcję łącznika ruchu oporu z terenu pow. bielskiego z Generalną Gubernią. Przeprowadzał również ochotników do wojska polskiego – na Słowację i Węgry. Aresztowany za działalność konspiracyjną w styczniu 1944 r. Wywieziony do KL Auschwitz, zginął 22.07.1944 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 42; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 33; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

FURS JERZY, Więzień KL Auschwitz nr 169532.

W latach przedwojennych harcerz III Drużyny Harcerzy im. Pułaskiego a następnie I Drużyny Harcerskiej im. T. Kościuszki w Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. W okresie okupacji zaangażowany w pracy konspiracyjnej ZWZ/AK. Za tę działalność aresztowany i przewieziony w dniu 19.12.1943 r. do KL Auschwitz-Birkenau. Zarejestrowany jako numer obozowy 169532. Z datą 3.02.1944 r. osadzony w Birkenau BII f (szpital obozowy). Zamordowany podczas sadystycznego śledztwa w 1944 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GRZYB MARIAN, Zamordowany przez hitlerowców.

Urodzony 14.11.1914 r. w Krakowie, syn Teofila i Julii z d. Kmiecik. Ukończył Szkołę Powszechną w Dziedzicach, a następnie zatrudniony został na kolei – pracował w węźle kolejowym w Dziedzicach. Należał do harcerstwa od 1928 r. – do Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach. Zdobył wszystkie stopnie harcerskie – był zastępowym, przybocznym, a w 1935 r. został drużynowym.

Od 1937 r. kierował drużyną im. Żwirki i Wigury przy Szkole Powszechnej w Czechowicach przy Kopalni „Silesia”, następnie Drużyną Harcerską im. P. Stalmacha. Od marca 1938 do maja 1939 r. odbywał służbę wojskową. Po wyjściu z wojska objął przewodnictwo Drużyny Harcerskiej im. B. Pierackiego przy Rodzinie Kolejowej w Dziedzicach, którą prowadził aż do wybuchu wojny. Doszedł do zaszczytnego stopnia Harcerza Rzeczypospolitej. Walczył w kampanii wrześniowej w 3 Pułku Podlaskim. W Dniu Święta Zmarłych 1.11.1939 r. harcerze z Czechowic i Dziedzic postanowili, jak co roku, złożyć na grobie powstańców śląskich wieniec z biało-czerwonymi szarfami. Wśród miejscowych Niemców wzbudziło to wściekłość. Powiadomiono miejscową żandarmerię. Niemcom nie udało się aresztować harcerzy, gdyż wszyscy zaangażowani w tę akcję zdążyli uciec. M. Grzyb był zbyt popularny i znany ze swej pracy harcerskiej, więc jeszcze tego samego dnia, w późnych godzinach nocnych został aresztowany w swoim domu. W drodze na gestapo próbował ucieczki. Niestety, został trafiony śmiertelnie siedmioma kulami. Następnego dnia rodzina została powiadomiona o możliwości zabrania ciała, ale zakazano urządzania oficjalnej ceremonii pogrzebowej. Harcerz Marian Grzyb był pierwszą ofiarą okupanta hitlerowskiego na terenie Czechowic i Dziedzic.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 46; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 11; *Życiorysy harcerzy i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 35 – 38.

HOFFMAN HENRYK,

Więzień w Bielsku, Mysłowicach, KL Auschwitz nr 123025,

Urodzony 1.10.1914 r. w Antoniewie k/Poznań, syn Michała i Anny z d. Kolendowicz, zamieszkały od lat dwudziestych w Bielsku. Po szkole powszechnej uczeń Państwowego Gimnazjum w Bielsku, harcerz – sekretarz komendy hufca w latach 1934-1938 r. Aresztowany za działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ/AK, przewieziony przez gestapo w Bielsku do więzienia śledczego w Mysłowicach, skąd po śledztwie przesłany został do KL Auschwitz, 26.05.1943 r. zarejestrowany został w obozowej dokumentacji jako więzień nr 123025. Zginął 25.06.1943 r. Według wystawionego aktu zgonu nr 23314/1943 – potwierdzonego przez lekarza obozowego, zmarł o godz. 15:13, określenie przyczyny zgonu to: „plötzlicher Herztod“ (nagły zawał serca).

Bibliografia: I. Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia, Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Katowice 1998 r., s. 343; Zbiory dokumentów K. Wójtowicza (poz. 72 wykazu); Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; APMA-B *Księga zgonów*, t. 16, s. 802; informacja córki U. Świerczek; Szymon Kubiesa, *Harcerze w hitlerowskim obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau*; Praca zbiorowa, *Wszystko co nasze*, W-wa 1983 r., s. 49.

HYLA ALOJZA, pseud. „Lojzka”,

Więźniarka KL Auschwitz nr 66649.

Urodzona w 1915 r. w Boguminie na Zaolziu, córka Macieja i Anny. Harcerka drużyny starszoharcerskiej w Dziedzicach, członkini Pogotowia Harcerek. W czasie okupacji hitlerowskiej pracowała jako ekspedientka w sklepie spożywczym w Dziedzicach. Zaangażowała się także w działalność konspiracyjną w tajnej organizacji harcerki i organizacji ZWZ/AK, prowadziła skrzynkę kontaktową w sklepie, w którym pracowała.

W domu natomiast posiadała radiostację nadawczą. Aresztowana 12.02.1943 r. za działalność konspiracyjną, została 4.11.1943 r. przewieziona do więzienia w Katowicach a stamtąd do KL Auschwitz i ujęta w rejestrze jako numer obozowy 66649. Zginęła 12.01.1944 r. (W KL Auschwitz zginęła także jej matka i dwie siostry Stefania oraz Aniela).

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 50; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerki i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Irena Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998, s. 601; Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

HYLA TADEUSZ,

Więzień w Bielsku, Mysłowicach, KL Auschwitz.

Urodzony 2.09.1920 r. w Boguminie na Zaolziu, syn Macieja i Anny. (Rodzina Hylów osiedliła się w Czechowicach w 1928 r). Należał do Drużyny Harcerzy w Czechowicach a po ukończeniu Szkoły Powszechnej rozpoczął naukę w Państwowej Szkole Przemysłowej w Bielsku. Tam należał do II Drużyny Harcerskiej w Bielsku. Od najmłodszych lat należał nie tylko do harcerstwa, ale był również zapalonym sportowcem.

Po maturze podjął pracę jako technik w Kopalni Węgla Kamiennego „Silesia” w Czechowicach. Z chwilą rozpoczęcia się okupacji hitlerowskiej, mimo że miał zaledwie 19 lat, zaangażował się w działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ/AK. Wraz z siostrami wykorzystywał do celów konspiracyjnych, przechowywaną w domu rodziców radiostację nadawczą. Należał do organizacji ruchu oporu pod nazwą „Raclawice”. Podejrzewany przez władze okupacyjne o działalność konspiracyjną był przesłuchiwany, ale z braku dowodów nie został aresztowany. Gdy jednak inny z przesłuchiwanym członków organizacji „Raclawice” wymienił jego imię i nazwisko, został aresztowany w czerwcu 1943 r. Przez kilka tygodni był przetrzymywany i przesłuchiwany na gestapo w Bielsku. Następnie został przetransportowany do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach, skąd udało mu się przesłać do Czechowic nazwisko zdrajcy. Mimo wymyślnych tortur nie wydał nikogo. Gestapo aresztowało także całą jego rodzinę. Przewieziono 4.11.1943 r. do KL Auschwitz-Birkenau matkę Anielę nr obozowy 66648 (ur. 27.05.1887 r. w Bystrej, zginęła 26.12.1943 r.) siostry: Anielę, nr obozowy 66653 (zginęła 22.02.1944 r.), Stefanię nr obozowy 66647 (zginęła 3.02.1944 r.) i Alojzję – jak wyżej. Jedynie ojcu udało się przeżyć w

KL Buchenwald i w 1945 r. wrócił do Czechowic. Tadeusz został rozstrzelany pod ścianą śmierci na dziedzińcu bloku 11 dnia 19. 05. 1943 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 50; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 10; Irena Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998, s. 601; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 40, 41.

JASTRZĘBSKI JÓZEF,

Uczestnik kampanii wrześniowej.

Urodzony w 1919 r. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej uczeń Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. Harcerz Rzeczypospolitej. Od 1935 r. drużynowy Drużyny Harcerskiej im. T. Kościuszki. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. i w tymże roku zginął.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 52; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 42.

KASPERKIEWICZ MARIAN,

Więzień KL Gross-Rosen, KL Bergen-Belsen.

Urodzony 8.12.1920 r. w Komorowicach k/Bielska. Pełny bibliogram przy Kalendarium – Hufcowi!

KIELOCH WŁADYSŁAW ANTONI,

Więzień w Bielsku, Mysłowicach, KL Auschwitz.

Urodzony 18.10.1919 r. w Dziedzicach, syn Pawła i Marii z d. Wrzoł. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Dziedzicach uczęszczał do Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. Od 1936 r. należał do starszoharcerskiej drużyny wodnej w Dziedzicach, zorganizowanej przez Romana Żoczka. W okresie okupacji hitlerowskiej zaangażował się w działalność konspiracyjną w ZWZ/AK – oddział dowodzony przez Maksymiliana Miglasy, obejmujący swym zasięgiem Czechowice i Dziedzice.

Aresztowany i po przetrzymywaniu w piwnicach gestapo w Bielsku, przewieziony został do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach. Po śledztwie skazany został na karę śmierci, więc przewieziono go do KL Auschwitz i wyrok wykonano 30.06.1944 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 55; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 12; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 45, 46.

KOCHANY MICHAŁ,

Rozstrzelany w Starym Bielsku.

Harcercz – I Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki przy Gimnazjum w Bielsku. Zginął prawdopodobnie rozstrzelany 13.11.1939 r. w Starym Bielsku. w grupie M. Łaszczoka.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KRÓTKI ZBIGNIEW,

Więzień KL Buchenwald.

Urodzony 28.02.1925 r. w Dziedzicach, syn Adolfa i Marii z d. Radzięta. Do Szkoły Powszechnej uczęszczał w Dziedzicach i tam od 1937 r. należał do I Drużyny Harcerskiej Męskiej im. ks. J. Londzina – działającej przy szkole. W momencie wybuchu II wojny światowej uciekł aż na Wołyń. Podczas powrotu z Wołynia został przyłapany przez Niemców na próbie przekraczania granicy, więc wysłano go na przymusowe roboty do Turynii.

Tam zaangażował się w działalność konspiracyjną, za co w 1943 r. został aresztowany i przesłany do KL Buchenwald. W obozie tym przebywał do 1945 r. Zginął podczas ewakuacji więźniów z obozu.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 62; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 12; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r. s. 48,

LANKOSZ ADAM,

Więzień Montelupich w Krakowie.

Urodzony 31.10.1920 r. w Janowicach pow. Biała Krakowska, syn Kazimierza i Janiny. W Janowicach uczęszczał do szkoły powszechnej, a od 1920 r. do Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. Harcerz I Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Bielsku (zastępowy, przyboczny). W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik jubileuszowego obozu zlotowego ZHP (Hufca Męskiego) w Spale. Absolwent gimnazjum w 1939 r. w Bielsku. Na początku okupacji hitlerowskiej pojechał z rodzicami do Lwowa, ale już w połowie 1940 r. wrócił do Krakowa i zaangażował się w działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ/AK i w Szarych Szeregach. W listopadzie 1943 r. aresztowany i przetrzymywany w więzieniu na Montelupich w Krakowie. Na początku 1944 r. rozstrzelany w okolicach Krakowa.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 66; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 49, 50.

LEŚNIARA LEOPOLD,

Więzień Bielska, Warszawy, Krakowa.

Urodzony 26.04.1912 r. w Czechowicach, syn Wojciecha i Józefy z d. Brozkiewicz. Uczęszczał do II Szkoły Powszechnej w Czechowicach-Grabowicach gdzie wstąpił do harcerstwa. Naukę kontynuował w Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku gdzie należał do I Drużyny Harcerskiej. Po maturze w 1930 r., studiował w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, uzyskując dyplom inżyniera górniczego w 1937 r. Praktykował w kopalniach na Śląsku i w Karwinie (Zaolzie).

Był ofiarnym społecznikiem, organizował kilka obozów harcerskich. Od pierwszych dni okupacji hitlerowskiej, zaangażował się w działalność konspiracyjną w ruchu oporu. W sklepie z wyrobami żelaznymi N. Reidla (szwagra), wspólnie z Rudolfem Kuboszkim kierowali pracami konspiracyjnymi. Następnie przeniósł się do pracy na Zaolziu, gdzie pracując jako inżynier w kopalni, w dalszym ciągu pomagał konspiracyjnym organizacjom. Zbierał materiały o ruchach wojsk niemieckich, lokalizacji składów amunicji i sprzętu wojskowego i przekazywał te dane do Katowic Zygmunтови Witeczakowi. Jednym z zadań Leopolda było odebranie w Karwinie przesyłki z materiałami sabotażowymi (z kamforą oraz płynną siarką) i dostarczenie jej do konkretnego odbiorcy w Dziedzicach. Łączniczka poprzez nieszczęśliwy przypadek została aresztowana i przekazana na gestapo w Karwinie. Poddana torturom załamała się i zdradziła miejsce przeznaczenia paczki – miejsce kojarzone z L. Leśniarą. W ten sposób został aresztowany w grudniu 1941 r., przewieziony wpierrw do Bielska, następnie do Warszawy, Krakowa i ponownie do Bielska. Został **zamordowany** w masowej egzekucji „Pod Wałką” w Cieszynie 20.03.1942 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 67; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 12; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r. s. 51, 52.

LONDZIN JAN,

Zamordowany w Starym Bielsku.

Urodzony (?), harcerz z Bielska, rozstrzelany 13.11.1939 r. w Starym Bielsku.

Bibliografia: *Kronika Beskidzka* – lista ofiar mieszkańców Podbeskidzia.

ŁASZCZOK MIECZYŚLAW,

Druhowi Łaszczokowi – wybitniejszej postaci w harcerstwie Podbeskidzia, poświęciłem oddzielne opracowanie (Rozdział III) i tam też zamieszczone jest jego zdjęcie.

MAREKWICA ERWIN,

Zginął pod Monte Cassino.

Urodzony 20.05.1921 r. w Hermanicach k.Skoczowa, syn Józefa. W latach 1927-1931 był uczniem II Szkoły Powszechnej w Czechowicach-Grabowicach i w tym czasie należał do Gromady Zuchowej „Orląt”. Od 1931 r. uczeń Gimnazjum im. J.

Piłsudskiego w Bielsku i tam był członkiem Drużyny Harcerskiej żeglarskiej. W 1938 r. ukończył specjalistyczny kurs harcerzy-wodniaków w Narocz nad Jeziorem – Narocz. W 1939 r. ukończył Państwową Szkołę Przemysłową w Bielsku na wydziale chemiczno-farbiarskim.

Dnia 1.08.1939 r. powołany został na ćwiczenia wojskowe w pobliżu Prus Wschodnich, gdzie zastał go wybuch wojny. Stamtąd wraz z kolegami uciekł w stronę Lwowa. Młodocianych uchodźców wojsko rosyjskie internowało i ulokowało w obozie jeńców wojennych w Zimnej Wodzie, skąd skierowani zostali do prac przy budowie autostrady Lwów – Kijów. Po wybuchu wojny niemiecko-rosyjskiej został wywieziony do Kazachstanu. Gdy generał Anders werbował polskich obywateli (którzy znaleźli się w Rosji) do wojska polskiego, zaciągnął się w szeregi tej armii i wyjechał wraz z nią do Iraku. Następnie brał udział w ćwiczeniach w Iranie, potem w Palestynie. W międzyczasie zawarł małżeństwo. Pod Aleksandrią ukończył szkołę oficerską i otrzymał przydział jako kapral podchorąży do 18 Batalionu w 6 Brygadzie 5 Korpusu Dywizji Pancernej (KDP). W lutym 1944 r. 2 Korpus Polski przepłynął przez Morze Śródziemne do południowych Włoch, a po sforsowaniu rzeki Sangro, został przesunięty pod masyw Monte Cassino. Tam walczył i 17.05.1944 r. raniony śmiertelnie zmarł. Naczelnny Wódz Gen. Sosnkowski na wniosek dowódcy 5 KDP, specjalnym rozkazem (948 z dnia 23.07.1944 r.) zatwierdził stopień podporucznika dla śp. kpr. pchr Erwina Marekwicy i nadał mu Krzyż Srebrny Orderu Wojennego „Virtuti Militari” V klasy - „W uznaniu czynu męstwa w okresie walk 2 Polskiego Korpusu o Monte Cassino”. Spoczywa na cmentarzu wojennym pod Monte Cassino. W 1990 r. Drużyna Nieprzetartego Szlaku przy Szkole Specjalnej w Czechowicach-Dziedzicach obrała na patrona imię bohaterskiego Erwina Markewicy.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 72; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 13; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981, s. 61, 62.

MAROSZEK KAZIMIERZ,

Więzień KL Auschwitz, KL Mauthausen-Gusen.

Urodzony 1906 r. w Krakowie. Tam uczęszczał do szkoły powszechnej, szkoły średniej i na Uniwersytet Jagielloński (studia wychowania fizycznego). Przyjechał do Bielska w roku 1935 by objąć posadę nauczyciela w Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego. Już w Krakowie bardzo aktywny działacz harcerski (przyjechał

do Bielska w stopniu podharcmistrza), w latach 1936-1938 komendant hufca ZHP w Bielsku, 1938-1939 w Cieszynie (phm.). Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Wzięty przez Niemców do niewoli, uciekł z transportu i schronił się w Krakowie, gdzie pracował jako sprzedawca piwa w browarze. W Krakowie też zaangażował się w działalność konspiracyjną w ruchu oporu – zajmował się kolportażem prasy podziemnej. Został aresztowany przez zdradę 12.05.1941 r. w Krakowie, a następnie tj. 26.06.1941 r. przewieziony do KL Auschwitz, a po roku do KL Mauthausen-Gusen. Zginął 26.03.1943 r. w Mauthausen-Gusen.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 73; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 63.

MAZUR RUDOLF,

Więzień w Katowicach.

Urodzony w 1905 r. w Krakowie. Działacz harcerski w Dziedzicach. W okresie okupacji hitlerowskiej członek Szarych Szeregów i organizacji konspiracyjnej Siły Zwycięstwa Polski. Aresztowany 18.12.1940 r. za udział w ruchu oporu. Został ścięty w więzieniu w Katowicach 13.06.1942 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 74; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3.

MIGDAŁ WIKTOR,

Żołnierz kampanii wrześniowej 1939 r.

Urodzony w 1918 r., przyboczny w I Drużynie Harcerzy w Bielsku, poległ w 1939 r. jako podchorąży 3 Pułku Strzelców Podhalańskich.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MROWIEC MICHAŁ,

Więzień KL Auschwitz nr 7575.

Urodzony 18.09.1915 r. w Łodygowicach. Nauczyciel przysposobienia wojskowego w Gimnazjum im. J. Piłudskiego w Bielsku. Opiekun I Drużyny Harceskiej w Bielsku. Po aresztowaniu przekazany do KL Auschwitz i zarejestrowany jako numer obozowy 7575. Zginął **8.09.1942 r.** w KL Auschwitz.

Bibliografia: Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3.

PACUT STANISŁAW,

Więzień KL Auschwitz.

Urodzony 6.04.1915 r. w Brodach, syn Józefa i Herminy z d. Moroń. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej im. T. Kościuszki, rozpoczął naukę w Państwowym Gimnazjum im. A. Asnyka, a następnie w Państwowej Szkole Przemysłowej w Bielsku – wydział mechaniczno-techniczny. Dyplom otrzymał w czerwcu 1934 r. Od 1924 r. członek I Drużyny Harcerskiej im. Adama Asnyka w Białej. W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik obozu zlotowego ZHP (Hufca Męskiego) w Spale.

W tymże 1935 r. powołany do służby wojskowej – ukończył w 1936 r. Szkołę Podchorążych w Modlinie. W 1936 r. był przybocznym i referentem sportowym Komendy Hufca Harcerzy w Bielsku, pełnił też funkcję kapitana sportowego Harcerskiego Klubu Narciarskiego. Pracował do 1939 r. w Urzędzie Telefoniczno-Telegraficznym w Bielsku. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W okresie okupacji hitlerowskiej pracował jako tokarz w Fabryce Maszyn Włókienniczych i Silników Elektrycznych Georga Schwabego w Bielsku, a równocześnie mocno zaangażował się w działalność konspiracyjną. Wraz z Bernardem Nogajem pracował przy kolportażu i rozprowadzaniu prasy podziemnej. Organizował i szkolił harcerzy jako łączników AK na terenie powiatów Bielsko, Biała, Żywiec i Wadowice. Był oficerem łącznikowym Bielskiego Inspektoratu ZWZ/AK. Aresztowany 7.10.1942 r. za działalność w ruchu oporu, przewieziony do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach. Po śledztwie przekazany do KL Auschwitz, gdzie 25.01.1943 r. został rozstrzelany. W lipcu 1945 r. odznaczony pośmiertnie Medalem Zwycięstwa i Wolności oraz Odznaką Grunwaldzką.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 83; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 64 –71.

PETERKO STANISŁAW, Zastrzelony w Starym Bielsku.

Urodzony 1913 r. w Czechowicach, syn Augustyna i Tekli. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Czechowicach, następnie uczył się w gimnazjum w Cieszynie lecz szkoły tej nie ukończył. Pracował jako pomocnik kierowcy. Był harcerzem i członkiem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W dniu Święta Zmarłych (1.11.1939 r.) uczestniczył w dekorowaniu wieńcem ozdobionym biało-czerwonymi szarfami – grobu Powstańców Śląskich na cmentarzu dziedzickim przy kościele NMP Wspomożenia Wiernych.

Na skutek donosu do żandarmerii niemieckiej został aresztowany tego samego dnia i więziony przez kilka dni w Czechowicach, a następnie przewieziony na gestapo do Bielska. Dnia 13.11.1939 r. wywieziony został samochodem ciężarowym do lasu na „Silamie” koło Bielska wraz z M. Łaszczokiem, Franciszkiem Ślezińskim, doktorem Z. Różewiczem, adwokatem Schancerem, Marią Wojciechowską, Ferdynandem Mola, Franciszkiem Puchałą. Peterko i czterech współwięźniów (Łaszczok, Śleziński, Różewicz i Schancer) zostali rozstrzelani, natomiast pozostali

przy życiu świadkowie egzekucji, musieli zakopać ciała martwych współwięźniów. Po wyzwoleniu, 30.09.1945 r. dokonano ekshumacji zwłok z lasu w Starym Bielsku, i pochowano ich na cmentarzu dziedzickim przy kościele – gdzie leżą Powstańcy Śląscy – tam gdzie pamiętnego 1 listopada 1939 r. składali wieniec z szarfami o barwach narodowych, nie wiedząc że za kilka dni z rąk hitlerowskich oprawców zostaną uśmierceni.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

PIEKIELKO MIECZYŚLAW,

Zastrzelony przez hitlerowców.

Urodzony 12.09.1923 r. w Mikuszowicach Śl., syn Jana i Anny. Członek środowiskowej 5 Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Mikuszowicach Śląskich, założonej w 1929 r. przez Leona Łaciaka, późniejszego hufcowego w Bielsku. W 1939 r. posiadał harcerski stopień wywiadowcy. Dnia 2.09.1939 r. grupa żołnierzy w mundurach polskich prosiła go, by wskazać im drogę, umożliwiającą połączenie z wycofującym się wojskiem polskim. Wyraził chęć zostania ich przewodnikiem (mając zaledwie 15 lat). Po odejściu tej grupy z ochotnikiem-przewodnikiem usłyszano strzał, a dopiero następnego dnia rodzice znaleźli martwe ciało syna. Jak wyniknęło z rozpoznania przebiegu zajścia, został 3.09.1939 r. zastrzelony przez bojówkarzy Freikorps'u. W czerwcu 1994 r. odbyła się uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej i nadania imienia Mieczysława Piekielki dla mostu na rzece Białej (w rejonie dawnej „Bewelany”).

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 86; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r. s. 72.

PIERNIK ZBIGNIEW,

Zginął podczas bombardowania.

Urodzony 2.07.1925 r. w Krakowie, syn Stefana i Karoliny z d. Gross. Od 1937 r. uczęszczał do szkoły powszechnej w Dziedzicach i tam od 1937 r. należał do I Drużyny Harcerskiej Męskiej im. ks. Józefa Londzina. W czasie okupacji hitlerowskiej pracował jako robotnik kolejowy w Oświęcimiu. Zginął 13.09.1944 r. w czasie bombardowania miasta Oświęcimia. Jego ciała nie odnaleziono.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 86, Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3, Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów zhp w czechowicach-dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 13; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 73.

PIŁOCIK RUDOLF,

Zginął podczas bombardowania.

Urodzony 12.05.1911 r. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Czechowicach i tam wstąpił do drużyny harcerskiej. Następnie kontynuował naukę w Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku, gdzie należał do I Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki. W dniu 3.09.1939 r. wraz z kolegami, chcąc czynnie przeciwstawić się zbliżającym się wojskom niemieckim, minował teren wzdłuż rzeki Hłownicy. Niestety przypadek spowodował, że nadleciały samoloty i jedna ze zrzuconych bomb trafiła w założoną już minę, a ta przy detonacji zraniła śmiertelnie Rudolfa.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 88; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerzy i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 74.

PINCZER PAWEŁ,

Więzień w Mysłowicach, Katowicach.

Urodzony 1916 r. w Jugosławii (Volika Kladuse). Po przeniesieniu się rodziców do Polski zaczął uczęszczać do szkoły powszechnej, a następnie do Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku, które ukończył zdając egzamin dojrzałości w 1935 r. Do harcerstwa wstąpił już jako uczeń gimnazjum. W 1938 r. ukończył szkołę podchorążych (oficer WP – por.). Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., ranny pod Bydgoszczą. Po powrocie do okupowanego przez hitlerowców Bielska zaangażował się w działalność konspiracyjną organizacji „Powoł” („Łańcuch Wolnych Polaków”), która następnie weszła w skład ZWZ. Doceniany organizator ruchu konspiracyjnego AK Obwodu Bielsko. Aresztowany w październiku 1942 r. za działalność w ruchu oporu, wywieziony do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach i w Katowicach. Rozstrzelany w marcu 1943 r. w Katowicach.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 88; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerzy i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 75, 76.

PONIATOWSKA JANINA,

Urodzona w 1909 r., harcmistrzyni, komendantka Hufca Harcerzy w Białej Krak., rozstrzelana w lipcu 1941 r. – obszerny życiorys przy Kalendarium – Hufcowi (Rozdział I).

PRZEŹDZIECKI JANUSZ vel PŁOŃSKI, pseud. „Pelka”, „Prawdzie”, Zginął w podczas przesłuchiwania.

Urodzony 2.04.1912 r. w Leśniczu k.Łodzi, syn Wacława. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Inowrocławiu, Warszawie i Bielsku (w miejscowościach, w których służbę pełnił ojciec jako wojskowy – generał brygady). Drużynowy III Drużyny Harcerskiej im. Kazimierza Pułaskiego w Bielsku. Maturę zdawał w 1931 r. w Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. Po maturze wstąpił do Szkoły Podchorążych Marynarki Wojennej w Toruniu. Na skutek wady wzroku, w rok później przeniósł się do Szkoły Podchorążych Artylerii i ukończył ją w 1934 r.

w stopniu podporucznika. Rozpoczął służbę wojskową w 14 Pułku Artylerii Lekkiej w Poznaniu. W 1938 r. został przeniesiony do 13 Dywizjonu Artylerii Konnej w Kamionce Strumiłłowskiej. Z dywizjonem tym, wchodzącym w skład Kresowej Brygady Kawalerii, wziął udział w kampanii wrześniowej 1939 r. W październiku 1939 r. przedostał się do Warszawy i tam zaangażował się w działalność konspiracyjną – w ruchu oporu. Został członkiem Tajnej Armii Polskiej, która weszła w skład Armii Krajowej. Dnia 23.06.1943 r., podczas konspiracyjnego zebrania, został aresztowany przez gestapo. Przewieziony na Aleje Szucha, bardzo torturowany podczas przesłuchań, zmarł **26.06.1943 r.**

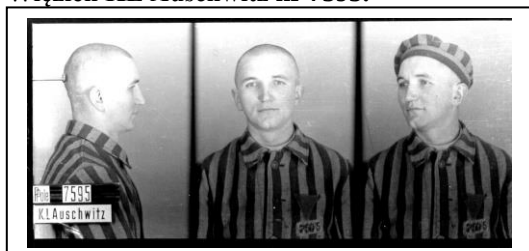
Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 91; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszyńie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 77, 78.

RACZYŃSKI EMIL KONRAD,

Urodzony 20.11.1913 r., w Bielsku. Pełny biogram przy rozdziale Kalendarium – Hufcowi (Rozdział I).

SCHUBERT OTTO,

Więzień KL Auschwitz nr 7595.

Urodzony 12.03.1919 r. w Chybiu, syn Karola i Florentyny z d. Piechaczek. W latach 1926-1931 uczęszczał do IV Szkoły Powszechnej w Czechowicach, gdzie w pierw należał do zuchów a następnie do drużyny harcerskiej. Po utworzeniu Kolejowej Drużyny Harcerskiej wstąpił w jej szeregi i był zastępowym. Dalszą naukę rozpoczął w Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku, skąd po 6 klasie przeniósł się do Szkoły Handlowej w Chorzowie, którą skończył w 1939 r. W czasie okupacji hitlerowskiej ojciec który był zatwardziałym Niemcem, całą rodzinę wpisał na listę narodowościową, natomiast synowie – Otto, pracownik w Urzędzie Gminnym w Czechowicach i jego brat Franciszek, wychowani w szeregach ZHP oraz Robotniczym Stowarzyszeniu Kulturalno-Oświatowym „Siła” – podjęli walkę z hitlerowcami. Otto zaangażował się w działalność organizacji konspiracyjnej ZWZ. Organizacja powierzyła mu drukowanie i kolportaż prasy podziemnej, tzw. gazetek, powielanie oraz działania wywiadowcze, prowadzenie biura fałszywych dowodów, a także nasłuch radiowy. Zlecane zadania wykonywał gorliwie. Ojciec, zorientowawszy się w działalności synów – Otta i Franciszka, złożył oświadczenie, iż wyrzeka się swoich synów, natomiast gestapo i funkcjonariusze NSDAP umieścili ich na liście podejrzanych i zlecieli ich śledzenie. W grudniu 1940 r., Otto – wówczas pracownik Fabryki Obuwia w Chełmku,

ostrzeżony o grożącym aresztowaniu, zatarłszy w domu wszystkie ślady konspiracyjnej działalności, chciał uciec do Krakowa. Niestety, po przyjeździe do pracy został aresztowany przez gestapo. W dniu 18.12.1940 r. został przewieziony do KL Auschwitz i zarejestrowany jako numer obozowy 7595. W obozie zaangażował się w pomoc współwięźniom – zwłaszcza chorym na tyfus. W końcu sam zapadł na tę chorobę, skutkiem czego zmarł 22.08.1942 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 112; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 13; Irena Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998, s. 66; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców biała krakowska i bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 88, 89.

SIKORSKI CZESŁAW,

Wieżien KL Auschwitz.

Urodzony w 1922 r., harcerz III Drużyny Harcerzy w Bielsku. Brał udział w działalności konspiracyjnej. Aresztowany 18.12.1940 r., przekazany do KL Auschwitz, gdzie **zginął 4.11.1941 r.**

Bibliografia: *Kronika Beskidzka* – lista ofiar mieszkańców Podbeskidzia.

SOCZEK ADAM,

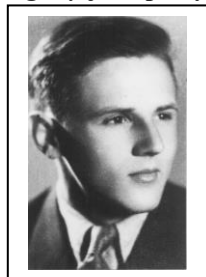
Zginął jako partyzant.

Urodzony 1924 r. Uczeń szkoły powszechnej w Bielsku, a następnie uczeń Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. W 1934 r. harcerz III Drużyny Harcerskiej im. Kazimierza Pułaskiego w Bielsku (przyboczny). W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik obozu złotowego ZHP (Hufca Męskiego) w Spale. Podczas okupacji hitlerowskiej wyjechał z Bielska w rejon Sanoka i zaangażował się w działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ/AK na terenie Jasło – Krosno – Sanok. Zginął w 1944 r. pod Sanokiem w walce partyzanckiej.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 105; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców biała krakowska i bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939 – 1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 82.

SOKÓŁ WŁADYSŁAW, pseud. „Partenau“,

Zginął jako partyzant.

Urodzony 1.04.1923 r. w Czechowicach, syn Józefa i Tekli z d. Peterko. Wychowany w głębokim patriotyzmie, niemal równocześnie z rozpoczęciem nauki w szkole powszechnej wstąpił do harcerstwa. Należał do „Wilczków”, w Kolejowej Drużynie Harcerskiej w Dziedzicach i w Bielsku. Następnie zabrany został przez krewnego do Tarnowa, gdzie uczęszczał do gimnazjum (i szkołę tę ukończył). Po wybuchu wojny – od pierwszych dni okupacji hitlerowskiej, zaangażował się w Mościcach i rejonie Nowego Targu w działalność konspiracyjną

w organizacji ZWZ/AK i „Szarych Szeregów”, przyjął pseudonim „Partenau”.

Elew tajnej podchorążówki (pchor.), najbliższy przyjaciel phm. Stefana Kasprzyka „Dzika” – organizatora podchorążówki. Był bardzo aktywnym żołnierzem we wszystkich akcjach bojowych przeciwko hitlerowcom podejmowanych w okolicach Tarnowa i Nowego Sącza. Gdy w czasie ofensywy frontu wschodniego hitlerowcy bestialsko mścili się na ludności wiejskiej, „Szare Szeregi” zaatakowały wieś Dunajec i pospieszyły ludności z odsieczą. Niestety, Władysław Sokół poległ w krwawej walce ze znacznie lepiej wyposażonym wojskiem niemieckim, poległ pod wsią Biała – nad Dunajcem k/Tarnowa w dniu 29.07.1944 r. Został pośmiertnie odznaczony Krzyżem za Zasługi dla ZHP z Rozetą.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 105; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 14; *Życiorysy harcerzek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 83, 84.

SROKOL JÓZEF,

Żołnierz kampanii wrześniowej.

Urodzony w 1919 r., harcerz V DH w Bielsku, poległ jako żołnierz Polskiej Samodzielnej Brygady Spadochronowej pod Arnhem.

Bibliografia: *Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej*.

SULKOWSKI STEFAN,

Zginął w Katyniu.

Urodzony 11.10.1908 r. w Bielsku, syn Antoniego i Marii. Szkołę powszechną ukończył w Bielsku, a następnie w tej samej miejscowości uczęszczał do Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego, gdzie przez kilka lat pełnił funkcję drużynowego I Drużyny Harcerskiej. Po egzaminie dojrzałości w 1930 r. studiował w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu i Szkole Podchorążych Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim w 1934 r. Nominację na porucznika otrzymał w 1937 r. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. w 21 Pułku Artylerii Lekkiej. Wycofując się ze swoim pułkiem na wschód został ranny, a następnie internowany w okolicach Lwowa. Wywieziony do Starobielska (ZSRR), a następnie do miejscowości Katyń, gdzie **zginął** bez wieści – prawdopodobnie w 1940 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 110; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerzek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 85.

SUMPER KAZIMIERZ, pseud. „Grzmot”, „Sierp”,

Więzień KL Auschwitz.

Urodzony 7.06.1923 r. w Brześciu n. Bugiem, syn Józefa. W Brześciu rozpoczął naukę w szkole powszechnej i tam też wstąpił do drużyny harcerskiej, a gdy w 1934 r. ojciec kolejarz został służbowo przeniesiony do Bielska, Kazimierz kończył naukę stopnia podstawowego w tej miejscowości i należał do III Drużyny Harcerskiej im.

Kazimierza Pułaskiego. Po rozpoczęciu nauki w Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego zapisał się do I Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki (przyboczny). W 1938 r. został drużynowym V Drużyny Harcerskiej „Kolejowej”. Ostatnia funkcja: drużynowy, Harcerz Orli. Uczęszczał do gimnazjum w Bielsku. Od 24.08.1939 r. członek Pogotowia Harcerzy. Wraz z wycofującym się Wojskiem Polskim dotarł przez Kraków do Lwowa. W październiku 1939 r., po powrocie do Bielska, zaangażował się w działalność konspiracyjną w ruchu oporu, pełnił funkcje łącznika przy komendzie hufca. Gdy w grudniu 1940 r. aresztowano hufcowego J. Drożdża, nawiązał kontakt z lewicowym ruchem konspiracyjnym. W 1942 r. wstąpił do PPR, a w 1943 r. był już członkiem egzekutywy Komitetu Okręgowego PPR w Bielsku. Następnie został redaktorem naczelnym „Trybuny Robotniczej”, a potem „Trybuny Gwardzisty”. Miał bardzo duży wpływ na wysoki poziom merytoryczny prasy konspiracyjnej. Oprócz funkcji w ruchu konspiracyjnym formalnie był pracownikiem IG Farbenindustrie, gdzie wykorzystywał swoje możliwości, by nieść rodakom pomoc różnego typu (np. fałszując odpowiednie dokumenty). Wykorzystywał też swoje zatrudnienie w tym zakładzie do „organizowania” materiałów potrzebnych dla podziemnej prasy (papier, przybory itp.). Został aresztowany zupełnie przypadkowo 24.05.1944 r., podczas obławy, jaką gestapo urządziło na dworcu w Katowicach. Przewieziony do KL Auschwitz, zginął w komorze gazowej **24.06.1944 r.**

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 110; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 86, 87.

SZCZOTKA STANISŁAW, pseud. „Klimczok”,

Rozstrzelany przez hitlerowców.

Urodzony 13.03.1921 r. w Wadowicach, woj. krakowskie, syn Karola i Hildegardy z d. Blatten. Szkołę powszechną ukończył w Jasienicy, ale już w tej szkole wstąpił w 1931 r. do harcerstwa i pełnił obowiązki zastępowego w Drużynie Harcerzy im. ks. J. Londzina w Jasienicy. Od 1937 r. pełnił obowiązki przybocznego drużyny. Posiadał ponad 20 sprawności harcerskich, ale głównie zajmował się łącznością. W 1937 r. odbył specjalizację w Warszawskim Pułku Łączności w wielkich manewrach wojska polskiego na Wołyniu. W 1938 roku w sierpniu i wrześniu pełnił służbę obserwacyjno-łącznościową dla wojska w Bielsku, a następnie w Boguminie. W 1939 r. ukończył Szkołę Przemysłową – wydział chemiczno-farbiarski w Bielsku. W 1935-1939 r., bardzo zaangażowany w uprawianie sportu. W pchnięciu kulą zdobywa mistrzostwo powiatu, następnie mistrzostwo Śląska. W 1939 r. startuje na mistrzostwach Polski juniorów w Łodzi i zajmuje 3-cie miejsce. Wybuch wojny w 1939 r. zastał go w Warszawie, skąd uciekł do Wilna, a następnie pod Kowno. W czasie działań wojennych w 1941 r. powrócił do Jasienicy, ale natychmiast został wcielony do niemieckiego wojska i wysłany na front. W 1942 r. zdezerterował i przebywał w Warszawie, angażując się w działalność konspiracyjną w organizacji AK. Znając doskonale cztery języki obce: niemiecki, angielski, rosyjski i litewski, przeszedł specjalne przeszkolenie wywiadowcze i został wysłany na teren Niemiec w okolice Phenemünde, gdzie z grupą kilku innych osób z konspiracji usiłował

rozpracować istniejące w okolicy Świnoujścia Zakłady Zbrojeniowe – produkujące pociski V-I. Po lokalizacji tych zakładów grupa ta kierowała z ziemi za pomocą radia, nalotem alianckich eskadr bombardujących, które miały zniszczyć obiekty produkcji zbrojeniowej. Niestety, na skutek rozpracowania ich siatki przez gestapo, S. Szczotka został aresztowany i **rozstrzelany** w lutym 1944 r. w Szczecinie.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 111; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SZNAPKA KAZIMIERZ,

Zginął jako partyzant.

Urodzony 9.09.1925 r. w Lutyni (Zaolzie), syn Emanuela i Ernestyny z d. Sznapka. Od 1932 r. uczył się w polskiej szkole ludowej w Śląskiej Ostrawie. W 1933 r. rodzina zamieszkała w Czechowicach, gdzie Kazimierz ukończył szkołę powszechną, po czym przez rok uczęszczał do gimnazjum w Pszczynie. Należał do Harcerstwa Polskiego „Lutynia” na Zaolziu i ZHP w Czechowicach i Pszczynie.

We wrześniu 1939 r. znalazł się na kresach wschodnich, a od 17.09.1939 r. w ZSRR. Wrócił w maju 1940 r. i wraz z rodziną zamieszkał w Nowym Sączu. Tam początkowo uczęszczał do szkoły handlowej, uczestnicząc w drobnych akcjach dywersyjnych. Pracując później w kolejowych warsztatach naprawczych – uprawiał sabotaż, zdobywał broń i wojskowy ekwipunek. 13 sierpnia 1944 r. Kazimierz znalazł się w partyzantce w I Pułku Strzelców Podhalańskich – A.K. w Gorcach na Mogielnicy. Pułk zadawał Niemcom ciężkie straty, wiązał znaczne ich siły. Współdziałał z radziecką partyzantką płk Zołotowa. 1.09.1944 r. Kazimierz poległ w walce z Niemcami w Łabowej (pomiędzy N. Sączem a Krynica). Został pochowany w lesie. Zwłoki Kazimierza zostały ekshumowane, przewiezione na cmentarz w Dziedzicach i pochowane obok płyty Powstańców Śląskich w dniu 18 października 1947 r., a obecnie do Mogiły poległych i pomordowanych w I i II wojnie światowej.

Bibliografia: Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzy i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r. s. 14.

ŚLEZIŃSKI FRANCISZEK,

Rozstrzelany w Starym Bielsku.

Urodzony 9.10.1919 r. w Dziedzicach, syn Franciszka i Anny z d. Paszek. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Dziedzicach, gdzie ukończył 8 klas. Tam też był członkiem Drużyny Harcerskiej im. ks. Londzina. Po ukończeniu szkoły rozpoczął naukę zawodu instalatora elektro-mechanicznego w firmie Franciszka Łaszczoka w Dziedzicach. Następnie ukończył 3 – letni kurs Szkoły Doksztalującej Zawodowej w Dziedzicach. Dnia 3 listopada 1939 r. został aresztowany w zakładzie pracy za złożenie wieńca z szarfami biało-czerwonymi na grobie Powstańców Śląskich w dniu 1 listopada 1939 r. W dniu 13 listopada 1939 r. **rozstrzelany** wraz z

druhem Mieczysławem Łaszczokiem, Stanisławem Peterko, dr Zenonem Różewiczem w lasu w Starym Bielsku (SILAM). Jego zwłoki ekshumowano w dniu 30 września 1945 r. i przeniesiono na cmentarz przy kościele p.w. NMP Wspomożenia Wiernych w Dziedzicach – na miejsce wiecznego spoczynku Powstańców Śląskich.

Bibliografia: *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

TALIK EDMUND,

Więzień KL Mauthausen-Gusen, KL Dachau, KL Auschwitz.

Urodzony 22.09.1914 r. w Kozach. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej gdzie rozpoczął przynależność do harcerstwa, założył w Kozach 26.03.1933 r. I Młodzieżową Drużynę Harcerzy i kierował nią do 31.12.1934 r., drużynowy X Drużyny Harcerskiej w Kozach. Następnie kontynuuje naukę w liceum pedagogicznym i szkole muzycznej, a po ukończeniu tych szkół został nauczycielem. Bardzo zaangażowany w rozwijanie ruchu harcerskiego w Białej Krakowskiej. Ta popularność w działalności harcerskiej i społecznej potęguje do niego nienawiść Niemców żyjących już przed wojną na terenie Bielska i Białej. Tak więc natychmiast w pierwszych dniach okupacji hitlerowskiej został aresztowany i wywieziony do KL Mauthausen-Gusen a stamtąd do KL Dachau. Następnie przewieziony został 13.12.1940 r. do KL Auschwitz i w tym samym dniu został rozstrzelany.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 114; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 90, 91.

TOMALIK JAN,

Więzień KL Auschwitz nr 158239.

Urodzony 17.05.1898 r. Działacz harcerski w Bielsku. Prowadził drużynę w Kozach. Za działalność konspiracyjną w ZWZ/AK aresztowany 21.10.1943 r., osadzony w KL Auschwitz i zarejestrowany pod numerem obozowym 158239. Skazany przez policyjny sąd doraźny na karę śmierci – został rozstrzelany 29.02.1944 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 116; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 93; Archiwum Hufca ZHP w Bielsku-Białej.

TOMASZCZYK FRANCISZEK.

Więzień w KL Auschwitz.

Harcerz w Bielsku, prawdopodobnie zamordowany w KL Auschwitz w 1943 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

TOPÓR TADEUSZ,

Więzień KL Dachau, KL Mauthausen-Gusen.

Urodzony 1915 r. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Chabówce, gdzie wstąpił także do harcerstwa. Następnie, ucząc się w Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej, należał do drużyny harcerskiej w tej szkole. W latach 1936-1939 r.

nauczyciel i współorganizator oraz opiekun drużyny harcerskiej w Szkole im. Wł. Jagiełły w Lipniku. Aresztowany w łapance ulicznej, osadzony został w więzieniu w Wieluniu. Był więźniem KL Dachau i KL Mauthausen-Gusen, gdzie **zginął w 1941 r.**

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 116; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 94.

WIECZOREK JERZY,

Zginął podczas powstania warszawskiego.

W 1938 r. komendant Hufca Harcerzy w Bielsku, podharcemistrz. Zaangażowany w działalność konspiracyjną w ruchu oporu, brał udział w Powstaniu Warszawskim. Zginął w 1944 r. podczas powstania wraz z żoną i dwojgiem dzieci.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 122; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 95.

ZATLOUKAL JAN,

Żołnierz kampanii wrześniowej.

Urodzony 12.12.1920 r. w Bielsku. Do harcerstwa należał od najmłodszych lat. Do 1938 r. członek VI Drużyny Harcerskiej im. Jana Kilińskiego w Białej Krakowskiej. Następnie prowadził przy wymienionej szkole zastęp „Piratów” – jako pasjonat żeglarstwa. W 1936 r. brał udział w szkoleniu kadry instruktorskiej w Bielsku. W 1938 r. wstąpił jako ochotnik do szkoły lotniczej w Krakowie. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., został ewakuowany do Rumunii. Przez Jugosławię i Afrykę dotarł do Wielkiej Brytanii.

W 1941 r. przeszkolony w RAF-ie. Jako lotnik Dywizjonu 303 brał udział w walkach nad Wielką Brytanią i Niemcami. Zginął **24.07.1944 r.**, zestrzelony z załogą samolotu nad Hamburgiem.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 128; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcererek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcererek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 96, 97, 98.

ZIELEŹNIK JÓZEF,

Więzień KL Dachau, KL Mauthausen.

Urodzony 2.12.1904 r. w Hałcnowie pow. Biała Krakowska. Mieszkaniec Bielska, gdzie uczęszczał do szkoły powszechnej, a następnie kontynuował naukę w Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej. W 1927 r. został skierowany przez Inspektorat Szkolny w Bielsku do pracy w Szkole Powszechnej w Szczygłowicach pow. Rybnik. Przez cały okres swojej pracy nauczycielskiej zaangażowany w działalność na rzecz Związku Nauczycielskiego w Katowicach.

Był także bardzo aktywny w organizacji harcerskiej już w Bielsku (harcistrz, instruktor), drużynowy w Knurowie. Ponadto należał do Związku Zachodniego, Związku Śląskich Kół Śpiewaczych w Katowicach (w 1928 r. był założycielem i dyrygentem chóru w Szczygłowicach). Aresztowany w kwietniu 1940 r., przez kilka miesięcy przebywał w KL Dachau, a następnie przesłany do KL Mauthausen, gdzie zginął 16.11.1941 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 130; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerzek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 99.

ŻABNICKA MARIA z d. BUŁKA,

Więziarka KL Auschwitz nr 62353.

Urodzona 4.06.1918 r. w Soli, pow. Żywiec, córka Jana i Anny z d. Bułka. Po ukończeniu szkoły powszechnej kontynuuje naukę w szkole średniej-zawodowej w Bielsku. Z zawodu – krawcowa. Mieszkanka Żabnicy gm. Węgierska Górka. Harcerka – przyboczna III Żeńskiej Drużyny Harcerskiej przy Szkole Zawodowej Żeńskiej Macierzy Szkolnej w Bielsku. Od jesieni 1939 r. zaangażowała się w działalność konspiracyjną w ZWZ/AK (łączniczka). Aresztowana 1.08.1943 r., przewieziona została na posterunek policji niemieckiej w Węgierskiej Górze, następnie do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach. Dnia 15.09.1943 r. została przekazana do KL Auschwitz-Birkenau i zarejestrowana jako numer obozowy 62353. Zginęła 14.12.1943 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 129; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Irena Pająk, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998, s. 592; *Życiorysy harcerzek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 18, 19.

ŻARNOWSKI BOLESŁAW,

Urodzony 10.03.1923 r. w Białej Krakowskiej, syn Wojciecha i Zofii. Szkołę powszechną ukończył w Białej, a następnie kontynuuje naukę w Państwowym Gimnazjum im. J. Piłsudskiego, gdzie wstąpił do harcerstwa. Od piątej klasy gimnazjalnej przeniósł się do Gimnazjum w Wadowicach. Podczas okupacji hitlerowskiej, jako członek Pogotowia Harcerzy, po utworzeniu harcerskiego podziemia antyhitlerowskiego, należał do grupy łączników „Szarych Szeregów”, „Orla Brać”. Zginął 28.10.1942 r. zastrzelony przez Niemców przy próbie przekroczenia granicy austriacko-szwajcarskiej w Schwarzwaldzie.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 130; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; *Życiorysy harcerzek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Prace zbiorowe Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 100, 101.

ŻOCZEK ROMAN,

Żołnierz kampanii wrześniowej.

Urodzony 21.01.1915 r. w Dziedzicach, syn Franciszka i Joanny z d. Kieloch. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Dziedzicach, gdzie w 1927 r. wstąpił do Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina. Pełnił funkcje od zastępowego do drużynowego, uzyskał stopień Harcerza Rzeczypospolitej. Prowadził drużynę młodszoharcerską od 1934 do 1936 r. przy Szkole Podstawowej w Dziedzicach (obecnie Szkoła Podstawowa nr 7). W roku 1936 ukończył przeszkolenie żeglarskie i zorganizował drużynę starszoharcerską pozaszkolną wodną, i prowadził ją aż do wybuchu wojny.

Po ukończeniu Państwowej Szkoły Przemysłowej pracował jako technik-włókiennik. Z chwilą wybuchu wojny, 2.09.1939 r. podjął ucieczkę z Dziedzic i dotarł pod Równe, gdzie zaciągnął się do wojska polskiego. Pod dowództwem gen. J. Kleeberga walczył pod Kockiem. W czasie bitwy został ciężko ranny w głowę, w wyniku czego zmarł 8.10.1939 r.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 131; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 4; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 102.

*

Harcerki spełniając patriotyczny obowiązek, poświęcając swoje życie – zostawiły po sobie wspaniałą pamięć i zapis w kronikach Związku Harcerstwa Polskiego.

W walce partyzanckiej i konspiracyjnej wyróżniły się:

- **Jarusz-Pilchowa Maria**, od 1941 r. mając dostęp do pieczętek z Huty Węgierska Górka, stemplowała legitymacje robotnicze dla partyzantów. Przeprowadzała uchodźców przez granicę do Słowacji (w rejonie Glinki).
- **Widlarz-Maga Genowefa**, od kwietnia 1941 r. do 30.01.1945 r. członek ZWZ/AK, łączniczka przy oddziale wywiadowczo - dywersyjnym kryptonim „Lis”, uczestniczyła w pomocy dla więźniów obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. 30.01.1945 r. w czasie udzielania pierwszej pomocy rannym żołnierzom w Janowicach – ranna.
- **Bełtowska-Grzywa Stanisława**, w latach 1941-1944 łączniczka AK (u boku matki Bełtowskiej Józefy – oficera AK).
- **Michalak-Klisiowa Wiktoria**, w latach 1941-1944 organizowała i realizowała pomoc więźniom obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, przekazując im żywność, lekarstwa przez więźniów z obozu – przyjeżdżających po bieliznę do pralni Gustaw Schwalbe w Białej Krakowskiej. Była w pralni zatrudniona.

- **Ślisz Karolina**, w latach 1943-1945 podobnie jak w/w Michalak lecz w Zakładzie Pralniczym „Pedenteria” w Bielsku, gdzie była zatrudniona.
- **Baczyńska Elżbieta ps. „Jerychonka”**, od 1940 r. zajmuje się szkoleniem młodzieży w zakresie łączności, samarytanki i języków obcych. Współpracuje z Inspektoratem AK w Bielsku jako kierowniczka łączności w stopniu podporucznika.
- **Ziaja-Bukowska Joanna**, zajmuje się pracą kulturalno – oświatową wśród dzieci polskich, organizując im naukę i wieczorki poezji.
- **Janina Poniatowska**, wspaniała osobowość – hufcowa z Białej Krakowskiej – oddała równie życie za Polskę.

Należy podkreślić, że harcerze bielscy, którzy z różnych powodów przenieśli się na inny teren, nie zaprzestali działalności konspiracyjnej:

- Aniela Libionka działała w strukturach „Szarych Szeregów” w Warszawie brała udział w Powstaniu Warszawskim,
- Jadwiga Zajęc – w Krakowie przeprowadzała ewidencję więźniów politycznych na Montelupich,
- Aniela Widel działała w okolicach Nowego Sącza. Aresztowana 5.03.1941 r., wywieziona do Ravensbrück, gdzie nadal prowadziła działalność konspiracyjną.
- Franciszek Jeleśniański – działał w AK na terenie Kędzierzyna,
- Edward Janik – działał w Szarych Szeregach na terenie Warszawy, brał udział w Powstaniu Warszawskim.
- **Chanek Irena ps. „Promyczek”**, od 20.10.1940 do 6.06.1944 r. łączniczka Organizacji Cywilnej Pomocy Więźniom Politycznym w Oświęcimiu. Od 1942 r. działała w „Sosienkach” – zgrupowanie Partyzantów AK. Jeździła na trasach konspiracyjnych: Oświęcim – Bielsko, Oświęcim – Kraków, Oświęcim – Katowice, przewoziła pocztę konspiracyjną, szyfry, bibułę, paczki z żywnością, lekami, odzież, grypsy dla więźniów i od więźniów, a nawet materiały wojskowe i broń. Niestety, niosąc pomoc więźniom politycznym Oświęcimia, w kolejnej akcji została aresztowana i osadzona w więzieniu na Montelupich w Krakowie, a następnie po sadystycznym śledztwie przewieziona do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Ale i w obozie nawiązuje kontakt ze współtowarzyszkami i tworzy grupę „samoobrony”, by przetrwać obozowe piekło. Po nawiązaniu kontaktu z „Sosienkami”, przekazuje (w grypsach) na zewnątrz obozu wiele cennych informacji o warunkach panujących w obozie. Dnia 18.01.1945 r. ostatnim transportem – pędzona przez różne etapy drogi, trafiła do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück, gdzie 29.04.1945 r. odzyskała wolność.
- **Machalica-Maślisz Joanna**, współorganizatorka Pogotowia Harcerek w Podhufcu w Czechowicach i Dziedzicach w 1939 r., organizowała z harcerkami swojej drużyny punkty sanitarne i apteczne, udzielała pomocy uchodźcom, brała udział w kopaniu rowów strzeleckich. W czasie okupacji organizowała pomoc więźniom i ich rodzinom, przechowywała i zabezpieczała książki z polskich bibliotek. Organizowała pomoc w nauce

języka polskiego dzieciom polskich rodzin, urządziła „tajne” wieczory poezji polskiej podopiecznym harcerkom.

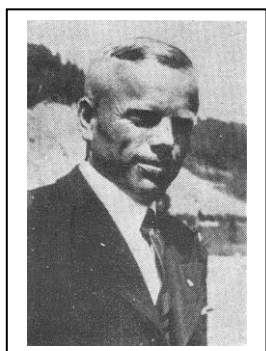
- **Mrózek Wanda**, Komendantka Pogotowia Harcerek Hufca Czechowice i Dziedzice. Organizowała zespoły starszych harcerek i punkty pomocy uchodźcom na stacji PKP, punkty sanitarne i apteki, gdzie harcerki udzielały pierwszej pomocy potrzebującym w pierwszych dniach września. Ewakuowała i przekazywała swoim dziewczętom książki z bibliotek szkolnych i kolejowej na przechowanie, które w 1945 r. wróciły na swoje miejsce. Organizowała dożywianie dla jeńców polskich więzionych w przejściowym obozie jenieckim w Dziedzicach, przekazywała przez dziewczęta wiadomości rodzinom i pomagała organizować ucieczki żołnierzy z tego obozu. Wraz ze swoimi harcerkami opiekowała się rodzinami aresztowanych – niosąc im pomoc materialną. Już od października 1939 r. organizowane było tajne nauczanie młodzieży. Od maja 1940 r. rozpoczęła ze swoją grupą harcerek akcje systematycznego organizowania zbiórki odzieży, żywności i leków dla więźniów obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu i przygotowywaniu paczek dla polskich jeńców wojennych, przekazywanych poprzez punkt harcerski prowadzony przez siostry Jadwigę i Ernestynę Dylikówny – harcerki w Oświęcimiu. W dniu 1 czerwca 1942 r. została aresztowana i wywieziona do obozu przejściowego w Gorzycach pow. Wodzisław. W wolnych chwilach od razu zajęła się dziećmi, których przeciętnie przebywało w obozie około 100. Zorganizowała dla nich tajne nauczanie, bez książek, zeszytów i pomocy naukowych. Podzieliła dzieci na grupy wiekowe od 7 do 10 lat i od 10 do 14 lat. Starszym dzieciom oddała w opiekę dzieci młodsze. Wciągała do współpracy chętnych, starszych więźniów obozu, podtrzymując ich na duchu i motywując do przetrwania i doczekania wolności. Wróciwszy szczęśliwie do domu w kwietniu 1945 r., podjęła pracę nauczycielki w Szkole Podstawowej nr 4 w Czechowicach - Dziedzicach, włączyła się czynnie do organizowania pracy harcerskiej na terenie swojej szkoły.
- **Wojciechowska-Kwaśna Elżbieta**, drużynowa Drużyny Harcerek w Szkole Podstawowej nr 2 (Grabowice) w Czechowicach w latach 1935-1937, a w latach 1937-1939 przyboczna hufcowej w Czechowicach i Dziedzicach. Pomagała w organizowaniu Pogotowia Harcerek Hufca w Czechowicach i Dziedzicach, współpracując ściśle z Wandą Mrózek. Organizowała punkty Pogotowia w Zabrzegu i Bronowie, a w Czechowicach i Dziedzicach z grupą starszych harcerek zabezpieczała bibliotekę i pomoce szkolne w Szkole Podstawowej Nr 2 oraz na dworcu kolejowym w Dziedzicach. Organizowała pomoc uciekinierom, a następnie żywność do gotowania posiłków dla jeńców – żołnierzy polskich. W czasie okupacji organizowała ze swoimi harcerkami z drużyny pomoc żywnościową dla więźniów obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu i wysyłała paczki jeńcom wojennym.
- **Janik Stanisława**, drużynowa gromady zuchowej przy szkole Powszechnej w Dziedzicach, członkini Pogotowia Harcerek. Wyznaczona 1.09.1939 r. do obsługi punktu obserwacyjnego, który miał swoją siedzibę w Urzędzie Gminnym w Dziedzicach.

JÓZEF PUKOWIEC¹⁶ - WIELKI PATRIOTA, KOMENDANT ŚLĄSKIEJ CHORĄGWI HARCERZY W LATACH OKUPACJI HITLEROWSKIEJ

[...Jeśli bowiem ktoś wszystko poświęcił dla
idei, to uważa, iż wokół niego też wszystko dla idei
poświęcone być musi...]

Prof. dr Antoni Kępiński „Rytm Życia”

(niestety, jak dalece stwierdzenie to sprzeczne jest z
obecną rzeczywistością – skromna uwaga autora książki!)

Ilećmoż istnieje możliwość, podkreślam mój wielki
związek uczuciowy z miastem rodzinnym – Rybnikiem.
Tym razem jest dla mnie nie lada okazją, by opisując dzieje
harcerzy z Podbeskidzia, znaleźć powiązania z tymże
rodzinnym miastem poprzez jakże wybitną osobowość –
harcistrza Józefa Pukowca, komendanta Chorągwi
Śląskiej w Katowicach. Na owe powiązania natrafiłem w
trakcie przeglądania udostępnionego mi materiału, gdy
przeczytałem informację o spotkaniu Józefa Drożdża z
Józefem Pukowcem w sierpniu 1937 r. w Suminie,
niedaleko Raciborza.

Tam bowiem, przy granicy niemieckiej, odbywał się kurs podharcemistrzowski,
gdzie spotkali się obaj wymienieni druhowie (później ich drogi schodziły się
kilkakrotnie – także w KL Auschwitz). Już wówczas wielu – także młodych
patriotów, z troską było o losy Polski wobec coraz liczniejszych i ostrzejszych
napastliwości Niemców hitlerowskich. Władze harcerskie Śląskiej Komendy
Chorągwi Harcerzy w Katowicach zdawały sobie sprawę z niebezpieczeństwa
grożącego Polsce ze strony niemieckiej, czego dowodem może być fakt, że już na
wyżej wymienionym kursie harcmistrz Józef Pukowiec zalecał harcerzom naukę
języka niemieckiego, by z wyprzedzeniem wsłuchiwać się w zamiary Niemców
osiadłych od lat na śląskiej ziemi. Między innymi zwrócił się z propozycją do Józefa
Drożdża, by ten jako niebieskooki blondyn, mogący z wyglądu wcielać się w rolę
Niemca, znając przy tym język niemiecki, pojechał z wycieczką do Prus
Wschodnich i nawiązał kontakt z tamtejszymi Polakami. W tym przypadku chodziło
o przeprowadzenie wywiadu o panującej tam politycznej atmosferze.

Wracając jednak do osoby Józefa Pukowca, trzeba wspomnieć o klimacie w
jakim się wychowywał, jak na jego charakter oraz późniejsze zachowania wpływało
nastawienie rodziców, rodziny i ludzi, z którymi się kontaktował od najmłodszych
lat.

Wykorzystuję duży fragment z opracowania Szczepana Balickiego,
przedstawiającego poruszony przeze mnie problem w ten oto sposób:

---

¹⁶ Artykuł Szczepana Balickiego „HUFIEC IMIENIA PUKOWCA”, *Katolik* nr 11 z dn. 2 października 1982 r.

„Tradycje harcerstwa rybnickiego sięgają czasów plebiscytowych, kiedy grupa harcerzy brała udział w akcji propagandowej i ochronie polskich placówek, a następnie uczestniczyła w III Powstaniu Śląskim, odznaczając się chwalebnie w odbiciu z rąk niemieckich Huty „Silesia” na Paruszowcu. Drużyna harcerska znalazła się też na Rynku w Rybniku podczas powitania oddziałów Wojska Polskiego w lipcu 1922 r. Utworzony w roku 1923 Hufiec Rybnik stał się prawdziwą kuźnią autentycznego patriotyzmu i dobrze przygotował bractwo harcerską do tej ogniowej próby, jaką stał się okres II wojny światowej.

Podziemna praca harcerska rozpoczęła się już w październiku 1939 r., a młodzież i instruktorzy Hufca odegrali czołową rolę w działalności konspiracyjnej i walce zbrojnej z okupantem na terenie ziemi Rybnickiej, placąc za to licznymi ofiarami. Toteż, gdy u schyłku lat sześćdziesiątych należało wybrać Hufcowi patrona, z długiego pocztu poległych harcerzy na czoło wysunęła się zdecydowanie postać harcmistrza Józefa Pukowca – człowieka umiającego zarówno w pracy pokojowej, jak i walce z niemieckim najeźdźcą godnie realizować ideały Prawa Harcerskiego, wiernego Ojczyźnie aż do męczeńskiej śmierci.”

*

Józef Pukowiec urodził się 14.09.1904 r. w Świętochłowicach, w rodzinie robotniczej. Patriotyczna atmosfera domu rodzinnego wywarła niezatarte piętno na chłopcu, upośledzonym przez garb, lecz obdarzonym ogromną siłą woli i otwartym, chłonnym na wiedzę umysłem. Zaangażowanie Józefa i jego braci w kolportaż polskich wydawnictw, bardzo niekorzystnie wpływało na stosunki wobec niego w niemieckiej szkole, skutkiem czego rodzina Pukowców przeniosła się ze Świętochłowic do Chwałowic koło Rybnika. Po ukończeniu szkoły Józef Pukowiec podjął się roli gońca w Komitecie Plebiscytowym, uczestnicząc w ten sposób w powstaniach śląskich, a po wyzwoleniu Śląska rozpoczął naukę w seminarium nauczycielskim, kończąc je w 1925 r. W tymże roku pojechał na kurs zastępowych do Mszany i kurs ten ukończył uroczystym złożeniem Przysięgi Harcerskiej. Po roku pobytu w Baranowicach przeniósł się do Chwałowic, pracując jako nauczyciel i prowadząc równocześnie tamtejszą drużynę im. T. Kościuszki. W roku 1927 Józef Pukowiec objął funkcję komendanta Hufca Rybnik i pełnił tę funkcję do 1929 r. a po tej krótkiej przerwie kolejny raz od 1935 do 1938 r. W roku 1939 został komendantem Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego w Katowicach. W sierpniu 1939 r. utworzył Harcerską Służbę Pomocniczą, zabezpieczył archiwum Komendy, a po wybuchu wojny organizował działalność obronną drużyn harcerskich, przekształconych w Harcerskie Pogotowie Służby Wartowniczej. W październiku tegoż roku założona została przez Józefa Pukowca konspiracyjna komórka harcerska „Birkuty” na terenie Katowic. W następnych miesiącach opracowany został pod jego kierownictwem plan działania konspiracyjnie działającego harcerstwa na Śląsku. Sam od tego czasu przyjmuje pseudonimy: „Chmura” i „Pukoc”. Redagował pisma konspiracyjne „Zryw” i „Świt”. Kierując pracą podziemnej Chorągwi Śląskiej, Pukowiec wszedł do sztabu okręgowego organizacji Siły Zbrojne Polski

(SZP), a następnie Związek Walki Zbrojnej. Został jednak aresztowany przez gestapo 18.12.1940 r. i przekazany do KL Auschwitz. W połowie stycznia 1941 r. przewieziono go do więzienia katowickiego i poddano nieludzkim torturom. Nie zdradził jednak żadnego nazwiska ani schematu organizacyjnego. Jego zachowanie w rękach oprawców było wyrazem postawy wyniesionej z rodzinnego domu i zachowanej do końca.

Oto list Józefa Pukowca, pisany w przeddzień egzekucji:

Kattowitz,
13.8.42 r.

Moi Najdrożsi!

List Wasz otrzymałem wczoraj. Serdecznie Wam wszystkim za życzenia dziękuję i pozdrawiam Was wszystkich po raz ostatni, życząc Wam wszystkiego dobrego, pogodzenia się z wolą Bożą. Schodzę pogodzony z Bogiem, spokojny, bez wyrzutów sumienia, bez poczucia wyrządzenia komukolwiek krzywdy, z myślą o Was Kochani Rodzice, o Was Bracia i Siostry. Jeśli Was któregośkolwiek uraziłem przepraszam i myślę, że mnie także wszystko wybaczą. Schodzę w przekonaniu, że wykonałem także obowiązki syna i brata ile to leżało w moich siłach. Kiedy list ten otrzymacie, mnie już nie będzie ale pozostanę z Wami. Proszę Was o modlitwę za biedną i grzeszną duszę moją. Testamentu pisać nie będę, bo wszystko co posiadałem, to gorące uczucia miłości dla Was, Braci oraz siostry a o nich wątpić nie będziecie. Marię pożegnajcie również. Luśkę jej córeczki, Waleskę i jej dzieci, Martę i dzieci, Annę, Szwagrow i wszystkich oraz ich dzieci. Rzeczy, które tu są możecie odebrać pod wskazanym adresem: 1) Zegarek, 2) parę butów, 3) ubranie szare, 4) płaszcz zimowy, 5) 4 koszule, 6) 3 gaci, 7) parę kapci, 8) 3 pary skarpetek, 9) 3 chusteczki do nosa, 10) 26,08 DM, 11) zeszyty i książki do nauki stenografii, 12) kapelusz szary, 13) kołnierz i krawat, 14) różaniec, 15) listy.

Ostatni raz Was pozdrawiam, wytrwajcie w bojaźni Bożej, w myśli o ponownym połączeniu się w zaświatach na łonie Boga, w myśli o lepszym jutrze. Zostańcie nieugięci, niezłomni tym silnym ciosem do ponownego połączenia się. Prochy moje sprowadźcie i pochowajcie albo w Pszczynie lub w Ćwiklicach, jako pomnik wystarczy korona cierniowa.

Ostatnie pozdrowienia śle Wasz syn i brat

Józef

Treść listu, poruszająca nawet najbardziej zatwardziałe serca, wskazuje na hart ducha osobowości niezwykle zorganizowanej, wysoce religijnej, wiernej do końca swoim ideałom.

Nawet po latach byli współwięźniowie z KL Auschwitz – z bloku 14, wspominają wieczór wigilijny ze śpiewaniem kolęd, zorganizowany przez Józefa Pukowca.

Gdy jednak zapadł w Bytomiu wyrok w jego sprawie – kara śmierci, w dniu 14.08.1942 r., ścięcie gilotyną przerwało życie człowieka tak oddanego Bogu i Ojczyźnie.

Przypomnę jeszcze dla uzupełnienia, że w kilka dni po ścięciu Józefa, aresztowano Jego brata – Bronisława, wywieziono go do KL Auschwitz, gdzie został rozstrzelany. Kolejny brat – Alojzy, także dostał się do obozu Nouengamme pod Hamburgiem. Gdy jednak nastąpiła ewakuacja obozu drogą morską, zginął zatopiony na jednym z czterech statków – zbombardowanych przez wojska alianckie. Czwarty z braci – Stanisław, także aresztowany przez hitlerowców, dostał się do KL Buchenwald i tam został oswobodzony. Przeżył wprawdzie pobyt w kilku obozach, lecz wskutek wykonywanych na nim doświadczeń medycznych zmarł w 1948 r.

Nazwisko Pukowców stało się dla społeczności rybnickiej symbolem walki i męczeństwa. Imię Józefa Pukowca często jest nadal wspominane przez braci harcerską na ogniskach, gawędach, apelach poległych. Jest bowiem także symbolem tej wielkiej rzeszy rybniczian, których prochy spoczywają na wszystkich niemal pobojuwiskach i obozach zagłady minionej wojny. Wytyczono Szlak Rybnickich Harcerzy, wiodący przez miejsca związane z działalnością hm. Pukowca. Rada Państwa PRL przyznała 25.08.1982 r. Józefowi Pukowcowi pośmiertnie Medal za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r.

Żadne jednak – nawet najpoważniejsze odznaczenia nie zastąpią tego, co zapada bardzo głęboko w sercach ludzi, manifestujących tak wielkiemu patriotcie należną mu serdeczność i wieczną pamięć!!!

ŚLĄSKI KOMENDANT HARCISTRZ WOJCIECH NIEDERLIŃSKI¹⁷

Przykro, że o tak wspaniałych ludziach musimy mówić w czasie przeszłym, że nie ma ich między nami. W tej sytuacji trzeba użyć określenia, że Wojciech Niederliński był człowiekiem nadzwyczaj skromnym, pracowitym i uczynnym, bardzo sumiennym i rzetelnym – wielce zasłużonym dla Śląska i Polski. Dosłownie do końca życia, czyli przez ponad 76 lat, był wierny przyrzeczeniu harcerskiemu jakie złożył 28.04.1923 r. na rynku w Lipinach Śląskich. Pełnił stale służbę Bogu, Polsce i bliźnim.

*

Urodził się 12.04.1908 r. w Lipinach Śląskich koło Świętochłowic, syn Jana i Małgorzaty z d. Leja. Ojciec był współorganizatorem Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Lipinach, matka była działaczką polskich stowarzyszeń kobiecych. W czasie powstań śląskich oboje brali w nich aktywny udział. W wieku 6 lat Wojciech rozpoczął naukę w szkole powszechnej i ukończył ją w 1922 r. Po ukończeniu tej szkoły, przez jeden rok (1922-1923) pracował na dole w kopalni „Paweł” w Chebziu. Następnie uczęszczał na kurs księgowo-handlowy, po którym otrzymał pracę jako pomoc biurowa. Po odbyciu służby wojskowej (1927-1928) podjął pracę asystenta w urzędach gminnych w Chropaczowie i Lipinach Śląskich. W okresie okupacji hitlerowskiej w latach 1941-1945 pracował jako księgowy w rafinerii w Czechowicach. W międzyczasie zaangażowany był w działalność konspiracyjną.

W 1947 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Katowicach oraz rozpoczął studia wyższe w Państwowej Wyższej Szkole Administracji Gospodarczej uzyskując w 1962 r. tytuł magistra ekonomii.

Z harcerstwem W. Niederliński związał swoje losy w wieku 12 lat podczas przygotowań plebiscytowych. Był to okres, kiedy Wojciech Korfanty nadał harcerstwu śląskiemu rangę formalnie działającej organizacji, powołując Inspektorat Harcerski przy kierowanym przez siebie Polskim Komisarzacie Plebiscytowym w Bytomiu. Wcześniej działały nielegalne drużyny i zespoły harcerskie w różnych miejscowościach Górnego Śląska.

Przed wstąpieniem do harcerstwa W. Niederliński realizował młodzieńcze ambicje patriotyczne w „Sokole”, do którego należał mając 11 lat, natomiast od 1923 r. działał już jako pełnoprawny członek Związku Harcerstwa Polskiego. Przygotowanie w „Sokole” i predyspozycje przywódcze wyniesione ze skautingu spowodowały, że szybko został drużynowym drużyny harcerskiej w Lipinach, a ponadto został członkiem komendy nowo utworzonego hufca ZHP w Świętochłowicach. W uznaniu jego zdolności i umiejętności było mianowanie go w 1928 r. na stopień podharcistrza.

Po ukończeniu służby wojskowej ze zdwojoną energią kontynuował działalność harcerską. Ukończył w 1928 r. kurs podharcistrzowski w Górkach Wielkich i wszedł w skład Komendy Śląskiej Chorągwi Harcerzy, pełniąc do 1939

---

¹⁷ Na podstawie opracowania hm. Krzysztofa Witkowskiego.

r., coraz bardziej odpowiedzialne funkcje. W 1930 r. został przybocznym komendanta Śląskiej Chorągwi do spraw WF i PW. W 1938 r. objął funkcję kierownika Wydziału Harcerstwa Starszego. W 1934 r. – uzyskał stopień harcmistrza.

W. Niederliński prowadził harcerskie obozy wędrownie w Beskidach, w Tatrach, Karpatach Wschodnich – należących wówczas do Polski. Chciał śląskiej młodzieży z robotniczych rodzin pokazać piękno Polski. Na Jubileuszowym Zlocie ZHP w Spale w 1935 r., powierzono mu w komendzie zlotu funkcję pełnomocnika do spraw kontaktu ze skautami zagranicznymi.

W latach 1934-1939 działał w Harcerskim Klubie Narciarskim – sekcja w Świętochłowicach, natomiast w latach 1945-1950 w Harcerskim Klubie Narciarskim w Katowicach.

W sierpniu 1939 r. harcmistrz W. Niederlański wszedł w skład tajnej komendy chorągwi harcerzy, powołanej przez Józefa Pukowca (ostatniego komendanta Śląskiej Chorągwi Harcerzy – przed okupacją hitlerowską) na wypadek wojny.

We wrześniu 1939 r. bronił Śląska pod komendą Jana Czarnynogi w szeregach lipińskiego batalionu samoobrony. 3 września w Katowicach z hm. Józefem Pukowcem i 4 września w Krakowie z hm. Aleksandrem Kamińskim zlikwidował dokumentację Komendy Chorągwi i ewakuował się, zgodnie z poleceniem władz do Sandomierza i dalej na wschód Polski.

Pod koniec września (27-go) 1939 r. wrócił na Śląsk i natychmiast organizował tajną komendę hufca w Świętochłowicach. W październiku tegoż roku został zaprzysiężony wraz z zorganizowaną przez siebie pierwszą grupą bojową harcerzy przez przedstawiciela komendy okręgu Polskich Sił Zbrojnych. Niestety, już w listopadzie 1939 r. został wywieziony na roboty przymusowe w Góry Harzu, więc tam organizował jednostki podziemne w Kalefeld, Coslar, Wattenstadt (Brunswick), Kassel – wykorzystując swoich harcerzy, także wywiezionych na roboty do różnych miejsc Niemiec.

Powrócił na Śląsk w maju 1941 r., a od 1.07.1941 r. podjął pracę w rafinerii w Czechowicach (Vacum Oil Company). Po śmierci hm. Józefa Pukowca (14.08.1942 r.) został mianowany komendantem Śląskiej Chorągwi Szarych Szeregów¹⁸.

Na Śląsku działalność Szarych Szeregów była bardzo trudna, jednak Wojciechowi Niederlińskiemu udało się odtworzyć podziemne hufce Śląskiej Chorągwi Szarych Szeregów, utrzymywać kontakt z Główną Kwaterą Szarych Szeregów w Warszawie oraz środowiskiem krakowskim, a także ściśle współpracować z Zagłębiowską Chorągwią Szarych Szeregów. W sprawach wojskowych podlegał bezpośrednio komendantowi Okręgu Śląskiego AK pułkownikowi Zygmuntowi Janke „Walterowi”. Wartość działalności konspiracyjnej harcerzy ocenia jednoznacznie tej klasy historyk AK co dr Juliusz Niekrasz w książce „Z dziejów AK na Śląsku”, pisząc że blisko 90% żołnierzy śląskiego AK rekrutowało się spośród harcerzy.

---

¹⁸ Szare Szeregi – kryptonim wojenny harcerzy Związku Harcerstwa Polskiego.

Po wojnie, po 1945 r. W. Niederliński kierował harcerstwem jako komendant Chorągwi Śląsko-Dąbrowskiej ZHP. Gdy jednak w 1950 r. władze PRL podporządkowały ZHP Związkowi Młodzieży Polskiej, Wojciech Niederliński nadal niemal w „podziemiu”, wychowywał młodzież na wzorcach przedwojennego harcerstwa, wykorzystując do tego instruktorów harcerskich zaangażowanych w Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym. W tymże PTTK pełnił wiele funkcji – do członka Zarządu Głównego PTTK włącznie. Na wielu kursach w PTTK wykładał geografię, historię Śląska, terenoznawstwo, metodykę prowadzenia wycieczek. O Śląsku wykładał nie tylko w PTTK, ale w różnych instytucjach, jak np. Towarzystwo Wiedzy Powszechnej itp. Napisał wiele opracowań z tej dziedziny, publikowanych w różnej formie jak np. *„Szlakiem Powstań Śląskich”*.

Wyjście z Kościoła Garnizonowego w Katowicach. Od lewej Zdzisława Kobiela, Wojciech Niederliński, Józef Drożdż w tle widoczni: Bronisław Janik i Tadeusz Góral (21.10.1997 r.).

Po historycznym Zjeździe Łódzkim ZHP w grudniu 1956 r., W. Niederliński podjął ponownie działalność w odrodzonym Związku Harcerstwa Polskiego. Jego inicjatywą było wychowanie patriotyczne młodzieży w ZHP przez własną historię tej organizacji. Skutkiem tego powstała w 1962 r. Komisja Historyczna Chorągwi Katowickiej ZHP (którą W. Niederliński kierował w okresie 1978-1985 r., a do końca życia był honorowym przewodniczącym tej Komisji).

W uznaniu zasług tak wyjątkowego człowieka i patriotę władze wyróżniły go:

- Srebrnym Krzyżem Zasługi – w 1957 r.,
- Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski,

- W 1945 r. udało Mu się zweryfikować Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami I klasy, Krzyż Armii Krajowej nadany w Londynie,
- Złoty Krzyż Zasługi ZHP z Rozetą i Mieczami.

Jako jedyny harcerz w Polsce 22.05.1995 r. dostąpił zaszczytu wręczenia Papieżowi, Janowi Pawłowi II podarunku od harcerstwa polskiego, podczas Mszy Św. odprawianej przez Ojca Świętego na Kaplicówce w Skoczowie. Podarunkiem tym była wspianiale wydana i oprawiona książka napisana przez przyjaciela Niederlańskiego, śp. hm. Józefa Kreta „*Harcerze wierni do ostatka*”.

W grudniu 1997 r. Stowarzyszenie „Civitas Christiana” przyznało Wojciechowi Niederlińskiemu Nagrodę im. Juliusza Ligonja Za Zasługi dla Ziemi Śląskiej – wyróżnienie wysoko cenione na Śląsku.

W ostatniej drodze 29.09.1999 r. towarzyszyły śp. Wojciechowi Niederlińskiemu w Świętochłowicach-Lipinach, tłumy przyjaciół, harcerze od zuchów do seniorów, sztandary harcerskie, kombatanckie, stowarzyszeń. Uroczystości pogrzebowe wraz z proboszczem parafii św. Augustyna prowadził przyjaciel i kolega Zmarłego, harcistrz ksiądz prałat dr Jerzy Pawlik. Nieodzowne zatem jest powtórzenie tego, co było podkreślone na wstępie: Wojciech Niederliński był człowiekiem nadzwyczaj skromnym, pracowitym i uczynnym, bardzo sumiennym i rzetelnym – wielce zasłużonym dla Śląska i Polski. Dosłownie do końca życia, czyli przez ponad 76 lat, był wierny przyrzeczeniu harcerskiemu. Druh Wojciech – komendant, wychowawca i przyjaciel młodzieży pozostanie na zawsze w sercach harcerzy!

Czuwaj!

PACUT ZOFIA,

*Żyć to nie znaczy iść przez róże
Sięgać po laury i zbierać oklaski.
Żyć to znaczy przetrwać wszystkie burze
Dążyć tam gdzie świecą ideałów blaski.
(z notatek Zofii Pacut)*

..... W iluż sercach to imię i nazwisko wywołuje wyjątkowo ciepłe odczucia. Harcmistrzyni Zofia Pacut, druhna Zosia, Zosia, Zosieńka – ale przede wszystkim na co dzień wspaniała osobowość o jakże skromnym sposobie bycia w codziennych zachowaniach. Wręcz mam kłopot, by we właściwy sposób oddać hołd druhnie Zofii Pacut, z którą spotkanie i rozmowa, stale wywoływała i nadal wywołuje we mnie przekonanie, że było to spotkanie z „Jej Wysokością” Zofią.

Na sygnał dzwonka u drzwi wejściowych do mieszkania Pani Zofii, po otwarciu się tychże drzwi – zaproszony zostałem miłym gestem i miękko wypowiedzianym słowem „proszę”. Już jednak wewnątrz obszernego pokoju czułem się jak w pomieszczeniu muzealnym. Stoją bowiem regały z książkami i olbrzymią ilością dokumentów skrupulatnie oznaczonych i opisanych, zaś ściany, boki szaf i regałów, „obwieszone” są pamiątkami o tematyce harcerskiej. Gdy natomiast usadowiłem się wreszcie na wskazanym krześle, właścicielka owego sanktuarium, położyła przede mną grubą księgę o wymiarach 40 na 30 centymetrów i grubości około 9 centymetrów. Księga ta okazała się wspaniałe wykonaną kroniką o tym, co w życiu jej właścicielki się działo i z czym była emocjonalnie związana. Bardzo pobieżnie wertowane strony informowały o wydarzeniach rodzinnych, z życia zawodowego ale przede wszystkim harcerskiego druhny Zofii. I dodać trzeba, że wszystko było udokumentowane wielką ilością zdjęć.

*

Urodzona 12.03.1917 r. w Brodach pow. Wadowice. Stopień instruktorski harcmistrzyni. Wykształcenie wyższe. Uczęszczała do prywatnego Seminarium Nauczycielskiego-Żeńskiego im. św. Hildegardy w Białej Krakowskiej, Państwowego Instytutu Robót Ręcznych w Bielsku, Wyższej Szkoły Pedagogicznej Wydział matematyczno-fizyczny, kierunek matematyka w Katowicach. Dyplom nauczycielki zdobyła w 1936 r. Od maja 1936 r. do wybuchu wojny – bezrobotna. Wstąpiła do ZHP 10.09.1927 r., do I Żeńskiej Drużyny Harcerzek im. E. Plater przy Seminarium im. św. Hildegardy w Białej. Przyrzeczenie złożyła w Białej w maju 1927 roku na ręce druhny Orłowiczówniej.

Zdobyte stopnie: stopień – ochotniczka w 1928 r., pionierka w 1930 r., samarytanka w 1934 r., wędrowniczka w 1937 r. Stopnie instruktorskie – drużynowa po próbie w 1937 r., podharc mistrzyni w 1937 r., harcmistrzyni.

Wykaz służby harcerskiej: Od 10.09.1927 do 11.12.1927 r. – szeregową I Żeńskiej Drużyny im. E. Plater przy Seminarium Naucz. Żeńskim im. św. Hildegardy w Białej. Od 11.12.1927 r. – szeregową II Żeńskiej Drużyny Harcerzek im. Królowej Jadwigi, przy Szkole Podstawowej im. Król. Jadwigi w Białej. Od 10.09.1929 r. – prowadziła zastęp harcerski oraz była kronikarką drużyny w II Żeńskiej Drużynie Harcerskiej i I Żeńskiej Drużynie Harcerskiej. Od 1. 09.1931 do 22.05.1936 r. – działała w I Żeńskiej Drużynie Harcerzek im. E. Plater przy Seminarium Nauczycielskim. Od 22.05.1936 r. do wybuchu wojny 1939 r. – pracowała w Kręgu Starszoharcerskim „Kozice” przy Komendzie Hufca Harcerzek w Białej Krakowskiej, równocześnie od 10.09.1936 r. do 30.08.1938 r., pełniła funkcję drużynową V Drużyny Harcerzek przy Gimnazjum Żeńskim im. św. Hildegardy w Białej Krakowskiej. Od 30.08.1938 r. do 31.08.1939 r. pełniła funkcję przybocznej Hufca Harcerzek w Białej Krakowskiej. Od 1934 r., należała do Harcerskiego Klubu Narciarskiego.

W 1938 r. otrzymała kartę mobilizacyjną do pomocniczej służby samarytańskiej. W sierpniu 1939 r. – około dwa tygodnie przed wybuchem wojny, otrzymała z RKU kartę mobilizacyjną oraz przydział do oddziału łączności w miejscowej jednostce wojskowej Armii „Kraków”. Zatrudniona została przy obsłudze centrali telefonicznej mieszczącej się obok Poczty w Bielsku. Dnia 2.09.1939 r. wraz z obsługą centrali i sprzętem telefonicznym była ewakuowana w kierunku granicy wschodniej przez Kraków, Tarnów, Rzeszów, Łańcut, Jarosław na Lwów, Kołomyję. Dnia 19 września o 18:25 transport przekroczył granicę Węgier.

Na Węgrzech została internowana w obozie przejściowym w Ludanie. Stamtąd ucieka i powróciła do kraju w listopadzie w 1939 r.

Członkini Pogotowia Harcerzek. W okresie okupacji hitlerowskiej od 12.01.1942 r. do 31.10.1943 r., pracownica fizyczna – szwaczka w gorseciarni Anny Hudeckiej w Białej, od 1.11.1943 r. do 25.01.1945 r., – nauczycielka w Polskiej Szkole Powszechnej w Przecieszynie k.Brzeszcz.

Po wyzwoleniu Bielska i Białej spod okupacji w 1945 r., wspólnie z innymi harcerkami postanowiła zorganizować Hufiec Harcerzy i Harcerzek. To z jej inicjatywy już w lutym 1945 r. zwołana zostaje narada z grupą harcerzek i harcerzy: Gizelą Marcinow, Marią Chrobak, Stanisławą Beltowską, Martą Łaciak, Heleną Talagą, Józefą Bojan, Adelą Bartko, Tadeuszem Kurkiem, Władysławem Jarkiem i innymi. Druhnie Zofii powierzono w okresie od 14.02. do 1.10. 1945 r. pełnienie obowiązków hufcowej Beskidzkiego Hufca Harcerzek w Bielsku i Białej. Od 1.10.1945 r. Hufiec harcerzek dzieli się na Hufiec bialski i bielski, hufcowymi zostają Joanna Ziaja i Aniela Widel.

W celu podwyższenia kwalifikacji nauczycielskich rozpoczęła naukę w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Bielsku, zaś od pierwszych dni po wyzwoleniu do 8.05.1945 r. podjęła pracę jako maszynistka w Powiatowym Urzędzie Ziemskim w Białej. Od 7.05.1945 r. do 12.11.1945 r. była nauczycielką w Szkole Podstawowej Nr 2 w Białej. Od 12.11.1945 r. do 31.08.1947 r. odbywała studia., od 1.09.1947 r. do 30.08.1948 r. była nauczycielką w Publicznej Szkole Powszechnej Nr 1 w Białej. Po wyjeździe hufcowej Joanny Ziai - Bukowskiej do Tarnowa, 4.11.1949 r. ponownie przejęła kierowanie Hufcem Harcerzek w Białej. Od 1.09.1948 r. do 31.07.1957 r. była nauczycielką w 11 letniej Szkole

Ogólnokształcącej im. A. Asnyka w Białej. Od 1.08.1957 r. do 31.07.1966 r. była nauczycielką w Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym im. S. Żeromskiego w Bielsku-Białej. Od 1.08.1966 r. do 31.08.1972 r. pracowała w Szkole Podstawowej Nr 22 im. S. Żeromskiego w Bielsku-Białej, a od 1.09.1972 jako nauczycielka w LO im. S. Żeromskiego w Bielsku-Białej, skąd od 1.09.1978 r. przeszła na emeryturę.

W okresie 10.09.1956 r. do 10.09.1957 r. pełniła funkcję przybocznej w Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej, następnie od 10.09.1957 r. do 31.08.1965 r. była członkiem Komendy Hufca do spraw artystyczno-technicznych.

Udział w obozach harcerskich hufca:

lipiec 1935 r. Straconka k. Białej – zastępowa,

lipiec 1937 r. Brańkówka k. Wadowic – zastępowa,

lipiec 1936 r. Zubrzyca Górna – oboźna,

lipiec 1938 r. Koszarawa – zastępowa,

grudzień 1938 r. Zwardoń (zimowisko) – oboźna,

lipiec 1939 r. Bańska k. Szaflar – opiekunka obozu,

lipiec 1946 r. Zakopane – opiekunka obozu,

lipiec 1947 r. Krynica-Czarny Potok – oboźna,

lipiec 1948 r. Międzyzdroje – kwatermistrzyni,

grudzień 1948 r. r. Karpacz – (zimowisko) – komendantka,

lipiec 1949 r. Czorsztyn – komendantka.

Uczestniczka bardzo wielu obozów wędrownych, szkoleniowych oraz zlotów harcerskich:

11-23. lipca 1935 - r. Jubileuszowy Zlot Związku Harcerstwa Polskiego w Spale – uczestniczka,

22-23 września 1945 r.- Zlot Harcerstwa Śląskiego w Katowicach – komendantka drużyny zlotowej hufcowa,

12-14 kwiecień 1946 r. - I Ogólnopolski Zlot „Trzymamy Straż nad Odrą” – uczestniczka.

Jako członek Harcerskiego Klubu Narciarskiego uczestniczyła w wielu zawodach:

Styczeń 1939 r. - Harcerskie Zawody Narciarskie - zajęła 2 miejsce w biegu zjazdowym harcerek;

FIS w Zakopanem - zimowisko KHN Bielsko – uczestniczka;

luty 1947 r. - Harcerskie Mistrzostwa Polski w Szczyrku – w punkcie sanitarnym jako współorganizatorka z ramienia HKN Bielsko;

11 lutego 1948 r.- była sędzią Eliminacyjnych Harcerskich Zawodów Narciarskich w biegu patrolowym o mistrzostwo Chorągwi Śląsko-Dąbrowskiej na Dębowcu; – sędzia,

25 lutego 1948 r.- była sędzią na placówce biegu patrolowego w Harcerskich Narciarskich Mistrzostwach Polski – w Zakopanem.

Odznaczenia:

10.02.1970 r. – Chorągwiarna Honorowa Odznaka „Harcerskiej Służby Ziemi Śląskiej,”

10.02.1970 r. – Honorowa Odznaka Ruchu Przyjaciół Harcerstwa,

8.10.1973 r. – Złoty Krzyż Zasługi,

4.05.1982 r. – Krzyż Za Zasługi dla ZHP,

16.11.1983 r. – Medal „Za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r.”

Bibliografia: Krystyna Wójcicka *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925 – 1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku – Białej.

DZIAMIAN MARIA

Prowadziła Hufiec w Białej w okresie wrzesień 1936 – sierpień 1937.– po wspaniałej swojej poprzedniczce Janinie Poniatowskiej. Bardzo była zatroskana o los harcerzek – absolwentek szkół średnich i podstawowych, nie pełniących funkcji drużynowych lub przybocznych w drużynach, pracujących, bądź częściowo bezrobotnych, a które odchodziły z harcerstwa z braku funkcyjnego przydziału. W związku z tym jesienią 1936 r. z jej inicjatywy powstał pierwszy Krąg Starszoharcerski w Hufcu Białskim. W październiku 1936 r. zwołała w swoim mieszkaniu nieformalne spotkanie ok. 20 dziewcząt, i to był początek Kręgu „Kozice”.

Ambitne harcerki stawiały sobie za cel, by pięć się w górę po szczeblach „kariery społecznej” poprzez osobiste uszlachetnianie, zdobywanie coraz wyższego statusu społecznego i zawodowego, kształtowanie swojej osobowości, by nade wszystko nieść pomoc innym.

Niejako symbolem tych dążeń i obranego celu było przypominanie ulubionej pieśni kręgu:

*Kto raz się wzniosł na szczyty i czołem sięgnął chmur.
Ten zawsze tęsknić będzie do niebotycznych gór.
Bo miło jemu nocą być bliżej świetlnych gwiazd
Z nimi dzikie gonić kozy i orlich szukać gniazd.*

Phm. M. Dziamianka – tak nazywana przez najbliższe otoczenie albo zwana też „Myszką”, była osobą dystygowaną, a równocześnie bardzo bezpośrednią. Imponowała wielką wiedzą i kulturą osobistą. Ukończyła na Uniwersytecie Jagiellońskim dwa fakultety: filozofię i historię. Posiadała tytuł doktora nauk filozoficznych, co w owym czasie było rzadkością, zwłaszcza wśród kobiet. Pracowała jako nauczycielka w Państwowym Seminarium Męskim w Białej Krakowskiej i była jedyną kobietą w tym gronie pedagogicznym. Prowadziła wykłady z filozofii i pedagogiki, prowadziła także Szkołę Ćwiczeń przy Seminarium.

Poza zdolnościami naukowymi i organizatorskimi z pasją uprawiała turystykę górską, pieszą i rowerową, jeździła konno oraz na nartach. Jej surowy wygląd zdecydowanie był mylący, w bezpośrednim kontakcie okazywała się osobowością bardzo łagodną, wyrozumiałą, chociaż stanowcza i konsekwentna w praktycznym działaniu.

Realizując tak ważne przedsięwzięcie, jakim było prowadzenie kręgu, jasno precyzowała zamiary wobec jego członkiń. Przedstawiała propozycje i sondowała, które z nich zostaną zaaprobowane. Członkinie kręgu były osobami dorosłymi, każda z dziewczyn marzyła o tym, by w przyszłości założyć rodzinę, więc „Myszka” uczyła przyszłe żony gotowania, urządzania przyjęć, sztuki estetycznego nakrywania i podawania do stołu, prowadzenia konwersacji i w ogóle *savoir-vivre'u*. M. Dziamian nakłaniała i umożliwiła także naukę języków angielskiego i esperanto. Za jej protekcją angielskiego uczyła bezpłatnie dyrektorka Gimnazjum im. A. Asnyka dr Zofia Bastgen, wielka przyjaciółka harcerstwa i przewodnicząca Koła Przyjaciół Harcerzek w Białej. Większość dziewczyn była pochodzenia robotniczego i rzemieślniczego, więc zajęcia te dawały wiele pożytku. Na zbiórkach tych były

także lekcje haftowania, „robienia” na drutach, szydełkowania i szycia. (Maria Działianka posiadała walizkową maszynę do szycia, miała wiele wzorów robót ręcznych, wykrojów i żurnali).

M. Działian posiadała własny, bogaty i bardzo wartościowy księgozbiór. Zachęcała więc swoje podopieczne do czytania książek. Organizowała wspólne niedzielne wycieczki turystyczno-krajoznawcze – знаła w Beskidach każdy szczyt, każdą dolinkę czy rzeczkę. Z zamięłowania botaniczka – potrafiła bezbłędnie określić nazwę danej rośliny, drzewa, krzewu.

W czerwcu 1937 r. władze szkolne powołały ją na stanowisko profesora w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach, wobec czego po jej odejściu z Białej Krąg Starszoharcerski „Kozice” przestał istnieć. Zabrakło, niestety, innej osoby, która potrafiłaby zorganizować wokół siebie opuszczone grono członkiń „Kozic”.

Dodatkowa informacja o M. Działian w podrozdziale Biografie komendantów hufców.

ŁASZCZOK MIECZYŚLAW,

Jest to kolejna postać, przed którą należy głęboko pochylić głowę. Przykład zawierzenia ideałom wyczytanym z liter umieszczonych na lilijce harcerskiej, wierny Przrzeczeniu Harcerskiemu. Nie umniejszając roli innych członków tej wspaniałej organizacji młodzieżowej jaką jest harcerstwo – Łaszczok jednak wyróżnia się czymś specyficznym. Wykazał odwagę w momencie, kiedy trzeba było zdeklarować się co do osobistych patriotycznych przekonań i odczuć.

*

Urodzony 18.01.1919 r. w Dziedzicach, syn Wiktora i Katarzyny z d. Zolich. Ukończył szkołę powszechną w Dziedzicach, a następnie wieczorową szkołę zawodową. Był elektromonterem. Do ZHP należał od 1928 r., wstąpił do Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina w Dziedzicach. Był też członkiem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Ukończył kurs zastępowych i kurs drużynowych, posiadał wiele sprawności harcerskich. W drużynie pełnił funkcję drużynowego w latach 1936-1939. Oprócz prowadzenia drużyny w Dziedzicach M. Łaszczok uczestniczył w zorganizowaniu drużyny ZHP w Zabrzegu i podhufca ZHP w Dziedzicach, którym kierował Stanisław Dutka.

W 1939 r. pracował jako elektromonter w Walcowni Metali „Dziedzice”, skąd został wydelegowany do Dębicy do Centralnego Ośrodka Przemysłowego. W Dębicy włączył się w działalność tamtejszego Hufca ZHP nie tracąc kontaktu ze swoją drużyną w Dziedzicach. Był wzorowym harcerzem, szanowanym i lubianym przez młodzież i starszych. We wrześniu 1939 r. wrócił do Dziedzic. Z Józefem Paszkiem – także harcerzem, postanowili przedostać się do Węgier żeby wstąpić do wojska polskiego. Na jego dalszych losach zaważyło zdarzenie, jakie miało miejsce 1.11.1939 r., gdy harcerze w Dniu Zmarłych szczególnie uhonorowali Powstańców Śląskich, składając na ich grobie wieniec z biało-czerwonymi szarfami. Niemcy, nie mogąc ująć sprawców tego czynu, posądzili o współudział Mieczysława Łaszczoka. Został aresztowany 2.11.1939 r. Był bardzo bity podczas przesłuchań w Dziedzicach, a po trzech dniach przewieziony na gestapo w Bielsku i przetrzymywany w bielskim więzieniu. Dnia 13.11.1939 r. został przewieziony do Starego Bielska, gdzie wraz z czterema więźniami (dr Zenonem Różewiczem, Franciszkiem Śledzińskim, Stanisławem Peterko i Żydem Schancerem), został rozstrzelany na Kornowej Kępie. O śmierci Mieczysława Łaszczoka jego rodzice dowiedzieli się od władz niemieckich dopiero po 12 miesiącach. Dnia 30.09.1945 r., staraniem byłych więźniów politycznych i harcerzy, zwłoki rozstrzelanych: Różewicza, Śledzińskiego, Peterko, Schancera oraz Łaszczoka ekshumowano i przy dużej manifestacji mieszkańców Czechowic i Dziedzic pochowano na cmentarzu w Dziedzicach. Dla upamiętnienia jego zasług, 10.03.1946 r. I Drużyna Harcerzy w Dziedzicach na uroczystej zbiórce postanowiła przyjąć na swojego patrona harcerza Mieczysława Łaszczoka, który zginął bohaterską śmiercią za Ojczyznę. Rozkazem

komendanta Chorągwi ZHP powołano I Męską Drużynę im. Mieczysława Łaszczoła w Dziedzicach.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 69; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 12; *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 54 -57.

*

OSTATNIA ROZMOWA Z MOIM BRATEM MIECZYŚLAWEK (wspomnienie siostry Wandy).

Był drugi miesiąc okupacji hitlerowskiej. Pamiętnego dnia 1 listopada 1939 roku na cmentarzu, na mogile Nieznanego Żołnierza w Dziedzicach został położony wieniec z biało-czerwonymi szarfami, składany co roku przez patriotyczne społeczeństwo Dziedzic. Tegoż roku czyn ten był szczególnie odważny, gdyż odbył się pod okiem zaprzających narodu polskiego. Zniszczony, podeptany, splugawiony przez prowokatorów hitlerowskich symbol państwa polskiego doprowadził do natychmiastowej reakcji.

Znieważony symbol został przez Mietka pieczęlowicie oczyszczony, szarfy wygładzone i po ich ucałowaniu ponownie z szacunkiem ułożony na grobie . Następnie Mietek zwrócił się do prowokatora ze słowami, że cmentarz jest miejscem wiecznego spoczynku i należy je szanować. Powzięta przez niego decyzja ponownego ułożenia wieńca, wynikająca z obowiązku Polaka i z pobudek patriotycznych okazała się tragiczna w skutkach.

Jest dzień 2 listopada 1939 roku, Dzień Zaduszny, – szary, ponury, mglisty listopadowy poranek nie wróżył niczego dobrego. Jak zawsze w powszedni dzień wybraliśmy się z Mietkiem do miasta na zakupy. Mietek zazwyczaj pogodny, rozmowny, pełen werwy i pogody ducha, tym razem był bardzo skupiony. Zauważyłam, że zajście na cmentarz w krótkim czasie odbiło się na jego psychice. Po nieprzespanej nocy był niepodobny do siebie, co chwilę oglądając się do tyłu. Odniosłam wrażenie, że swym postępowaniem wyrażał bojaźń i strach, wyczuwał, że coś stanie się niedobrego. Jego zachowanie i mnie również rozstrajało. Udzielał mi się nieopisany lęk przed nieszczęściem, które wisiało na włosku. W czasie drogi prowadziliśmy ciche rozmowy, z obawy przed podsłuchem. Słuchałam z uwagą. Mietek mówił o swoim krótkim, ale bogatym i barwnym życiu.

Był najstarszy w rodzinie, ja byłam najmłodszą siostrą, toteż wiele słów i uwag w rozmowie ze mną poświęcił naszej wspólnej przeszłości, naszym zabawom, sporom, kłótniom. Opowiadał o rzeczach, o których już dawno zapomniałam. Był wspaniałym bratem i przykładnym synem. Opowiadał o rodzicach, ich trudzie włożonym w nasze wychowanie, wyrażał dla nich wiele szacunku i poszanowania. Dziękował im za wykształcenie oraz ukształtowanie charakteru i wychowanie na prawowitego obywatela w miłości i honorze dla Ojczyzny. Wiele uwagi w rozmowie poświęcił ukochanej Drużynie Harcerskiej im. ks. J. Londzina – której był harcerzem od chwili jej założenia. Opowiadał o swoich najbliższych druhach, o

wspólnych z nimi przeżyciach na obozach, biwakach, zlotach, wędrówkach, o ich wyczynach, o dobru i złu w drużynie, o przyszłych planach z harcerzami w okupowanej Ojczyźnie, o ewentualnej możliwości ucieczki na Węgry z okupowanego kraju.

Ożywił się nieco, kiedy zaczął opowiadać o swojej ukochanej dziewczynie, która była drużynową żeńskiej drużyny im. Królowej Jadwigi. Wiązał z tą znajomością wielkie nadzieje na ich wspólną przyszłość. Świadczy o tym między innymi fakt, że ostatnim życzeniem przed rozstrzelaniem było przekazanie medalika jego drogiej i ukochanej dziewczynie.

Długa była droga po zakupy i jak się okazało, ostatnia. Stała się kanwą do zwierzeń, do wypowiedzi o uczuciach i przywiązaniu do najbliższych i najdroższych, miłości do Ojczyzny, do harcerstwa i chęci do życia. Jako młoda dziewczyna niewiele rozumiałam, ale z uwagą i niepokojem słuchałam. Przemawiała do mnie żarliwość, z jaką opowiadał dzieje wzniosłego życia pełnego trudu i niezrealizowanych marzeń.

Pożegnaliśmy się. Wzruszona i roztrzęsiona wróciłam do domu pełna niepokoju, lejąc łzy. Nie były one łzami ostatnimi, po nich przyszły inne, bardziej gorzkie – Mietek odszedł do swoich przyjaciół. Nie wrócił tego dnia do domu i nikt z rodziny już więcej się z nim nie spotkał, byłam ostatnią osobą, która się z nim widziała i rozmawiała.

Ten akt zwierzeń głęboko wpisał się w moją pamięć i pozostanie w sercu do końca życia. Mietek został zatrzymany, a później po konfrontacji z prowokatorem aresztowany przez policję hitlerowską, jako niebezpieczny wróg narodu niemieckiego. Osadzony w bielskim więzieniu, okrutnie torturowany i znieważany, bohatercko przetrwał godziny i dni przesłuchań. Rozstrzelany 13.11.1939 r. wraz z innymi współwięźniami harcerzami – Franciszkiem Peterko, Stanisławem Ślesieńskim – oraz oficerem wojska polskiego dr Zenonem Różewiczem. Mietek nie pozwolił sobie założyć opaski na oczy. Z okrzykiem na ustach „Niech żyje Polska” przeszyty pociskiem upadł do dołu, gdzie wspólnie z pozostałymi został zakopany, a mogiłę zrównano z ziemią dla ukrycia potwornej zbrodni.

Mijają 62 lata od tego wydarzenia i ciągle zadaję sobie pytanie, dlaczego wrócił w sierpniu 1939 r. ponownie do Dziedzic z Dębicy, gdzie był oddelegowany do pracy w Walcowni Metali, dlaczego tyle w nim było ukochania Ojczyzny, że nie mógł nie zareagować na znieważenie przez Niemców biało-czerwonej wstęgi na wieńcu złożonym przez harcerzy na grobie Nieznanego Żołnierza w dniu 1.11.1939 r., dlaczego, mając głębokie przeczucie że zostanie aresztowany nie podjął decyzji o ucieczce, a mógł to przecież zrobić. Czy warto było poświęcić życie 20-latką by przekonać kilku hitlerowców, że odważnie kocha biało-czerwony znak narodowy?

I tak mogłabym bez liku zadawać sobie pytanie – dlaczego, co nie zmieni faktu, że ciągle jest w mojej pamięci i żadne wydarzenie rodzinne, czy też na szlaku harcerskiego działania, nie wymażą tej okrutnej prawdy. Kiedy zadaję to pytanie nikt do tej pory nie potrafił na nie odpowiedzieć.

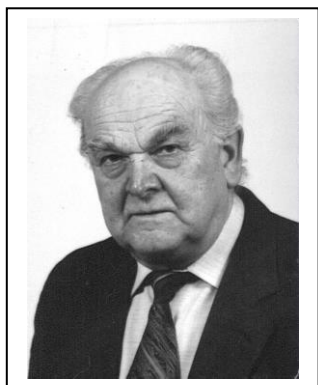
Czuwaj!

pwd. Wanda Wróbel z d. Łaszczok

JANIK BRONISŁAW,

Trudno dobrać mi właściwe zdania, określenia, by rozpocząć to właśnie opracowanie, gdyż zbyt wzniosłe może się wydawać stwierdzenie „moje” Requiem dla dobrego znajomego, gdy są to raczej refleksje czy przemyślenia nad mogiłą dobrego znajomego. Rozmyślnie nie używam określenia „przyjaciela”, gdyż byliśmy tylko dobrymi znajomymi. Na zaszczyt bycia przyjacielem trzeba sobie zasłużyć większą zażyłością.

Zaiste, przedziwne są zbiegi okoliczności w moim życiu i mimo pewnego uodpornienia na te okolicznościowe sytuacje, ponownie zaskoczony zostałem, gdy zbierałem materiał i dokumentację do niniejszej książki i dotarłem do druhny Zdzisławy Kobieli z Czechowic-Dziedzic. Od niej bowiem otrzymałem między innymi opracowania nieżyjącego już niestety – Bronisława Janika. Prawdopodobnie moja reakcja wywołała zdziwienie u miłej rozmówczyni, gdy kilkakrotnie pytałem: „to ten Bronek – były pracownik Rafinerii?”. Z Bronisławem Janikiem pracowałem przez jakiś czas w jednym pomieszczeniu biurowym, biurko obok biurka.

Był dla mnie wzorem osoby o wyjątkowo wielkich wartościach moralnych, o jakże wielkiej kulturze osobistej i pracowitości.

Był bardzo oszczędny w ujawnianiu osobistych przeżyć, odczuć, problemów, więc gdy wczytałem się w jego opracowania „*Droga do Harcerskiego Krzyża*” i „*Dzieje jednego spotkania*”, oniemiałem z wrażenia. Jak to było możliwe, że tak wielki społecznik, działacz harcerski i z takimi przeżyciami po roku 1945, nie zdradzał się tym, czym interesował się poza pracą, a ja nie miałem odwagi pytać go o cokolwiek, widząc z jakim niemal namaszczeniem wykonuje swoje obowiązki zawodowe, jak sumiennie i uczciwie wykonuje to, po co do pracy przychodził.

Dla niektórych osób dosyć kontrowersyjne są sprawy poruszane w opracowaniu Bronka „*Dzieje jednego spotkania*”. Mnie jednak tak w jednym, jak i drugim opracowaniu (oraz w innych jego opracowaniach – które udostępniła mi druhna Zdzisława) przede wszystkim uderza autentyczność przeżyć, wyjątkowo prawidłowe pojęcie patriotyzmu ludzi, którzy z uczuciem traktowali obowiązek wobec Ojczyzny. Wierzę w to, co z taką szczerością opisuje. Przedstawia w wyjątkowo uczciwy sposób uwarunkowania polityczne, jakie wyzwały takie a nie inne zachowania, a czas pokazał, że nie był w takim sposobie rozumowania odosobniony! Gdy zmuszony jestem wysłuchiwać narratorskich bredni niektórych „mądralińskich” – jak to po wojnie było, co powinniśmy robić czy nie robić, to naprawdę ogarnia mnie obrzydzenie do takich pseudoekspertów od wszystkiego. Opracowania Bronka Janika są dla mnie po prostu wiarygodne – jak uczciwość, która w jego postawie była bezdyskusyjna.

Ponieważ ujęła mnie droga Bronka do Krzyża Harcerskiego, więc zdecydowałem się to Jego opracowanie przedrukować w dosłownym brzmieniu,

gdyż w podobny sposób droga do krzyża była przeżywana przez większość młodych ludzi – zafascynowanych życiem harcerskim.

*

Bronisław Janik

Droga do Harcerskiego Krzyża

wspomnienia

Idziemy w życiu bez trwogi
Samotni wśród ludu mas
I raz z obranej już drogi
moc żadna nie zepchnie nas

Marsz naprzód! Nasza drużyno
w dół nigdy, lecz zawsze wzwyż
Po latach, które przeminą
harcerski zostanie krzyż

Harcerski Krzyż

(autor nieznany)

Czuwaj!!!

Droga do harcerskiego krzyża

Urodziłem się w okresie międzywojennym w czasie tworzenia się zrębów II-giej Rzeczypospolitej Polskiej i walk politycznych, po 123 latach zaboru austriackiego, w okresie przemian społeczno – politycznych i wielkiego kryzysu. Moje dzieciństwo i młodzieńcze lata wplatały się w odbudowę nowej Polski. W tej otoczone przemian ukształtował się mój charakter i osobowość w nowej rzeczywistości. Byłem piątym dzieckiem w rodzinie i nie ostatnim. Za mną było jeszcze troje rodzeństwa, przeto nie byłem oczkiem w głowie rodziców. Byli młodszy potrzebujący więcej opieki, którą w tak licznej rodzinie sprawowali starsi bracia i siostry wyręczając rodziców, którzy byli zajęci bardziej przyziemnymi sprawami. Było niewielkie gospodarstwo rolne, którego uprawa zajmowała wiele czasu oraz praca zawodowa, więc na dziecięco – młodzieńcze zabawy nie było możliwe poświęcenie im więcej czasu.

Polska zniszczona okresem zaborów i pożogą wojenną z trudem wyciągała się z upadku. Kraj wchodził na rynek gospodarczy, polityczny. Podnosił się powoli, ale stale ze zniszczeń gospodarką feudalną i rękodzielnictwem. W tak trudnych i ciężkich warunkach rosło nowe pokolenie, ale już w wolnej Rzeczypospolitej. Rosły jak na drożdżach związki młodzieżowe. Strzelec, Sokół, Młodzież Katolicka, Harcerstwo. Rozwija się szkolnictwo, a z nim oświata. Nie brakło rąk do pracy, tych było za wiele. Nikt nie oglądał się za siebie, trzeba było iść do przodu po nowe nieznane.

Młodzież i dzieci mojego pokolenia szybko dostosowywały się do nowych, choć ciężkich warunków. Niepomni na niedostatek i biedę, organizowały się w

nieformalne związki, które między sobą prowadziły rywalizację w zabawach. Umysły były nieujarzmione, świeże, niezmaczone przeszłością, potrafiły się szybko zorganizować, toteż nie brakowało im pomysłów do zagospodarowania wolnego czasu. Nie były to zabawy wyszukane, ale proste, za to dostępne dla wszystkich, niezależnie od pochodzenia i statusu. Dzieci kolejarza – urzędnika Sedlaka były na tym etapie sobie równe. Placem zabaw była ulica wiejska, podwórka zabudowań gospodarczych, ogrody, łąki, sadzawki gospodarcze służące do celów przeciwpożarowych. Na tak ograniczonym polu działania jakież to mogły być zabawy rozhukanej dzieciarni i młodzieży? Zabawy dostosowane do warunków i finansów. Bardzo popularna i wiele uciechy przynosiła zabawa w żandarmów i złodziei, wyliczanki, gra w piłkę nożną, dziewczyny bawiły się w klasy lub odbijaniem piłki o ścianę. Bieda austriacka sprawiła, że na wiosce, w której mieszkaliśmy, a dokładnie przy ulicy Piasta były miejsca, które kryły w sobie wiele zakamarków w starych rozwalających się szopach, starych przycupniętych do ziemi stodołach, rowach ściekowych usłanych porozbijanym szkłem, ostrymi kamieniami, drutami, niepotrzebnymi garnkami, stosy drutu, połamane płoty czy wawozy, to był nasz dziecięcy kraj. W nim czuliśmy się najlepiej. Ukrywaliśmy się po tych zakamarkach skacząc przez płoty, na których niejednego zostawił spodnie, lub co najmniej potargał, nie pierwszej młodości noszone po starszym rodzeństwie. Kaleczyliśmy stopy na rozbitym szkłe, obijali kolana, ranili ręce, czym więcej obrażeń tym lepsza zabawa. Piłką nożną była szmacianka wykonana ze starej pończochy wypełnionej szmatami, lub sianem zwana „pucką”. Tą piłką graliśmy boso między stodołami Kłaptoczów – Kopciów w wawozie, przy torze kolejowym oraz między stawami Kłaptoczowymi. Jakże nogi były pokopane i palce otluczone. W tej grze jak się nie trafiło w piłkę to zazwyczaj trafiało się w kamień, wystający korzeń czy nierówną ziemię. Palce u bosych nóg były poobijane, pokaleczone, posiniaczone nierzadko z wyrwanym paznokciem.

Ciekawszą zabawą było wojna z Austriakami. Na reducie z popielnika i przechodzącym rowem ściekowym i gnojowiskiem usadowiły się wojska legionistów. Żołnierz austriacki okupował Brysiową Kępkę obok rozwalającego się szaletu. Przeszkodą był rów ściekowy i przewalające się płoty ograniczające posiadłości. Ostrzelaliśmy się z puszek z karbidem, a potem gromkie hura. Skakaliśmy przez rów, opłotki, przechodziliśmy przez dziury w płocie i wspinaliśmy się po stoku kępki na pozycje obronne Austriaków. Wróg kontratakował. Spychaliśmy się wzajemnie, targaliśmy za wystające części ubrań. Z okrzykami bojowymi, umorusani, spoceni w podartych ubraniach z wykrzywionymi z bólu twarzami, ale zawsze zwycięzcy.

Zimowe zabawy przenosiły się na sadzawki gospodarcze Budnioków, Jędrusia i Kłaptoczów. Jeździło się na lodzie na jednej łyżwie bez łapek zwanych szlincuchem, przymocowanych sznurkiem lub drutem do butów. Odpychając się jedną nogą jeździło się w kółko sadzawki, jak na hulajnodze, próbowało się jak najdalej zajechać. Zawsze to groziło poważnym upadkiem i konsekwencjami, a ileż razy nieopatrnie wjeżdżało się do przerębli. Przy kopnym śniegu jeździło się na Klimowej Górcie na sankach własnej roboty. Były to dwie deski ukosem ścięte, zbite dwoma poprzecznymi deskami, z dołu obciążone paskami z blachy, lecz nie bardzo się to ślizgało. Czasem jeździło się na bednarkach (deskach z beczek), to już jest

wyższa nauka jazdy. U schyłku zimy zabawy zręcznościowe przenosiły się na skakanie po krach lodowych. Ileż razy pękła kra i ileż razy skoczyło się nieudolnie, ileż razy kąpaliśmy się w lodowatej wodzie i mokrzy wracaliśmy do domu, lecz zahartowani prawie nie chorowaliśmy na grypę po tych mokrych zabawach.

Wrośnięci w pejzaż wsi nie dostrzegaliśmy jak przybywa nam lat, jak dorastamy i stajemy się mądrzejsi. Edukacji nie należy szukać wśród wiejskich opłotków gospodarczych, stodoł czy podwórek, należy jej szukać w szkole. Byłem już na tyle dorosły, że rodzice zaprowadzili mnie do powszechnej ośmioklasowej szkoły obok sąsiadującego kościoła pod wezwaniem Wspomożenia Wiernych. W pierwszej klasie, w której podstawowym wyposażeniem była tabliczka z rysikiem i gąbką lub szmatką zawieszoną na sznurku, nauczycielką była pani Zofia Słomkówna. Po przebrnięciu przez pierwszy rok szkolny, miała miejsce nominacja do drugiej klasy i wiążąca się z tym Komunia Święta.

Z harcerstwem, o którego istnieniu nie miałem pojęcia, zetknąłem się po raz pierwszy na małym podwórku szkolnym. Liczyłem wtedy 10 lat. Obok starej umierającej ze starości topoli toczyło się nowe życie. Zobaczyłem jak gromadzą się dzieciaki, które w utworzonym kręgu siedząc w kucki słuchały opowiadań starszego wiekiem chłopca, uczyły się śpiewu, deklamowały patriotyczne wiersze, uczyły się chodzić w szyku, a nade wszystko urządały przeróżne do tej pory nieznane mi gry i zabawy w zorganizowany sposób.

Zachwycałem się także mundurkiem, który nosili niektórzy chłopcy. Krótkie zielone spodniki, takąż bluza i brązowy beret na głowie, zaciągnięty na uszy i przypięty do niej zieloną odznaką, przypominającą głowę wilczka, a do kompletu chustka przewinięta przez szyję. Patrzyłem zza węgła budynku szkolnego z rozdziawioną gębą na ich poczynania. Postanowiłem, że i ja będę należeć do tej grupy, a była to gromada zuchowa.

Założycielem, a potem opiekunem grupy harcerskiej i gromady zuchowej był nauczyciel tej szkoły Tadeusz Borkowski. Właśnie przez niego zostałem przyjęty do gromady zuchów harcerskich przy drużynie im. ks. J. Londzina. Pierwszą lekcją było uczenie się zawołania zuchowskiego. Było to wtedy podniesienie zgiętego w łokciu ramienia, z rozczapierzonymi palcami prawej ręki z zawołaniem „Czuj”. Przylgnęło do mnie to hasło jak plaster miodu, gdyż nie tylko w szkole na zbiórce, ale i na drodze, gdy spotkałem starszego ode mnie harcerza pozdrawiałem słowem „Czuj”. Było to przyjmowane z uśmiechem, przyjemnością i szacunkiem. Po stażu zuchowym i po zdobyciu „ostrogów”, i pierwszej gwiazdki złożyłem wkrótce przyrzeczenie zuchowe, które brzmiało: *„Obiecuję być dobrym zuchem Zawsze przestrzegać prawa zuchowego”*. Tym sposobem stałem się zuchem torując sobie drogę do wyższego szczebla, jakim jest harcerstwo, a to już inna rola w służbie społecznej i ojczyźnie.

Motywy zostania harcerzem była ciekawość i chęć przeżycia wielkiej przygody w gronie rówieśników, różnorodność zabaw, jedność działania, jednoosobowe kierownictwo, któremu podlegała drużyna. Szeroko rozumiane posłuszeństwo, opowiadanie legend o bohaterskich czynach rycerzy, żołnierzy i idei bohaterstwa, czy dobrych przyjaciółach. Harcerstwo to obowiązek, to służba, to droga do czynów, autorytet, to partnerska rodzina, która przyciąga młodzież uśmiechem, pogodą ducha, poczuciem humoru, to wzór postawy godnej

naśladowania w obejściu do starszych, kształtowanie osobowości, charakteru i postaw obywatelskich poprzez zdobywanie sprawności, ciągłym zmierzaniem się z przyrodą – wodą, lasem, niebem, przeciwnościami.

Zadeklarowałem się do harcerstwa jako ochotnik, bo takie jest postępowanie przy wprowadzaniu do braterskiej rodziny, zdecydowałem się na pewien styl życia. Trzeba wpierw znaleźć miejsce w tym związku i być w zgodzie z Przyrzeczeniem i Prawem Harcerskim, które określają harcerską służbę, powinności, miłość do bliźniego i przyrody. A potem najwyższe uznanie: Krzyż Harcerski.

Czym jest Krzyż Harcerski?

Jest symbolem wzorowanym na krzyżu Virtuti Militarii, lecz zwieńczony wieńcem z liści dębowych, laurowych z wytłoczonym w środku kręgiem z lilijką harcerską i poziomym napisem Czuwaj. Krzyż to symbol więzi harcerskiej, to służba harcerska. To nie tylko zaszczyt jego posiadania, to nie tylko zabawa, to obowiązek. Hartuje wolę harcerza i przekuwa ją w czyn. Pod tym znakiem harcerz pełni rolę służebnika, pomaga innym, jest uprzejmy, pogodny, aktywny, a trudy pokonuje samodzielnie. Krzyż to drogowskaz dla harcerza, jak przeżyć życie. To dar życia dla bliźnich, dla ojczyzny, gdy tego będzie wymagała. Wiele przykładów historia pokazała, że gdy chodziło o losy ojczyzny, harcerze stawali w pierwszym szeregu w jej obronie niosąc nie tylko mądrość, odwagę, ale ofiarowali dla Niej to co mieli najcenniejszego i nieodwracającego – Życie.

Jakaż to droga prowadzi do harcerskiego krzyża?

Uciekał mi czas między domem, szkołą, harcerstwem, obowiązkami domowymi, nauką w szkole, zbiórkami drużyny i zastępów. W powszednie dni tygodnia spotkania urządzane były na podwórku szkolnym, obok starej topoli, a w niepogodę zajęcia były prowadzone w jednej z sal szkolnych. Ćwiczenia organizowane w formie zadań, o tematyce przydatnej w akcjach na różnych wycieczkach czy biwakach, lub pomoc osobom drugim. Było to posługiwanie się mapą, kompasem, topografią, zaznajomienie się z alfabetem Morse'a czy semaforem, indiańskimi znakami, uczono się musztry i nieodłącznego śpiewu. Wykonywano różne prace w ramach pomocy starszym ludziom. Piosenka to dla harcerza pełnia radości, swojska harcerska, patriotyczna i wzniosła, wyrażała poczucie więzi, wspólnoty, braterstwa i piękna zawartych w nich treści.

Przyszła na pierwszą wycieczkę. W jednym z wolnych dni drużyna udała się do Kłaptoczowego lasku (istnieje on do dziś naprzeciw lecznicy weterynaryjnej). Wyruszyliśmy wcześniej rano, aby zyskać jak najwięcej dnia. W zwartym szyku z plecakiem, kociołkiem do gotowania i namiotem ruszyliśmy ochoczo w przygodę. Drużynę prowadził druh Mieczysław Łaszczoł. Miarowym krokiem z piosenką na ustach i proporczykiem drużyny na czele maszerowaliśmy dziarsko oczarowani nieznaną okolicą.

Po przybyciu na miejsce zastępy przystąpiły do urządzenia obozowiska, krzątałyśmy się wokół przygotowanego do podpalenia ogniska, zajmowałyśmy się zbieraniem drzewa, rozbijaliśmy namioty i robiliśmy porządki na polanie. Wartownik pilnował zatknętego na środku polany proporczyka. Byliśmy tak zaabsorbowani zajęciami obozowymi, gramy ruchowymi, że nie spostrzegliśmy jak

upływa czas. Zgodnie z regułą obozową, był i zastęp służbowy, który czuwał nad porządkiem i bezpieczeństwem obozowiska. Nasze zajęcia przerwał pełniący wartę harcerz służbowy. Krzykiem oznajmił zauważone niebezpieczeństwo. Zaobserwował, że między łanami zbóż ubarwionymi niebieskimi chabrami i różowymi kąkolami oraz czerwonym makiem, wśród zagonów ziemniaków, buraków posuwają się ostrożnie, przyczajeni do zielonej murawy nieznani harcerze.

Alarm!.

Szybka zbiórka wokół proporczyka. Padają rozkazy drużynowego Mietka o zajęciu wcześniej wyznaczonych miejsc, o ukryciu się zastępów w krzakach, za drzewami, w poszyciu zagajnika, by zaskoczyć napastników zorganizowaną obroną. Szybko rozpierzchła się brać do określonych miejsc, pilnie obserwując z wstrzymanym oddechem poczynania skradających się obcych. Niedługo trzeba było czekać. Rozległy się krzyki „*stój spalony*”, „*stój nie uciekaj*”. Zagajnik się ożywił krzykiem, bieganiem, trzaskiem łamanych gałęzi. Nie zdobyto proporczyka, nie było zwycięzców, za to dużo opowiadań z dopiero co przeżytych chwil. Po wypoczynku i uporządkowaniu mundurków zmęczeniu, ale zadowoleni ustawiliśmy się w kolejce do gotującej się w kociołku herbaty, by przyniesionym własnym prowiantem zaspokoić głód.

Innym zwyczajem harcerskim jest pomaganie bliźnim. Mieliśmy okazję, bo w przylegającym do lasu zagonach pracowało parę kobiet, które zajęte były plewieniem buraków. To gratka dla dobrego uczynku. Czterdziestu już nie dzieciaków a młokosów, ku zdziwieniu tam pracujących, wzięła się ochoczo do pracy. Ta praca nie wymagała dozoru. Wszyscy byli obeznani i doświadczeni w pracach polowych, toteż szybko i bezbłędnie wywiązaliśmy się z zaplanowanego dobrego uczynku, ku niekończącemu się zadowoleniu pań.

Spoza kłaniających się kłosów zbóż widnieje jaśniejszy płomień palącego się ogniska. To strażnik dołożył drew, co oznaczało, że czas wracać. Powracamy z pola buraczanego, siadamy w kręgu obok buchającego jęzorami ognia. Nie mamy wielkiego wyboru, siadamy gdzie kto może, na kocu, na spróchniałym od starości pniaku, czy na zimnym kamieniu i wsłuchujemy się w opowiadania drużynowego o założycielu skautingu, pierwowzoru harcerstwa.

Jest już szarówka. Zwijamy obóz, koniec biwaku, pozostało jeszcze odśpiewanie hymnu harcerskiego „*Wszystko co nasze Polsce oddamy*”. Zbiórka drużyny, salutujemy proporczykowi i wracamy do domu zostawiając lasu nocne czuwanie.

Ten laszek to nie jedyne miejsce naszych pierwszych wędrówek. Na dłuższe biwakowanie dwu - lub trzydniowe udawaliśmy się do większych kompleksów leśnych. Był to las brzozowo-świerkowy w Zabrzegu z poszyciem trawiastym i mchem w miejscach bardziej wilgotnych. Przy dobrej obserwacji i sprzyjających okolicznościach można było zobaczyć wygrzewającą się na kamieniu żmiję zygzakowatą, tudzież przemykającą między gałęziami jaszczurkę zwinkę i wiele innego robactwa, a nawet grzyby. Można było w trawie pod brzoźką znaleźć czerwonego kozłaka. Innymi wspaniałymi miejscami ze względu na ukształtowanie terenu był Podraj i niedaleki Górny Las. Do tych to miejsc chętnie chodziliśmy. Tych parę kilometrów przebywaliśmy pieszo niezależnie od warunków

atmosferycznych: w tropikalnym upale, kiedy pot spływał z czoła, w rzęsistych kroplach w czasie deszczu, przemoknięci do suchej nitki i z chlupiącą wodą w butach. Nam żadna pogoda nie była straszna. Maszerowaliśmy z uśmiechem i z piosenką na ustach, poprawiając od czasu do czasu krok i tempo marszu przez podającego rytm marszu drużynowego „*lewa, lewa, lewa, prawa, lewa, prawa...*”, cudowny sposób na hartowanie ciała i wyrabianie tężyzny fizycznej. Maszerowaliśmy po wypoczynek, zdrowie, słońce, radość. Weszliśmy w zorganizowane życie. Poglębialiśmy nabyte znajomości. Wyrabialiśmy przyjazne stosunki z ludźmi, do zwierząt i roślin. Nabywaliśmy dobrą praktykę w sposobie na życie, przez ćwiczenie umysłu, zaradność, sumienne wykonywanie obowiązków.

Zbliża się koniec roku szkolnego. Z niecierpliwością przybliżają się oczekiwane wakacje szkolne i obozy harcerskie. W drużynie i zastępach trwa intensywna praca szkoleniowa w zakresie pogłębiania wiadomości o organizacji harcerstwa w Polsce, znajomości historii Dziedzic, a przede wszystkim poznawanie techniki harcerskiej, terenoznawstwa, pionierki, znajomości i wykorzystania węzłów, sprawności samarytańskiej, higieny osobistej i nieodłącznej przyjaciółki, jaką jest piosenka harcerska. Te wszystkie podstawowe elementy i jeszcze inne stanowią zasób wiedzy, który jest nieodzowny na wycieczkach, biwakach i obozach.

Druh drużyny Mieczysław Łaszczok dwoił się i troił, by praca w drużynie i zastępach przebiegała poprawnie i sprawnie, a podopieczni druhowie w łatwy i przystępny sposób mogli nabierać wiadomości i doświadczenia. Prowadził zbiórki alarmowe, wieczorne spacery, marsze, wprowadzał wiele nowych elementów nieznanych dla początkującego harcerza, zabaw i ćwiczeń nadających sprawność fizyczną. Pomysłów mu nigdy nie brakowało. Zawsze pomysł przeobrażał w czyn.

Górny Las ...

Próbą generalną a zarazem sprawdzianem dla naszych nowo nabytych umiejętności miał być dwudniowy biwak do Górnego Lasu w Czechowicach.

We wczesny, słoneczny sobotni poranek drużyna w pełnym komplecie wyruszyła na spotkanie z przyrodą. Obciążeni plecakami, kocem, menażką, jedzeniem, i zapasową bielizną różnym krokiem ruszyliśmy w nieznane ciekawe miejsca. Ostatni szereg ciągnął za sobą wózek z trzema wielkimi namiotami i kociołkiem. Omijaliśmy główne drogi. Nasza trasa prowadziła polnymi, wydeptanymi ścieżkami, miedzami wśród łąnów zbóż, żyta, pszenicy, zagonów ziemniaków, buraków, albo przez zielone, ukwiecone, a jeszcze nie skoszone łąki. Z piosenką i uśmiechem na ustach ruszyliśmy do przodu. Przed nami podążała piosenka. Błąkała się między ubarwionym kwieciem zbóż, a za nami pozostał unoszący się kurz spod mocno przytupujących nóg. Mijaliśmy umajone polnym kwieciem czy wstążkami papierowymi kapliczki i krzyże przydrożne, które licznie były rozsiane na rozstajnych polnych drogach.

Po długotrwałym marszu z dała zaczęła się rysować ściana lasu, do którego zmierzaliśmy. Ach, co za ulga! Jeszcze chwila i stajemy na polanie wśród lasu, zwanej okrąglakiem, która była celem naszego miejsca biwakowego. Chwila odpoczynku po forsownym marszu i doznanych wrażeniach w czasie drogi. W wyznaczonym miejscu przez drużynowego jedni stawiali namioty w oparciu o gęste zarośla dla bezpieczeństwa – dwa większe dla druhow i mniejszy dla drużynowego.

Jeden zastęp został wydzielony do przyniesienia drzewa na ognisko i do przyniesienia wody z oddalonych domostw. Inny zastęp budował latrynę oraz wyszukiwał odpowiedniego suchego wielkiego drzewa na maszt. Gdy wszystko było przygotowane i uporządkowane, a maszt stał w wyznaczonym miejscu drużynowy zarządził zbiórkę. Przymocowano flagę do sznurka na rozkaz „*Fladze Cześć*”, zastępowi wyciągali na maszt Polską Białą – Czerwoną flagę, która szumnie powiewając jakby przyciągała pod swe ramiona harcerską brać. Z szeroko otwartych ust donośnym głosem rozbrzmiał wokół Harcerski Hymn: „*Wszystko co nasze Polsce oddamy*”.

Po spożyciu obiadu i opowiadaniach o przeżytych wrażeniach, przystąpiono do normalnej obozowej pracy. Zastępy miały obowiązek uporządkowania i upiększenia obozowiska dostępnymi w lesie materiałami. Szyszki, korzenie drzew i dziwacznie powykrzywane konary gałęzi służyły do ozdoby. Postawiono bramę obozową i ambonę dla wartownika, rozpalono ognisko. W rozstawionych namiotach przygotowywano posłania na nocne biwakowanie. Były to gałęzie, gałązki z drzew iglastych i liściastych wyścielone mchem i sianem znajdującym się w kopkach z wykoszonej i wysuszonej trawy z polany, rozesłane koce i ułożone plecaki, które służyły jako zagłówki. Twarde to było łóżko madejowe, ale dające dostateczne schronienie od podciągającego chłodu z podłoża. Inna sprawa, że na drugi dzień na plecach mieliśmy odbicie całego lasu. Zbliżał się wieczór, utrudzeni ciężką harówką z ochotą ustawiliśmy się w kolejce do zachęcającej bulgotem herbatki, upstrzonej igliwem i listkami pływającymi po górze kubka, co dodawało większego aromatu i smaku.

Płonie Ognisko

Słońce powoli skradało się za wierzchołkami drzew, gdy siedliśmy w kręgu wokół ogniska na ułożonych drewnianych kłocach. Każdy harcerz wie co oznacza ognisko, przy którym rozlega się wesola pieśń harcerska, płyną opowiadania o historii, ludziach tych wielkich i małych czynów, o obowiązkach dla ojczyzny, bliźnich i związku. Ognisko jest miejscem refleksji i zadumy, radosnym zakończeniem przebytego dnia harcerskiego. Ognisko to źródło, z którego czerpie się nową siłę do dalszych działań. Ognisko to wreszcie symbol więzi braterskiej i drogowskaz jak przeżyć życie. Uczy jak postępować, hartuje wolę harcerza i przemienia ją w czyn jednym zawołaniem „Czuwaj”.

Głośno płynęła harcerska pieśń ochoczo śpiewana na polanie przy ognisku – „*Płonie ognisko i szumią knieje*”, ulatniała się i płynęła wśród drzew hen daleko w najodleglejsze zakątki lasu, do oddalonych domostw niosąc cześć i chwałę harcerskiego bytu. Drużynowy w swojej gawędzie opowiadał o patronie naszej drużyny ks. Józefie Londzinie, wielkim działaczu społecznym i Wielkim Polaku.

Słońce już dawno znikło za drzewami. Niebo rozświetliło się czerwonym światłem rozmywanym przez rzadko płynące chmurki, dając nas przepięknym widokiem na dobranoc. Została jeszcze zbiórka wokół masztu i raport zastępowych. Ze splecionymi rękami w kręgu staliśmy wyprężeni, gdy opuszczano flagę. Jeszcze tylko modlitwa „*Idzie noc*” i w skupieniu udajemy się na zasłużony odpoczynek na twarde łóżko do namiotów. Pozostał tylko wartownik pilnujący bezpieczeństwa biwaku, ogniska i flagi. Zmęczeni, trapieni snem i dziennymi wydarzeniami, szybko

popadliśmy w objęcia nocnego snu pozostawiając biwak, polanę w błogiej ciszy z buchającymi wesoło z ogniska płomieniami.

Warta przypadła mi w środku nocy, w tej części, w której twardo i najlepiej się śpi. Schodzący z warty poprzednik z niemałym trudem obudził mnie z przyjemnego snu, na służbę. Przejąłem duży kij – odznaka służby wartowniczej i rozespany od razu wpadłem na rozciągnięte linki namiotowe. Powstając zaplątałem się w nieomalże nie przewracając namiotu. To mnie ocuciło i już z uwagą nad słuchując nocnych odgłosów pilnując flagi i ogniska, wypełniałem powierzone zadanie. Las nie spał. W konarach drzew buszował lekki wiaterek poruszając delikatnymi gałązkami, które uchylając się to w jedną to w drugą stronę, jakby kłaniając się i tajemniczo szepcząc. Na wysuniętym drzewie sowa pohukując „uha – uha” daje znać o sobie i nocnym polowaniu. W dole drzew jaśniej para ogników, to czy lisa penetrują polanę zaniepokojone blaskiem ogniska. Rączym skokiem przebiega sarenka, a tuż za nią dzik, chrząkając z niezadowolenia, że ktoś obcy wdarł się na jego miejsce żerowania.

W krzakach pośród gałęzi i suchych liści słyszeć trzask, jakby się ktoś skradał. Wzrasta napięcie, podnosi się adrenalina w krwi, może to złe duchy lub zakradający się wróg chcący zburzyć namioty, lub ukraść flagę zwisającą smutno nad ziemią. Dla biwakującej drużyny byłaby to wielka hańba i plama nie do wymazania. Wzmacniam czujność, wzrasta napięcie i ostrożność, dodaję sobie odwagi i otuchy przez dołożenie polana do ogniska, które paląc się jasnym płomieniem oświetla polanę i uspokaja ją. Całe szczęście, że to jakiś drobny zwierzak polujący nocą, wysuwając się spod krzaków napędził tyle strachu.

Siódma rano, pobudka! Ledwo się położyłem i próbowałem zasnąć, gdy rozległy się krzyki chodzącego od namiotu do namiotu oboźnego: pobudka, pobudka, wstawać. Zbiórka i gimnastyka, do mycia biegiem marsz. Ruszyliśmy z impetem z gołym torsem, tylko w spodenkach i boso do pobliskiego stawku, by zająć lepsze miejsce do mycia. Włożone ręce do lodowato zimnej wody, jakby do lodówki,omalże nie odpadły. Odniosło się wrażenie, że zanurzono je w żarze ogniska, tak zapiekło. Zdarzyło się, gdy myjąc ręce i obmywając twarz nagle jakiś dowcipniś lunął zimną wodą na ciepłe plecy sąsiadów. Rozległy się wtedy krzyki, powstał harmider i ogólne chlapanie, po którym już zahartowani nie odczuwaliśmy zimna. W biegu do namiotów wycierało się ręce, twarz i plecy ręcznikiem, obmywało się lekko przybrudzone nogi w trawie – pokrytej poranną rosą, by jak najszybciej wskoczyć w mundurek. Po porannej toalecie, gorącej herbacie i śniadaniu, zbiórka przy maszcie, wyciągnięcie flagi na maszt i poranna modlitwa „*Kiedy ranne wstają zorze...*”.

Jest niedziela, dzień świąteczny. Krzątamy się wokół namiotów wykonując drobne czynności i przygotowując się do wymarszu. Obowiązkiem harcerskim w dniu świątecznym jest uczestnictwo we Mszy Świętej. Na zbiórce oboźny dokonał przeglądu czystości, by po chwili z drużynowym na czele z proporczykiem w pierwszym szeregu udać się do kościoła w Mazańcowicach. Pokonywaliśmy trasę idąc na skróty, ścieżkami leśnymi, wyrębiskami, by dojść do głównego traktu, a potem już kościół. Ustawiliśmy się przed samym ołtarzem z proporczykiem na przedzie. Słuchaliśmy Mszy Św. i homilii w skupieniu. Po zakończeniu celebry gromkim głosem odśpiewaliśmy harcerską modlitwę: „*O Panie Boże Ojcie Nasz, w*

opiece Swej nas mniej...”. Tą naszą modlitwą jakże znamienneż pożegnaliśmy mazańcowicki kościół.

Czuję się w obowiązku poinformować, że tam w Mazańcowicach na niwie harcerskiej, przeniesiony do szkoły podstawowej w 1935 roku działał zasłużony dh phm. Stanisław Dutka.

Droga powrotna była zadaniem. Marsz na orientację do obozowiska. Zastępy, każdy z innej strony Mazańcowic, miał na celu dotarcie do miejsca biwakowania. Przedzierano się przez gęstwinę drzew, krzewów, których tu nie brakowało. Gubiąc trasę, nawoływano się wzajemnie, podając pozycję i miejsce, w którym się znajdowało, ustalano kierunek dalszego marszu kompasem. Udało się!!!. Wychylono się z linii drzew – to już polana biwakowania. Resztę odległości do namiotów przebyto biegiem. Słońce było już w zenicie, co świadczyło o południowym czasie i rychłym posiłku, o który upominał się żołądek.

Ciszę przedobiednią – zajęci własnymi rozmyślaniami, przerwał wartownik na ambonie. W zasięgu wzroku znajduje się dwoje ludzi. W obozowisku pogotowie i oczekiwania na zbliżające się nierozpoznane jeszcze osoby. Wkrótce wyjaśniło się. Do obozu podchodzili dh Wiktor Łaszczok, ojciec drużynowego Mietka Łaszczoka, członek K.P.H oraz instruktor Z.H.P phm. Tadeusz Borkowski. Ich obecność miała świadczyć o niezwykłości spotkania.

Głośnym przywitaniem „*Czuj Czuj – Czuwaj*” powitaliśmy drogich gości. Przybyli druhowie sprawdzili stan obozowiska, czystość, porządek, stan zabezpieczenia i samopoczucie obozujących harcerzy, by wreszcie, wraz z uczestnikami obozu, posmakować harcerskiej „zupki”.

Po ciszy poobiedniej przystąpiono do powolnego, lecz nieodwołalnego likwidowania biwaku. Zdjęto i poukładano namioty, uporządkowano teren, poukładano w szereg plecaki. W ramach dobrze zrozumianej pomocy innym i leśnej zwierzynie harcerze poszli w las w maliniaki, zbierając świeże gałązki malin, pozbierali też z kopek wysuszone siano na polanie, ściółkę, na której spaliśmy i to wszystko przenieśliśmy do znajdującego się w lesie paśnika dla zwierzyny. Na miejscu pozostał maszt z powieszoną flagą i mocno rozpalone ognisko bijące w niebo jasnym blaskiem. Nastąpiła szarówka zbliżał się powoli wieczór, gdy po raz ostatni zasiedliśmy przy ognisku wraz z przybyłymi do obozu gośćmi. Wyczuwało się podniecenie i nieujarzmiona ciekawość z niecodziennego spotkania, które udzieliło się wszystkim obozowiczom. „*Już z ogniska iskra pryska ...*” tą piosenką rozpoczęliśmy ostatnie obozowe spotkanie ogniskowe.

Powracam ponownie do ogniska, które kojarzy się często z pieczeniem ziemniaków, kiełbasy, ogniska – przy którym rozlegają się nieartykułowane ryki, z nadwężonych krtani, spożywaniem napojów wysokowych i z następującymi potem skutkami. Na co dzień ognisko jest narzędziem pracy do wykonywania określonych czynności, jest wytworem ciepła potrzebnego do życia. Nasze harcerskie ognisko ma inne oblicze, daje odmienne nastroje, ma inny wymiar i wartości, jest wielką magiczną świętością, jest pokłonem w kierunku kultu naszych słowiańskich pradziadków, przy którym odbywały się tajemne obrzędy. Ma cel wychowawczy, daje przeobrażenia duchowe, podporządkuje prawa natury. Wpatrzeni w niespokojny nieujarzmiony blask ogniska i we wznoszące się hen w niebo snopy iskier zapadają głęboko w serca. Zmusza do pokory jego mocą, ale

również odmładza. Przy ognisku wydobywa się piękno śpiewu, przy akompaniamencie gitary, a wśród szumu starych drzew słucha się gawęd, recytuje wiersze, ogląda występy. Ognisko jest miejscem, przy którym podejmuje się zobowiązania, składa obietnice i przyrzeczenia. Właśnie przyrzeczenie jest aktem nadania statusu harcerskiego. Składa się go tylko raz i obowiązuje niezmiennie przez całe życie. Uważam, że przyrzeczenie nabiera znaczenia obrzędu harcerskiego, obyczaju i utrwała się głęboko w umysłach, gdy odbywa się uroczyste, ceremonialnie w obecności matki natury, przyrody, przy szumie drzew i lekko powiewającym wietrze i zachodzącym słońcu, palącym się wesoło ognisku, w otoczeniu braci harcerskiej takie przyrzeczenie nadaje uroku i wzruszenia, o którym pamięta się przez całe lata. Nie do przyjęcia są przyrzeczenia urządzone w pomieszczeniach lub korytarzach harcówki, bo to urąga wszelkiej obyczajowości. To nie daje radości, to upokarza i działa jak rdza, która wżera się z niesmakiem w duszę harcerza. W ten sposób przyrzeczenie można składać przed urzędnikiem administracyjnym. Smutny to obrzęd, który staje się aktem urzędniczym, potrzebnym do statystyki i dlatego odbiegającym od obyczajowości harcerskiej.

Piosenka harcerska płynęła zgodnym rytmem i bez końca powiewem wiatru w stronę ciemnego lasu odbijając się echem, powracała nieskazitelna. „*Pryska-pryska*” echo przedrzeźniało słowa płynące z naszych ust, nie z ironii, lecz z zachwyty zanosząc je na Harcerski Szlak.

Zbliżaliśmy się do oczekiwanego ważnego momentu zakończenia biwaku. Do przyrzeczenia. Druh phm. Tadeusz Borkowski przy ognisku rozmawiał o rozwijającym się harcerstwie i jego kierunku działania, o jego podległości i obowiązkach harcerskich organizacji, stosunku do państwa, szkoły i własnej postawy. W wieczornej ciszy przy gorejącym ognisku i zanikającym na horyzoncie słońcu, przy zaciśniętym kręgu i mocno splecionych rękach, brzęczącej gitarze, stajemy w powadze i w wzruszeniu, po odbytych próbach harcerskich przed ważną decyzją złożenia przyrzeczenia.

„*Do przyrzeczenia wystąp*” – zakomendował drużynowy. Wystąpiło przed krąg i ognisko paru druhów i stanęło w postawie na baczność przed rzecznikami Z.H.P., członkiem K.P.H. Wiktorem Łaszczokiem, phm. Tadeuszem Borkowskim i drużynowym Mieczysławem Łaszczokiem. Druh podharcemistrz zadał pytanie: „*Czy jesteście gotowi do złożenia przysięgi*”? Jednym tchem i głosem odpowiedzieliśmy: „*gotowi*”. „*Zatem powtarzajcie za mną słowa przyrzeczenia harcerskiego – Mam szczerą wolę pełnić służbę Bogu i Polsce, nieść chętnie pomoc bliźnim, i być posłusznym prawu harcerskiemu*”.

Z zapalą i głośno, wypowiedziane słowa rozniosły się szeroko po zielonej murawie polany, niesione powiewem wiatru pędziły przez las do wieśniaczych chat.

Druh podharcemistrz każdego z nas kosturem z korzenia pnia drzewnego uderzał w prawe ramię. Pasując na harcerza oznajmiał: „*Jesteś harcerzem, zostajesz przyjęty do rodziny harcerskiej, a potwierdzeniem jest krzyż harcerski który przypinam druhowi do mundurka*”. „*Czuwaj*” – odrzekliśmy. „*Czuwaj*” powtórzyło echo. Przez mocno rozpalone ognisko, które swymi jęzorami tryskało wysoko w górę, dokonywaliśmy zbójckiego skoku, a przerzucaniem przez niego kończyliśmy ceremoniał przyrzeczenia. Śpiewało się jeszcze wiele piosenek, które utrwały uroczystość, ale nadszedł czas powrotu. Zasypano ognisko ziemią, obłożono darnią.

Jeszcze tylko rozbrzmiała dokoła – wypływająca z naszych serc pieśń: „*Nie rzucim ziemi skąd nasz ród ...*” i nastąpiło zakończenie biwaku,

Późny już był wieczór. Niebo upstrzone wesoło migającymi gwiazdami, a księżyc będący w nowiu wskazywał nam drogę powrotną. Nie niosłem w plecaku buławy generalskiej, ale na piersi niosłem z wielką dumą coś bardziej drogiego – Harcerski Krzyż! Oparł się frontowym walkom. Przetrwał wichry wojny. Zachował się w czasie rządów brunatnych i czarnych mundurów. Nie doczekał się jednak upadku stalinizmu. W czasie aresztowań 15 czerwca 1946 roku został zarekwirowany przez funkcjonariuszy U.B., którzy prowadzili rewizję w domu i więcej do mnie nie wrócił. Ale za to głęboko w sercu pozostał **HARCERSKI KRZYŻ**.

BUCZE – kuźnia umysłów....

Ileż to razy napotykałem na to wręcz magiczne słowo, wypowiedane przez harcerzy z takim sentymentem. Dopiero więc dosyć szczegółowy opis tego miejsca przez druhnę Anielę Libionkę oraz relacje innych harcerek związanych z tym miejscem, wyjaśniły mi znaczenie tak krótkiego słowa.

Otóż, już na wstępie wyjaśniam zasadność nazwy „instruktorska szkoła życia”, gdyż dla wielu ludzi – nie tylko spod znaku „lilijki”, lecz i osób tzw. cywilnych, Bucze taką właśnie szkołą było – co obszerniej wyjaśnię w dalszej treści niniejszego opracowania.

Już w 1928 r. zrodziła się uzasadniona myśl w głowach członków Zarządu Oddziału Śląskiego Związku Harcerstwa Polskiego, by stworzyć stanicę harcerską, w której można by szkolić kadry instruktorskie dla prężnie rozwijającego się harcerstwa. W poszukiwaniu terenu dającego się zaadaptować na taki cel, natrafiono na Śląsku Cieszyńskim na folwark, pochodzący z parcelacji majątków po byłej austriackiej Komorze Cieszyńskiej, a który był usytuowany na stoku góry Bucze (417 m n.p.m.), pokrytej lasem. Ściślej – według Przewodnika po Polsce z 1965 r. jest to miejsce na trasie Skoczów – Górki Wielkie – Brenna: „15 km od malowniczej doliny Brennicy w kierunku pd. – wsch. – 6 km Górki Wielkie (350), wieś u stóp Beskidu Śląskiego nad rz. Brennicą. Barokowy kościół. Paraf. XVII w. Dwór XVIII w. Piękny okaz dębu o obw. 6,10 m. Na pobliskim wzgórzu Bucze (417 m) Państwowe Prewentorium Dziecięce. Z Górek wejście na Błatnią (917 m) i Równicę (883 m). Z Górek Wielkich droga prowadzi obok rz. Brennicy. Po obu stronach drogi obszary leśne.”

W skład zabudowań folwarku wchodziły: stodoła, murowana obora, oraz dwa budynki tzw. czworaków. Gdy więc zdecydowano o wyborze tego miejsca na stanicę harcerską o przewidywanym znaczeniu, energicznie zabrano się za przystosowanie wymienionych wyżej zabudowań (folwarcznych), by nadawały się do zamieszkania w nich. Z obory zrobiono piętrowy gmach główny, z „czworaków” dom administracyjny i schronisko turystyczne. Zamierzano także zagospodarować tereny uprawne (19 ha) przyległe do folwarku.

Nie bez znaczenia były fundusze, jakie trzeba było zdobyć na przeróbki – przebudowę, a w tym zakresie wielką inicjatywę i pomoc okazał Zarząd Śląskiego Oddziału Związku Harcerstwa Polskiego, na czele z Honorowym Przewodniczącym

dr Michałem Grażyńskim¹⁹ – wojewodą śląskim a następnie przewodniczącym ZHP. Powołano Wojewódzki Komitet Budowy Bucza pod przewodnictwem naczelnika urzędu wojewódzkiego inż. Szymona Rudowskiego, a w skład komitetu wchodziły osobistości z przemysłu, handlu, władz terytorialnych i wojskowych.

Dzięki wielkiemu poparciu Honorowego Prezesa oraz społeczeństwa śląskiego w krótkim czasie ukończono przebudowę folwarku, przy bardzo wielkim zaangażowaniu przy pracach budowlanych harcerzy i instruktorów ze Śląska oraz innych regionów Polski. W okresie budowy w porze letniej urządzano tam biwaki i obozy, a uczestnicy tych zgromadzeń włączali się do wykonywania konkretnych prac.

Uroczyste przekazanie harcerzom Stanicy i Szkoły Instruktorskiej na Buczu odbyło się 5.07.1931 r. – z udziałem współtwórców ośrodka, skautów zagranicznych, harcerstwa Śląska i delegacji z innych chorągwi. Komendantem Stanicy został hm. Stefan Szletyński – do 31.08.1932 r.

Nie sposób w tak esencjonalnym opracowaniu wspomnieć o wszystkich działaniach Stanicy. Na pewno jednak należy zaznaczyć, że pierwotne cele i zamierzenia w znacznym stopniu przewyższały to, co wstępnie zakładano. Kształcono kadry instruktorskie – harcerskie, poprzez organizowanie i prowadzenie kursów oraz obozów. W miesiącach letnich były to obozy instruktorskie dla nauczycieli, drużynowych, zastępowych oraz obozy sprawnościowe. W pozostałej części roku, gdy nie można było wykorzystywać sprzyjających warunków pogodowych, by zajęcia prowadzić wśród zieleni drzew i akompaniamencie świergotu ptaków, „życie” w Buczu przenosiło się do budynków i tam odbywały się kursy dla szkolących się, a więc: nauczycieli-opiekunów drużyn, dla drużynowych drużyn robotniczych, rzemieślniczych, szkół powszechnych i średnich oraz kursy sprawnościowe, a szczególnie narciarskie. Stanica była bowiem także ośrodkiem narciarskim oraz turystycznym dla harcerzy oraz instruktorów.

Od czerwca 1932 r., na Buczu miał miejsce pierwszy żeński kurs metodyczny dla drużynowych zuchowych, którym Główna Komenda Harcerek zapoczątkowała kształcenie starszyny żeńskiej. Rozpoczęto przygotowania do VII Konferencji Światowej Skautek. Komendantką Szkoły Instruktorskiej została hm. Józefina Łapińska, pełniąca tę funkcję do 31.08.1939 r.

W VII Konferencji Światowej Skautek na Buczu brały udział skautki z 24 państw całego globu z naczelną skautką świata Lady Olave Baden Powell. Obradom przewodniczyła hm. Rp. Olga Małkowska. Od września 1932 r. rozpoczęło się już stałe kształcenie kadry instruktorskiej harcerek, a trwało ono aż do wybuchu II wojny światowej. Od samego początku przyjęto zasadę stawiającą jakość wyników – nad wartość ilościową. Niezbędnym elementem w szkoleniu było praktyczne zdobywanie umiejętności pracy z dziećmi na koloniach, które organizowano w ośrodku Bucze dla dzieci rodziców bezrobotnych – kierowanych tam przez Śląski Urząd Wojewódzki w ciągu całego roku na 4-tygodniowe pobyty. Szkolono

---

¹⁹ „Grażyński Michał, 1890-1965, działacz polit. I społ. Na Górnym Śląsku; uczestnik II i III powstania śląskiego; 1926-1939 wojewoda śląski, przeciwnik separatyzmu dzielnicowego; 1931-1939 przewodn. ZHP, zwolennik J. Piłsudskiego, czynny w Związku Naprawy Rzeczypospolitej; 1928 współtwórca Nar. – Crześc. Zjednoczenia Pracy; zwalczany przez ChD i NPR; od 1939 na emigracji; 1946-1960 przewodniczący Związku Harcerstwa Polskiego poza Granicami.” Encyklopedia PWN, Warszawa 1994 r., s. 271.

drużynowych zuchów, drużyn młodszych, starszych, wiejskich, były kursy ogólne dla nauczycielek oraz dla instruktorek samarytanek, administracji, gospodarstwa, terenoznawstwa, kierowników kolonii i obozów oraz podharcemistrzowskich i harcistrzowskich. W okresach pomiędzy kursami odbywały się ogólnopolskie konferencje instruktorskie z poszczególnych chorągwi oraz międzynarodowe spotkania skautek.

Z czasem Bucze stało się szeroko pojętym centrum pracy społecznej na rzecz okolicznych wsi. Był to pierwszy wiejski hufiec koedukacyjny w Polsce, jaki dla dzieci wiejskich organizował obozy letnie. Szkoła Przysposobienia Gospodyń Wiejskich, przygotowywała do samodzielnej pracy w gospodarstwach wiejskich, a zarazem wychowywała obywatelki świadome swych obowiązków względem rodziny, społeczeństwa i Ojczyzny. Były klasy zdrowia dla dzieci wątłych, anemicznych, o zmianach gruczołowych, wymagających prewentyjnego leczenia. Działała Harcerska Internatowa Szkoła Powszechna, w której wychowanie prowadzone było metodą harcerską.

We wrześniu 1938 r. powołana została Komenda Pogotowia Harcererek z siedzibą w Ośrodku Harcerskim na Buczu. Jej komendantką została hm. Józefina Łapińska a funkcję tę pełniła do 1945 r.

Z chwilą rozpoczęcia się okupacji hitlerowskiej, Niemcy wykorzystali zabudowania Bucze by urządzić w nich miejsce rekonwalescencyjne dla niemieckich żołnierzy, leczonych po ranach i kontuzjach odniesionych w walkach związanych z podbojem Europy.

Powojenna historia Bucza rozpoczyna się wiosną 1945 r., kiedy to Aniela Libionka dotarła do Bucza, gdy trwały jeszcze działania wojenne. Brenna i Górki Wielkie były wówczas jeszcze w rękach niemieckich a ostrzeliwanie ich odbywało się przez wojska radzieckie z Bucza.

Budynki na Buczu niewiele ucierpiały od działań wojennych, jedynie zewnętrznie były uszkodzone w wielu miejscach przez odłamki pocisków. Wnętrze budynków przedstawiało natomiast stan opłakany. Na parterze w sali jadalnej i hallu trzymano konie, więc ich podłogi i posadzki pokryte były warstwą gnoju. Boazerie były poodrywane, ściany bardzo zniszczone. Dookoła budynku głównego teren był rozkopany, leżały połamane meble i sprzęt domowy. Fortepian znajdował się w okopach – używany jako osłona.

Dzięki determinacji Anieli Libionki wysłano z Krakowa kilkunastoosobową ekipę, której zadaniem było przygotowanie budynków na przyjęcie dzieci. Już bowiem w połowie czerwca 1945 r. zjawiała się w Buczu pierwsza grupa dzieci, które były w złym stanie zdrowia, wymagały opieki i pobytu w górskim powietrzu. Pochodziły z Krakowa (dzieci repatriowane ze wschodu), a skierowane były przez Radę Główną Opiekuńczą.

Od października 1945 r. czynny był stały Dom dla Dzieci Małych. Przebywały w nim sieroty, dzieci z obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu oraz uratowane z Powstania Warszawskiego. Kierowniczką Domu, który działał do 30.06.1947 r. była Hanna Łazarska, zaś kierownikiem administracyjnym całości – Aniela Libionka.

W Zarządzie Towarzystwa Domów i Prewentoriów Dziecięcych w Krakowie zapadła decyzja, by z uwagi na korzystne warunki klimatyczne Zakład na

Buczu przekształcić w prewentorium dla dzieci (ze Śląska i woj. krakowskiego) zagrożonych gruźlicą. Prewentorium działało w czasie od 1.07.1947 r. do 30.06.1951 r. Personel Zakładu stanowiły dziewczęta z pobliskich wsi.

1.10.1951 r. nastąpiła zmiana właściciela Zakładu. Bucze Harcerskie oraz zabudowania Szkoły Instruktorów Zuchowych w Górkach Wielkich (łącznie z gospodarstwem rolno -ogrodniczym) zostały upaństwowione, a następnie utworzono tam Zespół Prewentoryjno-Sanatoryjny dla Dzieci Małych (od 2 do 6 lat) zagrożonych gruźlicą. Łączna liczba miejsc wynosiła 150.

11.08.1987 r. na Buczu – w ramach imprez organizowanych dla upamiętnienia 25-lecia „Akcji Klimczok” – odsłonięta została tablica, której celem było uwiecznienie faktu harcerskiej działalności w tym miejscu dla dziecka i na rzecz środowiska. Tablica upamiętnia jednak przede wszystkim niezaprzeczalne dzieło Szkoły Instruktorskiej Harcerek oraz jej wychowanków w służbie dla Ojczyzny.

Przygotowując materiał o Buczu, w każdym nawet bardzo krótkim opracowaniu o tym jakże symbolicznym miejscu wspominano o osobie niemal tak samo symbolicznej – o Anieli Libionce. Relacje te miały tyle ciepła o jej zaangażowaniu na tym terenie, że postanowiłem wstawić jej dane biograficzne właśnie przy informacji o „jej” Buczu! Wykonywała w Szkole Instruktorskiej pracę zawodową księgowej-intendentki, lecz była wzorcem, dała przykład jak obowiązki służbowe można wykonywać z sercem, robić cokolwiek z przekonaniem i wielkim zaangażowaniem! Nie ukrywam, że przepełniony jestem serdecznością dla osoby o tak wielkim autorytecie i tak trwale usytuowanej w pamięci otoczenia – harcerki, chociaż znam jej dokonania tylko z tych materiałów, z jakimi miałem możliwość się zapoznać.

LIBIONKA ANIELA

Urodzona 9.10.1917 r. w Międzybrodziu Żywieckim jako najstarsza córka z 8-ga dzieci małorolnego chłopca. W miejscu urodzenia ukończyła pierwszą klasę szkoły powszechnej, a następnie uczęszczała do szkoły w Podśniatówce k.Zaleszczyk. W 1927 r. wyjechała do Białej Krakowskiej, gdzie ukończyła szkołę powszechną i w 1932 r. Średnią Szkołę Handlową. Rok po ukończeniu nauki była bezrobotna i dopiero w 1933 r. od 1.10.1933 r. w rozpoczęła pracę księgowej-intendentki w Harcerskiej Szkole Instruktorskiej na Buczu.

Tam pracowała zawodowo do 1939 r. – do wybuchu wojny. Jako harcerka-instruktor od 1927 r. brała udział w prowadzeniu kursów szkoleniowych harcerzek. Były to kursy specjalistyczne – sanitarne, łączności, gospodarcze itp., przygotowujące starszą młodzież harcerską do działania na wypadek wojny. Wybuch wojny zastał ją na Buczu. Z polecenia komendantki Szkoły, ewakuowała się z grupą harcerzek-instruktor (pracownic Bucza i Domu Zdrowia w Jaworzu) przez Bielsko, Białą do Krakowa. Z Krakowa pod koniec września 1939 r. wróciła do rodziców zamieszkałych w Białej Krak. i na polecenie komendantki Pogotowia Harcerek starała się nawiązać kontakt z byłymi mieszkańcami Bucza. Ostrzeżona, że poszukuje ją gestapo, musiała się ukrywać u znajomych. Bucze zostało zajęte przez niemieckie wojsko i urzędował tam sztab niemieckich wojskowych. Zorganizowała punkt kontaktowy na wsi Bucze i z pomocą harcerzy bielskich, dzięki fałszywej przepustce, dotarła do placówki harcerskiej w Rabszynie. Stamtąd została wezwana przez komendantkę Pogotowia Harcerek do Warszawy w grudniu 1939 r. i otrzymała rozkaz udania się do Domu Dziecka do pracy w Skolimowie k.Warszawy, jako kierownik administracyjno-gospodarczy z przydziałem służby harcerskiej w Komendzie Pogotowia, jako łączniczka na teren Śląska. Od grudnia 1939 r. do wybuchu Powstania Warszawskiego kilkakrotnie w ciągu każdego roku nielegalnie przekraczała granice „Reichu” – przewożąc tajne rozkazy i instrukcje Komendy Pogotowia i Harcerek do punktów kontaktowych. W Domu Dziecka w Skolimowie, zorganizowała i prowadziła z rozkazu Komendy Pogotowia Harcerek stałą skrzynkę kontaktową, gdzie przechowywała tajne instrukcje i prasę, a następnie rozsyłała przez zgłaszające się łączniczki – harcerki, na teren całej Polski. Skrzynka ta była czynna do końca czerwca 1944 r. - do ewakuacji dzieci i całego Zakładu. Podczas jednej z rewizji została przez Niemców dotkliwie pobita i doznała uszkodzenia słuchu. Zakład w którym pracowała, był także placówką stałego szkolenia instruktorów harcerzek z całej Polski do służby łączności. Była jedną z kilku instruktorów-wykładowczyń przez okres od 1941 do 1944 r. Brała udział w pracach szkoleniowych instruktorów harcerskich przygotowujących kadry i opracowujących programy wychowawcze pracy z młodzieżą na okres powojenny. Była uczestnikiem Powstania Warszawskiego – prowadząc punkt opieki nad dziećmi zagubionymi w czasie działań na terenie Warszawy. Prowadziła punkt sanitarny dla ludności cywilnej i powstańców – w śródmieściu Warszawy – do kapitulacji powstania. Po kapitulacji powstania, zgromadzone dzieci przewiozła na teren Zalesia pod Warszawę, poprzez obóz w Pruszkowie, a następnie do Kościeliska – Zakopanego.

W 1945 r., po wyzwoleniu Krakowa, otrzymała polecenie dokonania zwiadu na teren Śląska – Bucze – Górki Wielkie – Porąbka, gdzie należało zabezpieczyć budynki dla Zakładów Dzieci – sierot wojennych. Pojechała więc do Bielska, skąd zrobiła rozpoznanie terenu oraz obiektów i wróciła do Krakowa. W maju tegoż roku wróciła na Bucze i Górki Wielkie z upoważnieniami do przejęcia terenów i budynków, jak również budynków w Jaworzu i Porąbce. Została kierownikiem administracyjno gospodarczym i organizatorem Prewentorium dla dzieci zagrożonych gruźlicą na Buczu – Górki Wielkie. W październiku 1951 r., gdy nastąpiła zmiana właściciela zakładu Bucze Harcerskie, przeniosła się do pracy w Zakładach Przemysłu Tłuszczowego w Bielsku, gdzie pracowała do czasu przejścia na emeryturę w 1977 r. Na emeryturze działała społecznie w ZBoWiD. Ponieważ doceniano jej duże doświadczenie w organizacji opieki nad dziećmi i młodzieżą, była bardzo często delegowana na tereny całego kraju do przejmowania, organizowania i reorganizowania zakładów dziecięcych – jako doradca fachowiec, np. w Polanicy Zdroju, Kamieniu Opolskim, Zdzeszowicach, Strzelcach Opolskich, Opolu, Zakopanem, Harbutowicach k.Krakowa.

Bibliografia: Biogram oparty o opracowanie hm. Ewy Kossowskiej.

JUBILEUSZOWY ZLOT W SPALE 1935 r.²⁰

„Zlot harcerski w Spale niech stanie się podstawą do współdziałania młodzieży w budowaniu nowego życia i tworzeniu nowych wartości kultury w imię ideałów harcerskich ”.

(Wypowiedź Prezydenta Ignacego Mościckiego do uczestników Zlotu).

Wspominając tak ważne wydarzenie, jakim był dla harcerstwa Jubileuszowy Zlot ZHP w Spale w 1935 r., nie można pominąć milczeniem pewnego rodzaju współzależności Zlotu i równie często wspomnianego w środowisku harcerskim – Jamboree w Gödöllő na Węgrzech w 1933 r. To przecież po Jamboree w Gödöllő, w Głównej Kwaterze ZHP zrodziła się koncepcja, by na tak wielką skalę i z tak wielkim rozmachem zorganizować ogólnopolski Zlot ZHP z okazji 20-lecia ZHP.

Naczelnictwo ZHP w dniu 14.11.1934 r. powołało do życia Naczelną Komendę Zlotu w składzie: Naczelnik Komendy Zlotu – wiceprzewodniczący ZHP ks. dr Jan Mauersberger oraz członkowie: hm. Antoni Olbromski jako Naczelny Komendant Zlotu, hm. Rp. Helena Śliwowska jako Komendantka Zlotu Harcerek, hm. Ignacy Wądołkowski jako Komendant Zlotu Harcerzy, Szefem Prasy i Propagandy został mgr Józef Sosnowski, Naczelnym Kwatermistrzem Zlotu mianowano Stanisława Lance.

Na miejscowość tak wielkiego zgromadzenia wybrano Spalę nad Pilicą koło Tomaszowa Mazowieckiego, zaś wg Przewodnika po Polsce (wyd. „Sport i Turystyka”, Warszawa 1965 r.) dowiadujemy się następujących informacji:

„Spała, ośrodek letniskowy, wczasowy i sportowy. W otoczeniu wielkie lasy d. Puszczy Spalskiej, kiedyś ulubione tereny łowieckie królów i carów. Liczne fragmenty starego drzewostanu. 2 km na pd. wsch. od Spawy rezerwat Spała – kompleks najstarszych w Polsce środkowej lasów mieszanych o charakterze pierwotnym ze stanowiskiem jodły (56 ha).”

Dodać można, że od 1926 r. w Spale wybudowana była letnia rezydencja Prezydenta Rzeczypospolitej, natomiast prezydent był głównym protektorem ZHP, a dla celów Zlotu powstał Honorowy Komitet Zlotu z tak wielkiej wagi osobowości jak: prezydent, marszałkowie obu izb parlamentarnych Sejmu i Senatu, minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Po wybraniu miejsca i ustaleniu terminu Zlotu należało ustalić stan ilościowy uczestników Zlotu, gdyż od tego zależało, jak wielki obszar trzeba przygotować na wyjątkowo duże obozowiska. W zaproszeniu do chorągwi, hufców i drużyn w kraju i za granicą podano przybliżony koszt pobytu w Spale, czyli kwotę 40 zł 50 gr za pobyt dwutygodniowy, a ponadto koszt przejazdu i kieszonkowe – co było dosyć sporą kwotą jak na biedną harcerską kieszeń. Nie każdego harcerza było stać na taki wydatek. W rezultacie ustalania ilości uczestników tak wielkiego wydarzenia okazało się, że harcerek będzie 7,5 tysiąca, 450 harcerek polskich – z zagranicy, 26 skautek, 15 tysięcy harcerzy, 700 harcerzy polskich – z zagranicy i

---

²⁰ Opracowane na podstawie relacji Bolesława Górala.

1100 skautów. Uczestnictwo zgłosili również byli harcerze oraz kilka tysięcy gości i dwie drużyny zuchów.

Teren przeznaczony na obozowiska dla tak wielkiej ilości osób wynosił 11 km kw. i składał się z części przeznaczonej dla harcerek i oddzielnie dla harcerzy. W lasach spalskich miało więc na czas Zlotu zaistnieć 25-tysięczne miasto namiotów. Praktyka obozowania nakazywała, aby przed przybyciem uczestników do Spały podzielić ich na podobozы, aby każdy uczestnik miał z góry wyznaczone miejsce pobytu i czuł się dobrze między swoimi. Odnosiło się to nie tylko do polskich harcerek i harcerzy, ale szczególnie do gości z zagranicy. Postanowiono nie umieszczać ich oddzielnie, lecz wśród polskich harcerek i harcerzy i tak ich połączyć, aby mogli stanowić jedną językowo – regionalną całość. Obozy harcerek i harcerzy z tej samej miejscowości rzadko bywały w tej samej okolicy. Na Zlocie w Spale zrobiono wyjątek, podobozы były osobne – dzieliła je nawet rzeka Pilica.

Kiedy został dokonany podział terenu, kierownictwo Zlotu organizowało odpowiednie Wydziały, na czele każdego stał harcmistrz odpowiedzialny za ów Wydział. Już 11 czerwca przystąpił do pracy Wydział Urządzeń Złotowych, liczący 200 osób tzw. własnych oraz 100 pracowników najemnych – magazynierów, rzemieślników, robotników. Przygotowaniem terenu zajął się Harcerski Ośrodek Pracy w porozumieniu z Towarzystwem Domu Ludowego w Królewskiej Woli. Ziemne roboty wykonali harcerze z Ośrodka Pracy. Zbudowano ubikacje, budynki drewniane, kioski, pawilony dla łączności, magazyny handlowe, kasy wejściowe, rzeźnię, kuchnię szpitalną, kuchnię u harcerek. Budynek poczty stawiała Poczta Polska. Wszystkie budynki handlowe były znormalizowanej wielkości i wykonane z drewna.

Aby ułatwić dotarcie do miejsca obozowania, postanowiono wybudować w Spale stację kolejową i połączyć ją torem z Tomaszowem Mazowieckim. Inwestycję wykonały Polskie Koleje Państwowe a pomagali przy tym harcerze. Komenda Zlotu zawarła z PKP umowę, że kto z ZHP będzie miał ważną legitymację harcerską i zgłoszenie na Zlot, będzie mógł kupić bilet II – giej lub III – ciej klasy za 1/4 normalnej ceny. Do dyspozycji Zlotu była kolumna automobilowa, złożona z plutonu samochodowego oraz samochodów prywatnych. Ponadto Komenda Zlotu miała do dyspozycji motocykle i autobus kursujący po terenie Zlotu. Tereny obozowe były przedzielone rzekami Pilicą i Gać. Wydział wodny połączył je ze sobą budując 3 mosty. Główny most został wykonany przez Zarząd Dróg oraz przy pomocy harcerzy. Dwa następne oraz 7 kładek postawiły dwa plutony saperów. Były one potrzebne do odbycia rannej toalety i przy korzystaniu z dobrodziejstw kąpieli. Woda potrzebna była nie tylko do mycia i kąpieli, ale także dla potrzeb kuchni obozowej, więc doprowadzona została do obozowiska zbudowanym w tym celu wodociągiem z wodociągu spalskiego. Woda musiała być zdrowa, więc na stacji kolejowej był specjalny wagon bakteriologiczny – Ministerstwa Opieki. Tam lekarz badał wodę i żywność na terenie Zlotu.

W miejscowości Spała nie było ani lekarza czy szpitala, więc każdy podobóz lub Chorągiew miał swoją Służbę Zdrowia i swego lekarza. Regulacje z tym związane powierzono Wydziałowi Zdrowia. Zorganizowano szpital polowy – umieszczony obok stacji kolejowej, zaś w szpitalu był dział męski na 40 łóżek i

żeński na 20 łóżek oraz izolatka dla ciężko chorych. Ilość łóżek można było zwiększyć do 120. Był również na terenie obozu gabinet dentystyczny.

Niemniej ważną, jeżeli nie najważniejszą rzeczą było wyżywienie. Tym zajmował się Wydział Zaopatrzenia, który współpracował z odpowiednimi firmami, a one gwarantowały terminowe dostarczanie potrzebnych produktów. Chleb sprowadzany był z piekarni miejskiej w Warszawie, suche produkty, jak różnego rodzaju kasze i mąka również przywożone były z Warszawy. Mleko i nabiał oraz mięso dostarczał Związek Spółdzielni Gospody w Poznaniu.

Wyjście uczestników Zlotu poza obręb obozu bez odpowiedniego zezwolenia było zabronione, więc Wydział Handlu zbudował koło hali Centrum Handlowe tzw. „City”, w którym skupiło się życie rozrywkowe i handlowe. Istniały tam: restauracja, kawiarnia, poczta, telegraf, bank, kantor wymiany walut, biuro podróży, zakłady fryzjerskie, wspaniały hotel dla przyjezdnych, mieszczący się w kilku wielkich namiotach. Poza tym były tam także: warsztaty szewskie, krawieckie i sklepy Centralnej Komisji Dostaw Harcerskich. W tejsze dzielnicy handlowej umieszczono 40 jednakowych kiosków, gdzie poza wymienionymi punktami usługowymi i sklepami, można było nabyć czasopisma, książki, słodczyce, przybory do pisania, widokówki, pamiątki, zabawki, części umundurowania, aparaty fotograficzne, filmy, płyty, sprzęt muzyczny i prawie wszystko, czego harcerska dusza zapraagnie.

O wydarzeniach w Spale ukazywały się informacje nie tylko w kraju, ale i za granicą, dzięki działającemu przy Zlocie – Centrum Prasowemu. Komenda Zlotu wydawała Biuletyn, który informował uczestników Zlotu o obowiązujących zarządzeniach, natomiast Wydział Prasowy wydawał jednodniówkę, w której relacjonowano na bieżąco wydarzenia z poszczególnych dni.

Do Głównej Kwatery ZHP przychodziły telegramy, w których pozdrawiano uczestników Zlotu. Prezydent Ignacy Mościcki napisał: *„Zlot harcerski w Spale niech stanie się podstawą do współdziałania młodzieży w budowaniu nowego życia i tworzenia nowych wartości kultury w imię ideałów harcerskich”*, Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, gen. Rydz-Śmigły napisał: *„Komuż z nas usta nie układają się do przyjaznego uśmiechu na widok maszerującego oddziału harcerzy lub harcerek. Ten uśmiech jest odruchem serca na widok rozkwitającej młodości. Ale w ślad za odruchem serca idzie poważna myśl, która podlicza wartości rozwijane w harcerstwie: czystość duszy, cnoty społeczne, silną wolę, pokonywanie trudności, karność i ofiarność, przedsiębiorczość i odwagę a to wszystko dla służby Polsce. A jeśli ten rachunek wartości harcerskich odbywa się w głowie żołnierza, to refleksje myślowe muszą zahaczyć o najwznioślejsze zagadnienia obrony Państwa”*.

*

W oparciu o dalszą część relacji jednego z uczestników Zlotu dh. Bolesława Górala, przygotowania na wyjazd do Spały w Bielsku i Białej przedstawiały się następująco:

I Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki postanowiła wziąć udział w Zlocie, rezygnując oczywiście z własnego obozu. Inne drużyny hufca bielskiego powzięły tę samą myśl, więc powstał projekt, żeby zorganizować dwutygodniowy obóz

przygotowawczy na Błoniach w Mikuszowicach Śląskich. W obozie wzięli udział harcerze z bielskich drużyna Hufca Beskidzkiego, w tym również z gimnazjum nienieckiego. Komendantem obozu został hm. Leon Łaciak. Utworzono 3 drużyny zlotowe: pierwsza pod komendą druha Stanisława Pacuta, druga druha Józefa Curzydło, trzecia druha Józefa Drożdża (przyp. J. Drożdż). Ustawianie namiotów i urządzanie ich wewnątrz było oceniane i punktowane. Odbywał się przegląd umiejętności harcerskich, między innymi organizowano różnego rodzaju biegi, przygotowywano programy artystyczne – przerabiano wszystkie punkty programu Zlotu, był sprawdzian samarytańskich umiejętności oraz całodzienna wycieczka, z której należało zdać sprawozdanie przy pożegnalnym ognisku. Dopiero po takim przygotowaniu bielskie i bialskie drużyny harcerzy jechały do Spały, a po zameldowaniu się w komendzie podobozu, otrzymały instrukcje, jak trafić na wyznaczone dla nich miejsce.

W skróconym kalendarium wydarzeń zlotowych od dnia otwarcia na pierwszy plan wysuwają się takie zagadnienia:

11 lipca (czwartek). Był to pierwszy dzień przyjazdu harcerzy do Spały. Przybyli musieli się rozlokować i wstępnie urządzić w wyznaczonych obszarach. To „urządzanie”, odbywało się na zasadzie rywalizacji w dziedzinie obozownictwa – na ocenie pod względem pomysłowości, praktyczności i oryginalności urządzeń obozowych.

12 lipca (piątek). Rozpoczęło się zlotowe życie obozowe. Po porannej pobudce, była gimnastyka, mycie się, porządkowanie, modlitwa i śniadanie. Potem wyznaczano zastępom wykonanie różnych zajęć. Trzeba było doprowadzić obóz do pełnej używalności. Budowano: kuchnię, magazyn, stawiano maszt, bramkę i ogrodzenie, montowano jadalnię przy każdym podobozie. Akcentem ważnym dla bielszczan było to, że w trakcie tych prac przybyła do podobozu 6-osobowa grupa harcerzy z bielskiej dwójki, którzy przyплыли z Bielska kajakami. Po zajęciach nadeszła pora na kąpiel, potem wieczera i udział w pierwszym ognisku podobozu. Wreszcie modlitwa i cisza nocna.

13 lipca (sobota). Dzień, w którym bielski podobóz pełnił służbę dla całego Zlotu – otrzymali pomarańczowe opaski (oznakowanie wartujących) – zakładane na lewy rękaw. Służba obowiązywała od rana do wieczora. Czas trwania jednej zmiany wynosił dwie godziny. W określonym miejscu trzeba było spełniać określone zadania: utrzymanie porządku na drodze, zwłaszcza na skrzyżowaniach, aby pojazdy mogły bezpiecznie się poruszać, aby piesi chodzili tylko poboczem. Trzeba było również informować, jak należy iść lub jechać, by dotrzeć do celu. Na Zlot w tym dniu przybył dh. Przewodniczący ZHP Michał Grażyński. Przybyły także delegacje: rumuńska i węgierska.

14 lipca (niedziela). W czwartym dniu, (zgodnie z programem) odbyła się uroczystość otwarcia Zlotu. Stadion już od godzin porannych był obleżony. O godzinie 8 rano, przy dźwiękach orkiestr harcerskich wkroczyły ze sztandarami i chorągwiami poszczególne drużyny skautów, harcerek, harcerzy i zuchów. Drużyny ustawiały się kolumnami przed trybuną honorową. Na czele każdego podobozu stanęli komendanci, instruktorzy, za nimi poczty sztandarowe. Obok drużyn ustawili się dawni harcerze. Harcmistrz Konopacki podawał instrukcje do parady. Megafony

podawały komunikaty dla publiczności. Zaproszeni goście zajęli miejsca na trybunach. Na prezydialnej trybunie znajdował się ołtarz polowy z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej na tle lilijki harcerskiej. Ponad nim powiewało kilkanaście flag państw, z których harcerze lub zaproszeni uczestniczyli w Zlocie. Fanfary oznajmiły przybycie Prezydenta Rzeczypospolitej z małżonką i tzw. „świętą”. U wrót stadionu Przewodniczący ZHP - wojewoda śląski Michał Grażyński złożył prezydentowi raport. Prezydent zajął miejsce na honorowej trybunie przy akompaniamencie okrzyków harcerskich „*Niech żyje*”. Wylatywały w górę czapki i kapelusze. Następnie rozpoczęła się uroczysta Msza św., odprowadzana przez ks. kapelana prezydenta – hm. Jana Humpola. Obecni byli przedstawiciele rządu Rzeczypospolitej i ministrowie: Kościalkowski, Jędrzejewicz, Poniatowski. Były reprezentacje środowisk dyplomatycznych.

Po mszy minister spraw wewnętrznych Kościalkowski zwrócił się do prezydenta – prof. Ignacego Mościckiego:

„Najdroższy Panie Prezydencie. Pod Twoim wysokim protektoratem rozpoczyna się w dniu dzisiejszym Zlot Harcerstwa Polskiego. W obozie zlotowym, otwartym pod Twoim troskliwym i czujnym okiem rozpoczyna się nowy etap ruchu harcerskiego, który dąży do utrwalenia i pogłębienia dotychczasowych osiągnięć. Przypadł mi w udziale zaszczyt zwrócenia się do Ciebie, Panie Prezydencie z prośbą, abyś raczył Zlot ten otworzyć”.

Po otwarciu prezydent udał się na zwiedzenie wystawy. W obrazowy sposób wystawa ilustrowała dorobek harcerskiej przeszłości, pracę współczesną i cele przyszłości. Ekspozyty wskazywały, jak harcerstwo spełniło swój obowiązek w służbie Ojczyzny i jakimi drogami chce iść dalej. Wystawy przedstawiały gotowość harcerską niesienia pomocy bliźnim, życie rodzinne, prace dla Polonii, dla pokoju, kultury. Były tam pamiątki z okresu 20-lecia: zdjęcia, pisma, przedmioty. Był dział historyczny, działalności konspiracyjnej harcerstwa, była sala poległych – na 10 tablicach wypisano nazwiska 900 harcerzy poległych za Ojczyznę w walkach o niepodległość kraju. W środku znajdował się czarny krzyż na zielonym kobiercu z mchu. Była sala poświęcona zmarłemu niedawno Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu, było stoisko ze sztandarem z roku 1913, który Andrzej Małkowski zabrał na Zlot do Birmingham – Orzeł Biały rozpięty na amarantowym tle. Była też sala pokojowej pracy harcerskiej w latach 1921-1935.

W czasie, gdy prezydent zwiedzał wystawę, harcerki i harcerze ustawiali się na stadionie do defilady przed tak dostojnym gościem. Po powrocie prezydenta na stadion, przy dźwiękach marsza ruszyła defilada. Prowadził ją hm. Olbromski. Defiladę rozpoczynały harcerki, a przewodziła im hm. Śliwowska i Naczelniczka Wierzbianańska. Szły szeregi skautek zagranicznych: Anglii, Estonii, Litwy, Finlandii, Norwegii, Czechosłowacji, USA. Po nich maszerowały polskie harcerki z zagranicy, prowadzone przez hm. Tworkowską. Po przejściu barwnych oddziałów zachowych ukazały się chorągwie harcerek. Była wielka oryginalność szyków. Pomysłowo były wyekwipowane harcerki służby specjalnej (Chorągiew Lubelska). Harcerski z Pomorza szły w szykach kotwicznych. W strojach ludowych, niosąc proporce szły poznanianki, ślączki i łodzianki, które niosły dużą łódź – herb swojego miasta. Za harcerkami, maszerowali harcerze. Prowadził ich komendant harcerzy hm.

Wadołowski. Za nim szli zagraniczni skauci: z Austrii, Estonii, Francji, Anglii, Węgier, Łotwy, Norwegii, Rumunii, Czechosłowacji. Prezentowali się znakomicie. Potem szły chorągwie męskie. Postawą wyróżniały się chorągwie: poznańska, pomorska, gdańska.

Po uroczystości nastąpił powrót do obozu na zasłużony odpoczynek i posiłek. O godzinie 15:00 Prezydent przyjął u siebie w pałacyku na podwieczorku dygnitarzy, przewodniczących delegacji skautów, harcerzy polskich, z zagranicy i komendantów krajowych obozów – żeńskiego i męskiego. Osób było około 250.

15 lipca (poniedziałek). W poniedziałek rano otwarto Międzynarodową Konferencję Prasy Skautowej, w której wzięło udział 60 przedstawicieli z kilkunastu państw. Przemówienie wygłosił hm. Kapiszewski. W pobliżu podobozu męskiego krakowskiego, mieściła się żeńska służba łączności – działająca na terenie Spały od 2 lipca. Stację obsługiwały radiotelegrafistki z Lublina. Służbę nocną w centralach pełniły zastępy harcerzy z chorągwi lubelskiej. Męska chorągiew lubelska zapewniła gońców pieszych i na rowerach.

Ponieważ reprezentacyjne ognisko nie mogło się odbyć w dniu otwarcia ze względu na ulewny deszcz, więc odbyło się w poniedziałek (15-go) o godz. 21.00. Uczestnicy Złotu, goście i dawni członkowie ZHP zajęli miejsca na trybunach stadionu, który tonął w mroku i zachowywana była dookoła niemal absolutna cisza. Wysoko, jakby na kapitańskim mostku stanął komendant areny zaś niżej komenda Złotu – w honorowym półkolu. Pozostała część stadionu była opustoszała, gdyż tysiące harcerek i harcerzy, skautów oraz zuchów oczekiwały w pobliskim lesie na odpowiedni sygnał do wejścia na stadion.

Po jakimś czasie, chyba pod wpływem dyskretnie podanego sygnału, stadion zaczął się wypełniać. W pewnym momencie, padła komenda wypowiedziana donośnym głosem: „*Komendanci i komendantki chorągwi zapalić pochodnie!*”. Rozbłysła linia żółtych ogni, a w krótkim czasie za pierwszą komendą, padło słowo „*Wystąpić!*” Wówczas ognie sunęły ku środkowi, a następnie zamknęły krąg i otoczyły stos drewna przygotowanych na ognisko. Po komendzie „*Zapalić!*” – pochodnie pochyliły się równo i dotknęły stosu, z którego po chwili buchnął płomień. Z tysięcy ust rozbrzmiał hymn, sztandar wciągnięto na szczyt masztu i padła komenda: „*Baczność!*” Komendantka obozu harcerek odczytywała nazwy pobożowisk, na których oddały życie harcerki, zaś komendant obozu harcerzy uczynił to samo odnośnie harcerzy. Kolejna komenda zabrzmiała: „*Spocznij!*”

Przez czas trwania ogniska następowały po sobie kolejne wystąpienia i wydarzenia. Było też uroczyste wręczenie Przewodniczącemu ZHP srebrnego buńczuka przez dh. Hełczyńskiego oraz gawęda dh. gen. Norwida Neugebauera, który opowiedział o początkach harcerstwa. Potem rozlega się pieśń wieczorna „*Idzie noc*” – śpiewana przez chorągwie żeńskie. Pieśń ta trzykrotnie była powtarzana i odbija się coraz cichszym echem od otoczenia stadionu – aż całkiem zamarła. Ognisko także już dogasało, więc kończyła się tak wspaniała uroczystość!

16 lipca (wtorek). Był to dzień skautów zagranicznych. Delegacje zagranicznej młodzieży przybyły w liczbie około 2500 osób. W ten wieczór urządzili oni ognisko. W tym samym dniu do VIII podobozu przybył z wizytą gen. Norwid Neugebauer. Oglądał kroniki drużyn wielkopolskich, obozu pomorskiego i gdańskiego. Nastąpiło także otwarcie Międzynarodowego Złotu skautów

esperantystów. Obrady prowadził Oskar Selkey z Budapesztu. W imieniu polskiej delegacji esperantystów zjazd powitał prof. dr Odo Bujwid.

17 i 18 lipca (środa i czwartek). Drużyna samarytańska z Wadowic odbyła przed Zlotem 6-cio miesięczny kurs samarytański w szpitalu. Harcerki z Wadowic pełniły całodobowe dyżury zarówno w ambulatorium krakowskim jak i w izbie chorych. III podobóz śląsko-dąbrowski miał szałas ze słomy, pokryte dachówkami z kory, na palach domek „bobrów”, piwnice, schowki, magazyny. Były w ten sposób pokazane autentyczne dzieła sztuki budowlanej. Był nawet wykonany prymitywny barometr obozowy – kamień uwieszony na sznurku wskazujący kamień suchy na pogodę i kamień mokry na deszcz, a brak kamienia oznaczał wichurę. Harcerze z Nowego Sącza urządzili świetlicę podhalańską, w której były meble góralskie, łyżniki, ubiory góralskie. Warszawska „Jedenastka” miała oryginalną bramę: dwie wieże, a między nimi ostrokół. Każdy podobóz chciał czymś imponować, pokazać coś oryginalnego, pochwalić się specyficznym wnętrzem, kąciem wypoczynkowym, praktyczną kuchnią, ozdobami. Obozy urządzone pomysłowo imponowały nie tylko krajowym drużynom, ale przede wszystkim uczestnikom z zagranicy. Wzbudzały podziw namioty ustawione równo w rzędy, z trawnikami, klombami, napisami na ziemi. Obozy te podobne były do ciekawych obozów puszczańskich, dostosowanych do otaczającej je przyrody. Drużyna harcerska krakowska wydawała małe albumy, które sprzedawała wraz ze zdjęciami zlotowymi.

Przewodniczący ZHP wojewoda Michał Grażyński przez trzy dni (15,16 i 17 lipca) zwiedzał cały obóz. W poniedziałek przed południem zwiedzał obóz harcerzy. Specjalną uwagą okazywał sprawom gospodarczym Zlotu. Nie było kuchni czy magazynu, przy których nie zagadnąłby ich dyżurnych o sprawy żywności. W poszczególnych podobozach oprowadzali dh. Przewodniczącego komendanci podobozów. Po południu dh. Przewodniczący uczestniczył w obradach konferencji nauczycieli – Harcerzy, a następnie przewodniczył w obradach Naczelnej Rady Harcerstwa Polskiego za granicą. Potem podejmował skautki i skautów zagranicznych. We wtorek rano zwiedzał obóz harcerzy – serdecznie witany w obozie śląskim. Po południu zwiedzał obozy harcerek. O godz.13:00 spożył obiad, a od godz.15:00 dh. Przewodniczącego przyjmowali Rumuni, Czesi, Łotysze, Węgrzy. W środę otworzył on Międzynarodową Konferencję Zuchową. Zakończył zwiedzanie obozu harcerek. Wieczorem było ognisko poświęcone harcerstwu polskiemu z zagranicy.

19 lipca (piątek). W dziewiąty dzień Zlotu harcerze stanęli do biegu patrolowego. Kartą uczestnictwa było posiadanie książeczki oszczędnościowej PKO. Ponieważ na trasie biegu były do wykonania pewne zadania, więc na starcie otrzymali zaklejoną kopertę z tekstem pisanym szyfrem – z owymi zadaniami do wykonania. W biegu na 100 metrów brało udział 17 druhen z Chorągwi warszawskiej, poznańskiej, pomorskiej, mazowieckiej, lubelskiej i krakowskiej. Pod kierunkiem żeńskiej Chorągwi Wielkopolskiej odbyły się zawody pływackie na rzece Pilicy.

Wieczorem zapłonęły ogniska. Przy ognisku harcerskim zebrał się harcerski Krąg Puszczy. Omawiano sprawy zlotowe i wzajemne relacje między druhami i druhami. Postanowiono urządzić wspólny, koedukacyjny kurs kierowników pracy

harcerskiej. Uroczyste ognisko urządziła Chorągiew Krakowska. Urozmaiceniem ogniska były tańce krakowskie przygotowane przez dh Ewę Hersdorf. Było również ognisko podobożu warszawskiego, przy którym goście z podobożu lubelsko – radomskiego wygłosili gawędę. Na ognisku wielkopolskim prezentowały swoje pieśni i tańce łowiczanki.

Piątek przeznaczony był na pokazy, które dla uczestników Zlotu miały przeprowadzić podobozy II i III, czyli krakowsko-kielecki i śląsko-dąbrowski. Należało dać pokazy na stadionie, hali teatralnej i urządzić ognisko. Różni kierownicy Zlotu wymyślali przeróżne zajęcia na tak wielkim spotkaniu harcerskim. Jednym z celów Zlotu była realizacja akcji p.n.: „Szukamy przyjaciół”.

20 lipca (sobota). Zaplanowano kolejny bieg. Miał odbyć się na zewnątrz miasteczka zlotowego, lecz ze względu na deszcz, zawody odbyły się nie w terenie ale w hali teatralnej. W tym też dniu skauci zagraniczni urządzili sobie wycieczkę do Warszawy.

W sobotę według programu bielski podobóz objął służbę. Był to już drugi dzień pracy dla całości Zlotu. W tym dniu delegacja ZHP wyjechała do Krakowa, gdzie w Krypcie św. Leonarda na Wawelu złożyła hołd prochom Marszałka Józefa Piłsudskiego i wzięła udział w sypaniu kopca na Sowińcu.

21 lipca (niedziela). W kolejną – drugą niedzielę, znowu od rana w Spale lunął rzęsimy deszcz. W obozie – na stadionie rozpoczęło się nabożeństwo, w którym uczestniczyli wszyscy członkowie Zlotu. Harcerska pielgrzymka złożyła wotum na Jasnej Górze i delegacje podobozów w liczbie 1000 osób (2 pociągi) – powróciły wieczorem do Spawy. Po południu goście tłumnie zwiedzali obóz. Przybył także minister Zyndram Kościałkowski, Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Jubileuszowego Zlotu w Spale. Odwiedził obóz węgierski, czechosłowacki, Polaków z zagranicy i Niemiec. Wieczorem pojechał do harcerek. Warszawianki podejmowały gością kolacją. Następnie uczestniczył w ognisku starszoharcerskim.

22 lipca (poniedziałek). W poniedziałek kończyły się niestety wszelkie zajęcia obozowe – powoli zbliżał się koniec Zlotu. Po południu w hangarze lotniczym, koło rezydencji Prezydenta, odbyła się zwołana przez nauczycielstwo – pierwsza harcerska konferencja nauczycielska. Było mało uczestników z powodu wielu zajęć zlotowych. Zagaił dh M. Grażyński, który podkreślił ważność realizacji postulatów harcerskich, a dotyczących pracy zawodowej – nauczycielskiej. Wskazał, że władze harcerskie poprą dążenia nauczycieli do tworzenia placówek harcerskich, szkół z harcerską obsadą nauczycielską. Nauczyciele natomiast podejmą harcerską służbę w szkole przez stosowanie metod postępowania harcerskiego w pracy wychowawczej i dydaktycznej.

Na Zlot przybył także minister Jędrzejewicz, witany przez Komendę Zlotu. Zwiedził obóz harcerek. Wieczorem wziął udział w bankiecie urządzonym w gospodzie warszawskiej.

*

Uroczyste zamknięcie Zlotu dokonało się w czasie ogniska w dniu 22 lipca wieczorem – na spalskim stadionie. W ognisku wzięły udział Naczelne Władze Zlotu Harcerskiego. Byli również przedstawiciele reprezentacji zagranicznych, więc

trybuny stadionu były szczelnie wypełnione. Po odśpiewaniu pieśni harcerskich, zespół artystyczny Spały (reprezentacja miejscowej ludności) w barwnych strojach regionalnych zaprezentował tańce ludowe.

Wielkim przeżyciem dla siedmiu harcerzy polskich z Ameryki było składanie przy ognisku przyrzeczenia harcerskiego. Przyrzeczenie, mające tak uroczysty charakter, zostało złożone na ręce Komendanta Naczelnego Zlotu – hm. Olbromskiego. Dla braci z Ameryki, harcerze – górale wykonali „Zbójnickiego”. Gawędę przy ognisku wygłosił Przewodniczący ZHP. Ognisko zakończyła wspólna modlitwa i opuszczenie sztandaru z masztu na znak zamknięcia Zlotu. Pieśń. „*Idzie noc*” była ostatnim akcentem Jubileuszowego Zlotu Harcerstwa Polskiego.

W środę poranne zajęcia przebiegały jak co dzień, tyle że już po śniadaniu odbywała się likwidacja obozu. Wyjazd był wprawdzie nazajutrz, ale pracy było bardzo dużo. Pracowali do wieczora, a następnie jak zwykle odmówili modlitwę, odśpiewali „*Idzie noc*” i udali się na zasłużony odpoczynek. W ostatnie rano w Spale, po śniadaniu, zwinięte namioty i spakowane plecaki załadowane zostały na samochody – które odwiozły bagaż na stację, a harcerze ze śpiewem, pokonywali ten odcinek drogi na piechotę. Na stacji wsiedli do wagonów, którymi dotarli do miejscowości, skąd pochodzili.

Po wyjeździe uczestników ze Spały specjalne grupy likwidowały wszystkie urządzenia, zakładane przed otwarciem Zlotu. Kioski rozebrano, wiele z nich sprzedano potrzebującym. Rozbierano magazyny, kuchnie, centrale, nawet kładki i mosty. Uporano się z tym w ciągu dwóch dni. Spała wróciła znów do normalnego życia.

Po Zlocie prasa polska i zagraniczna bardzo obszernie rozpisывała się m.in. o tym, co działo się codziennie na obozie, o wrażeniach poobozowych. Nawet po wojnie ukazywały się od czasu do czasu wzmianki o wielkim Zlocie w Spale. Zlot stał się dokumentem pracy i kultury. Był również Zlotem kultury życia, stworzył nowe podwaliny współżycia młodzieży różnych narodowości, propagował braterstwo, przyjaźń, współpracę we wszystkich rodzajach kultury. Dewiza Baden-Powella „*Szukajcie przyjaciół*” nie była radą, ani zachętą, była rozkazem! Harcerstwo ma w sobie moc i siłę. Zlot zakończył się sukcesem dlatego, że przeprowadzony został dzięki pracy instruktorów czyli można go uznać za wykonany siłami wewnątrz-organizacyjnymi, przybliżając tym samym sprawy harcerstwa społeczeństwu. Zasadniczy sukces Zlotu i jego organizatorów polegał na tym, iż udało im się tak pokierować całą imprezą, że stała się wielkim przeżyciem dla jego uczestników.

Zlot wyczerpał zasoby finansowe ZHP i spowodował pewne trudności w następnych miesiącach. Organizacja nie wzrosła liczebnie – jak się spodziewano, bowiem większość starszyny koncentrowała się na sprawnym przygotowaniu i przeprowadzeniu Zlotu. Zmniejszyła się także liczba kursów instruktorskich, drużynowych i wódzów zuchowych. Zlot był jednak wielką imprezą przedwojenną, której echa są w harcerstwie żywe do dzisiaj.

Uczestnicy Obozu Złotowego ZHP w Spale w 1935 r. Męskiego Hufca Beskidzkiego ZHP Bielsko: Mieczysław Andrysik, Tadeusz Bojdys, Erwin Brożek, Józef Burek, Włodzimierz Cepeniuk, Józef Curzydło, Józef Drożdż, Dobija, Feliks

Fiałkowski, Franciszek Figiel, Stanisław Goleniowski, Bolesław Góral, Tadeusz Grygiel, Witold Grygiel, Alojzy Klasek, Kuźmik, Adam Lankosz, Jan Lankosz, Zenon Lasek, Leśniak, Leon Łaciak, Zbigniew Łoza, Matlak, Józef Małysz, Wiktor Migdał, Egon Miller, Tadeusz Nikiel, Władysław Pacut, Stanisław Pacut, Edward Perutka, Stanisław Radecki, Walter Siekierzyński, Adam Soczek, Kazimierz Szkuta, Antoni Ślosarczyk, Jerzy Średniawa, Zdzisław Tanewski, Marian Tyszkowski, Jan Zontek.

HARCERSKI KLUB NARCIARSKI BIELSKO

Jest sprawą dosyć oczywistą, że w Beskidach, gdzie prężnie działała Komenda Hufca Harcerzy, w 1933 r. powołany został do życia Harcerski Klub Narciarski (HKN – Bielsko). Początkowo HKN w Bielsku był sekcją narciarską Harcerskiego Klubu Narciarskiego w Katowicach, ale od 1937 r., w oparciu o wprowadzone zmiany statutu Narciarskich Klubów Sportowych, HKN w Bielsku działał jako samodzielny klub narciarski.

Od początku istnienia Klubu Narciarskiego w pierwszym kierownikiem sekcji, a następnie prezesem HKN Bielsko był Marian Przetocki, a jego żona – Maria, pełniła funkcję sekretarza. Członkami Klubu (zarazem współzałożycielami) byli: Bernard Nogaj, Józef Drożdż, Stanisław Pacut, Bronisław Wyrwicz, Władysław Pacut, Władysław Palowski, Tadeusz i Witold Gryglowie, Zygmunt Micherdzinski, Kazimierz Maroszek, Stanisław Chrapkiewicz i inni. Funkcje kapitanów sportowych HKN Bielsko pełnili kolejno: Stanisław Pacut, Zenon Lasek.

Założona w 1933 r. sekcja narciarska w prawdzie oparta była na zasadach dobrowolnego zrzeszania się młodzieży harcerskiej, niemniej miała na celu zachęcanie młodzieży do uprawiania zimą sportu narciarskiego. W okresie letnim narciarze dla utrzymania odpowiedniej kondycji fizycznej brali udział w imprezach sportowych organizowanych na boiskach, a w okresie jesiennym na sali gimnastycznej Państwowej Szkoły Przemysłowej.

Początki działalności sekcji były dosyć trudne z uwagi na brak sprzętu narciarskiego. Stworzono więc dla młodzieży zrzeszonej w HKN możliwość tańszego zaopatrywania się w sprzęt lub korzystanie z niego poprzez zorganizowaną wypożyczalnię sprzętu narciarskiego. Klub otrzymywał też w późniejszym okresie swojej działalności wielką pomoc i wsparcie od wojska, a konkretniej od majora Drabika z 3 Pułku Strzelców Podhalańskich. HKN bardzo dobrze współpracował też z PTTK, skąd wywodzili się sędziowie Tomasz Wróbel i Władysław Zajączek obsługujący harcerskie zawody sportowe. Od chwili założenia klub zrzeszał ok. 120 członków – harcerzy i harcerek, chętnych do uprawiania zimowych sportów i doskonalenia umiejętności narciarskich.

Główną bazą zimową Klubu była chata wynajęta na Magurce, zaś drugą miejscowością, gdzie także w okresie zimowym wynajmowano chatę, była Sól. Na tych terenach górskich odbywały się zawody organizowane przez HKN. Niemal do tradycji należało organizowanie biegów patrolowych w dniach 1-2 lutego oraz zjazd z Magurki w kierunku na „Żółte Siodło” z metą przy drodze na Małą Straconkę.

Instruktorami narciarskimi prowadzącymi szkolenia byli: Stanisław Pacut, Zenon Lasek, Bronisław Wyrwicz, Stanisław Chrapkiewicz i Władysław Jarek. Praca w klubie trwała przez cały rok, więc szkolenia zimowe w bazie na Magurce odbywały się jako 2, 3, 4 oraz 5 – dniowe, a w lecie zapaleńcy sportu narciarskiego uprawiali lekkoatletykę lub gry zespołowe (siatkówka, koszykówka). Dodać należy, że po wojnie własnością HKN Bielsko były również korty tenisowe w Cygańskim Lesie.

Efekty, jakie osiągalni harcerscy narciarze, mówią same za siebie. Przykłady tego są następujące:

- W 1936 r., na Mistrzostwach HKN w Zwardoniu Ludwik Wyrwicz wygrał slalom specjalny, pokonując czołową grupę zakopiańczyków. Sztafeta w składzie: Zenon Lasek, Jan i Józef Drożdżowie zdobyła I miejsce przed HKN Zakopane. Zawody te odbywały się w obsadzie międzynarodowej przy udziale zawodników rumuńskich.
- W 1937 r., na zawodach HKN w Zakopanem Jan Łomozik zdobył I miejsce i Mistrzostwo Polski HKN.
- W 1938 r. w „sztafecie olimpijskiej” z okazji Święta Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego, sztafeta HKN Bielsko w składzie: Bernard Nogaj, Tadeusz Grygiel, Marian Tyszkowski, Józef Ciejką zdobyła I miejsce, otrzymując Puchar Przewodniczącego PW i WF. W Mistrzostwach Polski przed wojną (przed 1939 r.), HKN Bielsko trzykrotnie zdobywa I miejsce. W zawodach tych startowali między innymi: Stanisław Pacut, Józef Curzydło, Tadeusz Grygiel, Jan i Józef Drożdż, Zenon Lasek. Na międzynarodowych zawodach narciarskich w Austrii (Zelam SEE), grupa HKN Bielsko: Józef Curzydło, Zygmunt Micherdziński, Walter Siekierzyński w silnej obsadzie austriackiej zajęła czołowe miejsca. Oprócz zawodów sportowych organizowane były co sobotę i niedzielę wycieczki w teren Beskidu Śląskiego i Wysokiego.
- Niezależnie od pracy HKN Bielsko istniała w Dziedzicach silna sekcja lekkoatletyczna przy HKN, gdzie treningi prowadził Bernard Nogaj. Wychował między innymi Mistrza Śląska w biegu na 100 m – Józefa Ciejkę.

W okresie okupacji niemieckiej działalność HKN z oczywistych względów została zawieszona, a niektórzy jego działacze, jak Stanisław Pacut, Jan Drożdż, Kazimierz Maroszek i wielu innych, zginęło w hitlerowskich obozach koncentracyjnych. Ci natomiast, którzy przebywali w Bielsku, nie mogli w okresie zimy odmówić sobie korzystania z jej uroków i jeżdżenia na nartach. Odbywały się nawet „tajne” zawody narciarskie, a brali w nich udział: Józef Jurzak, Kazimierz Kubica, Jan Płonka, Witold Stańco, Eugeniusz Temlak, Tadeusz Góral i inni.

Po wyzwoleniu w 1945 r., zjawił się w Bielsku z okupacyjnej tułaczki Marian Przetocki, który znowu ożywił działalność HKN, zostając kolejny raz jego prezesem, a jego żona Maria sekretarzem. Do pracy w klubie zaangażowali się także: Władysław Jarek, Bronisław Wyrwicz, Józef Drożdż, Tadeusz Kurek, Franciszek Hernas, Stanisław Chrapkiewicz, Stanisław Ropa, Marian Przetocki, Zenon Lasek, Helena Lasek, Adam Opyrchał, Maria Mykietyn, Leon Łaciak, Zofia Pacut, Bogna Dubiel, Czesław Obara, Władysław Bukowski, Julian Raszyński, Mieczysław Rogowski, Maria Bernaś i inni.

HKN, dysponując kadrą wspaniałych instruktorów narciarskich, był organizatorem obozów szkoleniowych i zawodów narciarskich o charakterze lokalnym i krajowym.

Znaleźli się także pierwsi zawodnicy reprezentujący „reanimowany” HKN: Jakub i Bolesław Węgrzynkiewicz, Józef Huczek, Mieczysław Kraszkiewicz, Jan Szewczyk, Jerzy Szaliński, Sobiesław Zasada, Zdzisław i Janusz Hryniewicz, Jerzy Rybiński, Urszula Rybińska, Józefa i Waleria Węgrzynkiewicz, Jakubówna,

Jadwiga Hankus, Wiesław Olszowski, Wiesław Werbliński, Wolski, Tadeusz Bednarczyk, Antoni Wieczorek, Czesława Kubica, Wanda Wróbel, Krystyna Rzepówna, Zygmunt Faber, Józef Jurzak, Stanisława Grzywowa, Kazimierz i Adam Opyrchał.

W latach 1945-1949 HKN Bielsko odremontował, zagospodarował i prowadził jako własny ośrodek szkoleniowy Harcerskie Schronisko na Dębowcu. Kierownikami schroniska byli: Czesław Obara, Waleria Korzeniowska, Bieroński.

Od 1948 r. funkcję Prezesa HKN objął Władysław Jarek, a sekretarzem została Maria Bernaś (Kalinowska-Drożdż).

Nie jest tajemnicą, że między harcerskimi klubami narciarskimi istniała duża rywalizacja sportowa. Szczególnie wyraziście widoczna była między HKN Zakopane i HKN Bielsko. Dla przykładu w 1947 r. na Mistrzostwach Polski HKN w Szczyrku I miejsce zdobyło Bielsko - 441 pkt., II miejsce HKN Zakopane - 421 pkt., III miejsce Cieszyń - 69 pkt. Organizatorem tych Mistrzostw Polski (w dniach 31.01 do 2.02.1947 r.) z polecenia Głównej Kwatery ZHP był HKN Bielsko. Konkurencje w których startowano to: bieg płaski, bieg zjazdowy, bieg z przeszkodami, slalom, skoki narciarskie. Oto indywidualne wyniki zawodników HKN Bielsko: 1-miejsce Antoniego Wieczorka w biegu narciarskim seniorów na 8 km., 2 miejsce Siudy, i 3 miejsce Józefa Pęckiewicza w biegu narciarskim juniorów na 4 km, 2 miejsce Stanisławy Grzywowej w biegu na 4 km harcerek. W biegu patrolowym (terenoznawstwo, ratownictwo, sygnalizacja) zajęła także 1 miejsce drużyna HKN Bielsko w składzie: Tadeusz Góral, Erwin Więzik, Otton Środa

W latach 1945 do 1949 zawodnicy HKN Bielsko startowali w wielu zawodach. Działacze HKN Bielsko organizowali również Zimowe Igrzyska Harcerskie, w których brali udział członkowie ZHP w wieku 11 do 15 lat – w konkurencjach: biegi patrolowe, slalom, biegi zjazdowe i skoki narciarskie.

Niemniejsze zaszczyty jak narciarze przynosili HKN-nowi Bielsko lekkoatleci: Sobiesław Zasada, Bednarczyk, Kraszkiewicz, Szaliński. Uczestniczyli w wielu ważnych zawodach – np. w Mistrzostwach Polski Juniorów w Bydgoszczy w 1947 r. Nie można pominąć informacji, że od czasów przedwojennych Sobiesław Zasada właśnie w Harcerskim Klubie Sportowym osiągał pierwsze wspaniałe wyniki sportowe, wpraw jako oszczepnik (rzut oszczepem), a następnie w narciarstwie alpejskim. To przez takie początki realizacji swoich ambicji sportowych doszedł do tytułu rajdowego mistrza Europy.

W okresie największego rozkwitu HKN Bielsko w 1949 r., na skutek reorganizacji polskiego sportu zostaje zawieszona działalność Harcerskich Klubów Narciarskich, a działacze i zawodnicy przechodzą do różnych lokalnych klubów narciarskich. W Bielsku są to: „Ogniwo”, „Spójnia” Bielsko, „ZRYW” Bielsko (SZS), „Włókniarz” Bielsko-Biała, „Kolejarz” Bielsko-Biała.

Gdy nastąpiła odnowa Związku Harcerstwa Polskiego w 1956 r., Główna Kwatera ZHP wróciła do corocznego organizowania Zimowych Igrzysk Harcerskich – kilka z nich odbyło się w Beskidach, a w organizacji tych igrzysk brali udział instruktorzy Hufca Beskidzkiego w Bielsku-Białej.

*

Pisząc o Harcerskim Klubie Narciarskim, należy przestawić wzmianki życiorysowe twórców tak wspaniale działającej organizacji!

PRZETOCKI MARIAN

Urodzony 26.03.1898 r. w Borszczewie na Podolu, syn Ludwika i Marianny z d. Enders. Naukę w szkole powszechnej rozpoczął w Borszczewie, ale mając lat 10 został oddany na stancję do Lwowa i zapisany do gimnazjum realnego. W gimnazjum wstąpił do boyscoutingu, przemianowanego później na harcerstwo – według wzoru funkcjonowania harcerstwa polskiego. Maturę zdał 8.05.1916 r., zaś w tydzień później jako poborowy został wcielony do armii austriackiej i wysłany na front włoski (okres pierwszej wojny światowej).

W szeregach armii pozostał do końca wojny, a po powstaniu Niepodległej Polski wstąpił do wojska polskiego. Pod koniec 1919 r. wyszedł z wojska, żeby podjąć studia na wyższej uczelni. W 1923 r. ukończył Wyższą Szkołę Handlową w Warszawie i został zatrudniony w Centralnej Księgowności Banku Polskiego. Oprócz pracy zawodowej bardzo zaangażował się w prace społeczne pod patronatem Banku, co dawało mu dobrą ocenę jako organizatorowi życia społecznego. W 1936 r. otrzymał nominację na zastępcę dyrektora Oddziału Banku Polskiego w Bielsku. W Bielsku, obok pracy zawodowej, zaangażował się w działalność społeczną. Poznał uroki narciarstwa i wszedł w kontakt z bielskimi harcerzami. Dzięki jego inicjatywie z personelu bankowego zostało utworzone Koło Przyjaciół Harcerstwa. Towarzystwo to pomagało młodym harcerzom, przeważnie dzieciom bielskich robotników, w zakupie sprzętu sportowego i turystycznego. W Bielsku (do 1937 r.) istniała Sekcja Harcerskiego Klubu Narciarskiego w Katowicach, ale miała skromne możliwości zakupu sprzętu, więc inicjatywy Mariana Przetockiego, by polepszyć status materialny Sekcji, były bardzo cenne. Tak powstał usamodzielniony Harcerski Klub Narciarski w Bielsku, a jego prezesem w latach 1937-1939 został ponownie Przetocki. W Klubie urządzał zawody narciarskie, zabawy, pogadanki i kursy szkoleniowe. Za swoją działalność dla rozwoju narciarstwa harcerskiego na Śląsku otrzymał w 1937 r. oficjalny tytuł działacza harcerskiego – nadany przez ZHP. Wojna 1939 r. spowodowała, że spędził okres okupacji wraz z rodziną w Warszawie. Okazywał czynną pomoc powstańcom. Po upadku powstania, wywieziony z rodziną do Pruszkowa a następnie na wieś pod Opocznem, skąd zaraz po wyzwoleniu w marcu 1945 r. wrócił do Bielska. Znowu jako dyrektor organizuje bank, ale i włącza się ponownie w reaktywowany Harcerski Klub Narciarski. Przypomnieć należy, że to dzięki jego inicjatywie wyremontowane zostało schronisko na Dębowcu. Jesienią 1947 r. został przeniesiony do Warszawy do pracy w Narodowym Banku Polskim, a następnie przeniósł się do PKO skąd w 1968 r. odszedł na emeryturę. Obok takich odznaczeń jak Srebrny Krzyż Zasługi i Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski, od Kwatery Głównej ZHP otrzymał podziękowanie za wyjątkowo efektywnie zorganizowane Mistrzostwa Narciarskie ZHP w 1947 r. w Szczyrku. Odszedł na wieczną wartę 17.09.1985 r. w Warszawie.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

HARCERSKA SPÓŁDZIELNIA „BESKID” w Bielsku Białej

Nie ma sensu dociekanie, jak z pozyskiwaniem środków finansowych na działalność harcerską radziły sobie komendy hufców w innych regionach kraju, ale na pewno doskonale poradzili sobie z tym problemem harcerze z Bielska-Białej, którzy do dzisiaj z dumą mówią o swojej zaradności w tym zakresie. Oto bowiem po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej Bielska i Białej Krakowskiej, już w lutym 1945 r. grono harcerek i harcerzy z tych miejscowości podjęło decyzję o reaktywowaniu harcerstwa w miastach nadal odrębnie funkcjonujących obok siebie – Bielsko i Biała.

Niemniej, przy ustalaniu form pracy drużyn wymyślono także sposób na pozyskiwanie finansów dla wspomagania pracy drużyn i hufca, licząc się z ciężką sytuacją powojenną społeczeństwa. Tak więc 13.06.1945 r. rozpoczęła działalność z inicjatywy komendy hufca Harcerska Spółdzielnia „Beskid”.

W oparciu o obowiązujący statut spółdzielni powołano zarząd spółdzielni w składzie: Władysław Jarek, Tadeusz Kurek, Joanna Ziaja, powołano też radę nadzorczą w składzie: Julian Barszczewski, Bogusław Hojnacki, Maria Chrobak, Leon Łaciak.

Harcerska Spółdzielnia o nazwie „Beskid” rozpoczęła działalność jako placówka handlowa, ze sklepem artykułów harcerskich, turystycznych i sportowych w Bielska-Białej, zaś zasadniczym jej zadaniem było zaopatrywanie drużyn harcerskich w pełne umundurowanie oraz sprzęt obozowy i turystyczny. Równocześnie w Mikuszowicach Śl. uruchomiona została wytwórnia nart, będąca oddziałem produkcyjnym Spółdzielni „Beskid”.

W późniejszych latach, w ramach Harcerskiej Spółdzielni „Beskid”, uruchomiono sklep w Kętach oraz drugi sklep w Bielsku-Białej. Kierownikami sklepów byli Tadeusz Kurek, Józef Zajac, Leon Czylok, Władysław Ziaja, Marian Bukowski.

Należy dodać, że w spółdzielni znalazło zatrudnienie ponad 50 harcerek i harcerzy, których pracowitość i sumienność przynosiła zadziwiająco wysokie efekty, a w 1948 r., w ramach współzawodnictwa międzyspółdzielczego Harcerska Spółdzielnia „Beskid” zdobyła I miejsce w skali całego kraju. Działalność organizacyjno-handlowa i produkcyjna przynosiła duże korzyści miejscowemu społeczeństwu, co potwierdzało szereg protokołów Rady Nadzorczej a także protokoły kontroli władz spółdzielczych i finansowych. Na koniec 1949 r., czyli po czteroletniej działalności, wartość majątku Spółdzielni wynosiła kilkanaście milionów złotych.

Niestety, w efekcie przekształcenia Związku Harcerstwa Polskiego w Organizację Harcerską w latach 1949-1950, nastąpiło zawieszenie działalności Harcerskiej Spółdzielni „Beskid” w Bielsku-Białej. Ponowne jej reaktywowanie miało miejsce w 1957 r. i działała ona do 1964 r., po czym przekształcona została w Centralną Składowicę Harcerską.

*

Najbardziej zaangażowanymi osobami dla rozwoju Spółdzielni byli:

JAREK WŁADYSŁAW

Urodzony 19.02.1921 r. w Bielsku. W 1939 r. ukończył 4 letnią Państwową Szkołę Handlową w Białej. Wstąpił do ZHP w 1935 r. do III Drużyny Harcerzy im. Żwirki i Wigury w Białej Krak. W latach 1937 – 1938 drużynowy II Drużyny Harcerzy im. A. Mickiewicza w Białej Krak., zaś od 1938 do 1939 r. drużynowy Kręgu Starszoharcerskiego „Orla Brać” przy III Drużynie Harcerzy im. Żwirki i Wigury w Białej Krak.

W 1939 r. jako współorganizator Pogotowia Harcerskiego w Bielsku, uczestniczył w kampanii wrześniowej w harcerskich oddziałach łączności, zaangażował się też w organizacji konspiracyjnej ZWZ. Aresztowany w kwietniu 1940 r., przekazany został do KL Dachau, Mauthausen-Gusen. Zwolniony z obozu, wrócił do Bielska i otrzymał nakaz pracy w Zakładach Metalowych w Bielsku. W latach 1941-1945 wrócił do działalności konspiracyjnej w ZWZ/AK „Szare Szeregi”. Po wyzwoleniu Bielska w 1945 r., współorganizator uruchomienia Zakładów Metalowych, założenia Harcerskiej Spółdzielni Handlowo-Produkcyjnej „Beskid” oraz organizator hufca i drużyn harcerskich – jako zastępcę hufcowego ZHP w Bielsku. W latach 1946-1949 był prezesem Zarządu Harcerskiego Klubu Narciarskiego w Bielsku i Białej. W tym też okresie, pełnił funkcję prezesa Zarządu Harcerskiej Spółdzielni „Beskid” z placówkami w Bielsku i Białej, Kętach i Czechowicach-Dziedzicach oraz wytwórni nart w Mikuszowicach Śląskich. Jako współorganizator Małopolskich Zakładów Sprzętu Sportowego w Białej z Oddziałami w Krakowie i Zakopanem od 1949 r. do 1952 r. pełnił w tych Zakładów obowiązki dyrektora. Od 1953 do 1981 r. pracował jako kierownik w Bielskich Zakładach Sprzętu Sportowego. Od 1957 r. członek Komendy Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białej – członek komisji rewindykacyjnej. Harcerz Orli. Od 1981 przeszedł na emeryturę.

Posiadane odznaczenia:

1973 r. Medal Zwycięstwa i Wolności,
1973 r. Złota Honorowa Odznaka Ruchu Przyjaciół Harcerstwa,
1974 r. Medal XXX lecia Polski Ludowej,
1976 r. Złota Odznaka PTTK,
1977 r. Złota odznaka „Zasłużony działacz turystyki”,
1978 r. Za zasługi dla województwa Bielskiego,
1980 r. Medal XXXX lecia Polski Ludowej,
1982 r. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski,
1983 r. Medal „za udział w wojnie 1939”,
1984 r. Odznaka „Za zasługi dla ZBoWiD”.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

KUREK TADEUSZ

Urodzony 26.05.1919 r. w Białej, syn Jana i Anny z d. Dyduch. Podharcemistrz. Do harcerstwa wstąpił w 1934 r. po ukończeniu Szkoły Wydziałowej w Białej. Początkowo należał do IV Drużyny Harcerskiej im. Zawiszy Czarnego, następnie w latach 1938-1939 pracował jako drużynowy VI Drużyny Harcerzy im. Jana Kilińskiego w Białej Krakowskiej. W okresie 28.08. do

5.09.1939 r., jako członek sztabu Pogotowia Harcerskiego uczestniczył w kampanii wrześniowej.

Wrócił do Bielska i od listopada 1939 r. działał w konspiracji jako członek ZWZ/AK – Szare Szeregi. Pełnił funkcję łącznika z komendantem Szarych Szeregów na obszar Śląska. W listopadzie 1939 r. zorganizował trzy 5-osobowe grupy, które następnie przeszkolił do pełnienia funkcji łączników z obwodami Żywiec, Wadowice oraz Bielsko. Grupą łączników kierował aż do zakończenia okupacji. Po wyzwoleniu współdziałał w organizowaniu drużyn harcerskich. W latach 1945-1949 pełnił funkcję członka Komendy Hufca. Należał do Komisji Porozumiewawczej Organizacji Młodzieżowych. W roku 1949 pełnił funkcję drużynowego IV Drużyny Harcerskiej Lotniczej. Od maja 1945 r. do grudnia 1949 r. – był jednocześnie współzałożycielem oraz członkiem zarządu Harcerskiej Spółdzielni „Beskid”. Pracował w HS jako kierownik handlowy, a po reorganizacji „Beskidu” do 1951 r. w Centralnej Składnicy Harcerskiej. Następnie pracował w Zakładach Sprzętu Sportowego w Bielsku-Białej, ale po reaktywowaniu HS „Beskid” w 1958 r., ponownie objął w niej kierownicze stanowisko, pracując tam do 1960 r., a następnie w Bielskiej Fabryce Maszyn Włókienniczych „Befama”, skąd w 1968 r. przeszedł na rentę inwalidzką. Odszedł na wieczną wartę 30.07.1989 r.

Bibliografia: Biogram oparty o opracowanie hm. Ewy Kossowskiej.

ROZDZIAŁ IV.
SŁOWNIK BIOGRAFICZNY HARCEREK I HARCERZY
FUNKCYJNYCH

ADAMCZYK STEFANIA,

W 1939 r. drużynowa Gromady Zuchów przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Sióstr de Notre Dame w Bielsku, drużynowa I Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Bystrej Śląskiej, w 1939 r. sekretarka Komendy Hufca Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ALFRED SYLWESTER,

Od kwietnia 1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego przy Szkole Podstawowej Nr 4 w Bielsku - Beskidzki Hufiec Harcerzy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BACZYŃSKA ELŻBIETA ANNA, pseud. „Baśka”,

Urodzona 2.11.1910 r. w Bielsku, córka Wilhelma i Anny z d. Bisaga. W Bielsku skończyła Prywatną Szkołę Ludową – 4 lata, Szkołę Wydziałową – 3 lata, a od 1924 roku uczęszczała do 5-letniego Seminarium Nauczycielskiego św. Hildegardy w Białej Krakowskiej. Pierwszą pracę jako nauczycielka otrzymała w Dębieńsku Wielkim powiat Rybnik, gdzie pracowała 10 lat. Tam wstąpiła w 1934 roku do harcerstwa i poprowadziła drużynę harcerską. Wybuch II wojny światowej zastał ją w Bielsku.

W harcerskim mundurze pełniła służbę na dworcu kolejowym w Bielsku, pomagając ewakuującym się ludziom, dopóki nie odszedł ostatni transport. Zaraz też od pierwszych dni okupacji hitlerowskiej, zaangażowała się w działalność konspiracyjną. Wpierw prowadziła tajne nauczanie w języku polskim dla dzieci krewnych i znajomych. W 1940 roku nawiązała kontakt z komendantką Pogotowia Harcerzek Śląska Adą Korczyńską i na jej polecenie zorganizowała tajną pracę harcerzek na terenie Bielska. Praca ta polegała na szkoleniu w zakresie łączności i służby sanitarnej. Wstąpiła w 1942 r. do Związku Walki Zbrojnej ściśle współpracując z kpt. Henrykiem Boryczką. Pod pseudonimem „Baśka”, pełniła funkcje kierownika łączności przy Inspektoracie AK, szkoląc także grupy łączniczek. Po aresztowaniu H. Boryczki, w 1943 r. współpracowała z kpt. Antonim Morawskim ps. „Roch”, który przeprowadził tzw. akcję scaleniową na terenie Inspektoratu Bielskiego ZWZ/AK, polegającą na włączeniu do Armii Krajowej oddziałów zbrojnych popierających rząd polski w Londynie. Od 1940-1942 r. pełniła funkcję komendantki łączności w ramach Wojskowej Służby Kobiet. Od 1943 r. do 17.01.1945 r., była komendantką łączności Inspektoratu Bielskiego AK. W okresie 26.04. do 12.09.1945 r. była więźniem Urzędu Bezpieczeństwa w Bielsku i w Katowicach. Została zwolniona na podstawie amnestii z dnia 22.07.1945 r. Od września 1945 r. rozpoczęła pracę nauczycielki w Szkole Podstawowej w Jaworzu Nałężu, a od 1947 roku w Szkole Podstawowej Nr 5 w Bielsku.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1958 roku ukończyła w Raciborzu studium nauczycielskie a w 1966 roku uzyskała dyplom ukończenia wyższych studiów artystycznych i tytuł magistra sztuki. Na terenie Bielska i Hufca Beskidzkiego była znana jako wspaniały muzyk i dyrygent, organizator chórów szkolnych. W 1970 r. przeszła na emeryturę, ale nadal była czynną instruktorką Hufca Beskidzkiego ucząc pieśni patriotycznych i harcerskich. Zawsze cechowała ją

wielka miłość i oddanie Ojczyźnie oraz wierność przyrzeczeniu i prawu harcerskiemu. Odeszła na wieczną wartę 24.01.1993 r. Stopień harcerski – podharcmistrzyni.

Bibliografia: *Zyciorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945.* Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 28, 29, 30; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej, Biogram oparty o opracowanie hm. Ewy Kossowskiej.

BADURA JÓZEF,

W 1924 r. organizator i drużynowy Drużyny Harcerzy im. A. Mickiewicza przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BAGANC BRONISŁAW,

Od 21.05.1945 r. drużynowy I Drużyny Harcerskiej im. Lisa Kuli przy Szkole Podstawowej w Lipniku - Beskidzki Hufiec Harcerzy. Stopień harcerski – ćwik.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BARTECZKO IRENA - po wyjściu za mąż FAŁATOWICZ,

W latach 1946-1949 pełniła funkcję sekretarki Hufca. Pracowitością, sumiennością i pomysłowością przyczyniła się do zdobycia II miejsca we współzawodnictwie Hufców w Chorągwi Śląsko-Dąbrowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BARTKO ADELA,

Nauczycielka fizyki w Technikum Mechaniczno-Elektrycznym w Bielsku. Była drużynową I Drużyny Harcerek im. Królowej Wandy (założonej 1.07.1945 r.) przy Szkole Podstawowej w Ligocie.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BARTOSIK BRONISŁAWA,

Urodzona 17.05.1917 r. W 1945 r. pierwsza drużynowa Drużyny Harcerek im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach. Była jedną z organizatorek Pogotowia Harcerek na stacji PKP Dziedzice dla powracających więźniów z obozów konkracyjnych i repatriantów.

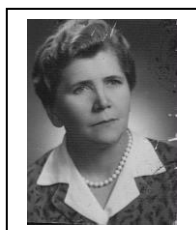
Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobiela.

BARTOSIK JANINA,

Wstąpiła do ZHP w 1933 r. – harcerka 1 Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Królowej Wandy. Drużynowa I Drużyny Harcerek im. Królowej Wandy (założonej 15.06.1945 r.) przy Szkole Podstawowej w Bystrej Śląskiej. Nauczycielka.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

BARUŚ ANNA,

Urodzona 10.05.1913 r. w Oświęcimiu-Brzezince, córka Alojzego i Rozalii z d. Klimczak. Szkołę powszechną ukończyła w Oświęcimiu-Brzezince. Następnie uczęszczała do Gimnazjum Żeńskiego im. Św. Hildegardy w Białej Krakowskiej, które ukończyła w 1932 r. W roku 1935/36 rozpoczęła praktykę nauczycielki w Oświęcimiu-Brzezince. Do 1939 r. pracowała jako

nauczycielka w Szkole Powszechnej w Milówce pow. Żywiec.
Członkini Pogotowia Harcerek.

W okresie okupacji hitlerowskiej zatrudniona była w Szkole Powszechnej z językiem wykładowym polskim w Pewli Wielkiej oraz Jeleśni pow. Żywiec, gdzie w okresie 1942-1944 prowadziła niezorganizowane tajne nauczanie. Od września 1945 do 31 sierpnia 1947 r. studiowała w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Bielsku. Po studiach zatrudniona została w Szkole Podstawowej Nr 3, później Nr 11 w Bielsku, gdzie przez ok. 5 lat była zastępcą kierownika.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w 1963 r. przeniosła się do Szkoły Podstawowej Nr 9 w Bielsku-Białej, gdzie pracowała do emerytury – do 1973 r. Otrzymała odznaczenia: w 1971 r. Brązowy Krzyż PCK, w 1973 r. Złoty Krzyż Zasługi, w 1975 r. Złotą Odznakę ZNP, w 1980 r. Medal Komisji Edukacji Narodowej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

BEŁTOWSKA-GRZYWA STANISŁAWA,

W 1939 r. drużynowa II Drużyny Harcerek przy Gimnazjum Żeńskim im. św. Hildegardy w Białej Krakowskiej. Członkini Pogotowia Harcerek. W lipcu 1939 r. powołana do wojskowej służby pomocniczej skierowana została do pracy w miejskim szpitalu w Białej Krakowskiej, gdzie opiekowała się rannymi żołnierzami aż do zwolnienia jej przez Niemców z pracy w szpitalu. Pełniła też dyżur sanitarny w utworzonym punkcie w Gimnazjum Św. Hildegardy i Gimnazjum im. A. Asnyka. W okresie okupacji hitlerowskiej była łączniczką AK i zajmowała się kolportażem konspiracyjnej prasy.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BERNAS FRANCISZEK,

W 1947-1948 r. drużynowy 27. Drużyny Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Lipniku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BIEDROŃSKI ROMAN,

W latach 1947-1948 drużynowy Drużyny Harcerzy im. ks. J. Poniatowskiego w Kozach

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BIEL JULIAN,

Więzień KL Gross-Rosen nr 9023, KL Flossenbürg nr 86951.

Urodzony 21.05.1923 r. w Komorowicach pow. Biała Krakowska, syn Ignacego i Marii. Rozpoczął naukę w szkole powszechnej w Białej Krakowskiej, gdzie W 1933 r. wstąpił do Związku Harcerstwa Polskiego. Następnie rozpoczął naukę w Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku i został członkiem I Drużyny Harcerskiej im. T. Kościuszki, pełniąc funkcję zastępowego. W okresie okupacji hitlerowskiej pomagał ojcu w kolportażu prasy konspiracyjnej.

W maju 1940 r. wysłany został na roboty przymusowe do Wrocławia. Tam nawiązał kontakt z członkami Armii Krajowej i zaangażował się w pracę konspiracyjną. Pracując w przy produkcji silników samolotowych i dział samobieżnych przekazywał informacje na temat tej produkcji organizacji ruchu oporu. Podejrzany o przynależność do AK został w lipcu 1944 r. aresztowany. Po przesłuchaniach we Wrocławiu został przewieziony do KL Gross-Rosen i zarejestrowany jako więzień nr 9023. W sierpniu 1944 r. został przeniesiony do podobozu Dyhernfurth II, gdzie pracował jako pielęgniarz w obozowym szpitalu. Od 25.01.1945 r. został przekazany do KL Flossenbürg i zarejestrowany jako więzień nr 86951. Został zatrudniony w fabryce silników czołgowych. Podczas ewakuacji obozu 8.05.1945 r. udało mu się uciec z transportu. Wrócił do Polski 23.05.1945 r. Po powrocie do domu natychmiast zgłosił się do pracy w harcerstwie i został drużynowym męskiej Drużyny Harcerskiej przy Gimnazjum im. A. Asnyka w Białej. Kontynuował przerwana naukę w Państwowym Liceum i Gimnazjum Męskim w Białej, zdając maturę w 1946 r. W 1948 r. zdobył stopień podharcmistra. Po maturze rozpoczął naukę na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego, a w roku akademickim 1946-1947 przeniósł się na Wydział Lekarski. Podczas studiów był bardzo zaangażowany w działalność harcerską.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - uzyskał dyplom lekarski w kwietniu 1952 r. i rozpoczął pracę jako asystent w Katedrze Mikrobiologii Akademii Medycznej we Wrocławiu. W 1953 r. został powołany jako specjalista bakteriolog Wojskowego Centralnego Laboratorium Sanitarno-Higienicznego w Łodzi. W czasie służby wojskowej uzyskał specjalizację II stopnia z mikrobiologii i stopień doktora medycyny. W 1978 r. przeszedł na emeryturę w stopniu pułkownika. Przez cały okres czynnej służby w wojsku polskim oraz na emeryturze, był zaangażowany w działalność harcerską – harcmistrz w 1961 r.

Pełnione funkcje instruktorskie w ZHP:

1945-1946 drużynowy drużyny im. Adama Asnyka w-Białej,

1957-1960 instruktor Komendy Hufca Warszawa Wola,

1964-1964 komendant MSR (Młodzieżowa Służba Ruchu) Hufiec Warszawa Wola,

1964-1966 z-ca komendanta MSRu Komendy Chorągwi Warszawskiej,

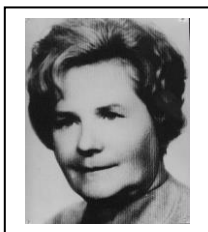
1964-1985 komendant Ośrodka Służby Zdrowia Komendy Chorągwi Stołecznej.

Harcerstwo utrwaliło jego pasję służby innym ludziom. Pasię tę realizował przez całe swoje życie jako lekarz i harcerz. Przekazywał swą wiedzę na temat pierwszej pomocy medycznej w nagłych przypadkach, w teorii i w praktyce. Stwarzał wspaniałą harcerski nastrój przy ogniskach swoimi gawędami, śpiewem i grą na gitarze. Dosłownie – harcerstwo było ważną częścią jego życia. Ważniejsze odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Złoty i Srebrny Medal „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyźnie”, Srebrny i Brązowy Medal „Za Zasługi dla Obronności Kraju”, Srebrny Medal „Za Zasługi dla Pożarnictwa”. Odszedł na wieczną wartę 11.08.1985 r. w Kętrzynie, pochowany został w Warszawie na cmentarzu komunalnym.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej 1986 r.

BIELAWSKA-KOPYCIŃSKA MARIA,

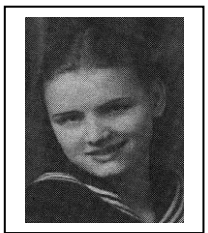
Urodziła się 11.08.1908 r. w Brzozowie i tam ukończyła szkołę powszechną. W 1927 r. ukończyła Seminarium Nauczycielskie w Przemyślu. Od 1.12.1927 r. do wybuchu wojny pracowała jako nauczycielka, najpierw w powiecie katowickim, a od 1936 r. w Brześciu nad Bugiem. W 1934 r. ukończyła Instytut Pedagogiczny w Katowicach. W latach 1927-1939 zaangażowana była w działalność społeczną jako członek zarządu Ogniska Związku Nauczycielstwa Polskiego, w Polskim Związku Zachodnim, Towarzystwie Czytelni Ludowych oraz w Związku Harcerstwa Polskiego.

W ZHP była drużynową w Pawłowie, hufcową w Nowej Wsi, członkiem komendy chorągwi w Katowicach. W pierwszych dniach okupacji hitlerowskiej została ranna podczas nalotu. Po dłuższym pobycie w szpitalu i wielu ciężkich przeżyciach wróciła w rodzinne strony na Podkarpacie. W 1940 r. zaangażowała się w tajne nauczanie, była członkiem Powiatowej Tajnej Komisji Egzaminacyjnej, organizatorką tajnych kursów dla dorosłych w zakresie 7 klas szkoły powszechnej. Brała udział w konspiracyjnym ruchu oporu, prowadząc nasłuch radiowy i kolportując gazetki konspiracyjne. Po wyzwoleniu przez około rok pracowała w powiecie brzozowskim, a w 1947 r. podjęła pracę nauczycielki w Liceum Pedagogicznym w Kielcach. Pod koniec 1947 r. przeniosła się do Bielska i pracowała jako nauczycielka w Technikum Ekonomicznym aż do przejścia na emeryturę. W technikum Ekonomicznym była drużynową drużyny harcerskiej.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w 1952 r. ukończyła zaocznie Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Gdańsku. Odeszła na wieczną wartę 22.12.1984 r. Za sumienną pracę pedagogiczną i działalność społeczną uhonorowana: w 1964 r. Oznaką Harcerskiej Służby Ziemi Śląskiej, w 1968 r. Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego, 1976 r. Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaczeniem „Zasłużony dla Województwa Bielskiego”.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BIENIEK IRENA z d. ŻAK,

Urodzona 7.10.1930 r. w Czechowicach. W kwietniu 1945 r., wstąpiła do harcerstwa, pełniąc funkcję przybocznej w III Drużynie Żeńskiej im. Grażyny w Czechowicach-Grabowicach. W tym samym czasie brała udział w organizowanych przez hufiec żeński Dziedzice dyżurach na dworcu kolejowym w Dziedzicach, by nieść pomoc rodakom powracającym z robót przymusowych, przesiedleńcom zza Bugu i więźniom oswobodzonym z obozów koncentracyjnych.

Od 1946 r. drużynowa II Gromady Zuchowej przy kop. „Silesia”, od 1947 r. drużynowa III Drużyny Żeńskiej, członkini Komendy Hufca w Dziedzicach.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - po przeniesieniu się w 1956 r. do Rzeszowa, członkini Kręgu Starszoharcerskiego Hufca Rzeszów.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobiela.

BIEROŃSKI ROMAN,

W latach 1947-1948 drużynowy 10 Drużyny Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Kozach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BLAHUT GENOWEFA z d. ZABŁOCKA,

Urodzona 28.03.1923 r. w Bielsku. Z zawodu nauczycielka, ukończyła studia wyższe zawodowe. W młodości z powodu choroby kręgosłupa trzy lata przeleżała w łóżku gipsowym. Do Związku Harcerstwa Polskiego wstąpiła w 1935 r. do drużyny harcerek przy Szkole im. Królowej Jadwigi. W 1936 r., już jako ochotniczka złożyła przyrzeczenie harcerskie. W 1946 r. uczestniczyła w kursie zastępowych i zdobyła stopień pionierki.

W 1947 r. uczestniczyła w kursie kierowników akcji letniej na Głodówce oraz w dwutygodniowym kursie drużynowych w Bielsku. W tym też roku prowadziła drużynę harcerską przy Szkole Ćwiczeń w Białej. W następnych latach po 1948 r. wykazywała wielką aktywność w Instruktorskim Kręgu Seniora działającym przy Hufcu Beskidzkim w Bielsku-Białej. Odeszła na wieczną wartę 7.03.1993 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BOCIAN JAN

W 1945 r. reaktywował drużynę i był drużynowym Drużyny Harcerzy im. Wł. Warneńczyka w Dziedzicach na Lipowcu. Z drużyną pracował krótko, gdyż został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego (UBP).

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BOGACZ-CHROBAKOWA MAŁGORZATA,

W 1935 r. komendantka obozu Hufca Harcerk Bielsko (drużyny „Kolejowej”) w miejscowości Ustroń-Polana. W 1939 r. drużynowa V Drużyny Harcerk „Kolejowej” im. Żwirki i Wigury w Bielsku. W sierpniu 1939 r., w ramach pracy w Pogotowiu Harcerk, wraz z innymi koleżankami uzupełniała zaopatrzenie apteczek, zapasy żywności i sprzęt pierwszej pomocy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BOJDYS ROMAN,

Od maja 1931 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. Ks. J. Londzina w Jasienicy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BORKOWSKA MARIA

W 1939 r. drużynowa Gromady Zuchów przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Sióstr de Notre Dame w Bielsku. W ramach pracy w Pogotowiu Harcerk wraz z innymi koleżankami uzupełniała zaopatrzenie apteczek, zapasy żywności i sprzęt pierwszej pomocy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BOROWICZ EDWARD,

W 1.03.1936 r. mianowany drużynowym Drużyny Harcerzy im. ks. J. Londzina w Dziedzicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

BOROWICZ FRANCISZEK,

W 1935 r. drużynowy I Drużyny Harcerzy przy Państwowym Gimnazjum im. A. Asnyka Hufiec Harcerzy – Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BUDNA STANISŁAWA,

Urodzona 11.10.1931 r. w Dziedzicach. Wstąpiła w szeregi harcerstwa w 1945 r. do Drużyny Żeńskiej im. Królowej Jadwigi, natomiast w 1946 r. w wyniku podziału drużyny, należała do V Drużyny im. Elizy Orzeszkowej w Dziedzicach, pełniąc funkcję przyboczną. W 1945 r. brała udział w dyżurach udzielając pomoc więźniom powracającym z obozów koncentracyjnych i repatriantom.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

BUDNY LUDMIŁA z d. PILARZ,

Urodzona 14.05.1930 r. Wstąpiła do harcerstwa 12.05.1945 r. do I Drużyny Żeńskiej im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach. W 1946 r. przydzielona do V Drużyny Żeńskiej im. Elizy Orzeszkowej w Dziedzicach gdzie pełniła funkcję przybocznej polowej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

BUDZIAK MARIA,

W 1933 r. przyboczna I Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Emilii Plater przy Prywatnym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

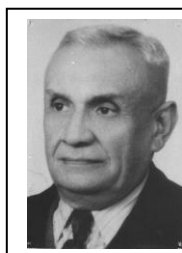
BUKOWSKA IRENA z d. DĄBROWSKA,

Urodzona 7.09.1934 r. w Czechowicach. Wstąpiła do harcerstwa 2.09.1945 r., członkini XI Drużyny Harcerzek im. Marii Konopnickiej w Czechowicach-Lipowcu. Od 1947 do 1948 r. zastępowa Zastępu „Dzięcioły”, a od 1948 r. drużynowa XI Drużyny Harcerzek im. M. Konopnickiej w Czechowicach-Lipowcu.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

BUKOWSKI WŁADYSŁAW,

Urodzony 16.04.1916 r. w Złoczowie w dawnym powiecie tarnopolskim, syn Bronisława i Władysławy z d. Madurowicz. Świadectwo dojrzałości otrzymał w Państwowym Gimnazjum Koedukacyjnym im. Jana III Sobieskiego w Złoczowie. Do ZHP wstąpił w 1925 r. Do 1936 r. przeszedł wszystkie szczeble hierarchii harcerskiej od młodzika do Harcerza Rzeczypospolitej. Pełnił funkcję zastępowego, przybocznego, drużynowego a we wrześniu 1938 roku przeszedł do pracy w Komendzie Hufca w Złoczowie.

Kurs podharcemistrzowski ukończył w 1938 roku. Od 1.10.1941 r. wstąpił do organizacji konspiracyjnej AK i zajmował się budową miniaturowych odbiorników radiowych. Wykonywał naprawę broni i zdobywał od Niemców wyposażenie

konieczne dla Ruchu Oporu (akumulatory, wiertarki, karbid, benzynę itp.). W październiku 1945 roku jako repatriant przyjechał do Bielska. Nawiązał kontakt z Komendą Hufca Męskiego. Powierzono mu funkcję kwatermistrza a później zastępcy hufcowego. Funkcję tę pełnił do 1948 roku. Był założycielem Orkiestry Dętej im. Fryderyka Chopina działającej przy Hufcu Beskidzkim w Bielsku. W marcu 1948 r. zawarł związek małżeński z hufcową Hufca Żeńskiego w Białej pfm. Joanną Ziajówną.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - W listopadzie 1953 r. został przeniesiony służbowo do Tarnowa do pracy w Fabryce Silników Elektrycznych „Tamel”. W lutym 1958 r. został mianowany z-cą hufcowego d.s. organizacyjnych i funkcję tę pełnił do 1963 r. Do czynnej pracy harcerskiej wrócił w 1981 r., był członkiem Komisji Historycznej przy Komendzie Hufca im. gen. Józefa Bema w Tarnowie, opiekował się też Szczepem Harcerskim przy Szkole Podstawowej Nr 15 w Tarnowie. Stopień harcmistrza otrzymał 22.07.1984 r. Odznaczony: Krzyżem Zasługi dla ZHP i Rozetą z Mieczami. Odszedł na wieczną wartę 5.01.1988 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; Biogram oparty o opracowanie hm. Ewy Kossowskiej.

BULOWSKI OSKAR, pseud. „Żbik”,

Urodzony 24.09.1914 r. w Sporyszu k/Żywca, syn Stanisława i Heleny. Ukończył szkołę powszechną oraz szkołę handlową. W latach 1936-1937 był żołnierzem W.P. odbywającym służbę wojskową w Bielsku-Białej. Jako żołnierz pułku – Armia Kraków brał udział w wojnie obronnej 1939 r. na szlaku bojowym od Zaolzia do Lubelszczyzny. Od stycznia 1940 r. do 25.03.1945 r., działał w organizacji konspiracyjnej A.K. obwodu Żywiec. Po wyzwoleniu podjął pracę zawodową w charakterze kierowcy samochodowego. Pracował w bielskim PKS, MPK oraz Kolumnie Sanitarnej. Przez ponad 26 lat pełnił obowiązki kuratora d.s. nieletnich przy Sądzie Rejonowym w Bielsku-Białej. Poza pracą zawodową działał społecznie w Beskidzkim Hufcu ZHP, był członkiem Komendy Hufca. Jako doświadczony instruktor ZHP oraz czynny członek Ochotniczej Straży Pożarnej założył harcerską drużynę strażacką przy bielskiej O.S.P. W tym okresie była to drużyna reprezentacyjna, dobrze zorganizowana i rozśpiewana.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w latach 1960-1970 pracował w warsztatach szkolnych przy Technikum Włókienniczym w Bielsku-Białej jako kierowca furgonetki szkolnej. W tej szkole zapoznał się z harcerzami z drugiej drużyny harcerskiej im. Strzelców Podhalańskich. Był w niej honorowym instruktorem, doradcą młodych drużynowych. Często przewoził potrzebny sprzęt harcerski na różne biwaki.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

BUTOREK JANINA,

W 1945 r. zorganizowała i była pierwszą drużynową II Drużyny Żeńskiej im. E. Plater „Kolejowa” w Dziedzicach. Była jedną ze współorganizatorek niesienia pomocy dla powracających z obozów koncentracyjnych i robót przymusowych na stacji PKP Dziedzice.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

CAPIK MARIAN,

Urodzony 3.11.1925 r. w Jaśle. Przynależność: w 1931 r. Gromada Zuchowa „Wilczków”, w 1933 r., I Drużyna Harcerska im. ks. J. Londzina przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach (zastęp „Jeleni”). Organizował drużyny zuchowe przy Szkole Powszechnej nr 2 i nr 7 – w Zabrzegu. W roku 1949 został mianowany namiestnikiem zuchowym Podhufca Czechowice-Dziedzice.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - otrzymał wiele odznaczeń i pochwał po 1960 r. Stopień instruktorski – harcmistrz.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku- Białej.

CEBULA JANINA,

W 1947 r. drużynowa III Drużyny Harcerzek przy Przemysłowej Szkole Zawodowej w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

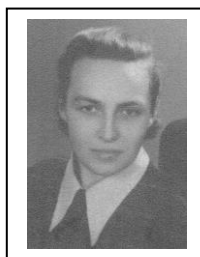
CELIŃSKI J.,

Od 1926 r. (do 1931 r.) drużynowy I Drużyny Harcerzy przy Państwowym Gimnazjum im. A. Asnyka w Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CHANEK IRENA z d. CZERWIŃSKA, pseud. „Promyczek”,

Więźniarka w KL Auschwitz, w KL Ravensbrück.

Urodzona 23.01.1925 r. w Krakowie, córka Józefa i Anny. Wykształcenie – średnie ekonomiczne. Wstąpiła w szeregi harcerskie 3.09.1936 r. Od 20.10.1941 do 6.06.1944 r., członek ZWZ/AK. Pełniła funkcję łączniczki na obwód Oświęcim-Bielsko przydzielona do harcerskiej grupy „Orląt” pod Oświęcimiem. Odtąd przez kilka lat okupacji działała w Oddziale Łączności i Informacji „Ochronka” (Organizacja Cywilna Pomocy Więźniom Politycznym KL Auschwitz).

Od 1942 r. również w „Sosienkach” – zgrupowaniu Partyzantów AK. Jeździła w celach konspiracyjnych na trasach: Oświęcim – Bielsko, Oświęcim – Kraków, Oświęcim – Katowice, przewożąc pocztę konspiracyjną, szyfry, bibułę, paczki z żywnością, lekami, odzież, grypsy dla więźniów i od więźniów, a nawet materiały wybuchowe i broń. Niestety, niosąc pomoc więźniom, w kolejnej akcji została arestowana i osadzona w więzieniu na Montelupich w Krakowie, a następnie po wstępnym śledztwie, przewieziona do KL Auschwitz. W obozie nawiązała kontakt ze współtowarzyszkami i stworzyła grupę „samoobrony” (wzajemna pomoc więźniarek by przetrwać obóz). Nawiązała kontakt z „Sosienkami” i przekazywała wiele cennych informacji poza teren obozu. Dnia 18.01.1945 r. ostatnim transportem pędzona przez różne etapy drogi, trafiła do KL Ravensbrück, gdzie 29.04.1945 r. odzyskała wolność. Po powrocie do domu, w maju 1945 r. szeregową w Drużynie Harcerskiej im. Królowej Jadwigi przy Domu Harcerza w Dziedzicach. Od 1946 do

1948 r. drużynowa V Drużyny Harcerzek im. Elizy Orzeszkowej. W 1948 r. została przyboczną hufcowej Hufca Dziedzice.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

CHANEK STANISŁAW,

W 1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. Mariana Grzyba w Dziedzicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

CHMIEL IRENA,

W sierpniu 1939 r. jako członkini Pogotowia Harcerzek, wyróżniła się między innymi w pełnieniu dyżurów w punkcie sanitarnym Gimnazjum w A. Asnyka i św. Hildegardy, Szkole Handlowej i w Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki w Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CHMIEL JADWIGA,

Harcerka z Hufca w Białej Krakowskiej. Już w pierwszych dniach okupacji hitlerowskiej, jako członkini Pogotowia Harcerzek, została zaprzysiężona w pierwszej kolejności przez Józefa Drożdża i zobowiązana do zorganizowania harcerskiego podziemia antyhitlerowskiego. Pełniła dyżur sanitarny w utworzonym punkcie w Gimnazjum Św. Hildegardy i Gimnazjum im. A. Asnyka w Białej. Współpracowała następnie z grupą konspiratorów męskich – drużyny Szrych Szeregów.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CHMIEL STANISŁAWA,

W sierpniu 1939 r. wyróżniła się między innymi w pełnieniu dyżurów Pogotowia Harcerzek w punkcie sanitarnym w Gimnazjum Św. Hildegardy, Gimnazjum im. A. Asnyka, Szkole Handlowej i w Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki. Z chwilą rozpoczęcia się okupacji hitlerowskiej współpracowała z grupą konspiratorów męskich drużyn Szarych Szeregów.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CHOIŃSKA JANINA,

W okresie od 1929-1939 r., drużynowa III Drużyny Harcerzek przy Szkole Zawodowej Macierzy Szkolnej w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CHOTKOWSKA MARTA,

W 1934 r. drużynowa Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Lipniku – Hufiec Harcerzek Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CHROBAK WERONIKA,

W roku 1939 r. przyboczna w III Żeńskiej Drużynie Harcerzek im. Marii Konopnickiej przy Państwowej Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CIOŁCZYK-RAZOWSKA KRYSTYNA,

Urodzona 12.03.1931 r. Wstąpiła w szeregi harcerskie w kwietniu 1945 r. Należała do II Drużyny Harcerskiej Żeńskiej im. Emilii Plater w Dziedzicach. Pełniła funkcję zastępowej. W 1945 r. uczestniczyła w dyżurach pogotowia harcerek na stacji PKP w Dziedzicach gdzie zaangażowana była w pomoc powracającym do swoich domów więźniom z obozów koncentracyjnych i repatriantom.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

CURZYDŁO JÓZEF,

W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik jubileuszowego obozu zlotowego ZHP w Spale. Członek Harcerskiego Klubu Narciarskiego w 1939 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CWAJNA EUGENIUSZ

Urodzony 11.07.1932 r. w Czechowicach. Wstąpił w szeregi harcerskie 20.04.1945 r. Po wyzwoleniu w 1945 r. był członkiem służby pomocniczo-informacyjnej na dworcu PKP Dziedzice dla powracających z obozów koncentracyjnych oraz z przymusowych robót. Należał w okresie od 20.04.1945 do 23.03.1948 r., do 3 Drużyny Harcerskiej im. Wł. Warneńczyka w Czechowicach-Lipowcu.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

CYANKIEWICZ DANUTA,

W latach 1933-1939 r. drużynowa Gromady Zuchów „Kwiaty” przy Szkole Powszechnej Nr 2 w Czechowicach-Grabowicach. W 1939 r. prowadziła 2 punkt sanitarny z ramienia Pogotowia Harcerki.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

CYBULA EWELINA,

W 1947 r. drużynowa VII Drużyny Harcerki przy Szkole Podstawowej nr 6 w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CYBULA SŁAWOMIR,

W kwietniu 1945 r. drużynowy 9 Drużyny Harcerzy im. B. Chrobrego w Starym Bielsku.

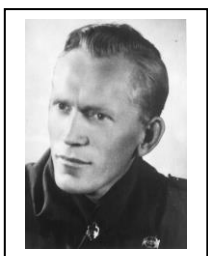
Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

CZULAK OLGA,

W 1938 r. drużynowa gromady zuchowej przy Szkole Podstawowej Nr 4 w Dziedzicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

CZYŁOK LEON,

Urodzony 9.06.1921 r. w Dziedzicach. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Dziedzicach, gdzie wstąpił do harcerstwa 17.05.1935 r. Należał do Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina. W dniu 24.12.1936 r. składał przyrzeczenie harcerskie. W 1937 r. brał udział w kursie dla zastępowych. W okresie okupacji

hitlerowskiej wysłany został do przymusowej pracy w głąb Niemiec i pracował w gospodarstwie rolnym. Następnie pracował w cegielni i w IG Farbenwerke w Oświęcimiu.

Kolejne zatrudnienie otrzymał w fabryce brykietów w Dziedzicach, gdzie pracował do zakończenia okupacji. Po wyzwoleniu kraju, wspólnie z Bronisławem Janikiem, Wiktorem Łaszczokiem reaktywował do życia w Dziedzicach Drużynę Harcerską im. ks. Józefa Londzina. Drużynowym został B. Janik, przybocznym Leon Czyłok. Od 1.09.1945 został drużynowym Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina. Od kwietnia 1946 r. prowadził podhufiec na teren Czechowic i Dziedzic. W dniu 1.06.1946 r. otrzymał stopień harcerza orlego, zaś we wrześniu 1948 r. otrzymał stopień Harcerza Rzeczypospolitej. W okresie 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. M. Łaszczoka w Dziedzicach. Był członkiem Komisji Rewizyjnej Hufca w Bielsku-Białej.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w dniu 25.02.1969 r. otrzymał z Kwatery Głównej ZHP w Warszawie Honorową Odznakę za Zasługi dla ZHP. Kolejne wyróżnienia to Złota Odznaka Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego przyznana 8.12.1973 r. Posiadał stopień harcmistrza. Odszedł na wieczną wartość 29.10.1975 r.

Bibliografia: Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania; Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 118-125.

CZYŁOK WIKTOR

Od kwietnia 1946 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. ks. Wrzoła w Ligocie.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

CZYŻ JÓZEF

Urodzony 29.07.1909 r. w Czechowicach. Wstąpił do ZHP w 1927 r. do szkolnej drużyny w Bielsku. W latach 1928-1935 był nauczycielem w Chebziu, a także był drużynowym istniejącej przy szkole drużyny harcerskiej. Współpracował z drużyną w Zabrzu. W roku 1935 ukończył kurs namiestników zuchowych w Nierodzimiu. Od 1935 r. do września 1938 r., był namiestnikiem zuchowym na teren Chebzia, Goduli, Nowego Bytomia, Rudy, Orzegowa, Chropaczowa, Lipin, Świętochłowic itd. Od września 1938 roku przeniesiony został na Zaolzie do Pietwałdu (M. Ostrawa). Pracował w Szkole Masarczyka i tam założył I Drużynę Harcerską im. Stalmacha. Do drużyny wstąpili także druhowie czescy. Drużyna liczyła pod koniec lipca 1939 roku ponad 60 członków. Zaistniała więc konieczność podziału drużyny co miało nastąpić z nowym rokiem szkolnym 1938-1939. Jednak w związku z wybuchem wojny musiał uchodzić z Pietwałdu. Ukrywał się przez pewien czas w Starej Wsi koło Bestwiny. Okupacja pochłonęła wiele ofiar, wielu jego kolegów zginęło śmiercią bohaterską. Jemu groził ten sam los, gdyż był poszukiwany. Zagrożony przez ciągle poszukujących go Erfurta, Fuchsa i innych S.A.-manów, wyjechał do Niemiec i podjął pracę w miejscowości Darmstadt, później w Frankfurt am Rein. Po kapitulacji Niemiec wrócił do Czechowic. Pomógł organizować drużynę na Lipowcu (Rudolf Pustelnik – drużynowy), prowadził obóz

w Laskowej koło Limanowej. Założył Koło Przyjaciół Harcerstwa i był jego prezesem. Po kolejnej reorganizacji harcerstwa zrezygnował z dalszej pracy.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

DAMEK JAN

W 1929 r. organizator i drużynowy Drużyny Harcerzy im. J. Sobieskiego w Mikuszowicach Śl. Od 21.05.1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki w Mikuszowicach, od kwietnia 1946 r. drużynowy 5 Drużyny Harcerzy im. Jana III Sobieskiego w Mikuszowicach. W okresie 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. W. Jagiełły w Wilkowicach. Harcerz Orli.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DANEL JAN,

Urodzony 10.03.1932 r. w Ligocie. Wstąpił do ZHP we wrześniu 1945 r. i w tym też roku składał przyrzeczenie. Stopień instruktorski – harcmistrz. Posiadane odznaczenia: Krzyż za zasługi dla ZHP, Złoty Krzyż Kawalerski, Kawalerski Krzyż Odrodzenia.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

DĄBROWSKA STEFANIA,

Urodzona 6.12.1910 r. w Rzeszowie. Wstąpiła do ZHP w 1928 r., przyrzeczenie składała w 1929 r. Stopień instruktorski harcmistrz. Drużynowa w okresie 1947-1949 r. Drużyny Harcerskiej im. M. Konopnickiej w Czechowicach-Lipowcu przy Szkole Podstawowej Nr 3.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w okresie 1957-1962 drużynowa Drużyny przy Liceum Pedagogicznym w Bielsku-Białej („Młodej Pasieki”), w lutym 1957 r. członkini Komendy Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białej referat pracy drużyn. Wychowawczyni wielu pokoleń instruktorek harcerskich. Odeszła na wieczną wartę 24.10.1996 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

DEIMEL BARBARA,

Harcerka z Hufca Harcerek w Białej Krakowskiej. W sierpniu 1939 r. wyróżniła się między innymi w pełnieniu dyżurów Pogotowia Harcerek w punkcie sanitarnym w Gimnazjum Św. Hildegardy i Gimnazjum im. A. Asnyka, Szkole Handlowej i w Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki. Drużynowa Gromady Zuchów przy Szkole Powszechnej nr 2 „Muchomorki” w Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DEIMEL WITOLD ALEKSANDER,

Urodzony 19.11.1915 r. w Krakowie. Wykształcenie średnie w konwiktach OO Pijarów w Rakowicach pod Krakowem oraz w

gimnazjum polskim w Bielsku, gdzie zdał maturę. W latach szkolnych 1931-1932 r. drużynowy (po J. Przeździeckim) III Drużyny Harcerzy przy Szkole Wydziałowej w Bielsku, także drużynowy II Drużyny Harcerskiej („Błękitna Trójka”) w Hufcu Beskidzkim. Ukończył kurs instruktorski Chorągwi Śląskiej w Górkach Wielkich.

Studiował na Wydziale Dyplomatyczno-Konsularnym Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie, gdzie w 1938 r. otrzymał dyplom. Równolegle studiował prawo na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, jednak wojna przerywa mu studia. (Magistrem prawa został dopiero na Polskim Wydziale Prawa Uniwersytetu w Oksfordzie w 1946 r.). W chwili wybuchu wojny miał odroczenie służby wojskowej i mimo zgłaszania się na ochotnika do wojska nie mógł wziąć udziału w kampanii wrześniowej. Jesienią 1939 r. przedostał się na Węgry, a następnie przez Jugosławię i Włochy do Francji i tam wstąpił do tworzącej się Armii Polskiej. Od marca do czerwca odbył kurs Szkoły Podoficerskiej w Centrum Wyszczolenia Piechoty w Coetquidan i pełnił służbę w 8 Kompanii Batalionu Warszawskiego. W dniu 15.08.1940 r. awansował do stopnia st. ułana. Dnia 7.03.1942 r. ukończył z pierwszą lokatą Szkołę Podchorążych Kawalerii Zmotoryzowanej w Dundee w stopniu kaprała podchorążego. Dnia 1.03.1944 r. otrzymał nominację na podporucznika. Od sierpnia 1944 do maja 1945 r. brał udział w walkach 10 Pułku Dragonów, 1 Dywizji Pancerniej – dowodząc moździerzami w kampanii normandzkiej. Po zakończeniu działań wojennych został zastępcą dowódcy szwadronu dowodzenia, zaś w październiku 1945 r. przeniesiono go do 16 Pułku Dragonów. W marcu 1947 r. zwolnił się z wojska, by zaangażować się w prace w serwisie zagranicznym BBC, gdzie pracował do przejścia na emeryturę w 1984 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

DŁUGOSIEWICZ IZYDOR,

W lutym 1934 r. organizator i drużynowy Drużyny Harcerzy przy Szkole Powszechnej w Lipniku. Drużyna posiadała własne Koło Przyjaciół Harcerstwa. Od kwietnia 1946 r. drużynowy 27 Drużyny Harcerzy w Lipniku. Podharcemistrz.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DŁUGOŁĘCKA JANINA z d. KRÓTKI,

Urodzona 7.01.1923 r. w Dziedzicach. Wstąpiła do ZHP w 1933 r., przyrzeczenie składała w 1934 r. W 1937 r. uzyskała stopień harcerski samarytanki. Członkini I Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach, w 1945 r. drużynowa tejże drużyny. W czasie okupacji hitlerowskiej współdziałała w tajnym nauczaniu, pomagała w dożywianiu jeńców wojennych, a w 1945 r. uczestniczyła w udzielaniu pomocy przybywającym na punkt repatriacyjny z robót przymusowych oraz więźniom obozów koncentracyjnych na dworcu PKP w Dziedzicach. Odeszła na wieczną wartę 12.02.1986 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

DOBIJA ANDRZEJ,

W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik jubileuszowego obozu złotowego ZHP w Spale. Był drużynowym 5 Drużyny Harcerskiej im. T. Kościuszki w Mikuszowicach Śląskich (przejął drużynę po Leonie Łaciaku).

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DOBIJA ANIELA,

Drużynowa II Drużyny Harcererek pozaszkolnej w Wilkowicach.

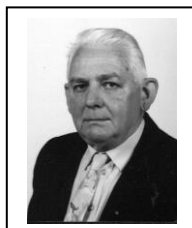
Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DOBIJA JÓZEFINA,

W 1939 r. drużynowa I Drużyny Harcererek im. Emilii Plater przy Prywatnej Żeńskiej Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DOMARADZKI JÓZEF,

Urodzony 24.12.1930 r. w Czechowicach. Wstąpił do harcerstwa w 1938 r. do Gromady Zuchów. Od kwietnia 1945 r. należał do 3 Drużyny Harcerskiej im. Władysława Warneńczyka w Czechowicach-Lipowcu. W tymże roku uczestniczył w dyżurach pogotowia na stacji PKP Dziedzice, celem było świadczenie pomocy informacyjnej i sanitarnej powracającym do domów więźniom obozów koncentracyjnych i repatriantów.

W latach 1946 - 1948 zastępowy zastępu „Lisów” 3 Drużyny Harcerskiej, a w 1949 drużynowy. W 1994 roku był członkiem Komitetu Odbudowy Zbiorowej Mogiły Pomordowanych w II Wojnie Światowej w Czechowicach-Dziedzicach. Członek Hufcowej Komisji Historycznej w Komendzie Hufca Czechowice-Dziedzice.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdisławy Kobieli.

DROZD FRANCISZEK,

W 1929 r. przewodniczący Koła Przyjaciół Harcerstwa. W latach 1947-1948 drużynowy 16 Drużyny im. Wł. Jagiełły w Wilkowicach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DROŻDŻ ADAM,

Od kwietnia 1946 do 1948 r., drużynowy 13 Drużyny Harcerzy im. Jana Mrozika w Kamienicy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DUBIEL HELENA,

W 1945-1947 r. drużynowa IV Gromady Zuchów przy Szkole Podstawowej Nr 5 w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DUDA ERYK,

Od kwietnia 1945 r. wódz Gromady Zuchów a następnie w latach 1946-48 drużynowy 15 Drużyny Harcerzy im. T. Rejtana w Wapienicy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

DUDA JÓZEF,

Od 21.05.1945 r. drużynowy Drużyny Harcerskiej im. Jana III Sobieskiego przy IV Szkole Powszechnej w Bielsku, w 1946 r. drużynowy 5 Drużyny Harcerzy im. Jana III Sobieskiego w Mikuszowicach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

FABER ZYGMUNT,

Od 21.05.1945 r. drużynowy II Drużyny Harcerskiej im. Adama Mickiewicza przy Państwowej Szkole Ćwiczeń w Białej Krakowskiej, od kwietnia 1946 r. drużynowy 6 Drużyny Harcerzy im. A. Asnyka w Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

FARUGA FRYDERYK,

Urodzony 20.02.1930 r. Zawód – lekarz. Do ZHP wstąpił w 1938 r. do Gromady Zuchowej przy Drużynie im. Żwirki i Wigury w Czechowicach. Od 1945-1949 r. Drużyna Harcerzy im. Żwirki i Wigury „Kopalnia”. Chorąży pocztu sztandarowego.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

FEIKES HILDEGARDA,

W 1939 r. drużynowa III Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Marii Konopnickiej przy Państwowej Szkole Handlowej (szkoła zawodowa) w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

FICEK BOLESŁAW,

Od 21.05.1945 r. drużynowy IV Lotniczej Drużyny Harcerskiej im. Kazimierza Pułaskiego przy Szkole Podstawowej w Lipniku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

FOLTYN FRANCISZEK,

Urodzony 16.04.1920 r. Wstąpił do ZHP w 1934 r. – Drużyna Harcerzy im. M. Grzyba, a następnie do Drużyny Harcerzy im. Żwirki i Wigury „Kopalniana” w Czechowicach-Grabowice. W okresie 1937-1939 wódz gromady zuchowej. W czasie okupacji został wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec. Po zakończeniu wojny już w 1945 r. pełnił obowiązki drużynowego Drużyny Harcerzy im. Żwirki i Wigury w Czechowicach-Grabowicach.

Bardzo mocno zaangażował się w tym samym 1945 r. w pomoc dla powracających z obozów koncentracyjnych i repatriantów na stacji PKP w Dziedzicach. Zginął w akcji gaszenia pożaru w Rafinerii Nafty Czechowice-Dziedzice 27.06.1971 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobiela.

GABRYEL -GRABSKA JOANNA,

Urodzona 18.06.1930 r. w Milówce pow. Żywiec, córka Stanisława i Elżbiety. W 1949 r. była drużynową przy Szkole Podstawowej Nr 10 w Bielsku.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – od 1957 do 1961 r. drużynowa Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej Nr 2 w Czechowicach-Dziedzicach. Członkini Instruktorskiego Kręgu Seniora przy Hufcu Beskidzkim w Bielsku-Białej. Odeszła na wieczną wartość 23.09.2001 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GABRYŚ BRONISŁAWA,

Od 16.01.1933 r. wódz Gromady Zuchowej „Orlęta” przy Drużynie Harcerzy w Szkole Ćwiczeń – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GANCARZ ZYGMUNT,

Od kwietnia 1945 do 1948 r. drużynowy 1 Drużyny Harcerskiej im. T. Kościuszki w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GEMBALA JANINA,

W 1946 r. drużynowa III D.H. przy Przemysłowej Szkole Zawodowej Żeńskiej – Beskidzki Hufiec Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GEMBALA WŁADYSŁAW,

W okresie 1947-1948 r. drużynowy 22 Drużyny Harcerzy im. A. Mickiewicza w Buczkowicach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GILMAN LEOPOLD,

Urodzony 11.10.1909 r. Wstąpił do harcerstwa w 1922 r. członek drużyny przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach, drużynowy Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Żwirki i Wigury w Ochojcu, Drużyny Harcerskiej – Męskiej im. J. Piłsudskiego w Mysłowicach. Uczestnik obozu szkoleniowego na Buczu.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

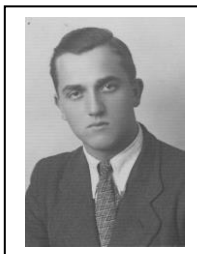
GLEŃ LEOPOLD,

W 1933 drużynowy I Drużyny Harcerzy przy Państwowym Gimnazjum im. A. Asnyka – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GOLENIOWSKI STANISŁAW,

Więzień KL Auschwitz nr 7573, KL Ravensbrück nr 9771.

Urodzony w 1921 r. w Sanoku. Do szkoły podstawowej a później gimnazjum i liceum uczęszczał w Bielsku-Białej. Do ZHP wstąpił w 1933 r. w Szkole im. T. Kościuszki w Białej. W tym też roku złożył przyrzeczenie harcerskie. Dalszą działalność prowadził już w Gimnazjum i Liceum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. Był

uczestnikiem Jubileuszowego zlotu w Spale. Na tydzień przed wybuchem wojny, został przydzielony do służby wartowniczej w gimnazjum i pełnił tę służbę do 2-go września 1939 r.

Za działalność konspiracyjną został aresztowany dnia 18.12.1940 r. i przewieziony do KL Auschwitz, gdzie zarejestrowany został jako więzień nr obozowy 7573. Przebywał w obozie do sierpnia 1944 r., pracując w 1940-1941 r. w komandzie „Bauchhoff” i DKW. W 1941-1942 w IG Farbenindustrie, „Bunawerke” w Dworach k/Oświęcimia. W tym też okresie zachorował na tyfus plamisty, ale dzięki troskliwej opiece współwięźniów wyzdrowiał (wrócił do pracy w DAW). W sierpniu 1944 r. przekazany został transportem zbiorowym do KL Ravensbrück. Otrzymał tam nr 9771. Zbiegł z transportu ewakuacyjnego pod koniec kwietnia 1945 r., a po zakończeniu wojny wrócił do Bielska.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - pracował do 1981 r. w Zakładzie „Befared” i stamtąd przeszedł na emeryturę. W roku 1986 został odznaczony „Krzyżem Oświęcimskim”.

Bibliografia: wg dostarczonego życiorysu.

GONDEK JANINA,

W 1939 r. drużynowa I Gromady Zuchowej „Muchomorki” przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GORĄCZKO IRENA,

W latach 1925-29 drużynowa I Drużyny Harcererek im. M. Konopnickiej przy Szkole Wydziałowej w Bielsku. Drużynowa założonej 23.11.1931 r. I Drużyny Żeńskiej im. Emilii Plater przy Szkole Powszechnej nr 4 w Czechowicach.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GORĄCZKO MARIA,

W 1928 drużynowa 1 Drużyny Harcerskiej Żeńskiej przy Gimnazjum Polskim w Bielsku

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GOSZYK HELENA,

Od listopada 1938 do 1939 r. drużynowa III Gromady Zuchowej „Krasnoludki” przy Szkole Powszechnej w Straconce.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GÓRAL BOLESŁAW,

W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik jubileuszowego Zlotu ZHP w Spale. Z chwilą rozpoczęcia się okupacji hitlerowskiej jako członek Pogotowia Harcerzy po utworzeniu harcerskiego podziemia antyhitlerowskiego, należał do grupy łączników i wraz z bratem Tadeuszem należał do Szarych Szeregów. Od kwietnia 1946 r. drużynowy 19 Drużyny Harcerskiej im. J. Poniatowskiego w Bielsku, kierownik kursu w grupie instruktorów szkoleniowych w 4 Drużynie Lotniczej. Harcerz Orli.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GÓRECKA WANDA,

W 1925 r. zostaje pierwszą drużynową I Drużyny Harcerskiej Żeńskiej im. Emilii Plater w Białej przy prywatnym Seminarium Nauczycielskim. W 1927 r. drużynowa Drużyny Harcerzek im. Emilii Plater w Białej Krakowskiej przy Seminarium Nauczycielskim.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GROHMAN MARIAN,

W kwietniu 1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. J. Poniatowskiego przy Szkole Podstawowej Nr 5 w Bielsku. Harcerz Orli.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GROHMAN MIECZYŚLAW,

W 1931 r. organizator i drużynowy Drużyny Harcerzy im. Józefa Londzina przy Szkole Powszechnej w Jasienicy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GRYGIEL JÓZEF,

Od kwietnia 1946-1948 r. drużynowy 23 Drużyny Harcerzy im. Jana Kilińskiego w Mesznej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GRYGIERCZYK ZDZISŁAW ZBIGNIEW,

Urodzony 28.03.1927 r. w Dziedzicach. Wstąpił do harcerstwa w marcu 1938 r., należał do 1939 r. do I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina w Dziedzicach. W kwietniu 1941 r. wywieziony na przymusowe roboty rolne do Niemiec. Po powrocie z Niemiec zaangażował się w pracę przy remoncie i porządkowaniu „Domu Harcerza”. W 1945 r. wstąpił do I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. M. Łaszczoła w Dziedzicach. Pełnił dyżury na dworcu kolejowym i w Państwowym Urzędzie Repatriacyjnym, przy obsłudze rodaków powracających do kraju. W tymże 1945 r. zastępowy oraz przyboczny, w 1946 r. wódz Gromady Zuchowej przy Drużynie Harcerskiej im. M. Łaszczoła.

Bibliografia: Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania*.

GRYGIERZEC ANTONI,

W 1933 r. drużynowy I Drużyna Harcerzy w Bestwinie – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GRYZEŁKO WŁADYSŁAW,

W latach 1932-1933 r. organizator i wódz Gromady Zuchowej „Orleń” przy Drużynie Harcerzy w Szkole Ćwiczeń – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

GRZBIELA ZBIGNIEW,

Urodzony 20.09.1930 r. w Katowicach. Uczęszczał do szkół powszechnych w Chorzowie, Tarnowskich Górach i Krakowie. Następnie uczył się w gimnazjum i liceum w Krakowie i Bielsku. Studia wyższe kontynuował w Politechnice Śląskiej – Wydział Chemiczny. Przebieg pracy zawodowej: 1949 r. Państwowe Zakłady Przemysłu Wełnianego w Bielsku-Białej, 1955 r.

Zakłady Chemiczne „Oświęcim”, 1955-1963 r. Bielskie Zakłady Przemysłu Tłuszczowego, 1963-1998 r. Instytut Gospodarki Wodnej, IMGW, Instytut Kształtowania Środowiska, Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych.

Przebieg służby harcerskiej: Wstąpił w szeregi harcerzy we wrześniu 1945 r. do I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. T. Kościuszki przy Państwowym Liceum i Gimnazjum Męskim w Bielsku. Przyrzeczenie harcerskie składał 16.02.1946 r. W okresie 1947-1948 r. drużynowy I Ogólnogimnazjalnej Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki w Bielsko.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1957 r. członek Komendy Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białej – Referat Pracy Drużyn. Pełnione funkcje: przyboczny 1946-1948 r., drużynowy 1948-1949 r. członek Komendy Hufca w 1949 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

HANKUS EMIL,

W latach 1945-49 współorganizator, zastępowy i przyboczny 4 Lotniczej Drużyny Harcerskiej im. Gen. Orlicz-Dreszera w Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

HERNAS FRANCISZEK,

W okresie 1947-48 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Lipniku. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1957 r. członek Komendy Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białej – Komisja Rewindykacyjna.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

HOCZEK JÓZEF,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 3 Drużyny Harcerzy im. Wł. Warneńczyka w Czechowicach-Lipowcu.

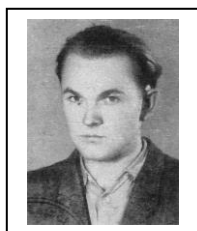
Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

HULBÓJ ANNA,

W sierpniu 1939 r. wyróżniła się m.in. w ramach pełnienia dyżurów Pogotowia Harcerek w punkcie sanitarnym w Gimnazjum Św. Hildegardy w Białej Krakowskiej. Od pierwszych dni rozpoczęcia się okupacji hitlerowskiej współpracowała z grupą konspiratorów męskich z Szarych Szeregów.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

JANIK BRONISŁAW,

Urodzony 18.11.1922 r. w Dziedzicach, syn Jana i Rozalii. Od 1929 r. uczęszczał do Publicznej Szkoły Powszechnej w Dziedzicach. Od 1935 do września 1939 r. uczeń Państwowego Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Bolesława Chrobrego w Pszczynie (kontynuowanie nauki przerwały wydarzenia wojenne). W 1936 r. wstąpił do ZHP do II Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina w Dziedzicach. Po kursie Wodzów Gromad Zuchowych w Brennej został drużynowym gromady zuchowej przy II Drużynie Harcerskiej im. ks. J. Londzina w Dziedzicach.

W latach okupacji hitlerowskiej 1939-45, zaangażował się w działalność konspiracyjną jaką uprawiali harcerze w Dziedzicach (był łącznikiem w Narodowych Siłach Zbrojnych N.S.Z. – która to organizacja przedłużyła swoją aktywność do 1946 r.). W 1940 r. został przez Niemiecki Urząd Pracy – Arbeitsamt, skierowany do pracy w Metalvalzwerke-Dzieditzter (Walcowni Metali w Dziedzicach) gdzie pracował przez cały okres okupacji. W 1945 r. reaktywował I Drużynę Harcerską im. ks. J. Londzina w Dziedzicach. Od czerwca 1945 r. do 15.06.1946 był pracownikiem PKP i w tymże 1946 r. został przybocznym komendanta Hufca Bielskiego Leona Łaciaka. Aresztowany 15.06.1946 r. przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bielsku, za kontakty z nielegalną organizacją Narodowych Sił Zbrojnych gdy w okresie 1944 r. pełnił funkcję łącznika. Skazany na trzy lata pozbawienia wolności i dwa lata pozbawienia praw obywatelskich, osadzony w więzieniu w Katowicach na Mikołowskiej. Po rocznym pobycie w więzieniu został zwolniony na mocy amnestii w marcu 1947 r.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – od 1951 r. uczęszczał do Technikum Mechanicznego w Głucholazach, gdzie otrzymał świadectwo dojrzałości jako technik-technolog. Od 1.06.1954 r. pracował w Fabryce Armatur w Głucholazach, a od listopada tegoż roku w Zakładach Produkcji Części Zapasowych Urządzeń Energetycznych w Mikołowie. Od stycznia 1961 podjął pracę w Przedsiębiorstwie Państwowym – Rafineria Nafty w Czechowicach-Dziedzicach, gdzie pracował do przejścia na emeryturę 18.11.1982 r. Był członkiem Hufcowej Komisji Historycznej w Czechowicach-Dziedzicach oraz członkiem Kręgu Seniora. Wyróżniony przyznaniem Honorowej Odznaki Przyjaciół Harcerstwa przez komendanta Chorągwi Katowickiej. Odszedł na wieczną wartę 4.06.2002 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

JANIK EDWARD, pseud. „Zych”,

Urodzony 10.05.1910 r. w Rzeszowie, gdzie ukończył szkołę powszechną. Do gimnazjum uczęszczał w Bielsku. W 1925 r. był współzałożycielem harcerstwa w Bielsku. W 1928 r. organizator i drużynowy „Czarnej Czwórki” przy Domu Polskim w Bielsku. W 1929 r. uczestniczył w „Zlocie Narodowym” w Poznaniu. W 1930 r. otrzymał stopień harcerza orlego. W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik jubileuszowego obozu złotowego ZHP w Spale.

Służbę wojskową odbywał w Warszawie i tam zastał go okres okupacji hitlerowskiej. Zaangażował się w działalność w AK, uczestnik powstania warszawskiego.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – po powrocie do Bielska-Białej, w roku 1956 r. kierownik Harcerskiej Służby Informacyjnej w Komendzie Hufca Beskidzkiego, równocześnie drużynowy 13 Drużyny Harcerskiej przy Szkole Podstawowej nr 1 w Bielsku-Białej, komendant podobozu na obozie w Białej Górze, organizator Zlotu w Gliwicach. W latach 1956-1960 aktywnie działał w Komendzie Hufca Beskidzkiego pełniąc funkcję kierownika Harcerskiej Służby Informacyjnej. Odszedł na wieczną wartę 12.12.2001 w wieku 91 lat.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

JANIK STANISŁAWA,

Urodzona 22.11.1916 r. w Dziedzicach, córka Jana i Rozalii. W 1933 r. przyboczna I Drużyny Harcerki im. Marii Konopnickiej

przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach. W 1938 r. drużynowa (założonej w 1932 r.) Gromady Zuchowej przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach, członkini Pogotowia Harcerek. Prowadziła punkt sanitarny oraz została wyznaczona do obsługi punktu obserwacyjnego w Urzędzie Gminnym w Dziedzicach. Odeszła na wieczną wartę po ciężkich przeżyciach 7.05.1941 r.

Bibliografia: Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów zhp w czechowicach-dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 10.

JANKOWSKA-PISKORZ MARIA,

Urodzona 2.02.1915 r. w Żywcu, córka Juliana i Luizy z d. Havranek. Ukończyła szkołę powszechną w Białej Krakowskiej w 1929 r., a następnie 3-letnią Państwową Szkołę Handlową w Białej, uzyskując maturę w 1934 roku. W 1930 r. wstąpiła do III Drużyny Harcerskiej Żeńskiej im. Emilii Plater przy 3-letniej państwowej szkole w Białej i w tym samym roku w lipcu została wysłana na kurs zastępowych w Jachówce.

W 1931 r. pierwsza drużynowa Drużyny Harcerek przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Białej Krakowskiej. Po ukończeniu szkoły rozpoczęła pracę zawodową w Zakładach „Lenko”, gdzie pracowała do 1937 r. W 1939 r. przyboczna w III Żeńskiej Drużynie Harcerskiej im. Marii Konopnickiej przy Państwowej Szkole Handlowej (szkoła zawodowa) w Białej Krakowskiej. W okresie okupacji pracowała fizycznie, m.in. w fabryce obuwia „Bata” w Chełmku. W 1945 r. rozpoczęła pracę w sekretariacie Ligi Kobiet, a następnie w innych instytucjach i zakładach pracy (Ubezpieczalnia Społeczna, Okręgowa Dyrekcja FWP, Zakłady Energetyczne) w Bielsku-Białej.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – od 1956 r. wróciła do czynnej pracy w ZHP jako instruktor Hufca Beskidzkiego. W 1958 r. została mianowana podharcemistrzynią. W tym czasie prowadziła drużynę artystyczną w Bielsku-Białej i była członkiem Ogólnopolskiej Drużyny Instruktorskiej o specjalności artystycznej „Waganci”. Od 1959 r. zaczęła pracować z młodzieżą jako instruktor kulturalny. Prowadziła Międzyzakładowy Dom Kultury Przemysłu Spożywczego, pracowała w Poradni Kulturalno-Oświatowej Powiatowego Prezydium Rady Narodowej, była instruktorem kulturalno-oświatowym w Górniczym Ośrodku Turystyki i Sportu „Zagroń” w Szczyrku. W celu uzyskania odpowiednich kwalifikacji, w 1962 r. ukończyła 3-letnie Studium Kulturalno-Oświatowe W.O.K.O. w Katowicach na Wydziale Teatralnym. Od 1974 do 1992 r. pracowała w Miejskiej, a następnie Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Bielsku-Białej, prowadząc samodzielny referat kultury i będąc odpowiedzialną za całokształt imprez kulturalnych organizowanych dla miasta i województwa. W latach osiemdziesiątych została członkiem Kręgu Seniora i Chorągwianej Komisji Historycznej, w której pracach również brała udział, wspomagając także imprezy organizowane przez instruktorów ZHP. Odeszła na wieczną wartę 28.11.1993 r. w Bielsku-Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

JANUSZ-HOLC JANINA,

Urodzona 23.11.1913 r. w Dziedzicach. Nauczycielka. Wstąpiła w szeregi harcerstwa w 1927 r. W 1933 r. drużynowa III Żeńskiej Drużyny Harcerskiej przy Szkole Zawodowej Żeńskiej Macierzy Szkolnej w Bielsku. W czerwcu 1931 r. uczestniczka Zlotu Skautów Słowiańskich w Pradze. W zlocie tym wzięło udział 332 harcerek z Polski, komendantką była hm. Jadwiga Lindnerówna. Od 1933-1937 r. drużynowa Drużyny Harcerskiej Żeńskiej przy Seminarium Gospodarczym w Krakowie.

W roku 1935 uczestniczka Zlotu Jubileuszowego w Spale. W 1939 r. ponownie drużynowa III Drużyny Harcerzy przy Szkole Zawodowej Żeńskiej Macierzy Szkolnej w Bielsku. W latach 1945-1946 komendantka Hufca Żeńskiego Dziedzice. W dniu 25.03.1945 r. w Krakowie zostało odwołane Pogotowie Harcerskie. Pomimo tego harcerstwo Czechowic i Dziedzic włączyło się spontanicznie do akcji pomocy na rzecz rodaków powracających do kraju. W dniu 12.05.1945 r. drużynowe na czele z Janiną Janusz (ówczesną hufcową Hufca Żeńskiego) otoczyły opieką pierwsze transporty z repatriantami i byłymi więźniami obozów koncentracyjnych. Odeszła na wieczną wartę 22.05.1997 r.

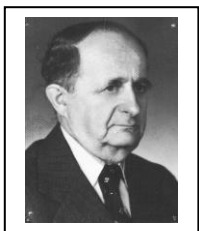
Bibliografia: Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania*; Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

JAREK WŁADYSŁAW,

Pełniejsze dane biograficzne przy opracowaniu o Harcerskiej Spółdzielni „Beskid”.

JELEŚNIAŃSKI FRANCISZEK, pseud. „Tarnina”,

Więzień KL Mauthausen-Gusen,

Urodzony 23.12.1914 r. w Kamienicy k. Bielska. Już jako uczeń polskiej szkoły w 1925 r. wstąpił do III Drużyny Harcerzy im. K. Pułaskiego, później został członkiem IV Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego w Bielsku. W latach 1932-1935 pełnił funkcję drużynowego I Drużyny Harcerzy im. J. Sobieskiego w Mikuszowicach Śląskich. W 1937 r. został powołany do wojska, wcielony do 3 Pułku Strzelców Podhalańskich w Bielsku i skierowany na kurs podoficerów Szkoły Łączności w Toruniu.

W stopniu plutonowego z plutonem łączności 3 PSP odbył kampanię wrześniową. We wrześniu 1939 r. dostał się do niewoli, z której udało mu się zbiec i wrócić do domu. W listopadzie 1939 r. zaangażował się w działalność konspiracyjną w organizacjach: Służba Zwycięstwu Polski, ZWZ – Szare Szeregi. W konspiracji działało także jego rodzeństwo Walenty, Rudolf oraz Maria. Rudolf został aresztowany i osadzony w KL Mauthausen-Gusen. Franciszek zajmował się kolportażem gazetek „Dobosz” (otrzymywanych od Józefa Drożdża) oraz zbieraniem środków na pomoc dla rodzin aresztowanych Polaków. We wrześniu 1940 r. został skierowany do obozu pracy przymusowej w Blechhammer w Kędzierzynie, gdzie przebywał do stycznia 1945 r. W marcu 1941 r. pod ps. „Tarnina” nawiązał kontakt z dowódcą obwodu ZWZ/AK obszaru Racibórz-Koźle ps. „Adam Reyski”, „Adam Krwawnik”. Otrzymał zadanie zorganizowania grupy

oporu w tym obozie pracy, by przeprowadzać akcje sabotażowo-dywersyjne, rozpoznanie lokalizacji artylerii przeciwlotniczej i balonów zaporowych, dostarczać informacje o nowo uruchamianych obiektach fabrycznych, zaś po bombardowaniach fabryki grupy oporu wykonywały dokładne opisy, które jako dowódca oddziału (grup oporu) dostarczał do obwodu ZWZ/AK. Po powrocie do Bielska w lutym 1945 r. podjął pracę w Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Mikuszowicach Śl. (kierownik referatu finansowo-budżetowego), następnie w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Bielsku

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – od 1960 r. był pracownikiem Bielskich Zakładów Graficznych skąd przeszedł na emeryturę w 1977 r. Był jednak bardzo aktywnym instruktorem Komendy Hufca Beskidzkiego ZHP od 1945-1977 r. Prowadził działalność finansowo-gospodarczą hufca. Odpowiadał za nagłośnienie imprez harcerskich i sportowych, zdobywał sprzęt, służący do szkolenia drużyn łącznościowych, szkolił kadrę dla drużyn harcerskich, opracował system łączności hufca z drużynami, organizował łączność telefoniczną na imprezach i obozach harcerskich. W latach 1960-1977 pełnił obowiązki przewodniczącego komisji inwentaryzacyjnej Hufca. Działał w Kręgu Seniora i Komisji Historycznej Hufca, włączył się w urządzenie Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego. Za wzorową pracę zawodową i społeczną wyróżniony został: listem GK ZHP w 1975 r., a w czasie obchodów 50-lecia Hufca z rąk Naczelnika ZHP otrzymał Krzyż Za Zasługi dla ZHP. Inne funkcje społeczne to: w Miejskim Kole ZBoWiD „Południe” był sekretarzem, w 1977 r. wszedł w skład Komitetu Fundacji Sztandaru dla ZBoWiD w Bielsku-Białej, w Zarządzie Wojewódzkim ZBoWiD był archiwistą oraz pomagał w pracach biurowych Zarządu. Odszedł na wieczną wartę 18.05.1993 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

JĘDRZEJKIEWICZ STANISŁAW,

W 1936 r. organizator i drużynowy VI Drużyny Harcerzy im. Jana Kilińskiego – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

JONKISZ MAREK,

W 1933 r. organizator i drużynowy IV Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki przy Szkole Powszechnej w Białej – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

JOŃCZY WŁADYSŁAW,

W okresie 1946-48 drużynowy 12 Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

JURZAK STEFANIA,

Urodzona 4.08.1924 r. Drużynowa I Drużyny Harcerek im. Królowej Kingi przy Szkole Powszechnej w Mikuszowicach (założonej 25.05.1945 r.)

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

JURZAK WŁADYSŁAW,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 7 Drużyny Harcerzy im. Jana III Sobieskiego na Leszczynach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KALICIŃSKA JANINA,

Nauczycielka, w latach 1934-39 drużynowa Drużyny Harcerzek im. Elizy Orzeszkowej oraz Gromady Zuchowej „Pszczółki” przy Szkole Powszechnej w Dankowicach – Hufiec Harcerzek Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; Krystyna Wójcicka *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

KAMIŃSKI WŁADYSŁAW,

W 1934 r. organizator Drużyny Harcerzy przy Szkole Ćwiczeń w Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KANTOR BOLESŁAW,

Urodzony 4.05.1929 r. w Dziedzicach. Od 1946 r. członek I Drużyny Harcerskiej im. M. Łaszczoła w Czechowicach-Dziedzicach, w 1948 r. pracował w Podhufcu, następnie w Hufcu w charakterze instruktora grupy kwatermistrzowskiej. Stopień instruktorski – harcmistrz.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KASPERLIK KAZIMIERZ,

W kwietniu 1945 r. drużynowy Gromady Zuchów przy Drużynie Harcerzy im. J. Mrozika w Kamienicy – Beskidzki Hufiec Harcerzy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KASPERLIK STEFANIA,

W 1929 r. przyboczna w I Drużynie Harcerskiej Żeńskiej im. Marii Konopnickiej przy Gimnazjum w Bielsku – Hufiec Harcerzek Bielsko.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KLIMCZAKÓWNA J.,

Nauczycielka. W 1933 r. przyboczna II Żeńskiej Drużyny Harcerzek im. Emilii Plater w Czechowicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli; Krystyna Wójcicka *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

KLIŚ WIKTORIA,

Członkini Szarych Szeregów w okresie okupacji hitlerowskiej. Organizowała pomoc dla więźniów z obozu koncentracyjnego w Auschwitz-Birkenau. Polegało to na organizowaniu paczek żywnościowych, lekarstw, odzieży i przekazywaniu do „punktu przejmowania paczek” w domu harcerki Dylak-Zielinkowej Ernestyny w Oświęcimiu.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KLUSKA MIECZYŚLAW,

W okresie 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. St. Żwirki w Czechowicach-Silesia.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KŁOSIEWICZ KRYSTYNA,

Urodzona 18.03.1925 r., drużynowa założonej 20.05.1945 r. I Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Buczkowicach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KMIECIK BARBARA,

Urodzona 28.09.1929 r. w Krakowie. W szeregi harcerskie wstąpiła 2.10.1945 r. należąc do II Drużyny Żeńskiej im. E. Plater „Kolejowej” w Dziedzicach. Funkcje pełnione w drużynie to: w 1947 r. zastępowa, w 1948 r. przyboczna, w okresie 1949-1950 drużynowa przy Szkole Podstawowej nr 4 w Czechowicach.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w 1995 r. pełniła funkcję sekretarza Komitetu Organizacyjnego Odbudowy Zbiorowej Mogiły Pomordowanych w II Wojnie Światowej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KOBIELA ZDZISŁAWA,

Urodzona 21.04.1931 r. w Bielsku. Podczas okupacji hitlerowskiej zajmowała się dostarczaniem leków dla więźniów obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu do punktu kontaktowego – mieszkania Marceli Szczotki w Brzeszczach, tajne nauczanie u druhny Wandy Mrózek. Wstąpiła do harcerstwa w kwietniu 1945 r. Była w drużynach: 1945 do 1946 r. Drużyna Żenska im. Królowej Jadwigi, od 1946-1949 Drużyna im. E. Orzeszkowej. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - od 1957-1965 r. drużynowa Drużyny Żeńskiej im. E. Plater – „Kolejowa” w Czechowicach-Dziedzicach.

Przez okres 8 miesięcy 1957 roku pełniła obowiązki drużynowej: I Drużyny Żeńskiej o specjalności sanitarnej przy Szkole Podstawowej nr 7 i Liceum Ogólnokształcącym, Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej nr 4 o spec. radiowo telegraficznej, oraz zastępu przy Technikum Hutniczym – zastęp artystyczny. W latach 1990-1992 r. zorganizowała i prowadziła drużynę Nieprzetartego Szlaku. W latach 1994-1997 przewodnicząca Komitetu Odbudowy Zbiorowej Mogiły Pomordowanych w II Wojnie Światowej w Czechowicach-Dziedzicach.

W styczniu 1994 r. organizatorka Spotkania Pokoleń Harcerskich. Od 1984 r. przewodnicząca Hufcowej Komisji Historycznej w Czechowicach Dziedzicach. Odznaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi, Harcerska Służba Ziemi Śląskiej, Harcerska Służba Ziemi Beskidzkiej, Srebrny Krzyż Zasługi dla ZHP, Odznaka za zasługi dla Chorągwi, Honorowy Tytuł „Senior ZHP”.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KOCUREK KAZIMIERZ,

Urodzony 28.02.1921 r. w Białej Krakowskiej. W szeregi harcerskie wstąpił 6.09.1935 r. do III Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Żwirki i Wigury w Białej Krakowskiej. Przyrzeczenie złożył 13.07.1937 r., a dnia 9.04.1938 r. został

przydzielony do Kręgu Starszoharcerskiego „Orla Brać” w Białej Krakowskiej. Stopień harcmistrza uzyskał w 1961 r. W 1939 r. ukończył Państwową Szkołę Handlową. Od 28.08.1939 do 15.10.1939 r. pracował w sztabie Pogotowia Harcerskiego.

Brał udział w kampanii wrześniowej tak jak inni harcerze z Bielska – wpraw pomagając w utrzymaniu obrony w Bielsku i Białej, Krakowie, a potem wraz z wojskiem wycofując się pod naporem wroga do Chełma Lubelskiego. Od 1939 r., po utworzeniu harcerskiego podziemia antyhitlerowskiego, należał do grupy łączników – współpracował z Władysławem Jarkiem, był członkiem nielegalnej organizacji Polskie Siły Zbrojne i ZWZ a po jej reorganizacji - „Szarych Szeregów” podlegających AK. Czynnie działał także w tajnej pracy drużyny harcerskiej „Orla Brać”. Po wyzwoleniu w 1945 r. przystąpił do współorganizowania Komendy Hufca Harcerskiego w Bielsku-Białej i zakładania drużyn harcerskich. Równocześnie prowadził Referat Finansowo-Gospodarczy przy Komendzie Hufca (od 18.03.1945 do 31.08.1948 r.). Od 16.05.1945 do 15.12.1945 r. założył i prowadził VIII Drużynę Harcerską przy Szkole Podstawowej nr 9 im. T. Kościuszki w Białej. Po podziale Hufca na Bielsko i Białą Krakowską, nadal pracował w Komendzie Hufca prowadząc Referat Finansowo-Gospodarczy.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1957 r. został drużynowym Drużyny Harcerzy przy Technikum Ogrodniczym w Bielsku-Białej. Odszedł na wieczną wartę po długotrwałej i ciężkiej chorobie w dniu 22.03.1976 r.

Bibliografia: *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 126, 127; *Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej*.

KOCZUR ANNA,

W 1939 r. drużynowa II Gromady Zuchowej „Leśne Duszki” przy Szkole Powszechnej w Lipniku.

Bibliografia: *Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej*.

KONIOR DANUTA,

Urodzona 6.08.1927 r., drużynowa założonej 29.04.1945 r. I Drużyny Harcerek im. Curie Skłodowskiej przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach.

Bibliografia: *Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej*.

KONOPACKA MARIA z d. MYKIETYN,

Urodzona 10.07.1919 r. w Dolinie, woj. stanisławowskie, córka Józefa i Franciszki z d. Ropek. W latach 1926-1930 uczęszczała do Szkoły Powszechnej w Dolinie. Następnie rozpoczęła naukę w Gimnazjum im. Zygmunta Krasińskiego w Dolinie i zdała maturę w 1938 r. Przez rok studiowała polonistykę na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Do ZHP wstąpiła w 1933 r. do I drużyny im. Królowej Jadwigi, przy gimnazjum w Dolinie.

W 1934 r. uczestniczyła w kursie dla zastępowych. Od 1934 r. przez około rok była zastępową, następnie do 1937 r. przyboczną. W 1935 r. brała udział w jubileuszowym zlocie ZHP w Spale. W lipcu 1937 r. była na kursie drużynowych, gdzie rozpoczęła próbę na drużynową. W okresie 1937-1938 r. była drużynową tej samej drużyny gimnazjalnej. Po wyjeździe na studia do Lwowa, należała do kręgu

starszoharcerskiego. Po wybuchu wojny przebywała w Dolinie, gdzie zaangażowała się w akcję dożywiania żołnierzy jadących na front, w pomoc ludności cywilnej uciekającej na wschód przed wojskami niemieckimi. Kilkakrotnie przeprowadzała grupy młodzieży przez granicę polsko-węgierską. Po zajęciu Lwowa przez Armię Radziecką kontynuowała do czerwca 1941 r. studia polonistyczne. W lecie 1942 r. zaangażowała się w działalność konspiracyjną w AK, była łączniczką, przewoziła prasę konspiracyjną ze Stryja do Doliny i do Stanisławowa. Od marca do lipca 1944 r. rozprawiała broń służącą do obrony przed bandami ukraińskimi. Od września 1945 r. tj. od chwili repatriacji do Polski, początkowo mieszkała w Chabówce, a następnie od stycznia 1946 r. w Bielsku, gdzie pracowała przez pół roku jako nauczycielka w Szkole Nr 6 w Bielsku-Aleksandrowicach. Po przyjeździe do Bielska na stałe, od 1946 do 1947 r. prowadziła VII Drużynę Harcerek im. Emilii Plater przy Szkole Nr 6 w Aleksandrowicach. Działała aktywnie w Komendzie Hufca Harcerki w Bielsku jako skarbnik w okresie od października 1946 do sierpnia 1949 r. W 1946 r. prowadziła kurs zastępowych w Kętach. W 1947 r. była komendantką obozu Hufca w Korbielowie. Od 1947 do 1949 r. była przyboczną Hufcowej i prowadziła referat gospodarczy. W 1949 r. była zastępcą komendantki obozu Hufca w Kiszku nad morzem, pełniąc równocześnie funkcję księgowej. W 1949 r. zrezygnowała z pracy w harcerstwie.

W uzupełnieniu części życiorysu po 1949 r. – od października 1946 r. do listopada 1952 r. pracowała w Narodowym Banku Polskim w Bielsku. Od 1952 do 1980 r. pracowała w Zakładach Przemysłu Wełnianego im. St. Bularza w Bielsku w księgowości, skąd przeszła na emeryturę. Po reaktywowaniu ZHP powróciła w 1957 r. do pracy w hufcu. W tym samym roku prowadziła referat gospodarczy na obozie w Białej Górze. W 1958 r. została mianowana kwatermistrzem hufca i w tym charakterze działała do końca 1964 r. W 1962 r. uzyskała stopień harcistrzyni. Od 1965 r. przestała pracować w Komendzie Hufca Bielsko. Była czynnym członkiem Kręgu Seniora przy Komendzie Hufca w Bielsku-Białej. Odeszła na wieczną wartę 25.04.1986 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KOŁODZIEJ EUGENIA - po zamążpójściu DUDA,

Urodzona 2.11.1928 r. Wstąpiła do harcerstwa w 1938 r. – do gromady zuchowej. Przysięgła harcerską składała w 1945 r. Posiada stopnie harcerskie: ochotniczka, tropicielka, pionierka. W okresie 1938-1939 Gromada zuchowa „Czerwone kapturki” w Dziedzicach. Po wyzwoleniu, w latach 1945-1949 zastępowała w I Drużynie Żeńskiej im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobeli.

KOPEĆ DANUTA z d. GIL,

Urodzona 18.07.1923 r. drużynowa Drużyny Zuchowej przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach od 1933 do 1939 r.

Bibliografia: Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania*.

KOPEĆ JERZY,

Urodzony 22.01.1930 r. w Bydgoszczy. Do harcerstwa wstąpił 10.07.1945 r. i należał do I Drużyny Harcerzy im. M. Łaszczoła

w Dziedzicach natomiast od 1948 r. do VIII Drużyny Harcerzy im. P. Stalmacha w Czechowicach-Dziedzicach. W roku 1948 został przybocznym a od 1949 r. drużynowym.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KORZEC EDWARD,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 22 Drużyny Harcerzy im. A. Mickiewicza w Buczkowicach.

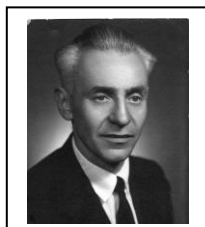
Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KORZENIOWSKA WANDA,

W 1946 r. drużynowa XI Drużyny Harcerki przy Szkole Podstawowej w Czechowicach-Lipowcu.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KOSSOWSKI ZBIGNIEW, pseud. „Brat”,

Urodzony 29.08.1913 r. w miejscowości Żużel pow. Sokół woj. lwowskie. W 1925 r. po ukończeniu szóstej klasy szkoły powszechnej został przyjęty do 1-go Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego w Jarosławiu. Po ukończeniu trzech klas przeniósł się do Seminarium Nauczycielskiego w Sokalu. Do ZHP wstąpił w 1932 r. w Sokalu – pełnił funkcję zastępowego, przybocznego i drużynowego do 1939 r.

Po rozpoczęciu się okupacji hitlerowskiej, nie mogąc pracować jako nauczyciel, pracował jako robotnik leśny w Moszkowie do 1941 r. Do roku 1942 pracował przy rozbiórce terpentynarni „Wanda” w Krystynopolu, gdzie jako członek organizacyjnej grupy AK przeprowadzał akcje sabotażowe – niszcząc i uszkadzając maszyny, które w wyniku rozbiórki zakładu miały być wywiezione do Niemiec. W tym też 1942 r. przeniósł się do Lwowa, gdzie otrzymał posadę kasjera w składzie papieru Firmy R. Aleksandrowicz. Tam wstąpił do AK i wraz z bratem Tadeuszem ps. „Sęp” wykonywali dla potrzeb organizacji zapalniki do granatów. Ze Lwowa przeniósł się do Tarnowa i pracował tam do końca 1944 r. jako zastępca kierownika technicznego w Firmie „Terrst”. Po wojnie – w 1945 r. otrzymał posadę p. o. kierownika Szkoły w Ropie k/Gorlic, a od 1946 r. przeniósł się do Bielska gdzie studiował w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Bielsku – kończąc je w 1948 r. Po studiach otrzymał pracę kreślarza a następnie konstruktora w Szybowcowym Zakładzie Doświadczalnym w Bielsku-Aleksandrowicach (gdzie pracował do 1962 r.). W tym Zakładzie w latach 1948-1949 istniał dobrze prosperujący Harcerski Klub Modelarstwa Szybowcowego, którego był aktywnym członkiem.

W uzupełnieniu harcerskiej części życiorysu, po 1949 r. - od 1956 r. do września 1981 r. wykonywał obowiązki instruktora Międzyzakładowego Domu Kultury Włókniarzy w Bielsku, prowadził też pracownię fotograficzną w Szkole ZPW im. St. Bularza oraz Hufcu Beskidzkim. Od września 1984 r. pracował w charakterze

wykładowcy w Studium Nauczycielskim w Bielsku-Białej. Odszedł na wieczną wartę 16.01.2003 r.

Bibliografia: Biogram oparty o opracowanie hm. Ewy Kossowskiej.

KOUTNY WIESŁAW,

Urodzony 4.12.1927 r. w Żywcu. Wstąpił do harcerstwa 20.05.1936 r. Przynależność: od 20.05.1936 r. Męska Drużyna Harcerska im. ks. J. Londzina w Dziedzicach, od 1945 r. I Drużyna Męska im. M. Łaszczoka. Po wojnie był jednym z tych aktywnych młodych ludzi, którzy zaangażowali się w odbudowę harcerstwa w Dziedzicach. W drużynach pełnił funkcje: zastępowego, przybocznego. Brał udział we wszystkich przedsięwzięciach drużyny, do której należał.

W 1941 r. aby uniknąć wywiezienia na roboty przymusowe do Niemiec pojechał do Żywca, gdzie pracował w prywatnym zakładzie usługowym. Po powrocie do Dziedzic w 1943 r. pracował także w zakładzie prywatnym.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w 1952 roku został powołany do służby wojskowej, z której został zwolniony w 1957 r. W tym samym roku został Przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej w Czechowicach-Dziedzicach. Pracował też w Ruchu Przyjaciół Harcerstwa przy Komendzie Hufca Beskidzkiego i Chorągwi Beskidzkiej. Odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal 30-lecia PRL, Srebrna i Złota Honorowa Odznaka Ruchu Przyjaciół Harcerstwa, stopień harcerski – Harcerz Orli.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KOWALCZYK ADELAJDA z d. PILARZ,

Urodzona 25.02.1932 r. w Czechowicach. Wstąpiła w szeregi harcerskie 12.05.1945 r. do Drużyny Harcerzek im. Królowej Jadwigi, a od 1946 r. do V Drużyny Żeńskiej im. Elizy Orzeszkowej w Dziedzicach. W 1945 r. uczestniczyła w dyżurach pogotowia harcerskiego na stacji PKP Dziedzice – okazując pomoc i opiekę powracającym do domów więźniom z obozów koncentracyjnych i repatriantom. Funkcje w drużynie – przyboczna administracyjna.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KOWALANKA IRENA,

W 1933 r. przyboczna założonej 24.02.1925 r. I Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Emilii Plater przy Prywatnym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; Krystyna Wójcicka *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

KOZIK WŁADYSŁAW,

Urodzony 26.12.1920 r. Wstąpił do ZHP 15.04.1935 r., przyrzeczenie składał w 1937 r. Stopień harcerski 1939r. harcerz orli. W 1938-1939 r. drużynowy Drużyny Harcerskiej im. Zwirki i Wigury „Kopalnianej”.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KÓZKA EDWARD,

Od 21.05.1945 r. referent żeglarski w Komendzie Beskidzkiego Hufca Harcerzy. Z jego inicjatywy został zorganizowany Harcerski Ośrodek Żeglarski w Porąbce. Stopień - wywiadowca.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KRAUZE MARIA,

Przyboczna założonej w październiku 1925 r. II Drużyny Żeńskiej im. Królowej Jadwigi przy Gimnazjum Realnym w Białej. W 1933 r. drużynowa II Żeńskiej Drużyny Harcerek im. Królowej Jadwigi przy Prywatnym Gimnazjum św. Brygidy w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

KRÓTKI ADAM,

Urodzony 27.01.1918 r. w Lipnicy Górnej. Wstąpił do ZHP w 1927 r., przyrzeczenie harcerskie składał w 1932 r. Stopień - ćwik. W 1936 r. został zastępowym zastępu starszoharcerskiego wodniaków, a w 1938 r. jej przybocznym. W czasie okupacji 1940-1942 wywieziony na roboty przymusowe do Bawarii w Niemczech. W okresie 1942-1945 pracował na kolei w Generalnej Guberni.

W latach 1945-1949 przewodniczący Koła Przyjaciół Harcerstwa.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – oraz od 1957 r. przewodniczący Koła Przyjaciół Harcerstwa Drużyny Kolejowej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KRÓTKI EUGENIUSZ,

Urodzony 9.08.1927 r. w Dziedzicach. Wstąpił do ZHP 20.05.1936 r., przyrzeczenie harcerskie składał w 1939 r. Harcerz Orli. Członek Drużyny Harcerzy ks. J. Londzina w Dziedzicach przemianowanej w 1946 r. na I Drużynę Harcerzy im. Mieczysława Łaszczoka, a od 1948 r. jej drużynowy.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KRYGIEL EWA,

Nauczycielka. Stopień harcerski pionierka. Od 1933 do 1939 r. drużynowa Gromady Zuchów „Jaskółki” przy Szkole Powszechnej w Komorowicach Śląskich. Hufiec Harcerki Bielsko.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KUBAŁA ZOFIA JANINA,

Urodzona 27.12.1929 r. w Białej Krakowskiej. Do 1939 r. ukończyła 3 klasy szkoły powszechnej, w czasie okupacji ukończyła naukę na poziomie podstawowym. Od września 1944 do stycznia 1945 r. pracowała fizycznie u piekarza w Wilkowicach. W latach 1945 do 1950 uczęszczała do Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego Żeńskiego Notre Dame w Bielsku,

zdała maturę w 1950 r. Kontakt z harcerstwem rozpoczyna od 1938 r. – należała do zuchów, od 1945 harcerka, w 1947 r. drużynowa III Gromady Zuchów przy Szkole Podstawowej Nr 3 w Bielsku.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - od 1950 do 1962 pracowała w administracji szpitala w Bielsku-Białej w księgowości. Od 1962-1971 r. pracowała w Komendzie Hufca Bielsko-Biała, pełniąc funkcję z-cy komendanta hufca. Od 1971-1981 r. pracowała w Polskim Czerwonym Krzyżu. W 1982 r. przeszła na rentę inwalidzką. Od 1945 r. działała społecznie w ZHP, w Związku Zawodowym Pracowników Służby Zdrowia (przewodnicząca Rady Zakładowej Szpitala), w Lidze Kobiet – Rada Miejska, TPD przy Zarządzie Miejskim. Z racji pełnionych funkcji w ZHP i PCK, udzielała się społecznie także w innych organizacjach, jak np.: FJN, PTTK, ZMW.

Członek Polskiego Związku Niewidomych, działała społecznie w Zarządzie Koła Terenowego PZN Bielsko-Biała. Członek Kręgu Seniorów ZHP. Odznaczenia: Honorowa Odznaka za Zasługi dla ZHP, Honorowe Odznaczenie PCK IV st., Złoty Krzyż Zasługi, Medal 30-lecia, Zasłużony dla Województwa Katowickiego, Zasłużony dla Województwa Bielskiego, Zasłużony działacz FJN, Srebrna Odznaka Janka Krasickiego, Złota odznaka ZHP.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KUBIESA ELEONORA,

W 1946 r. drużynowa VIII Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej w Wapienicy – Beskidzki Hufiec Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KUCHARSKI ANDRZEJ,

W 1933 r. drużynowy Gromady Starszoharcerskiej im. Lisa Kuli przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim (drużyna kadrowa Hufca). Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KUCZER WŁADYSŁAW,

W kwietniu 1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. M. Zaruskiego przy Szkole Podstawowej Nr 6 w Bielsku – Beskidzki Hufiec Harcerzy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KUĆKA ROMAN,

W okresie 1947-1948 drużynowy 10 Drużyny Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Kozach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KULKA MIECZYŚLAW,

Od kwietnia 1945 r. drużynowy 4 Drużyny Harcerzy im. Żwirki i Wigury przy Kopalni Silesia w Czechowicach – Beskidzki Hufiec Harcerzy.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

KUREK TADEUSZ,

Pełniejsze dane biograficzne przy opracowaniu o Harcerskiej Spółdzielni „Beskid”.

KUROWSKI JÓZEF,

Więzień w okresie okupacji hitlerowskiej.

Urodzony 09.12.1927 r. w Mesznej w rodzinie chłopskiej. Rozpoczął naukę w szkole powszechnej w miejscowości urodzenia, lecz nie skończył nauki na skutek wybuchu wojny. Mając 13 lat został skierowany przez Arbeitsamt do przymusowej pracy w niemieckim gospodarstwie rolnym w Międzyrzeczu. Po dwóch latach tej pracy znaleziono w jego osobistych rzeczach ulotkę o partyzantach, w związku z czym został osądzony i otrzymał wyrok 9-ciu miesięcy więzienia.

Odsiedział tę karę w dwóch ratach w zimowych miesiącach, lecz do końca wojny pracował w/w gospodarstwie. Po wojnie uzupełnił podstawowe wykształcenie w Szkole Podstawowej w Buczkowicach. We wrześniu 1945 r. rozpoczął naukę w 3-letnim Gimnazjum Włókienniczym, a po jego ukończeniu dokształcał się na 2-letnim kursie mistrzowskim w dziedzinie włókiennictwa. Gdy jednak w 1947 r. zmarł mu ojciec, przejął pracę w rodzinnym gospodarstwie rolnym, które było jedynym źródłem na utrzymanie dosyć licznej rodziny. W okresie nauki w gimnazjum wstąpił do ZHP, zaś w 1947 r. został drużynowym Drużyny Harcerzy w Mesznej. Rodowód tej drużyny jest dosyć ciekawy, gdyż harcerstwo w Mesznej zostało powołane do życia w 1912 r. przy Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”. Gdy w roku 1949 nastąpiła reorganizacja harcerstwa w Polsce, Józef Kurowski zaczął działalność w Ludowych Zespołach Sportowych, a pozostali członkowie drużyny organizują się w formę harcerstwa konspiracyjnego.

W uzupełnieniu części życiorysu po 1949 r. – od 1956 do 13.01.1957 r. był szeregowym w Szkole Podstawowej w Mesznej, a od 1967 r. był drużynowym drużyny harcerskiej w tej szkole. Drużynę Harcerską w Mesznej. Wraz z drużyną objął opiekę nad twórczynią harcerstwa żeńskiego w Polsce Olgą Drahonowską-Małkowską zamieszkałą u schyłku życia w Zakopanem. Wychował 3 pokolenia druchów i druhen wiernych prawu harcerskiemu. W ostatnich latach działalności stworzył Krąg Seniora Harcerskiego w Mesznej. Odszedł na wieczną wartość niespodziewanie 13.04.1999 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KUŚ EDWARD,

W kwietniu 1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. S. Rogozińskiego przy Domu Harcerza w Bielsku - Beskidzki Hufiec Harcerzy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KUŚKA ROMAN,

W okresie 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. J. Poniatowskiego w Kozach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KUŚNIERZEWSKA-KABATOWA IRENA, pseud. „Lilka”,

Urodzona 1.07.1911 r. w Oświęcimiu. Szkołę powszechną ukończyła w miejscu urodzenia, a następnie uczyła się w Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej, które ukończyła w 1930 r. W seminarium wstąpiła do ZHP i w latach 1923-1930 była drugą drużynową I Drużyny Harcerskiej im. E. Plater przy Żeńskim

Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej. Po egzaminie dojrzałości rozpoczęła pracę w szkolnictwie podstawowym w Łaziskach Górnych, a po trzech latach w Mikołowie. Jesienią 1936 r. została przeniesiona do Kuratorium Szkolnego w Katowicach jako instruktorka do spraw harcerstwa żeńskiego (wcześniej drużynowa i hufcowa, zdobyła wszystkie stopnie młodzieżowe i instruktorskie). Równolegle z pracą w Kuratorium – w Komendzie Chorągwi Harcerek, prowadziła Referat Starszych Dziewcząt. Rozkazem Naczelniczki Harcerek z dnia 24.09.1939 r. została mianowana komendantką Pogotowia Chorągwi Śląskiej. Rozpoczęła więc pracę szkoleniową starszych harcerek – przygotowując je do służb pomocniczych na wypadek wojny. Wybuch wojny zastał ją w Krakowie. Stamtąd poprzez instruktorki i szeregowę harcerki kierowała zorganizowanymi wcześniej „ogniwami” harcerskimi działającymi w konspiracji. Rozpoczęła pracę w konspiracyjnie działającym Miejskim Komitecie Opieki Społecznej w sekcji opieki nad więźniami i ich rodzinami. Wciągnęła do współpracy śląskie „ogniwa”, by nieść pomoc jeńcom wojennym w szpitalach, więzieniach krakowskich na Montelupich, w Św. Michała w Wiśniczu, obozach w Płaszowie, a szczególnie w Oświęcimiu, przekazując do KL Auschwitz lekarstwa i żywność. Od 1941 r. była bardzo zaangażowana w działalność w organizacjach ruchu oporu współdziałając z organizacjami wojskowymi. Po wyzwoleniu w 1945 r. pracowała jako kurator Okręgu Szkolnego w Katowicach (Wydz. Opieki Nad Dzieckiem). W 1949 r. przeniosła się do Gdańska, następnie do Gdyni, gdzie także pracowała w Kuratorium. W roku 1949 wyszła za mąż. Odeszła na wieczną wartę 27.08.1967 r.

Odznaczona Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski.

Bibliografia: *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945.* Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s.105-107; Zbiory prywatne hm Józefa Drożdża; Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

KWAŚNY EMILIA,

Urodzona 8.06.1915 r. Drużynowa założonej w 28.04.1945 r. Drużyny Harcerek im. Curie Skłodowskiej przy Szkole Powszechnej w Mikuszowicach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

KWAŚNY HENRYK,

Od kwietnia 1946 do 1948 r. drużynowy 25 Drużyny Harcerzy im. R. Konckiego w Wilkowicach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

LASEK HELENA,

Urodzona 9.08.1921 r., drużynowa III Drużyny Harcerek przy Szkole Powszechnej Nr 1 w Białej (założonej 17.05.1945 r.).

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

LASOTA EDWARD, pseud. „Śmiały”, „Pigmej”,

Urodzony 28.07.1926 r. w Rzeszowie. Wstąpił do harcerstwa w 1933 r. – do zuchów – Gromada „Utopców”, a od 1934 r. do 2 Drużyny Harcerzy im. Pierackiego w Dziedzicach. Od kwietnia 1945 r. drużynowy 2 Drużyny Harcerzy im. Mariana Grzyba w Dziedzicach. Zginął 2.06.1946 r. w bratobójczej walce pod Komorowicami. Harcerz Orli.

LASZCZAK JAN,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 14 Drużyny Harcerskiej im. J. Zamoyskiego w Aleksandrowicach. W 1957 r. członek Komendy Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białej – referat pracy drużyn. Harcerz Orli.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

LEKKI BARBARA,

Drużynowa w 1939 r. VI Drużyny Harcerki im. Michaliny Mościckiej przy Gimnazjum im. Adama Asnyka w Białej Krakowskiej. W tymże roku komendantka obozu I Drużyny Harcerki im. Emilii Plater z Białej Krakowskiej w miejscowości Krzemieniec na Wołyniu. W sierpniu 1939 r. wyróżniła się między innymi w pełnieniu dyżurów w ramach Pogotowia Harcerki w punkcie sanitarnym utworzonym w Gimnazjum Św. Hildegardy, Gimnazjum im. A. Asnyka, Szkole Handlowej i w Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki).

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

LENERT LEONARD,

Więzień w Wiedniu, KL Dachau, KL Mauthausen-Gusen.

Urodzony 3.11.1920 r. w Białej syn Henryka i Walerii z d. Morla. Wstąpił do ZHPw 1936 r. do VI Drużyny Harcerzy im. Jana Kilińskiego w Białej Krakowskiej, wpierw jako szeregowy a potem pełnił funkcję zastępowego. Członek Pogotowie Harcerzy od 24.08.1939 r. W ostatnich dniach sierpnia, z bronią w ręku, pełnił służbę pomocniczą w punktach mobilizacyjnych na dworcu kolejowym, w gmachach publicznych w Bielsku i Białej. Z chwilą rozpoczęcia się okupacji hitlerowskiej należał do grupy łączników.

Od 7.10.1939 r. zaangażował się w działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ. Został zaprzysiężony przez Józefa Drożdża – komendanta konspiracyjnego ruchu ZHP. Zajmował się kolportażem nielegalnych pism i gazetek, przenoszeniem meldunków, pomocą dla polskich rodzin. Został aresztowany przez gestapo podczas wykonywania polecenia władz konspiracyjnych w dniu 12.10.1940 r. i osadzony w więzieniu w Wiedniu, a następnie przewieziony od KL Dachau i KL Mauthausen. W czerwcu 1945 r. wrócił do Bielska, gdzie podjął pracę w Harcerskiej Spółdzielni „Beskid”. Był członkiem ZBoWiD.

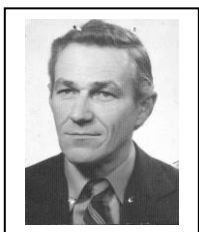
Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

LEWANDOWSKI LESZEK,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 20 Drużyny Harcerzy im. Wł. Sikorskiego w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

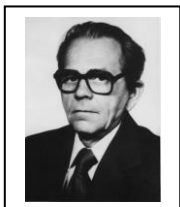
LASZCZOK JAN,

Urodzony 10.09.1932 r. w Dziedzicach. Do ZHP wstąpił w 1938 r. Pełnione funkcje w harcerstwie – zastępowy i drużynowy gromady zuchowej przy I Drużynie im. ks. J. Londzina w Dziedzicach. Członek harcerskiej orkiestry w Bielsku-Białej. Stopień instruktorski: podharcemistrz - 28.06.1977 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

ŁASZCZOK ZBIGNIEW,

Urodzony 7.10.1923 r. w Limanowej. Wstąpił do ZHP w 1934 r., przyrzeczenie składał w 1936 r. Funkcję wodza zuchowego pełnił od 1937-1938 r. W 1939 i od 1945 r. był członkiem I Drużyny Harcerzy im. ks. J. Londzina w Dziedzicach (przemianowanej w 1946 r. na Drużynę Harcerzy im. M. Łaszczyka). W 1945 r. w ramach Pogotowia Harcerskiego pełnił dyżury na dworcu PKP w Dziedzicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

ŁĘKAWA WŁADYSŁAW,

W okresie 1947-1948 r. drużynowy 7 Drużyny Harcerzy im. J. Sobieskiego w Bielsku-Leszczynie. Członek Instruktorskiego Kręgu Seniorów Hufca Beskidzkiego ZHP.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ŁOZA ZBIGNIEW,

W 1934 r. otwarto szybowisko w Golezowie na górze Chełm. W grupie kandydatów na szkolenie pilotażu był Zbigniew Łoza. W maju 1935 r. uczestnik wyjazdu do budowy kopca Marszałka J. Piłsudskiego na Sowińcu k. Krakowa. W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik Zlotu ZHP w Spale. W 1939 r. członek Harcerskiego Klubu Narciarskiego.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ŁUSZCZEK JAN,

Żołnierz w Anglii - Dywizjonu 303, 304,

Urodzony 21.12.1918 r. w Ratułowie k/Zakopanego. Szkołę Powszechną ukończył w Czarnym Dunajcu. W latach 1937-1939 uczęszczał do szkoły zawodowej w Białej Krakowskiej przy której działała Drużyna Harcerzy „Czarna 6” im. J. Kilińskiego w której po złożeniu przyrzeczenia zdobył stopień ćwika i objął funkcję przybocznego. Z chwilą powołania w sierpniu 1939 r. Pogotowia Harcerskiego w Bielsku, brał czynny udział w czynnościach wynikających z zadań Pogotowia na terenie Bielska i Białej.

Następnie, wraz z grupą harcerzy dowodzoną przez J. Drożdża, przeszedł szlak ewakuacyjny z Bielska przez Wadowice, Skawinę do Krakowa, gdzie bielscy harcerze włączyli się w utrzymanie porządku i niesienia różnorodnej pomocy miejscowej ludności. W dalszej wędrówce ewakuacyjnej przez Opatów, Tarnobrzeg, Sandomierz, Krasnystaw dociera do Chełma Lubelskiego, gdzie był punkt zborny

wszystkich harcerzy. Po rozdzieleniu się około 150 osobowej grupy harcerzy na 2 kolumny, J. Łuszczek pozostaje w Chełmie i tam znowu zaangażował się by pomagać miejscowej ludności. Po wkroczeniu wojsk niemieckich do Chełma, został skierowany do prac przy remoncie instalacji wodno-kanalizacyjnej w koszarach wojskowych. W porozumieniu z innymi harcerzami, zdobywał różnymi sposobami amunicję i konspiracyjnymi kanałami wysyłał ją do walczącej jeszcze Warszawy. Po otrzymaniu ostrzeżenia że działalnością grupy interesuje się Gestapo, zmuszony był opuścić Chełm i 31.12.1939 r. po udanym przekroczeniu granicy udał się przez Słowację, Węgry do Francji, a stamtąd w początkowych dniach 1940 r. do Anglii. W Anglii trafił do RAF-u gdzie po serii szkoleń jako mechanik lotniczy został specjalistą od obsługi radaru i został skierowany do formujących się polskich jednostek lotniczych w bazie Nordhold. Dostał przydział jako mechanik do Dywizjonu 303 a następnie na własną prośbę po kilku próbach i egzaminach został skierowany do „Iverness” – elitarnej szkoły kadetów (szkoły radiotelegrafistów i radiooperatorów). Po ukończeniu tej szkoły, został skierowany do Dywizjonu 304, a następnie w jednostce Coaster Command – której załogi eskortowały morskie konwoje przez Atlantyk. Był strzelcem pokładowym i obsługiwał urządzenia zabezpieczające – radar. Służbę lotniczą pełnił do zakończenia II wojny światowej i po odrzuceniu propozycji wstąpienia na stałe do RAF-u wrócił do Polski.

Bibliografia: według dostarczonego życiorysu.

MACHALICA HENRYK,

Urodzony 18.06.1930 r. Aktor Teatru Ateneum. Do ZHP wstąpił w 1945 r. W 1949 r. był drużynowym gromady zuchowej przy Drużynie Harcerskiej im. M. Łuszczoka w Dziedzicach. Odszedł na wieczną wartę 1.11.2003 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

MACHALICA JANINA,

W 1932 r. drużynowa V Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach. W 1933 r. przyboczna I Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Jadwigi Szejterskiej w Czechowicach i w tymże roku drużynowa I Drużyny Harcerskiej im. Marii Konopnickiej przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

MACHNICKA KAMILA z d. GRZEWIŃSKA,

Urodzona 9.11.1912 r. w Ryczowie. Do ZHP wstąpiła w 1929 r., a przyrzeczenie harcerskie składała w Tarnowie w 1931 r. Tam prowadziła pierwszą gromadę zuchową. Z zawodu była nauczycielką, w latach 1928-1933 kształciła się w Seminarium Nauczycielskim w Tarnowie. Do 1939 r. pracowała w Szkole Powszechnej w Ligocie. W latach hitlerowskiej okupacji pracowała w monopolu tytoniowym.

Była członkinią Patronatu Pomocy Więźniom, organizacji zajmującej się kwestą żywności oraz sporządzaniem i wysyłaniem paczek oficerom polskim, więzionym w oflagach. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1954 r. rozpoczęła pracę w Szkole Podstawowej nr 3 w Bielsku-Białej, gdzie pełniła funkcję kierowniczkę świetlicy. Kierowana przez nią placówka została odznaczona Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Wiele lat kierowała też zespołem pedagogicznym

przy Milicyjnej Izbie Dziecka. Zawsze jednak związana była z pracą w harcerstwie, w którego szeregach przeszła wszystkie stopnie wtajemniczenia od drużynowej gromady zuchowej, poprzez komendantkę szczerpu do komendantki rejonu w latach 1968-1975. Z Hufcem Beskidzkim związana była od obozu w Turawie w 1958 r. do momentu odejścia na wieczną wartę w dniu 5 grudnia 1997 r. Do Kręgu Instruktorskiego Seniorów należała od chwili jego utworzenia 23 maja 1979 r. Zawsze aktywna, chętnie służyła innym radą i pomocą. Promieniowała uśmiechem i optymizmem, choć życie nie oszczędzało jej cierpień i trudnych chwil. Wrażliwa na negatywne zjawiska społeczne stawiała w obronie słabszych, była uczciwa oraz sprawiedliwa w osądach. Odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi w 1973 r., złotą odznaką Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego w 1967 r. oraz krzyżem Za Zasługi dla ZHP w 1969 r.

Bibliografia: Biogram oparty o opracowanie hm. Ewy Kossowskiej.

MAGA-TANEWESKA GENOWEFA z d. WIDLARZ,

Urodzona 22.11.1923 r. w Kętach. W sierpniu 1939 r. jako starsza harcerka wraz z harcerkami z klasy VII Szkoły Powszechnej im. Królowej Jadwigi, w ramach Pogotowia Harcerek pełniła dyżur na dworcu PKP w Białej. W czasie okupacji jako Polka otrzymała nakaz pracy w charakterze służącej u niemieckiej gminnej pielęgniarki w Bestwinie, gdzie wraz z rodziną zamieszkała, gdyż władze okupacyjne usunęły ich z miasta.

Następnie od 1942 do 1945 r. skierowana została do pracy jako tkaczka w fabryce włókienniczej w Bielsku. Od zamieszkania w Bestwinie prowadziła niezorganizowane tajne nauczanie dla kilkorga dzieci polskich w zakresie nauczania początkowego. W okresie od kwietnia 1941 do lutego 1945 r. była łącznikiem przy oddziale wywiadowczo-dywersyjnym o kryptonimie „Lis” w organizacji konspiracyjnej ZWZ/AK. Pełniła funkcję łącznika między placówką AK Czechowice – Bestwina i oddziałem Batalionów Chłopskich Obwodu Biała Krakowska (grupa przyobozowa Oświęcim). Przenosiła meldunki, prasę, żywność oraz lekarstwa jako pomoc więźniom KL Auschwitz, jak również zakonspirowanym członkom ruchu oporu. W styczniu 1945 r. zaangażowana w pomoc wyzwalamym żołnierzom armii radzieckiej (donosiła pożywienie walczącym). Została ciężko ranna na terenie Bestwiny. Po rekonwalescencji wróciła wraz z matką do Bielska, gdzie zaczęła uczęszczać do gimnazjum a następnie do liceum. Egzamin dojrzałości złożyła w 1946 r. i zapisała się na studia we Wrocławiu, lecz ciężkie warunki rodzinne zmusiły ją do powrotu do domu i podjęcia pracy zarobkowej. Od 1947 do 1950 r. pracowała w Zakładach Ubezpieczeń Społecznych w Bielsku-Białej, a następnie rozpoczęła studia wyższe w Wieczorowej Szkole Inżynierskiej.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – od 1950 r. podjęła pracę w Przedsiębiorstwie Remontu Maszyn Przemysłu Włókiennego w Bielsku-Białej. Od 1951 r. przeniosła się do pracy w Technikum Włókienniczym w Bielsku-Białej, gdzie pracowała kolejno jako: asystent, nauczyciel oraz zastępca dyrektora. Studia inżynierskie ukończyła w 1953 r. uzyskując tytuł inżyniera włókiennika. Pełniąc funkcję z-cy dyr. d/s. pedagogicznych, podjęła zaoczne studia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu, kończąc je w 1970 r. i uzyskując tytuł magistra pedagogiki.

Przez cały okres pracy w szkole aktywnie pracowała społecznie w różnych organizacjach, a przede wszystkim w ZHP. W roku 1975 podjęła pracę w Kuratorium Oświaty i Wychowania w Bielsku-Białej. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia, przeszła w 1979 r. na emeryturę.

MAJEWSKA KRYSTYNA z d. STRZAŁKA,

Urodzona 29.01.1931 r. Dziennikarka. W 1944 r. aresztowana wraz z rodziną i skierowana do obozu pracy w Nowym Sączu. Do ZHP wstąpiła w kwietniu 1945 r. do Drużyny im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach. W 1945 r. bierze czynny udział w dyżurach pogotowia harcerek na dworcu PKP w Dziedzicach, udzielając pomocy powracającym z obozów koncentracyjnych i repatriantom.

W 1946 r. należała do Drużyny Żeńskiej im. Emili Plater, pełniąc funkcję przybocznej polowej. W latach 1947-1948 drużynowa Drużyny Żeńskiej przy Gimnazjum Handlowym w Kędzierzynie.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobielei.

MARKIEL JÓZEF,

Był drużynowym Drużyny Harcerzy w Seminarium Nauczycielskim (męskim) w Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MARKIEWICZ MARIAN,

Dużynowy Drużyny Harcerzy im. A. Mickiewicza przy Szkole Powszechnej w Starym Bielsku – Hufiec Harcerzy Bielsko.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MARZEWSKA KRYSTYNA,

Urodzona 29.01.1931 r. w Czechowicach. Dziennikarka. Wstąpiła do ZHP w 1945 r. do 1 Drużyny Harcerskiej Żeńskiej w Dziedzicach, następnie od 1946 r. do 2 Drużyny Harcerskiej im. E. Plater w Czechowicach-Dziedzicach i w tej drużynie – drużynowa w okresie 1947-1948. Najwyższy uzyskany stopień harcerski samarytanka, stopień instruktorski: przewodnik. W 1945 r. brała udział w dyżurach z ramienia Pogotowia Harcerzy na dworcu PKP w Czechowicach-Dziedzicach, następnie do 1949 r. prowadziła naukę czytania i pisanie dla analfabetów. Odeszła na wieczną wartę 17.02.2000 r.

Bibliografia: Biogram oparty o opracowanie hm Ewy Kossowskiej.

MAŚLISZ –MACHALICA JOANNA,

Urodzona 14.07.1914 r. w Dziedzicach. Wstąpiła do harcerstwa w 1.09.1928 r. do Żeńskiej Drużyny Harcerskiej przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej. Do 1932 r. należała do Żeńskiej Drużyny Harcerzy im. M. Konopnickiej przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej, od 1932 r. była drużynową Żeńskiej Drużyny Harcerzy przy Szkole Powszechnej w Dziedzicach – do wybuchu wojny.

Od września 1938 r. należała do Komendy Hufca w Dziedzicach, który zorganizował Pogotowie Harcererek. Pomagała pisać podania do władz okupacyjnych, pomagała dzieciom w nauce, wysyłała paczki do więźniów osadzonych w obozach, przechowywała polskie książki. W 1939 r. organizowała z harcerkami swojej drużyny punkty sanitarne i apteczki, udzielała pomocy uchodźcom, brała udział w kopaniu rowów strzeleckich. W czasie okupacji organizowała pomoc więźniom i ich rodzinom, przechowywała i zabezpieczała książki z polskich bibliotek, które po wojnie przekazała do Biblioteki Miejskiej w Czechowicach i Dziedzicach. Organizowała wieczory poezji polskiej dla harcererek działających w konspiracji, udzielała pomoc w nauce języka polskiego dla dzieci polskich rodzin.

Bibliografia: Biogram oparty o opracowanie hm Ewy Kossowskiej,

MATUSIAK STANISŁAW,

W 1925 r. organizator i drużynowy I Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki przy Państwowym Gimnazjum Polskim w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MIĘDZYBRODZKA MARIA,

W 1933 r. przyboczna II Żeńskiej Drużyny Harcererek im. Królowej Jadwigi przy Prywatnym Gimnazjum św. Brygidy w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MIKOŁAJCZYK ANNA,

W 1939 r. przyboczna hufcowej Komendy Hufca Harcererek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MIKOŁAJENKO EUGENIA,

W 1939 r. przyboczna V Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Zofii Chrzanowskiej przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MIKUŁA JADWIGA,

W 1946 r. drużynowa X Drużyny Harcererek przy Szkole Podstawowej w Komorowicach Śląskich – Beskidzki Hufiec Harcererek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MIŃCZAK,

W 1946 r. drużynowy 28. Drużyny Harcerzy w Komorowicach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MUCHA LIDIA,

W latach 1946-1947 drużynowa XIII Drużyny Harcererek przy Szkole Podstawowej w Jaworzu Beskidzki Hufiec Harcererek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MYKIETYN ZBIGNIEW,

W latach 1947-1948 drużynowy 14 Drużyny Harcerzy im. J. Zamojskiego w Aleksandrowicach.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

MYRDKA HELENA,

W okresie 1926-1933 drużynowa r. II Drużyny Żeńskiej im. Królowej Jadwigi przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim św. Hildegardy w Białej Krakowskiej. Hufiec Harcerk Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej. Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

NIECKO IRENA z d. CIOŁCZYK

Urodzona 12.09.1927 r. Wstąpiła w szeregi harcerskie w 1945 r. Zastępowa, przyboczna II Drużyny Harcerk im. E. Plater „Kolejowej”, p.o. drużynowa V Drużyny Harcerk im. E. Orzeszkowej w Dziedzicach – do 1948 r. Drużynowa Gromady Zuchowej przy drużynie im. E. Plater „Kolejowej”, przy Szkole Powszechnej nr 4 w Czechowicach. W 1945 r. uczestniczyła w dyżurach pogotowia harcerk na stacji PKP w Dziedzicach – pomagając powracającym do domów z obozów koncentracyjnych i repatriantom. Odeszła na wieczną wartę 7.07.1991 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

NIKIEL JÓZEF,

Po 1935 r. drużynowy I Drużyny Harcerzy przy Państwowym Gimnazjum im. A. Asnyka Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

NOGAJ BERNARD,

Więzień w KL Auschwitz nr 7601, Wadowic, KL Mauthausen Gusen.

Od rozpoczęcia okupacji hitlerowskiej, jako członek Pogotowia Harcerzy, po utworzeniu harcerskiego podziemia antyhitlerowskiego, należał do grupy łączników. Był także kolporterem gazetek konspiracyjnych. Aresztowany 5.12.1940 r. w Bielsku, przewieziony 18.12.1940 r. do KL Auschwitz gdzie zarejestrowany został jako więzień nr rej. 7601. Następnie, przewieziony do więzienia w Wadowicach, gdzie po śledztwie został osądzony na karę 10 letniego pobytu w obozie i w związku z tym przesłany do Mauthausen Gusen.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

OCIEPKA J.,

W 1938-1939 r. drużynowa założonej w 1935 r. Drużyny Harcerk przy Szkole Powszechnej nr 2 w Czechowicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

OLBRYCHT BARBARA z d. LASOTA,

Urodzona 11.05.1930 r. Wstąpiła do ZHP w 1945 r. do II Drużyny Harcerk „Kolejowej” im. E. Plater w Dziedzicach, przyrzeczenie składała w 1946 r. Najwyższy stopień harcerski samarytanka, stopień instruktorski: przewodnik. Pełniła funkcje drużynowej w okresie 1948-1949 w Drużynie im. E. Plater w Dziedzicach. Odeszła na wieczną wartę 10.11.1995 r.

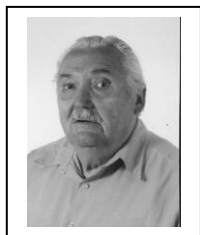
Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

OLEJAK ALFRED,

W 1935 r. wódz Gromady Zuchowej „Dzieci Słońca” przy Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

OLESZKIEWICZ JAN,

Urodzony 27.12.1927 r. w Jaworowie woj. lwowskie. Wstąpił do ZHP w rodzinnym mieście w 1936 r. Przez rok należał do zuchów, a od 1937 r. do drużyny harcerzy. Od maja 1945 r. mieszkaniec Bielska, gdzie kontynuuje działalność harcerską. Uczestniczył w tworzeniu bielsko-bialskiego Hufca. Organizował drużyny zuchowe w Bielsku-Białej, a także koordynował prace tych gromad. Od 21.05.1945 r. drużynowy Gromady Zuchów (Wilków) przy Państwowej Szkole Ćwiczeń w Białej Krakowskiej, (ćwik).

Od kwietnia do czerwca 1946 r. referent drużyn zuchowych w Komendzie Beskidzkiego Hufca Harcerzy, drużynowy 24 Drużyny Harcerzy w Szczyrku. W 1947 r. ograniczył bezpośredni kontakt z młodzieżą, gdyż pragnął się kształcić, co wcześniej uniemożliwiła mu okupacja hitlerowska. Niemniej, w miarę możliwości nie przerywał kontaktu z ZHP uczestnicząc w spotkaniach z instruktorami ZHP z Hufca Beskidzkiego w Bielsku.

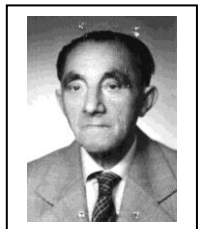
Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

OSSOWSKA FRANCISZKA,

W 1933 r. drużynowa II Żeńskiej Drużyny Harcerzek im. Emilii Plater w Czechowicach

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

OSTROWSKI STEFAN,

Urodzony 11.05.1904 r. w miejscowości Satutnie k.Czeladzi w pow. Będzin. Po ukończeniu szkoły powszechnej, czas jakiś pracował w kopalni. Wstąpił do organizacji Skautowskiej 1.09.1914 r. w Zagłębiu Śląsko-Dąbrowskim do drużyny III Zagłębiowskiej w Czeladzi. W dniu 17.07.1919 r. składał przyrzeczenie skautowe w Czeladzi. Następnie wstąpił do drużyny skautowej VI Zagłębiowskiej, jako zastępowy od 16.08.1919 do 31.06.1935 r.

W I powstaniu śląskim brał czynny udział pełniąc służbę sanitarną. W 1935 r. przeprowadził się z rodzicami do Wilkowic-Bystrej. W miejscowości tej dnia 1.07.1935 r. wstąpił do ZHP. Po wojnie w 1945 r. brał udział w kursie drużynowych, a po ukończeniu kursu został drużynowym Drużyny Harcerzy przy szkole podstawowej w Wilkowicach (drużynę tę prowadził do 18.09.1946 r.). Przerwał działalność harcerską po reorganizacji jaka miała miejsce w 1949 r.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1956 r. ponownie zaangażował się w pracę dla ZHP. Wielokrotnie uczestniczył w obozach pełniąc funkcje gospodarcze. Od 1960 r. pracował w zespołach kwatermistrzowskich hufca. Odpowiadał częściowo za sprzęt hufca. Porządkował i konserwował szczególnie sprzęt obozowy, odpowiadał za magazyny hufca znajdujące się w Szkole

Podstawowej Nr 21 w Bielsku (namioty, pościel, koce). W okresie akcji letniej na przestrzeni 1965-1975 r., corocznie wyjeżdżał na obóz do Siewierza, pracując tam w zespole gospodarczym (magazynier). Czynny jako instruktor ZHP w Komendzie Hufca w Bielsku-Białej do 18.II.1971 r. Odszedł na wieczną wartę 22.01.1987 r.

Bibliografia: Biogram oparty o opracowanie hm. Ewy Kossowskiej.

PALA EUGENIA,

W 1933 drużynowa Drużyny Harcerzek przy PKP w Dziedzicach, w 1938 r. drużynowa harcerzek przy Szkole Powszechnej nr 4 w Dziedzicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli; Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

PALARZ BOLESŁAW, pseud. „Ogień”,

Urodził się 20.05.1917 r. w Dziedzicach, syn Jana i Marii. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Dziedzicach aż do wybuchu II wojny światowej w 1939 r. Ukończył 6 klas. W szkole należał do drużyny zuchowej, a później do Drużyny Harcerzy im. ks. Józefa Londzina. W okresie okupacji przebywał początkowo w domu rodzinnym, a w roku 1943 został wywieziony do Niemiec na przymusowe roboty i wykorzystywany do granic możliwości w ciężkich pracach polowych u niemieckiego gospodarza.

Po klęsce Niemców, na początku 1945 r. powrócił do domu. Kontynuował naukę w Państwowej Szkole Przemysłowej w Bielsku na Wydziale Włókienniczym. Po reaktywowaniu ZHP był czynnym członkiem drużyny harcerskiej im. ks. Józefa Londzina. Ukończył kurs zastępowych, jednakże funkcji nie podjął ze względu na naukę. Nieznana jest jego działalność w NSZ. (Wiadomo jedynie, że współdziałał z Władysławem Guzdkiem, Tadeuszem Wrońskim, Poldkiem Michlem, Janem i Lucjanem Wamposzycem – którzy byli aktywnymi członkami NSZ). Istnieje prawdopodobieństwo, że na skutek inwigilacji przez UB miał wyjechać w zorganizowanej grupie do Szczecina, a później miał być przerzucony na Zachód. Grupa z powodu zdrady została rozpracowana przez UB i ujęta. Niektórzy z tej grupy zginęli. B. Palarz po aresztowaniu przebywał w więzieniu śledczym w Katowicach na ul. Mikołowskiej. Na rozprawie sądowej w Będzinie został skazany na karę śmierci. Prośba złożona do Rady Państwa o ułaskawienie nie została uwzględniona i w dniu 31 grudnia 1946 r. został rozstrzelany w tymże więzieniu. Pochowany został na cmentarzu w Panewnikach.

Bibliografia: Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania*.

PALOWICZ WANDA,

W 1933 r. drużynowa Gromady Zuchów „Krasnoludki” przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

PATAN TADEUSZ,

W latach 1947-1948 drużynowy 4 Drużyny Harcerzy im. Orlicz-Dreszera w Białej. Redaktor „Kroniki Beskidzkiej” w Bielsku-Białej, zapalony przyrodnik i fotografik.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

PENKALA GIZELA,

W 1933 r. drużynowa I Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Emilii Plater przy Prywatnym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

PESZKOWSKI STANISŁAW,

W latach 1947-1948 drużynowy 21 Drużyny Harcerzy im. H. Sienkiewicza w Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

PETEREK MAŁGORZATA,

W 1939 r. drużynowa Gromady Zuchów „Krasnoludki” przy Szkole Powszechnej w Bielsku, równocześnie w tymże roku drużynowa I Drużyny Harcerki im. Emilii Plater przy Prywatnej Szkole Powszechnej Żeńskiej nr 3 w Bielsku.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

PIECZORA-ZABDYR EMILIA,

W 1933 r. przyboczna I Żeńskiej Drużyny Harcerki im. Emilii Plater przy Prywatnej Szkole Powszechnej Żeńskiej nr 3 w Bielsku. W 1939 r. zastępowała komendantkę Pogotowia Harcerki w Hufcu Harcerki Bielsko. W 1946 r. drużynowa Gromady Zuchów przy Szkole Powszechnej Nr 1 i 4 – Beskidzki Hufiec Harcerki w Bielsku. Od 1945 do 1949 r. przyboczna hufcowej Beskidzkiego Hufca Harcerki w Bielsku.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – od 1957 do 1958 r. sekretarz Hufca Beskidzkiego

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

PIEKŁO STANISŁAW,

W latach 1931-1932 r. drużynowy I Drużyny Harcerzy przy Państwowym Gimnazjum im. A. Asnyka, następnie był drużynowym Drużyny Harcerzy w Seminarium Nauczycielskim (męskim) w Białej Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

PIERNIK TADEUSZ,

Urodzony 11.12.1929 r. Wstąpił do harcerstwa w 1938 r. do Drużyny Harcerzy im. ks. J. Londzina, a od 3.05.1945 r. do I Drużyny Harcerzy im. M. Łaszczoka w Dziedzicach. Członek Orkiestry Hufca Beskidzkiego w 1947 r. Posiadany stopień instruktorski – harcmistrz.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

PIETRASZKO KAZIMIERZ,

Drużynowy Drużyny Harcerzy przy Szkole Powszechnej nr 9 w Bielsku-Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

PIKUŁA BARBARA,

W 1946 r. drużynowa II Drużyny Harcerzy przy Państwowym Gimnazjum Żeńskim – Beskidzki Hufiec Harcerów w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

PISKORSKA JADWIGA,

Założycielka w roku 1915 zastępu skautowego w Białej Krakowskiej, a w 1916 r. I Bialskiej Drużyny Skautowej Żeńskiej im. Brygady Piłsudskiego w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

PISKORSKA HELENA,

Współzałożycielka w roku 1915 zastępu skautowego w Białej Krakowskiej, a w 1916 r. I Bialskiej Drużyny Skautowej Żeńskiej im. Brygady Piłsudskiego w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

PISZTOK KAZIMIERZ,

W 1933 r. organizator i drużynowy Drużyny Harcerzy im. A. Mickiewicza przy Szkole Powszechnej w Strumieniu – Hufiec Harcerzy Bielsko.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

PLAZA FELIKS,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 16 Drużyny Harcerzy im. Wł. Jagiełły w Wilkowicach. Harcerz Orli.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

POLAK JAN,

Urodzony 12.04.1898 r. w Ligocie pow. Bielsko. Wykształcenie wyższe (Wyższa Szkoła Przemysłowa w Bielsku). W roku szkolnym 1911-1912 należał do Drużyny Skautów przy Szkole Wydziałowej w Czechowicach. Drużyna ta była pierwszą drużyną powstałą na terenie Czechowic. Odznaczenia: Krzyż Walecznych, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi

Postscriptum. Przy okazji warto rozszerzyć informację o pierwszej drużynie skautowej. Jej drużynowymi (pierwszej drużyny skautowej) na terenie Czechowic i Dziedzic był Tadeusz Wolański i Karol Mazurek, natomiast szeregowymi skautami byli: Borgiel Romuald, Danel Adolf, Janik Adolf, Kasprzyk Artur, Kalarus Franciszek, Kotara Józef, Kraus Franciszek, Kucia Ludwik, Morawiec Alojzy, Surowiak Zygmunt, Tyc Ludwik, Wampuszyc Edward, Żurek Emil.

Bibliografia: Hufcowa Komisja Historyczna: *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)* ZHP Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach – 1987: s. 3.

PRÓS MARIA,

Nauczycielka. W roku 1932 przyboczna I Drużyny Harcerskiej Żeńskiej im. Emilii Plater w Bielsku.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

PRÓS EMMA,

W 1932 r. drużynowa I Drużyny Harcerzek im. Emilii Plater przy Prywatnej Szkole Powszechnej Żeńskiej nr 3 w Bielsku. Stopień samarytanki. W sierpniu 1939 r. wraz z innymi koleżankami uzupełniała zaopatrzenie apteczek, zapasy żywności i sprzęt pierwszej pomocy w ramach pracy w Pogotowiu Harcerzek.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

PRZETOCKI MARIAN,

Pełniejsze dane biograficzne przy opracowaniu o Harcerskim Klubie Narciarskim w Bielsku.

PUCHAJDA TADEUSZ,

Członek drużyny harcerskiej przy Państwowym Gimnazjum im. A. Asnyka w Białej w okresie 1921-1929 r. Był instruktorem szybowcowym i spadochronowym – instruktor spadochronowy i pilot kat. D. W 1936 r. objął Harcerskie Koło Szybowcowe w Bielsku. Brał udział w zlotach harcerskich w 1937 r. w Holandii, w 1938 r. na Węgrzech – lecąc tam szybowcem. Po uruchomieniu wieży spadochronowej w Bielsku był kierownikiem i szefem wyszkolenia. Przez Harcerskie Koło Szybowcowe w Bielsku przewinęło się około 180 harcerzy w latach 1933-1939 r. W tymże 1939 r. był członkiem Harcerskiego Klubu Narciarskiego. W kwietniu 1945 r. znowu zebrał wokół siebie grupę harcerzy, entuzjastów lotnictwa, przeważnie dawnych członków Harcerskiego Koła Szybowcowego.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

PUCHAŁKA JÓZEF,

Urodzony 4.03.1920 r. w Zabrzegu. Wstąpił do ZHP w 1930 r., przyrzeczenie składał w 1932 r., stopień harcerski: młodzik, stopień instruktorski: harcmistrz. Harcerz I Drużyny Harcerzy im. ks. J. Londzina w Dziedzicach. Pełnił funkcje: w 1936-1939 r. drużynowego II Plutonu w Zabrzegu, w 1938 r. drużynowy 10 Drużyny Harcerzy im. J. Londzina w Dziedzicach, Krąg Starszoharcerski. Udział w obozach stałych: w 1937 r. Jaworze, w 1938 r. Ochaby, w 1939 r. Wisła Malinka. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w latach 1956-1961 Hufiec „Gdynia” w Manchester – Chorągiew na W. Brytanię. Odszedł na wieczną wartę 4.12.2001 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

PUCHAŁKA FRANCISZEK,

Urodzony 3.10.1933 r. w Zabrzegu. Do ZHP wstąpił 20 czerwca 1945 r. do 10 DH im. ks. Józefa Londzina, przyrzeczenie złożył 24.03.1946 r. Po kursie drużynowych w 1948 r. przejął drużynę po bracie Rudolfie i prowadził ją do maja 1950 r. Stopień instruktorski harcmistrz.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1957 r. reaktywował drużynę im. ks. J. Londzina w Zabrzegu i prowadził ją do 1960 r. Członek Komendy Hufca Beskidzkiego w latach 1963-1975.

W 1975 r. współorganizator Hufca Czechowice-Dziedzice, w którym pełnił funkcję kwatermistrza do 1988 r. W tych latach tworzy nowy ośrodek obozowy hufca w

Podlesicach z pełnym wyposażeniem gospodarczym i sanitarnym na 250 uczestników. Za jego staraniem Hufiec otrzymuje we władanie budynek (dawny Dom Katolicki), który po kapitalnym remoncie otrzymał nazwę „Dom Harcerza”. Członek Rady Chorągwi Katowice w latach 1985-1988. W 1995-1996 r. brał czynny udział w kwestach na rzecz odbudowy mogiły poległych harcerzy – członek powstałego w 1995 r. Komitetu Honorowego Odbudowy Zbiorowej Mogiły Pomordowanych w II Wojnie Światowej w Czechowicach-Dziedzicach.

Odznaczony: srebrnym i złotym Krzyżem za Zasługi dla ZHP, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaka 1000-lecia Państwa Polskiego.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

PUCHAŁKA RUDOLF,

Urodzony 20.03.1927 r. w Zabrzegu. Harcerz Rzeczypospolitej. Wstąpił do harcerstwa 24.02.1936 r., do Drużyny Harcerzy im. ks. J. Londzina w Dziedzicach i w grudniu tegoż roku składał przyrzeczenie. Od 1945-1946 przyboczny, po kursie drużynowych, obejmuje funkcję drużynowego 10 Drużyny im. ks. J. Londzina w Zabrzegu, którą prowadzi do 1948 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

PUSTELNIK RUDOLF,

W okresie 1947-1948 drużynowy Drużyny Harcerzy im. Władysława Warneńczyka przy Szkole Podstawowej Nr 3 w Czechowicach-Lipowcu.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

PTASZEK MARIA,

W 1937 r. drużynowa I Drużyny Harcerzek im. Emilii Plater przy Prywatnej Szkole Powszechnej Żeńskiej nr 3 w Bielsku.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

RADECKA JADWIGA,

W sierpniu 1939 r. wyróżniła się między innymi w pełnieniu dyżurów Pogotowia Harcerzek w punkcie sanitarnym w Gimnazjum A. Asnyka i św. Hildegardy, Szkole Handlowej i w Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

RADOŃ JÓZEF,

Urodzony 19.08.1923 r. w Tarnowcu w pow. Jasło, syn Jana i Anny z d. Lula. Szkołę powszechną ukończył w Jaśle, a następnie do 1939 r. uczęszczał do Gimnazjum Kupieckiego. Do ZHP wstąpił w 1934 r. jeszcze w szkole powszechnej. W 1942 r. rozpoczął pracę na Kopalni Ropy i Gazu Ziarnego w miejscowości Winnica-Roztoki, gdzie pracował jako robotnik do maja 1944 r. W tym też okresie zaangażował się w działalność konspiracyjną w organizacji AK. W marcu 1945 r. wrócił z ewakuacji, na której był wraz z rodziną. Z kilkoma sąsiadami przystąpił do założenia spółdzielni, której zadaniem było zorganizowanie handlu na wyzwolonych terenach. W lipcu 1945 r. opuścił dom rodzinny i wyjechał w poszukiwaniu pracy. Tak dotarł do Bielska-Białej. Od 1.09.1945 r. rozpoczął pracę w Fabryce Śrub „Bispol”. W 1946 r. rozpoczął naukę w Technikum Mechanicznym dla pracujących, i ukończył je w 1952 r. W tym też roku powierzono mu funkcję kierownika

produkcji w „Bispolu” (a później pracował na różnych stanowiskach kierowniczych – aż do przejścia na emeryturę). Przez 5 kadencji był członkiem prezydium Związków Zawodowych, był też członkiem prezydium Rady Robotniczej przez okres dwóch kadencji. W roku 1946 zgłosił się do pracy w Hufcu ZHP w Bielsku, pełniąc w latach 1947-1948 funkcję drużynowego Drużyny Harcerzy im. ks. J. Poniatowskiego w Straconce.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – po reorganizacji harcerstwa, w 1951 r. podjął pracę w drużynie harcerskiej przy Szkole Podstawowej w Komorowicach Krakowskich – był szczepowym, a następnie od 1966 r. do 1975 r. był komendantem Rejonu Wschód, po rozwiązaniu którego został ponownie szczepowym w Komorowicach. Prowadził przez 8 lat samodzielne obozy szczepu w różnych rejonach Polski. W 1974 r. otrzymał stopień instruktorski Harcmistrza PL. Za pracę zawodową i społeczną został odznaczony państwowymi i resortowymi odznakami jak: Medal 10-lecia PRL, Srebrny Krzyż zasługi, Złota Odznaka Rozwoju Województwa Katowickiego, Krzyż Zasługi dla ZHP, Medal 30 – lecia PRL, Odznaka Rozwoju Województwa Bielskiego, Medal 40-lecia PRL, Brązowy Krzyż Zasługi.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

RAJMAN STEFAN,

W latach 1925-1928 drużynowy III Drużyny Harcerzy przy Szkole Wydziałowej w Bielsku (założonej przez R. Konckiego).

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

RAKOCZY EDWIN,

W 1931 r. organizator i drużynowy III Drużyny Harcerzy im. Żwirki i Wigury przy Średniej Szkole Handlowej – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

RAKOCZY ZYTA,

W latach 1935-1936 drużynowa Gromady Zuchów „Krasnoludki” przy Szkole Powszechnej nr 3 w Bielsku. W 1939 r. członkini Pogotowia Harcererek, wraz z innymi koleżankami uzupełniała zaopatrzenie apteczek, zapasy żywności i sprzęt pierwszej pomocy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

REMIN MAŁGORZATA z d. STRZAŁKA,

Urodzona 29.01.1931 r. w Czechowicach. Wykształcenie wyższe – magister farmacji. Wstąpiła do ZHP w 1945 r. Przyrzeczenie składała w 1946 r. Należała do drużyn: w 1945 r. Drużyna Żeńska Nr 1 im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach, 1946-1947 (zastępowa) Drużyna Żeńska Nr 2 im. Emilii Plater w Czechowicach-Dziedzicach, 1947-1948 (przyboczna) Drużyna Żeńska przy Gimnazjum Handlowym w Kędzierzynie. Posiadane stopnie harcerskie: ochotniczka, pionierka, samarytanka.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – brała udział w 1995 i 1996 r. w kweście na rzecz odbudowy zniszczonej mogiły pomordowanych harcerzy w 1939 r.

– przez okupanta hitlerowskiego. Była w okresie okupacji więźniarką w obozie pracy. Posiada odznaczenie: Honorowa Odznaka Przyjaciół Harcerstwa nadana przez Komendanta Katowickiej Chorągwi ZHP.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

RODAK ZYGMUNT,

Urodzony 14.05.1927 r. W szeregi harcerskie wstąpił w 1945 r. W latach 1947-1949 drużynowy 2 Drużyny Harcerzy im. M. Grzyba w Dziedzicach. Stopień harcerski H.O. Odszedł na wieczną wartę 5.05.1988r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

ROEHRICH JAN, pseud. „Ryś”, „Rop”, „Czarny Janek”,

Więzień w Katowicach.

Urodzony 1914 r. w Pszczynie, syn Jana. Absolwent gimnazjum i harcerz Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Pszczynie, działacz hufca, (ppor. rez.). Współorganizator i pierwszy komendant organizacji Służba Zwycięstwu Polsce, poszukiwany w czasie okupacji hitlerowskiej przez gestapo, opuścił Pszczynę działając odtąd w ruchu oporu w innych miastach Śląska, w końcu przeniósł się do Dziedzic, skąd kierował działalnością konspiracyjną na terenie Cieszyna, Bielska i Bogumina (Zaolzie). Aresztowany 21.11.1940 r. w Katowicach, zamordowany został **28.11.1940 r.** przez gestapo w Chorzowie.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 95.

ROGALSKI EUGENIUSZ,

W 1933 r. drużynowy II Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki przy Gimnazjum w Kętach – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska. W latach 1945-1947 zastępowy w III Drużynie Harcerzy im. J. Pułaskiego w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ROSNER DANUTA z d. SZKUCIK,

Urodzona 22.03.1926 r. w Czechowicach. Do ZHP wstąpiła w 1934 r. Od 1937 do 1939 r. należała do 1 Drużyny Żeńskiej im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach. W 1945 r. z ramienia Hufca Dziedzice była zaangażowana w pracę Hufca Żeńskiego przy organizowaniu dyżurów pogotowia harcerek na stacji PKP Dziedzice – powracającym repatriantom i byłym więźniom obozów koncentracyjnych.

W okresie 1945-1950 drużynowa 1 Drużyny Żeńskiej im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach. W 1945 r. napisała sztukę „Dla Ciebie Polsko” w której występowała młodzież harcerska. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - napisała wiele wierszy o tematyce patriotycznej. Kolejne funkcje: od 1956 do 1962 w Krakowie komendantka Szczepu „Słowików” im. M. Karłowicza i także w okresie 1960-1961 zastępca komendanta Hufca Kraków Kleparz-Płaszów. Od 1962 przeniosła się do Warszawy i tam do 1982 była komendantką 147 Szczepu Drużyn Harcerskich „Błękitni” w Warszawie Praga-Południe, pełniąc równocześnie w latach 1964-1980 funkcję członka Rady Hufca Warszawa Praga-Południe. Jest podkanclerzem Kapituły Orderu Uśmiechu, była inicjatorką odbudowy zbiorowej mogiły poległych

harcerzy oraz była członkiem Komitetu Honorowego Odbudowy Zbiorowej Mogiły Pomordowanych w II Wojnie Światowej w Czechowicach-Dziedzicach. Odznaczenia: Krzyż Oficerski i Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złoty Krzyż za Zasługi dla ZHP, Złoty Medal Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej; Zbiory prywatne hm. Zdzisław Kobieli; Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania*.

RUSNOK HELENA,

W 1939 r. drużynowa V Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Zofii Chrzanowskiej przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białe w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

RUTKOWSKA MARIA,

Urodzona 9.04.1924 r. w Suchedniowie, córka Ignacego i Wiktorii z d. Tuśnia. Szkołę powszechną ukończyła w 1937 r. Już w 1933 r. tj. w czwartej klasie została przyjęta do nowo tworzącej się drużyny harcerek w Suchedniowie. Po ukończeniu szkoły powszechnej rozpoczęła naukę w Gimnazjum Kupieckim w Skarżysku Kamiennej. W maju 1937 r. została przekazana do pracy w Gromadzie Zuchowej w charakterze przybocznej.

Po rozpoczęciu nauki w szkole średniej przeszła do pracy w Zastępie Starszych Dziewcząt „Źródła” w Suchedniowie. Od września 1938 r. objęła prowadzenie Gromady Zuchów w Suchedniowie, pełniąc obowiązki drużynowej do września 1939 r. Od grudnia 1939 do 1942 r. uczestniczyła w zbiórkach „harcerek starszych”, gdzie brała udział w tajnym szkoleniu w zakresie łączności i ratownictwa, opieki nad rannymi. W marcu 1942 r. zorganizowała zastęp z najmłodszych harcerek, który działał do 19.03.1945 r. Od 15.04.1945 r. rozpoczęła organizację drużyn harcerskich w Suchedniowie. W lipcu 1944 r. ukończyła kurs dla drużynowych w Słowiku k/Kielc, podjęła też pracę zawodową w Urzędzie Gminnym w Suchedniowie. W maju 1947 r. przeszła do pracy w Komendzie Chorągwi w Kielcach – Wydział Zuchowy, i rozpoczęła naukę przerwana w latach 1946-1947. Od 2.01.1948 r. rozpoczęła pracę w Prewentorium Harcerskim dla dzieci – na Buczu w Górkach Wielkich.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1951 r. otwarto nowy Ośrodek Prewentoryjno-Sanatoryjny w Górkach Wielkich, gdzie została skierowana do pracy w charakterze pielęgniarki oddziałowej po uzyskaniu uprawnień pielęgniarskich. Gimnazjum ogólnokształcące ukończyła w latach 1958-1959 w Bielsku-Białej. W październiku 1958 r. została przeniesiona do pracy na stanowisko pielęgniarki oddz. w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Jaworzu Dolnym. Po otwarciu nowego Ośrodka Fizykoterapii i Rehabilitacji w Jaworzu została powołana na stanowisko przełożonej pielęgniarek, na którym pracowała przez 10 lat. W październiku 1985 r. przeszła na emeryturę. Do pracy w harcerstwie wróciła dopiero po odnowie harcerstwa w 1956 r. pełniąc różne funkcje. Wieloletnia drużynowa w miejscowej szkole podstawowej. W 1975 r. przeszła do pracy w Kręgu Seniorów w Bielsku-Białej. Odeszła na wieczną wartę 3.09.2001 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

RYBA JÓZEF,

W okresie 1947-1948 drużynowy 29 Drużyny Harcerzy im. A. Mickiewicza w Komorowicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

RYBIŃSKI JERZY,

W kwietniu 1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. J. Kusocińskiego w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

SADLIK,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 10 Drużyny Harcerzy w Kozach. Ćwik.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SEMIK WŁADYSŁAWA,

Urodzona 3.11.1923 r., drużynowa I Drużyny Harcerzek im. Marii Konopnickiej przy Gimnazjum Handlowym w Białej, założonej 6.05.1945 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SĘKOWSKI FRANCISZEK,

W marcu 1934 r. organizator i drużynowy Drużyny Harcerzy im. J. Piłsudskiego przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach. Drużyna posiadała własne Koło Przyjaciół Harcerstwa – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SIEROSŁAWSKA,

W 1947 r. drużynowa V Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej Nr 5 w Bielsku – Beskidzki Hufiec Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SIKORA-KUBACZKA ANNA,

We wrześniu 1935 r. przejęła obowiązki komendantki Hufca Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SIKORA JERZY,

W latach 1938-1939 drużynowy III Drużyny Harcerzy im. K. Pułaskiego w Bielsku. Od września 1946 r. referent drużyn zuchowych w Komendzie Beskidzkiego Hufca Harcerzy. W 1947-1948 drużynowy Drużyny Harcerzy im. K. Pułaskiego przy Szkole Podstawowej Nr 3 w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

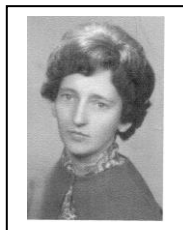
SIWIRSKA ALEKSANDRA,

W 1934 r. drużynowa Drużyny Harcerskiej im. Michała Grażyńskiego przy Szkole Powszechnej w Bystrej Śląskiej – Hufiec Harcerzek Bielsko.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SKALSKA-JANUSZ MAŁGORZATA,

Urodzona 30.12.1930 r. w Andrychowie (z d. Skalska). Wstąpiła do ZHP w 1946 r. do 5 Drużyna Harcerzek im. E. Orzeszkowej w Dziedzicach, od 1947-1949 r. drużynowa w/w drużyny.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

SKIWA HILDEGARDA MARIA - po zamążpójściu KASPERLIK,

Urodzona 12.12.1915 r. Nauczycielka. Drużynowa założonej 13.05.1945 r. I Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Kamienicy. W 1947 r. drużynowa IX Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej w Mikuszowicach – Beskidzki Hufiec Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SKORUPA STANISŁAW,

W kwietniu 1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego przy Szkole Podstawowej Nr 3 w Strumieniu – Beskidzki Hufiec Harcerzy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SKRABA DANUTA,

W 1947 r. drużynowa VI Drużyny Harcerzek przy Szkole Ćwiczeń w Bielsku-Białej. W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1957 r. drużynowa Drużyny Harcerzek przy Szkole Ogólnokształcącej nr II w Bielsku-Białej – Beskidzki Hufiec Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SMACZNIK DANUTA z d. PRZEWOŹNIK,

Urodzona 5.01.1919 r. w Krakowie. Wykształcenie wyższe – mgr prawa administracyjnego. Wstąpiła do ZHP w 1928 r. W latach 1931 do 1933 r. drużynowa Drużyny Żeńskiej Gimnazjum w Pszczynie. W 1933 r. drużynowa I Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Jadwigi Szejterskiej w Czechowicach. W 1934 do 1937 r. przyboczna drużynowej drużyny harcerzek przy Szkole Powszechnej nr 4 w Czechowicach.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w latach 1958-1961 drużynowa harcerzek w Liceum Pedagogicznym w Katowicach, od 1984 r. członek Komisji Historycznej przy Hufcu Czechowice-Dziedzice. W 1935 r. uczestniczka jubileuszowego Złotu w Spale. Odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Odeszła na wieczną wartę

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r. Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

SOCZEK ADAM,

Zginął jako partyzant.

Urodzony w 1924 r. Uczeń szkoły powszechnej w Bielsku, a następnie uczeń Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. W 1934 r. harcerz III Drużyny Harcerskiej im. Kazimierza Pułaskiego w Bielsku (przyboczny). w okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik obozu złotowego ZHP w Spale. Podczas okupacji hitlerowskiej, wyjechał z Bielska w rejon Sanoka i zaangażował się w działalność

konspiracyjną w organizacji ZWZ/AK na terenie Jasło – Krosno – Sanok. Zginął w 1944 r. pod Sanokiem w walce partyzanckiej.

Bibliografia: *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 105; Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerzek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r. s. 3; *Życiorysy harcerzek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 82.

SOSNA N.,

Był w 1925 r. pierwszym drużynowym I Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki przy Państwowym Gimnazjum Polskim w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej, Według „Krajki”.

SPIŁA ZYGFRYD J.,

W 1933 r. organizator Harcerskiego Koła Szybowcowego oraz kursów teoretycznych, w 1934 r. referent d.s. szybowcowo-lotniczych przy Komendzie Hufca Beskidzkiego. Uprawnienia szybowcowe kat. A i B i kilka lotów żaglowych na Czajce.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SPORYSZ HALINA,

W 1946 r. drużynowa IV Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej Nr 4 w Bielsku-Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SPYT BARBARA,

Urodzona 23.02.1925 r. drużynowa II Drużyny Harcerzek im. Królowej Jadwigi przy Szkole Powszechnej Nr 2 w Białej (założonej 15.05.1945 r.).

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SREBRO KAZIMIERZ,

Profesor w Szkole Przemysłowej w Bielsku. Założyciel pierwszego Koła Przyjaciół Harcerstwa w Bielsku – 20.12.1925 r. został sekretarzem KPH.

Bibliografia: J. Wójcicki: *Rozwój i działalność ZHP w Bielsku i powiecie w latach międzywojennych*, 1977, s. 36; K. Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

STANCLIK TERESA,

Urodzona 28.09.1925 r., drużynowa I Drużyny Harcerzek im. Królowej Jadwigi przy szkole Powszechnej w Lipniku założonej 18.05.1945 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

STEC LESZEK,

W okresie 1945-1948 r. drużynowy 5 Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki w Mikuszowicach Śl.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

STEIBER GRAŻYNA,

Drużynowa I Drużyny Harcerzek im. Królowej Jadwigi przy Szkole Powszechnej Nr 4 w Bielsku (założonej 15.04.1945 r.).

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

STIEBER LUDWIK,

Urodzony 29.04.1927 r. w Pszczynie. Do szkół powszechnych uczęszczał w Pszczynie a następnie Cieszynie, gdzie mieszkał do września 1939 r. W okresie okupacji hitlerowskiej mieszkał w Gorlicach – w tzw. Guberni, gdzie w 1941 r. ukończył siedmioklasową szkołę powszechną, a w 1943 r. dwuletnią szkołę handlową. Następnie w „tajnym komplecie” uczył się wg programu gimnazjum ogólnokształcącego. Po wyzwoleniu od 1945 r. zamieszkał w Białej i w 1947 r. zdał maturę, kończąc gimnazjum ogólnokształcące i liceum matematyczno-fizyczne. W tymże 1947 r. zapisał się na Politechnikę w Krakowie kończąc w 1952 r studia i uzyskując stopień inżyniera mechanika oraz magistra nauk technicznych. Po 37 latach pracy zawodowej przeszedł w 1990 r. na emeryturę. Do ZHP wstąpił 21.05.1936 r. w Cieszynie. W okresie okupacji i do czerwca 1945 r. był w harcerstwie podziemnym w Gorlicach, jako przyboczny drużynowego. Od października 1945 r. był członkiem 21 Drużyny Lotniczej im. Szczepana Grzeszczyka przy Gimnazjum im Adama Asnyka w Białej. Od 30.11.1945 r. był przybocznym drużynowego w tej drużynie, a od 10.02.1946 r. drużynowym. Posiada stopień harcerski – ćwika. W dalszych latach członek Kręgu Instruktorskiego ZHP przy Komendzie Hufca Beskidzkiego Bielsko-Biała. Wiele lat pracował społecznie w Naczelnej Organizacji Technicznej, Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Mechaników Polskich, Bielskim Klubie Seniorów Lotnictwa przy Aeroklubie Bielsko-Bialskim, Stowarzyszeniu Lotnictwa Eksperymentalnego, które przy jego osobistym udziale zbudowało latającą replikę samolotu RWD-5, na którym Stanisław Skarżyński w 1933 r. przeleciał przez Atlantyk, co jest rekordem do dnia dzisiejszego nie pobitym na tego typu samolocie. Od kwietnia 1946 r. drużynowy 21 Drużyny Harcerzy im. Jana Grzeszczyka w Białej. Za pracę zawodową oraz pracę społeczną uzyskał wiele odznaczeń i wyróżnień, zaś w czerwcu 1989 r. otrzymał Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

STERNAL ANTONI,

Od 1946-1948 r. drużynowy 17 Drużyny Harcerskiej im. St. Kostki w Bystrej. Wywiadowca.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SUCHANEK JULIAN,

Od 21.05.1945 do 1946 r. referent prasy i propagandy w Komendzie Beskidzkiego Hufca Harcerzy. Harcerz Orli.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SUFA BRONISŁAW,

Od 21.05.1945 do 1946 r. sekretarz Komendy Hufca Beskidzkiego Hufca Harcerzy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SUŁKOWSKI KAZIMIERZ,

W okresie okupacji hitlerowskiej należał do grupy konspiracyjnej starszej młodzieży harcerskiej, bardzo zaangażowanej w organizacji ZWZ, między innymi zajmował się rozprowadzaniem gazetek konspiracyjnych.

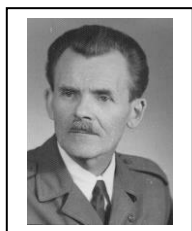
Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SZARZEC AMELIA,

W latach 1929-1930 drużynowa I Drużyny Żeńskiej im. Marii Konopnickiej przy Szkole Wydziałowej w Bielsku – Hufiec Harcerek Bielsko.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białe w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1983 r.

SZCZYPKA BOLESŁAW,

Urodzony 28.08.1928 r. w Ligocie pow. Bielsko. Nauczyciel. Wstąpił w szeregi harcerskie 10.09.1937 r. Stopień instruktorski – harcmistrz. Od 1937 do 1939 r. członek Gromady Zuchowej przy Szkole Powszechnej nr 2 w Ligocie. Był komendantem szczepu przy Liceum Ogólnokształcącym w Czechowicach-Dziedzicach. Prowadził kursy instruktorskie przy Hufcu Beskidzkim (kursy zastępowych, drużynowych, kursy fotografii).

Był przewodniczącym Komisji Rewizyjnej Hufca w Czechowicach – Dziedzicach. Odszedł na wieczną wartę 25.10.1999 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SZNAPKA KAZIMIERZ,

Zginął jako partyzant.

Urodzony 9.09.1925 r. w Lutyni (Zaolzie), syn Emanuela i Ernestyny z d. Sznapka. Od 1932 r. uczył się w polskiej szkole ludowej w Śląskiej Ostrawie. W 1933 r. rodzina zamieszkała w Czechowicach, gdzie Kazimierz ukończył szkołę powszechną, poczym przez rok uczęszczał do gimnazjum w Pszczynie. Należał do Harcerstwa Polskiego w Czechach w miejscowości Lutynia, a później do ZHP w Czechowicach i Pszczynie.

We wrześniu 1939 r. znalazł się na kresach wschodnich, a od 17.09.1939 r. w ZSRR. Wrócił w maju 1940 r. i wraz rodziną zamieszkał w Nowym Sączu. Tam początkowo uczęszczał do szkoły handlowej, uczestnicząc w drobnych akcjach dywersyjnych. Pracując później w kolejowych warsztatach naprawczych uprawiał sabotaż, zdobywał broń i wojskowy ekwipunek. 13 sierpnia 1944 r. znalazł się w partyzantce w I Pułku Strzelców Podhalańskich A.K. w Gorcach na Mogielnicy. Pułk zadawał Niemcom ciężkie straty, wiązał znaczne ich siły. Współdziałał z radziecką partyzantką płk Zołotowa. **1.09.1944 r.** poległ w walce z Niemcami w Łabowej (pomiędzy N. Sączem a Krynica). Został pochowany w lesie. Jego zwłoki zostały ekshumowane, przewiezione na cmentarz w Dziedzicach i pochowane obok płyty Powstańców Śląskich w dniu 18 października 1947 r.

Bibliografia: Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r., s. 3; Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r., s. 14.

SZUŚCIK TADEUSZ,

W 1945 r. Drużynowy Drużyny Harcerzy im. gen. Sikorskiego przy Szkole Podstawowej w Chybiu – Beskidzki Hufiec Harcerzy.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

SZWAJNOCH LUDMIŁA,

Urodzona 19.04.1931 r. w Dziedzicach. Zawód – nauczycielka. Wstąpiła do ZHP w 1945 r. do Drużyny Harcerzek im. Królowej Jadwigi. Stopnie harcerskie: tropicielka, wędrowniczka, pionierka. W 1949 r. pełniła funkcje drużynowej w Drużynie im. Królowej Jadwigi w Dziedzicach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

SZWED FRYDERYK,

Po 1933 r. drużynowy IV Drużyna Harcerzy im. T. Kościuszki przy Szkole Powszechnej im. T. Kościuszki – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska – Chorągiew Harcerzy Kraków.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ŚLISZ KAROLINA,

Organizowała pomoc dla więźniów z obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu-Brzezince – organizowanie paczek żywnościowych, lekarstw, odzieży i przekazywała je do „punktu przejmowania paczek” w domu harcerki Dylak-Zielinkowej Ernestyny w Oświęcimiu.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

ŚLISZ STEFANIA,

W 1939 r. drużynowa III Drużyny Harcerzek przy Szkole Zawodowej Żeńskiej Macierzy Szkolnej w Bielsku.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

ŚŁOSARCZYK ANTONI,

Żołnierz kampanii wrześniowej.

Urodzony 13.01.1918 r. w Bestwinie pow. Biała Krakowska, syn Józefa i Walerii z d. Janeczko. Do szkoły powszechnej uczęszczał w latach 1924-1930 r. w Bestwinie. Od 1930 do 1938 r. uczęszczał do Polskiego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku, gdzie zdał maturę. Do harcerstwa wstąpił w 1932 r. do III Drużyny Harcerzy im. K. Pułaskiego przy Szkole Powszechnej w Bielsku. W okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik obozu zlotowego ZHP (Hufca Męskiego) w Spale.

W 1934 r. Od października 1938 do lipca 1939 r. odbywał służbę w Szkole Podchorążych Rezerwy w Bielsku. Od sierpnia 1939 r. praktyka wojskowa w 3 Pułku Strzelców Podhalańskich w Boguminie. W okresie kampanii wrześniowej przeszedł szlak od Bielska pod Tomaszów Lubelski. Dostał się do niewoli 20.09.1939 r. Odtransportowany do Przeworska i następnie transportowany do Niemiec. Uciekł z transportu pod Krakowem i wrócił do domu. W czasie okupacji, od 1940 do 1942 r. należał do Tajnej Organizacji Niepodległościowej „Raclawice” – ZWZ i pracował w gospodarstwie rolnym, a od 1943 do 1945 r. jako robotnik w Urzędzie Pocztowym w Bielsku. Po wyzwoleniu – służba w wojsku polskim w

Gdańsku w latach 1945 do 1946. Po powrocie w rodzinne strony pracował zawodowo w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska. Założył drużynę harcerską przy Szkole Powszechnej w Bestwinie. Od 1949 r. pracował w Powszechnej Spółdzielni Spożywców w Czechowicach-Dziedzicach.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w 1954 r. sołtys w Bestwinie. Od 1964 r. pracował w Bielsku – w Powszechnej Spółdzielni Spożywców do 1979 r., skąd przeszedł na emeryturę. Bardzo aktywny działacz w ZHP – podharc mistrz, członek Kręgu Seniorów.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ŚLUSARCZYK JERZY,

W 1933 r. drużynowy V Drużyna Harcerzy im. J. Piłsudskiego przy Rodzinie Kolejowej w Bielsku, w 1947-1948 r. drużynowy 2. Drużyna im. J. Poniatowskiego w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

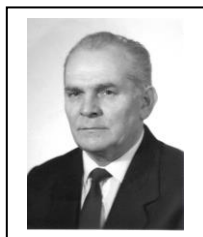
ŚRODA MIECZYSLAW OTTON,

Urodzony 8.02.1925 r. w Białej Krakowskiej. Uczęszczał do szkoły powszechnej przy Seminarium Nauczycielskim w Białej Krakowskiej. Wstąpił do ZHP do Gromady Zuchowej a od 1936 r. do drużyny harcerskiej. Przyrzeczenie harcerskie składał na obozie letnim w Wielkiej Puszcy. W 1939 r. był przybocznym drużynowego St. Kasprzykowskiego, posiadał stopień harcerski ćwika. Wybuch wojny przerwał możliwość nauki i skierowany został jako pracownik fizyczny do zakładu „Bortelmus i Suchy”. Po wyzwoleniu, już od lutego 1945 r. kontynuował przynależność do ZHP i na prośbę T. Puchajdy bardzo aktywnie włączył się w porządkowanie organizowanych warsztatów szybowcowych. W tymże 1945 r. (do maja) pełnił funkcję drużynowego IV Lotniczej Drużyny Harcerskiej im. Orlicz-Dreszera w Białej, a po rozpoczęciu nauki w Państwowej Szkole Przemysłowej, został drużynowym Drużyny Harcerskiej Nr 2 im. J. Poniatowskiego. W okresie od 20.07 do 10.08.1945 r. ukończył kurs szybowcowy kat. B. Odnosił także sukcesy w zawodach lekkoatletycznych organizowanych przez Chorągiew Katowicką oraz w Mistrzostwach Polski Hufca Bielskiego, zdobywając czołową lokatę. W 1949 r. zdał maturę, a od lipca 1949 r. rozpoczął pracę w biurze projektów „Ekonomia” a następnie „Energoprojekt” Katowice.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – od 1959 do 2002 był zaangażowany w prace społeczne w spółdzielniach mieszkaniowych Bielska, natomiast od 1997 członek Bielskiego Klubu Seniorów Lotnictwa. Przeszedł na emeryturę w 1990 r.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ŚWIERCZYNA TADEUSZ,

Urodzony 26.09.1928 r. Wstąpił do ZHP w 1945 r. do Drużyny Harcerzy im. Żwirki i Wigury tzw. „Kopalnianej” w Czechowicach. W 1945 r. brał udział w pogotowiu harcerskim na stacji PKP Dziedzice.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – funkcja harcerska: w 1957-1958 r. drużynowy Drużyny Harcerskiej im. G.

M. Zarurskiego przy Technikum Hutniczym w Czechowicach-Dziedzicach.

W 1994 r. przez krótki okres czasu pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Odbudowy Mogiły. Odszedł na wieczną wartę 23.01.1997 r.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

TABAK HALINA,

W 1946 r. drużynowa XII Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej w Wapienicy – Beskidzki Hufiec Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

TALAGA HELENA,

Urodzona 26.07.1917 r. nauczycielka. Drużynowa III Drużyny Harcerzek im. Klaudivy Potockiej przy Szkole Powszechnej Nr 5 w Bielsku (założonej 8.05.1945 r.).

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

TANEWSKI ZDZISŁAW HENRYK,

Więzień Montelupich w Krakowie.

Urodzony 13.02.1919 r. w Białej Krakowskiej, syn Franciszka i Teresy z d. Harrer. Naukę stopnia podstawowego rozpoczął w Szkole Ćwiczeń przy dawnym Seminarium Nauczycielskim. Następnie, kontynuował naukę w Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Bielsku. Tam zapisał się do Drużyny Harcerskiej nr I im. T. Kościuszki. Przechodził wiele prób na sprawności i stopnie harcerskie. Drużyna (szkolna), brała udział w uroczystościach szkolnych, akademiach a także uroczystościach państwowych i religijnych.

Obdarzony zdolnościami muzycznymi akompaniował i grał na fortepianie. Brał udział w przygotowania do zlotu spalskiego, a odbywały się one na Błoniach Mikuszowickich, następnie w okresie 11-25.07.1935 r. uczestnik jubileuszowego Zlotu ZHP (Hufca Męskiego) w Spale. Nie zdawał matury w bielskiej szkole, lecz przeniósł się do Gimnazjum O. O. Pijarów w Krakowie gdzie zamieszkał w tamtejszym konwiktzie. W nowym miejscu uczenia się próbował założyć drużynę harcerską, lecz udało mi się zaledwie stworzyć zastęp z młodszych uczniów. Okres okupacji spędził w Krakowie. Pracował jako praktykant w drogerii J. Wilkosza, a zamiłowania muzyczne realizował jako drugi organista w kościele O.O. Pijarów. Gdy synowie właściciela drogerii – zaangażowani w działalność konspiracyjną zostali (w wyniku denuncjacji) aresztowani, on także został aresztowany i osadzony w więzieniu na Montelupich w Krakowie. Szczęśliwym zbiegiem okoliczności został uratowany, gdy jakiś bielski gestapowiec pracujący na Montelupich i znający nazwisko jego ojca, spowodował warunkowe zwolnienie Zdzisława. Po wyzwoleniu w 1945 r., przeniósł się z rodzicami do Bielska. Zainteresował się ruchem harcerskim hufca bielskiego. Został członkiem Komendy Hufca Beskidzkiego, pełniąc funkcje: od 21.05.1945 r. Referent Obozownictwa i Turystyki, od kwietnia 1946 r.(przewodnik) Referent ds. Kultury. W 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki w Bielsku. Harcerz orli. Niezależnie od zaangażowania w działalność harcerską, pracował w drogerii ojca i studiował w Katowicach grę na

fortepianie, by uzyskać dyplom Wyższych Studiów Muzycznych w zakresie pedagogiki nauczania na fortepianie. Po zdobyciu dyplomu, został nauczycielem w Państwowej Szkole Muzycznej im. St. Moniuszki w Bielsku-Białej, gdzie prowadził klasę fortepianu, a w kilka lat później został kierownikiem sekcji fortepianowej i konsultantem dla szkół muzycznych Cieszyna, Żywca, Oświęcimia. Został również etatowym akompaniatorem w Akademii Muzycznej w Katowicach. Często uczestniczył w nagraniach radiowych studentów – w radiu katowickim. W ciągu jego wieloletniej pracy w tamtejszej szkole, założył drużynę zuchową „Wiolinki”, do której należały dzieci od 2 do 5 klas podstawowych. Został ich namiestnikiem zuchowym a drużynę prowadzili jego uczniowie, przeważnie dziewczyny z klas licealnych. Drużyna ta często występowała na imprezach organizowanych przez Hufiec. Należy podkreślić, że drużyna często występowała w Domu Zasłużonego Nauczyciela (w Lasku Cygańskim) w Bielsku – szczególnie w okresie świąt Bożego Narodzenia, Dnia Nauczyciela.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

TERLIK JADWIGA,

Drużynowa w okresie 1938-1939 r. I Gromady Zuchowej „Muchomorki” przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

TOKARZ EWA,

W 1932 r. drużynowa Drużyna Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Brzeszczach – Hufiec Harcerzek Biała Krakowska – Chorągiew Harcerzy Kraków.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

TOMASZCZYK JÓZEFA z d. GOLA,

Urodzona 16.03.1921 r. Drużynowa założonej 2.05.1945 r. 3 Drużyny Harcerzek im. Marii Konopnickiej przy Szkole Powszechnej w Czechowicach-Lipowcu, oraz drużynowa Gromady Zuchowej przy tejże drużynie.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.; Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

TOMASZEWSKI KAROL,

Więzień KL Gross-Rosen, KL Mauthausen-Gusen.

Urodzony 18.10.1921 r. w Czechowicach. Wstąpił w szeregi harcerskie 2.02.1938 r. należał do Gromady Zuchowej. Członek Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina w Dziedzicach – przyboczny do 1939 r. W okresie okupacji hitlerowskiej, działał w wywiadzie ofensywnym Komendy Głównej ZWZ/AK w grupie terenowej we Wrocławiu pod kryptonimem „Stragan”. Aresztowany 27.01.1943 r. wywieziony został do KL Gross-Rosen a stamtąd do KL Mauthausen-Gusen. Przeżył obóz.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

TRYCHUBCZAK MIECZYŚLAW,

W 1933 r. organizator i drużynowy Drużyna Harcerzy przy Szkole Powszechnej w Komorowicach Krakowskich. Hufiec Harcerzy Biała Krakowska – Chorągiew Harcerzy Kraków.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

TRZES WANDA,

W 1933 r. drużynowa I Żeńskiej Drużyny Harcerzek im. Michaliny Mościckiej w Zabrzegu k/Dziedzic.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

TUREK MARTA,

W 1939 r. drużynowa Harcerzek przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Sióstr Notre Dame w Bielsku.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

TWARDZIK TADEUSZ,

Urodzony 10.10.1919 r. we Frysztacie CSSR. Wstąpił do ZHP w 1927 r. W okresie 1927-1929 harcerz Drużyny Harcerskiej przy Szkole Powszechnej Nr 4 w Czechowicach. Następnie w 1930-1935 r. należał do Drużyny Harcerskiej im. Zwirki i Wigury „Kopalnianej” w Dziedzicach, w latach 1936-1938 r. należał do Drużyny Harcerzy przy Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej. Odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Odszedł na wieczną wartę.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

TYC JAN,

Urodzony 11.12.1927 r. w Milijardowicach. Młodzik. „Londzinowiec” Od kwietnia 1946 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. ks. Londzina w Zabrzegu. W okresie 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. G. W. Sikorskiego w Chybiu.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

TYRAŁA BARBARA,

W 1946 r. drużynowa II Gromady Zuchów przy Szkole Podstawowej Nr 2 w Bielsku-Białej – Beskidzki Hufiec Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

WAISLICHER JAN,

W 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. ks. J. Poniatowskiego w Bielsku.

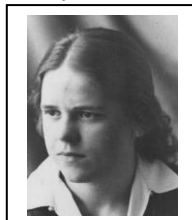
Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

WAWRZUTA TADEUSZ,

W 1947-1948 r. drużynowy 30 Drużyny Harcerzy im. B. Chrobrego w Godziszce.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

WIĄCEK JANINA,

Urodzona 9.09.1908 r. w Rzeszowie. Nauczycielka. Wstąpiła w szeregi harcerskie w 1923. Od 1925 do 1929 r. drużynowa Drużyny Harcerzek przy Seminarium Nauczycielskim w Cieszynie, od 1935 do 1939 r. drużynowa Drużyny Szkolnej i Gromady Zuchowej przy Szkole Powszechnej nr 1 w Czechowicach. W 1935 r. uczestniczka Złotu Jubileuszowego w Spale.

WICHEREK WŁADYSŁAW,

Roboty przymusowe.

Urodzony 27.06.1911 r. Wstąpił w szeregi harcerskie 1925 r. Członek drużyny harcerskiej w okresie 1925-1932 r. w I Drużynie im. T. Kościuszki przy Gimnazjum w Bielsku, 1927-1929 r. zastępowy, 1929-1930 r. przyboczny, 1930-1932 r. drużynowy. W 1930-1932 r. członek Komendy Hufca Beskidzkiego w Bielsku. Przechodził w latach 1930-1931 r. dwukrotnie kurs instruktorski na Buczu. Wykształcenie – gimnazjalne z maturą w 1932 r. i 2 lata na UJ w Krakowie. Praca zawodowa: 1934-1939 r. w magistracie w Bielsku, w latach 1940-1945 r. roboty przymusowe w Niemczech, 1945-1951 r. znowu w Zarządzie Miejskim w Bielsku.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w okresie 1951-1968 pracownik w Walcowni Metali „Dziedzice” w Czechowicach-Dziedzicach. Od 1976 r. emerytura.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

WIDEL ANIELA,

W 1932 r. organizatorka i drużynowa Drużyny Harcerzek im. Emilii Plater przy Szkole Powszechnej Nr 3 w Bielsku – Hufiec Harcerzek Bielsko – Chorągiew Śląska Katowice – we wrześniu 1937 r. Komendantka Hufca Żeńskiego w Bielsku. W 1945 r. Prowadzenie Hufca Żeńskiego ZHP w Bielsku-Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

WIĘZIK ERWIN,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 11 Drużyny Harcerzy im. K. Pułaskiego w Lipowcu, w 1957 r. członek Komendy Beskidzkiego Hufca w Bielsku-Białej – Komisja Rewindykacyjna. Ćwik.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

WIĘZIK MONIKA,

W okresie 1937-1939 r. drużynowa IV Gromady Zuchowej „Plastusie” przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach. Drużynowa w 1939 r. IX Drużyny Harcerzek im. Marii Curie-Skłodowskiej przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

WINIARSKI JAN,

Po 1934 r. Organizator i drużynowy Drużyny Harcerzy im. J. Piłsudskiego przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach. Drużyna posiadała własne Koło Przyjaciół Harcerstwa – Hufiec Harcerzy Biała Krakowska – Chorągiew Harcerzy Kraków.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

WINKLER ŁUCJA,

W 1933 r. drużynowa Drużyna Harcerzek im. Michaliny Mościckiej przy Szkole Powszechnej w Zabrzegu. W 1939 r. drużynowa VI Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Zabrzegu.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

WOJCIECHOWSKA-KWAŚNA ELŻBIETA,

Urodzona 3.05.1915 r. w Czechowicach. Wstąpiła w szeregi harcerskie w 1931 r. Od 1932 r. należała do Drużyny Harcerzek przy Szkole Handlowej w Białej, a w okresie 1935-1936 r. członek Drużyny Harcerskiej Żeńskiej przy Szkole Powszechnej nr 2 w Czechowicach. W latach 1935-1937, drużynowa Drużyny Harcerzek w Szkole Podstawowej nr 2 Czechowicach – Grabowice. W latach 1937-1939, przyboczna hufcowej w Czechowicach i Dziedzicach. Współorganizatorka Pogotowia Harcerzek Hufca w Dziedzicach, współpracowała z Wandą Mrózek – hufcową. Organizowała punkty Pogotowia w Zabrzegu i Bronowie. W okresie okupacji hitlerowskiej, w Czechowicach i Dziedzicach z grupą starszych harcerzek zabezpieczała bibliotekę i pomoce szkolne w Szkole Podstawowej Nr 2. Organizowała pomoc uciekinierom, a następnie żywność na posiłki dla jeńców – żołnierzy polskich, których przetrzymywano w obozie przejściowym w Dziedzicach w tzw. „Brykietowni” przy obecnej ulicy Hutniczej. Z harcerkami podopiecznej drużyny organizowała też pomoc żywnościową dla więźniów obozu koncentracyjnego Auschwitz. Wysłała paczki do obozów z jeńcami wojennymi.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

WOJUTYCKA EDWARDA,

Drużynowa w 1939 r. V Drużyny H. Im. Zofii Chrzanowskiej przy Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi w Białej Krakowskiej. W 1946 r. drużynowa XIV Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej nr 2 w Bielsku-Białej – Beskidzki Hufiec Harcerzek w Bielsku.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

WÓJCIK EMMA z d. BIGAJ,

Urodzona w 1915 r. w Czechowicach. Założycielka drużyny harcerskiej przy Szkole na Grabowcu w 1932 r. Przeszła przeszkolenie w 1932 r. dla drużynowych na Buczu. Odeszła na wieczną wartę w 1945 r.

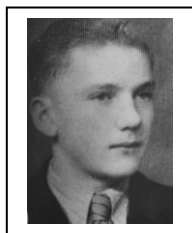
Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

WROŃSKI KAZIMIERZ,

W kwietniu 1945 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. P Stalmacha przy Szkole Podstawowej Nr 5 w Czechowicach – Beskidzki Hufiec Harcerzy w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

WROŃSKI TADEUSZ, pseud. „Jeleń”,

Urodzony 13.05.1928 r. w Dziedzicach, syn Karola i Heleny z d. Guzdek. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Dziedzicach. W roku 1935 wstąpił do Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Londzina. Od pierwszego roku okupacji hitlerowskiej (w wieku od 11 do 17 roku życia) przebywał u dziadków w Dziedzicach. Po zakończeniu wojny w 1945 r. podjął naukę w 2-letniej Szkole Handlowej w Bielsku. Pod koniec 1946 r., został aresztowany pod zarzutem wrogiej działalności wobec odrodzonej Polski.

Z więzienia bielskiego przewieziony został do więzienia w Katowicach. W Bytomiu został osądzony „za wrogą działalność przeciw ustrojowi” i skazany na karę śmierci. Mimo odwołania się do Rady Państwa, końcem grudnia 1947 r. jako 19-letni młodzieniec został rozstrzelany w więzieniu w Katowicach przy ul. Mikołowskiej. Ciało jego zostało pochowane na cmentarzu w Panewnikach.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli; Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania*.

WRÓBEL-GRAMATYKA MARIA,

W 1933 r. przyboczna a następnie drużynowa – II Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Królowej Jadwigi przy Domu Polskim (zwana też drużyną pozaszkolną) w Bielsku. W sierpniu 1939 r. jako starsza harcerka wraz z harcerkami z klasy VII Szkoły Powszechnej im. Królowej Jadwigi, w ramach Pogotowia Harcerek, pełniła dyżur na dworcu PKP w Białej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

WRÓBEL WANDA z d. ŁASZCZOK,

Urodzona 27.03.1928 r. w Dziedzicach. Wstąpiła do harcerstwa 10.08.1937 r. Od 1937 do 1939 r. należała do Gromady Zuchowej „Czerwone Kapturki”. W latach 1945-1946 była w Drużynie Harcerek im. Królowej Jadwigi, w latach 1947-1948 przyboczna w Drużynie Harcerek im. E. Orzeszkowej, w latach 1948-1949 w drużynowa drużyny zuchowej. W roku 1945 uczestniczyła w dyżurach pogotowia harcerek na stacji PKP w Dziedzicach. Członek Hufcowej Komisji Historycznej przy Hufcu w Czechowicach-Dziedzicach.

Inicjatorka odbudowy zniszczonej zbiorowej mogiły poległych harcerzy – pierwszych ofiar hitleryzmu. Członek Komitetu Odbudowy Zbiorowej Mogiły Pomordowanych w II Wojnie Światowej – pełniła funkcję skarbnika.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

WYDRZYŃSKI LESZEK,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 18 Drużyny Harcerzy im. Żwirki i Wigury w Białej. Ćwik.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

WYPORSKA KRYSTYNA, pseud. „Przecherko”,

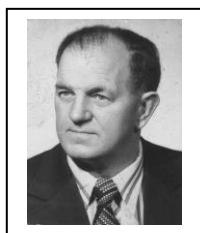
Urodzona 9.02.1912 r. w Sosnowcu, córka Jakuba i Marii z d. Sołecka. W 1929 r. ukończyła Liceum Ogólnokształcące im. Stanisławy Podkajowej w Sosnowcu. W tymże roku wstąpiła do harcerstwa, do Drużyny Starszoharcerskiej im. Klementyny z Tańskich Hoffmanowej przy Seminarium Nauczycielskim w Sosnowcu, gdzie złożyła przyrzeczenie i zdobyła stopnie młodzieżowe harcerskie. Od 1.01.1930 do 31.08.1934 r. podjęła pracę telefonistki w Polskiej Akcyjnej Spółce Telefonicznej „PAST” w Sosnowcu. Od 1932 do 1934 r. prowadziła Drużynę Młodszo-harcerską przy Szkole Powszechnej w Sosnowcu – dzielnicy Pogoń. W tym też czasie, po kursach dla drużynowych w Harcerskiej Szkole Instruktorów na Buczu, uzyskała stopień drużynowej po próbie. Od września 1934 do 1.01.1937 r. należała do Drużyny Starszoharcerskiej Żeńskiej im. Romana Żulińskiego w Krakowie. W styczniu 1937 do 31.05.1939 r. pracowała w Harcerskim Zakładzie

Leczniczo-Wychowawczym im. Manteuffla w Rabsztynie koło Olkusza jako wychowawczyni-pielęgniarka. Od 1.06.1939 r. do wybuchu II wojny światowej była zatrudniona w Dworku Cisowym w Sromowcach koło Czorsztyna w prewentorium Olgi Małkowskiej w charakterze wychowawczyni-pielęgniarki. W początkach 1939 r. brała udział w drugim kursie instruktorek służby samarytańskiej Głównej Komendy Harcerskiej w Warszawie. W okresie okupacji od pierwszych dni września 1939 do czerwca 1941 r. pracowała w domu noclegowym dla uchodźców i wysiedlonych Chorągwi Harcerskiej miasta Kraków oraz w Sekcji Charytatywnej RGO w opiece otwartej. Od czerwca 1941 r. do 20.02.1942 r. pracowała w Instytucie Szczepionki Przeciwytyfusowej prof. Weigla. Na początku 1943 r. zagrożona aresztowaniem, musiała opuścić Kraków i wyjechała do Warszawy, włączając się w pracę dla organizacji konspiracyjnej AK – w grupie dywersyjnej. Po wojnie w marcu 1945 r. przeniosła się do Bielska i podjęła pracę w Fabryce Pędni i Maszyn w Bielsku-Białej, gdzie pracowała od 24.04.1945 do 31.08.1946 r. Od 1.12.1946 do 30.06.1950 r. pracowała w Gimnazjum Przemysłowym „Lenko” w Bielsku-Białej w charakterze sekretarki, higienistki i bibliotekarki. W 1947-1949 r. zgłosiła się do pracy w Komendzie Hufca Harcerzy w Bielsku, w charakterze instruktora służby samarytańskiej. Prowadziła szkolenia i wizytowała drużyny. Brała udział w obozach hufca: w Koszarawie, Bystrej, Kiskowie, – jako zastępca komendantki obozu i instruktorki samarytańskiej.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – od 1.09.1950 do 31.08.1951 r. pracowała w Żeńskiej Szkole Ogólnokształcącej, skąd od 1.09.1951 r. została przeniesiona do Średniej Szkoły TPD (Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego). Od 6.12.1955 do 31.08.1968 r. rozpoczęła pracę w Technikum Włókienniczym w charakterze pracownicy umysłowej w warsztatach szkolnych. Ponownie wróciła do ZHP w roku 1957 organizując drużyny harcerzy w Liceum Technik Plastycznych w Bielsku-Białej, a następnie przeszła do pracy w drużynie harcerskiej Technikum Włókienniczego w Bielsku-Białej, gdzie pełniła do 1965 r. funkcję drużynową, a następnie szczepową. W 1965 do 1968 r. była członkiem Komisji Rewizyjnej Komendy Hufca w Bielsku-Białej. Brała czynny udział w kontroli pracy Hufca. Od maja 1979 r. aktywna w Kręgu Instruktorskim „Seniora” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej. Posiada stopień harcmistrza. Odeszła na wieczną wartę 19.05.2003 r., pochowana na cmentarzu komunalnym w Bielsku-Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

WYRWICZ BRONISŁAW,

Urodzony 9.04.1919 r. w Felsztynie. W 1925 r. wraz z rodzicami przyprowadził się do Białej Krakowskiej, gdzie uczęszczał do szkoły powszechnej, zawodowej i technikum ekonomicznego. Kontakt z harcerstwem rozpoczął w 1928 r. Wstąpił bowiem do I Drużyny Harcerskiej im. B. Paula w Białej. W 1930 r. przeszedł do 4 Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego w Bielsku. Dnia 23.12.1931 r. złożył przyrzeczenie harcerskie, i dosyć szybko przejął przewodnictwo zastępu, a następnie przybocznego drużyny.

Gdy w 1935 r. powstał Harcerski Klub Narciarski został jego członkiem. Uczęszczał na kurs przodowników narciarskich, kończąc go z wyróżnieniem. W 1936 r. skończył kurs drużynowych, ale funkcję drużynowego pełnił dopiero od 1938 r. W 1938-1939 brał udział w kursie podharcemistrzowskim (dochodzonym) w Bielsku, lecz wybuch wojny uniemożliwił zatwierdzenie dla niego tego stopnia. Od 22.08.1939 r. tak jak inne drużyny, i jego drużyna podporządkowana została dowództwu komendanta Pogotowia Harcerskiego. Harcerze wycofując się wraz z wojskiem z Bielska gdy Niemcy już wstępowali na te tereny, zlikwidowali z udziałem wojska „gniazdo” karabinu maszynowego w Białej, zaś w fabryce Schmita (po wyzwoleniu „BEFA” przy ul. Lipnickiej), zlikwidowali radiostację Niemiecką. Dostawszy się w wyniku przemieszczeń ewakuacyjnych pod Lublin, wrócił do Białej na początku października 1939 r. Przez pewien czas ukrywał się – poszukiwany przez Gestapo, lecz gdy minęło niebezpieczeństwo, w okresie 1939-1940 włączył się harcerską działalność konspiracyjną. Bezpośrednim przełożonym Wyrwicza był Stanisław Pacut u którego zbierał się sztab harcerski. Działalność tej grupy harcerzy polegała na zbieraniu pieniędzy, żywności oraz ubrań i przekazywanie ich przez łączników rodzinom poległych żołnierzy z kampanii wrześniowej. W Roku 1940 został zmuszony do podjęcia pracy jako ślusarz w niemieckiej fabryce w Bielsku (po wyzwoleniu Befama). Wykonywał pracę opieszale i uszkadzając wykonywane części do wyrzutni torped dla marynarki wojennej. W 1941 r. przyłapany na sabotażu, wywieziony został na przymusowe roboty do Blechhamer k/Heidebreck. (obecnie Blachownia k/Kędzierzyna) Tam znowu zaangażował się w działalność konspiracyjną w organizacji ZWZ. Otrzymał zadanie przekazywania swojemu dowódcy o pseudonimie „Tarnina”, informacji o usytuowaniu artylerii przeciwlotniczej, balonów zaporowych czy danych związanych z obronnością zakładu. Brał udział w akcji wysadzenia zbiornika destylacji benzyny syntetycznej, oraz różnych formach niszczenia konstrukcji w zakładzie. Co cztery tygodnie przyjeżdżał do Bielska, i wówczas kontaktował się ze Stanisławem Pacutem, któremu przekazywał dane o sytuacji na terenie jego miejsca pracy – dotyczące wojska Niemieckiego i ochrony zakładu. W lipcu 1942 r. na wskutek rewizji w domu i znalezieniu ulotki antyhitlerowskiej, został aresztowany i przewieziony do więzienia w Katowicach. Po 3 miesiącach śledztwa, gdy nie można była udowodnić mu winy, został zwolniony z nakazem powrotu do Blechhamer. Znowu zatem w tej miejscowości kontynuował działalność w grupie konspiracyjnej ZWZ i w „Szarych Szeregach”. W maju 1944 r. uległ wypadkowi, więc przyjechał do Bielska i po rekonwalescencji by nie wracać do Blechhamer ukrywał się do końca wojny. Podczas działań wojennych 1945 r. wraz z grupą harcerzy, zabezpieczał lotniska Żar, Aleksandrowice, w Katowicach i Goleszowie, skąd harcerze przewożili szybowce do warsztatów naprawczych w Białej. W kwietniu 1945 r. podjął pracę organizacyjną w Harcerskim Ośrodku Szybowcowym – przemianowanym później na Instytut Szybownictwa. Włączał się także do pracy w komendzie Beskidzkiego Hufca Harcerzy w Bielsku. Niezależnie od pracy w komendzie Hufca, był aktywnym instruktorem narciarstwa górskiego. Prowadził szkolenia w Harcerskim Klubie Narciarskim. Był jednym z współorganizatorów Mistrzostw Polski HKN, oraz Zimowych Igrzysk Harcerskich odbywających się corocznie w Szczyrku, Bielsku, Zakopanem, Szklarskiej Porębie. Od 1946 został

sędzią narciarskim, zdobywając po kolei uprawnienia sędziego klubowego, okręgowego, związkowego i międzynarodowego. Działał skutecznie w Komisji Sędziowskiej Polskiego Związku Narciarskiego w Zarządzie Głównym. Organizował wiele zawodów narciarskich rangi krajowej i międzynarodowej, jak np. „Puchar Beskidów” i inne. Z uwagi na ograniczone możliwości, nie byłem w stanie wymienić ilości zgrupowań i obozów tak przedwojennych jak i powojennych z funkcjami kierowniczymi jakie na nich pełnił. Obecnie, bardzo czynny członek Kręgu Seniora Harcerzy w Bielsku-Białej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

WYRWICZ LUDWIK,

W okresie okupacji hitlerowskiej należał do grupy konspiracyjnej starszej młodzieży harcerskiej, bardzo zaangażowanej w organizacji ZWZ, między innymi – jak brat, zajmował się rozprowadzaniem gazetek konspiracyjnych.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

ZABDYR EMILIA,

Członkini Komendy Hufca Bielsko, w sierpniu 1939 r. kierowała w mieście i powiecie 14 punktami Pogotowia Harcerskiego. W 1945-1949 r. drużynowa I Drużyny Harcerzek przy Szkole Podstawowej Nr 3 w Bielsku-Białej.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. – w grudniu 1956 r. komendantka kursu dla drużyn żeńskich w Szkole Podstawowej w Straconce. W 1957 r. drużynowa Drużyny Harcerzek przy Technikum Gastronomicznym w Bielsku-Białej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

ZABŁOCKA ANIELA,

W 1932 drużynowa Drużyny Harcerzek „Górska” przy Gimnazjum Żeńskim Notre Dame w Bielsku. 1936 r. komendantka obozu Hufca Harcerzek Bielsko – drużyny gimnazjum żeńskiego im. Sióstr Notre Dame – obozu w miejscowości Cisiec oraz w miejscowości Budzanów nad Seretem (kresy wschodnie). W 1939 r. drużynowa Harcerzek przy Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Sióstr Notre Dame w Bielsku. Członkini Komendy Hufca Bielsko, kierowała w mieście i powiecie 14 punktami Pogotowia Harcerskiego.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

ZACHER RUDOLF,

Od kwietnia 1946 r. drużynowy 8 Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki w Białej. W okresie 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. T. Kościuszki w Białej. Wywiadowca.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

ZAJĄC JADWIGA,

Urodzona 27.07.1915 r. w Straconce – obecnie dzielnicy Bielska-Białej. Po Szkole Powszechnej im. Królowej Jadwigi, ukończyła Szkołę Handlową w Białej. Do harcerstwa wstąpiła mając 15 lat (20.10.1930 r.) do II Drużyny Harcerzek im. Królowej Jadwigi, następnie III Drużyny Harcerzek im. M. Konopnickiej w Szkole Handlowej. Po ukończeniu szkoły średniej, pracowała w kancelarii szpitala w Białej Krakowskiej i prowadziła Drużynę Zuchową z Straconce. W drugiej dekadzie sierpnia 1939 r. – członkini Pogotowia Harcerzek, przed ogłoszeniem ogólnej mobilizacji dostała powołanie do służby wojskowej – do cenzury listowej na Poczcie Głównej w Krakowie. Wraz z innymi pracownikami Urzędu Poczтового była

ewakuowana na „wschód”. Dobrzeła do Przemyśla, skąd jedni pracownicy Poczty przedostali się na Węgry, a innym kazano wracać do rodzinnych miejscowości. Wracając do Bielska zatrzymała się w Zabierzowie, gdzie chorowała na zapalenie płuc, a po odzyskaniu sił wróciła do rodziców – do Bielska. W 1940 r. wróciła jednak ponownie do Zabierzowa, gdy w Bielsku zaczęły się masowe aresztowania Polaków. W tej miejscowości zaangażowała się w działalność konspiracyjną jako łączniczka. Z uwagi na konsekwencje przebytego zapalenia płuc konieczne było leczenie się w Krakowie, więc tam nawiązała kontakt z konspiracyjnie działającą Radą Główną Opiekuńczą (RGO) i jako harcerka otrzymała zadanie sporządzania list aresztowanych na Montelupich. Po wojnie, zaangażowała się w pracę społeczną, urządzając w mieszkaniu rodziców punkt biblioteczny, nadal bardzo chętnie włączała się w działalność harcerską z młodzieżą.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - od 1962 r. poważnie zaczęła chorować i 22.03.1963 r. odeszła na wieczną wartę – pochowana w miejscowości Straconka.

Bibliografia: *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939-1945*. Praca zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r., s. 108-117.

ZALEWSKA STANISŁAWA,

W 1939 r. drużynowa III Drużyny Harcerek z Gimnazjum i Liceum Handlowego w Białej Krakowskiej. Z Hufca Biała Krakowska jako starsza harcerka wraz z harcerkami z klasy VII Szkoły Powszechnej im. Królowej Jadwigi, w ramach Pogotowia Harcerek, obsługiwała telefony w magistracie. Obsługiwała punkt pomocy na dworcach kolejowych. Harcerka – III Drużyna Harcerek im. Marii Konopnickiej przy Państwowej Szkole Handlowej w Białej Krakowskiej. W 1939 r. komendantka obozu Hufca Harerek z Białek Krakowskiej – III Drużyny Harcerek w miejscowości Nańska /Nowego Targu.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

ZASADA SOBIESŁAW,

Urodzony 27.01.1930 r., lata dziecińne przeżył w Dąbrowie Górniczej, z której wraz z rodzicami przeprowadził się do Bielska w 1945 r. W tym nowym miejscu zamieszkania kontynuował naukę w szkole średniej, ale zaangażował się także w działalność harcerską. Od 1945 r. został zorganizowany w Bielsku przez Mariana Przytockiego – Harcerski Klub Narciarski, który w początkowej fazie działalności preferował sporty zimowe, ale szybko też zorganizowana została przy HKN - sekcja lekkoatletyczna.

Harcerz Sobiesław Zasada osiągał pierwsze wspaniałe wyniki sportowe jako oszczepnik a także w narciarstwie alpejskim. W sekcji lekkoatletycznej realizowali obok Sobiesława Zasady także inni wspaniali sportowcy: Bednarczyk, Kraszkiewicz, Szaliński. W 1946 r. Sobiesław zdobył wicemistrzostwo Polski juniorów w tenisie stołowym. W tym samym roku na krajowych mistrzostwach ZHP w Krakowie, został najlepszym sportowcem, wygrywając bieg na 1000 metrów, rzut oszczepem, skok w dal i zajmując równie dobre miejsce w rzucie dyskiem. Wymienieni wyżej sportowcy-harcerze, uczestniczyli w wielu ważnych zawodach – np. w Mistrzostwach Polski Juniorów w Bydgoszczy w 1947 r. W 1947-1948 r. był przybocznym a następnie drużynowym pierwszej w Polsce sportowej Drużyny Harcerzy im. Kusocińskiego w Bielsku. Po latach wspomina Sobiesław Zasada, że

drużyna którą kierował, była ściśle ukierunkowana na sportową działalność – „*trenowaliśmy zapamiętane lekkoatletykę i pingponga*”. W tenisie stołowym nie mieli sobie równych tak na Śląsku jak i w Krakowskim. Jego fascynacja sportem była tak wielka, że każdą wolną chwilę od zajęć szkolnych poświęcał na treningi i pracę organizacyjną w harcerstwie – pełniąc funkcję członka komendy hufca.

W uzupełnieniu części życiorysowej po 1949 r. - w 1949 r. przeniósł się do Krakowa, i tam zapisał się do klubu „Cracovia” i działał w sekcji tenisa stołowego i sekcji lekkoatletycznej. Zdobył mistrzostwo Polski zrzeszenia „Ogniwo” w rzucie oszczepem, osiągał wspaniałe wyniki w pięcioboju, od 1949 r. przez 2 lata był reprezentantem kadry narodowej. Stale jednak dominowała w nim chęć uprawiania sportów motorowych, co oczywiście przy tak wielkiej fascynacji i determinacji doprowadziło, że bardzo skutecznie realizował swoje marzenia. Zdobywał coraz lepsze wyniki w różnego rodzaju rajdach samochodowych, czego dowodem jest tak wiele sukcesów, że aż trudno je wyliczyć w tej bardzo skróconej informacji biograficznej. Wspomnę tylko bardzo ogólnie, że w prawie 30-letniej karierze Sobiesława Zasady, wygrał 148 rajdów, co oczywiście nie zamyka listy innych osiągnięć tego tak wybitnego sportowca. Po zakończeniu kariery sportowej, zaangażował się z równie dobrym skutkiem w rozwijanie w Polsce przemysłu motoryzacyjnego, reprezentując koncern Mercedes-Benz, a więc firmę o światowej renomie.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża; Sobiesław Zasada *Moje Rajdy*, Agencja Wydawniczo Reklamowa MOTO-PRES, Warszawa 1996 r. s. 13.

ZBOREK ZBIGNIEW,

Urodzony 20.11.1935 r. w Czechowicach. Wstąpił do harcerstwa 1948 r. Od 1948 do 1949 r. w Drużynie Harcerzy przy Szkole Podstawowej Nr 7 w Dziedzicach. W latach 1950-1956 żołnierz zawodowy – współpracuje z Hufcem w Pszczynie, Poznaniu i Będzinie. Organizator szczeplu w Szkole Podstawowej nr 2, współorganizator Hufca i członek Komendy Hufca w Czechowicach-Dziedzicach, Członek Rady Hufca, członek Komitetu Honorowego Odbudowy Zbiorowej Mogiły Pomordowanych w II Wojnie Światowej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

ZDEBSKA EUGENIA z d. JANUSZ,

Urodzona 15.12.1930 r. Wykształcenie – lekarz medycyny. Wstąpiła do harcerstwa 16.09.1937 r. Do 1939 r. członek drużyny zuchowej przy Szkole Powszechnej w Czechowicach (przy Kościele Św. Katarzyny). Od 1945 r. współorganizatorka drużyny Kolejowej w Dziedzicach, referentka Wychowania Fizycznego Hufca w Dziedzicach, Przyboczna Hufcowej od 1945 r. Wyróżniona przyznaniem Honorowej Odznaki Przyjaciół Harcerstwa przez Komendanta Katowickiej Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego. Bardzo ceniony profesor kardiochirurgii dziecięcej w Krakowie-Prokocimiu. Kawaler Orderu Uśmiechu, członek Komitetu Odbudowy Zbiorowej Mogiły Pomordowanych w II Wojnie Światowej.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Zdzisławy Kobieli.

ZDROWAK WŁADYSŁAW,

W 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. K. Zulińskiego w Hałcnowie Zdrowak Władysław – w 1947-1948 r. drużynowy 28. Drużyna im. K. Zulińskiego w Hałcnowie.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

ZIAJA WŁADYSŁAW,

Przymusowe roboty.

Urodzony 25.03.1920 r. w Bielsku-Białej. Po ukończeniu szkoły powszechnej, uczęszczał do wieczorowej szkoły zawodowej. Do harcerstwa wstąpił w 1936 r. do IV Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego w Bielsku, popularnie zwanej „Czarną Czwórką”. W 1937 r. podjął pracę fizyczną w Fabryce Sukna, pracując tam do wybuchu wojny w 1939 r. W roku 1937 wspólnie T. Kurkiem zakłada pierwszą w Białej Krakowskiej pozaszkolną drużynę harcerską im. Jana Kilińskiego (drużynowym zostaje Tadeusz Kurek). Od sierpnia 1939 r. brał udział z całą drużyną w pracach Pogotowia Harcerskiego na terenie Białej Krak. Harcerze, jako ostatni wycofywali się z miasta przed najeźdźcą hitlerowskim, kierując się na Kęty, Wadowice, Skawinę do Krakowa. W miejscowościach tych służyli władzom gminnym, czy miejskim przy zabezpieczaniu mienia i bezpieczeństwa ludności ewakuowanej i tubylczej. Spod Krakowa wycofywali się dalej wzdłuż Wisły do Sandomierza, a następnie z częścią rozproszonej grupy doszli do Biłgoraja. Po powrocie do Białej, podjął ponownie pracę w Fabryce Sukna Z. Micherdzińskiego – której zarządzanie przejęła żona fabrykanta, po podpisaniu volkslisty. Otrzymał jednak nakaz z Arbeitsamtu na przymusowe roboty w Sagan (obecnie Żagań). Tam pracował u niemieckiego bauera. Po kilku miesiącach ciężkiej pracy, uciekł do Generalnej Guberni i ukrywał się w rodzinnej wsi swej matki Bieńkówce, gdzie pracował w rolnictwie aż do końca wojny. Po powrocie z żoną do Bielska-Białej, podejmował różne prace. Gdy powstała Harcerska Spółdzielnia „Beskid”, został w niej starszym sprzedawcą, a następnie kierownikiem sklepu i zastępcą kierownika Spółdzielni. W tym samym czasie uzupełniał wykształcenie, kończąc na kursach wieczorowych gimnazjum i zdając maturę. Po likwidacji Spółdzielni harcerskiej „Beskid” pracował w Południowych Zakładach Sprzętu Sportowego, w Fabryce Nart w Bielsku-Białej na stanowisku magazyniera, zaopatrzeniowca, a pod koniec jako kierownik zbytu. Przez cały ten okres był czynnym członkiem ZHP w Hufcu Harcerskim w Bielsku-Białej. Posiadał stopień harcerza orlego. W 1956 r. został sparaliżowany i przestał pracować. Odszedł na wieczną wartę. 21.05.1987 r.

Bibliografia: Biogram oparty o opracowanie hm Ewy Kossowskiej.

ZIELIŃSKA EMILIA,

W 1932 r. drużynowa Drużyny Harcerzek przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach. Drużynowa od 1934-1937 r. IV Gromady Zuchowej „Plastusie” przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach. W 1938 r. komendantka obozu Hufca Harcerzek z Białej Krakowskiej w miejscowości Koszarawa. Instruktor w 1939 r. IX Drużyny Harcerzek im. Marii Curie-Skłodowskiej przy Szkole Powszechnej w Wilkowicach.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

ZIPCER ALFRED,

W 1934 r. harcerz w III Drużyny Harcerzy przy Szkole Wydziałowej w Bielsku.

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

ŻAK HALINA,

Drużynowa w 1939 r. IV Drużyny Harcerzek im. Królowej Jadwigi przy Szkole Powszechnej w Lipniku.

Bibliografia: Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925-1939* Bielsko-Biała 1986 r.

ŻORNOWSKI WOJCIECH,

Drużynowy 9 Drużyny Harcerzy im. Bolesława Chrobrego w Starym Bielsku. W okresie 1947-1948 r. drużynowy Drużyny Harcerzy im. St. Rogozińskiego w Bielsku. Wywiadowca.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ŻURAWIK GERTRUDA,

Drużynowa w 1939 r. IV Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Michaliny Mościckiej przy Państwowym Gimnazjum im. Adama Asnyka w Białej Krakowskiej.

Bibliografia: Zbiory z Izby Tradycji Hufca Beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej.

ŻURAWIKOWSKA HELENA,

Drużynowa II Drużyny Harcerzek im. E. Plater przy Gimnazjum Notre Dame w Bielsku (założonej 20.04.1945 r.).

Bibliografia: Zbiory prywatne hm. Józefa Drożdża.

Postscriptum.

Na zakończenie tego zasadniczego materiału o harcerstwie Bielska i Białej, pozwalam sobie na wyjawienie dosyć osobistych odczuć, gdyż wraz z oddaniem tekstu niniejszej książki do wykonania tzw. składu komputerowego, zaproszony zostałem tegoż dnia w godzinach popołudniowych na wyjątkową dla mnie uroczystość, co wywołało we mnie niecodzienne skojarzenia.

Otóż, wstąpiłem do harcerstwa początkiem 1949 r., do zastępu będącego częścią składową istniejącej drużyny harcerskiej przy Szkole Podstawowej Nr 2 w Rybniku. Było to na krótko przed decyzją ówczesnych władz politycznych, podporządkowujących harcerstwo pod organizację młodzieżową ZMP i w następstwie tych zmian dotychczasowe ZHP przyjęło nazwę „Organizacja Harcerska”. Jak wielu moim rówieśnikom, marzyło mi się ubranie mundurka harcerskiego i bycie godnym noszenie przymocowanego do lewej kieszeni bluzy mundurka – jakże zaszczytnego symbolu – krzyża harcerskiego. Niestety, nie złożenie Przysięgi Harcerskiej uniemożliwiało realizację tego marzenia mimo że wszedłem w jego krzyż – otrzymaawszy go w prezencie od wujka, przedwojennego harcerza. Pojmowałem bowiem, że upoważniać może do jego noszenia, to szczególne i wyjątkowe przyzwolenie złożenie Przysięgi. Gdy więc nasza drużyna (i składające się na nią zastępy) rozwiązała się wraz przerwaniem istnienia harcerstwa na przedwojennych tradycjach, byłem bardzo rozgoryczony, że moje marzenie ubrania mundurka i noszenie krzyża harcerskiego nigdy nie zostaną zrealizowane. Jak zaś rozgoryczenie to było głębokie, niech świadczy fakt, że trwało ono przez cały okres mojego dojrzałego życia, czułem się stale harcerzem niepełnoprawnym.

Dopiero więc po 55 latach, 15-go grudnia 2004 r., na wspomnianym już popołudniowym spotkaniu w Hufcu Beskidzkim - spotkaniu opłatkowym szacownego Kręgu Seniora „Orla Brać”, doznałem nie lada wzruszenia. Zorganizowano dla mojej skromnej osoby uroczystość wielkiego formatu, miałem bowiem możliwość złożenia Przysięgi Harcerskiej, a drużna Ewa Kossowska przypięła mi w klapę marynarki – tak upragniony Krzyż Harcerski.

Wzruszenie nie pozwoliło wypowiedzieć nawet słów podziękowań dla organizatorów tak ważnej dla mnie uroczystości. Ten skromny dla innych gest, był dla mnie wyjątkowej miary wydarzeniem. W świadomości – przeleciał jak na ekranie kinowym tekst Bronka Janika „*Droga do Krzyża*”, gdzie bardzo wiernie opisał „nasze” dzieciństwo, przeżywaną przygodę poprzez przynależność do harcerstwa i jakże ambicjonalne pojmowanie zdobycia uprawnień do noszenia Krzyża Harcerskiego. Ale oto wśród uczestników spotkania opłatkowego był druha hm. Bronisław Wyrwicz, z którego osobą mam inne miłe skojarzenia. W krótkiej Jego pisemnej relacji znalazłem fragment przeżyć wigilijnych z 1931 roku:

„Wychowywano młodzież w duchu patriotycznym, przysposabiając ją do życia obywatelskiego. Patron drużyny, słynny rycerz Zawisza Czarny, stanowił wzór wszelkich cnót. Słowa Przyrzeczenia i treść Prawa Harcerskiego wryły się w pamięć każdego z nas, stając się przewodnią ideą w codziennym życiu. Częstokroć zbiórki odbywały się zwoływane systemem alarmowym. Pamiętna była Wigilia – 24.12.1931 r. Po wigilijnej wieczerzy otrzymałem alarmową wiadomość, że mam zgłosić się na Pasterce w zabytkowym kościele w Mikuszowicach. Stąd cała drużyna udała się na Błonia, gdzie rozpalono ognisko, a na rosnącym świerku zapalono świeczki. Po odśpiewaniu kilku kolęd i harcerskich pieśni, phm. Leon Łaciak wezwał niektórych z nas do złożenia Przyrzeczenia Harcerskiego na sztandar Hufca. Były to niezapomniane chwile. Hymnem harcerskim drużyna zakończyła wzruszającą uroczystość. Do domów wracaliśmy prawie nad ranem”.

W tej mojej uroczystości składania Przyrzeczenia – pełnią świadomości przenieśliśmy się w tak cudownie opisaną atmosferę tamtych wigilijnych Przyrzeczeń.

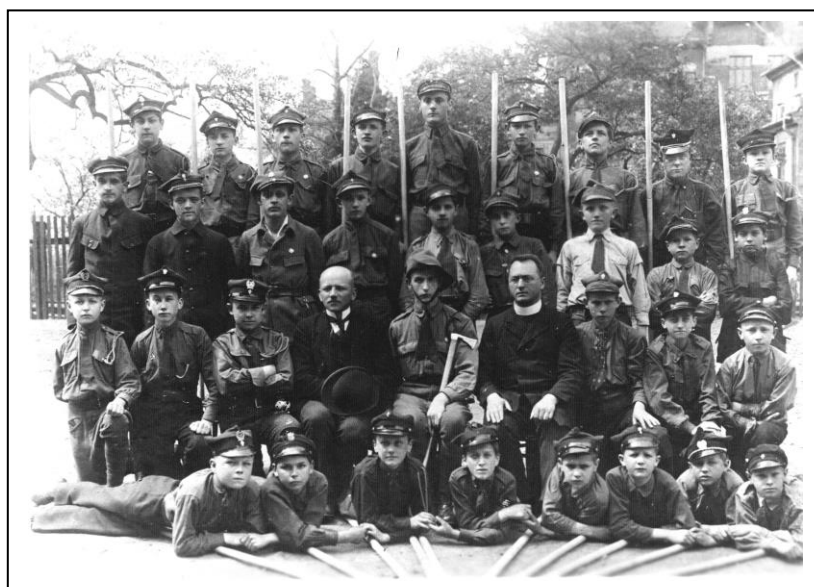
Czuwaj!

Jerzy Klistała

ROZDZIAŁ VI.
PAMIĘĆ ZACHOWANA W ZDJĘCIACH

Rok 1912. Pierwsza drużyna harcerska „Polnych Sokółów” w Wadowicach.

Rok 1921. I Bialska Drużyna Harcerska przy Gimnazjum im. A. Asnyka w Białej Krakowskiej.

Rok 1925. I Drużyna Harcerek im. M. Konopnickiej przy Szkole Wydziałowej. Drużynowa Irena Gorączko-Misiowa, przyboczna Amelia Szarzec, opiekunka Stefania Kasperlik.

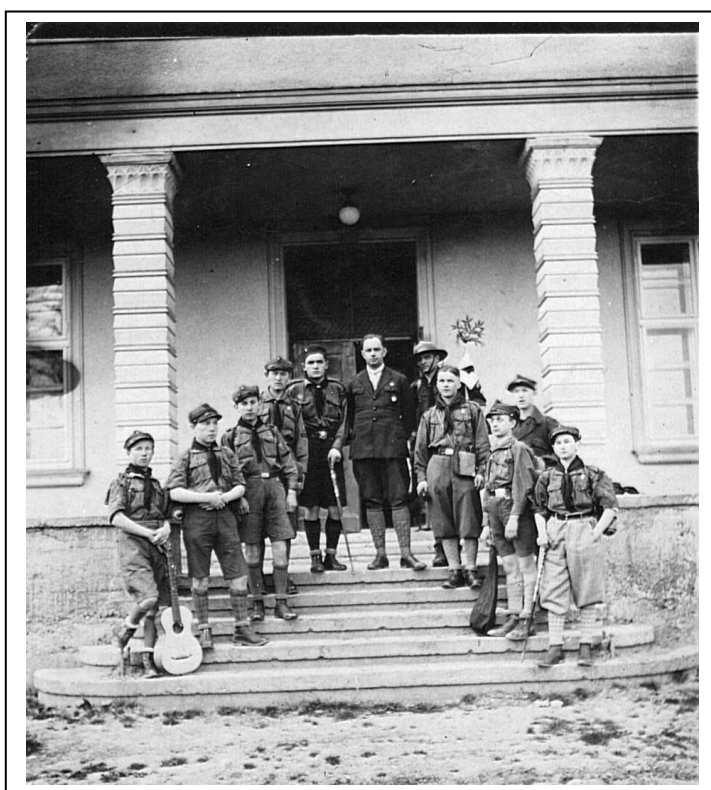

Rok 1928. Obóz w Pewli Małej I Drużyna Harcerska im. T. Kościuszki.

Rok 1930. Spotkanie
prawej: Edward
Siekierzyński.

Od
Valter

Rok 1931. „Czwartacy” przed Szkołą harcerską na Buczu. Widoczny w środku kierownik Bucza i L. Łaciak.

Rok 1931. Odprawa drużynowych w Bielsku.

Rok 1931. Odprawa drużynowych Komendy Hufca.

Rok 1931 (3.05.) r. IV Żeńska Drużyna im. Królowej Jadwigi w Bielsku z siedzibą w Domu Polskim. Prowadzi drużynę phm. Maria Ksyk.

Rok 1931. Obóz harcerek w Cichej.

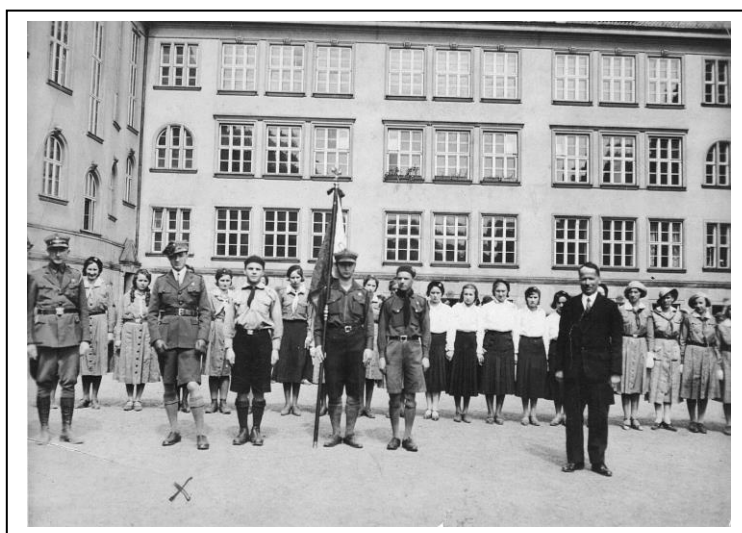
Rok 1932. Na Błoniach – Zbiórka Hufca Harcerek w Białej Krakowskiej.

Rok 1932. Obóz harcerek w Ciścu.

Rok 1933. Pochód harcerzy prowadzi drużynowy Jeleśniański w Mikuszowicach.

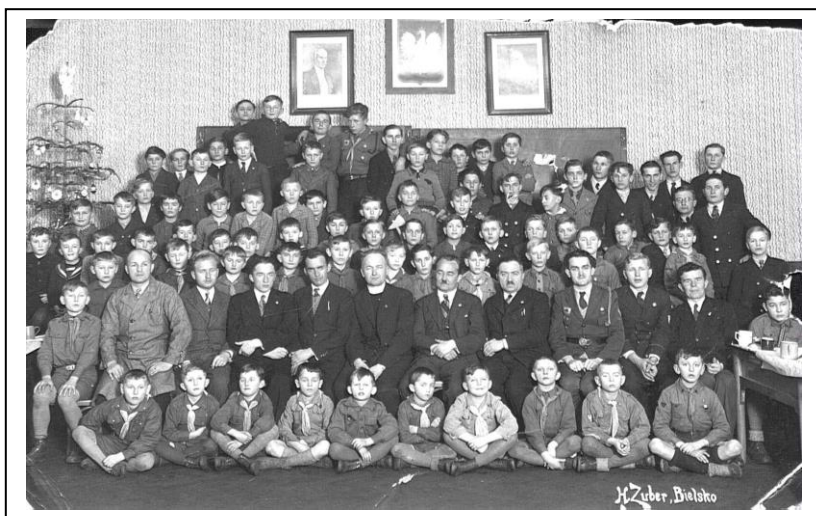
Rok 1933 (7.05.) Dzień Harcerza. Poczët sztandarowy na dziedzińcu Liceum Ogólnokształcącego im. M. Kopernika.

Rok 1933. Wspólna wycieczka żeńskiej i męskiej Drużyny Harcerzy przy „Domu Polskim”.

Rok 1934. Komenda Hufca – od prawej (od dołu): Bojdys, Greiss, Łaciak, Siekierzynski, Wizner, (wyżej) Szkuta, B. Nogaj, H. Hoffman, S. Pacut.

Rok 1935. Opłatek harcerski III Drużyna Harcerzy im. K. Pułaskiego w okresie Świąt Bożego Narodzenia w Szkole Wydziałowej przy ul. Słowackiego.

Rok 1935. Józef Drożdż na czele defilady z okazji rocznicy konstytucji 3 Maja. Poczet Sztandarowy: Adam Soczek, Antoni Ślósarczyk, Wojciech Januła. III Drużyna im. K. Pułaskiego defiluje w pelerynach jako czołowa drużyna Hufca Beskidzkiego.

Rok 1936. III Drużyna Harcerek im. E. Plater przy technikum i Szkole Handlowej w Białej.

Rok 1938. III. Drużyna Harcerek im. M. Konopnickiej przy Szkole Sredniej Handlowej w Białej Krakowskiej.

Rok 1938. Poświęcenie Harcówki w Mikuszowicach Śl. Raport składa z-ca hufcowego p Jerzy Wieczorek – odbiera wojewoda śląski dr Michał Grażyński, obok (po prawej stronie) stoi starosta Bocheński, widoczny salutujący (po lewej stronie) hufcowy Kazimierz Maroszek.

Rok 1938 (19.06.) I Drużyna Harcerska im. J. Londzina w Dziedzicach podczas uroczystości 10 lecia.

Rok. 1938 (11.11.) Defilada – prowadząca Zofia Pacut.

Rok 1939 (maj). Święto Matki. V Drużyna Harcerska im. T, Kościuszki w Mikuszowicach Śl. Widoczni od góry - od lewej strony: Stanisław Kubica, Robert Krischke, Stanisław Hudecki, - niżej od lewej: Franciszek Urbaniec, Józef Pacek, Jan Damek, Józef Fołta, Karol Mrzygłód, Brunon Urbaś, Rudolf Kwaśny. Siedzą od lewej: Mieczysław Pichietka, Majorek, Rudolf Pruski, Władysław Wisła (z kwiatami), w pierwszym rzędzie: Krychut, Jan Wisła, Otton Urbaś.

Rok 1939 (30 lipiec). Drużyna Harcerska przy Liceum Pedagogicznym na wycieczce w Krakowie.

Rok 1946 (lipiec). Obóz w Porąbce II Drużyna Harcerska im. E. Plater w Dziedzicach.

Rok 1946. Obóz – zgrupowanie w Porąbce.

Rok 1946. Drużyna Harcerska im. Żwirki i Wigury „Kopalniana” w Czechowicach.

Rok 1947. Wręczenie sztandaru komendantowi Hufca – J. Drożdźowi. Sztandar wręcza dh Wójcikiewicz. Jest to pierwszy sztandar Hufca jaki ufundowała KPH.

Rok 1947. Defilada Hufca Harcererek – hufcowa Bogna Bielowa.

Rok 1947. Zgrupowanie Hufca Dziedzice w Miłowie. W środku siedzi hufcowa Helena Węgrzyn.

Rok 1947. Przemarsz Drużyny im M. Łaszczoła w Dziedzicach.

Rok 1948. Harcerska orkiestra Hifca Beskidzkiego.

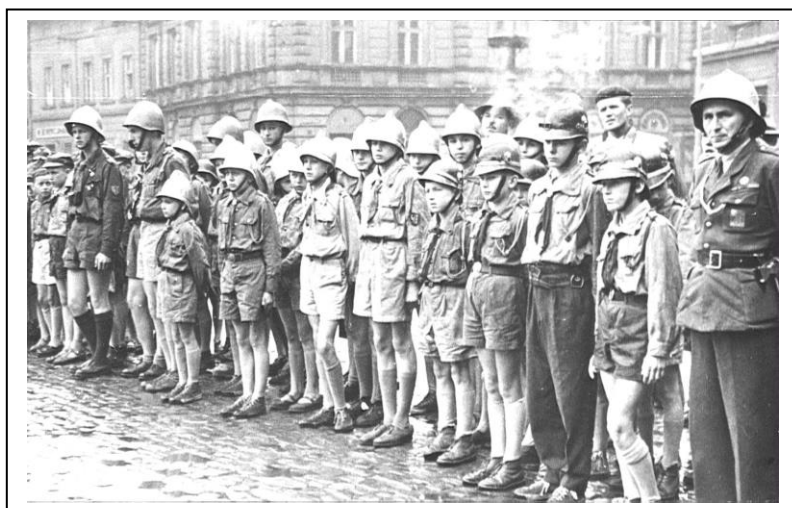

Rok 1948. Defilada 1 Maja – na czele J. Drożdż oraz Bukowski.

Rok 1948 (25 lipec). Obóz harcerek w Międzyzdrojach.

Rok 1948. Drużyna Straży Pożarnej – drużynowy Oskar Bulowski.

Rok 1986 (jesień). Nowy cmentarz w Zakopanem. Pomnik Małkowskich. Grupa instruktorów ZHP „Seniorów”.

Rok 1986 (jesień). Morskie Oko. Grupa instruktorów harcerskich – seniorów.

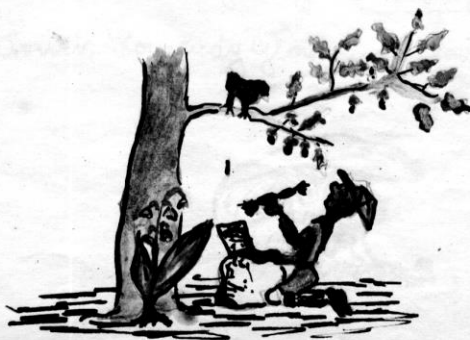
Rok 1995 (11 listopada). Uroczystość odsłonięcia i poświęcenia w Czechowicach-Dziedzicach Mogiły poległych i pomordowanych w I i II wojnie światowej.

Rok 1995 (11 listopada). hm. Aniela Libionka i hm. Zdzisława Kobiela. Zdjęcie wykonane w Czechowicach-Dziedzicach przy okazji uroczystości odsłonięcia i poświęcenia Mogiły poległych i pomordowanych w I i II wojnie światowej.

Historia harcerstwa w Polsce.

- r. 16/XI 1909 pierwszy artykuł o skautingu wydrukowany w "Słowie Polskim"
- r. 1910 tworzą się pierwsze drużyny sokoło-skautowe
A. Matkowski tłumaczy na trzytygodniowym kursie z ang. podręcznik skautowy i wyjada go.
- r. 1911 22¹/₂ powstają 3 miejskie i 1 wiejska drużyny skautowe we
Lwowie i Maciejka Kłomenda skautowa z J. Wyżykowskim
na czele
- r. 1911 wychodzi pierwszy "Skaut" pod redakcją A. Matkowskiego.
- r. 1913 Polacy na zlocie w Birmingham
- r. 1916 tworzy się "Związek Harcerstwa Polskiego"
- r. 1924 sukces Polaków na zlocie "Gamboree" w Kopenhadze.
- r. 1930 następuje wzrost liczebny "Z.H.P."
- r. 1931 sukcesy na zlocie w Pradze.
- r. 1934 zjazd Polaków z zagranicy gdzie przewodniczący "Z.H.P."
dr. M. Głowczyński zostaje Wodzem duchowym Harc. Polskiego
- r. 1936 Zlot Harc. Polskiego w Spale z udziałem delegacji zagranicznych. [za granicą.]

Kserokopia strony dzienniczka druha K. Opyrchala z okresu do 7.08.1938 r.

Drużyny dzielą się na:

1. Próbn e
2. Harcerskie
3. -Przodujące
4. Czołowe

Rada drużyny obraduje we wszystkich sprawach wychowawczych drużyny. Opracowuje plan i program pracy, opiniuje kandydata na drużynowego. Ona w sprawach swoich jest: unijną z druż. Składa się z zastępowych, funkcyjnych oraz najstarszego członka drużyny. Obraduje dwa razy w tygodniu.

Zastępowego mianuje drużynowy po uprzednim wybraniu go przez członków zastępu.

Zastęp składa się 8-12 członków, między program pracy, zbiórki przeprowadzane są raz w tygodniu.

Ognisko

Nie myśleć że to sobie, jakie wyzkie, nie.... właśnie wyzkie tylko że gawędzili przy nim na przemian wari i instruktorzy dlatego może nie-słyszeli. O tym mówili, wiadomo, o tym mogą mówić i ideologia, praca w harcerstwie gdybym chciał to wszystko opisać, obrałoby miejsce. Naprawdę najważniejsze-że my mając brzoś i dyktando i dźwięk, rozłożyliśmy udawać głosy zwierząt. Nie były to jednak same samolany, nie, wspaniałe wokalowe (o szmoro!) głosy ryb. Dlaczego? Nie mogą pisać bo.... ogólnie - to nie był przyjemna rzecz.

Kserokopia strony dzienniczka druha K. Opyrchała z okresu do 7.08.1938 r.

Przymierzenie harcerskie

nam sercem wolę całym życiem pełnić świątę Boga i Ojczyzny,
nieść pomoc bliźniom i być posłusznym prawu
harcerskiemu.

Prawo harcerskie

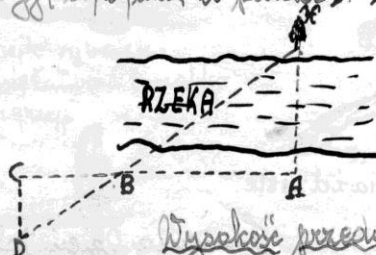
1. Harcerz świątę Boga i Ojczyzny i sumienie spełnia swoje obowiązki.
2. Na słowie harcerza polegają jak na lawirze.
3. Harcerz jest pożyteczny i niesie pomoc bliźniom.
4. Harcerz w każdym widzi bliźniego a brata uważa każdego innego harcerza.
5. Harcerz postępuje po rycersku.
6. Harcerz miłuje przyrodę i stara się ją pokochać.
7. Harcerz jest karmy i posłuszny rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerz jest zawsze pogodny.
9. Harcerz jest oszczędny i ofiarny.
10. Harcerz jest czysty w mowie i czynach nie pali i nie pije napojów alkoholowych.

Kserokopia strony dzienniczka druha K. Opyrchala z okresu do 7.08.1938 r.

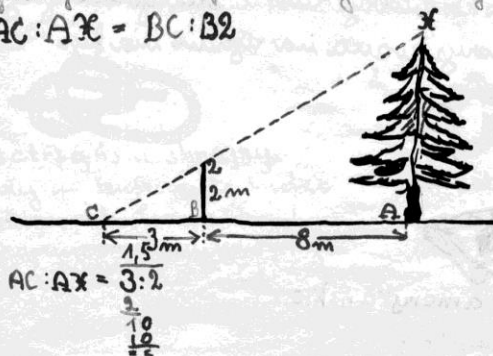
Ustalenie szerokości rzeki

Dla określenia szerokości rzeki wyszukujemy na drugim brzegu punkt (X) tak aby linia była prostopadła do A. Korzystamy z tego miejsca i idziemy wzdłuż brzegu 30 kroków, gdy przejdziemy 60 kroków oznaczamy to B i idziemy dalej 30-^{do} C. Wracamy się pod kątem prostym w lewo i idziemy tak dopuki B i X nie pokrywają się dokładnie to punkt D. $DC = \frac{1}{2} AX$

Wysokość przedmiotu.

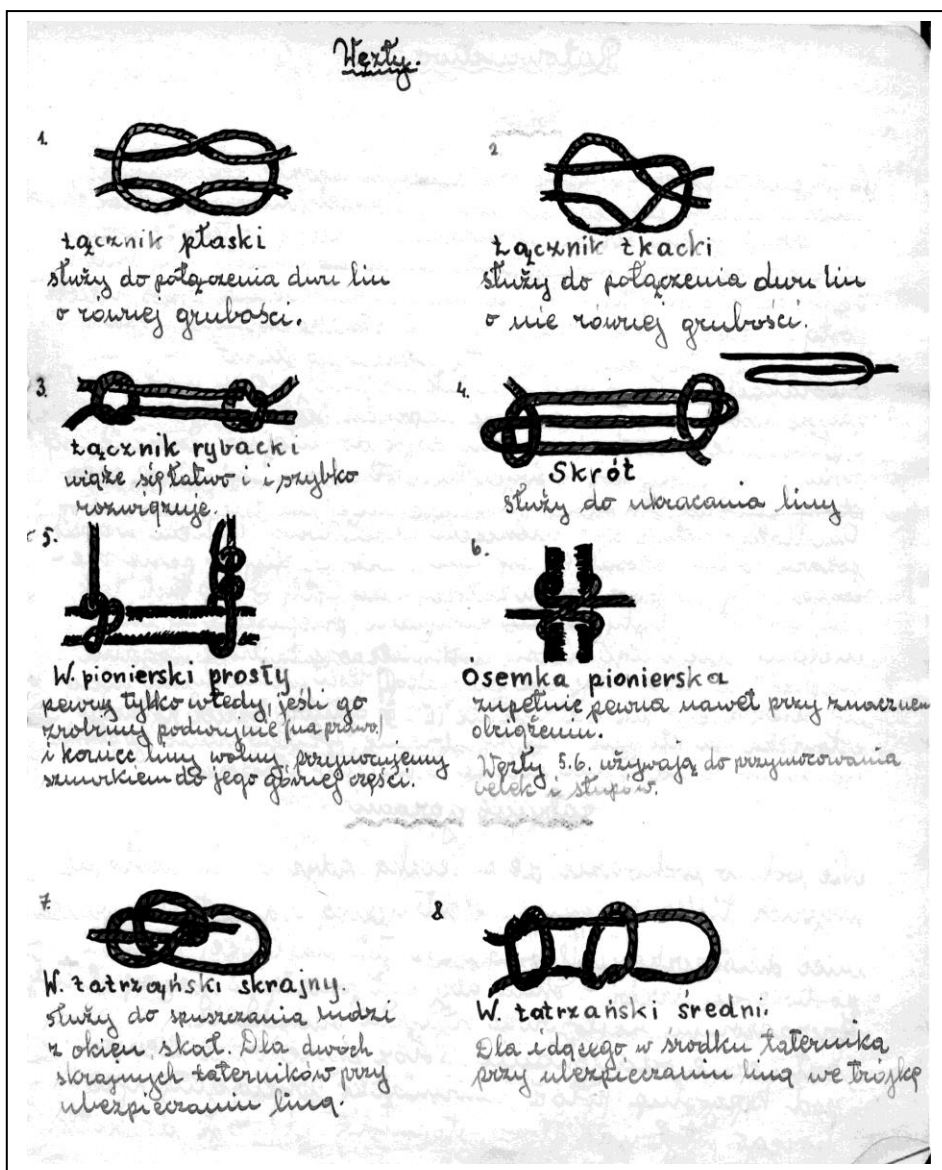
Oblicza to się w ten sposób że odmierzamy od jego podstawy na linii prostej jakąś ilość metrów n.p. 8m i w tym miejscu wznosimy kij B tak że wystaje nad nim n.p. 2m B2. Idziemy dalej w tym kierunku dopuki nieobracamy wiersz. kija i wiersz. przedmiotu leżącego na tej samej linii. W punkcie tym odmierzamy się C. Otrzymamy stosunek $AC:AX = BC:B2$

$$AC:AX = \frac{3}{2}$$

$$\frac{3}{2} \cdot \frac{10}{10}$$

$$\frac{10}{10}$$

Kserokopia strony dzienniczka druha K. Opyrchala z okresu do 7.08.1938 r.

Bibliografia: (obszerniejsze materiały do źródeł podanych przy biogramach)

- *Wszystko, co nasze*, (Harcerska Martyrologia Na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach II wojny światowej) Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1983.
- Dokument Komendy Chorągwi Bielskiej ZHP wydany w związku z odsłonięciem w Cieszynie Symbolicznej Mogiły Harcerek i Harcerzy Podbeskidzia – ofiar i następstw II wojny światowej, Wykaz Nr 1 – 1989 r.
- Hufcowa Komisja Historyczna *Wydarzenia i fakty z dziejów ZHP w Czechowicach-Dziedzicach (1910-1939)*, Wyd. Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca im. Braterstwa Broni w Czechowicach-Dziedzicach - 1987 r.
- Irena Pajak, *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*, Wyd. TONO, Katowice 1998.
- Krzysztof Chodorowski, *Zarys Historii I Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Bielsku-Białej (1919-1999)*, Wydawca I LO im. M. Kopernika.
- Juliusz Niekrasz, *Z dziejów AK na Śląsku*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1985 R..
- Pamiętnik Hm Józefa Drożdza
- *Więzenia Hitlerowskie na Śląsku, w Zagłębiu dąbrowskim i w Częstochowie 1939-1945*, Praca zbiorowa pod redakcją Andrzeja Szefera, Katowice 1983 r.
- Zasoby dokumentacyjne hm Zdzisławy Kobieli.
- Opracowanie Bronisława Janika, *Dzieje jednego spotkania*,
- *Życiorysy harcerek i harcerzy z hufców Biała Krakowska i Bielsko którzy oddali życie, za Ojczyznę w latach 1939 – 1945*. Pracz zbiorowa Kręgu Instruktorskiego „Seniorów” przy Beskidzkim Hufcu ZHP w Bielsku-Białej, 1981 r.
- Archiwum Hm Józefa Drożdza.
- Krystyna Wójcicka, *Żeński ruch harcerski w okręgu Bielsko i Białej w latach 1925 – 1939* Bielsko-Biała 1986 r.
- Archiwum Hufca ZHP w Bielsku-Białej.
- Biogram oparty o opracowanie Hm Ewy Kossowskiej.
- Broszura: *Z historii hufca beskidzkiego ZHP w Bielsku-Białej 1915-1986*, wyd. Bielski-Biała 1987 r.

Treść tekstu na tylnej okładce książki:

Jerzy Klistała (ur. 1935 r.) – rodowity rybniczanie, debiutował publikacją o KL Auschwitz w styczniu 1999 r. w miesięczniku społeczno-kulturalnym „Śląsk”. Osobiście doświadczył skutków terroru hitlerowskiego – jego najbliższych zamordowano w KL Auschwitz za przynależność do organizacji konspiracyjnej ZWZ/AK. Stało się to inspiracją do podjęcia przez niego próby uzupełnienia relacji historycznych dotyczących działalności Związek Walki Zbrojnej/Armia Krajowa w rybnickiem w latach 1940-1943.

W kwietniu 2002 ukazała się jego książka *Działacze rybnickiego ZWZ/AK w obozach koncentracyjnych*. Tytuł w pełni oddaje jej treść, a więc kontynuację ujawniania historii organizacji konspiracyjnej ZWZ/AK w Rybniku w okresie 1940-45.

W tym samym roku, w Kalendarzu Beskidzkim 2002, publikuje nieco skromniejsze opracowanie *Obozowe Koszmary*, poświęcone pamięci członkom Inspektoratu Bielskiego ZWZ/AK z okresu okupacji hitlerowskiej.

W kwietniu 2003 ukazała się jego druga książka pod identycznym tytułem jak pierwsza czyli *Działacze rybnickiego ZWZ/AK w obozach koncentracyjnych*, będąca kontynuacją tematyki „obozowej”.

Niniejsza publikacja jest próbą uporządkowania historii harcerstwa z obecnego regionu Podbeskidzia. Na ile jest to udolna praca, ocenią zapewne najlepiej, żyjący jeszcze druhn i druhowie którzy współtworzyli tę historię.